

JARMO KIILUNEN JA NINA NIKKI

Alfaa oomegaan

Uuden testamentin kreikan
tukipaketti

Alfaa oomegaan

Uuden testamentin kreikan tukipaketti

2., korjattu painos

Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja
Julkaisusarjan päätoimittaja: Antti Marjanen
Toimitus ja taitto: Perttu Nikander & Susanna Asikainen
Kansi: Kirsi Valkama
Kannen kuva: Ulla Tervahauta

ISSN 0356-2786
ISBN (pdf) 978-951-51-4990-9
DOI <https://doi.org/10.31885/9789515149909>

Tämä teos, jonka tekijät ovat Jarmo Kiilunen ja Nina Nikki, on lisensoitu CC BY 4.0 -lisenssillä (Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen)

SUOMEN EKSEGEETTISEN SEURAN JULKAISUJA 103

Alfaa oomegaan

Uuden testamentin kreikan tukipaketti

JARMO KIILUNEN & NINA NIKKI

Suomen Eksegeettinen Seura
Helsinki 2020

Sisällys

1. Lauseopillinen lukuopas Filippiäiskirjeeseen	10
1.1 Johdatus lauseoppiin ja kreikkalaiseen lauseeseen	10
1.2. Antiikin puhetaito ja kirjeet	14
1.3. Johdatus Filippiäiskirjeeseen	16
1.4. Lauseopin apumateriaali Filippiäiskirjeeseen	19
1.4.1 Alkutervehdys (1:1,2)	20
1.4.2 Rukous filippiäisten puolesta (1:3–11)	21
1.4.3 Erilaista julistusta (1:12–18a)	26
1.4.4 Elämä on Kristus, kuolema voitto (1:18b–30)	31
1.4.5. Kristuksen nöyryys (2:1–11)	37
1.4.6. Jumalan lapset maailmassa (2:12–18)	42
1.4.7. Timoteus ja Epafroditos (2:19–30)	45
1.4.8. Tärkeintä on Kristuksen tunteminen (3:1–11)	50
1.4.9. Paavali esikuvana (3:12–21)	56
1.4.10 Kehotuksia (4:1–9)	61
1.4.11. Kiitokset filippiäisten lahjasta (4:10–20)	65
1.4.12. Lopputervehdys (4:21–23)	70
Kirjallisuus	71
Lyhenteet	72
2. Uuden testamentin perussanasto	73
2.1 Vähintään sata kertaa esiintyvät sanat	73
2.1.1 Verbit: 45 tavallisinta	74
2.1.2 Substantiivit: 55 tavallisinta	76
2.1.3 Adjektiivit: 12 tavallisinta (mukana pronominaaliadjektiivit)	78
2.1.4 Pronomininit: 14 tavallisinta	78
2.1.5 Lukusanat: kaksi tavallisinta	79
2.1.6 Prepositiot: 14 tavallisinta	79
2.1.7. Konjunktiot ja partikkelit: 28 tavallisinta	80
Summa: UT:n kaikkein tavallisimmat sanat sanaluokittain	82
2.1.8 Muita konjunktioita ja partikkeleita	82
Ekskurssi: helposti sekoittuvia pikkusanoja	85
2.2. Vähintään 30 kertaa esiintyvät sanat	86
2.2.1 Suomi–kreikka	86
2.2.2 Kreikka–suomi	106
3. Kieliopillinen asiahakemisto: aakkosista ääntämiseen	115
3.1 Asiasanojen luettelo	115

3.2 Asiasanat.....	122
Kirjallisuus.....	312
Lyhenteet.....	318
Kieliopillinen asiahakemisto -luvun raamatunkohtien luettelo	320
Liite: Tempusavain	324

Saatteeksi

Kirjamme on tarkoitettu – apostoli Paavalia mukaillaksemme – kaikille, joiden tähtäimessä on kreikan taitojen kertaaminen ja syventäminen mutta jotka eivät ole tavoittelevansa saavuttaneet eivätkä tulleet täydellisiksi. Täydellinen ei tosin ole kirjammekaan, kaukana siitä, mutta toivomme sen kaikkine puutteineenkin tukevan, täydentävän ja rohkaisevan jatkamaan elämänmittaista oppimista Novumin äärellä: palauttamaan mieleen sen, mikä oli jäänyt taakse, jatkamaan siitä, mihin kukin on päässyt, ja ponnistelemaan edessä olevaa kohti.

Kirja rakentuu neljästä luvusta. Ensimmäinen luku johdattaa kreikan lauseoppiin koko Filippiläiskirjeen kattavan syntaktisen lukuoppaan avulla. Tarkoituksena on tutustuttaa opiskelija kreikkalaisen lauseen erityispiirteisiin ja syventää taitoa lukea UT:n kreikkaa sen omilla ehdoilla, ilman käännösten kainalosauvoja.

Toinen luku sisältää UT:n tavallisimman sanaston. Luvun alkuosan muodostavat vähintään sata kertaa esiintyvät sanat sanaluokittain ryhmiteltyinä, kun taas jälkiosaan on koottu kaikki vähintään 30 kertaa esiintyvät sanat – opiskelijoiden toivomuksesta paitsi kreikasta suomeksi, myös suomesta kreikaksi.

Kolmannen luvun muodostaa kieliopillinen asiahakemisto. Sen tarkoitus on auttaa esimerkiksi tenttiin valmistautuvaa löytämään nopeasti kieliopillisen termin määritelmä tai kielellisen ilmiön keskeinen sisältö. Osa hakusanoista on selitetty rivillä parilla, osa – erityisesti verbeihin liittyvät – paikoin perusteellisestikin. Hakemistossa on myös muita kuin peruskurssiopetuksessa esiintyviä termejä tai teemoja.

Viimeisen luvun erikoisuutena on ”tempusavain”, taulukko, jonka tarkoituksena on auttaa löytämään kaikki UT:n verbien tempusvartalot lukuun ottamatta niitä, joista tavataan vain preesens- ja/tai imperfektimuotoja.

Luvun 1 on laatinut Nina Nikki, jolta suuri kiitos TT Ulla Tervahaudalle tekstin korjausluvusta. Muun osuuden laatineella Jarmo Kiilusella ovat työn eri vaiheissa olleet korvaamattomina timoteuksina ja epafroditoksina niin sisältöä koskevissa kuin teknisissäkin kysymyksissä FM Aarre Huhtala (erityisesti äidinkielen huolto aina korjausluvussa avustamista myöten), TM Kenneth Liljeström (erityisesti kreikka) sekä Magister Artium Peter Wagner (muun muassa latina). Lämmin kiitos heille! Niin ikään kiitos kuuluu TM, isä Ioannis Lampropouloukselle (Ilomantsi) avusta, jota hän on antanut nykykreikka-hakusanan selitteen laadinnassa.

Kumpikin kirjoittaja luonnollisesti vastaa oman osuutensa lopullisesta muodosta ja sisällöstä. Tekijät ottavat myös kernaasti vastaan korjaus- ja parannusehdotuksia, joita voi esittää heille joko suoraan tai Suomen Eksegeettisen Seuran sihteerin välityksellä.

Kiitämme Suomen Eksegeettistä Seuraa ja sen puheenjohtajaa professori Antti Marjasta kirjan hyväksymisestä julkaisusarjaan. Suuren kiitoksen olemme velkaa myös seuran toimitussihteerille, TM Perttu Nikanderille, joka itseään säästämättä on toimittanut teknisesti haastavan tekstin julkaisukuntoon.

Perttelissä ja Helsingissä,
Paavon, Paulin ja Paavalin päivänä 25. tammikuuta 2013

Jarmo Kiilunen ja Nina Nikki

Johdanto

Lukujen 1 ja 2 sekä tempusavaimen luonnetta ja käyttöä koskevia seikkoja on esitelty kyseisten lukujen yhteydessä. Luvun 3 sisältämän kieliopillisen asiahakemiston taustaa on syytä tässä selostaa tarkemmin.

Ajatus aakkosellisen kielioppitermistön laatimisesta syntyi opetustyössä vuosikymmenien varrella. Näytti olevan kasvavaa tarvetta apuneuvolle, joka tukisi koulussa opitun terminologian kertaamista; näin syntyi ensi vaiheessa verkko-opiskeluohjelma Kamussa julkaistu kooste suomen kielioppitermeistä. Toisaalta aikaa myöten tuntui yhä tarpeellisemmalta ottaa mukaan myös kreikan kieliopin terminologiaa ja samalla kasvattaa hakemistosta kertauskirja. Tätä taustaa vasten selittyy hakemiston kaksinainen luonne: osa hakusanoista koskee pelkästään suomea, osa pelkästään kreikkaa. Toki mukana on runsaasti myös yhteisiä termejä.

Hakemistossa – kertausväline kun on – toistuvat monet muissa oppikirjoissa esitetyt asiat. ”Haitan” vähentämiseksi on pyritty valitsemaan uusia esimerkkilauseita tai syventämään asian käsittelyä. Toisaalta hakusanojen valinnassa ei ole rajoitettu perusopetuksen (eikä edes aineopintojen ja syventävien opintojen) tarpeisiin, vaan mukana on kreikan opiskelussa laajemminkin tarvittavaa terminologiaa.

Esimerkkilauseet on pyritty suomentamaan tapaus tapaukselta siten, että kreikkalaisen lauseen merkitys avautuisi mahdollisimman hyvin. Käännökset ovat sen vuoksi pääosin omia, muuten kirkkoraamatun (KR92) mukaisia.

Työn kuluessa ilmestyi Novumin eli Novum Testamentum Graecen 28. editio (2012). Filippiäiskirjeen kuten myös hakemiston kreikankielisten esimerkkien osalta teksti on identtinen edellisen, 27. edition (1993) kanssa. – Ks. myös hakusana novum.

1. Lauseopillinen lukuopas Filippiiläiskirjeeseen

1.1 Johdatus lauseoppiin ja kreikkalaiseen lauseeseen

Yleistä lauseopista

Lauseoppi eli *syntaksi* tarkastelee sanojen järjestymistä lauseissa ja lauseiksi. Siinä missä muoto-oppi eli *morfologia* tarkastelee yksittäisen sanan kieliopillista rakennetta, lauseoppi selvittää, kuinka yksittäiset sanat yhdessä muodostavat merkityksellisiä lauseita ja virkkeitä. Syntaksin perusteisiin kuuluu lauseenjäsenen tunnistaminen. Kuten valtaosassa tunnetuista kielistä, myös kreikan kielessä lause rakentuu *predikaatin* eli tekemistä/toimintaa kuvaavan verbin ympärille. Toinen pääjäsen on *subjekti*, joka ilmoittaa tekijän. Kuten suomen kielessä, myös kreikassa subjekti voi olla näkyvillä ainoastaan predikaatin persoonapäätteenä (luen, luette). Lauseen jäsentäminen on hyvä aloittaa siten, että tunnistaa tekstistä ensin predikaatin ja subjektin. Tämän jälkeen on helpompi lähteä selvittämään, millaisia määritteitä näihin pääjäseniin liittyy.

Lauseen lisäjäsenistä tärkeimpiä ovat *objektit*, *predikatiivit*, *adverbiaalit* ja *attribuutit*. Objekti ilmoittaa tekemisen kohteen. Se voi olla joko suora akkusatiiviobjekti (luen *kirjaa*) tai epäsuora datiiviobjekti (anna kirja *minulle*). Predikatiivi puolestaan kuvailee subjektia ja liittyy useimmiten olla-verbiin (olen *opiskelija*). Attribuutit määrittelevät substantiiveja suoraan (luen *hyvää* kirjaa), kun taas erilaiset adverbiaalit ilmaisevat väljemmin esimerkiksi aikaa, paikkaa, tapaa, määrää tai ehtoa (*tänään* luen kirjaa).

Tässä materiaalissa on lauseenjäsenyyksen helpottamiseksi merkitty kreikan-kieliseen tekstiin tärkeimpiä lauseenjäseniä väreillä: predikaatti **punaisella**, subjekti **sinisellä**, objekti **vihreällä**, predikatiivi **violetilla**. Epäsuoria datiivi-objekteja ja suoria akkusatiiviobjekteja ei ole eroteltu eri väreillä, vaan kummatkin näkyvät vihreinä. Attribuutteja ja adverbiaaleja käsitellään tarpeen mukaan selitysosassa.

Kreikkalaisen lauseen erityispiirteitä

Kreikkalaisen lauseen perussyntaksi on samanlainen kuin suomalaisenkin. Sana-järjestys on kreikassa hyvin vapaa. Tämä tarkoittaa helposti sitä, että yhteen kuuluvat sanat saattavat sijaita lauseen sisällä kaukana toisistaan. Sanojen keskinäiseen muoto-opilliseen yhteensopivuuteen eli kongruenssiin (LA § 92) on siis syytä kiinnittää erityistä huomiota, kun poimitaan joskus pitkästäkin virkkeestä toisiinsa liittyviä jäseniä.

Vaikka kreikkalainen lause aukeaakin pääosin kielten yleisen logiikan perusteella, siinä on myös tiettyjä omalaatuisia piirteitä. Tällaisia ovat erityisesti runsas ja monipuolinen partisiipin käyttö, vaillinaiset lauseet ja nominaalilauseet sekä yleinen *accusativus cum infinitivo* -rakenne.

Partisiippi

Suomen kielessä on kaksi partisiippiä, I eli VA-partisiippi (lukeva, luettava) ja II eli NUT-partisiippi (lukenut, luettu). Kreikan partisiippi on periaatteessa samankaltainen, mutta se taipuu useammissa kieliopillisissa muodoissa ja sitä käytetään huomattavasti runsaammin ja monipuolisemmin kuin suomen kielessä.

Partisiippi on sekoitus nominia ja verbiä, eikä se saa persoonapäätettä kuten finiittimuotoiset verbit. Se ei näin ollen voi myöskään toimia lauseen predikaattina. Verbiluonteensa vuoksi partisiippi voi toisaalta saada verbeihin liittyviä määritteitä, esimerkiksi objektin. Tässä materiaalisissa ei selkeyden vuoksi ole merkitty väreillä verbaalisubstantiiveihin eli partisiippeihin ja infinitiiveihin liittyviä objekteja, vaan niistä puhutaan tarvittaessa selitysosassa.

Kreikan partisiipilla on kolme pääasiallista käyttötapaa (LA § 199). Kahdessa ensimmäisessä tapauksessa korostuu partisiipin nominaaliluonne, kolmas ja laajin käyttötapaa taas nojaa partisiipin predikatiiviseen aspektiin. 1) Partisiippi voi toimia adjektiivin tavoin määrittämässä pääsanaa (ή ειρήνη ή υπερέχουσα, 'ylitsekäyvä rauha', Fil. 4:7). Tällöin kyse on partisiipin attributiivisesta käytöstä. 2) Partisiippi voidaan myös substantivoida artikkelin avulla, jolloin se toimii syntaktisesti lauseen subjektina tai objektina (ὁ ἐναρξάμενος, 'aloittaja', Fil. 1:6). 3) Haastavinta suomalaiselle lukijalle on kreikan partisiipin runsas predikatiivinen käyttö. Näin käytettynä partisiippi määrittää lauseen jonkin nominijäsenen tilaa ja seuraa tätä sanaa sukunsa, lukunsa ja sijansa puolesta. Partisiipin ja sen pääsanana on siis täsmättävä muoto-opillisesti. Yleinen predikatiivisen partisiipin käyttötapaa on nk. *participium coniunctum* (*ptc*). Tällöin partisiippi on väljässä, adverbiaalisessa suhteessa pääsanaansa ja se voidaan useimmiten kääntää sivulauseella. *Ptc* voi ilmaista esimerkiksi kausaalisuutta ('koska', ks. Fil. 1:16) tai konsessiivisuutta ('vaikka',

kts. Fil. 2:6). Aineistossa on pyritty erityisesti huomioimaan ja selkiyttämään partisiippien roolia Filippiläiskirjeen tekstissä. Tämän kirjan kieliopillisesta asiahakemistosta löytyy tiivis yhteenveto partisiipin muodostuksesta ja käytöstä (→partisiippi).

Accusativus cum infinitivo

Infinitiivillä on partisiipin tavoin sekä verbin että nominin piirteitä (LA § 214). Kreikan lauseissa käytetään infinitiiviä runsaammin kuin suomessa, usein esimerkiksi korvaamaan sivulauseita. Eräs infinitiivin erikoistapaus on nk. *accusativus cum infinitivo* -rakenne (*aci*, LA § 215), jossa predikaatti on infinitiivissä ja subjekti akkusatiivissa. Tavallisesti rakenteen voi kääntää sivulauseella, kuten jakeessa Fil. 1:12 *Ἰνῶσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι...*, ”Haluan, että te tiedätte” t. ”Haluan teidän tietävän”. Koska myös infinitiiviin liittyvä objekti on yleensä akkusatiivissa, lukija joutuu tekstiyhteydestä päättämään, onko infinitiivin kanssa esiintyvä akkusatiivi tulkittava subjektiksi vai objektiksi. Tulkinnan vaikeudesta on hyvä esimerkki jakeessa Fil. 1:7. *Accusativus cum infinitivo* -rakenteista on materiaalissa merkitty subjekti ja predikaatti alleviivauksin.

Nominaalilauseet

Uudessa testamentissa on aikakauden muusta koinnee-kreikasta poiketen paljon seemiläisiä (heprean ja aramean) vaikutteita. Tämä juontaa juurensa juutalais-kristillisen tradition seemiläisestä taustasta. Monet kirjoittajat, Paavali mukaan lukien, myös tunsivat ja käyttivät kreikan ohella arameaa. Seemiläiset piirteet ovat välittyneet Uuteen testamenttiin myös Septuagintasta, jonka kreikka toisinaan hyvin orjallisesti seurailee heprean rakenteita. Seemiläisten kielten vaikutusta voi katsoa olevan sen, että UT sisältää runsaasti nominaalilauseita eli lauseita, joista puuttuu predikaatti. (Toisinaan puhutaan myös vaillinaisista tai elliptisistä lauseista). Käännökseen on näissä tapauksissa useimmiten lisättävä sopiva olla-verbin muoto (LA § 96,2). Lyhyehkö Filippiläiskirjekin sisältää useita nominaalilauseita (mm. 1:8a, 1:21, 4:5b). Esimerkiksi jakeen 4:23 loppu-toivotukseen *Ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν* on käännettäessä lisättävä predikaatti: ”Herran Jeesuksen Kristuksen armo *olkoon* teidän henkenne kanssa”.

Pitkät virkkeet

Mahdollisuus jatkaa lauseita aina uusilla partisiippi-, infinitiivi- ja sivulause-rakenteilla tekee kreikan virkkeistä usein pitkiä ja raskaita. Esimerkiksi Filippiläiskirjeen jakeet 3:8–11 käsittävät vain yhden virkkeen, jossa polveilevat katkeamatta toisiaan seuraavat ja täsmentävät partisiippi-, sivulause- ja infini-

tiivirakenteet. Sujuvaksi suomeksi käännettäessä on välttämätöntä jakaa teksti useammiksi virkkeiksi, esimerkiksi vuoden 1992 kirkkoraamatun tapaan. Kreikan opiskelija hyöttyy toisaalta myös vuoden 1938 raamatunkäännöksestä, joka seurailee tarkemmin kreikan lauserakennetta.

3:8 ἀλλὰ μενοῦνγε καὶ ἡγοῦμαι

(KR 92:) *Pidän todella*

(KR 38:) Niinpä minä todella luen
(päälause)

πάντα ζημίαν εἶναι

sitä kaikkea pelkkänä tappiona,
kaikki tappioksi
(*aci*)

διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου μου,
sillä Herrani Kristuksen Jeesuksen tunteminen on minulle arvokkaampaa kuin
mikään muu.

tuon ylen kalliin, Kristuksen Jeesuksen, minun Herrani, tuntemisen rinnalla,
(syytä ilmaiseva prepositiorakenne)

δι’ ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα,

Hänen tähtensä olen menettänyt kaiken, olen heittänyt kaiken roskana pois,
sillä hänen tähtensä minä olen menettänyt kaikki ja pidän sen roskana
(relatiivisivulause)

ἵνα Χριστὸν κερδήσω 3:9 καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ,

jotta voittaisin omakseni Kristuksen ja jotta kävisi ilmi, että kuulun hänelle.
– että voittaisin omakseni Kristuksen
ja minun havaittaisiin olevan hänessä
(finaalinen sivulause)

μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως
Χριστοῦ, τὴν ἐκ θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει

Näin minulla ei enää ole mitään omaa, lain noudattamiseen perustuvaa
vanhurskautta, vaan se vanhurskaus, jonka perustana on usko Kristukseen ja jonka
Jumala antaa sille, joka uskoo.

ja omistavan, ei omaa vanhurskautta, sitä, joka laista tulee, vaan sen,
 joka tulee Kristuksen uskon kautta, sen vanhurskauden,
 joka tulee Jumalasta uskon perusteella;
 (ptc)

3:10 τοῦ γινῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ
 καὶ κοινωνίαν παθημάτων αὐτοῦ,
*Minä tahdon tuntea Kristuksen ja hänen ylösnousemisensa voiman ja tulla hänen
 kaltaisekseen osallistumalla hänen kärsimyksiinsä*
 tunteakseni hänet ja hänen ylösnousemisensa voiman ja hänen kärsimyksiensä
 osallisuuden,
 (finaalinen lauseenvastike)

συμμορφιζόμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ,
ja kuolemaansa.
 tullessani hänen kaltaisekseen samankaltaisen kuoleman kautta,
 (ptc)

3:11 εἴ πως **καταντήσω** εἰς τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν.
Ehkä silloin saan myös nousta kuolleista.
 jos minä ehkä pääsen ylösnousemiseen kuolleista.
 (konditionaalinen sivulause)

1.2. Antiikin puhetaito ja kirjeet

Antiikin maailmassa arvostettiin suuresti puhetaitoa eli retoriikkaa, joka heijastui myös kirjeiden muotoiluun. Retoriikkaa opetettiin rektorikouluissa erityisesti Aristoteleen ja Ciceron teosten pohjalta. Aristoteleen *Rhetorica* -teoksessaan muotoileman klassisen puheopin mukaan puheet jaettiin kolmeen lajiin: epideiktiseen, forensiseen ja deliberatiiviseen. Epideiktinen laji käsitti lähinnä kiittävät juhlapuheet. Forensinen puhe puolestaan pyrki vaikuttamaan yleisön mielipiteeseen jostain menneestä tapahtumasta. Erityisesti oikeudenkäynnin syytös- ja puolustuspuheet kuuluivat tähän lajiin. Deliberatiivinen puhe taas tähtäsi yleisön tulevan toiminnan ja ajattelun ohjaamiseen. Ihannepuhe myös noudatti tiettyä rakennetta, johon kuului viisi perusosaa:

1. Johdanto (*exordium*)
2. Tausta (*narratio*)
3. Asian esittely (*partitio/propositio*)
4. Argumentointi (*probatio*)
 - Oman kannan puolustus (*confirmatio*)
 - Vastakkaisen kannan kumoaminen (*reprehensio*)
5. Lopetus (*peroratio*).

Antiikin puheiden lajit ja rakenne heijastuivat myös aikakauden kirjeisiin. Kirjeiden muotoilu puheiden mukaan seurasi luonnollisesti siitä, että kirjeet oli tapana lukea ääneen vastaanottajille. Tutkimuksessa Paavalinkin kirjeitä on pyritty sijoittamaan tiettyihin puheen lajeihin ja niistä on eroteltu puheen rakenneosia. Esimerkiksi poleeminen Galatalaiskirje on tulkittu forenssiseksi puolustuspuheeksi (Betz 1979). Filippiläiskirjeen on positiivisen vaikutelmansa vuoksi lähes poikkeuksetta katsottu heijastelevan deliberatiivista puhelajia (Bloomquist 1993, Watson 1997).

Vaikka kirjeenkirjoitustaito eli epistolografia nojasikin antiikin aikana paljolti puhetaitoon, se kukoisti myös itsenäisenä oppialanaan. Antiikin kirjeenkirjoitusoppaiden mukaan hyvästä kirjeestä löytyvät ainakin seuraavat perusosat:

1. Aloituis
2. Kiitososa
3. Sanomaosa
4. Lopetus.

Filippiläiskirjettä on jaoteltu sekä puheen että kirjeen rakenneosiin esimerkiksi seuraavasti:

Watson (1997):

Puherakenne

Kirjeen aloitus (1:1,2)

Exordium (1:3–26)

Narratio (1:27–30)

Probatio (2:1–3:21)

Peroratio (4:1–20)

Kirjerakenne

Kirjeen aloitus (1:1,2)

Kiitososa (1:3–11)

Sanomaosan aloitus (1:12–30)

Varsinainen sanomaosa (2:1–3:21)

Sanomaosan lopetus (4:1–20)

Kirjeen lopetus (4:21–23)

Kirjeen lopetus (4:21–23)

Bloomquist (1993):

Puherakenne

Kirjeen preskripti (1:1,2)

Exordium (1:3–11)

Narratio (1:12–14)

Partitio (1:15–18a)

Argumentatio (1:18b–4:7)

Peroratio (4:8–20)

Kirjeen jälkikirjoitus (4:21–23)

Kirjerakenne

Kirjeen aloitus (1:1,2)

Kiitososa (1:3–11)

Sanomaosa (1:12–4:20)

Kirjeen lopetus (4:21–23)

Antiikin kirjeitä voidaan puheiden tapaan jakaa erilaisiin lajeihin käyttötarkoituksensa mukaan. Filippiäläiskirjettä pidetään yleisesti nk. ystävyyskirjeenä tai perhekirjeenä (Stowers 1991, Fee 1995, Bockmuehl 1997). Kirjeen sisältö ja sävy edellyttävät, että Paavalilla ja kirjeen vastaanottajilla on lämpimät, luottamukselliset välit (1:7,8, 4:1). Paavali korostaa filippiäläisten osallisuutta yhteiseen evankeliumin asiaan (1:5, 4:15) ja kiittää näitä saamastaan tuesta (2:25, 4:10–14,18). Kirje sisältää myös ystävyyskirjeille tyypillistä läsnä- ja poissaolon (1:27) sekä vastavuoroisen antamisen ja saamisen sanastoa ja tematiikkaa (4:15).

1.3. Johdatus Filippiäläiskirjeeseen

Filippiäläiskirje on todennäköisesti viimeinen meille säilynyt Paavalin itsensä sanelema kirje. Lämminhenkisen sävynsä vuoksi se on kautta aikojen myös ollut yksi Raamatun lukijoiden suosikeista. Vankeudestaan (1:13) huolimatta Paavali kehottaa kirjeen vastaanottajia useasti iloitsemaan kanssaan (1:18,19, 2:17,18, 3:1) ja kääntää heidän katseensa tulevaan pelastukseen (3:20,21). Henkeä uhkaavassa tilanteessa Paavali toteaa luottavaisesti olevansa valmis lähtemään Kristuksen luokse, vaikka ymmärtääkin, että hänestä on enemmän hyötyä vastaanottajille elävänä (1:20–24). Vaikka kirje sisältääkin jaksoja, joissa Paavali moittii kovin sanoin erilaisia vastustajia (1:15–17, 1:27–30, 3:2, 3:18,19), suhde Filippiin seurakuntaan on lämmin ja läheinen.

Kirjoitusaika ja -paikka

Perinteisesti Paavalin on katsottu kirjoittaneen Filippiäläiskirjeen Roomasta 60-luvun alussa, vain hieman ennen kuolemaansa. Tämä oletus sopii hyvin kirjeen mainintoihin keisarin henkivartiostosta (*praetorium*, 1:13) ja keisarin

palveluskunnasta (4:22), joille Paavalilla on ollut mahdollisuus julistaa evankeliumia. Oletusta hankaloittaa tosin Paavalin aikomus palata pian tapaamaan filippiiläisiä (2:24). Matka Roomasta Makedoniassa sijaitsevaan Filippiin oli pitkä, ja Paavali oli aiemmassa kirjeessään suunnitellut jatkavansa Roomasta päinvastaiseen suuntaan Espanjaan (Room. 15:28). Joidenkin mielestä Filippiiläiskirje tulisikin mieluummin sijoittaa Efesokseen, samaan aikakauteen 50-luvulla, jolloin Paavali laati myös Galatalais- ja Korinttilaiskirjeet. Tällöin matkasuunnitelma läheiseen Filippiin ei tuota ongelmaa. Filippiiläiskirjeen on katsottu sopivan kauteen myös temaattisesti. Varsinkin Paavalin hyökkäys juutalaiskristittyjä julistajia vastaan luvussa 3 muistuttaa Galatalaiskirjeestä välittyvää kiistaa. Emme kuitenkaan tiedä Paavalin olleen Efesoksessa vankeudessa, joten oletus ei vastaa Paavalin kuvausta omasta tilanteestaan. Kolmantena vaihtoehtona kirjoitusajankohdalle on ehdotettu Paavalin kahden vuoden vankeusaikaa Kesareassa ennen lähettämistään keisarin eteen Roomaan (Ap. t. 23–26). Tässä ratkaisussa selittyvät sekä maininnat keisarin työntekijöistä että Paavalin toive nähdä filippiiläiset – ehkä matkan varrella – ennen saapumistaan Roomaan. Myös tässä vaihtoehdossa Filippiiläiskirje olisi viimeinen jälkipolville säilynyt Paavalin aito kirje.

Kirjeen yhtenäisyys

Kuten useita muitakin Paavalin kirjeitä, myös Filippiiläiskirjettä on epäilty useammasta alun perin erillisestä kirjefragmentista kootuksi. Erityistä huomiota on herättänyt äkkinäinen siirtymä jakeen 3:1 iloitemiskehotuksesta jyrkkäsanaiseen vastustajien parjaamiseen seuraavassa jakeessa 3:2. Monet ovatkin tulkinneet luvun 3 erilliseksi kiistakirjeeksi, joka on liitetty muun, myönteisemmin sävyttyneen tekstin joukkoon (Linko 2008). Huomiota on herättänyt myös se, että Paavali kiittää filippiiläisiltä saamastaan lahjasta antiikin kirjeille epätyypilliseen tapaan vasta kirjeen lopussa. Tällä perusteella jotkut ovat nähneet myös jaksossa 4:10–20 alun perin erillisen kiitoskirjeen.

Väitteitä kirjeen epäyhtenäisyydestä on kuitenkin kritisoitu paljon, ja nykyisin Filippiiläiskirjettä pidetäänkin useimmiten yhtenäisenä kirjeenä (Bloomquist 1993, Fee 1995, Bockmuehl 1997). Yhtenäisyyttä puoltaa saman harvinaisen sanaston toistuminen kaikissa kirjeen osissa sekä tekstin temaattinen yhtenäisyys. Kirjeen sitoo yhteen esimerkiksi tapa, jolla Paavali kuvaa sekä työtoverinsa että luvussa 3 myös itsensä Kenosis-hymnin Kristuksen (2:6–11) esimerkin mukaisesti.

Kirjeen teemoja

Ehkä tärkein käytännön syy kirjeen lähettämiseen on ollut Paavalin halu ilmaista kiitoksensa filippiiläisten lähettämästä lahjasta (4:10–20) sekä hänen tarpeensa selittää, miksi Epafroditos, jonka filippiiläiset olivat lähettäneet hänen avukseen, palaakin oletettua aiemmin kotiin. Paavali kertoo, että Epafroditos oli ollut vakavasti sairaana, mistä syystä oli paras lähettää hänet pian takaisin (2:25–30). Epafroditos toimi ilmeisesti myös kirjeen kuriirina.

Epafroditoksen lisäksi kirjeestä nousee nimeltä esille kaksi Filippin seurakuntaan kuulunutta naista, Euodia ja Syntyke. Paavali kehottaa nimeltä mainitsematonta ”uskollista ieskumppaniaan” auttamaan näitä naisia, joilla on eripuraa keskenään (4:2–3). Riidan aiheita kirjeessä ei kerrota. Naisten nostaminen esille lyhyehkössä kirjeessä antaa aiheen olettaa, että he ovat verrattain korkeassa asemassa seurakunnassa (Bockmuehl 1997). Toisaalta se, että heidät mainitaan nimiä käyttäen, paljastaa, että heidän erimielisyytensä ei ole kovin suuri ongelma. Kun Paavali puuttuu vakaviin rikkeisiin, hän välttää mainitsemasta nimiä (Fil. 1:15–17; 1. Kor. 5:1,2; Gal. 1:7).

Kirjeen lämpimästä sävystä huolimatta Paavali ottaa useassa kohdassa esille jonkinlaiset itseään tai Filippin seurakuntaa uhanneet vastustajat. Aivan kirjeen alussa hän viittaa kahdenlaisiin kristittyihin julistajiin, jotka ovat saaneet hänen vankeudestaan lisää intoa työhönsä. Vaikka useat ovatkin saaneet oikeanlaista rohkaisua, jotkut ”veljistä” toimivat kuitenkin kieroista motiiveista käsin ja toivovat tuottavansa Paavalille lisää vaikeuksia vankilassa (1:14–17). Paavali ei kuitenkaan anna vaikeuksien lannistaa itseään, vaan toteaa olevansa tyytyväinen, kunhan Kristusta vain julistetaan, ”oli tarkoitus vilpiton tai ei” (1:18).

Luvussa 3 sävy on jyrkempi. Paavali haukkuu ”koiriksi” ja ”pahoiksi työntekijöiksi” (3:2) sellaisia juutalaiskristillisiä julistajia, joiden mielestä pakanuudesta Kristus-uskoon kääntyneiden piti ympärileikkauttaa itsensä ja alkaa noudattaa Mooseksen lakia. Filippiiläiskirje ei ole ainoa teksti, joka paljastaa Paavalin erimielisyydet näiden juutalaiskristittyjen kanssa. Erityisesti Galatalaiskirje valaisee myös kiistojen historiallista taustaa: ristiriidat kumpuavat jo Jerusalemin apostolisesta kokouksesta (Gal. 2:1–10) ja Antiokian välikohtauksesta (Gal. 2:11–14), mikä paljastaa, että riidan toisena osapuolena on Jerusalemin varhainen juutalaiskristillinen seurakunta tai vähintäänkin sen sympatisoijat. Filippiiläiskirjeessä Paavali taistelee tätä vääränä pitämäänsä alkukristillistä suuntausta vastaan oman esimerkkinsä voimin. Hän kuvaa omaa menneisyyttään rikkeettömänä juutalaisena ja toteaa pitävänsä sitä ”roskana” Kristuksen tähden (3:4–8). Juutalaisten ruokasäännösten noudattamista Paavali pilkkaa ”vatsan pitämiseksi jumalana” (3:19), eikä hän jätä epäselväksi, että lopullinen pelastus koskee vain hänen laillaan ajattelevia (3:19–21). On totta,

että Paavalin muissa kirjeissä suhtaudutaan toisinaan juutalaisuuteen ja juutalaisiin tapoihin neutraalimmin (Room. 9:4,5; 1. Kor. 7:19; 9:20). Filippiäiskirjeen jyrkkyyden taustalla onkin mahdollisesti Paavalin viimeisellä Jerusalemin-matkallaan (Room. 15:25,26) kokema pettymys: välit Jerusalemin juutalaiskristilliseen seurakuntaan eivät korjautuneetkaan Paavalin keräämästä rahalahjasta huolimatta (Schnelle 2005).

Kirjeessä viitataan todennäköisesti myös kreikkalais-roomalaisen yhteiskunnan taholta tulleeeseen ahdisteluun, jota sekä filippiäläiset että Paavali ovat saaneet osakseen (1:27–30). Oikea suhtautuminen kärsimykseen onkin eräs Filippiäiskirjeen kantavista teemoista (Bloomquist 1993). Paavali osoittaa rohkeutta ja luottavaisuutta vaikeissa olosuhteissa ja rohkaisee kuulijoitaan samaan (1:19,20, 2:17,18, 4:12,13). Toisaalta hän myös legitimoii kärsimyksen osaksi oikeaa kristillistä kokemusta. Tämä tapahtuu erityisesti nk. Kenosis-hymnin kautta (2:6–11), joka kuvaa Kristuksen nöyrytymisen ”orjan muotoon” ja hänen kuuliaisuutensa ”ristinkuolemaan asti” (2:6–11). Paavali kehottaa filippiäläisiä seuraamaan Kristuksen esimerkkiä ja kuvaa työtoverinsa (2:19–30) ja itsensä (3:4–11) hymnissä esitettyä Kristus-typosta seuraillen. Paavali vakuuttaa, että Kristuksen esimerkin mukainen kuuliaisuus, nöyryys ja luottamus Jumalaan palkitaan viimeisenä päivänä, kun Kristus tulee taivaasta ja muuttaa kärsineiden uskovien ruumiit ”tästä alennustilasta oman kirkastuneen ruumiinsa kaltaiseksi voimallaan, jolla hän kykenee alistamaan valtaansa kaiken”(3:21).

1.4. Lauseopin apumateriaali Filippiäiskirjeeseen

Käyttö ja sisältö

Apumateriaalissa keskitytään lauseoppiin eli syntaksiin. Aineistossa on merkitty kreikankieliseen tekstiin keskeisiä lauseenjäseniä seuraavasti: predikaatti **punaisella**, subjekti **sinisellä**, objekti **vihreällä**, predikatiivi **violetilla**. Epäsuoria datiiviobjekteja ja suoria akkusatiiviobjekteja ei ole eroteltu eri väreillä, vaan kummatkin on merkitty vihreällä. Vain finiittisiin eli persoonapäätteellisiin verbeihin liittyvät objektit on merkitty kreikankieliseen tekstiin. Verbaali-substantiiveihin eli partisiipeihin ja infinitiiveihin liittyviä objekteja käsitellään tarpeen mukaan selitysosassa. Selkeyden vuoksi väreillä on aina merkitty vain kyseiset pääsanat, ei niihin liittyviä erilaisia määritteitä. *Accusativus cum infinitivo* -rakenteista on merkitty subjekti ja predikaatti alleiviivauksin. Välittömästi kreikankielisen tekstin alapuolella (ja osin myös selitystekstin sisällä) on määritelty keskeisintä ja vaikeinta sanastoa myös muoto-opillisesti.

Varsinaisessa selitysosassa syntaksia avataan perusteellisemmin. Selityksessä otetaan tarvittaessa kantaa myös retorisiin, epistolografisiin ja sisällöllisiin seikkoihin. Tähtäyspiste on kuitenkin kreikan lauseiden hahmottamisessa. Sen sijaan, että materiaalissa tarjottaisiin vielä yhtä suomenkielistä käännöstä olemassa olevien (KR38 ja KR92) rinnalle, selitysosassa pyritään pikemminkin osoittamaan perusteltujen käännösvaihtoehtojen moninaisuus. Selitysosassa annetut suomenkieliset käännösvastineet tähtäävät ennen kaikkea kreikan kielen rakenteiden havainnollistamiseen. Ne eivät aina sellaisenaan kelpaa osaksi viimeisteltyä käännöstä.

Kreikankielinen teksti noudattaa Nestle–Alandin kriittisen tekstiedition 28. painoksen sanamuotoa. Muutamia merkityksen kannalta keskeisiä tekstikriittisiä variantteja on esitelty selityksessä.

Materiaalin rinnalla on hyvä käyttää Lars Aejmelaen Uuden testamentin kreikan kielioppia, johon selityksissä viitataan ja nojataan. Kielioppitermistö noudattaa pääasiassa Aejmelaen käytäntöjä. Termejä voi tarkistaa ja kerrata myös Jarmo Kiilusen tähän kirjaan laatimasta kieliopillisesta asiahakemistosta.

Luku 1

1.4.1 Alkutervehdys (1:1,2)

1:1 Παῦλος καὶ Τιμόθεος δούλοι Χριστοῦ Ἰησοῦ πᾶσιν τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῖς οὖσιν ἐν Φιλίπποις σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις, 1:2 χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ἐν + dat., kumpikin tekstin tapaus edustaa lokatiivisuutta, *jossakin* (LA § 151)

σύν + dat. *kanssa* (LA § 159)

ἀπὸ + gen. ilmaisee alkuperää (LA § 147)

οὖσιν akt. part. pres. mask. mon. dat. εἰμί *olla*

Paavali aloittaa kirjeen mukaelmalla antiikin tyypillisestä kirjeenalitusformelistä, joka on yleensä muotoa nom. (lähettäjä) + dat. (vastaanottaja) + inf. verbistä χάριεν. Esimerkki: Κύρος Κυαξάρη χάριεν (”Kyyros Kyaksaralle, tervehdys!”, LS). Infinitiivi χάριεν esiintyy UT:n sisällä Jaakobin kirjeen aloituksessa (Jaak. 1:1). Antiikin kirjeenalitusformelit eli preskriptit olivat yleensä hyvin tiiviitä, usein vain kolmisanaisia kuten esimerkissä. Paavali laajentaa omia alkutervehdyksiään runsailla lähettäjää ja vastaanottajaa kuvaavilla määritteillä. Hän myös korvaa infinitiivin χάριεν kahdella substantiivilla χάρις + εἰρήνη.

Jälkimmäinen näistä muistuttaa juutalaisten kirjeisiinsä liittämää tervehdystä *šalom*, 'rauhaa!'. Paavali korvaa verbin samannäköisellä teologissisältöisellä lempitermillään *χάρις*, 'armo'. Antiikin kirjeenaloiuksiin kuului usein myös vastaanottajan terveydentilan tiedustelu ja/tai muistelun ilmaus (ks. 3. Joh. 1:2). Viimeksi mainittu esiintyy Filippiäiskirjeessä ns. kiitososiossa (Fil. 1:3–11.).

Syntaksin kannalta kummankin jakeen lause on vaillinainen. Tässä tapauksessa lauseista puuttuu verbi (LA § 96, 2). Jakeessa 1:1 voi ajatella vaikkapa KR 92:n mukaan, että puuttuva predikaatti on "tervehtiä". Jakeen 1:2 lause on toivotus, ja siitä voi ajatella puuttuvan sanan "olkoon" tai "tulkoon". Käännökseen näitä ei kuitenkaan ole tarpeellista panna näkyviin.

Kumpikin tekstijaksossa vihreällä merkitty objekti on luonteeltaan epäsuora datiiviobjekti, *jollekin* (LA § 132,1).

Partisiippi *τοις ουσιν* on pääsanansa *ἀγίοις* suhteen attributiivisessa asemassa, eli se käyttäytyy adjektiivin tavoin (LA § 200), "(Filippiissä) olevat pyhät".

Sana *δοῦλοι*, 'orjat' on sanojen "Paavali" ja "Timoteus" appositio eli lisämäärite. Appositio (= appositioattribuutti = substantiiviattribuutti) on pääsanaa edeltävä tai seuraava substantiivi, joka määrittelee tarkemmin pääsanaa. Sana on monikossa (mask. mon. nom.), joten se viittaa sekä Paavaliin että Timoteukseen.

1.4.2 Rukous filippiäisten puolesta (1:3–11)

1:3 *Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ* μου ἐπὶ πάσῃ τῇ μνείᾳ ὑμῶν 1:4 πάντοτε ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, μετὰ χαρᾶς τὴν δέησιν ποιούμενος, 1:5 ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἄχρι τοῦ νῦν, 1:6 πεποιθὼς αὐτὸ τοῦτο, ὅτι *ὁ ἐναρξάμενος* ἐν ὑμῖν *ἔργον* ἀγαθὸν *ἐπιτελέσει* ἄχρι ἡμέρας Χριστοῦ Ἰησοῦ.

μνείᾳ fem. yks. dat. ἡ μνεία *muistaminen, muisto*

δεήσει fem. yks. dat. ἡ δέησις *rukous*

ποιούμενος med. part. pres. mask. yks. nom. ποιέω *tehdä*

πεποιθὼς akt. part. perf. mask. yks. nom. πείθω *vakuuttaa, taivuttaa*

uskomaan, uskotella, suostutella, uskoa, luottaa, olla vakuuttunut, vakuuttua jne.

ἐναρξάμενος med.¹ part. aor. mask. yks. nom. ἐνάρχομαι *alkaa, aloittaa*
 ἐπιτελέσει akt. ind. fut. yks. 3. ἐπιτελέω *suorittaa, saattaa päätökseen*
 ὑπέρ + gen. *puolesta, hyväksi, tähden* (LA § 160)
 μετά + gen. *kanssa* (LA § 154)
 εἰς + akk., lähellä ἐν + dat. -merkitystä, *osallisuus jossakin* (LA § 149)
 ἀπό + gen. ilmaisee aikaa, josta jokin lasketaan, *lähtien* (LA § 147)
 ἄχρι + gen. *saakka*

Jae 1:3 alkaa kirjeen kiitosjakson, joka ulottuu jakeeseen 1:11 saakka. Tässäkin Paavali seuraa, tosin jälleen laajentaen, antiikin kirjeenkirjoituskäytäntöä. Vastava kiitosjakso sisältyy Paavalin kaikkiin kirjeisiin lukuun ottamatta vahvasti poleemista Galatalaiskirjettä.

Päälauseen predikaatista **εὐχαριστῶ** käy ilmi myös subjekti (yks. 1). Kreikassa vältetään yleensä toistamasta subjektia persoonapronominilla, jos se käy ilmi verbin finiittimuodosta (finiittiverbi on verbimuoto, jossa on näkyvillä persoonapäite, toisin kuin infiniittimuodoissa, ks. LA § 55, 5). Subjekti tuodaan kuitenkin näkyville pronominilla, jos sitä halutaan erityisesti painottaa.

Verbin εὐχαριστέω kanssa ilmaistaan datiivilla, ketä kiitetään, ja ἐπί-preposition kanssa, mistä kiitetään. Kiittämisen aiheita on kaksi: μνεία (ML: muistaminen, muisto, LS: remembrance, memory, mention) ja κοινωνία (ML: keskinäinen yhteys, yhteistyö, osallisuus, yhteinen lahja). Jakeen 5 sana κοινωνία on selkeä: Paavali kiittää filippiläisiä heidän osallisuudestaan evankeliumiin ”ensimmäisestä päivästä alkaen tähän hetkeen saakka”. Toinen kiitoksen aihe Paavalille on μνεία, jonka tarkka merkitys riippuu kontekstista ja siitä, miten monikon toisen persoonan persoonapronominin genetiivimuoto ὑμῶν ymmärretään. Jos viimeksi mainittu tulkitaan subjektiiviseksi genetiiviksi (LA § 121), sana μνεία voisi merkitä esimerkiksi filippiläisten Epafrodituksen mukana lähettämää lahjaa Paavalille, ”teidän muistamisenne (so. lahjanne)”. Jos mon. 2. persoonan pronomini taas tulkitaan objektiiviseksi genetiiviksi (LA § 122), Paavali itse muistaa filippiläisiä. Tällöin merkitys tulee lähelle suomalaisen käännösten ratkaisuja (KR 92: ”aina kun muistan teitä”, KR 38: ”niin usein kuin teitä muistan”).

Päälauseen predikaatti **εὐχαριστῶ** saa täydennyksekseen kaksi konjunktiivista partisiippia (*ptc*, LA § 205), ποιούμενος ja πεποιθώς. Ensimmäinen näistä on modaalinen (LA § 209), ”kiitän – rukoillessani”. Verbi ποιέω on

¹ Tapa määritellä →deponenttiverbit kieliopillisesti on aikojen kuluessa vaihdellut. Tässä esityksessä mediaalisten deponenttiverbien pääluokaksi merkitään ”med.” ja passiivisten deponenttiverbien ”pass.” Verbin deponenttiluonne käy ilmi annetusta perusmuodosta, jonka päätte on muotoa -ομαι/-μαι.

hieman poikkeuksellisesti mediumissa. Kyseessä voi olla nk. dynaaminen mediumi, joka korostaa subjektin voimakasta osallisuutta tekemisessä (LA § 167). Ilmaus on perifrastinen: ”tehdä rukous” → ”rukoilla”.

Toinen partisiippi πεποιθώς on muoto-opillisesti akt. part. perf. Perfekti-tempus viittaa yleensä menneisyydessä toteutuneeseen tapahtumaan, joka on edelleen voimassa (partisiipin perfektistä LA § 198, 3). Verbin πείθω perfekti merkitseekin perimmiltään, että henkilö on tullut aiemmin vakuuttuneeksi jostakin ja on edelleen luottamuksen tilassa.

Konjunktioilla ὅτι ’että’ alkavalla sivulauseella on finiittimuotoinen predikaatti ἐπιτελέσει, jonka subjekti on substantivoitu partisiippi ὁ ἐναρξάμενος, ’se, joka on aloittanut’ (LA § 201) eli Jumala. Sana ἔργον, ’työ’ sopii sekä Jumalan aloittamisen (ἐναρξάμενος) että loppuun saattamisen (ἐπιτελέσει) objektiksi. Näin tulkitsevat sekä KR38: ”hän, joka on alkanut teissä hyvän työn, on sen täyttävä” että KR92: ”Jumala, joka on teissä aloittanut hyvän työnsä, myös saattaa sen päätökseen”. Kumpikin joutuu toisen predikaatin yhteydessä toistamaan objektin pronomiinilla ”se”.

1:7 Καθώς ἐστὶν δίκαιον ἔμοι τοῦτο φρονεῖν ὑπὲρ πάντων ὑμῶν διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἔν τε τοῖς δεσμοῖς μου καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ καὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου συγκοινωνούς μου τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς ὄντας.

φρονεῖν akt. inf. prees. φρονέω *ajatella*

ἔχειν akt. inf. prees. ἔχω *olla, omistaa*

τε + καὶ *sekä – – että*

ἀπολογία fem. yks. dat. ἡ ἀπολογία *puolustus, puolustaminen, puolesta puhuminen*

βεβαιώσει fem. yks. dat. ἡ βεβαίωσις *vahvistaminen, vahvistus*

συγκοινωνούς mask. mon. akk. συγκοινωνός *osallinen*

ὄντας akt. part. prees. mask. mon. akk. εἰμί *olla*

Konjunktio καθώς aloittaa komparaatiolauseen, ’niin kuin’ (LA § 192).

Subjektina lauseessa on infinitiivi φρονεῖν, joka saa suoran objektin (τοῦτο ’tätä’, ’näin’). Sana δίκαιον on lauseessa akkusatiivimuotoinen predikatiivi, joka seuraa muoto-opillisesti pääsanaansa τοῦτο: ”Ajatella näin – – on oikein.” Datiivin ἐμοί merkitys tulee lähelle haitan/edun datiivia (LA § 133, 4). Rakenteella ὑπὲρ + gen. tarkennetaan vielä, että ”näin” ajatellaan ”kaikista teistä” (πάντων ὑμῶν).

Prepositiorakenteella $\delta\iota\acute{\alpha}$ + akk. paljastetaan, miksi Paavalin on syytä ajatella myönteisesti filippiiläisistä. Syy on ilmaistu substantivoidulla ja artikkelilla varustetulla infinitiivillä $\tau\acute{o}\ \acute{\epsilon}\chi\epsilon\iota\nu$ (LA § 214, 2). Substantivoitu infinitiivi voi saada verbiin liittyviä määritteitä, kuten objektin, joka on sijamuodoltaan akkusatiivissa. Myös sen subjekti on akkusatiivissa, jolloin on kyse *accusativus cum infinitivo* -rakenteesta (LA § 215). Tässä lauseessa on kaksi akkusatiivimuotoista persoonapronominia, ja on epäselvää, kumpi, ”minä” $\mu\epsilon$ vai ”te” $\acute{\upsilon}\mu\acute{\alpha}\varsigma$, on ymmärrettävä subjektiksi ja kumpi objektiksi. Joko Paavalilla on filippiiläiset sydämessään tai filippiiläisillä Paavali. Suomenkieliset käännökset valitsevat ensimmäisen vaihtoehdon, mutta esim. NRS (New Revised Standard Version) jälkimmäisen.

KR92: ”Minulla on täysi syy ajatella teistä kaikista näin, sillä te olette minun sydämessäni – –”

NRS: ”It is right for me to think this way about all of you, because you hold me in your heart – –”

Pilkun jälkeen sijoittuva lause kuvaa, kuinka filippiiläiset ovat osallisia ($\sigma\upsilon\gamma\kappa\omicron\iota\nu\omega\nu\acute{o}\varsigma$ – – $\acute{o}\nu\tau\alpha\varsigma$) Paavalin vaivannäköön evankeliumin puolesta. Ajatuksen voi ymmärtää jatkoselitykseksi sille, miten tai miksi filippiiläiset ovat Paavalin sydämessä (tai päinvastoin): ”te olette minun sydämessäni ollessanne t. koska olette kanssaosallisia – –”. Vaihtoehtoisesti sen voi katsoa tarjoavan vielä toisen syyn sille, miksi Paavalin tulee ajatella filippiiläisistä myönteisesti: ”on oikein ajatella näin, koska olette kanssaosallisia – –”. Lauseen syntaksi aukeaa parhaiten lopusta päin partisiipista $\acute{o}\nu\tau\alpha\varsigma$. Partisiippi määritteineen on akkusatiivissa, koska se seuraa päälauseen akkusatiivia $\acute{\upsilon}\mu\acute{\alpha}\varsigma$. Partisiippi voi olla tulkinnasta riippuen modaalinen (”ollessanne”) tai kausaalinen (”koska olette”) (LA § 209).

1:8 $\mu\acute{\alpha}\rho\tau\upsilon\varsigma$ γάρ μου \acute{o} θεός $\acute{\omega}\varsigma$ $\acute{\epsilon}\pi\iota\pi\omicron\theta\acute{\omega}$ πάντας $\acute{\upsilon}\mu\acute{\alpha}\varsigma$ ἐν σπλάγχνοις Χριστοῦ Ἰησοῦ.

$\acute{\epsilon}\pi\iota\pi\omicron\theta\acute{\omega}$ akt. ind. pres. yks. 1. $\acute{\epsilon}\pi\iota\pi\omicron\theta\acute{\epsilon}\omega$ *kaivata, ikävöidä, haluta, tavoitella*

Päälause ($\mu\acute{\alpha}\rho\tau\upsilon\varsigma$ γάρ μου \acute{o} θεός) on nominaalilause, sillä siitä puuttuu verbi ”olla” (”Jumala on todistajani”). Epäsuoran kerronnan sivulause alkaa epätavallisemmalla konjunktioilla $\acute{\omega}\varsigma$, joka tavallisemmin merkitsee vertailua (LA § 192). Käännökseksi sopii parhaiten ”miten”, ”kuinka” (LA § 182,3). Sivu-

lauseella on finiittimuotoinen predikaatti ἐπιποθῶ, josta käy ilmi myös subjekti (yks. 1.).

Ilmauksessa ἐν σπλάγχνοις Χριστοῦ Ἰησοῦ termi τὰ σπλάγχνα merkitsee kirjaimellisesti sisäelimiä, joihin rakkauden tunteet yhdistettiin antiikin aikana. Nykykäännöksessä sopii parhaiten puhua sydäimestä. Prepositio-rakenne ἐν + dat. voi tässä olla lokatiivinen, ilmaisemassa tapahtuman sfääriä abstraktisti (mystisempi ulottuvuus). Se voi olla myös instrumentaalinen tai kausaalinen. Jälkimmäisessä tapauksessa se ilmaisisi Paavalin rakkauden alkuperää tai perimmäistä syytä. KR38 on lähinnä instrumentaalinen: ”ikävöitsen teitä Kristuksen Jeesuksen sydämellisellä rakkaudella”; KR92 vertaileva: ”rakastan teitä hellästi, niin kuin Kristus Jeesus rakastaa”.

1:9 Καὶ τοῦτο προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει 1:10 εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ἢτε εἰλικρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, 1:11 πεπληρωμένοι καρπὸν δικαιοσύνης τὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον Θεοῦ.

περισσεύῃ akt. konj. prees. yks. 3. περισσεύω olla/tehdä/saada runsaasti
ἐπιγνώσει fem. yks. dat. ἡ ἐπίγνωσις tunteminen, tunto, tieto
αἰσθήσει fem. yks. dat. ἡ αἴσθησις aistimus, tunne, käsittäminen, harkinta,
arvostelukyky
δοκιμάζειν akt. inf. prees. δοκιμάζω tutkia, koetella, arvioida
διαφέροντα akt. part. prees. ntri mon. akk. διαφέρω kantaa jnk läpi, erota
jostakin, olla arvokkaampi
εἰλικρινεῖς mask. mon. nom. εἰλικρινής, -ές päivänvalossa arvioitu, puhdas
πεπληρωμένοι pass. part. perf. mask. mon. nom. πληρόω täyttää

Demonstratiivipronomini τοῦτο (ntr. yks. akk.) on suora objekti predikaatille προσεύχομαι, ’rukoilla’, jonka persoonamuoto paljastaa subjektin (yks. 1.). Pronomini on periaatteessa tarpeeton, mutta kirjoitettu esiin korostuksen vuoksi: ”Rukoilen tätä, että rakkautenne – –”. Rukouksen sisältö on kuvattu seuraavassa, finaalisessa sivulauseessa (ἵνα + konj., ’jotta’), joka kylläkin on normaalisti objektilauseeksi (’että...’) väljähtänyttä mallia (LA § 190).

Sivulauseet ja lauseenvastikkeet polveilevat niin, että jälkimmäinen lause viittaa aina edelliseen lauseeseen.

Päälause: ”Rukoilen...”

1. sivulause: ”että rakkautesne yhä kasvaisi...”

2. sivulause: ”niin että voisitte erottaa tärkeät asiat...”

3. sivulause: ”jotta olisitte puhtaat...”

Toinen sivulause on rakenteeltaan *accusativus cum infinitivo*. Ilmauksessa εἰς τὸ δοκιμάζειν substantivoitu, artikkelilla varustettu infinitiivi preposition εἰς kera merkitsee tarkoitusta/päämäärää/seurausta (LA § 224,2). *Acī*-rakenteen sääntöjen mukaisesti sekä subjekti että objekti ovat akkusatiivissa. Tässä subjekti on ὑμᾶς ja objekti τὰ διαφέροντα.

Kolmas sivulause on luonteeltaan finaalinen (ἵνα + konj., ’jotta’, LA § 190). Subjekti (mon. 2.) näkyy olla-verbin finiittimuodosta. Kaksi ”puhdasta” ja ”moitteetonta” merkitsevää sanaa (εἰλικρινεῖς, ἀπρόσκοποι) ovat predikatiiveja, kuten myös partisiippi πεπληρωμένοι (LA § 202,1).

Predikatiivisen partisiipin πεπληρωμένοι perfektitempus kuvaa päätahtumisen aikaan jo valmiiksi saatettua tilaa, joka on yhä voimassa päätapahtumisen aikana eli Kristuksen päivänä (ἡμέραν Χριστοῦ).

Sanan καρπός määrite δικαιούσης on ymmärrettävä joko laadun genetiiviksi (”vanhurskasta hedelmää”), joka toimii käytännössä kuten adjektiivi, tai sisällön genetiiviksi, joka ilmaisee, mitä pääsana ”sisältää” (hedelmä on vanhurskaus) (LA § 124, 126). Käytännössä ero ei liene merkittävä. Ilmaus τὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ on attributiivinen määrite. Pääsanalla καρπός ei tässä ole artikkelia, joten attribuutti tarjoaa ikään kuin jälkeensä täsmäntävän määritteen (LA § 101): ’täynnä vanhurskauden hedelmää – – nimittäin sitä, joka tulee Jeesuksen Kristuksen kautta’.

Ilmauksessa εἰς ἡμέραν Χριστοῦ näkyy (erityisesti abstrakteissa ilmauksissa esiintyvä) ajoittainen päällekkäisyys εἰς- ja ἐν-prepositioiden merkitysten välillä. Voinee ajatella, että εἰς tuo paremmin esille tapahtuman futuurisen luonteen.

1.4.3 Erilaista julistusta (1:12–18a)

1:12 Γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὰ κατ’ ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν,

ἐλήλυθεν akt. ind. perf. yks. 3. ἔρχομαι *tulla*, tässä: *koitua*

κατὰ + akk., jotakin koskeva

μᾶλλον komparatiivi vahvistavasta adverbista μᾶλα, *hyvin, erittäin*

Epistolografisesti jae 1:12 aloittaa kirjeen sanomaosan (englanninkielisessä kirjallisuudessa käytetään termiä *letter body*). Paavali käyttää antiikin kirjeille tyypillistä tiedotusformelia, jolla alkutervehdyksistä ja kiitoksista siirrytään itse asiaan. Vrt. Room. 1:13, 2. Kor. 1:8.

Päälauseen predikaatti on **βούλομαι**, josta käy ilmi myös subjekti eli Paavali itse. Infinitiivi **γινώσκειν** yhdessä oman akkusatiivimuotoisen subjektinsa kanssa (**ὑμᾶς**) muodostaa *aci*-rakenteen. Koko rakenne toimii pääpredikaatin objektina (”Haluan teidän tietävän...”).

Konjunktioilla ὅτι ’että’ alkava sivulause selventää, mitä Paavali haluaa filippiäisten tietävän. Se on tyypiltään epäsuoran kerronnan sivulause (LA § 182), jollainen esiintyy informoimista tai tietämistä ilmaisevien päälauseiden kanssa ilmaisemassa tietämisen/tiedottamisen sisällön. Sivulauseen finiitti-muotoinen predikaatti on **ἐλήλυθεν**. Sen perfektitempus kuvaa tässä luonteensa mukaisesti tilaa, joka on saanut täyttymyksensä ja on edelleen voimassa kirjoitushetkellä. Sivulauseen subjekti on koko artikkelin avulla substantivoitu rakenne **τὰ κατ’ ἐμέ** (”minua koskevat asiat”). Erilaisten ilmaisujen substantivoimisesta artikkelin avulla ks. LA § 103, 2. Kun subjekti on neutrin monikko, predikaatti on useimmiten yksikössä, kuten tässä (LA § 92).

Paavalille tapahtuneet asiat ovat pikemminkin (μᾶλλον) koituneet evankeliumille edistykseksi (εἰς προκοπήν). Prepositiorakenteen εἰς + akk. suomen allatiivia ja translatiivia lähelle tulevista merkityksistä ks. LA § 149, 5.

1:13 ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς ἐν Χριστῷ γενέσθαι ἐν ὄλῳ τῷ πραιτωρίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν, 1:14 καὶ τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν κυρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσότερως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν.

γενέσθαι med. inf. aor. γίνομαι *tulla joksikin*

πραιτωρίῳ ntri yks. dat. τὸ πραιτώριον *maaherran palatsi, keisarin henkivartiosto*

πλείονας mask. mon. akk. πλείων, πλέον komparatiivi adjektiivista πολὺς, πολλή, πολύ *paljon, moni, usea*

πεποιθότας akt. part. perf. mask. mon. akk. πείθω *vakuuttaa, taivuttaa uskomaan, uskotella, suostutella, uskoa, luottaa, olla vakuuttunut, vakuuttua jne.*

τολμᾶν akt. inf. pres. τολμάω *uskaltaa*

Konjunktio ὥστε aloittaa konsekutiivisen eli seurausta ilmaisevan sivulauseen (”niin että”). Edellisen jakeen sivulauseessa Paavali mainitsi, että ”hänelle

tapahtuneet asiat” ovatkin olleet evankeliumille hyödyksi. Tämä sivulause selittää, miten. Konsekutiivisissa lauseissa käytetään UT:ssa yleensä, kuten tässäkin, infinitiiviä kuvaamaan oletettua seurausta (LA § 189). Lause muodostuu *aci*-rakenteesta, joten siinä ei ole finiittimuotoista verbiä. *Ac*i:n subjekti on akkusatiivi sanasta ’kahleet’ (οἱ δεσμοί), predikaatti puolestaan infinitiivi verbistä ’tulla joksikin’ (γίνομαι). Predikaatin predikatiivi taas on φανερούς. Merkitys on sananmukaisesti: ”kahleet ovat tulleet ilmeisiksi”. Paavalin kielenkäytössä tyypillinen tiivis ilmaus ἐν Χριστῷ kertoo vankeuden syyn, ”Kristuksen tähden” (LA § 151, 5). Ilmeiseksi on siis käynyt se, että Paavali on vankina Kristuksen tähden.

Partikkeli καί jakeessa 1:14 aloittaa edeltävälle lauseelle rinnasteisen lauseen. Kyseessä on toinen esimerkki siitä, kuinka Paavalille tapahtuneet asiat ovat edistäneet evankeliumia. Konsekutiivilauseelle tyypillinen infinitiivi esiintyy jälleen *aci*:n muodossa. *Ac*i-rakenteen subjekti on akkusatiivi sanasta οἱ πλείονες, jota edelleen määrittää partitiivinen genetiivi τῶν ἀδελφῶν, ”enemmistö *veljistä*”, (LA § 123). Predikaatti on infinitiivi τολμᾶν, ’uskaltaa’, jolla on edelleen oma infinitiivimuotoinen objektinsa λαλεῖν, ”uskaltaa *puhua*”. Viimeksi mainitulla on vielä oma objektinsa τὸν λόγον, ”uskaltaa puhua *sanaa*”.

Muoto πεποιθότας on partisiipin perfekti verbistä πείθω, ’luottaa’, tässä: ’rohkaistua’ tmv. Kyseessä on lähinnä temporaalinen partisiippi (LA § 208). Perfekti tempuksena kuvaa jo menneisyydessä loppuun saatettua tapahtumaa, joka on edelleen voimassa, ”*Rohkaistuttuaan* – – uskaltavat”. Myös kausaalinen partisiippi (LA § 206) tulee kyseeseen, ”uskaltavat, *koska ovat rohkaistuneet...*”. Määritteen ἐν κυρίῳ voi periaatteessa liittää joko sanaan ”veljet” (”veljet *Herrassa*”) tai partisiippiin πεποιθότας. KR38 ja KH92 valitsevat jälkimmäisen vaihtoehdon, ”rohkaistuttuaan *Herrassa*”.

Ilmaus τοῖς δεσμοῖς μου on joko syyn datiivi tai instrumentaalinen datiivi. Erottelulla ei ole suurta merkitystä: Paavalin kahleet ovat tavalla tai toisella ”useimpien veljien” rohkaistumisen taustalla.

Adverbi περισσοτέρως on muodostettu adjektiivin περισσός, ’yli tavallisen määrän ulottuva’, komparatiivista (vrt. LA § 41, 4), ja se vahvistaa adverbia ἀφόβως, ’pelottomasti’. Yhdessä nämä määrittävät infinitiiviä τολμᾶν. Kirjaimellisesti: ”...yhä enemmän pelottomasti uskaltavat puhua *sanaa*”.

1:15 **τινὲς** μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν, **τινὲς** δὲ καὶ δι’ εὐδοκίαν **τὸν Χριστὸν κηρύσσουσιν.**

τινές mask. mon. nom. indefiniittipronominista τις, τι *joku*
 φθόνον mask. yks. akk. ὁ φθόνος *kateus*
 ἔρην fem. yks. akk. ἡ ἔρις *riita, riidanhalu*
 εὐδοκίαν fem. yks. akk. ἡ εὐδοκία *hyvä tahto*

Paavali jatkaa kahleistaan rohkaisua saaneiden julistajien esittelyä. Jotkut ovat hänen mukaansa rohkaistuneet myös vääristä motiiveista.

Adversatiiviset partikkelit μὲν–δέ (LA § 233,2) korostavat ryhmien (τινές) vastakohtaisuutta: ”jotkut – – toiset *puolestaan*”.

Erilaisia motiiveja kuvaavissa ilmauksissa διὰ φθόνον – – δι’ εὐδοκίαν prepositiorakenne διὰ + akk. ilmaisee syytä tai motiivia (LA § 151). Julistuksen objekti on kummallakin ryhmällä kuitenkin sama eli Kristus (τὸν Χριστόν).

1:16 οἱ μὲν ἐξ ἀγάπης, εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαὶ τοῦ εὐαγγελίου
 κεῖμαι, 1:17 οἱ δὲ ἐξ ἐριθείας τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσιν, οὐχ
 ἄγνως, οἰόμενοι θλίψιν ἐγείρειν τοῖς δεσμοῖς μου.

εἰδότες akt. part. perf. mask. mon. nom. οἶδα *tietää*
 κεῖμαι med. ind. pres. yks. 1. κεῖμαι *maata, olla, sijaita*
 ἐριθείας fem. yks. gen. ἡ ἐριθεία *riita, riidanhalu*
 καταγγέλλουσιν akt. ind. pres. mon. 3. καταγγέλλω *julistaa*
 οἰόμενοι med. part. pres. mask. mon. nom. οἶομαι *luulla*
 θλίψιν fem. yks. akk. ἡ θλίψις *kärsimys*

Edellisessä jakeessa aloitettu vastakkainasettelu jatkuu. Järjestys ”hyvien” ja ”pahojen” esittelyssä on nyt käänteinen, joten parit muodostavat jakeissa 15–17 kiasmin (ABB’A’). Artikkelin näköinen demonstratiivipronomini on lauseen subjekti ja esiintyy UT:lle tyypilliseen tapaan ilmauksessa οἱ μὲν – – οἱ δέ, ’toiset – – toiset’ (LA § 44,5 ja 102,1).

Julistajien motiivit on kuvattu tällä kertaa ἐκ + gen. -rakenteella (LA § 150). Preposition muoto ἐξ johtuu liikkuvasta σ:sta, joka ilmestyy tämän preposition loppuun seuraavan sanan alkaessa vokaalilla (LA § 13, 2).

Jakeessa 16 todetaan, että ”hyvät” saarnaavat, koska tietävät, että Paavali on vankeudessa evankeliumin puolustamisen tähden. Partisiippi εἰδότες on luonteeltaan lähinnä kausaalinen, ”koska tietävät”. Konjunktioilla ὅτι alkava sivulause (upotettuna pääauseeseen) on tyypiltään epäsuoran kerronnan sivulause (LA § 182), jollainen usein nähdään informoimista tai tietämistä ilmaisvien pääauseiden kanssa ilmaisemassa tietämisen/tiedottamisen sisällön. Sivulause sisältää oman finiittimuotoisen predikaattinsa κεῖμαι (yks. 1). Kyseessä on

deponenttiverbi, jonka merkitys voi olla aktiivinen (oleminen, sijaitseminen), mutta se voi olla myös aito passiivi, jolloin persoonamuoto paljastaa tekemisen kohteen (*minut* on asetettu). Tekijäksi olisi tällöin nähtävä Jumala ja ajatukseksi, että Jumala on asettanut Paavalin vankilaan tiettyä tehtävää varten eli puolustamaan evankeliumia. Prepositiorakenne εἰς + akk. kuvaa tarkoitusta ja esiintyy yhdessä verbin **κεῖμαι** kanssa myös Luukkaan evankeliumissa (Luuk. 2:34).

Kun puhtaista motiiveista saarnaavat ”tietävät” Jumalan tarkoituksen, likaisista motiiveista käsin toimivat ainoastaan ”luulevat” (οἰόμενοι) saavansa aikaan vaikeuksia.

Lauseenvastike οἰόμενοι θλίψιν ἐγείρειν τοῖς δεσμοῖς μου on ilmaisultaan tiivis ja datiivi τοῖς δεσμοῖς moniselitteinen. Vaihtoehdot ovat seuraavat:

1. Lokatiivinen eli paikkaa ilmaiseva datiivi (LA § 141) tai olosuhteiden datiivi (LA § 135). Tällöin ajatus on, että vastustajat luulevat aiheuttavansa Paavalille vahinkoa tämän ollessa vankilassa.
2. Instrumentaalinen datiivi (LA § 136). Ajatuksena on tällöin, että vastustajat luulevat aiheuttavansa Paavalille vahinkoa tavalla tai toisella tämän vankeuden (ja mahdollisesti siihen liittyneiden syiden) varjolla. On myös mahdollista ajatella, että Paavali ei olisi varsinaisesti ahdistelun kohde, vaan että vastustajien tarkoituksena olisi yleisemmällä tasolla herättää levottomuutta Paavalin vankeuden nojalla. On esitetty tulkintoja, joiden mukaan vastustajat liittäisivät kristittyjä kohdanneet vaikeudet eskatologiaan ja yrittäisivät ahdistusta nostattamalla kiirehtiä lopun aikojen saapumista.
3. Haitan datiivi (LA § 133). Vastustajat pyrkivät aiheuttamaan Paavalille vaikeuksia hankaloittaakseen hänen vankeuttaan.

1:18 **τί γάρ; πλὴν ὅτι παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται, καὶ ἐν τούτῳ χαίρω.**

εἴτε – – εἴτε *joko* – – *tai*

προφάσει fem. yks. dat. ἡ πρόφασις tekosyy

χαίρω iloita (ἐν + dat. ilmaisee iloitsemisen syyn)

Kysymyslause **τί γάρ;** muodostuu interrogatiivipronominista ja konjunktiosta γάρ, joka viittaa taaksepäin edellä sanottuun: ”Mitä sitten?”

Konjunktiot πλὴν (LA § 233,4) + ὅτι (’kunhan vain’) aloittavat sivulauseen, vaikka myöhemmin tekstiin lisätyt välimerkit ehdottavatkin tässä kohden uutta lausetta. Sivulauseen subjekti on kieliopillisesti ”Kristus”, mutta

koska predikaatti on passiivissa, ”Kristus” on semanttisessa mielessä objekti (Χριστὸς καταγγέλλεται, ”Kristusta julistetaan”).

Paavali vakuuttaa itselleen olevan tärkeintä, että Kristusta julistetaan, olipa motiivi puhdas tai ei. Ilmaukset (παντὶ) τρόπῳ, προφάσει, ἀληθείᾳ ovat tekemisen tavan/olosuhteiden datiiveja (LA § 135).

1.4.4 Elämä on Kristus, kuolema voitto (1:18b–30)

Ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι, 1:19 οἶδα γὰρ ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ 1:20 κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν καὶ ἐλπίδα μου, ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι ἀλλ’ ἐν πάσῃ παρρησίᾳ ὡς πάντοτε καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς εἴτε διὰ θανάτου.

χαρήσομαι pass. ind. fut. yks. 1. χαίρω *iloita*

οἶδα akt. ind. perf. yks. 1. οἶδα *tietää*

ἀποβήσεται med. ind. fut. yks. 3. ἀποβαίνω *astua maihin, koitua*

αἰσχυνθήσομαι pass. ind. fut. yks. 1. αἰσχύνομαι *joutua häpeään*

μεγαλυνθήσεται pass. ind. fut. yks. 3. μεγαλύνω *ylistää*

Verbin χαίρω futuuri rakennetaan passiivitaivutuksella, vaikka merkitys on aktiivinen (LA § 59). Subjekti käy ilmi predikaatin persoonamuodosta (yks. 1.). Verbi οἶδα puolestaan on preesensmerkityksinen verbi, joka esiintyy ainoastaan perfektivartalossa (LA § 75). Se tulee siis perfektimuodostaan huolimatta kääntää preesensiksi.

Jakeen 19 ὅτι ’että’ aloittaa epäsuoran kerronnan sivulauseen. Prepositio-rakenne εἰς + akk. vastaa tässä suomen translatiivia, εἰς σωτηρίαν, ”pelastukseksi”. Rakenne διὰ + gen. ilmaisee välikappaletta, ”teidän rukouk-senne ja Jeesuksen Kristuksen Hengen rohkaisun *kautta/avulla*”.

Jakeen 20 seuraava ὅτι-alkuinen sivulause tarkoittaa juuri edellä sanottua eli antaa informaatiota siitä, mikä on Paavalin ”harras odotus” (ἀποκαραδοκία) ja ”toive” (ἐλπίς), jonka mukaisesti (κατὰ + akk.) hän toivoo asioiden kääntyvän pelastukseen.

Konjunktio ὡς on komparatiivinen, ὡς πάντοτε καὶ νῦν, ’*kuten* aina niin nytkin’.

1:21 Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος.

ἐμοί (mask.) yks. dat. persoonapronominista ἐγώ *minä*

ζῆν akt. inf. pres. ζάω *elää*

ἀποθανεῖν akt. inf. aor. ἀποθνήσκω *kuolla*

Jakeessa on kaksi rinnasteista nominaalilauseetta, joista kummastakin puuttuu predikaatti (LA § 96). Predikaatiksi on ajateltava olla-verbin yks. 3. pres. (ἐστίν), jolloin ”Kristus” ja ”voitto” ovat predikatiiveja (”Sillä minulle elämä *on* Kristus ja kuolema *on* voitto”). Subjektit ovat artikkelilla substantivoituja infinitiivejä, ”eläminen”, ”kuoleminen” (LA § 222), mutta tämän ei tarvitse näkyä käänöksessä. Ἐμοί on suhteen datiivi, ”mitä minuun tulee”, ”minun mielestäni” (LA § 139).

1:22 εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκί, τοῦτο μοι καρπὸς ἔργου, καὶ τί αἰρήσομαι οὐ γινώσκω.

αἰρήσομαι med. ind. fut. yks. 1. αἰρέω *valita*

γινώσκω akt. ind. pres. yks. 1. γινώσκω *tiedottaa, kertoa, tietää*

Virke alkaa konjunktion εἰ ’jos’ aloittamalla sivulauseella. Pronomini **τοῦτο** aloittaa päälauseen. Kumpikin on nominaalilause, josta puuttuu verbi ”olla” tmv. Sananmukaisesti: ”Jos eläminen *on* lihassa, tämä *on* minulle työn hedelmä / *koituu* työn hedelmäksi”. Toinen vaihtoehto on ajatella, että lauseesta puuttuu ajatus ”minun täytyy” (Jos minun täytyy elää lihassa). ”Lihalla” ei ole tässä erityistä teologista konnotaatiota, vaan se tarkoittaa maanpäällistä elämää kuolemanjälkeiseen verrattuna. Päälauseen **τοῦτο** viittaa koko edeltävän sivulauseen ajatukseen. Persoonapronomini **μοι** on jälleen suhteen datiivi, tai mahdollisesti hyödyn datiivi. Ilmaus **καρπὸς ἔργου** on sisällöllisesti parhaiten ymmärrettävissä niin, että genetiivi ἔργου ilmaisee alkuperää, ”hedelmä, joka työstä saadaan”.

Jakeen jälkimmäisessä virkkeessä päälause on οὐ **γινώσκω**, ”en tiedä”. Sivulause **τί αἰρήσομαι** on epäsuora kysymyslause, joka alkaa interrogatiivipronominilla **τί** (LA § 184), ”en tiedä, *mitä valitsisin*”. Verbin αἰρέω mediumille voidaan tarjota kahta eri merkitystä. Se voi tarkoittaa ’pitää parempana’, jolloin lause tarkoittaa, että Paavali ei tiedä pitääkö kuolemaa vai elämää parempana vaihtoehtona. Toisaalta verbin perusmerkitys on ’valita’, jolloin indikatiivin futuurin on mahdollista nähdä heijastavan Paavalin todellista valinnan mahdollisuutta. Jos oletetaan Filippiläiskirje Kesareassa kirjoitetuksi ja

Luukkaan kuvaus Kesarean tapahtumista Apostolien teoissa autenttiseksi, voidaan ajatella, että Paavali pohtii tässä, vedotako keisariin vai ei. Tällä olisi konkreettista vaikutusta oikeudenkäynnin kulkuun ja siten myös Paavalin mahdollisuuteen selvitä hengissä. Luukkaan mukaan Paavali vetosikin keisariin, minkä vuoksi hänet lähetettiin Roomaan (Ap. t. 25).

1:23 **συνέχομαι** δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πολλῷ γὰρ μᾶλλον **κρεῖσσον**.
 1:24 **τὸ** δὲ **ἐπιμένειν** ἐν τῇ σαρκὶ **ἀναγκαιότερον** δι' ὑμᾶς.

ἀναλῦσαι akt. inf. aor. ἀναλύω *irrottaa, lähteä, palata, kuolla*

ἐπιμένειν akt. inf. pres. ἐπιμένω *viipyä, jäädä paikoilleen, pysyä, jatkaa*

Predikaatti **συνέχομαι** on passiivi, jonka kieliopillinen subjekti ja samaan aikaan semanttinen objekti on yks. 1. persoona, ”minua ahdistetaan”. Verbin aktiivimerkitys on ’pitää koossa’, ’painaa’, ’ahdistaa’. Passiivimuotoa käytetään esimerkiksi taudin rasittamana olemisesta (RG, ML) tai muuten ahdistettuna olemisesta. Paavali on ”ahdistettuna kahdelta taholta (ἐκ τῶν δύο)” (RG).

Partisiippi ἔχων on kausaalinen, ”*koska minulla on...*”, ja kuvaa pääverbin **συνέχομαι** kanssa samanaikaista tapahtumista. Akkusatiivi τὴν ἐπιθυμίαν on partisiipin objekti, ”*koska minulla on halu...*”. Ilmaus εἰς τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι sisältää kaksi infinitiiviä (ἀναλῦσαι, εἶναι), jotka jakavat saman artikkelin ja preposition (εἰς τό) ja ovat siksi läheisessä yhteydessä. Rakenne εἰς τό + inf. merkitsee tarkoitusta, päämäärää, seurausta (LA § 224,2). Prepositio εἰς ei varsinaisesti tuo lisämerkitystä, ja joissakin käsikirjoituksissa se onkin jätetty pois, jolloin jäljelle jää pelkkä infinitiivi. Paavalille kuolema näyttää tässä merkitsevän irtautumista ruumiista (λύω merkitsee kirjaimellisesti ’irrottaa’, ’päästää irti’, ’vapauttaa’) ja välitöntä Kristuksen yhteyteen pääsemistä. Ajatus ei sovi kovin hyvin yhteen sen kanssa, miten Paavali useasti muulloin kuvailee ylösnousemusta ja paruusia (jopa saman kirjeen sisällä, vrt. Fil. 3:11).

Lause πολλῷ γὰρ μᾶλλον **κρεῖσσον** on vaillinainen, sillä siitä puuttuu sekä subjekti että finiittimuotoinen predikaatti. Predikaatiksi on ajateltava olla-verbin yks. 3. Sananmukaisesti: ”Sillä *se on* paljon enemmän parempi.” μᾶλλον, ’enemmän’ on taipumaton komparatiivi adverbista μάλα (’paljon’, ’erittäin’). Adverbi πολλῷ vahvistaa tätä, **κρεῖσσον** puolestaan on komparatiivi adjektiivista ἀγαθός (LA § 39).

Jae 24 on jälleen nominaalilause, josta puuttuu olla-verbin yks. 3. Infinitiivi on lauseen subjekti, ja adjektiivin ἀναγκαῖος (’välttämätön’) komparatiivi

(ἀναγκαιότερον) on predikatiivi (”Jääminen on välttämättömämpi”). Jääminen on ”lihaan” jäämistä (ἐν τῇ σαρκί), eli maanpäällistä elämää (vrt. jae 1:22).

1:25 καὶ τοῦτο πεποιθώς οἶδα ὅτι μενῶ καὶ παραμενῶ πᾶσιν ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως 1:26 ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐν ἑμοὶ διὰ τῆς ἑμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς.

πεποιθώς akt. part. perf. mask. yks. nom. πείθω *luottaa, olla varma* (perf.)
 μενῶ akt. ind. fut. yks. 1. μένω *pysyä, jäädä (eloon)* = παραμένω
 προκοπὴν fem. yks. akk. ἡ προκοπή *edistyminen*
 περισσεύῃ akt. konj. pres. yks. 3. περισσεύω *olla runsas/ylenpalttinen*
 πρὸς + akk. *luokse*

Verbi οἶδα on päälauseen (καὶ τοῦτο πεποιθώς οἶδα) predikaatti ja paljastaa subjektin (yks. 1.). Partisiippi πεποιθώς on predikaattiin liittyvä kausaalinen partisiippi ja perfektitempuksensa mukaisesti kuvaa toimintaa, joka on saatettu päätökseen ennen predikaatin tapahtumista mutta on edelleen voimassa. Paavali on siis ”tullut vakuuttuneeksi” ennen ”tietämistään”: ”koska olen vakuuttunut, tiedän...”. Demonstratiivipronomini τοῦτο ’tämä’ on puolestaan partisiipin objekti ja viittaa jakeessa 1:24 kerrottuun: ”koska olen vakuuttunut tästä, tiedän...”.

Konjunktio ὅτι ’että’ aloittaa sivulauseen, jossa Paavali kertoo tietämisen sisällön (epäsuora kerronta). Kaksi jäämistä/pysymistä merkitsevää verbiä μενῶ ja παραμενῶ ovat futuurissa. Se, kenen luokse jäädään, ilmaistaan datiivilla (ὑμῖν, ”teidän luoksenne”). Jäämisen tarkoitus ilmaistaan εἰς + akk. -rakenteella: εἰς τὴν προκοπὴν καὶ χαρὰν, ”edistykseksi ja iloksi”. Genetiivi τῆς πίστεως määrittää kumpaakin substantiivia προκοπή ja χαρά (”uskon edistys” ja ”uskon ilo”), jotka ovat läheisessä yhteydessä yhteisen artikkelinsa vuoksi (KR92: ”jotta te edistysisitte uskossa ja saisitte siitä iloa”).

Jakeessa 26 ἵνα + konj., ’jotta’, on merkinä finaalisesta sivulauseesta. τὸ καύχημα, ’kerskaus’ on tässä merkitykseltään positiivinen. Ilmaus ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ on lokatiivinen, kun taas ἐν ἑμοί on nähtävä instrumentaalisenä, ”minun kauttani/tähteni” (LA § 151,4). Sitä, miten filippiläisten kerskaus lisääntyy Paavalin kautta, tarkennetaan vielä διὰ + gen. -rakenteella, joka ilmaisee välikappaletta (LA § 148, 2d): διὰ τῆς ἑμῆς παρουσίας, ”paluuni myötä”.

1:27 Μόνον ἀξίως τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ **πολιτεύεσθε**, ἵνα εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ὑμᾶς εἴτε ἀπὼν **ἀκούω τὰ περὶ ὑμῶν**, ὅτι **στήκετε** ἐν ἐνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθροῦντες τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου

ἀξίως adverbii adjektiivista ἄξιος *arvollinen, arvoinen (+ gen)*

πολιτεύεσθε med. imperat. pres. mon. 2. πολιτεύομαι *olla kansalainen, hallita, elää, vaeltaa, käyttäytyä*

ἰδὼν akt. part. aor. mask. yks. nom. ὁρᾶω *nähdä*

ἀπὼν akt. part. pres. mask. yks. nom. ἄπειμι *olla poissa*

συναθροῦντες akt. part. pres. mask. mon. nom. συναθλέω *taistella yhdessä*

Päälause alkaa adverbilla μόνον, ”kunhan vain”, joka on muodostettu adjektiivista μόνος, -η, -ον (’yksin’, ’ainoa’).

Konjunktio ἵνα ’jotta’ alkaa finaalian eli tarkoitusta ilmaisevan sivulauseen, jonka predikaatti **ἀκούω** on konjunkttiivissa. Predikaattia määrittää kolme temporaalista partisiippiä ἐλθὼν, ἰδὼν ja ἀπὼν, joiden presenstempus kuvaa pääverbin kanssa samanaikaista tapahtumista. Kuulemisen objekti on substantivoitu rakenne **τὰ περὶ ὑμῶν**, ”teidä koskevat asiat” (LA § 103). Sananmukaisesti: ”jotta joko tullessani ja nähdessäni teidät tai poissa ollessani kuulen teidän asioistanne, että...”.

Konjunktio ὅτι ’että’ aloittaa sivulauseen, joka määrittää edellisen lauseen predikaattia **ἀκούω** (”kuulen, että...”). Prepositiorakenne ἐν + dat. on ilmauksessa ἐν ἐνὶ πνεύματι lokatiivinen, ”yhdessä hengessä” eli ”samanmielisinä”. Mahdollinen viittaus Pyhään Henkeen on tulkinnanvaraista. Predikaattia **στήκετε**, ”pysytte”, määrittävä partisiippi συναθροῦντες on modaalinen eli kuvaa, millä tavoin tai missä olosuhteissa pääpredikaatin tekeminen tapahtuu (”pysytte – – taistellen yhdessä”). Ilmaus μιᾷ ψυχῇ, ”yhdessä sielussa”, tarkoittaa käytännöllisesti katsoen samaa kuin edeltävä ἐνὶ πνεύματι. Ilmaus τῇ πίστει on ymmärrettävä hyödyn datiiviksi, ”evangeliumin uskon puolesta” (LA § 133). Sana πίστις voidaan ”uskon” sijasta ymmärtää myös ”uskollisuudeksi”, jolloin genetiivi τοῦ εὐαγγελίου on objektiivinen genetiivi (LA § 122), ”evangeliumin uskollisuus” eli ”uskollisuus evankeliumille”.

1:28 καὶ μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων, **ἥτις ἐστὶν αὐτοῖς ἐνδειξις ἀπωλείας**, ὑμῶν δὲ σωτηρίας, καὶ **τοῦτο ἀπὸ θεοῦ**

πτυρόμενοι pass. part. prees. mask. mon. nom. πτύρω säikyttää, pass. säikähtää

μηδενί ntri yks. dat. μηδείς, μηδεμία, μηδέν ei kukaan, ei mikään

ἀντικειμένων med. part. prees. mask. mon. gen. ἀντίκειμαι sijaita vastapäätä, vastustaa

ἥτις fem. yks. nom. ὅστις, ἥτις, ὅτι relatiivipronomini joka, jokainen joka

Partisiippi πτυρόμενοι on rinnasteinen edelliselle partisiipille συναθροῦντες. Sananmukaisesti: ”pysytte – – yhdessä taistellen – – ja säikkyvät...”. Partisiippi πτυρόμενοι on passiivissa, ja sen agentti on ilmaistu ὑπό + gen. -rakenteella.

Relatiivipronomini ἥτις ’joka’ viittaa todennäköisesti edeltävän lauseen koko ajatukseen filippiläisten pelottomuudesta. Kokonaiseen lauseeseen viittaava relatiivipronomini on tavallisesti neutriissa. Tässä tapauksessa pronomini kuitenkin seuraa sukunsa ja lukunsa (fem. yks.) puolesta omaa predikaatiiviaan ἔνδειξις ’merkki’ (LA § 112). Relatiivipronominin voi vaihtoehtoisesti nähdä viittaavan myös ilmaukseen τῇ πίστει (fem.) jakeessa 1:27. Näin tulkittuna evankeliumin usko (tai filippiläisten uskollisuus evankeliumille) olisikin vastustajille tuhon merkki.

Viimeisen lauseen demonstratiivipronomini τοῦτο on muoto-opillisesti neutrin yksikkö, joten se ei viittaa mihinkään yksittäisistä sanoista ἔνδειξις, ἀπώλεια tai σωτηρία, jotka kaikki ovat feminiinejä. Todennäköisesti tarkoitus on viitata laajasti koko edeltävään ajatukseen merkeistä pelastuville ja tuhoutuville. Kyseessä on nominaalilause, josta puuttuu olla-verbin prees. yks. 3.

1:29 ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν,

ἐχαρίσθη pass. ind. aor. yks. 3. χαρίζομαι antaa, suoda

Konjunktio ὅτι ’sillä’, koska’ aloittaa kausaalisen sivulauseen. Predikaatti ἐχαρίσθη on passiivissa. Kyseessä on ns. *passivum divinum*, jossa tekijäksi on nähtävä Jumala.

Predikaatin subjekti (= semanttinen objekti) on ilmaistu hankalasti. Näyttää siltä, että Paavalin alkuperäinen tarkoitus on ollut kirjoittaa ensimmäiseksi auki ajatus Kristuksen puolesta kärsimisestä: ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ [πάσχειν], ”teidän on annettu kärsiä Kristuksen tähden”. Ilmaus jää kuitenkin kesken, ja Paavali upottaa väliin tarkentavan lauseen ”ei ainoastaan uskoa häneen, vaan myös...”. Vasta tämän jälkeen alkuperäinen ajatus Kristuksen

puolesta kärsimisestä kirjoitetaan auki (τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ *πάσχειν*). Sananmukaisesti: ”sillä teidän on annettu Kristuksen puolesta – ei ainoastaan uskoa häneen vaan myös kärsiä hänen puolestaan”.

1:30 τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες, *οἶον εἶδετε* ἐν ἐμοὶ καὶ νῦν *ἀκούετε* ἐν ἐμοί.

οἶον mask. yks. akk. relatiivipronomini οἶος, οἶα, οἶον *jollainen, millainen*
εἶδετε akt. ind. aor. mon. 2. ὁράω *nähdä*

Partisiippi ἔχοντες on modaalinen, se siis kuvailee millä tavoin pääpredikaatin tekeminen, eli Kristuksen puolesta kärsiminen, tapahtuu. Partisiipin objekti on τὸν ἀγῶνα (’taistelu’, ’kilvoitus’). Taisteluun viittaava relatiivipronomini οἶον aloittaa sivulauseen ja toimii samalla sen kahden predikaatin (*εἶδετε*, *ἀκούετε*) objektina, sananmukaisesti: ”taistelu, jollaisen näitte minulla ja nyt kuulette minulla (olevan)”. Ilmauksessa ἐν ἐμοί prepositiorakenteen ἐν + dat. tarkoitus on lähinnä osoittaa objekti, ”jollaisen näette kohdistuvan minuun” (ks. LA § 151, 1 & 3). Ilmaus on tiivis ja vaatii avausta käännöksessä. KR92: ”Te käytte samaa taistelua, jota olette nähneet minun käyvän ja jota nyt kuulette minun yhä jatkavan.”

1.4.5. Kristuksen nöyryys (2:1–11)

2:1 Εἴ τις οὖν *παράκλησις* ἐν Χριστῷ, εἴ τι *παραμύθιον* ἀγάπης, εἴ τις *κοινωνία* πνεύματος, εἴ τις *σπλάγχνα* καὶ *οἰκτιρμοί*, 2:2 *πληρώσατέ* μου *τὴν χαρὰν* ἵνα *τὸ αὐτὸ φρονῆτε*, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονοῦντες,

πληρώσατέ akt. imp. aor. mon. 2. πληρόω *täyttää*

Jae 2:1 koostuu neljästä εἰ-alkuisesta konditionaalisesta sivulauseesta (’jos’). Sivulauseetyppejä on reaalin ehtoperiodi, joka lähenee merkitykseltään kauaalista lausetta, ”jos kerran” (LA § 194,2). Sivulauseet ovat nominaalisia, ja niihin on ajateltava akt. ind. pres. yks. 3. olla-verbistä (ἐστίν).

Sivulauseiden indefiniittipronomini τις, τι (LA § 47) toimii adjektiivin tavoin: ”Jos on *jotain/jonkinlaista* lohdutusta Kristuksessa...”. Viimeisen sivulauseen subjekti *σπλάγχνα* on muoto-opillisesti neutrin monikko. Substantivoitu adjektiivi *οἰκτιρμοί* puolestaan on maskuliinin monikko. Inde-

finiittipronomini τις (mask/fem. yks. nom.) ei siis ole näiden kummankaan kanssa yhteensopiva. Sitä on ehkä käytetty, koska kaksitavuinen τινά olisi rikkonut lauseiden rytmin.

Jakeen 2:2a ilmaus πληρώσατέ μου τὴν χαράν, ”täyttäkää minun iloni”, on päälause koko pitkässä virkkeessä, joka jatkuu läpi jakeiden 2:1–4.

ἵνα-alkuista sivulausetta käytetään tässä poikkeuksellisella tavalla. Tavallisesti se aloittaa finaalilauseen, ’jotta’, mikä nyt ei sovi kontekstiin. Kyseeseen tulee lähinnä epeksegeettinen eli selittävä sivulause, joka selittää, millä tavoin filippiiläiset täyttävät Paavalin ilon. Näin KR38: ” – – tehkää minun iloni täydelliseksi siten, että olette samaa mieltä.” KR92 rinnastaa: ” – – tehkää minun iloni täydelliseksi ja olkaa yksimielisiä.”

Partisiipit ἔχοντες ja φρονοῦντες määrittävät ἵνα-alkuista sivulausetta ja kuvaavat tarkemmin yksimielisyyden luonnetta, ”olemalla” ja ”ajattelemalla”. Kyseessä on siis modaalinen partisiippi. Adjektiivin σύμψυχοι yhteyteen on symmetrisyyden vuoksi luonteva ajatella olla-verbin partisiippi ὄντες. Toinen vaihtoehto on jättää huomiotta pilkku sanan jälkeen, jolloin merkitys olisi toistava ”samanmielisinä yksimielisesti ajatellen”. τὸ ἐν (”yhtä”) φρονοῦντες ja τὸ αὐτὸ (”samaa”) φρονῆτε tarkoittavat sisällöllisesti samaa.

2:3 μηδὲν κατ’ ἐριθείαν μηδὲ κατὰ κενοδοξίαν ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν, 2:4 μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοποῦντες ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἕκαστοι.

μηδὲν ntri yks. akk. μηδεῖς, μηδεμία, μηδὲν *ei kukaan, ei mikään*
ἀλλήλους mask. mon. akk. resiprookkipronomini ἀλλήλων *keskenään,*
toinen toisensa

ἡγούμενοι med. part. pres. mask. mon. nom. ἡγέομαι *pitää jonakin, luulla/*
katsoa/lukea joksikin

ὑπερέχοντας akt. part. pres. mask. mon. akk. ὑπερέχω *olla parempi*
ἑαυτῶν mask. mon. gen. refleksiivipronomini ἑαυτοῦ, -ῆς, -οῦ *itsensä,*
itseään jne.

σκοποῦντες akt. part. pres. mask. mon. nom. σκοπέω *katsoa, pitää silmällä*

Sana μηδὲν on lauseen objekti. Lause on kuitenkin vaillinainen, eikä näkyvissä ole predikaattia, jonka objektiksi sana olisi ymmärrettävä. Predikaatiksi on ajateltava esimerkiksi verbi ποιέω tai πρᾶσσω: ”Älkää *tehkö* mitään riidan-halusta tai turhan kunnian tavoittelusta...” Sekä KR38 että KR92 valitsevat verbin ”tehdä” käännökseensä.

Ilmaus τῇ ταπεινοφροσύνῃ on joko tekemisen tavan/olosuhteiden datiivi tai instrumentaalinen datiivi (LA § 135–136), ”nöyryydessä”/”nöyrinä”.

Verbi ἡγέομαι (tekstissä partisiippi) järjestyy kaksoisakkusatiivilla (’pitää *jotain jonakin*’, LA § 117). Lauseessa kehoitetaan pitämään ”toisianne” (ἀλλήλους) ”parempina” (ὑπερέχοντας). Vertailu ilmaistaan yksinkertaisesti genetiivillä ἐαυτῶν, ”kuin itseänne” (LA § 127).

Jakeessa 2:4 yksiköllinen pronomini ἕκαστος ’jokainen’ on monikollisen, modaalisen partisiipin σκοποῦντες subjekti, vaikka onkin siihen nähden väärässä luvussa. τὰ ἐαυτῶν on substantivoitu refleksiivipronomini, jonka genetiivimuodolla ilmaistaan omistamista (LA § 45–46). Se voidaan kääntää vaikkapa ”omat asianne” tai ”oma etunne”. Sen vastapari on samoin substantivoitu τὰ ἑτέρων, ”toistenne asiat”. Lauseen jälkimmäisessä puoliskossa partisiippiä ei enää toisteta. Monikollinen ἕκαστοι on siinä oikeassa luvussa.

2:5 **Τοῦτο φρονεῖτε** ἐν ὑμῖν **ὁ** καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 2:6 **ὁς** ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ **ἀρπαγμὸν ἡγήσατο** τὸ εἶναι ἴσα θεῷ,

ὑπάρχων akt. part. pres. mask. yks. nom. ὑπάρχω *olla*

εἶναι akt. inf. pres. εἰμί *olla*

ἴσα ntri mon. akk. ἴσος, η, ον *yhtäläinen, samanlainen, kaltainen*

Paavali kehottaa ajattelemaan ”näin” (sananmukaisesti ”tätä”, **ΤΟῦΤΟ ΦΡΟΝΕΙΤΕ**). Pronomini **ΤΟῦΤΟ** on myös jakeen jälkipuoliskon relatiivilauseen relatiivipronominin **ὁ** korrelaatti. Relatiivipronomini **ὁ** voi muoto-opillisesti olla joko (ntri yks.) akkusatiivi tai nominatiivi. Tämän vaillinaisen relatiivisivulauseen tulkinnassa on siis kaksi mahdollisuutta. Sivulauseeseen on ajateltavissa sama verbi φρονεῖτε kuin päälauseessa, jolloin relatiivipronomini olisi akkusatiivissa: ”Ajatelkaa keskuudessanne tätä, *mitä* ajattelette myös Kristuksesta Jeesuksesta.” Toinen vaihtoehto on ajatella sivulauseeseen olla-verbin yks. 3. ja pitää relatiivipronominia nominatiivina: ”Ajatelkaa keskuudessanne tätä, *mikä* oli Kristuksessa Jeesuksessa”. Tällöin tullaan lähelle KR92:n käännöstä: ”Olkoon teilläkin sellainen mieli, joka Kristuksella Jeesuksella oli.”

Jakeesta 2:6 alkaa nk. Kenosis-hymni, joka jatkuu jakeen 2:11 loppuun saakka. Paavali joko lainaa muualta tuntemaansa vanhaa (liturgista?) tekstiä tai on laatinut hymnin itse. Relatiivipronominin (tässä **ὁς**) avulla siirrytään vieraan materiaalin käyttöön joskus muuallakin UT:ssa (mm. Kol. 1:15). Relatiivipronomini on tässä myös subjekti predikaatille **ἡγήσατο** (”joka piti jnk”). Kuten jakeessa 2:4 kävi ilmi, verbi ἡγέομαι saa kaksinkertaisen akkusatiivin. Niin tässäkin: ”...joka ei pitänyt Jumalan veroisena *olemista saaliina*”. Olla-verbi

on tässä substantivoitu artikkelilla, τὸ εἶναι. Adjektiivi ἴσα on neutrin monikon akkusatiivissa, vaikka viittaakin Jeesuskeen. Tämä johtuu siitä, että se toimii εἶμι-verbin ja datiivin kanssa adverbien tavoin, 'olla jnk kaltainen' (LA § 134,2). Partisiippi ὑπάρχων voi olla neutraalimpi modaalinen ("ollen") tai konsessiivinen ("vaikka oli"). KR38 valitsee jälkimmäisen vaihtoehdon: "vaikka hänellä olikin Jumalan muoto".

2:7 ἀλλὰ **ἐαυτὸν ἐκένωσεν** μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος 2:8 **ἐταπείνωσεν ἐαυτὸν** γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.

ὁμοίωματι ntri yks. dat. τὸ ὁμοίωμα *samankaltaisuus, kuva, kopio, hahmo, ulkomuoto*

σχήματι ntri yks. dat. τὸ σχῆμα *ulkomuoto, ulkoinen olemus, hahmo, ilmenemismuoto*

εὐρεθεὶς pass. part. aor. mask. yks. nom. εὐρίσκω *löytää, havaita*

ἐταπείνωσεν akt. ind. aor. yks. 3. ταπεινῶ *alentaa, nöyrytyä*

ὑπήκοος mask. yks. nom. ὑπήκοος, -ον *kuuliainen*

Jakeen 2:7 ilmauksessa ἀλλὰ **ἐαυτὸν ἐκένωσεν** refleksiivipronomini ἐαυτοῦ on predikaatin **ἐκένωσεν** objekti. Subjekti sisältyy verbin persoonamuotoon. Kristus siis "tyhjensi itsensä". Hymnistä usein käytetty nimitys Kenosis-hymni tulee juuri tässä jakeessa käytetystä verbistä κενῶ 'tyhjentää'.

Partisiippi λαβών voi olla instrumentaalinen, jolloin se vastaa kysymykseen, millä keinoin tyhjentäminen tapahtui, "ottamalla orjan muodon" (LA § 209, 3). Toisaalta se voi myös viitata tarkoitukseen, "ottaakseen orjan muodon" (finaalinen partisiippi, LA § 207). KR38 valitsee neutraalin ilmauksen: "tyhjensi itsensä ja otti orjan muodon".

Lauseenvastike ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος on ajatukseltaan paralleelinen lausekkeelle μορφὴν δούλου λαβών. Sillä, miten termi ὁμοίωμα käsitetään, on teologista merkitystä. Sanotaanko hymnissä, että Kristus tuli (vain) ihmisen *kaltaiseksi*, vai voiko ὁμοίωμα merkitä täydellistä yhtäläisyyttä, niin että hymnin mukaan Kristuksesta tuli todellinen ihminen? Ilmaus καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος toistaa vielä kerran saman ajatuksen toisin sanoin. Sana σχήματι on suhteen datiivi, "*hahmonsuhteen* havaittiin ihmisen kaltaiseksi". Termiin sisältyy sama teologinen moniselitteisyys kuin sanaan ὁμοίωμα.

Yleisesti ajatellaan, että loppujakeen lause θανάτου δὲ σταυροῦ on Paavalin lisäys hymniin, koska runorakenne rikkoutuu tässä kohden. Genetiivi σταυροῦ on laadun genetiivi (LA § 124), ”ristin kuolema”.

2:9 διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, 2:10 ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων 2:11 καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς.

ὑπερύψωσεν akt. ind. aor. yks. 3. ὑπερυψόω *ylentää, korottaa korkealle*
 ἐχαρίσατο med. ind. aor. yks. 3. χαρίζομαι *antaa armosta, antaa/luovuttaa ilman aihetta*
 γόνυ ntr. yks. nom. τὸ γόνυ *polvi*
 κάμψῃ akt. konj. aor. yks. 3. κάμπτω *taivuttaa*
 γλῶσσα fem. yks. nom. ἡ γλῶσσα *kieli*
 ἐξομολογήσῃται med. konj. aor. yks. 3. ἐξομολογέω *tunnustaa*

διὸ καὶ osoittaa loppupäätelmää, ”sen tähden”. Verbiä ὑψόω ’ylentää’ on vahvistettu prepositiolla ὑπὲρ ’yli’. Predikaatti ἐχαρίσατο saa sekä suoran että epäsuoran objektin: mitä annetaan? – nimi (τὸ ὄνομα) – kenelle annetaan? – hänelle (αὐτῷ).

Ilmaus τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα on pääsanaansa τὸ ὄνομα liittyvä attribuuatti, ’*kaikkia nimiä korkeampi* nimi’. πᾶν ὄνομα on kollektiivisesti käytetty neutrin yksikkö, jonka suomennoksessa täytyy käyttää monikkoa.

Konjunktio ἵνα ’jotta’ yhdessä konjunktiivimuotoisen predikaatin kanssa (κάμψῃ) muodostaa finaalian sivulauseen (LA § 190). Myös πᾶν γόνυ on neutrin yksikkö, jota käytetään kollektiivisesti, ”kaikki polvet” t. ”jokainen polvi”. Adjektiivit ἐπουρανίων, ἐπιγείων ja καταχθονίων ovat substantivoituja. Genetiivi on tässä partitiivinen (LA § 123): ”Jokainen polvi taivaallisista, maanpäällisistä ja maanalaisista...” tai ”Jokainen polvi taivaallisten, maanpäällisten ja maanalaisen joukosta...”. Ilmauksessa ἐν τῷ ὀνόματι rakenne ἐν + dat. merkitsee lähinnä syytä (LA § 151,5), ”Kristuksen nimen tähden”.

Jakeessa 2:11 on edeltävälle finaalilauseelle rinnasteinen (καί ’ja’) lause, jonka subjekti πᾶσα γλῶσσα on jälleen kollektiivinen yksikkö, ”kaikki kielet”. Predikaatti ἐξομολογήσῃται on konjunktiiivissa, koska se jatkaa edellisen lauseen ἵνα-rakennetta. Verbi on *dynaaminen mediumi*, joka kuvastaa subjektin voimakasta osallisuutta tekemiseen (LA § 167, c). Lauseella on vielä

oma ὅτι-alkuinen sivulauseensa, joka ilmentää epäsuoraa kerrontaa. ὅτι-lause on nominaalinen, ja siihen on ajateltava olla-verbin yks. 3. Näin ollen sana κύριος on predikaatiivi, ”Jeesus Kristus on Herra”. Hymni päättyy toteamukseen, että Kristuksen tunnustaminen tapahtuu εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς, ”Isän Jumalan kunniaksi”.

1.4.6. Jumalan lapset maailmassa (2:12–18)

2:12 Ὡστε ἀγαπητοί μου, καθὼς πάντοτε ὑπηκούσατε, μὴ ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον ἀλλὰ νῦν πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε.

ὑπηκούσατε akt. ind. aor. mon. 2. ὑπακούω *kuulla, totella*
κατεργάζεσθε med. imperat. pres. mon. 2. κατεργάζομαι *suorittaa, hoitaa loppuun, ahkeroida, saada aikaan*

Jakeesta 2:12 alkaa hymnin sovellus käytännön kehotukseen. Konjunktio ὥστε toimii tässä konklusiivisena (’siis’) ja sitoo alkavan kehotuksen edeltävään hymniin (LA § 189,2). Predikaatilla ὑπηκούσατε ei ole näkyvissä objektia, joten jää epäselväksi, tarkoittaako Paavali filippiläisten olleen kuuliaisia hänelle itselleen, Jumalalle vai kenties seurakunnan vanhimille. Virkkeen jatko näyttää edellyttävän, että Paavalista itsestään on kyse.

Eskatologisista konteksteista tuttua sanaa ἡ παρουσία (’läsnäolo’, ’tuleminen’) käytetään tässä arkisessa ja konkreettisessä mielessä läsnäolosta. Sen vastakohta on ἡ ἀπουσία, ’poissaolo’. Läsnä- ja poissaolon tematiikka kuuluu läheisesti antiikin ystävyyskirjeisiin (ks. johdanto).

Adverbi μᾶλλον on komparatiivi adverbistä μάλα, ’kovin’. Sitä vahvistaa adjektiivin πολὺς ’paljon’ yksikön neutrin datiiivi. Kyseessä on mahdollisesti tavan datiiivi (LA § 135).

Koko jakeen 12 kattavan virkkeen ainoa käskymuoto ja päälauseen predikaatti on κατεργάζεσθε. Paavali kehottaa filippiläisiä tekemään työtä oman pelastuksensa hyväksi.

2:13 Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλει καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας.

Substantivoitu partisiippi **ὁ ἐνεργῶν** 'vaikuttaja', 'se, joka vaikuttaa' on lauseessa predikatiivi. UT:n kielessä predikaatin jälkeen sijaitseva predikatiivi saa usein artikkelin (LA § 100). Partisiippimuotoisella predikatiivilla on kaksi objektia, substantivoidut infinitiivit τὸ θέλειν ja τὸ ἐνεργεῖν, "Sillä Jumala on se, joka vaikuttaa teissä tahtomisen ja toimimisen".

Ilmaus ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας on tiivis ja moniselitteinen. Prepositiorakenne ὑπὲρ + genetiivi viittaa siihen, kenen puolesta, hyväksi tai minkä tähden jokin tapahtuu (LA § 160). Sanan εὐδοκία merkitys on epäselvä. Ajanlaskun taitteessa sanalla voitiin viitata sekä jumalalliseen hyvään tahtoon / suosioon että inhimilliseen tyytyväisyyteen ja onneen; ML: 'ratkaisu', 'hyväksi nähty asia', 'hyvä tahto', 'halu', RG: '(Jumalan) tahto', 'mielisuosio', 'hyvä tahto t. tarkoitus'. Koska Jumala on lauseen subjekti, on mielekästä ajatella, että kyse on hänen tahdostaan. Näin päättelevät myös KR 38 ja KR 92.

2:14 **Πάντα ποιεῖτε** χωρὶς γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν, 2:15 **ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα** θεοῦ ἁμῶμα μέσον γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης ἐν οἷς **φαίνεσθε** ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ,

χωρὶς + gen. *ilman*

γογγυσμῶν mask. mon. gen. ὁ γογγυσμός *nurina, napina*

διαλογισμῶν mask. mon. gen. ὁ διαλογισμός *mielipide, erimielisyys*

γένεσθε med. konj. aor. mon. 2. γίνομαι *olla, tulla joksikin*

μέσον ntri yks. akk. μέσος, -η, -ον *keskellä oleva, keskimäinen*

γενεᾶς fem. yks. gen. ἡ γενεά *sukupolvi, syntyperä*

διεστραμμένης pass. part. perf. fem. yks. gen. διαστρέφω *kääntää pois, vääntää vääräksi, vääntää, johtaa harhaan*

φωστῆρες mask. mon. nom. ὁ φωστήρ *valaisin, tähti*

Jakeessa 2:15 verbi γίνομαι saa kolme predikatiivia **ἄμεμπτοι, ἀκέραιοι, τέκνα**. Verbin subjekti (mon. 2.) sisältyy verbin finiittimuotoon. Neutrin yksikön akkusatiivi adjektiivista μέσος 'keskimäinen' toimii prepositiona, joka järjestyy muiden adverbiaaliprepositioiden tavoin genetiivillä (LA § 162), μέσον γενεᾶς, "sukupolven keskellä". Ilmauksessa ἐν οἷς, "joiden joukossa", relatiivipronomini οἷς on monikossa ja viittaa yksikölliseen, mutta kollektiivisesti käytettyyn sanaan γενεά, 'sukupolvi'. Hieman yllättäen Paavali ei vertaa filippiiläisiä *taivaan* tähtiin, vaan sanoo näiden totellessaan loistavan kuin tähdet *maailmassa* (ἐν κόσμῳ). Tarkoitus on korostaa eroa "kieron sukupolven" ja filippiiläisten välillä.

2:16 λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἔμοι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον οὐδὲ εἰς κενὸν ἔκοπίασα.

ἐπέχοντες akt. part. pres. mask. mon. nom. ἐπέχω *pitää kiinni, pysyä jossakin*

ἔδραμον akt. ind. aor. yks. 1. τρέχω *juosta*

ἔκοπίασα akt. ind. aor. yks. 1. κοπιᾶω *nähdä vaivaa, tehdä työtä, väsyä*

Jakeen 2:16 alun partisiippisivulause on alisteinen edeltävän jakeen lauseelle ”Loistatte kuin tähdet...”. Partisiippi ἐπέχοντες voi olla kausaalinen, modaalinen tai konditionaalinen: ”...koska pidätte kiinni elämän sanasta” tai ”...pitäessänne kiinni elämän sanasta” tai ”...jos pidätte kiinni elämän sanasta”. Genetiiviä ζωῆς voi pitää laadun tai sisällön genetiivinä (LA § 122, 126).

Ilmauksessa εἰς καύχημα, prepositio εἰς + akk. merkitsee tarkoitusta, ”kerskaukseksi” (LA § 149, 5). Ilmauksessa εἰς ἡμέραν Χριστοῦ sama prepositiorakenne taas tulee merkitykseltään lähelle rakennetta ἐν + dat., ”jossakin”, ”jonakin ajankohtana” (vrt. jae 1:10). Sama prepositiorakenne toistuu vielä kolmannen kerran ilmauksessa εἰς κενόν, ’turhaan’, ’turhan tähden’. Viimeinen ὅτι-alkuinen sivulause tässä ilmaisee edeltävän εἰς + akk. -rakenteen tavoin tarkoitusta: ”etten olisi turhaan juossut...”.

2:17 Ἀλλὰ εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. 2:18 τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι.

σπένδομαι pass. ind. pres. yks. 1. σπένδω *vuodattaa juomauhri, uhrata*

θυσία fem. yks. dat. ἡ θυσία *uhri*

συγχαίρω akt. ind. pres. yks. 1. συγχαίρω *iloita yhdessä*

Jae alkaa konsessiivisella sivulauseella (εἰ καὶ ’vaikka’), jonka vastakohtaisuutta alun konjunktio ἀλλὰ vielä korostaa (LA § 233,3). Konjunktio εἰ καὶ ilman modaalipartikkelia viittaa tosiasialliseen tapaukseen (LA § 197).

Sivulauseen predikaatti σπένδομαι merkitsee juomauhrin uhraamista. Sekä kreikkalais-roomalaisessa että juutalaisessa uhrikäytännössä juomauhri kaadettiin toisinaan eläinuhrin päälle (ἐπί + dat.). Passiivimuoto merkitsee, että Paavali itse on uhrattavana, ”minut uhrataan”. Hänen mielessään lieenee jo edellä mainittu henkeä uhannut tilanne (1:20–24). Genetiivi τῆς πίστεως voidaan nähdä sisällön genetiivinä tai epeksegeettisenä genetiivinä, joka selittää, mikä pääsanana sisältö oikeastaan on: filippiiläisten uhri (θυσία) ja palvelus

(λειτουργία) on heidän uskonsa. Kielikuvan mukaan Paavali kaadetaan juomauhrina filippiiläisten uhrin päälle. KR92 antaa Paavalille itselleen aktiivisemmän roolin ja kääntää vapaasti: ”Vaikka minun, kun toimitan teidän uskonne uhripalvelusta, olisi lopuksi uhrattava henkeni – –”.

Verbissä **συγχαίρω** on etuliitteenä σύν ’yhdessä’ (LA § 159), joka järjestyy datiiivin kanssa, mikä selittää myös ko. verbin järjestymisen datiivilla.

Jakeen 2:18 lauseessa τὸ αὐτό on suhteen akkusatiivi (LA § 118) ja tarkoittaa yksinkertaisesti ”samoin”.

1.4.7. Timoteus ja Epafroditos (2:19–30)

2:19 **Ἐλπίζω** δὲ ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ Τιμόθεον ταχέως **πέμψαι** ὑμῖν, ἵνα καὶ γὰρ **εὐψυχῶ** γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν.

πέμψαι akt. inf. aor. πέμπω *lähettää*

καὶ γὰρ sanojen καί ja ἐγὼ yhteensulauma eli krasis (LA § 9,2)

εὐψυχῶ akt. konj. pres. yks. 1. εὐψυχέω *olla hyvillä mielin, rohkaistua*

γνοὺς akt. part. aor. mask. yks. nom. γινώσκω *tietää*

Infinitiivi πέμψαι on predikaatin **Ἐλπίζω** objekti, ”toivon lähettäväni”. Toivomista tarkoittava verbi järjestyy usein infinitiivin avulla (LA § 217). Τιμόθεον on puolestaan infinitiivin **πέμψαι** suora (akk.) objekti ja ὑμῖν (”teille”) saman infinitiivin epäsuora (dat.) objekti, ”toivon lähettäväni (t. voivani lähettää) Timoteuksen teille/luoksenne”.

Konjunktiolla ἵνα alkava sivulause (+ konj.) on tyyppillinen finaalilause, ”jotta iloitsisin / voisin iloita”. Sivulauseen predikaattiin **εὐψυχῶ** liittyvä partiisiippi γνοὺς on mielletävissä temporaaliseksi, jollaiseksi KR38 sen tulkitsee: ”saatuani tietää”.

Ilmaus τὰ περὶ ὑμῶν on artikkelilla prepositiosta ja pronominista substantivoitu rakenne. Prepositiorakenne περὶ + gen. viittaa ajattelun, puhumisen tai välittämisen kohteeseen, ’koskien’, ’liittyen’ (LA § 156,2). Koko rakenne kääntyy sananmukaisesti ”teitä koskevat asiat”.

2:20 οὐδένα γὰρ **ἔχω** ἰσόψυχον, **ὅστις** γνησίως **τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει**.

οὐδένα mask. yks. akk. οὐδεὶς, -μία, -έν *ei kukaan/mikään*

ἰσόψυχον mask. yks. akk. ἰσόψυχος, -ον *samanmielinen*

ὅστις mask. yks. nom. ὅστις, ἥτις, ὅτι *jokainen joka, kuka tahansa joka, joka*
μεριμνήσει akt. ind. fut. yks. 3. μεριμνάω *olla huolissaan, murehtia,*
huolehtia, pitää huolta

Sivulause alkaa relatiivipronominilla ὅστις, joka itse asiassa on relatiivipronominin (ὅς 'joka') ja indefiniittipronominin (τις 'joku') yhdistelmä. UT:n kreikassa merkitys on usein sama kuin tavallisella, lyhyemmällä relatiivipronominilla (LA § 48,1). Relatiivipronominin korrelaatti on päälauseen οὐδένα, "ei ketään, joka...", ja se toimii subjektina sivulauseen predikaatille μεριμνήσει, "ei ketään, joka huolehtii...". Verbi on futuurissa sen vuoksi, että Paavalin mielessä on ensisijaisesti Timoteus ja hänen tuleva toimintansa filippiäisten parissa. Adverbi γνησίως 'vilpittömästi' on muodostettu adjektiivista γνήσιος 'oikea', 'todellinen', vilpiton'. Substantivoidusta ilmauksesta τὰ περὶ ὑμῶν, ks. edellinen jae.

2:21 οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ilmauksessa οἱ πάντες on substantivoitu ja varustettu monikollisella artikkelilla adjektiivi πᾶς, πᾶσα, πᾶν, 'kaikki'. Ilmaus on predikaatin ζητοῦσιν subjekti, "kaikki etsivät". Objektina on artikkelin avulla substantivoitu refleksiivipronomini (LA § 45) τὰ ἑαυτῶν, 'omansa' tai 'omat asiansa'. Vastaavasti on substantivoitu Jeesuksen Kristuksen asiat', τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

2:22 τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον σὺν ἔμοι ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. 2:23 τοῦτον οὖν ἐλπίζω πέμψαι ὡς ἂν ἀφίδω τὰ περὶ ἐμὲ ἐξ αὐτῆς. 2:24 πέποιθα δὲ ἐν κυρίῳ ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι.

ἀφίδω akt. konj. aor. yks. 1. ἀφοράω *saada nähdä*
ἐλεύσομαι med. ind. fut. yks. 1. ἔρχομαι *tulla*

Jakeen 2:22 päälauseen predikaatin γινώσκετε subjekti, eli kirjeen vastaanottajat, sisältyy verbin persoonaan (mon. 2.), "te tunnette". Termi δοκιμή merkitsee koettelemusta/todistusta tai koeteltua luonnetta/persoona (LS, 'a proof', 'examination', 'approved character'). Tässä merkitys on jälkimmäinen. Se, jonka (αὐτοῦ) koeteltuun luonteeseen viitataan, on Timoteus.

Konjunktiolla ὅτι-alkava sivulause on parasta ajatella päälauseen verbin γινώσκετε toiseksi objektiksi (LA § 182,1). Suomennoksessa voi käyttää kahta

eri käännöstä verbille γινώσκω: "...te tunnette hänen koetellun luonteensa ja tiedätte, että hän on palvellut...". Datiivi πατρὶς on ajateltavissa suhteen datiiviksi (LA § 139), "kuin (ὡς) lapsi suhteessa isäänsä...". Kielikuva isästä ja pojasta vaihtuu kuitenkin samassa lauseessa kuvaan kahdesta orjasta tai palvelijasta, jotka tekevät yhdessä (σὺν ἐμοί, "minun kanssani") töitä yhteisen asian hyväksi. Rakenne εἰς + akkusatiivi ilmauksessa εἰς τὸ εὐαγγέλιον tulee merkitykseltään lähelle hyödyn datiivia "evankeliumin eduksi" (vrt. jae 1:12).

Jakeen 2:23 päälauseen predikaatista ἐλπίζω käy ilmi, että Paavali puhuu jälleen itsestään (yks. 1.). Verbin objekti on infinitiivi πέμψαι ("toivon lähettäväni"), ja tällä puolestaan on oma objektinsa τοῦτον, joka viittaa jälleen Timoteukseen (vrt. jae 2:19).

Jakeen 2:23 sivulauseen aloittaa komparaatiokonjunktio ὡς ἅν 'sitten kun'. Modaalipartikkeli ἅν yhdessä konjunktiivimuotoisen predikaatin kanssa paljastaa, että kyse on tulevasta tapahtumasta (LA § 181,3). Yhdessä adverbien ἐξαυτῆς 'pian' kanssa, merkitys on 'niin pian kuin'. Paavali aikoo lähettää Timoteuksen Filippiin heti kun saa tietää, kuinka hänelle itselleen käy: ὡς ἅν ἀφίδω τὰ περὶ ἐμέ ἐξαυτῆς, "heti kun saan tietää (ἀφίδω) minua koskevat asiat (τὰ περὶ ἐμέ)".

2:25 Ἀναγκαῖον δὲ ἡγησάμην Ἐπαφρόδιτον τὸν ἀδελφὸν καὶ συνεργὸν καὶ συστρατιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστολον καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου, πέμψαι πρὸς ὑμᾶς,

ἡγησάμην med. ind. aor. yks. 1. ἡγέομαι *pitää jonakin*
 συστρατιώτην mask. yks. akk. ὁ συστρατιώτης *taistelutoveri*

Predikaatti ἡγησάμην järjestyy kaksoisakkusatiivilla, 'pitää jotain jonakin' (LA § 117). Objektit ovat adjektiivi ἀναγκαῖον (ἀναγκαῖος 'välttämätön') ja infinitiivi πέμψαι ('lähettää'): "pidän lähettämistä välttämättömänä". Infinitivillä πέμψαι on puolestaan oma objektinsa Ἐπαφρόδιτον, jota määritetään useilla appositioattribuuteilla (ἀδελφός, συνεργός, συστρατιώτης, ἀπόστολος, λειτουργός).

Predikaatti ἡγησάμην on kirjeaoristi. Mennyt aikamuoto selittyy sillä, että Paavali ikään kuin tarkastelee omaa tekemistään siitä hetkestä käsin, jolloin vastaanottajat lukevat kirjeen (LA § 172,4). Aoristi on parasta kääntää preesensillä, "pidän Epafroditoksen lähettämistä välttämättömänä".

2:26 ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάντας ὑμᾶς καὶ ἀδημονῶν, διότι ἠκούσατε ὅτι ἡσθένησεν.

ἐπιποθῶν akt. part. pres. mask. yks. nom. ἐπιποθέω *kaivata, ikävöidä*
 ἀδημονῶν akt. part. pres. mask. yks. nom. ἀδημονέω *olla levoton, ahdistunut, tuskainen*
 ἡσθένησεν akt. ind. aor. yks. 3. ἀσθενέω *olla heikko, sairas*

Konjunktio ἐπειδὴ ’koska’ aloittaa kausaalisen sivulauseen (LA § 188) ja konjunktio διότι edelleen tälle alisteisen kausaalilauseen. Konjunktio ὅτι ’että’ aloittaa vielä viimeksi mainitulle alisteisen, havainnoimista kuvaavan epäsuoran kerronnan lauseen (LA § 182,1), ”*koska* hän ikävöi teitä ja oli huolissaan, *koska* te kuulitte, *että* hän sairastui”.

Jakeessa Paavali tarkentaa syyn siihen, miksi katsoi parhaaksi lähettää Epafroditoksen takaisin Filippiin. Jakeen 26 alun predikaatin ἦν subjektiksi on ajateltava Epafroditos. Partisiipit (ἐπιποθῶν ja ἀδημονῶν) yhdessä olla-verbin kanssa muodostavat tässä perifrastisen konjugaation (LA § 202,2), ”oli ikävöivä ja huolissaan”. Sujuvassa käännöksessä perifrastinen konjugaatio on yleensä syytä häivyttää näkyvistä: ”ikävöi ja oli huolissaan”. Predikatiivilla ἐπιποθῶν on oma objektinsa πάντας ὑμᾶς, ”ikävöi kaikkia teitä”. Aoristin ἡσθένησεν voi ajatella ingressiiviseksi eli toiminnan alkamista kuvaavaksi (LA § 172,2), ”sairastui”.

2:27 καὶ γὰρ ἡσθένησεν παραπλήσιον θανάτῳ· ἀλλὰ ὁ θεὸς ἠλέησεν αὐτόν, οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐμέ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπην σχῶ.

ἠλέησεν akt. ind. aor. yks. 3. ἐλεέω *armahtaa*
 σχῶ akt. konj. 2. aor. yks. 1. verbistä ἔχω *olla, omistaa*

Konjunktio καὶ γὰρ aloittaa selittävän lauseen (LA § 234,3). KR92: ”Ja hän olikin sairaana”. Adverbi παραπλήσιον on muodostettu adjektiivista παραπλήσιος ’lähellä oleva’ neutrin yksikön akkusatiivimuotoa käyttäen (LA § 41,3). Luonteva suomenkielinen käännös kuuluisi ”hän oli kuolemansairas”. Paavali käyttää Jumalan parantavasta toiminnasta verbiä ἐλεέω, jota käytetään samassa merkityksessä erityisesti synoptisissa evankeliumeissa (mm. Mark. 5:19; 10:47). Predikaatilla ἠλέησεν on kolme suoraa objektia: Epafroditokseen viittaava persoonapronominina käytetty αὐτόν toistuu kahdesti (”Jumala

armahti *hānet*, ei ainoastaan *hāntā...*). Persoonapronomini *ἐμέ* ("vaan myös *minut*") viittaa Paavaliin.

Ilmaus *λύπην ἐπὶ λύπην* merkitsee kirjaimellisesti "murhetta murheen päälle".

Jakeen 27 lopussa konjunktio *ἵνα* 'jotta' aloittaa finaalilauseen, jonka kieltosana on tavanmukainen *μή* ja jonka predikaatti *σχῶ* on konjunkttiivissa.

2:28 σπουδαιοτέρως οὖν *ἔπεμψα αὐτόν*, ἵνα ἰδόντες αὐτὸν πάλιν *χαρῇτε καὶ γὰρ ἀλυπότερος ὦ*.

ἰδόντες akt. part. aor. mask. mon. nom. *όρώ nähda*

χαρῇτε pass. konj. aor. mon. 2. *χαίρω iloita*

ὦ akt. konj. pres. yks. 1. *εἰμί olla*

Adverbi *σπουδαιοτέρως* on komparatiivi adverbista *σπουδαίως* 'innokkaasti', 'kiireisesti'. Suomen käännös voi olla vapaa, vaikkapa superlatiivinen, "mitä pikimmiten". Päälauseen predikaatti *ἔπεμψα* on jälleen kirjeaoristi (ks. jakeen 2:25 selitys), ja pronomini *αὐτόν* viittaa edelleen Epafroditokseen.

Jakeen loppuosan finaalin *ἵνα*-lause sisältää kaksi rinnasteista lausetta, joita yhdistää konjunktio *καί*. Konjunktio sisältyy sanayhdistelmään *καὶ γὰρ* (*καί* + *ἐγώ*, ks. jakeen 2:19 selitys). Ensimmäisen lauseen predikaattiin *χαρῇτε* liittyy partisippi *ἰδόντες*, jonka voi mieltää temporaaliseksi ("nähtyänne") tai kausaaliseksi ("koska näette"). Jälkimmäisen lauseen subjekti *ἐγώ* 'minä' sisältyy sanayhdistelmään *καὶ γὰρ*, ja sen predikaatti *ὦ*, "olisin", on *ἵνα*-lauseen mukaisesti konjunkttiivissa.

2:29 *προσδέχεσθε* οὖν *αὐτὸν* ἐν κυρίῳ μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ *τοὺς τοιούτους ἐντίμους ἔχετε*, 2:30 *ὅτι διὰ τὸ ἔργον Χριστοῦ μέχρι θανάτου ἡγγίσεν παραβολευσάμενος τῇ ψυχῇ, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα* τῆς πρὸς με λειτουργίας.

προσδέχεσθε med. imperat. pres. mon. 2. *προσδέχομαι ottaa vastaan*

παραβολευσάμενος med. part. aor. mask. yks. nom. *παραβολεύομαι panna alttiiksi*

Jakeessa 29b verbi *ἔχω* kaksoisakkusatiivin (LA § 117) kera merkitsee 'pitää jotain jonakin', 'pitäkää tällaisia (*τοὺς τοιούτους*) arvostettuina (*ἐντίμους*)".

Ilmaus **τοὺς τοιούτους** on substantivoitu artikkelilla demonstratiivi-pronominista τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο 'tällainen' (LA § 44,7).

Jae 2:30 koostuu kahdesta sivulauseesta, joista ensimmäinen on kausaalinen (ὅτι 'sillä') ja alisteinen edellisen jakeen 2:29 lauseelle. Jälkimmäinen, finaalinen (ἵνα) sivulause selittää jakeen 30 alun sivulauseetta.

Prepositiota μέχρι + gen., 'saakka', on tässä käytetty yhdessä verbin ἐγγίζω 'lähestyä' kanssa, "lähestyi kuolemaan saakka" eli "oli lähellä kuolemaa". Verbi ἐγγίζω ei yleensä edellytä mitään prepositiota, vaan järjestyy yksinkertaisesti datiivilla. Paavali on ilmeisesti lisännyt ko. preposition tähän luodakseen al-luusion Kenosis-hymnin kuvaukseen Kristuksen kuolemasta (2:8).

Partisiippi παρὰβολευσάμενος liittyy predikaattiin ἥγγισεν, ja se on luonteeltaan temporaalinen. Verbi παρὰβόλεσθαι järjestyy datiivilla. Tässä alttiiksi asetetaan elämä, τῇ ψυχῇ.

Jälkimmäinen, finaalinen sivulause (ἵνα 'jotta') selittää, minkä tähden Epafroditos vaaransi henkensä: ἵνα ἀναπληρώσῃ, "täyttääkseen". Se, mitä täytetään, on ilmaistu akkusatiivilla, τὸ ὑμῶν ὑστέρημα, sananmukaisesti "teidän puutteenne". Filippiläisten "puute" koskee Paavaliin kohdistuvaa (πρὸς με) palvelusta (λειτουργία). Filippiläiset eivät siis syystä tai toisesta olleet Paavalille tarpeeksi apuna ennen Epafroditoksen saapumista. Genetiivi (τῆς λειτουργίας) on ajateltava sisällön genetiiviksi (LA § 126).

1.4.8. Tärkeintä on Kristuksen tunteminen (3:1–11)

3:1 Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, **χαίρετε** ἐν κυρίῳ. τὰ αὐτὰ **γράφειν** ὑμῖν ἐμοὶ μὲν οὐκ **ὀκνηρόν**, ὑμῖν δὲ **ἀσφαλές**.

ὀκνηρόν ntri yks. nom. ὀκνηρός, -ά, -όν *hidas, laiska, vaivalloinen, kyllästynyt*

ἀσφαλές ntri yks. nom. ἀσφαλής, -ές *varma*

Adverbi τὸ λοιπόν on muodostettu adjektiivista λοιπός, -ή, -όν, 'jäljellä oleva', neutrin akkusatiivia käyttäen. Artikkelilla varustettu ilmaus merkitsee "lopuksi". Ilmausta tavataan antiikin kirjeissä useimmiten aivan kirjeen lopussa, mikä on saanut Filippiläiskirjeen epäyhtenäisyyden kannattajia päättelämään, että tässä jakeessa on näkyvillä osa Filippiläiskirjeen alkuperäisestä lopetuksesta. Myös predikaatti **χαίρετε** on tällöin tulkittu merkityksessä "jääkää hyvästi". Näiden näkemysten mukaan luku 3 on tekstiin myöhemmin liitetty, alun perin erillinen kirjefragmentti. Tätä vastaan on kuitenkin huomautettu, että ilmausta τὸ λοιπόν käytetään myös kirjeiden sisällä asiasta toiseen siirryttäessä.

Jakeen toinen virke on luonteeltaan nominaalinen. Siitä puuttuu olla-verbin yks. 3. preesens: ”Samojen asioiden kirjoittaminen teille ei *ole* minulle vai- valloista...” Lauseen subjekti on infinitiivi **γράφειν**, jolla on kaksi objektia: akkusatiiviobjekti τὰ αὐτά, ”samat asiat” ja epäsuora datiiiviobjekti ὑμῖν, ”teille”.

Konjunktiot μὲν – – δέ merkitsevät vastakkainasettelua (LA § 233,2).

3:2 **Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν.**

Jae aloittaa Paavalin hyökkäyksen vastustajiaan vastaan (ks. Johdatus Filippiäiskirjeeseen). Verbin βλέπω imperatiivin merkityksestä tässä jakeessa on kiistelty. Useimmat lukevat verbin merkityksessä ’varoa’ tavallisemman ’kat-soa’/’nähdä’-merkityksen sijasta. Joidenkin mielestä tämä tosin edellyttäisi, että varoituksen kohde olisi ilmaistu μή πως tai ἀπό -rakennetta käyttäen eikä suoralla akkusatiiviobjektilla kuten tässä. Kolminkertainen toisto yhdessä loukkaavien termien kanssa puhuneen kuitenkin sen puolesta, että kyseessä on aito varoitus.

Kaikki kolme varoituksen kohdetta alkavat κ-kirjaimella ja muodostavat tyyllisesti alkusoinnun eli allitteraation. Sana κατατομή ’pilalleleikkaus’, ’silpominen’ on paronomasia eli – tässä tapauksessa ilkeämielinen – sanaleikki seuraavan jakeen sanasta περιτομή, ’ympärileikkaus’. Kumpikin termi viittaa kollektiivisesti juutalaistaustaiseen ihmisryhmään.

3:3 **ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομή, οἱ πνεύματι θεοῦ λατρεύοντες καὶ καυχώμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες,**

λατρεύοντες akt. part. prees. mask. mon. nom. λατρεύω *palvella t. palvoa Jumalaa*

καυχώμενοι med. part. prees. mask. mon. nom. καυχάομαι *kerskailla*

πεποιθότες akt. part. perf. mask. mon. nom. πείθω perf. *luottaa, uskoa, olla varma*

Subjekti on korostetusti näkyvillä pronomininä **ἡμεῖς**, mikä vahvistaa vastak- kainasettelua edellisessä jakeessa mainittujen Paavalin vastustajien kanssa. Termiä ἡ περιτομή käytettiin kirjoitusaikana kollektiivisesti juutalaisista. Paavali omii sen tässä itselleen ja pakanataustaisille (!) kuulijoilleen.

Predikaatti **ἐσμέν** saa substantiivin **ἡ περιτομή** lisäksi kolme substantivoitua partisiippimuotoista predikatiivia (LA § 202,1), **λατρεύοντες**, **καυχώμενοι** ja **πεποιθότες**, joita sitoo yksi yhteinen määräinen artikkeli **οἱ**. Näistä ensimmäisen määritteessä **πνεύματι θεοῦ** dativi voi olla instrumentaalinen, ”jotka palvelemme *Jumalan hengen avulla/kautta*” (LA § 136), tai lokatiivisempi ”Jumalan hengessä” (LA § 141). Jälkimmäisen vaihtoehdon puolesta puhuu se, että kahden seuraavan partisiipin määritteissä on käytetty lokatiivista prepositiota **ἐν** (**ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ**, **ἐν σαρκί**). Joissakin käsikirjoituksissa genetiivi sanasta Jumala on korvattu datiivilla **θεῷ**, ”jotka palvelemme *Jumalaa* hengessä”. Tämä johtunee siitä, että palvonnan kohde verbin **λατρεύω** yhteydessä ilmaistaan Septuagintassa datiivilla ja on haluttu välttää alkuperäisen tekstin mahdollistama tulkinta, että palvonta kohdistuisi Henkeen.

3:4 **καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποίθῃσιν καὶ ἐν σαρκί. Εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον.**

πεποιθῃσιν fem. yks. akk. ἡ **πεποιθῃσις** *luottamus*

δοκεῖ akt. ind. prees. yks. 3. **δοκέω** *luulla, arvella*

πεποιθέναι akt. inf. perf. **πείθω** perf. *luottaa, olla varma*

μᾶλλον ntri yks. akk. komparatiivi (UT:ssa esiintymättömästä) *adverbista μάλα kovin* (LA § 42)

Konsessiivinen konjunktio **καίπερ** ’vaikka’ esiintyy Paavalilla vain tämän yhden kerran. Lause on nominaalinen, ja siihen on ajateltava yksikön 1. persoonassa olla-verbistä, ”*olen* omistava”. Paavali näyttää valinneen partisiipin verbistä **ἔχω** antaakseen verbille erityistä painokkuutta. Kyseessä on oikeastaan perifrastinen konjugaatio, josta puuttuu finiittimuotoinen verbi (LA § 202,2).

Jälkimmäinen virke on ehtoperiodi, joka alkaa sivulauseella (**εἰ** + indikatiivi = reaalin ehtolause, LA § 194). Predikaatin **δοκεῖ** objekti on infinitiivi verbistä **πείθω**, ”luulee luottavansa (t. voivansa luottaa)”. Sen passiivi ja perfektitempus yhdessä antavat merkityksen, että henkilö on tullut taivutetuksi ja sen seurauksena luottaa täysin johonkin. Jäljessä seuraavan päälauseen kytkös sivulauseeseen on väljätkö. Päälause on nominaalinen, ja siihen on ajateltava yksikön 1. persoonassa vaikkapa verbistä **ἔχω** (vrt. edellinen virke), ”minulla *on* enemmän”. Sivulauseesta helposti tarjoutuva **δοκέω** tuskin tulee kyseeseen, koska se kuvastaa vastustajien tapauksessa virheellistä luuloa.

3:5 περιτομῇ **ὀκταήμερος**, ἐκ γένους Ἰσραήλ, φυλῆς Βενιαμίν, **Ἐβραῖος** ἐξ Ἐβραίων, κατὰ νόμον **Φαρισαῖος**, 3:6 κατὰ ζῆλος **διώκων** τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ **γενόμενος ἄμεμπτος**.

γένους ntri yks. gen. τὸ γένος *suku, syntyperä, kansa*

κατά + akk. *jnk mukaan* (LA § 153,3e)

ζῆλος ntri yks. akk. τὸ ζῆλος (tavallisemmin maskuliini ὁ ζῆλος) *into, kiivaus*

Jakeissa Paavali luettelee ansioitaan juutalaisena. Syntaktisesti on kuviteltava predikaatiksi olla-verbin 1. persoona (εἰμί). Tällöin luetellut asiat ovat predikatiiveja. Luettelon ensimmäisessä jäsenessä ilmaus περιτομῇ on suhteen datiivi: ”ympärileikkauksen suhteen kahdeksanpäiväinen”, ts. ”ympärileikattu kahdeksan päivän ikäisenä”. Ilmauksissa ἐκ γένους Ἰσραήλ ja φυλῆς Βενιαμίν varsinainen predikatiivi ei ole näkyvissä. Vrt. suomen ”olen N:n suvusta”, jonka taustalla on predikatiivillinen ajatus ”olen jälkeläinen N:n suvusta / N:n suvun jäsen” tmv. Ἰσραήλ ja Βενιαμίν ovat vierasperäisinä sanoina taipumattomia. Tässä ne ovat muodoltaan genetiivejä: ”Israelin sukukunnasta”, ”Benjaminin heimosta”.

Jakeen 3:6 partisiipit διώκων ja γενόμενος ovat predikatiivisia, eli niitä käytetään kuten predikatiivisessa asemassa olevia adjektiiveja (LA § 202).

3:7 Ἀλλὰ **ἅτινα** ἦν μοι **κέρδη**, **ταῦτα** ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν **ζημίαν**.

ἅτινα ntri mon. nom. relatiivipronominista ὅστις, ἥτις, ὅτι *joka, jokainen*
joka

κέρδη ntri mon. nom. τὸ κέρδος *voitto*

ζημίαν fem. yks. akk. ἡ ζημία *tappio*

ἤγημαι med. ind. perf. yks. 1. ἡγέομαι *pitää jonakin*

Jae alkaa sivulauseella, jonka relatiivipronomini **ἅτινα** ’jotka’ on myös sivulauseen subjekti. Predikaatti on yksikössä kuten yleensäkin subjektin ollessa monikon neutri (LA § 92). Konjunktio ἀλλά luo kontrastia edellä sanottuun (LA § 233,3). Persoonapronomi μοι on hyödyn datiivi (LA § 133).

Päälauseessa subjekti (yks. 1.) sisältyy predikaattiin, joka saa kaksoisakkusatiivin, ”pitää jotain jonakin” (LA § 117), ”pidän näitä (**ταῦτα**) tappiona (**ζημίαν**), jotka (**ἅτινα**)...”.

3:8 ἀλλὰ μενοῦνγε καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου μου, δι’ ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα,

ὑπερέχον akt. part. pres. ntri yks. akk. ὑπερέχω *olla parempi*
ἐζημιώθην pass. ind. aor. yks. 1. ζημιώω *vahingoittaa*, pass. *kärsiä vanhinkoa, menettää*
σκύβαλα ntri mon. akk. τὸ σκύβαλον *roska*

Konjunktio μενοῦνγε koostuu kolmesta partikkelista: μέν, οὖν ja γε (LA § 233, 234 ja 236,3). Sen merkitys on vahvistava, ”todellakin”. Predikaatti ἡγοῦμαι järjestyy kaksinkertaisella akkusatiivilla, ”pitää jotain jonakin” (LA § 117,1), ja esiintyy jakeessa kahdesti. Ensimmäisessä tapauksessa suora objekti on *aci*-rakenne πάντα εἶναι, jonka olla-verbin infinitiivillä on oma predikaatiivinen akkusatiivinsa ζημίαν. Syy siihen, miksi Paavali pitää kaikkea tappiona, ilmaistaan διὰ + akk., ’tähten’, -rakenteella. Kyseessä on pitkä genetiiviketju: ”minun Herrani Kristuksen Jeesuksen tuntemisen paremmuuden tähden”. Ilmaus τὸ ὑπερέχον on substantivoitu partisiippi (LA § 201), joka on tässä edeltävän preposition vuoksi akkusatiivissa ja abstraktin merkityksensä vuoksi neutri.

Jäljessä seuraavan relatiivilauseen aloittaa prepositiolla varustettu relatiivi-pronomini δι’ ὃν (διὰ + mask. yks. akk. pronominista ὅς, ’joka’). Relatiivi-pronomini viittaa nyt suoraan Kristukseen, koska se on maskuliini. Predikaatti ἐζημιώθην on muodollisesti passiivi, mutta se käännetään aktiivilla, ”menetin” tai ”olen menettänyt”. Verbi ζημιώω esiintyy varhaiskristillisessä kirjallisuudessa aina passiivissa.

Sivulauseen predikaatin ἡγοῦμαι ensimmäinen objekti on edeltävän predikaatin ἐζημιώθην kanssa yhteinen τὰ πάντα (’kaikki’), ja sen predikaatiivinen akkusatiivi on σκύβαλα, ”pidän kaikkea roskana”.

ἵνα Χριστὸν κερδήσω 3:9 καὶ εὕρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει

κερδήσω akt. konj. aor. yks. 1. κερδαίνω *voittaa, saada voittoa*
εὕρεθῶ pass. konj. aor. yks.1. εὕρισκω *löytää*

Finaalilause (ἵνα ’jotta’) selittää edelleen, miksi Paavali pitää roskana ansioitaan juutalaisuudessa. Syiden kuvaamisessa käytetyt predikaatit ovat konjunktiivissa,

kuten finaalilauseeseen kuuluu. Toinen predikaatti εὐρεθῶ on passiivissa, ja koko ilmaus on tiivis: ”jotta – – minun havaittaisiin olevan hänessä / minut löydetäisiin hänessä olevana”. Mielessä oleva ajankohta lienee tuomion päivä. Paavali avaa ajatusta partisiippilauseenvastikkeella (μὴ ἔχων...). Partisiippi ἔχων voi olla modaalinen (”havaitaan olevan hänessä – – omistaen”) tai kausaalinen (”havaitaan olevan hänessä – – koska omistan”). Omistamisen objekteina on kaksi vanhurskauden lajia, jotka asetetaan vastakkain:

1. (ἡ) ἐμὴ δικαιοσύνη ἢ ἐκ νόμου (oma, laista tuleva vanhurskaus)
2. ἡ διὰ πίστεως Χριστοῦ (δικαιοσύνη) ἢ ἐκ θεοῦ δικαιοσύνη ἐπὶ τῇ πίστει (Kristuksen uskon/uskollisuuden kautta, Jumalalta uskon/uskollisuuden perusteella tuleva vanhurskaus).

Tiiviissä ilmauksessa ἐπὶ τῇ πίστει prepositiorakenne ἐπί + dat. merkitsee todennäköisesti perustumista johonkin (LA § 152b). Näin KR38: ”vanhurskauden, joka tulee Jumalasta *uskon perusteella*. ”

3:10 τοῦ γινῶναι αὐτὸν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ κοινωνίαν παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφιζόμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ,

γινῶναι akt. inf. aor. γινώσκω *tietää*

ἀναστάσεως fem. yks. gen. ἡ ἀνάστασις *ylösnousemus*

συμμορφιζόμενος med. part. pres. mask. yks. nom. συμμορφίζομαι *tulla samankaltaiseksi*

Genetiivissä olevalla artikkelilla varustettu infinitiivi (τοῦ γινῶναι) merkitsee samaa kuin finaalin sivulause (LA § 223,2), ”tunteakseni”. Rakenne voi siis periaatteessa olla rinnasteinen edeltävälle (j. 3:8) ἵνα-lauseelle. Toisaalta se voi myös huipentaa finaalisten ajatusten ketjun ja paljastaa näin Paavalin aivan perimmäisen päämäärän. Pronomini αὐτόν on infinitiivin objekti ja viittaa Jeesukseen (kyse ei siis ole *aci*-rakenteesta). Infinitiivimuotoisen verbin muut objektit ovat τὴν δύναμιν ja κοινωνίαν, jotka jakavat saman määräisen artikkelin. Kumpikin saa myös genetiivisen määritteen (τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, παθημάτων αὐτοῦ).

Partisiipin συμμορφιζόμενος subjektiksi on aiemman kontekstin perusteella ajateltava Paavali. Rakenne määrittää tarkemmin jälkimmäistä infinitiivin objektia, eli selittää, mitä tarkoittaa ”yhteys hänen kärsimyksiinsä”. Se on ”hänen kuolemansa muotoiseksi” tulemistä. KR92 jättää tilaa tulkinnalle: ”tulla hänen

kaltaisekseen osallistumalla hänen kärsimyksiinsä ja kuolemaansa”. Selkeämmin ja konkreettisemmin ML: ”kun kuolen samalla tavalla kuin hän”.

3:11 εἰ πως **καταντήσω** εἰς τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν.

καταντήσω akt. ind. fut. yks. 1. καταντάω *saavuttaa, päästä osalliseksi*

Pitkä ja polveileva lause päättyy reaaliseen ehtoperiodiin (LA § 194). Predikaatti on futuurissa, koska näkökulma on eskatologinen. Kysymyssanasta πῶς ’miten?’ muodostettu adverbi πως ’jotenkin’ antaa lauseelle kuitenkin epävarmuuden vaikutelman, ”jos jotenkin”.

Ilmauksessa εἰς τὴν ἐξανάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν prepositio ἐκ toistuu kahdesti luoden kielikuvaan konkreettisuutta ja suuntaa. Adjektiivi νεκρός on substantivoitu, jolloin sen merkitys on ”kuollut ruumis” (LS, ’a dead body’, ’carcase’, ’corpse’). Paavali toivoo saavuttavansa ylösnousemuksen sananmukaisesti ”kuolleiden ruumiiden joukosta”. Eskatologinen näkemys on tässä erilainen kuin jakeessa 1:23, jossa Paavali kuvaa kuolemaa hengen irtoamisena ruumiista ja sen välittömänä siirtymisenä Kristuksen luo.

1.4.9. Paavali esikuvana (3:12–21)

3:12 Οὐχ ὅτι ἤδη **ἔλαβον** ἢ ἤδη **τετελείωμαι**, **διώκω** δὲ εἰ καὶ **καταλάβω**, ἐφ’ ᾧ καὶ **κατελήμφθην** ὑπὸ Χριστοῦ. 3:13 ἀδελφοί, **ἐγὼ ἐμαυτὸν οὐ λογίζομαι κατελιφέναι**.

ἔλαβον akt. ind. aor. yks. 1. λαμβάνω *ottaa, saada*

τετελείωμαι pass. ind. perf. yks. 1. τελειόω *suorittaa loppuun, tehdä täydelliseksi*

καταλάβω akt. konj. aor. yks. 1. καταλαμβάνω *saavuttaa, saada haltuunsa/valtaansa; ottaa kiinni*

κατελήμφθην pass. ind. aor. yks. 1. καταλαμβάνω *ks. yllä*

κατελιφέναι akt. inf. perf. καταλαμβάνω *ks. yllä*

Jae 12 alkaa tiiviisti kielteisellä konjunktiolla οὐχ ὅτι, ”ei että”. Voi ajatella myös, että kieltosana οὐκ muodostaa yksinään vaillinaisen päälauseen, joka lisätyn predikaatin kanssa kuuluisi vaikkapa ”en tarkoita, että...” (näin KR92). KR38 säilyttää tiiviin ilmauksen: ”Ei niin, että...”. Sivulause on epäsuoran kerronnan tyyppiä (ὅτι). Predikaatilla **ἔλαβον** ei ole näkyvissä objektia.

Muutama vaihtoehto tarjoutuu. Jakeen 3:8 lopun perusteella objektiksi voi ajatella Kristusta. Juuri edeltävän lauseen perusteella voi objektiksi ajatella myös ylösnousemusta. Toisaalta ilmaus voi merkitä samaa kuin lauseen toinen predikaatti **τετελείωμαι**, ”tehdä täydelliseksi” tai ”saattaa loppuun”. Tällöin objekti olisi ”täydellisyys” tmv.

Seuraavan päälauseen muodostaa yksinään predikaatti **διώκω**, ”tavoittelen”. Sivulause puolestaan on sekamuotoinen. Sitä ei konjunktioistaan (εἰ καὶ) huolimatta pidä sekoittaa konsessiiviseen ”vaikka”-lauseeseen. Siitä myös puuttuu modaalipartikkeli ἄν, vaikka predikaatti onkin konjunktiiivissa. Lähinnä tulee kyseeseen epäsuoran kysymyslauseen tyyppinen lause, ”josko saavuttaisin...” (LA § 184,4). Sivulauseen predikaatin **καταλάβω** objekti ei nytkään ole näkyvissä.

Konjunktioilla ἐφ’ ᾧ alkava sivulause on kausaalinen, ”koska” (LA § 188). ”tavoittelen, josko saavuttaisin, *koska...*”. Sivulauseen predikaatti **κατελήμφθην** on passiivissa, ”minut on saavutettu”. Semanttinen subjekti on näkyvillä agenttina (ὕπὸ + genetiivi Χριστοῦ), ”Kristuksen toimesta” → ”koska Kristus on saavuttanut minut”.

Jakeen 3:13 alussa Paavali toistaa saman ajatuksen subjektia **ἐγώ** painottaen. Painotus näkyy myös deponenttiverbin **λογίζομαι** objektina olevassa aci-rakenteessa, jonka subjekti **ἐμαυτόν** on sinänsä tarpeeton mutta linjassa **ἐγώ**-pronominin kanssa: ”*Minä* en ajattele, että *minä* olisin sen jo saavuttanut.”

ἐν δέ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθάνομενος τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, 3:14 κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

ἐπιλανθάνομενος med. part. pres. mask. yks. nom. ἐπιλανθάνομαι
unohtaa

ἐπεκτεινόμενος med. part. pres. mask. yks. nom. ἐπεκτείνομαι
kurottautua

σκοπὸν mask. yks. akk. ὁ σκοπός maali, päämäärä

Ilmaus **ἐν δέ** on vaillinainen. Siitä voi ajatella puuttuvan esimerkiksi akt. ind. pres. yks. 1. verbistä ποιέω, ”mutta yhden asian *teen...*”. Tällöin **ἐν** on objekti. KR92 kääntää: ”Vain tämän voin sanoa: – –.” Ilmauksen jälkeisen, jakeen 3:14 loppuun yltävän virkkeen predikaatti on **διώκω**, jonka objekti puolestaan on **τὸ βραβεῖον** ’palkinto’. Eteenpäin kurottautumisen vaikutelmaa korostaakseen Paavali on liittänyt objektin eteen preposition εἰς. Palkinnon tavoittelu on päämäärätietoista ja suuntautuu maalia kohden (κατὰ σκοπόν,

”maalin mukaisesti” tai ”maalia kohti”, LA § 153 c, e). Paavali käyttää urheilukilpailua metaforana muuallakin, esim. 1. Kor. 9:24–27.

Kaksi lauseenvastikepartisiippia ἐπιλανθανόμενος ja ἐπεκτεινόμενος ovat preesensissä ja kuvaavat pääpredikaatin διώκω kanssa samanaikaista toimintaa (modaalinen ”unohtaan”, ”kurottuen”). Partisiippien vastakohtaisuutta korostetaan konjunktioilla μὲν – δέ (LA § 233). Kummallakin partisiipilla on objektinsa, joka on substantivoitu prepositiosta (ὀπίσω ’takana’; ἔμπροσθεν ’edessä’). Partisiipin ἐπιλανθανόμενος akkusatiiviobjekti on τὰ ὀπίσω, ”takana olevat”, partisiipin ἐπεκτεινόμενος epäsuora datiiiviobjekti on τοῖς ἔμπροσθεν (”edellä olevat”).

3:15 Ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν· καὶ εἴ τι ἑτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει.

φρονῶμεν akt. konj. prees. mon. 1. φρονέω *ajatella*

ἀποκαλύψει akt. ind. fut. yks. 3. ἀποκαλύπτω *ilmoittaa, tuoda ilmi, paljastaa*

Rikastettu relatiivipronomini ὅσος, ὅση, ὅσον ’niin suuri kuin’, ’niin moni kuin’ aloittaa relatiivisen sivulauseen, jonka päälause on τοῦτο φρονῶμεν. Sivulause on nominaalilause, ja siitä puuttuu olla-verbin akt. ind. prees. mon. 1. Päälauseen predikaatissa φρονῶμεν on käytetty konjunktiiivia imperatiivin merkityksessä, ”ajatelkaamme”. On epäselvää, mihin sen objekti, demonstratiivipronomini τοῦτο viittaa. Todennäköisesti se viittaa yleisesti edellisissä jakeissa esiteltyyn ajattelutapaan ja mielentilaan.

Myös jälkimmäinen virke alkaa sivulauseella. Konjunktio εἰ yhdessä indikaatiivimuotoisen predikaatin kanssa merkitsee reaalista ehtolauseetta. Paavali näyttää siis pitävän mahdollisena, että filippiläiset ovat jossain asiassa hänen kanssaan eri mieltä. On mahdollista tulkita jopa, että εἰ + ind. -yhdistelmässä ehto on vieläkin varmempi, ”jos kerran”, ”kun kerran” (LA § 194,2). Päälauseen predikaatti ἀποκαλύψει saa sekä suoran akkusatiiviobjektin τοῦτο että epäsuoran datiiiviobjektin ὑμῖν, ”paljastaa tämän teille”. Pronomini τοῦτο viitanee asioiden oikeaan laitaan, jonka Paavali ajattelee Jumalan paljastavan filippiläisille, eli periaatteessa se viittaa samaan kuin edeltävä sama sana.

3:16 πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν.

ἐφθάσαμεν akt. ind. aor. mon. 1. φθάνω *tulla, saapua, saavuttaa*

στοιχεῖν akt. inf. prees. στοιχέω *kulkea, vaeltaa*

Adverbia πλήν (LA § 233,4) käytetään keskustelun painokkaaseen lopetukseen ”kunhan vain” (näin KR38). Verbi φθάνω saa järjestyessään prepositiolla εἰς merkityksen ’saavuttaa’. Relatiivipronomini ὃ toimii itsenäisesti, ”se, mikä”. Epäselväksi jää, mihin tällä viitataan. Mahdollisesti kyseessä on se hengellisen kehityksen aste, joka filippiiläisillä on. Paavali kehottaa jatkamaan samalla tavalla (τῷ αὐτῷ on tekemisen tavan datiivi, LA § 135). Verbi στοιχεῖν on todennäköisesti yksi harvoista tapauksista, joissa infinitiivi toimii imperatiivin tavoin (semanttisessa mielessä sen kuuluisi siis näkyä punaisena).

3:17 Συμμιμηταί μου γίνεσθε, ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτω περιπατοῦντας καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς.

συμμιμηταί mask. mon. nom. συμμιμητής *toisten kanssa jäljittelijä*
 γίνεσθε med. imperat. prees. mon. 2. γίνομαι *tulla joksikin*
 οὕτω näin (adv. demonstratiivipronominista οὗτος, αὕτη, τοῦτο *tämä*)

Jakeesta 3:17 alkaa kirjeessä kehottava jakso, joka jatkuu jakeen 4:8 loppuun saakka. Deponenttiverbi γίνεσθε saa predikatiivin συμμιμηταί (kirjaimellisesti ”kansajäljittelijät”, vaikka tarkoitus onkin kehottaa jäljittelemään Paavalia, ei niinkään yhdessä hänen kanssaan). Partisiippi τοὺς περιπατοῦντας on substantivoitu ja toimii predikaatin σκοπεῖτε suorana akkusatiiviojektina. Predikaatti ἔχετε järjestyy kahdella akkusatiivilla, kun sen merkitys on ’pitää jotain jonakin’ (”kuten teillä on *meidät mallinanne*”). Adverbi οὕτω ja komparatiivinen konjunktio καθὼς merkitsevät ”näin – – kuten” (LA § 192,6).

3:18 πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν οὕς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, 3:19 ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες.

πολλοί mask. mon. nom. πολὺς, πολλή, πολύ *paljon, lukuisa*
 περιπατοῦσιν akt. ind. prees. mon. 3. περιπατέω *vaeltaa, kävellä*
 κλαίων akt. part. prees. mask. yks. nom. κλαίω *itkeä*
 φρονοῦντες akt. part. prees. mask. mon. nom. φρονέω *ajatella*

Jakeen 3:18 päälause jakaantuu väliin sijoitettujen huomioiden kahdelle puolelle: **πολλοὶ** γὰρ **περιπατοῦσιν** – – τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ”Sillä monet vaeltavat – – Kristuksen ristin vihollisina”.

Monikon akkusatiivissa oleva relatiivipronomini **οὗς** aloittaa päälauseen sisälle upotetun relatiivisivulauseen (**οὗς** **πολλάκις** **ἔλεγον** **ὑμῖν**). Sen predikaatti **ἔλεγον** saa kaksi objektiä: akkusatiiviojekti on relatiivipronomini **οὗς**, datiiviojektina puolestaan on persoonapronomini **ὑμῖν** (”joista monesti puhuin *teille*”). Tarkentavassa huomautuksessa (νῦν δὲ **κλαίων** **λέγω**, ” – ja nyt sanon itkien –”) **κλαίων** on predikaattia **λέγω** täydentävä modaalinen partisiippi. Virkkeen aloittanut päälause jatkuu tämän jälkeen akkusatiivilla τοὺς ἐχθρούς (”vihollisina”). Sanan akkusatiivimuoto selittyy sillä, että se seuraa sijaltaan sivulauseen akkusatiivissa olevaa relatiivipronominia **οὗς**.

Jae 3:19 sisältää kolme relatiivista sivulausetta. Kaksi ensimmäistä alkaa monikon genetiivissä olevalla relatiivipronominilla **ῶν**, ”joiden”. Vaikuttaa siltä, että sama pronomini olisi ajateltava myös sanan **ἡ δόξα** eteen, joka näin muodostaisi kolmannen relatiivisivulauseen. Näin KR38: ”heidän kunnianaan on heidän häpeänsä”. Muussa tapauksessa **ἡ δόξα** olisi mielletävä sanan **ἡ κοιλία** tavoin predikatiiviksi sanalle **ὁ θεός**, mistä seurauksena olisi vain hädin tuskin järkevä ajatus, ”heidän jumalansa on heidän häpeässä oleva kunniansa”. Viimeinen vastustajia määrittelevä ilmaus οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες jää syntaktisesti hieman irralliseksi. Se on oikeastaan vain substantivoitu partisiippi οἱ φρονοῦντες, jolla on oma objektinsä τὰ ἐπίγεια.

3:20 ἡμῶν γὰρ **τὸ πολίτευμα** ἐν οὐρανοῖς **ὑπάρχει**, ἐξ οὗ καὶ **σωτῆρα** **ἀπεκδεχόμεθα** κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, 3:21 **ὃς μετασχηματίζει τὸ σῶμα** τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν **σύμμορφον** τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ **δύνασθαι αὐτὸν** καὶ **ὑποτάξαι** αὐτῷ τὰ πάντα.

πολίτευμα ntri yks. nom. *paikka, jossa jollakin on kansalaisuus, yhdyskunta*

ὑπάρχει akt. ind. pres. yks. 3. *ὑπάρχω olla*

ἀπεκδεχόμεθα med. ind. pres. mon. 1. *ἀπεκδέχομαι odottaa*

μετασχηματίζει akt. ind. fut. yks. 3. *μετασχηματίζω muuttaa, muovata*

δύνασθαι med. inf. pres. *δύναμαι voida, kyetä*

ὑποτάξαι akt. inf. aor. *ὑποτάσσω alistaa jnk vallan alle (+ dat.)*

Lause alkaa painokkaasti persoonapronominilla ἡμῶν, joka luo kontrastia edellä kuvattuihin ”ristin vihollisiin”. Sen sijaan konjunktio γὰρ ei ole adversatiivinen,

vaan näyttää enemmänkin tarjoavan perustelun jakeen 3:17 kehotukselle seurata Paavalia (LA § 234).

Relatiivipronomini, jolla on prepositio (ἐξ οὗ, ”josta”), aloittaa sivulauseen. Predikaatti ἀπεκδεχόμεθα saa objektiivikseen akkusatiivin σωτήρα, jonka appositio on ”Herra Jeesus Kristus” (”odotamme pelastajaa, Herraa Jeesusta Kristusta”). Voi myös ajatella, että kyseessä on kaksoisakkusatiivi (LA § 117), ”odotamme pelastajaksi Herraa Jeesusta Kristusta” (tähän tapaan KR38).

Jae 3:21 on relatiivilause, joka selventää edeltävää sivulauseetta. Relatiivipronomini ὅς viittaa edellisen lauseen objektiin ”Herra Jeesus Kristus” ja toimii sivulauseen subjektina. Sivulauseen predikaatti μετασχηματίζει, ”muuttaa”, järjestyy kaksinkertaisella akkusatiivilla, ”muuttaa joku joksikin” → ”muuttaa ruumiimme (τὸ σῶμα) samanlaiseksi (σύμμορφον)” (LA § 117). Joissakin myöhemmissä käsikirjoituksissa suppeaa ilmausta on laajennettu sanan σύμμορφον edelle sijoitetulla selittävällä ilmauksella εἰς τὸ γενέσθαι αὐτό, ”olemaan samanlainen”. Kumpikin vaihtoehto vastaa KR38:n käännöstä: ”...joka muuttaa alennustilan ruumiimme samanlaiseksi kunnian ruumiinsa kanssa...”.

Prepositiorakenne κατὰ + akk. kertoo, minkä mukaan / millä tavoin tämä tapahtuu. Sanaa ἐνέργεια määrittää aci-rakenne δύνασθαι αὐτόν, jonka genetiivissä oleva artikkeli τοῦ paljastaa laadun genetiiviksi. Ilmaus κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτόν kääntyy sananmukaisesti ”hänen pystymisensä voiman mukaisesti” tai sivulauseen avulla ”sen voiman mukaisesti, jolla hän pystyy”. Se, mihin Kristus pystyy, on avattu objektiivisella infinitiivillä ὑποτάξει, ”pystyy – – alistamaan”, (LA § 217,1). Infinitiivillä ὑποτάξει puolestaan on kaksi objektia, suora akkusatiivio objekti τὰ πάντα (”kaiken”) sekä epäsuora datiiivio objekti αὐτῷ (”itselleen”).

1.4.10 Kehotuksia (4:1–9)

4:1 Ὡστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ στέφανός μου, οὕτως **στήκετε** ἐν κυρίῳ, ἀγαπητοί.

Konjunktio ὥστε toimii tässä konklusiivisena eli ilmaisemassa johtopäätöstä (LA § 189,2). On luontevinta ajatella, että se päättää luvun 3 lopun eskatologisen kehotuksen. Toisaalta on myös mahdollista, että se aloittaa uuden kehottavan jakson (4:1–4:3 tai 4:1–4:9), kuten tekstin lukujakoa myöhemmin tehtäessä on ilmeisesti ajateltu.

Paavali puhuttelee kuulijoita vokatiivilla ἀδελφοί, ”veljet!”. Sitä seuraavat ἀγαπητοί, ”rakkaat” ja ἐπιπόθητοι, ”kaivatut” voi mieltää joko substan-

tiivimuotoisiksi appositioiksi tai adjektiiviattribuuteiksi. Termit χαρά, ”ilo”, ja στέφανος, ”sepele”, ovat kollektiivisia yksiköitä.

4:2 Εὐδοίαν παρακαλῶ καὶ Συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν κυρίῳ. 4:3 ναὶ ἐρωτῶ καὶ σέ, γνήσιε σύζυγε, συλλαμβάνου αὐταῖς, αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς.

ναί adv. *kyllä, niin*

ἐρωτῶ akt. ind. pres. yks. 1. ἐρωτάω *pyytää*

συλλαμβάνου med. imperat. pres. yks. 2. συλλαμβάνω *auttaa*

συνήθλησαν akt. ind. aor. mon. 3. συναθλέω *taistella jnk rinnalla*

Toistettu predikaatti παρακαλῶ saa kaksi objektia: akkusatiivissa olevat nimet Εὐδοίαν ja Συντύχην ja infinitiivin φρονεῖν, ”kehotan Euodiaa ja Syntykeä ajattelemaan...”. Infinitiivillä φρονεῖν on vielä oma objektinsa τὸ αὐτό, ”samaa”, ”samoin”. Verbi φρονέω esiintyy Filippiläiskirjeessä pronominin αὐτός ’sama’ kanssa myös jakeissa 2:2 ja 3:16, joten yksimielisyyden teema näyttää kirjeessä olevan keskeinen. Syntyken ja Euodian erimielisyyden painoarvosta on tutkimuksessa oltu monta mieltä. On jopa ehdotettu, että koko kirje lopulta tähtää näiden oletettavasti johtavassa asemassa olevien naisten välien selvittämiseen. Paavali ei kuitenkaan pidä heitä omina vihollisinaan, mistä todistaa se, että hän mainitsee kummankin nimeltä. Paavalilla ei ole tapana nimetä todellisia vastustajiaan (vrt. jakeissa 1:15–18 ja 3:2–4 esiintyvät viholliset).

Partikkelilla ναί ’kyllä’ on lauseen alussa vahvistava merkitys. Paavali osoittaa pyyntönsä suoraan tietylle kuulijalle (σέ, ”sinua”), jota hän kutsuu ”tosi ieskumppanikseen” (γνήσιε σύζυγε, vok.). Tämän nimeltä mainitse mattoman ihmisen henkilöys on herättänyt kiinnostusta. On ehdotettu, että kyseessä voisi olla jopa Paavalin vaimo, vaikka sellaisesta emme muissa kirjeissä kuulekaan. Ikeen kantaminen yhdessä on tunnettu avioliiton metafora. Sana σύζυγος (ja sen vokatiivi σύζυγε) voi olla feminiini (ἡ σύζυγος) tai maskuliini (ὁ σύζυγος), koska se on muodostettu substantivoimalla kaksipäätteinen adjektiivi σύζυγος, -ον (LA § 37, 3). Substantiivia ἡ σύζυγος onkin antiikissa yleisesti käytetty vaimosta (LS). Tässä tapauksessa substantiiviin liitetty adjektiivi γνήσιος, -α, -ον olisi toki feminiinimuodossa toisin kuin nyt. Maskuliiniksi ymmärrettynä sana voi puolestaan tarkoittaa ketä tahansa Paavalin läheistä työtoveria. Kyseessä voi tietenkin olla myös erisnimi Σύζυγος, mikä ei

olisi käynyt ilmi varhaisista majuskelikäsittekirjoituksista, jotka oli kirjoitettu suurilla kirjaimilla.

Relatiivipronomini αἵτινες aloittaa relatiivisen sivulauseen ja toimii predikaatin συνήθλησαν subjektina, ”jotka ovat taistelleet yhdessä”. Verbin alkuun sisältyvä prepositio σύν määrää, että se järjestyy datiivilla (μοι, ”minun kanssani”), (LA § 159). ”Kanssataistelijoiden” joukkoa laajennetaan μετά + gen. -rakenteella.

Viimeisen relatiivisen sivulauseen aloittava genetiivissä oleva relatiivipronomini ὧν, ”joiden”, viittaa edellä mainittuihin Paavalin työtovereihin. Lauseen subjekti on τὰ ὀνόματα, mutta predikaatti ei ole näkyvissä, joten lause on nominaalinen. Predikaatiksi on ajateltava olla-verbin yks. 3., koska subjekti on neutrin monikko, ”joiden nimet ovat elämän kirjassa”.

4:4 Χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἔρῳ, χαίρετε. 4:5 τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις. ὁ κύριος ἐγγύς.

ἐρῳ akt. ind. fut. yks. 1. λέγω sanoa

ἐπιεικὲς ntri yks. nom. ἐπιεικής, -ές lempeä

γνωσθήτω pass. imp. aor. yks. 3. γινώσκω tietää

ἐγγύς adv. lähellä

Jakeen 4:4 kaksi kehotusta iloita (χαίρετε) on toisinaan yritetty tulkita myös hyvästelyiksi (vrt. jakeen 3:1 selitys), mikä tukisi kirjeen alkuperäistä epäyhtenäisyyttä. On ehdotettu, että ne liittyisivät tällöin jakeen 3:1 vastaavaan ilmaukseen. Jae 4:4 paljastaisi näin toistoliitännän avulla väliin lisätyn kirje-fragmentin. Verbin esiintyminen kahteen kertaan jakeessa 4:4 hyvästelyn merkityksessä ei kuitenkaan tunnu luontealta (”hyvästi – – sanon jälleen hyvästi”), ja onkin parempi tulkita verbit kehotukseksi iloita.

τὸ ἐπιεικὲς ’lempeys’ on substantivoitu adjektiivista ἐπιεικής, -ές ’lempeä’. Se on passiivimuotoisen kehotuksen γνωσθήτω, ”tulkoon tunnetuksi”, semanttinen objekti (ja syntaktinen subjekti).

Viimeinen lause ὁ κύριος ἐγγύς on nominaalilause, johon on ajateltava akt. ind. pres. yks. 3. olla -verbistä, ”Herra on lähellä”.

4:6 μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ’ ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζεσθω πρὸς τὸν θεόν. 4:7 καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

μεριμνᾶτε akt. imp. prees. mon. 2. μεριμνάω *murehtia* (+ akk. mistä murehditaan)
 γνωρίζεσθω pass. imp. yks. 3. γνωρίζω *tiedottaa, ilmoittaa*
 ὑπερέχουσα akt. part. prees. fem. yks. nom. ὑπερέχω *olla parempi t. suurempi*
 φρουρήσει akt. ind. fut. yks. 3. φρουρέω *varjella*

Jakeen 4:6 sivulause alkaa elision avulla (LA § 9, 1) lyhennetyllä konjunktiolla ἀλλά 'vaan', joka merkitsee vahvaa vastakohtaisuutta ja esiintyy usein, kuten tässä, kielteisen päälauseen yhteydessä (LA § 233, 3). Sivulauseen predikaatti *γνωρίζεσθω* on passiivissa, ja sen syntaktinen subjekti (mutta semanttinen objekti) on *τὰ αἰτήματα*, "pyynnöt". Verbi on yksikössä, koska subjekti on neutrin monikko.

Datiivissa olevat *τῇ δεήσει*, "pyynnöllä", ja *τῇ προσευχῇ*, "rukouksella", ilmaisevat tapaa (LA § 136), jolla filippiäisten pyyntöjen on määrä tulla Jumalan edessä (*πρὸς τὸν θεόν*) tiedetyiksi. Ilmaus *παντί* (ntri dat.) on tulkittava erikseen näistä sanoista, koska sen suku ei täsmää niiden kanssa. Oikea käännös ei siis ole "kaikenlaisilla rukouksilla ja pyynnöillä" vaan "kaikessa, rukouksella ja pyynnöllä...".

Jakeen 4:7 subjektia *ἡ εἰρήνη* 'rauha' määrittää adjektiivisesti käytetty partisiippi (LA § 200, 1) *ὑπερέχουσα*, "ylittävä", jolla on oma objektinsa *ὁ νοῦς* 'järki', "kaiken järjen ylittävä rauha".

4:8 *Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλή, ὅσα εὐφήμα, εἰ τις ἀρετὴ καὶ εἰ τις ἔπαινος, ταῦτα λογιέσθε*

ὅσα ntri mon. nom. ὅσος, ὅση, ὅσον *relatiivipronomini niin paljon kuin*

Ilmauksen *τὸ λοιπόν* voidaan tässä kohden helpommin kuin jakeessa 3:1 ymmärtää merkitsevän "lopuksi", koska sitä seuraava teksti sopii luonteeltaan loppukehotukseksi. Virkkeen kehottava päälause löytyy aivan jakeen lopusta, *ταῦτα λογιέσθε*. Relatiivipronomini *ὅσα* aloittaa kuusi ensimmäistä sivulausetta, joista vain ensimmäisessä on näkyvillä predikaatti *ἐστίν*. Kaksi viimeistä sivulausetta ovat konditionaalisia, *εἰ*, 'jos' (LA § 194).

4:9 *ἂ καὶ ἐμάθητε καὶ παραλάβετε καὶ ἡκούσατε καὶ εἶδετε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε· καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.*

ἃ ntri mon. akk. ὅς, ἡ, ὅ relatiivipronomini *joka, mikä*
 ἐμάθητε akt. ind. aor. mon. 2. μανθάνω *oppia*
 ἔσται med. ind. fut. yks. 3. εἰμί *olla*
 πράσσετε akt. imp. prees. mon. 2. πράσσω *tehdä*

Jae 4:9 päättää käsillä olevan kehottavan jakson Paavalille tyypillisellä imitaation teemalla. Paavali asettaa usein kirjeissä itsensä esimerkiksi (vrt. jae 3:17). Jae alkaa relatiivisella sivulauseella, jonka pronomini ἃ noudattaa suvultaan ja luvultaan päälauseen korrelaattia ταῦτα.

Viimeisessä lauseessa ilmaistaan, mitä kehotuksen noudattamisesta seuraa. Jumalaan liitettävä genetiivi τῆς εἰρήνης voi olla joko laadun genetiivi (LA § 124) tai alkuperän genetiivi, jolloin korostuu ajatus Jumalasta rauhan lähteenä. Futuurinen predikaatti ἔσται tuo ajatukseen erityistä painokkuutta.

1.4.11. Kiitokset filippiläisten lahjasta (4:10–20)

4:10 Ἐχάρην δὲ ἐν κυρίῳ μέγας ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν, ἐφ' ᾧ καὶ ἑφρονεῖτε, ἡκαιρεῖσθε δὲ.

ἐχάρην pass. ind. aor. yks. 3. χαίρω *iloita*
 ἀνεθάλετε akt. ind. aor. mon. 2. ἀναθάλλω *elpyä*
 ᾧ mask. yks. dat. relatiivipronominista ὅς, ἡ, ὅ *joka, mikä*
 ἡκαιρεῖσθε med. ind. impf. mon. 2. ἀκαιρέομαι *olla ilman sopivaa aikaa t. tilaisuutta*

Virke koostuu sen aloittavasta päälauseesta ja kolmesta sivulauseesta. Päälauseen predikaatti ἐχάρην sisältää subjektin (yks. 1) ja on aoristina luonteeltaan punktuaalinen, ”ilahduin”, tai ingressiivinen eli toiminnan aloittava, ”tulin iloiseksi”. Adverbi μέγας ’suuresti’ on muodostettu säännönmukaisesti (LA § 41, 1) adjektiivista μέγας, μέγλη, μέγα ’suuri’.

Ensimmäinen sivulause alkaa konjunktiolla ὅτι ja on luonteeltaan kausaalinen (LA § 188). Predikaatti ἀνεθάλετε on UT:ssa *hapaks legomenon*. Sen objekti on infinitiivi τὸ φρονεῖν, ”ajatella”, jota tarkennetaan prepositio-naalisella ilmauksella ὑπὲρ ἐμοῦ, ”minua”: ”olette elpyneet ajattelemaan minua”. Verbillä ”ajatella” tarkoitetaan tässä laajemminkin muistamista ja erityisesti konkreettista avustusta.

Relatiivipronomini ᾧ viittaa edeltävän lauseen persoonapronominiin ἐμοῦ eli Paavaliin. Se on datiivissa edeltävän preposition ἐπί (tässä lyhentynyt ἐφ')

vuoksi (φρονέω + ἐπί + dat. ”ajatella jotain”). Imperfekti ἐφρονεῖτε kuvaa jatkuvaa tekemistä: ”jota olettekin ajatelleet”.

Viimeisen sivulauseen predikaatti ἡκαιρεῖσθε on jälleen *hapaks legomenon*. Partikkeli δέ ilmentää vastakohtaisuutta (LA § 233, 1), ”mutta (johon) teillä ei ollut mahdollisuutta”.

4:11 οὐχ ὅτι καθ’ ὑστέρησιν λέγω, ἐγὼ γὰρ ἔμαθον ἐν οἷς εἰμι αὐτάρκης εἶναι.

ὑστέρησιν fem. yks. akk. ἡ ὑστέρησις *puute*
ἔμαθον akt. ind. aor. yks. 1. μανθάνω *oppia*

Lause alkaa painokkaasti kieltävällä ilmauksella οὐχ ὅτι, ”ei niin, että”, ”ei sillä, että”. κατά + akk. antaa tässä merkityksen ”vuoksi”. Sana ὑστέρησις ’puute’ esiintyy UT:ssa toisaalla ainoastaan kerran (Mark. 12:44).

Toisessa lauseessa subjekti ἐγὼ on painokkaasti näkyvillä. Paavali sanoo oppineensa olemaan (ἔμαθον – – εἶναι) itsenäinen/omavarainen (αὐτάρκης). Relatiivisivulauseen aloittava ἐν οἷς εἰμι merkitsee sananmukaisesti ”niissä joissa olen”. Paavali voi tarkoittaa sen hetkistä tilannettaan vankilassa tai ylipäänsä kykyään sopeutua tilanteeseen kuin tilanteeseen (”missä milloinkin olen”). Adjektiivi αὐτάρκης, -ες on aikakauden keskeistä stoalaista terminologiaa ja UT:ssa *hapaks legomenon*.

4:12 οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντί καὶ ἐν πᾶσιν μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι· 4:13 πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι με.

ταπεινοῦσθαι pass. inf. prees. ταπεινῶ *alentaa, madaltaa, nöyryyttää*, pass. *nöyrtyä*

μεμύημαι med. ind. perf. yks. 1. μυέω *opettaa, perehdyttää*

χορτάζεσθαι pass. inf. prees. χορτάζω *ravita*

πεινᾶν akt. inf. prees. πεινάω *nähdä nälkää*

ὑστερεῖσθαι pass. inf. prees. ὑστερέω *kärsiä puutetta*

ἐνδυναμοῦντι akt. part. prees. mask. yks. dat. ἐνδυναμός *vahvistaa, antaa voimaa*

Verbi ταπεινῶ on muodollisesti passiivi, mutta merkitykseltään mediaalinen (akt. ”nöyryyttää” → med. ”nöyrytä”). Verbi περικοπεύω viittaa aineelliseen hyvinvointiin. Yleisluonteisempi ταπεινοῦσθαι on selvästi valittu sen pariksi tuomaan muistuma Kenosis-hymnin kuvaukseen nöyrästä Kristuksesta (Fil. 2:8). Rinnastavat konjunktiot καὶ – – καί on käännettävä ”sekä – – että”, vaikka tyypillisemmin tämä ilmaistaisiin rakenteella καὶ – – τε (LA § 231).

Seuraavan lauseen predikaatti μεμύημαι on hapaks-verbistä μνέω ’opettaa’, jota käytettiin myös teknisenä terminä initiaatiosta mysteerikultteihin. Tässä sitä käytetään kuitenkin yleismerkityksessään. Paavali toistaa oppineensa tulemaan toimeen kaikenlaisissa oloissa (ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσιν, ”kaikessa ja kaikenlaisissa tilanteissa”). Partikkeli καί, joka aloittaa erilaisten olosuhteiden kuvauksen, on epeksegeettinen eli selittävä.

Jakeen 4:13 partisiippi ἐνδυναμοῦντι toimii substantiivin tavoin (LA § 201), ”hänessä, joka voimistaa”, ja sillä on myös oma objektinsa, persoona-pronomini με ”minua”.

4:14 πλὴν καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει.

συγκοινωνήσαντες akt. part. aor. mask. mon. nom. συγκοινωνέω *ottaa osaa*

θλίψει fem. yks. dat. ἡ θλίψις *kärsimys*

καλῶς ’hyvin’ on tavanomaisesti muodostettu adverbi adjektiivista καλός, -ή, -όν ’kaunis’, ’hyvä’ (LA § 41, 1).

Partisiippi συγκοινωνήσαντες on luonteeltaan modaalinen, ”ottaessanne osaa”, tai kausaalinen, ”koska otitte osaa” (LA § 209, 206), ja järjestyy datiivilla θλίψει, ”kärsimykseen”.

4:15 οἶδατε δὲ καὶ ὑμεῖς, Φιλιππησιοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήμψεως εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι, 4:16 ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκη καὶ ἅπαξ καὶ δις εἰς τὴν χρείαν μοι ἐπέμψατε.

ἐξῆλθον akt. ind. aor. yks. 1. ἐξέρχομαι *lähteä ulos*

οὐδεμία fem. yks. nom. οὐδεὶς, οὐδεμία, οὐδέν *ei kukaan, ei mikään*

δόσεως fem. yks. gen. ἡ δόσις (*se, mikä on*) *annettu, anti*

λήμψεως fem. yks. gen. ἡ λήμψις (*se mikä on*) *saatu, vastaanotettu*

χρείαν fem. yks. akk. ἡ χρεία *tarve, puute*

Jakeen aloittavassa päälauseessa οἴδατε δὲ καὶ ὑμεῖς on subjekti ὑμεῖς painokkaasti näkyvillä. Paavali puhuttelee vastaanottajia vokatiivilla Φιλιππησιοι, ”filippiläiset!”.

Päälauseetta seuraa jakeessa kolme sivulauseetta. Ensimmäinen sivulause alkaa konjunktioilla ὅτι, ’että’, joka paljastaa, mitä filippiläiset tietävät (LA § 182,1): ”tiedätte, että evankeliumin alussa mikään seurakunta ei osallistunut – –”. Tämän sivulauseen sisälle on upotettu sille alisteinen temporaalinen sivulause (LA § 191) ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, ”kun lähdin Makedoniasta”. Ensimmäinen sivulause jatkuu tämän jälkeen.

Ensimmäisen sivulauseen subjektia ἐκκλησία ’seurakunta’ määrittää adjektiivi οὐδεμία ’ei yksikään’. Tätä tarkennetaan vielä lauseen lopussa ilmauksella εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι, ”ei yksikään seurakunta paitsi yksin te”.

Se, mihin filippiläiset ainoina osallistuivat, ilmaistaan kaupankäynnin termillä λόγος δόσεως καὶ λήμψεως, sananmukaisesti ”antamisen ja saamisen asia”.

Virkkeen viimeinen sivulause jakeessa 4:16 selittää, millä tavoin filippiläiset avustivat Paavalia tämän Makedonian-lähetystyön alkuaikana. Konjunktio ὅτι alkaa informoivan sivulauseen (LA § 182, 1). Prepositio ἐν on tässä merkitykseltään kuin εἰς, ”Tessalonikaan” (LA § 149, 4). Predikaatti ἐπέμψατε ei saa suoraa objektia, eli lahjan sisältöä ei kuvata. Epäsuora objekti μοι, ”minulle”, paljastaa vastaanottajan, jolle lahja lähetettiin εἰς τὴν χρείαν, ”tarpeeseen”.

Idiomi καὶ ἅπαξ καὶ δίς, sananmukaisesti ”kerran ja kahdesti”, merkitsee tarkemmin määrittelemättä useampaa kertaa, kuten esimerkiksi jakeessa 1 Tess. 2:18. KR92:n ”parikin kertaa” on liian kirjaimellinen.

4:17 οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλὰ ἐπιζητῶ τὸν καρπὸν τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν.

ἐπιζητῶ akt. ind. pres. yks. 1. ἐπιζητέω *etsiä, haluta, tavoitella*

πλεονάζοντα akt. part. pres. mask. yks. akk. πλεονάζω *lisääntyä, tulla suureksi*

Virke alkaa tutulla ilmauksella οὐχ ὅτι, ”ei niin, että” (ks. selitystä jakeessa 3:12). Konjunktio ἀλλὰ ’vaan’ aloittaa rinnasteisen lauseen, jossa partisiippi τὸν πλεονάζοντα toimii adjektiivin tavoin (τὸν καρπὸν τὸν πλεονάζοντα, ”lisääntyvää hedelmää”). Ilmauksessa εἰς λόγον ὑμῶν sana

λόγος esiintyy jälleen merkityksessä ”asia” tai vapaammin ”hyöty”. Sananmukainen käännös kuuluisi: ”Ei niin, että haluan lahjaa, vaan haluan teidän hyödyksenne lisääntyvää hedelmää”. Sujuvan käännöksen on kuitenkin oltava vapaa. Paavalin mukaan filippiläiset kartuttavat häntä auttaessaan itselleen (mahdollisesti eskatologista) hyötyä.

4:18 ἀπέχω δὲ πάντα καὶ περισσεύω· πεπλήρωμαι δεξάμενος παρὰ Ἐπαφροδίτου τὰ παρ’ ὑμῶν, ὁσμὴν εὐωδίας, θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ θεῷ.

ἀπέχω akt. ind. pres. yks. 1. olla saanut (saatavansa), kuitata saaduksi
 πεπλήρωμαι pass. ind. perf. yks. 1. πληρώω täyttää
 δεξάμενος med. part. aor. mask. yks. nom. δέχομαι saada

Ensimmäisessä lauseessa Paavali ilmaisee saaneensa kaikkea ylenpalttisesti: hän on saanut (ἀπέχω) kaiken (πάντα) ja on nyt runsauden tilassa (περισσεύω). Toisen lauseen predikaatti πεπλήρωμαι on passiivissa: Paavali kertoo ”tulleen täytetyksi”. Perfekti kuvaa asiantilaa, joka on saanut täyttymyksensä menneisyydessä mutta on edelleen voimassa (LA 173, 1).

Predikaattiin πεπλήρωμαι liittyvä partisiippi δεξάμενος on luonteeltaan kausaalinen, ”koska sain”, ja/tai temporaalinen, ”saatuani”. Partisiipilla on oma objektinsa, artikkelilla substantivoitu rakenne τὰ παρ’ ὑμῶν, ”teiltä saadut (asiat)”. Tätä objektia täydennetään kuvailemalla sitä uhritermein. Sekä ὁσμή että εὐωδία merkitsevät tuoksua, joka Jumalalle uhrattavasta (poltto)uhrista nousee. Adjektiivi δεκτός, δεκτή, δεκτόν merkitsee ”sopivaa”, ”hyväksyttävää” ja εὐάρεστος oleellisesti samaa.

4:19 ὁ δὲ θεός μου πληρώσει πᾶσαν χρείαν ὑμῶν κατὰ τὸ πλοῦτος αὐτοῦ ἐν δόξῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 4:20 τῷ δὲ θεῷ καὶ πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

πληρώσει akt. ind. fut. yks. 3 πληρώω täyttää
 τὸ πλοῦτος ntri yks. akk. ρikkaus

Paavali lupaa, että Jumala täyttää myös filippiläisten tarpeet κατὰ τὸ πλοῦτος αὐτοῦ, ”rikkautensa mukaisesti”. Jumalan ”riikkaus” (τὸ πλοῦτος) ikään kuin sijaitsee hänen ”kunniassaan” (ἐν δόξῃ), joka puolestaan ”sijaitsee” Kristuksessa

Jeesuksessa (ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ). Prepositiorakenne ἐν + dat. on siis kummasakin tapauksessa abstraktilla tavalla lokaalinen.

Tekstijakso päättyy jakeen 4:20 doksologiaan. Lauseessa ei ole näkyvillä predikaattia, joten se on rakenteeltaan vaillinainen. Predikaatiksi voi ajatella vaikkapa εἴη, ”olkoon” (akt. opt. pres. yks. 3. *olla*).

ἀμήν on taipumaton partikkeli ja suora translitteraatio heprean sanasta, joka merkitsee ’totisesti’, ’todella’. On kiinnostavaa, että Septuagintassa ilmaus usein käännetään kreikaksi sanalla γένοιτο (med. opt. pres. yks. 3. γίνομαι *olla, tulla joksikin*).

1.4.12. Lopputervehdys (4:21–23)

4:21 Ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί. 4:22 ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες οἱ ἅγιοι, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας. 4:23 Ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν.

ἀσπάσασθε med. imperat. aor. mon. 2. ἀσπάζομαι *tervehtiä*

Kirje päättyy lopputervehdyksiin ja -toivotukseen. Jakeen 4:21 ensimmäisessä lauseessa predikaatin Ἀσπάσασθε objekti on kollektiivinen neutri (ἅγιον), joka on käännettävä monikolla, ”pyhät”.

Jakeessa 4:22 Paavali lähettää filippiläisille terveisiä ”kaikilta pyhiltä” (πάντες οἱ ἅγιοι, tällä kertaa monikossa) ja tarkentaa mainitsemalla erityisesti keisarin palvelusväkeen kuuluvat. Ilmaus οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας on artikkelin οἱ avulla substantivoitu rakenne (”keisarin huonekunnasta olevat”). Adverbi μάλιστα on vahvistavan adverbin μάλα ’hyvin’, ’erityisen’ superlatiivi. Keisarin palvelusväen mainitseminen tuo mieleen jakeen 1:13 maininnan *praetoriumista*. Paavali haluaa korostaa, että hänellä on käännyttäviä myös roomalaisten, jopa valtaapitävien, joukossa. Maininnan vaikutuksesta kirjoituspaikkakunnan päättelemiseen, ks. Johdanto Filippiläiskirjeeseen.

Kirje päättyy armon toivotukseen. Lause on jälleen nominaalinen ja siihen on ajateltavissa predikaatiksi εἴη, ”olkoon” (akt. opt. pres. yks. 3. *olla*). Ilmauksessa μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ”teidän henkenne kanssa”, sana ”henki” on yksikössä, vaikka puhutellaan useita kuulijoita. Vastaava kollektiivinen ilmaus esiintyy muissakin UT:n teksteissä (Mark. 8:17, Room. 6:12, Gal. 6:18). Erityisen hyvin se sopii juuri Filippiläiskirjeen lopetukseen, koska yksimielisyyttä ja samanhenkisyyttä on korostettu kirjeessä muuallakin (2:2, 4:2).

Kirjallisuus

Aejmelaeus, Lars

2008 *Uuden testamentin kreikan kielioppi*. Helsinki: Kirjapaja.

Betz, Hans Dieter

1979 *Galatians: A Commentary on Paul's Letter to the Churches in Galatia*. Hermeneia. Philadelphia: Fortress.

Bloomquist, L. Gregory

1993 *The Function of Suffering in Philippians*. JSNTS 78. Sheffield Academic Press.

Bockmuehl, Markus

1997 *A Commentary on the Epistle to the Philippians*. Black's New Testament Commentaries. London: A & C Black.

Fee, Gordon D.

1995 *Paul's Letter to the Philippians*. NICNT. Grand Rapids: Eerdmans.

Gyllenberg, Rafael

1994 *Uuden testamentin kreikkalais-suomalainen sanakirja*. Helsinki: Yliopistopaino.

Kiilunen, Jarmo & Hakola, Raimo

2010 *Alfasta alkuun. Johdatus Uuden testamentin kreikkaan*. Helsinki: Finn Lectura.

Liddell, H. G. & Scott, R. A.

1996 *A Greek-English Lexicon*. 9. ed. Revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones with the assistance of Roferick McKenzie. With revised supplement. Oxford: Clarendon Press.

Liljeqvist, Matti

2007 *Uuden testamentin sanakirja. Kreikka-suomi*. Helsinki: Finn Lectura.

Linko, Jaakko

2008 ”Kaksi kirjettä filippiiläisille? Kirjallisuuskriittisiä huomioita Filippi-läiskirjeen yhtenäisyydestä.” Paavali valokeilassa. Toim. Antti Mustakallio ja Lars Aejmelaeus. SESJ 96, 100–122.

Schnelle, Udo

2005 *Apostle Paul: His Life and Theology*. Transl. by Eugene M. Boring. Grand Rapids: Baker.

Stowers, Stanley

- 1991 “Friends and Enemies in the Politics of Heaven: Reading Theology in Philippians.” *Pauline Theology: Volume 1: Thessalonians, Philippians, Galatians, Philemon*. Ed. Jouette M. Bassler. Minneapolis: Fortress, 105–121.

Sumney, Jerry

- 2007 *Philippians: A Greek Student's Intermediate Reader*. Peabody, Massachusetts: Hendrickson Publishers Inc.

Watson, Duane F.

- 1997 “The Integration of Epistolary and Rhetorical Analysis of Philippians.” *The Rhetorical Analysis of Scripture: Essays from the 1995 London Conference*. Ed. by Stanley E. Porter & Thomas H. Olbricht. JSNTSup 146. Sheffield JSOT Press. 398–426.

Lyhenteet

- LA Lars Aejmelaesus: Uuden testamentin kreikan kielioppi
 LS Liddell–Scott: Greek–English Lexicon (Abridged Edition)
 RG Rafael Gyllenberg: Uuden testamentin kreikkalais-suomalainen sanakirja
 ML Matti Liljeqvistin Uuden testamentin sanakirja. Kreikka–suomi.

2. Uuden testamentin perussanasto

Luku rakentuu kahdesta osasta. Alkuosaan on koottu UT:n kaikkein tavallisinta sanastoa: kaikki vähintään sata kertaa esiintyvät verbit (45), substantiivit (55; joukossa muutamia erisnimiä), adjektiivit (12), pronominit (15), prepositiot (14) sekä konjunktiot ja muut partikkelit (28); vähintään sata kertaa esiintyviä lukusanoja on (vain) kaksi. Yhteensä niistä kertyy 171 sanaa. Omina ryhminään on lisäksi esitetty lista muita konjunktioita ja adverbija samoin kuin lyhyet luettelot aikaan ja paikkaan liittyvistä pikkusanoista.

Eri lähteissä ilmoitetut esiintymien määrät eivät aina vastaa toisiaan. Tämä johtuu monista syistä, mm. käytetystä UT:n editiosta ja siitä, mikä määritellään omaksi sanakseen (toisin kuin useissa sanakirjoissa omiksi sanoikseen ei tässä ole laskettu esim. aoristeja εἶδον [340] ja εἶπον [1 024], vaan niiden esiintymät sisältyvät verbeihin ὁράω ja λέγω). Myös tietokoneohjelmien haut voivat antaa vaihtelevia tuloksia. Tässä kirjassa ilmoitetut lukumäärät pohjautuvat tulkinnanvaraisissa tilanteissa teokseen *Computer-Konkordanz zum Novum Testamentum Graece*, muuten Matti Liljeqvistin teokseen *Uuden testamentin sanakirja kreikka-suomi*. Niin ikään on hyödynnetty BibleWorks -ohjelmaa. – Edellä mainituista syistä ei myöskään ole mahdollista esittää UT:n sanojen tarkkaa kokonaismäärää; on vain todettava eri sanoja olevan noin 5 400 ja sanojen kokonaismäärän olevan noin 138 000.

Luvun jälkimmäinen osa sisältää vähintään 30 kertaa esiintyvät UT:n sanat niin suomesta kreikaksi kuin kreikasta suomeksi. Sanojen määrä – neljä ja puoli sataa erisnimet mukaan lukien – kattaa runsaat neljä viidesosaa UT:n sanojen kokonaismäärästä. Opiskelemalla alle viisisataa sanaa hankkii itselleen vankan perussanaston.

2.1 Vähintään sata kertaa esiintyvät sanat

Seuraavat 171 sanaa ovat ainoastaan kolmisen prosenttia UT:n noin 5 400 eri sanasta. Silti niiden yhteen laskettu esiintymien määrä, noin 86 000, muodostaa

yli 60 prosenttia UT:n sanojen kokonaismäärästä. Sanaston opiskelu kannattaa siis aloittaa niistä.

2.1.1 Verbit: 45 tavallisinta

Esiintymistiheyttä ilmaisevan luvun jäljessä oleva plusmerkki kertoo, että verbi esiintyy lisäksi yhdysverbinä.

a) kymmenen kaikkein tavallisinta (1–10)

ἀκούω 430+

kuunnella

γίνομαι 670+

tulla, tapahtua; olla, tulla jksik

δίδωμι 415+

antaa

εἶμι 2 461+

olla; olla olemassa

ἔρχομαι 636+

mennä, tulla, kulkea

ἔχω 711+

omistaa, olla jklla

λέγω 2 262+

sanoa, puhua; kysyä, vastata

οἶδα (perf.) 318+

tietää

ὁράω 449+

nähdä

ποιέω 568+

tehdä

b) seuraavat kymmenen (11–20)

ἀποκρίνομαι 232

vastata

γινώσκω 222+

saada tietää; tietää, tuntea;

ymmärtää

γράφω 191+

kirjoittaa

δύναμαι 210

voida, kyetä

εἰσέρχομαι 194

mennä/tulla sisään, saapua jhk

ἐξέρχομαι 218

mennä, lähteä ulos; olla peräisin t.

kotoisin jstak

θέλω 208

tahtoa, haluta

λαμβάνω 260+

ottaa, tarttua; saada

λαλέω 296+

puhua

πιστεύω 243

uskoa, luottaa

c) seuraavat kymmenen (21–30)

ἀγαπάω 143

rakastaa

ἀφίημι 146

*jättää, hylätä; antaa anteeksi;
sallia*

βλέπω 133+

nähdä, katsoa

ἐγείρω 144+

herättää, nostaa; nousta

ἐσθίω 158+

syödä, aterioida

εὐρίσκω 176+

löytää, huomata, havaita

ζάω 140+

elää

ἵστημι 154+

asettaa, pystyttää

καλέω 148+

kutsua, nimittää

πορεύομαι 154+

mennä, lähteä liikkeelle, kulkea

d) seuraavat kymmenen (31–40)

ἀπέρχομαι 118

mennä pois, lähteä; hävitä

ἀποθνήσκω 111

kuolla

ἀποστέλλω 132+

lähettää

βάλλω 122+

heittää

ζητέω 117+

etsiä, tavoitella, tutkia

κρίνω 114+

ratkaista; arvioida; tuomita

μέλλω 109

aikoa, täytyä

μένω 118+

jäädä, viipyä, pysyä jssak

παραδίδωμι 119

*vangita, luovuttaa, antaa tuomit-
tavaksi; kavaltaa*

παρακαλέω 109

*puhutella, kehottaa; rohkaista,
lohduttaa*

e) seuraavat viisi (41–45)

αἶρω 101+

nostaa, ottaa, kantaa

ἀνίστημι 108

nostaa, herättää

δεῖ 101

täytyy, on pakko

σώζω 107+

pelastaa, parantaa

τίθημι 100+

panna, asettaa

2.1.2 Substantiivit: 55 tavallisinta

a) kymmenen kaikkein tavallisinta (1–10)

ἀδελφός, -οῦ ὁ 343

veli

ἄνθρωπος, -ου ὁ 551

ihminen

ἡμέρα, -ας ἡ 389

päivä

θεός, -οῦ ὁ 1 318

jumala; Jumala

Ἰησοῦς, -οῦ ὁ 913

Joosua; Jeesus

κύριος, -ου ὁ 718

isäntä, herra; Herra

πατήρ, πατρός ὁ 414

isä

πνεῦμα, -ατος τό 379

tuuli, henkäys; henki, henkiolento

υἱός, -οῦ ὁ 379

poika; jälkeläinen

χριστός, -οῦ ὁ 530

voideltu; Kristus

b) seuraavat kymmenen (11–20)

ἄνθρω, ἀνδρός ὁ 216

mies; sulhanen, aviomies

γῆ, γῆς ἡ 250

maa

γυνή, γυναικός ἡ 215

nainen; morsian, aviouvainio

κόσμος, -ου ὁ 186

koru; järjestys; maailmankaikkeus,

maailma; ihmiskunta

λόγος, -ου ὁ 330

sana, puhe

μαθητής, -οῦ ὁ 261

oppilas, opetuslapsi

νόμος, -ου ὁ 194

laki

ὄνομα, -ατος τό 231

nimi

οὐρανός, -οῦ ὁ 274

taivas

πίστις, -εως ἡ 243

usko, luottamus; uskollisuus

c) seuraavat kymmenen (21–30)

ἄγγελος, -ου ὁ 176

sanansaattaja, lähetti; enkeli

ἁμαρτία, -ας ἡ 173

synti

βασιλεία, -ας ἡ 162

kuninkuus, herruus; valtakunta

δόξα, -ης ἡ 166

kunnia, kirkkaus

ἔθνος, ἔθνους τό 162

kansa, mon. vieraat kansat

ἔργον, -ου τό 169

teko, työ, toiminta

ὄχλος, -ου ὁ 175

väkijoukko, kansanjoukko

Παῦλος, -ου ὁ 158

Paavali

πόλις, -εως ή 163
kaupunki

χείρ, χειρός ή 177
käsi

d) seuraavat kymmenen (31–40)

ζωή, -ῆς ή 135
elämä

σάρξ, σαρκός ή 147
liha

Ἰωάννης, -ου ό 135
Johannes

σῶμα, -ατος τό 142
ruumis

καρδία, -ας ή 157
sydän

φωνή, -ῆς ή 139
ääni

λαός, -οῦ ό 142
kansa; ihmisjoukko

χάρις, -ιτος ή 155
suloisuus, kauneus; suosio, armo

Πέτρος, -ου ό 155
Pietari

προφήτης, -ου ό 144
profeetta

e) seuraavat kymmenen (41–50)

ἀγάπη, -ης ή 116
rakkaus

δοῦλος, -ου ό 124
orja, palvelija

αἰών, αἰῶνος ό 122
aika, aikakausi; iäisyys

δύναμις, -εως ή 119
voima

ἀλήθεια, -ας ή 109
totuus

ἐκκλησία, -ας ή 114
kansankokous, kansa; seurakunta

ἀρχιερέυς, -έως ό 122
ylipappi

θάνατος, -ου ό 120
kuolema

βασιλεύς, -έως ό 115
kuningas

οἶκος, -ου ό 114
talo, huone; koti

f) seuraavat viisi (51–55)

ἐξουσία, -ας ή 102
lupa, valta, mahdollisuus

ψυχή, -ῆς ή 103
sielu, henki, elämä

ὁδός, -οῦ ή 101
tie

ῥα, -ας ή 106
aika; tunti, hetki

ὀφθαλμός, -οῦ ό 100
silmä

2.1.3 Adjektiivit: 12 tavallisinta (mukana pronominaaliadjektiivit)

ἀγαθός, -ή, -όν 102 <i>hyvä</i>	νεκρός, -ά, -όν 128 <i>kuollut</i>
ἅγιος, -α, -ον 233 <i>pyhä</i>	ὅλος, -η, -ον 110 <i>kokonainen, koko; kaikki</i>
ἄλλος, -η, -ο 155 <i>toinen, muu</i>	ὅσος, -η, -ον 110 <i>niin suuri kuin, niin</i>
ἴδιος, -α, -ον 114 <i>jkn oma</i>	παῖς, παῖσα, πᾶν 1 244 <i>paljon kuin; mon. kaikki jotka</i>
Ἰουδαῖος, -α, -ον 195 <i>juutalainen</i>	πᾶς, πᾶσα, πᾶν 1 244 <i>jokainen; kaikki; koko</i>
καλός, -ή, -όν 100 <i>hyvä, kaunis</i>	πολύς, πολλή, πολύ 416 <i>moni, paljon; suuri, runsas</i>
μέγας, μεγάλη, μέγα 243 <i>suuri, komparat. μείζων, -ον</i>	

2.1.4 Pronominit: 15 tavallisinta

a) kymmenen kaikkein tavallisinta (1–10)

αὐτός, -ή, -ό 5 601 <i>hän, se; itse; sama</i>	οὗτος, αὕτη, τοῦτο 1 391 <i>tämä; hän, se</i>
ἐγώ 1 802 <i>minä</i>	σύ 1 066 <i>sinä</i>
ἡμεῖς 864 <i>me</i>	τίς, τί 555 <i>kuka?, mikä?, mitä?</i>
ὁ, ἡ, τό 19 904 artikkeli (alkuaan demonstrat.pron.)	τις, τι 526 <i>joku, jokin</i>
ὅς, ἥ, ὅ 1 365 <i>joka, se joka</i>	ὕμεῖς 1 847 <i>te</i>

b) seuraavat viisi (11–15)

ἀλλήλων 100

toinen toisensa

ἑαυτοῦ, -ῆς, -οῦ 321

itsensä, itselleen jne.

ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο 243

tuo; hän, se

ὅστις, ἥτις, ὅτι 139

jokainen joka, joka

οὐδεὶς, οὐδεμία, οὐδέν 227

ei kukaan, ei mikään

[μηδείς, μηδεμία, μηδέν 89]

2.1.5 Lukusanat: kaksi tavallisinta

δύο 136

kaksi

εἷς, μία, ἓν 346

yksi

Alle 100 mutta vähintään 30 kertaa esiintyvät ἑπτὰ *seitsemän*, δώδεκα *kaksi-toista*, τρεῖς, τρία *kolme*, τέσσαρες *neljä* ja πέντε *viisi*.

2.1.6 Prepositiot: 14 tavallisinta

a) kymmenen kaikkein tavallisinta (1–10)

ἀπό, ἀπ', ἀφ' 646

+ gen. *pois jkn luota, jstak,*

-stal-stä, -lta/-ltä

διά, δι' 668

+ gen. *läpi, kautta, välityksellä*

+ akk. *välitse; tähden, vuoksi*

εἰς 346

+ akk. *sisään jhk*

ἐκ, ἐξ 916

+ gen. *jostakin, -stal-stä*

ἐν 2 757

+ dat. *sisällä, -ssa/-ssä, -lla/-llä*

ἐπί, ἐπ', ἐφ' 891

+ gen. *päällä, -lla/-llä; luona;*

perusteella; yli; eteen; aikana

+ dat. *päällä, yläpuolella, yli;*

edessä, luona; perusteella

+ akk. *yli, päällä, päälle; luo,*

johonkin; vastaan; kuluessa, aikana

κατά, κατ', καθ' 476

+ gen. *alas; vastaan*

+ akk. *pitkin, kautta; alas, luo;*

mukaan, mukaisesti; nähden

μετά, μετ', μεθ' 470

+ gen. *kanssa, joukossa*

+ akk. *jälkeen, kuluttua*

περί 333

+ gen. *-stal-stä; puolesta, hyväksi;*

koskien

+ akk. *ympäri, ympärillä, -lla/-llä;*

vaiheilla (ajasta)

πρὸς 699

+ gen. *puolesta, hyväksi*
+ dat. *lähellä, luona*

+ akk. *luo, -lle, kohti, luona;*
kohtaan, vastaan; mukaan; suh-
teen

b) seuraavat neljä (11–14)

παρά, παρ' 194

+ gen. *luota, -lta/-ltä*
+ dat. *luona, äärellä, -lla/-llä;*
edessä
+ akk. *luo, viereen, -lle, -lla/-llä;*
vieressä; ohi, vastoin; (vertailussa)
kuin

ὑπέρ 150

+ gen. *puolesta, tähden; -sta/-stä*

ὑπὸ, ὑπ', ὑφ' 220

+ gen. ilmaisee passiivilauseessa
tekijän, agenttirakenne
+ akk. *alla, alle*

σύν 128

+ dat. *kanssa, seurassa; ja*

2.1.7. Konjunktiot ja partikkelit: 28 tavallisinta

a) kymmenen kaikkein tavallisinta (1–10)

ἀλλά 638

mutta, vaan

γάρ 1 042

sillä, siis, näet, nimittäin

δέ 2 801

ja, mutta, puolestaan tai jätetään
kääntämättä (ks. myös μέν)

εἰ 507

jos; -ko/-kö (+ ind.); εἰ μή paitsi,
jollei

ἵνα 663

finaalinen konjunktio *että, jotta;*
niin että; tahtomista, varomista ja
pyytämistä ilmaisevien verbien
yhteydessä että

καί 9 164

ja, niin; mutta; myös, vieläpä

μή 1 043

kieltosana *ei* (konj:n, imp:n,
opt:n, inf:n ja part:n yhteydessä);
konjunktio *ettei; pelkoa ilmaise-*
vien verbien yhteydessä että; μή-
kys.lauseessa odotetaan kielteistä
vastausta

ὅτι 1 297

että; koska, sillä

οὐ, οὐκ, οὐχ 1 613

kieltosana *ei*

ὥς 504

niin kuin, ikään kuin; niin että;
että; kuinka; lukusanojen yhtey-
dessä noin, huudahdus kuinka

b) seuraavat kymmenen (11–20)

ἄν 167

modaalipartikkeli, useita käyttötapoja, jää tavallisesti suomentamatta

ἐάν (εἰ + ἄν) 351

jos (+ konj.)

ἦ 344

tai, vai; ja, vertailusana kuin

ἰδοὺ 200

katsol, katsokaa!

καθώς (κατά, ὥς) 182

niin kuin; sen mukaan kuin

μέν 180

erottava partikkeli, käytetään ilmaisemaan kahden lauseen tai sanan vastakkaisuutta tai rinnakkaisuutta

ὁ μὲν – ὁ δέ, ὁς μὲν – ὁς δέ

toinen – toinen

οὕν 501

siis, näin, niin

οὕτω(ς) 208

tällä/sillä tavoin, samoin

τε 215

partikkeli, liittää lauseen (tai sanan) läheisesti edelliseen

τότε 160

silloin, sitten

c) seuraavat kahdeksan (21–28)

ἀμήν 128

totisesti, aamen

ἐως 146

kunnes; jhk saakka + gen. (myös paikasta)

νῦν 147

nyt

ὅταν (ὅτε + ἄν) 123

kun; aina kun; sitten kun

ὅτε 103

kun

οὐδέ 144

eikä; ei myöskään; ei edes

πάλιν 141

takaisin; jälleen, taas, edelleen, vielä

πῶς 103

kuinka?, miten?, millä tavoin?

Summa: UT:n kaikkein tavallisimmat sanat sanaluokittain

yleisin verbi	εἶμι 2 461
yleisin substantiivi	θεός 1 318
yleisin adjektiivi	πολύς, πολλή, πολύ 416 [prominaaliadj. πᾶς, πᾶσα, πᾶν 1 244]
yleisin pronomini	αὐτός, αὐτή, αὐτό 5 601 [artikkeli ὁ, ἡ, τό 19 904]
yleisin lukusana	εἷς, μία, ἓν 346
yleisin prepositio	ἐν 2 757
yleisin konjunktio	καί 9 164
yleisin partikkeli	οὖν 501
yleisin ajan adverbi	τότε 160
yleisin paikan adverbi	ἐκεῖ 95

2.1.8 Muita konjunktioita ja partikkeleita

a) Alle 100 mutta vähintään 30 kertaa esiintyviä

ἄρα 49	μητέ 34
johtopäätöstä ilmaiseva partikkeli	<i>eikä</i>
<i>siis, niinpä</i>	μόνον 72
ἄχρι, ἄχρις 48	<i>ainoastaan, vain</i>
<i>saakka, asti; kunnes</i>	ναί 33
διό (διά + ὅ) 53	<i>kyllä, toki</i>
<i>sen tähden, sen vuoksi</i>	ὅπως 53
εἴτε – εἴτε 65	<i>jotta; että</i>
<i>joko – tai; -ko/-kö – vai</i>	οὐαί 47
καὶ γώ = καὶ ἐγώ (krasis) 84	<i>voi, voi-huuto</i>
καὶ κεῖ = καὶ ἐκεῖ 10	οὔτε 87
καὶ κεῖθεν = καὶ ἐκεῖθεν 10	<i>eikä; οὔτε – οὔτε ei – eikä</i>
κἄν = καὶ ἐάν 17	οὐχί 54
<i>ja jos, vieläpä jos, edes</i>	<i>ei, ei suinkaan; merkityksessä eikö</i>
μᾶλλον 81	<i>ennakoi myönteistä vastausta</i>
<i>enemmän, ennemmin</i>	πλήν 31
μηδέ 56	<i>mutta, kuitenkin; paitsi</i>
<i>eikä; ei edes</i>	πρῶτον 60
	<i>ennen kaikkea, ensin</i>

ὥσπερ 36

niin kuin

ὥστε (ὥς, τε) 83

*niin että, siinä tarkoituksessa että;
niin, siis*

b) Alle 30 kertaa esiintyviä

ἄρα 3

*kielteistä vastausta edellyttävä
kysymyspartikkeli tokko(pa),
-ko/-kö*

γε 27

*partikkeli, joka korostaa edellistä
sanaa, tekstiyhteyden mukaan jää
toisinaan kääntämättä, toisinaan
kuitenkin, ainakin, vain*

διότι (διά + ὅτι) 23

koska

εἴπερ 6

jos kerran

ἐνεκα, ἐνεκεν 24

tähden, vuoksi

ἐπεί 26

koska, kun, sillä; muuten

ἴδε 29

katso! katsokaa!

καθάπερ (κατά, ἄ, -περ) 13

sen mukaan kuin

καὶ κεῖ = καὶ ἐκεῖ (krasis) 10

καὶ κεῖθεν = καὶ ἐκεῖθεν (krasis)
10

καὶ ἔάν (krasis) 17

ja jos, vieläpä jos, edes

λίαν 12

kovin, ylen

μάλιστα 12

eniten, etenkin

μήτι 18

*ei kai; eihän (ennakoi kielteistä
vastausta)*

ὅντως 10

todella

ὄφελον (< ὀφείλω) 4

jospa, kunpa

πρίν, πρίν ἢ (usein + aci) 13

ennen kuin

πώς 15

jollakin tavoin, mahdollisesti

σφόδρα 11

suuresti, erittäin

ὦ (interj.) 17

oi!

ὥσαύτως 17

samalla tavoin, samoin

ὥσεί 21

*niin kuin; (lukusanojen kanssa)
noin*

c) Aikaan liittyviä pikkusanoja (esiintymistiheydestä riippumatta)

ἄμα 10

samalla; yhdessä

ἄπαξ 14

*kerran (ajallisesti, lukumääräi-
sesti)*

ἄρτι 36

nyt

αὖριον 14

huomenna, huomispäivänä

εἶτα 15

sitten, sen jälkeen

ἔπειτα 16

sitten, sen jälkeen

ἔτι 93

vielä; enää

εὐθέως 36

heti, kohta

εὐθύς 51

heti, kohta

ἔως 146

kunnes; jhk saakka + gen. (myös paikasta)

ἤδη 61

jo

μηκέτι 22

ei enää

μήποτε 25

ettei, jottei; ei koskaan

νῦν, νυνί 147

nyt

οὐδέποτε 16

ei milloinkaan

οὐκέτι 47

ei enää

οὐπω 26

ei vielä

πάλιν 141

takaisin; jälleen, taas, edelleen, vielä

πάντοτε 41

aina, jatkuvasti, joka kerran

πολλάκις 18

usein

πότε 19

milloin?, ἔως πότε mihin saakka?, kuinka kauan?

ποτέ 29

kerran, ennen

πρωί 12

varhain, varhain aamulla

πρωτον 60

ensin, ennen kaikkea

σήμερον 41

tänään

τότε 160

silloin, sitten

d) Paikkaan liittyviä pikkusanoja (esiintymistiheydestä riippumatta)

ἄνω 9

ylhäällä, ylös

ἄνωθεν 13

ylhäältä; uudelleen

δεῦρο 9

tänne; tule!

δεῦτε 12

(adv.) tulkaa!

ἐγγύς 31

lähellä

ἐκεῖ 95

siellä, sinne

ἐκεῖθεν 27

sieltä

ἐκεῖσε 2

sinne

ἐμπροσθεν 48

edestä (adv.); edellä, eteen (prep.)

ἔξω 63

ulkona; ulos

ἔξωθεν 13

ulkoa, ulkona

ἕως 146

kunnes; jhk saakka + gen. (myös ajasta)

ἐπάνω 19

päällä, päälle

κάτω 9

alas, alhaalla

θεν 15

josta, mistä, minkä tähden

ὀπισθεν 7

takaa, takana

ὀπίσω 35

taakse, takana, takaisin

ὅπου 84

siellä missä, mihin

οὗ 25

jossa, missä jonne, minne

πέραν 23

toisella puolella

πόθεν 29

mistä (paikasta)?, mistä syystä?

ποῦ 48

missä?, minne?

πού 4

jossakin; suunnilleen

ὑποκάτω 11

alla, alle

ὧδε 61

tänne, täällä

Ekskurssi: helposti sekoittuvia pikkusanoja

ἀλλά *mutta, vaan*ἄλλα *toiset, muut* (ntri mon. nom./akk. ἄλλος)αὐτή *hän, se* (fem. yks. nom. αὐτός)αὕτη *tämä; hän, se* (fem. yks. nom. οὗτος)εἰ *jos; -ko/-kö*εἴ *sinä olet* (akt. ind. prees. yks.2. εἴμι)εἰς prep. + akk. *sisään, johonkin, jonnekin*εἷς lukus. *yksi* (mask. yks. nom.)ἐν prep. + dat. *jossakin, -ssa/-ssä, -lla/-llä*ἐν lukus. *yksi* (ntri yks. nom./akk. εἷς)

ἡ artikkeli fem. yks. nom.

ἥ *joka* (rel.pron. fem. yks. nom. ὅς)ἡ *tai, vai; ja*, vertailusana *kuin*ἢ – ἢ *joko – tai*ἢ esim. (*jotta*) *hän on/olisi* (akt. konj. prees. yks. 3. εἴμι)ἢ *jolla, jolle* (rel.pron. fem. yks. dat. ὅς)ὅτε *kun*ὅτι *että; koska, sillä*οὗ *jonka, minkä* (rel.pron. mask./ntri yks. gen. ὅς)οὗ adverbi *jossa, missä, jonne, minne* (rel.pron. yks. gen. ὅς)ὦ *oi!* (interjektio)ὧ *jolla, jolle* (rel.pron. mask./ntri yks. dat. ὅς)

2.2. Vähintään 30 kertaa esiintyvät sanat

2.2.1 Suomi–kreikka

Oheinen neljän ja puolen sadan sanan lista sisältää UT:ssa vähintään 30 kertaa esiintyvät sanat. Erisnimiä ja erisnimiksi laskettavia niistä on parikymmentä. Suomen ja kreikan sanat on kirjoitettu eri riveille, jotta sanoja opiskellessa voi halutessaan peittää toisen rivin. Sama kreikan sana voi toistua listassa useaan kertaan sen mukaan, kuinka monta eri merkitystä sille on esitetty, esim. taval- linen verbi εὐχαριστέω *kiittää, ylistää, siunata* esiintyy kolmessa kohdassa: ”kiittää”, ”ylistää” ja ”siunata”.

aamen, totisesti

ἀμήν

Abraham

Ἀβραάμ, – ό

ahdinko, ahdistus

θλίψις, –εως ή

aika; aikakausi, ajanjakso

χρόνος, –ου ό

aika, aikakausi; iäisyys

αἰών, –ῶνος ό

aika, hetki, tunti

ώρα, –ας ή

aikana

ἐπί + akk.

aina, jatkuvasti

πάντοτε

aina kun; sitten kun; kun

ὅταν (ὅτε + ἄν)

ainoa; yksin

μόνος, –η, –ον

ainoastaan, vain

μόνον

ajaa takaa, vainota, tavoitella

διώκω

ajanjakso, aikakausi; aika

χρόνος, –ου ό

ajankohta, tietty aika, hetki

καιρός, –ου ό

ajatella

λογίζομαι

alas, mukaan; nähden

κατά + akk.

alistaa

ὑποτάσσω, pass. *olla alistettu*,

olla kuuliainen, jllek + dat.

alkaa

ἄρχομαι (med.)

alku; esivalta

ἀρχή, –ῆς ή

alla, alle

ὑπό + akk. (ὑπό + gen. ilmai-
see passiivilauseessa tekijän)

anoa, pyytää, rukoilla

αἰτέω

antaa

δίδωμι

antaa anteeksi; sallia; hylätä, jättää

ἀφίημι

*antaa tuomittavaksi, luovuttaa, van-
gita; kavaltaa*

παράδίδωμι

apostoli, lähetti

ἀπόστολος, -ου ό, vrt.

ό ἄγγελος

armo, suosio; suloisuus, kauneus

χάρις, -ιτος ή

arvo, hinta; kunnioitus, kunnia

τιμή, -ῆς ή

arvoinen, veroinen

ἄξιος, -α, -ον, jnk + gen.

asettaa, panna; panna alttiiksi

τίθημι

asettaa, pystyttää

ἵστημι

asettaa eteen, esittää

παρίστημι

asettaa istumaan, istuutua

καθίζω

asettaa jkn päälle

ἐπιτίθημι

asettua asumaan, asua

κατοικέω

asti, saakka; kunnes

ἄχρι/ἄχρις, ἕως jhk saakka + gen.

asua, asettua asumaan

κατοικέω

aterioida, syödä

ἐσθίω (φαγ-)

aurinko

ἥλιος, -ου ό

autio, asumaton

ἔρημος, -ον

autuas, onnellinen

μακάριος, -α, -ον

avata

ἀνοίγω, pass. *aueta, avautua*

aviomies, sulhanen; mies

άνήρ, άνδρός ό

avoimuus, rohkeus

παρρησία, -ας ή

avustaa, palvella, jtak + dat.

διακονέω

Daavid

Δαυίδ, – ό

demoni

δαιμόνιον, -ου τό

edellä, eteen

ἔμπροσθεν, πρὸ προσώπου + gen.

edessä

ἔμπροσθεν/ἐνώπιον, πρὸ + gen.

edestä

ἔμπροσθεν

ei

οὐ, οὐκ, οὐχ, οὐχί (+ ind.), μή (+ konj., imp., opt., inf., part.)

ei edes, ei myöskään, eikä

οὐδέ/μηδέ

ei enää

οὐκέτι/μηκέτι

ei kukaan, ei mikään

οὐδεῖς, οὐδεμία, οὐδέν
μηδεῖς, μηδεμία, μηδέν

ei myöskään, ei edes, eikä

οὐδέ/μηδέ

eikä

οὔτε/μήτε

eikä, ei edes, ei myöskään

οὐδέ/μηδέ

eksyttää

πλανάω

eläin, villieläin

θηρίον, -ου τό

elämä

ζωή, -ῆς ή

elämä, henki, sielu

ψυχή, -ῆς ἡ

elää

ζάω

enemmän

μᾶλλον, *paljon enemmän*

πολλῷ μᾶλλον

enkeli; sanansaattaja, lähetti

ἄγγελος, -ου ὁ

ennen, edellä

πρὸ / πρὸ προσώπου + gen.

ennen kaikkea, ensin

πρῶτον

ensimmäinen

πρῶτος, -η, -ον

ensin, ennen kaikkea

πρῶτον

epäpuhdas, saastainen

ἀκάθαρτος, -ον

erehdys, rikkomus, synti

ἁμαρτία, -ας ἡ

erillään, ilman

χωρίς

eräs, joku, jokin

τις, τι

esittää, asettaa eteen

παρίστημι

esivalta; alku

ἀρχή, -ῆς ἡ

eteen, edessä (prep.)

ἐμπροσθεν + gen.

etsiä, tavoitella, tutkia

ζητέω

että, jotta

ἵνα, ὅπως

että; koska, sillä

ὅτι

evankeliumi, ilosanoma

εὐαγγέλιον, -ου τό

fariseus

Φαρισαῖος, -ου ὁ

Filippos, Filippus

Φίλιππος, -ου ὁ

Galilea

Γαλιλαία, -ας ἡ

hallita

ἄρχω, med. *alkaa*

hallitsija, johtomies

ἄρχων, ἄρχοντος ὁ

halu, himo

ἐπιθυμία, -ας ἡ

haluta, tahtoa

θέλω

harvalukuinen, muutama

ὀλίγος, -η, -ον

hauta, muistomerkki

μνημεῖον, -ου τό

havaita, huomata, löytää, jstak + ἐν

εὐρίσκω (εὕρ-)

hedelmä; sato

καρπός, -οῦ ὁ

heimo, sukukunta; kansakunta

φυλή, -ῆς ἡ

heittää

βάλλω (βαλ-)

heittää ulos, karkottaa

ἐκβάλλω (-βαλ-)

henki, henkiolento; henkäys, tuuli

πνεῦμα, -ατος τό

henki, sielu, elämä

ψυχή, -ῆς ἡ

henkilö, kasvot

πρόσωπον, -ου τό

herjata, pilkata Jumalaa

βλασφημέω

Herodes

Ἡρώδης, -ου ὁ

herra, isäntä; Herra
 κύριος, -ου ό
herruus, kuninkuus; valtakunta
 βασιλεία, -ας ή
herättää, nostaa, juuriaor. ja med.
 nousta, astua esiin
 ανίστημι
herättää, nostaa; nousta; pass. herätä,
 nousta
 ἐγείρω
herääminen, nouseminen; ylösnou-
 semus
 ανάστασις, -εως ή
heti, pian
 ευθύς, ευθέως
hetki, ajankohda, tietty aika
 καιρός, -οῦ ό
hetki, tunti, aika
 ὥρα, -ας ή
himo, halu
 επιθυμία, -ας ή
hinta, arvo; kunnioitus, kunnia
 τιμή, -ῆς ή
huomata, havaita, löytää, jstak + εν
 εύρισκω (εύρ-)
huone, talo; koti
 οἰκία, -ας ή ja οἶκος, -ου ό
huono, paha
 κακός, -ή, -όν
 πονηρός, -ά, -όν
hurskas, (van)hurskas, lakia kunnioit-
 tava, oikeudenmukainen
 δίκαιος, -α, -ον
huutaa
 κράζω
huutaa, äännellä
 φωνέω
huutaa avuksi; nimittää
 επικαλέω

hylätä, jättää; antaa anteeksi; sallia
 ἀφίημι
hyvin, kauniisti
 καλῶς
hyvä
 ἀγαθός, -ή, -όν
hyvä, kaunis
 καλός, -ή, -όν
hyväksi, puolesta
 περὶ/πρός + gen.
hyväksyä; ottaa vastaan, ottaa vie-
 raakseen
 δέχομαι
hän, se; itse; sama
 αὐτός, αὐτή, αὐτό
hän, se; tuo
 ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο
hän, se; tämä
 οὗτος, αὗτη, τοῦτο
hävittää, tuhota, kadottaa
 ἀπόλλυμι (ἀπ-ολ-), med.
hukkua, tuhoutua, turmeltua
hävitä, kadota; mennä pois, lähteä
 ἀπέρχομαι (-ελθ-)

iankaikkinen, ikuinen, ainainen
 αἰώνιος, (-α,) -ον
ihmeteko; merkki, tunnusmerkki
 σημεῖον, -ου τό
ihmetellä, hämmästellä
 θαυμάζω, jtak επί + dat.
ihminen
 ἄνθρωπος, -ου ό
ihmiskunta, maailmankaikkeus,
maailma; koru; järjestys
 κόσμος, -ου ό
ilman, erillään
 χωρίς
ilmoittaa, tehdä tunnetuksi
 φανερόω

ilmoittaa; julistaa

ἀπαγγέλλω

ilmoitus, lupaus

ἐπαγγελία, -ας ἡ

ilo

χαρά, -ᾶς ἡ

iloita, olla iloinen

χαίρω, aor. *tulla iloiseksi*

ilosanoma, evankeliumi

εὐαγγέλιον, -ου τό

irrottaa, päästää, vapauttaa; rikkoa,

tehdä tyhjäksi, purkaa

λύω

irrottaa, vapauttaa, erottaa

ἀπολύω

Israel

Ἰσραήλ, – ό

istua, istuutua

κάθημαι

istuutua

καθίζω

isä

πατήρ, πατρός ό

isäntä, herra; Herra

κύριος, -ου ό

itkeä, valittaa ääneen

κλαίω

itse; hän, se; sama

αὐτός, αὐτή, αὐτό

itse kukin

ἑκαστος, -η, -ον

itseni, itselleni, itseäni (refl.pron.)

ἐμαυτοῦ, -ῆς, -οῦ

itsensä, itselleen, itseään (refl.pron.)

ἐαυτοῦ, -ῆς, -οῦ

itsesi, itsellesi, itseäsi (refl.pron.)

σεαυτοῦ, -ῆς, -οῦ

iäisyys; aika, aikakausi

αἰών, -ῶνος ό

Jaakob

Ἰάκωβος, -ου ό

ja, niin; mutta; myös

καί, vrt. τε

jalka

πούς, ποδός ό

jatkuvasti, aina

πάντοτε

Jeesus

Ἰησοῦς, -οῦ ό

Jerusalem

Ἰερουσαλήμ, – ἡ

Ἰεροσόλυμα, -ων τά

jo

ἤδη

Johannes

Ἰωάννης, -ου ό

johdattaa; kuljettaa, viedä, tuoda;

kulkea

ἄγω (ἀγαγ-)

johtomies, hallitsija

ἄρχων, ἄρχοντος ό

joka, jokainen joka

ός, ἥ, ό

joka; jokainen joka, kuka tahansa

joka

όστις, ἥτις, ότι

jokainen, itse kukin

ἕκαστος, -η, -ον

jokainen; kaikki; koko

πᾱς, πᾱσα, πᾱν

joko – tai

εἴτε – εἴτε

joku, eräs, jokin

τις, τι

jollei, paitsi

εἰ μή

Joosef

Ἰωσήφ, – ό

jos

εἰ, εἰς (εἰ + ἄν)

jossakin, -ssa/-ssä, -lla/-llä

ἐν + dat.

jostakin, -sta/-stä

ἐκ, ἐξ + gen.

jotta

ὥς, ὅπως

julistaa; ilmoittaa

ἀπαγγέλλω

julistaa, kuuluttaa, saarnata

κηρύσσω

julistaa evankeliumia

εὐαγγελίζω (med.)

jumala, Jumala

θεός, -οῦ ὁ

juoda

πίνω (πι-)

Juudas

Ἰούδας, -α ὁ

Juudea

Ἰουδαία, -ας ἡ

juuri, äsken; nyt, nykyään

ἄρτι

juutalainen

Ἰουδαῖος, -αία, -ον

jäljellä oleva

λοιπός, -ή, -όν

jälleen, taas, edelleen, vielä; takaisin

πάλιν

*järjestys; koru; maailmankaikkeus,**maailma; ihmiskunta*

κόσμος, -ου ὁ

järvi, meri

θάλασσα, -ης ἡ

jäsen, ruumiinjäsen

μέλος, -ους τό

jättää, hylätä; antaa anteeksi; sallia

ἀφίημι

kaatua, langeta maahan, pudota

πίπτω (πεσ-)

kadota, hävitä; mennä pois, lähteä

ἀπέρχομαι (-ελθ-)

kadottaa, hävittää, tuhota

ἀπόλλυμι (ἀπ-ολ-), med.

*hukkua, tuhoutua, turmeltua**kaikki; jokainen; koko*

πᾶς, πᾶσα, πᾶν

vrt. ἅπας, ἅπασα, ἅπαν

kaikki; kokonainen, koko

ὅλος, -η, -ον

kaksi

δύο

kaksitoista

δώδεκα

kansa

ἔθνος, -ους τό

λαός, -οῦ ὁ

kansakunta; heimo, sukukunta

φυλή, -ῆς ἡ

kansanjoukko, väkijoukko

ὄχλος, -ου ὁ

kansankokous, kansa; seurakunta

ἐκκλησία, -ας ἡ

kanssa, seurassa; ja

σύν + dat.

kantaa

φέρειω

karitsa

ἀρνίον, -ου τό

karkottaa,

ἐκβάλλω (-βαλ-)

kastaa

βαπτίζω

kasvot, henkilö

πρόσωπον, -ου τό, edellä,

edessä πρὸ προσώπου + gen.

katsella, nähdä

θεωρέω

katsoa

βλέπω

katsol, katsokaa!

ἰδοῦ

katua

μετανοέω

kaupunki

πόλις, -εως ἥ

kausi, aikakausi

χρόνος, -ου ὁ

kautta, läpi, välityksellä

διά + gen.

kautta, pitkin

κατά + akk.

kavaltaa; luovuttaa, vangita, antaa

tuomittavaksi

παραδίδωμι

kehottaa, puhutella; rohkaista, loh-

duttaa

παρακαλέω

kerskua

καυχάομαι

keskellä oleva; keskimäinen

μέσος, -η, -ον

keskenään; toinen toisensa

ἀλλήλων (resiprookkipron.)

kieli

γλῶσσα, -ης ἥ

kieltää, kiittää

ἀρνέομαι

kiittää

εὐχαριστεῶ

kiittää, ylistää, siunata

εὐλογέω

kirja, kirjakäärö

βιβλίον, -ου τό

kirjoittaa

γράφω

kirjoitus; kirjoitukset (Raamattu t. sen osa)

γραφή, -ῆς ἥ

kirkastaa, kunnioittaa; korottaa; ylis-

tää

δοξάζω

kirkkaus, kunnia

δόξα, -ης ἥ, vrt. τιμή

kivi

λίθος, -ου ὁ

koetella; yrittää

πειράζω

koko; jokainen; kaikki,

πᾶς, πᾶσα, πᾶν

vrt. ἅπας, ἅπασα, ἅπαν

ja ὅλος, -η, -ο

kokonainen, koko; kaikki

ὅλος, -η, -ον

kokoontua, tulla yhteen

συνέρχομαι (-ελθ-)

kolmas

τρίτος, -η, -ον

kolme

τρεῖς, τρία

*koota yhteen*συνάγω (-αγαγ-), pass. *tulla**kootuksi, kokoontua**korottaa; kunnioittaa; kirkastaa;**ylistää*

δοξάζω

*koru; järjestys; maailmankaikkeus,**maailma; ihmiskunta*

κόσμος, -ου ὁ

korva

οὖς, ὠτός τό

koska, sillä; että

ὅτι

koti, talo; huone

οἰκία, -ας ἥ ja οἶκος, -ου ὁ

Kristus

Χριστός, -οῦ ὁ

kuinka?, miten?

πῶς

kuitenkin, mutta; paitsi

πλήν

kuka?, mikä?, mitä?

τίς, τί

kuka tahansa joka; joka

ὅστις, ἥτις, ὅτι, vrt. ὅς, ἥ, ὅ

kuljettaa; kulkea; viedä, tuoda; joh-

dattaa

ἄγω (ἀγαγ-)

kulkea, mennä, matkustaa, vaeltaa

πορεύομαι

kulkea, mennä, tulla

ἔρχομαι (ἐλθ-)

kulkea ympäri, mennä vaeltaa

περιπατέω

kulkea jnk läpi/kautta

διέρχομαι

kulkea perässä, seurata

ἀκολουθέω

kuluessa, aikana

ἐπί + akk.

kumartua maahan; rukoilla, palvoa

προσκυνέω

kun

ὅτε, ὅταν (ὅτε + ἄν)

kuningas

βασιλεύς, -έως ὁ

kuninkuus, herruus; valtakunta

βασιλεία, -ας ἡ

kunnes; asti, saakka

ἄχρι/ἄχρις, ἕως, jhk saakka +
gen.

kunnia, kirkkaus

δόξα, -ης ἡ, vrt. τιμή, -ης ἡ

kunnioittaa; korottaa; kirkastaa;

ylittää

δοξάζω

kunnioitus, kunnia; arvo, hinta

τιμή, -ῆς ἡ

kuolema

θάνατος, -ου ὁ

kuolla

ἀποθνήσκω (ἀπο-θάν-)

kuollut

νεκρός, -ά, -όν

kutsua, nimittää

καλέω

kuulla, kuunnella

ἀκούω

kuuluttaa, julistaa, saarnata

κηρύσσω

kykenevä, voimallinen, mahtava

δυνατός, -ή, -όν

kyllä

ναί

kylvää

σπείρω

kysyä; pyytää

ἐπερωτάω, jltak + akk., jtak +
akk. / περὶ + gen.

kysyä; pyytää, rukoilla

ἐρωτάω, jklta + akk., jtak +
akk. / περὶ + gen.

kysyä, vastata; sanoa, puhua

λέγω (εἰπ-)

kärsivällisyys, kestävyys

ύπομονή, -ῆς ἡ

kärsiä

πάσχω (παθ-)

käsi

χείρ, -ός ἡ

käskeä, säätää

παραγγέλλω, jtak + dat.

käsky, säädös

ἐντολή, -ῆς ἡ

kääntää, palauttaa

ἐπιστρέφω

köyhä

πτωχός, -ή, -όν

lainopettaja

γραμματεὺς, -έως ὁ

laki

νόμος, -ου ὁ

lakia kunnioittava, oikeudenmukainen; (van)hurskas,

δίκαιος, -α, -ον

lammias

πρόβατον, -ου τό

langeta maahan, kaatua, pudota

πίπτω (πεσ-)

lapsi

τέκνον, -ου τό

lapsi, lapsukainen

παιδίον, -ου τό

laskeutua, tulla/mennä alas

καταβαίνω

leipä

ἄρτος, -ου ὁ

liha

σᾶρξ, σαρκός ἡ

liitto; testamentti

διαθήκη, -ης ἡ

lohduttaa, rohkaista; kehottaa, puhutella

παρακαλέω

loistaa

φαίνω, pass. *tulla näkyviin, ilmestyä*

loppi; päämäärä

τέλος, -ους τό

lukea

ἀναγινώσκω (-γνώ/γνο-)

luo, -lle, kohti, luona; kohtaan, vastaan; mukaan; suhteen

πρός + akk.

luo, viereen, -lle, -lla/-llä, vieressä;

ohi, vastaan; paitsi

παρά + akk.

luona, äärellä, -lla/-llä; edessä

παρά + dat. / προς + dat.

luota, -lta/-ltä

ἀπό/παρά + gen.

luotettava, uskollinen; uskova

πιστός, -ή, -όν

luottaa, uskoa

πιστεύω

luottamus, usko; uskollisuus

πίστις, -εως ἡ

luovuttaa, vangita, antaa tuomittavaksi; kavaltaa

παραδίδωμι

lupa, valta, mahdollisuus

ἐξουσία, -ας ἡ

lupaus, ilmoitus

ἐπαγγελία, -ας ἡ

luulla, kuvitella, arvella; näyttää jltak

δοκέω

lähellä, jtk + gen./dat.

ἐγγύς

lähellä, luona

πρός + dat.

lähestyä, tulla lähelle

ἐγγίζω

lähetti, apostoli

ἀπόστολος, -ου ὁ

lähetti, sanansaattaja; enkeli

ἄγγελος, -ου ὁ

lähettää

ἀποστέλλω, πέμπω

lähteä, lähteä liikkeelle

ἐκπορεύομαι

lähteä, mennä, poistua

ὑπάγω

lähteä liikkeelle, kulkea; vaeltaa

πορεύομαι

lähteä/mennä ulos; olla peräisin t.

kotoisin jstak

ἐξέρχομαι (-ελθ-)

lähtien

ἀπό + gen.

läpi, kautta, välityksellä

διά + gen.

löytää; huomata, havaita

εὐρίσκω (εὐρ-)

maa

γῆ, γῆς ἡ

maailma, maailmankaikkeus, ihmis-
kunta; järjestys koru

κόσμος, -ου ὁ

mahdollisuus, lupa, valta

ἐξουσία, -ας ἡ

mahtava, voimallinen, kykenevä

δυνατός, -ή, -όν

maksaa (antaa maksuksi), palauttaa

ἀποδίδωμι

malja, pikari

ποτήριον, -ου τό

Maria

Μαρία, -ας / Μαριάμ, – ἡ

marttyyri; todistaja

μάρτυς, μάρτυρος ὁ

me

ἡμεῖς

mennä, kulkea ympäri, vaeltaa

περιπατέω

mennä, matkustaa, kulkea, vaeltaa

πορεύομαι

mennä, tulla, kulkea

ἔρχομαι (ἐλθ-)

mennä, lähteä ulos; olla peräisin t.

kotoisin jstak

ἐξέρχομαι (-ελθ-)

mennä pois, lähteä

ὑπάγω

mennä pois, lähteä; hävitä

ἀπέρχομαι (-ελθ-)

mennä ylös, nousta

ἀναβαίνω

mennä/tulla luo

προσέρχομαι (-ελθ-)

mennä/tulla sisään; saapua jhk

εἰσέρχομαι (-ελθ-)

meri, järvi

θάλασσα, -ης ἡ

merkki, tunnusmerkki; ihmeteko

σημεῖον, -ου τό

mies; sulhanen, aviomies

ἀνὴρ, ἀνδρός ὁ

mihin, missä

ὅπου

mikä?, mitä?, kuka?

τίς, τί

mikä, joka

ὅς, ὃ, ὅ

millainen?, mikä?

ποῖος, -α, -ον

minne?

ποῦ

minun

ἐμός, -ή, -όν (possessiivi-

pron.), vrt. μου/ἐμοῦ

minä

ἐγώ

missä, mihin

ὅπου

missä?, minne?

ποῦ

moni, paljon; suuri, runsas

πολύς, πολλή, πολύ

Moses

Μωϋσῆς, -έως ὁ

morsian, vaimo; nainen

γυνή, γυναικός ή

muistomerkki, hauta

μνημεῖον, -ου τό

mukaan; nähden; alas; pitkin, kautta

κατά + akk.

mutta, ja

δέ (lauseessa ensimmäisen sanan

t. ensimmäisten sanojen jälkeen)

mutta, kuitenkin

πλήν

mutta, vaan

ἀλλά

muu

ἄλλος, -η, -ο (toinen, muu)

ἕτερος, -α, -ον (muu; toinen

kahdesta, toisenlainen)

muutama, harvalukuinen

ὀλίγος, -η, -ον

muuttaa mielensä, katua

μετανοέω

nainen; morsian, vaimo

γυνή, γυναικός ή

neljä

τέσσαρες, gen. τεσσάρων

niin kuin

ὥσπερ

niin kuin, ikään kuin; niin että; että;

kuinka

ὥς

niin kuin; sen mukaan kuin

καθώς

niin suuri kuin, niin paljon kuin;

mon. kaikki jotka

ὅσος, -η, -ον

niinpä, nimittäin, näet; sillä

γάρ

niinpä, siis

ἄρα

niinpä, näin, siis

οὕν

nimi

ὄνομα, -ατος τό

nimittäin, näet, niinpä; sillä

γάρ

nimittää; huutaa avuksi

ἐπικαλέω

nimittää, kutsua

καλέω

nostaa, herättää; juuriaor. ja med.

nousta, astua esiin

ἀνίστημι

nostaa, ottaa, kantaa; ottaa pois, sur-

mata

αἴρω

noudattaa; täyttää

πληρόω

noudattaa, vartioida

τηρέω

noudattaa, vartioida; varjella

φυλάσσω

nouseminen, herääminen; ylösnouse-
mus

ἀνάστασις, -εως ή

nousta; herättää, nostaa; pass. herätä,

nousta

ἐγείρω

nousta, mennä ylös

ἀναβαίνω

nyt

νῦν

nyt, nykyään; juuri, äsken

ἄρτι

näet, niinpä, nimittäin; sillä

γάρ

nähden; mukaan; alas; pitkin, kautta

κατά + akk.

nähdä

βλέπω

nähdä, katsella

ὁράω (ἰδ-)

nähdä, katsoa

θεωρέω

näyttää, osoittaa

δείκνυμι

näyttää jltak; luulla, kuvitella, arvella

δοκέω

oikeanpuoleinen, oikea

δεξιός, -ά, -όν

*oikeudenmukainen, (van)hurskas, la-
kia kunnioittava*

δίκαιος, -α, -ον

*oikeus, oikeudenmukaisuus, vanhurs-
kaus*

δικαιοσύνη, -ης ή

olla jklla, omistaa

ἔχω (σχ-), pitää jnak ἔχω εἰς

olla, olla olemassa

εἰμί, ὑπάρχω

olla, tulla jksik; tulla, tapahtua

γίνομαι (γεν-)

*olla peräisin/kotoisin jstak; mennä,
lähteä ulos*

ἐξέρχομαι (-ελθ-)

olla sairas/heikko

ἀσθενέω

olla velkaa/velvoitettu; pitää, täytyy

ὀφείλω

olla ylimääräistä, pursuta

περισσεύω

oma

ἴδιος -α, -ον

omatunto, tietoisuus

συνείδησις, -εως ή

omistaa, olla jklla

ἔχω (σχ-), pitää jnak ἔχω εἰς

onnellinen

μακάριος, -α, -ον

opettaa

διδάσκω

opettaja

διδάσκαλος, -ου ό

opetus, oppi

διδασχί, -ῆς ή

opetuslapsi

μαθητής, -οῦ ό

oppi, opetus,

διδασχί, -ῆς ή

oppia tuntemaan, saada tietää; tietää

hyvin

ἐπιγινώσκω (-γνω/γνο-)

orja, palvelija

δοῦλος, -ου ό

osa, osuus

μέρος, -ους τό

osoittaa, näyttää

δείκνυμι

ostaa

ἀγοράζω

osuus, osa

μέρος, -ους τό

*ottaa, nostaa, kantaa; ottaa pois, sur-
mata*

αἴρω

ottaa kiinni, pidättää, tarttua

κρατέω

*ottaa mukaansa; saada, ottaa vastaan;
ottaa omakseen*

παράλαμβάνω (-λαβ-)

*ottaa vastaan, ottaa vieraakseen; hy-
väksyä*

δέχομαι

ottaa, tarttua; saada

λαμβάνω (λαβ-)

ovi, portti

θύρα, -ας ή

Paavali

Παῦλος, -ου ό
paha, huono
 πονηρός, -ά, -όν
 κακός, -ή, -όν
paha henki, riivaaja, demoni
 δαιμόνιον, -ου τό
Paholainen
 διάβολος, -ου ό
paikka, paikkakunta
 τόπος, -ου ό
paitsi, jollei
 εἰ μή
palata
 ὑποστρέφω
palauttaa, kääntää takaisin
 ἐπιστρέφω
palauttaa, maksaa (antaa maksuksi)
 ἀποδίδωμι
paljon, moni; suuri, runsas
 πολύς, πολλή, πολύ
paljous, suuri joukko
 πλήθος, -ους τό
palvelija, orja
 δοῦλος, -ου ό
palvella, avustaa, jtk + dat.
 διακονέω
palvelu, palveluvirka
 διακονία
palvoa; rukoilla; kumartua maahan
 προσκυνέω
panetteleva, panetteli, perkele,
Paholainen
 διάβολος, -ου ό
panna, asettaa; panna alttiiksi
 τίθημι
rappi
 ἱερεύς, -έως ό
parantaa
 θεραπεύω, σφάζω

pelastaa, parantaa
 σφάζω, pass. *pelastua, parantua*
pelastus, vapautus
 σωτηρία, -ας ή
pelko
 φόβος, -ου ό
pelto, maaseutu
 ἀγρός, - οῦ ό
pelätä
 φοβέομαι
pian, heti
 εὐθύς, εὐθέως
pidättää, ottaa kiinni, tarttua
 κρατέω
pieni
 μικρός, -ά, -όν
Pietari
 Πέτρος, -ου ό
pikari, malja
 ποτήριον, -ου τό
Pilatus
 Πιλάτος, -ου ό
pilkata, herjata, pilkata Jumalaa
 βλασφημέω
pimeys
 σκότος, -ους τό
pitkin, kautta; alas, luo; mukaan;
nähdén
 κατά + akk.
pitää, täytyy; olla velkaa/velvoitettu
 ὀφείλω
poika, jälkeläinen
 υἱός, -οῦ ό
pois jkn luota, jstak, -sta/stä, -lta/-ltä
 ἀπό + gen.
poistua, lähteä, mennä
 ὑπάγω
presbyteeri, vanhin
 πρεσβύτερος, -α, -ον

profeetta

προφήτης, -ου ό

pudota, kaatua, langeta maahan

πίπτω (πες-)

puhdistaa

καθαρίζω, pass. *puhdistua*

puhe, sana

λόγος, -ου ό

puhua

λαλέω, λέγω (εἶπ-)

puhutella, kehottaa; rohkaista, lohduttaa

παρακαλέω

puolesta, hyväksi

περί/πρός + gen.

puolesta, tähden; -sta/-stä

ὑπέρ + gen.

pyhä

ἅγιος, -α, -ον

pyhäkkö, temppeli

ἱερόν, -οῦ τό

pystyttää, asettaa

ἵστημι

pyytää, anoa, rukoilla

αἰτέω

pyytää, kysyä

ἐπερωτάω, jltak + akk., jtak + akk. / περί + gen.

pyytää, rukoilla; kysyä

ἐρωτάω, jltak + akk., jtak + akk. / περί + gen.

päivä

ἡμέρα, -ας ἡ

pää

κεφαλή, -ῆς ἡ

päällysvaate, vaate

ἱμάτιον, -ου τό

päällä, -lla/-llä; luona; perusteella; yli;

eteen; aikana

ἐπί + gen.

päällä, yläpuolella, yli; edessä, luona;

perusteella

ἐπί + dat.

päällä, päälle; yli; luo; vastaan; ku-

luessa, aikana

ἐπί + akk.

päämäärä; loppu

τέλος, -ους τό

rakas, rakastettu

ἀγαπητός, -ή, -όν

rakastaa

ἀγαπάω

rakentaa

οἰκοδομέω

rakkaus

ἀγάπη, -ης ἡ

ratkaista; arvioida; tuomita

κρίνω

ratkaisu, tuomio

κρίσις, -εως ἡ

rauha

εἰρήνη, -ης ἡ

riittävä

ἱκανός, -ή, -όν

riivaaja, paha henki, demoni

δαιμόνιον, -ου τό

rikkomus, synti, erehdys

ἁμαρτία, -ας ἡ

ristiinnaulita

σταυρόω

rohkaista, lohduttaa; kehottaa, puhutella

παρακαλέω

rohkeus

παρρησία, -ας ἡ

rukoilla

προσεύχομαι

rukoilla, pyytää, anoa

αἰτέω, ἐρωτάω

rukoilla, palvoa; kumartua maahan
 προσκυνέω, vrt. πίπτω
 (πεσ-)

rukoilla, pyytää; kysyä
 ἐρωτάω, jltak + akk., jtak +
 akk. / περι + gen.

rukous
 προσευχή, -ῆς ἡ
runsas, suuri; paljon, moni
 πολύς, πολλή, πολύ

ruumiinjäsen, jäsen
 μέλος, -ους τό

ruumis
 σῶμα, -ατος τό

saada; ottaa, tarttua
 λαμβάνω (λαβ-)

saada, ottaa vastaan; ottaa mukaansa;
ottaa omakseen
 παραλαμβάνω (-λαβ-)

saada tietää; tietää, tuntee; ymmär-
tää
 γινώσκω (γνω/γνο-)

saada tietää, oppia tuntemaan; tuntee
hyvin
 ἐπιγινώσκω (-γνω/γνο-)

saakka, asti; kunnes
 ἄχρι/ἄχρις, ἕως jhk saakka +
 gen.

saapua, tulla
 παραγίνομαι (-γεν-)
saapua jhk, tulla/mennä sisään
 εἰσερχομαι (-ελθ-)

saarnata, kuuluttaa, julistaa
 κηρύσσω

saastainen, epäpuhtas
 ἀκάθαρτος, -ον

Saatana, vastustaja
 σατανᾶς, -ᾶ ὁ

sallia; antaa anteeksi; hylätä, jättää
 ἀφίημι

sama; hän, se; itse
 αὐτός, αὐτή, αὐτό

samalla tavoin, samoin
 ὁμοίως

samanlainen
 ὁμοιος, -α, -ον

samoin, samalla tavoin
 ὁμοίως

samoin, tällä/sillä tavoin
 οὕτω(ς)

sana, puhe
 λόγος, -ου ὁ

sana, puhe; asia
 ῥῆμα, -ατος τό

sanansaattaja, lähetti; enkeli
 ἄγγελος, -ου ὁ

sanoa
 φημί
sanoa, puhua; kysyä, vastata
 λέγω (εἶπ-), (fut. ἐρῶ)

sapatti
 σάββατον, -ου τό

sato; hedelmä
 καρπός, -οῦ ὁ

seisoa
 ἕστηκα

seitsemän
 ἑπτά

sellainen, tällainen
 τοιοῦτος, -αύτη, -οὔτο(ν)

sen tähden, siksi
 διό

seurakunta
 ἐκκλησία, -ας ἡ

seurassa, kanssa; ja
 σύν + dat.

seurata
 ἀκολουθέω

siellä
 ἐκεῖ
sielu, henki, elämä
 ψυχή, -ῆς ἡ
siemen
 σπέρμα, -ατος τό
siis, niinpä
 ἄρα
siis, niinpä, näin
 οὕν
siksi, sen tähden
 διό
silloin
 τότε
sillä, koska; että
 ὅτι
sillä; nimittäin, näet, niinpä
 γάρ
sillä/tällä tavoin, samoin
 οὕτω(ς)
silmä
 ὀφθαλμός, -οῦ ὁ
Simon
 Σίμων, -ωνος ὁ
sinä
 σύ
sisään, johonkin, jonnekin
 εἰς + akk.
sitoo; vangita
 δέω
siunata, kiittää, ylistää
 εὐλογέω
sokea
 τυφλός, -ή, -όν
suku, sukupolvi, syntyperä
 γενεά, -ᾶς ἡ
sukukunta, heimo; kansakunta
 φυλή, -ῆς ἡ
sulhanen, aviomies; mies
 ἀνὴρ, ἀνδρός ὁ

suorittaa, tehdä
 πράσσω
suosio, armo; suloisuus, kauneus
 χάρις, -ιτος ἡ
surmata, tappa
 ἀποκτείνω
suu
 στόμα, -ατος τό
suuri
 μέγας, μεγάλη, μέγα,
 komparat. μείζων, -ον
suuri, runsas; paljon, moni
 πολὺς, πολλή, πολύ,
sydän
 καρδιά, -ας ἡ
synagoga
 συναγωγή, -ῆς ἡ
synnyttää; pass. syntyä
 γεννᾶω
synti, erehdys, rikkomus
 ἁμαρτία, -ας ἡ
syntinen
 ἁμαρτωλός, -όν
syntyperä, suku, sukupolvi
 γενεά, -ᾶς ἡ
sytyttää; med. koskea, koskettaa
 ἄπτω, jtak + gen.
syödä, aterioida
 ἐσθίω (φαγ-)
säädös, käsky
 ἐντολή, -ῆς ἡ
säätää, käskää
 παραγγέλλω, jtak + dat.

taakse, takana
 ὀπίσω
taas, edelleen, vielä, jälleen; takaisin
 πάλιν
tahto
 θέλημα, -ατος τό

tahtoa, haluta

θέλω

tahtoa, päättää, aikoa

βούλομαι

tai, vai; vertailussa kuin

ἤ

taivas

οὐρανός, -οῦ ὁ

taivuttaa, vakuuttaa

περίθω, pass. pf. *olla varma*

takaisin; jälleen, taas, edelleen, vielä

πάλιν

taakse, takana

ὀπίσω

talo, huone; koti

οἰκία, -ας ἡ ja οἶκος, -ου ὁ

tapahtua, tulla; olla, tulla jksik

γίνομαι (γεν-)

tappaa, surmata

ἀποκτείνω

tarttua, pidättää, ottaa kiinni

κρατέω

tarve, välttämättömyys

χρεία, -ας ἡ

tavoitella, tutkia, etsiä

ζητέω

tavoitella, vainota

διώκω

te

ὑμεῖς

tehdä

ποιέω, πράσσω

tehdä syntiä

ἀμαρτάνω

tehdä tunnetuksi, ilmoittaa

φανερόω

tehdä työtä

ἐργάζομαι

teko, työ, toiminta

ἔργον, -ου τό

temppeli

ναός, -οῦ ὁ

temppeli, pyhäkkö

ἱερόν, -οῦ τό

tervehtiä, lähettää terveisiä

ἀσπάζομαι

testamentti; liitto

διαθήκη, -ης ἡ

tie

ὁδός, -οῦ ἡ

tietoisuus, omatunto

συνείδησις, -εως ἡ

tietty aika, ajankohta, hetki

καιρός, -οῦ ὁ

tietää

οἶδα (perf.)

tietää, tuntea; ymmärtää; saada tie-

tää

γινώσκω (-γνω/γνο-)

todistaa

μαρτυρέω

todistaja; marttyyri

μάρτυς, μάρτυρος ὁ

todistus, todistaminen

μαρτυρία, -ας ἡ

toiminta, työ, teko

ἔργον, -ου τό

toinen (järjestyksessä)

δεύτερος, -α, -ον

toinen, muu

ἄλλος, -η, -ο

toinen, muu; toisenlainen, erilainen

ἕτερος, -α, -ον

toinen toisensa, keskenään

ἀλλήλων (resiprookkipron.)

toivo

ἐλπίζω, -ίδος ἡ

toivoa

ἐλπίζω

totuus

ἀλήθεια, -ας ἡ

tuhota, hävittää, kadottaa

ἀπόλλυμι (ἀπ-ολ-), med.

hukkua, tuhoutua, turmeltua

tuli

πῦρ, πυρός τό

tulla, mennä, kulkea

ἔρχομαι (-ελθ-)

tulla, saapua

παράγινομαι (-γεν-)

tulla, tapahtua; olla, tulla jksik

γίνομαι (γεν-)

tulla yhteen, kokoontua

συνέρχομαι (-ελθ-)

tulla/mennä alas, laskeutua

καταβαίνω

tulla/mennä sisään, saapua jhk

εἰσέρχομαι (-ελθ-)

tunnusmerkki, merkki; ihmeteko

σημεῖον, -ου τό

tuntea, tietää; ymmärtää; saada tietää

γινώσκω (γνω/γνο-)

tuntea hyvin; saada tietää, oppia tuntemaan

ἐπιγινώσκω (-γνω/γνο-)

tunti, hetki, aika

ώρα, -ας ἡ

tuo; hän, se

ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο

tuoda, viedä, kuljettaa; johdattaa; kulkea

ἄγω (ἀγαγ-)

tuoda iloinen viesti

εὐαγγελίζω; med. *julistaa*

evankeliumia; pass. saada kuulla

evankeliumi

tuoda luokse, antaa

προσφέρω

tuomita; arvioida, ratkaista

κρίνω

tutkia, tavoitella, etsiä

ζητέω

tuuli

ἄνεμος, -ου ό

tuuli, henkäys; henki, henkiolento

πνεῦμα, -ατος τό

työ, teko, toiminta

ἔργον, -ου τό

tähden, puolesta; -sta/-stä

ὑπέρ + gen.

tähden, vuoksi; välitse

διά + akk.

tällainen, sellainen

τοιούτος, -αύτη, -οὔτο(ν)

tällä/sillä tavoin, samoin

οὕτω(ς)

tämä; hän, se

οὗτος, αὕτη, τοῦτο

tänne, täällä

ᾧδε

tänään

σήμερον

täyttää; noudattaa

πληρόω

täytyy, pitää; olla velkaa/velvoitettu

ὀφείλω

täytyy, on pakko

δεῖ (yksipersonainen verbi)

täällä, tänne

ᾧδε

ulkona, ulos

ἔξω

usko, luottamus; uskollisuus

πίστις, -εως ἡ

uskoa, luottaa

πιστεύω

uskollinen; uskova; luotettava

πιστός, -ή, -όν

uusi

καινός, -ή, -όν

vaan, mutta

ἀλλά

vaate, päällysvaate

ἱμάτιον, -ου τό

vaeltaa, kulkea

περιπατέω, vrt. πορεύομαι

vaimo, morsian; nainen

γυνή, γυναικός ή

vaiheilla (ajasta); ympäri, ympärillä, -lla/-llä

περί + akk.

vain, ainoastaan

μόνον (adj.; sta μόνος)

vainota, tavoitella

διώκω

vakuuttaa, taivuttaa

πείθω, pass. pf. olla varma

valittaa (ääneen), itkeä

κλαίω

valmistaa

έτοιμάζω

valo

φῶς, φῶτος τό

valta, lupa, mahdollisuus

ἐξουσία, -ας ή

valtaistuin

θρόνος, -ου ό

valtakunta, kuninkuus, herruus

βασιλεία, -ας ή

vangita, luovuttaa, antaa tuomitta-

vaksi; kavaltaa

παραδίδωμι

vangita, sitoa

δέω

vanhempi (adj.)

πρεσβύτερος, -α, -ον

vanhin (subst.); presbyteeri

πρεσβύτερος, -α, -ον

(van)hurskas, lakia kunnioittava,

oikeudenmukainen

δίκαιος, -α, -ον

vanhurskaus, oikeus, oikeudenmukai-
suus

δικαιοσύνη, -ης ή

vanhurskauttaa

δικαίω

vankila, vartio, vartiosto

φυλακή, -ής ή

vapautus, pelastus

σωτηρία, -ας ή

vartio, vartiosto, vankila

φυλακή, -ής ή

vartioida; noudattaa

τηρέω

vartioida; varjella; noudattaa

φυλάσσω

vastaan; alas

κατά + gen.

vastaan; yli, päällä, päälle; luo,
johonkin; kuluessa, aikana

ἐπί + akk.

vastata

ἀποκρίνομαι

veli

ἀδελφός, -οῦ ό

vene

πλοῖον, -ου τό

veri

αἷμα, -ατος τό

veroinen, arvoinen

ἄξιος, -α, -ον, jnk + gen.

vertaus

παραβολή, -ής ή

vesi

ὕδωρ, ὕδατος τό

*viedä, tuoda, kuljettaa; johdattaa;**kulkea*

ἄγω (ἀγαγ-)

viedä pois

ἀποφέρω

vielä, yhä; enää

ἔτι

viha

ὀργή, -ῆς ἡ

vihata

μισέω

vihattu; vihollinen

ἐχθρός, -ά, -όν

viimeinen

ἔσχατος, -η, -ον

viini

οἶνος, -ου ὁ

viisautus

σοφία, -ας ἡ

viisi

πέντε

villieläin, eläin

θηρίον, -ου τό

voi!

οὐαί

voida, kyetä

δύναμαι

voima

δύναμις, -εως ἡ

voimallinen, mahtava, kykenevä

δυνατός, -ή, -όν

vuoksi, tähden; välitse

διά + akk.

vuori

ὄρος, -ους τό

vuosi

ἔτος, ἔτους τό

vuosittain κατ' ἔτος

väkijoukko, kansanjoukko

ὄχλος, -ου ὁ

välitse; tähden, vuoksi

διά + akk.

välityksellä, kautta, läpi

διά + gen.

välttämättömyys, tarve

χρεία, -ας ἡ

yhä, vielä; enää

ἔτι

yksi

εἷς, μία, ἓν

yksin; ainoa

μόνος, -η, -ον

yli; enemmän kuin

ὑπέρ + akk.

yli, päällä, päälle; luo, johonkin; vastaan; kuluessa, aikana

ἐπί + akk.

ylipappi

ἀρχιερεύς, -έως ὁ

*ylistää; kunnioittaa; korottaa; kirkas-
taa*

δοξάζω

ylistää, siunata, kiittää

εὐλογέω

*ylösnousemus; nouseminen, heräämi-
nen*

ἀνάστασις, -εως ἡ

ymmärtää; tuntee, tietää

γινώσκω (γνω/γνο-)

*ympäri, ympärillä, -lla/-llä; vaiheilla
(ajasta)*

περί + akk.

*ympäri-
leikkaus*

περιτομή, -ῆς ἡ

yrittää; koetella

πειράζω

γῶ

νύξ, νυκτός ή

ἄiti

μήτηρ, μηρός ή

äskén; nyt, nykyään

ἄρτι

ἄäni

φωνή, -ῆς ή

ἄännellä, huutaa

φωνέω

2.2.2 Kreikka–suomi

Ἀβραάμ, – ό *Abraham*ἀγαθός, -ή, -όν *hyvä*ἀγαπάω *rakastaa*ἀγάπη, -ης ή *rakkaus*ἀγαπητός, -ή, -όν *rakastettu; rakas*ἄγγελος, -ου ό *lähetti, sanan-saattaja; enkeli*ἄγιος, -α, -ον *pyhä*ἀγοράζω *ostaa*ἀγρός, -οῦ ό *pelto*ἄγω (ἀγαγ-) *viedä, tuoda; kuljettaa; kulkea*ἀδελφός, -οῦ ό *veli*αἶμα, -ατος τό *veri*αἶρω *nostaa, ottaa, kantaa; ottaa pois, surmata*αἰτέω *pyytää, anoa, rukoilla*αἰών, -ῶνος ό *aika, aikakausi; iäisyys*αἰώνιος, (-α,) -ον *ikuinen, ainainen, iankaikkinen*ἀκάθαρτος, -ον *saastainen, epä-puhdas*ἀκολουθέω *seurata*ἀκούω *kuulla*ἀλήθεια, -ας ή *totuus*ἀλλά *mutta, vaan*ἄλλήλων (resipr.pron.) *toinen toisensa*ἄλλος, -η, -ο *toinen, muu*ἁμαρτάνω *tehdä syntiä*ἁμαρτία, -ας ή *synti, erehdys, rikkomus*ἁμαρτωλός, -όν *syntinen*ἀμήν *aamen, totisesti*ἄν *modaalipartikkeli*ἀναβαίνω *nousta, mennä ylös*ἀναγινώσκω (-γνώ/γνο-) *lukea*ἀνάστασις, -εως ή *ylösnousemus*ἄνεμος, -ου ό *tuuli*ἀνήρ, ἀνδρός ό *mies; aviomies, sulhanen*ἄνθρωπος, -ου ό *ihminen*ἀνίστημι *nostaa, herättää*ἀνοίγω *avata; pass. aueta, avautua*ἄξιος, -α, -ον *arvoinen, jkn + gen.*ἄπαγγέλλω *ilmoittaa; julistaa*ἅπας, ἅπασα, ἅπαν *kaikki; kokonainen, koko; vrt. πᾶς, πᾶσα, πᾶν*ἀπέρχομαι (-εἰθ-) *mennä pois; kadota, hävitä*ἀπό + gen. *pois jkn luota / jstak, -lta/-ltä, -sta/-stä*ἀποδίδωμι *palauttaa, maksaa takaisin*

ἀποθνήσκω (ἀπο-θαν-) *kuolla*
 ἀποκρίνομαι *vastata*
 ἀποκτείνω *tappaa*
 ἀπόλλυμι (ἀπ-ολ-) *tuhota, hä-*
vittää; med. hukkaa, tuhoutua,
turmeltua
 ἀπολύω *irrottaa, vapauttaa, erottaa*
 ἀποστέλλω *lähettää*
 ἀπόστολος, -ου ὁ *apostoli, lähetti,*
vrt. ὁ ἄγγελος
 ἄπτω *sytyttää; med. koskea, kos-*
kettaa, jtk + gen.
 ἄρα *siis, niinpä*
 ἀρνέομαι *kieltää*
 ἀρνίον, -ου τό *karitsa*
 ἄρτι *äskén; nyt, nykyään*
 ἄρτος, -ου ὁ *leipä*
 ἀρχή, -ῆς ἡ *alku; esivalta*
 ἀρχιερέυς, -έως ὁ *ylipappi*
 ἄρχω *hallita; med. alkaa*
 ἄρχων, ἄρχοντος ὁ *hallitsija,*
johtomies
 ἀσθενέω *olla heikkosairas*
 ἀσπάζομαι *tervehtiä; lähettää*
terveisiä
 αὐτός, αὐτή, αὐτό *hän, se; itse;*
sama
 ἀφίημι *hylätä, jättää; antaa anteek-*
si; sallia
 ἄχρη/ἄχρισ *jhk saakka + gen.*

βάλλω (βαλ-) *heittää*
 βαπτίζω *kastaa*
 βασιλεία, -ας ἡ *kuninkuus, her-*
ruus; valtakunta
 βασιλεύς, -έως ὁ *kuningas*
 βιβλίον, -ου τό *kirja*
 βλασφημέω *herjata*
 βλέπω *katsoa*
 βούλομαι *tahtoa, päättää, aikoa*

Γαλιλαία, -ας ἡ *Galilea*
 γάρ *niinpä, nimittäin, näet; sillä*
 γενεά, -ᾶς ἡ *suku, sukupolvi, synty-*
perä
 γεννάω *synnyttää*
 γῆ, γῆς ἡ *maa*
 γίνομαι (γεν-) *tulla, tapahtua;*
olla, tulla jksik
 γινώσκω *saada tietää; tietää, tun-*
tea; ymmärtää
 γλῶσσα, -ης ἡ *kieli*
 γραμματεύς, -έως ὁ *lainoppinut*
 γραφή, -ῆς ἡ *kirjoitus; kirjoitukset*
 γράφω *kirjoittaa*
 γυνή, γυναικός ἡ *nainen; vaimo,*
morsian

δαιμόνιον, -ου τό *riivaaja, paha*
henki
 Δαβίδ, – ὁ *Daavid*
 δέ (lauseessa ensimmäisen sanan t.
 ensimmäisten sanojen jälkeen)
 δεῖ *täytyy, on pakko* (yksipersonainen
 verbi)
 δείκνυμι *näyttää, osoittaa*
 δεξιός, -ά, -όν *oikeanpuoleinen,*
oikea
 δεύτερος, -α, -ον *toinen*
 δέχομαι *ottaa vastaan; hyväksyä*
 δέω *sitoo*
 διά + gen. *välityksellä, kautta, läpi;*
tähden
 διά + akk. *välitse; tähden, vuoksi*
 διάβολος, -ου ὁ *Paholainen*
 διαθήκη, -ης ἡ *liitto*
 διακονέω *palvella, avustaa*
 διακονία *palvelu, palveluvirka*
 διδάσκαλος, -ου ὁ *opettaja*
 διδάσκω *opettaa*
 διδασχί, -ῆς ἡ *opetus; oppi*

δίδωμι *antaa*
 διέρχομαι *kulkea jnk läpi/kautta*
 δίκαιος, -α, -ον (*van*) *hurskas, la-
kia kunnioittava, oikeudenmu-
kainen*
 δικαιοσύνη, -ης ή *oikeus, oikeu-
denmukaisuus, vanhurskaus*
 δικαίόω *vanhurskauttaa*
 διό *sen tähden, siksi*
 διώκω *ajaa takaa, vainota, tavoit-
tella*
 δοκέω *luulla, kuvitella; näyttää*
jltak
 δόξα, -ης ή *kirkkaus, kunnia*
 δοξάζω *kirkastaa, kunnioittaa;*
korottaa; ylistää
 δοῦλος, -ου ό *orja, palvelija*
 δύναμαι *voida, kyetä*
 δύναμις, -εως ή *voima*
 δυνατός, -ή, -όν *kykenevä, voi-
mallinen, mahtava*
 δύο *kaksi*
 δώδεκα *kaksitoista*

εἰς (εἰ + ἄν) (+ konj.) *jos*
 ἐαυτοῦ, -ῆς, -οῦ (refl.pron.) *it-
sensä, itselleen, itseään*
 ἐγγίζω *lähestyä*
 ἐγγύς *lähellä*
 ἐγείρω *herättää, nostaa; nousta*
 ἐγώ *minä*
 ἔθνος, -ους τό *kansa*
 εἰ *jos*
 εἰμί *olla*
 εἰρήνη, -ης ή *rauha*
 εἰς + akk. *sisään, johonkin, jonnekin*
 εἷς, μία, ἓν *yksi*
 εἰσέρχομαι (-ελθ-) *mennä/tulla*
sisään, saapua jhk
 εἴτε – εἵτε *joko – tai; -kol/-kö – vai*

ἐκ, ἐξ + gen. *jnk sisältä, -stal/-stä*
 ἕκαστος, -η, -ον *jokainen, itse*
kukin
 ἐκβάλλω (-βαλ-) *heittää ulos,*
karkottaa
 ἐκεῖ *siellä*
 ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο *tuo; hän,*
se
 ἐκκλησία, -ας ή *kansankokous,*
kansa; seurakunta
 ἐκπορεύομαι *lähteä*
 ἐλπίζω *toivoa*
 ἐλπίς, -ίδος ή *toivo*
 ἐμαυτοῦ, -ῆς, -οῦ (refl.pron.)
itseni, itselleni, itseäni
 ἐμός, -ή, -όν (poss.pron.) *minun,*
vrt. μου/ἐμοῦ
 ἔμπροσθεν *edestä; edessä, eteen*
 ἐν + dat. *jossakin, -ssal/-ssä, -lla/-llä*
 ἐντολή, -ῆς ή *käsky*
 ἐνώπιον *edessä*
 ἐξέρχομαι (-ελθ-) *mennä/lähteä*
ulos; olla peräisin jstak
 ἐξουσία, -ας ή *valta, lupa, mah-
dollisuus*
 ἔξω *ulkona, ulos*
 ἐπαγγελία, -ας ή *lupaus*
 ἐπερωτάω *kysyä; pyytää, jltak +*
akk., jtak + akk. / περὶ + gen.
 ἐπί + gen. *päällä, -lla/-llä; luona;*
perusteella; yli; eteen; aikana
 ἐπί + dat. *päällä, yläpuolella, yli;*
edessä, luona; perusteella
 ἐπί + akk. *päällä, päälle; yli; luo;*
vastaan; kuluessa, aikana
 ἐπιγινώσκω *saada tietää; tuntea*
hyvin
 ἐπιθυμία, -ας ή *halu, himo*
 ἐπικαλέω *nimittää; huutaa avuksi*

ἐπιστρέφω *kääntää takaisin, palauttaa*

ἐπιτίθημι *asettaa jkn päälle*

ἐπτὰ *seitsemän*

ἐργάζομαι *tehdä työtä*

ἐργον, -ου τό *teko, työ, toiminta*

ἐρημος, -ον *autio, asumaton*

ἐρχομαι (ελθ-) *tulla, mennä, kulkea*

ἐρῶ (fut.) →λέγω

ἐρωτάω *kysyä; pyytää, rukoilla, jltak + akk., jtak + akk. / περί + gen.*

ἐσθίω (φαγ-) *syödä*

ἐστηκα (perf.) *seisoa*

ἔσχατος, -η, -ον *viimeinen*

ἕτερος, -α, -ον *muu; toinen kahdesta, toisenlainen*

ἔτι *vielä; enää*

ἐτοιμάζω *valmistaa*

ἔτος, ἔτους τό *vuosi*

εὐαγγελίζω *tuoda iloinen viesti; med. julistaa evankeliumia; pass. saada kuulla evankeliumi*

εὐαγγέλιον, -ου τό *ilosanoma, evankeliumi*

εὐθέως *heti, pian*

εὐθύς *heti, pian*

εὐλογέω *siunata, kiittää, ylistää*

εὕρισκω (εὕρ-) *löytää, havaita, huomata*

εὐχαριστεύω *kiittää*

ἐχθρός, -ά, -όν *vihattu; vihollinen*

ἔχω (σχ-) *omistaa, olla jklla*

ἔως *kunnes; jhk saakka + gen.*

ζάω *elää*

ζητέω *etsiä*

ζωή, -ῆς ἡ *elämä*

ἦ *tai, vai; ja, vertailusana kuin*

ἦδη *jo*

ἥλιος, -ου ὁ *aurinko*

ἡμεῖς *me*

ἡμέρα, -ας ἡ *päivä*

Ἡρώδης, -ου ὁ *Herodes*

θάλασσα, -ης ἡ *meri; järvi*

θάνατος, -ου ὁ *kuolema*

θαυμάζω *ihmetellä, jtak επί + dat.*

θέλημα, -ατος τό *tahto*

θέλω *tahtoa*

θεός, -οῦ ὁ *jumala; Jumala*

θεραπεύω *parantaa*

θεωρέω *katsella, nähdä*

θηρίον, -ου τό *villieläin, eläin*

θλίψις, -εως ἡ *ahdinko, ahdistus*

θρόνος, -ου ὁ *valtaistuin*

θύρα, -ας ἡ *ovi, portti*

Ἰάκωβος, -ου ὁ *Jaakob*

ἴδιος -α, -ον *oma*

ἰδοῦ (interjektio) *katso!, katsokaal!*

ἱερέυς, -έως ὁ *pappi*

ἱερόν, -οῦ τό *pyhäkkö, temppeli*

Ἱεροσόλυμα, -ων τά *Jerusalem*

Ἱερουσαλήμ, – ἡ *Jerusalem*

Ἰησοῦς, -οῦ ὁ *Jeesus*

ἱκανός, -ή, -όν *riittävä*

ἱμάτιον, -ου τό *päällysvaate, vaate*

ἵνα *että, jotta; niin että (+ konj.)*

Ἰουδαία, -ας ἡ *Juudea*

Ἰουδαῖος, -αῖα, -ον *juutalainen*

Ἰούδας, -α ὁ *Judas*

Ἰσραήλ, – ὁ *Israel*

ἵστημι *asettaa, pystyttää*

Ἰωάννης, -ου ὁ *Johannes*

Ἰωσήφ, – ὁ *Joosef*

καθαρίζω *puhdistaa*; pass. *puhdistua*

κάθημαι *istua*

καθίζω *asettaa istumaan, istuutua*

καθώς *niin kuin*

καί *ja, niin; mutta; myös, vieläpä;*

vrt. τε

καινός, -ή, -όν *uusi*

καιρός, -οῦ ὁ *ajankohta, tietty aika, hetki*

κακός, -ή, -όν *huono, paha*

καλέω *kutsua*

καλός, -ή, -όν *kaunis; hyvä*

καλῶς *hyvin*

καρδία, -ας ἡ *sydän*

καρπός, -οῦ ὁ *hedelmä; sato*

κατά + gen. *alas; vastaan*

κατά + akk. *pitkin, kautta; alas, luo, mukaan; nähden*

καταβαίνω *laskeutua*

κατοικέω *asettua asumaan; asua*

καυχάομαι *kerskua*

κεφαλή, -ῆς ἡ *pää*

κηρύσσω *julistaa*

κλαίω *itkeä*

κόσμος, -ου ὁ *maailmankaikkeus, maailma; koru; järjestys*

κράζω *huutaa*

κρατέω *tarttua, pidättää, ottaa kiinni*

κρίνω *ratkaista; arvioida; tuomita*

κρίσις, -εως ἡ *ratkaisu, tuomio*

κύριος, -ου ὁ *herra; Herra*

λαλέω *puhua*

λαμβάνω (λαβ-) *saada; ottaa, tarttua*

λαός, -οῦ ὁ *kansa*

λέγω (εἶπ-), (fut. ἐρῶ) *sanoa, puhua; kysyä, vastata*

λίθος, -ου ὁ *kivi*

λογίζομαι *ajatella*

λόγος, -ου ὁ *sana; puhe*

λοιπός, -ή, -όν *jäljellä oleva*

λύω *irrottaa*

μαθητής, -οῦ ὁ *oppilas, opetuslapsi*

μακάριος, -α, -ον *onnellinen*

μᾶλλον *enemmän; πολλῶ μᾶλλον paljon enemmän*

Μαρία, -ας / Μαριάμ, - ἡ *Maria*

μαρτυρέω *todistaa*

μαρτυρία, -ας ἡ *todistus*

μάρτυς, μάρτυρος ὁ *todistaja; marttyyri*

μέγας, μεγάλη, μέγα *suuri*

μείζων, -ον, sanan μέγας komparat. *suurempi*

μέλλω *aikoa, täytyä*

μέλος, -ους τό *jäsen, ruumiinjäsen*

μέν *erottava partikkeli, käytetään ilmaisemaan kahden lauseen tai sanan vastakkaisuutta tai rinnakkaisuutta*

μένω *jäädä, viipyä, pysyä jssak*

μέρος, -ους τό *osa, osuus*

μέσος, -η, -ον *keskellä oleva, keskimmäinen*

μετά + gen. *kanssa, joukossa*

μετά + akk. *jälkeen, kuluttua*

μετανοέω *muuttaa mieltä; katua*

μή *ei* (konj:n, imp:n, opt:n, inf:n ja part:n yhteydessä); *konjunktio*

ettei; pelkoa ilmaisevien verbien

yhteydessä *että; μή-kys.lauseessa*

odotetaan kielteistä vastausta

μηδέ *eikä; ei edes*

μηδείς, μηδεμία, μηδέν *ei kuukaan/mikään*

μηκέτι *ei enää*
 μητέ *eikä*
 μήτηρ, μητρός ἡ *äiti*
 μικρός, -ά, -όν *pieni*
 μισέω *vihata*
 μνημεῖον, -ου τό *hauta, muisto-*
merkki
 μόνον *ainoastaan, vain*
 μόνος, -η, -ον *ainoa; yksin*
 Μωϋσῆς, -έως ὁ *Mooses*

ναί *kyllä*
 ναός, -οῦ ὁ *temppeli*
 νεκρός, -ά, -όν *kuollut*
 νόμος, -ου ὁ *laki*
 νῦν *nyt*
 νύξ, νυκτός ἡ *yö*

ὁ, ἡ, τό *artikkeli*
 ὁδός, -οῦ ἡ *tie*
 οἶδα (perf.) *tietää*
 οἰκία, -ας ἡ *koti, talo; huone*
 οἰκοδομέω *rakentaa*
 οἶκος, -ου ὁ *koti, talo; huone*
 οἶνος, -ου ὁ *viini*
 ὀλίγος, -η, -ον *muutama, harva-*
lukuinen
 ὅλος, -η, -ον *kokonainen, koko;*
kaikki
 ὅμοιος, -α, -ον *samanlainen*
 ὁμοίως *samoin*
 ὄνομα, -ατος τό *nimi*
 ὀπίσω *taakse, takana*
 ὅπου *missä, mihin*
 ὅπως *että, jotta*
 ὁράω (ἰδ-) *nähdä*
 ὀργή, -ῆς ἡ *viha*
 ὄρος, -ους τό *vuori*
 ὅς, ἢ, ὅ *joka, se joka*

ὅσος, -η, -ον *niin suuri kuin, niin*
paljon kuin; mon. kaikki jotka
 ὅστις, ἥτις, ὅτι *jokainen joka, joka*
 ὅταν (ὅτε + ἄν) (+ konj.) *kun*
 ὅτε *kun*
 ὅτι *että; koska, sillä*
 οὐ, οὐκ, οὐχ, οὐχί *kieltos. ei (+*
ind.), μή (+ konj., imp., opt.,
inf., part.)
 οὐαί (interjektio) *voi!*
 οὐδέ *eikä; ei edes*
 οὐδεῖς, οὐδεμία, οὐδέν *ei ku-*
kaan/mikään
 οὐκέτι *ei enää*
 οὖν *niinpä, näin, siis*
 οὐρανός, -οῦ ὁ *taivas*
 οὖς, ὠτός τό *korva*
 οὔτε *eikä*
 οὗτος, αὕτη, τοῦτο *tämä; hän, se*
 οὕτω(ς) *sillä/tällä tavoin, samoin*
 οὐχί *ei, ei suinkaan; eikö?*
 ὀφείλω *olla velkaa; täytyä*
 ὀφθαλμός, -οῦ ὁ *silmä*
 ὄχλος, -ου ὁ *kansanjoukko, väki-*
joukko

παιδίον, -ου τό *lapsi*
 πάλιν *taas, edelleen, vielä, jälleen;*
takaisin
 πάντοτε *aina, jatkuvasti, joka ker-*
ran
 παρὰ + gen. *luota, -lta/-ltä*
 παρὰ + dat. *luona, -lla/-llä, äärellä;*
edessä
 παρὰ + akk. *luo, viereen, -lle, -lla,*
-llä; vieressä; ohi, vastoin; paitsi
 παραβολή, -ῆς ἡ *vertaus*
 παραγγέλλω *käskää, säätää, jtkak*
 + dat.

παραγίνομαι (-γεν-) *saapua, tulla*
 παραδίδωμι *luovuttaa, vangita, antaa tuomittavaksi; kavaltaa*
 παρακαλέω *puhutella, kehottaa; rohkaista, lohduttaa*
 παραλαμβάνω (-λαβ-) *ottaa mukaansa; saada, ottaa vastaan; ottaa omakseen*
 παρίστημι *asettaa eteen, esittää*
 παρηρησία, -ας ή *avoimuus, julkisuus; rohkeus*
 πᾶς, πᾶσα, πᾶν *jokainen; kaikki; koko*
 πάσχω (παθ-) *kärsiä*
 πατήρ, πατρός *ó isä*
 Παῦλος, -ου *ó Paavali*
 πείθω *taivuttaa, vakuuttaa*
 πειράζω *koetella; yrittää*
 πέμπω *lähettää*
 πέντε *viisi*
 περί + gen. *-stal-stä; puolesta, hyväksi; koskien*
 περί + akk. *ympäri, ympärillä, -lla, -llä; vaiheilla (ajasta)*
 περιπατέω *vaeltaa, kulkea*
 περισσεύω *olla ylimääräistä, pursuta*
 περιτομή, -ῆς ή *ympärileikkaus*
 Πέτρος, -ου *ó Pietari*
 Πιλάτος, -ου *ó Pilatus*
 πίνω (πι-) *juoda*
 πίπτω (πεσ-) *pudota, kaatua, langeta maahan*
 πιστεύω *uskoa, luottaa*
 πίστις, -εως ή *usko, luottamus*
 πιστός, -ή, -όν *uskollinen; uskova; luotettava*
 πλανάω *eksyttää*

πληθος, -ους *τό paljon, suuri joukko*
 πλήν *mutta, kuitenkin; paitsi*
 πληρόω *täyttää; noudattaa*
 πλοῖον, -ου *τό vene*
 πνεῦμα, -ατος *τό tuuli, henkäys; henki, henkiolento*
 ποιέω *tehdä*
 ποῖος, -α, -ον *millainen?, mikä?*
 πόλις, -εως ή *kaupunki*
 πολύς, πολλή, πολύ *paljon, moni; suuri, runsas*
 πονηρός, -ά, -όν *paha, huono*
 πορεύομαι *mennä, kulkea, lähteä liikkeelle*
 ποτήριον, -ου *τό malja, pikari*
 ποῦ *missä?*
 πούς, ποδός *ó jalka*
 πράσσω *tehdä, suorittaa*
 πρεσβύτερος, -α, -ον *vanhempi, vanhin; presbyteeri*
 πρό + gen. *edessä, edellä, eteen; ennen*
 πρόβατον, -ου *τό lammas*
 πρός + gen. *puolesta, hyväksi*
 πρός + dat. *lähellä, luona*
 πρός + akk. *-lle, luo, kohti, luona; kohtaan, vastaan; mukaan; suhteeseen*
 προσέρχομαι *mennä/tulla luo*
 προσευχή, -ῆς ή *rukous*
 προσεύχομαι *rukoilla*
 προσκυνέω *palvoa; rukoilla; kumartua maahan*
 προσφέρω *tuoda luokse, antaa; uhrata*
 πρόσωπον, -ου *τό kasvot; henkilö*
 προφήτης, -ου *ó profeetta*
 πρῶτον *ensin, ennen kaikkea*
 πρῶτος, -η, -ον *ensimmäinen*

πτωχός, -ή, -όν *köyhä*
 πῦρ, πυρός τό *tuli*
 πῶς *kuinka?, miten?*

ῥῆμα, -ατος τό *sana, puhe; asia*
 σάββατον, -ου τό *sapatti*
 σάρξ, σαρκός ἡ *liha*
 σατανᾶς, -ᾶ ὁ *vastustaja, Saatana*
 σεαυτοῦ, -ῆς, -οῦ (refl.pron.)
itsesi, itsellesi, itseäsi
 σημεῖον, -ου τό *merkki, tunnus-*
merkki; ihmeteko
 σήμερον *tänään*
 Σίμων, -ωνος ὁ *Simon*
 σκότος, -ους τό *pimeys*
 σοφία, -ας ἡ *viisaus*
 σπείρω *kylvää*
 σπέρμα, -ατος τό *siemen*
 σταυρώω *ristiinnaulita*
 στόμα, -ατος τό *suu*
 σύ *sinä*
 σύν + dat. *seurassa, kanssa; ja*
 συνάγω (-αγαγ-) *koota yhteen;*
pass. kokoontua
 συναγωγή, -ῆς ἡ *synagoga*
 συνείδησις, -εως ἡ *tietoisuus,*
omatunto
 συνέρχομαι (-ελθ-) *tulla yhteen,*
kokoontua
 σώζω *pelastaa, parantaa; pass. pe-*
lastua, parantua
 σῶμα, -ατος τό *ruumis*
 σωτηρία, -ας ἡ *pelastus*

τε *ja* (enkl.)
 τέκνον, -ου τό *lapsi*
 τέλος, -ους τό *loppu; päämäärä*
 τέσσαρες, gen. τεσσάρων *neljä*
 τηρέω *noudattaa; vartioida*

τίθημι *asettaa, panna; panna alt-*
tiiksi
 τιμή, -ῆς ἡ *arvo, hinta; kunnioitus,*
kunnia
 τίς, τί *kuka?, mikä?, mitä?*
 τις, τι (enkl.) *eräs, joku, jokin*
 τοιοῦτος, -αύτη, -οὔτο(ν) *sellai-*
nen, tällainen
 τόπος, -ου ὁ *paikka*
 τότε *silloin*
 τρεῖς, τρία *kolme*
 τρίτος, -η, -ον *kolmas*
 τυφλός, -ή, -όν *sokea*

ὔδωρ, ὕδατος τό *vesi*
 υἱός, -οῦ ὁ *poika*
 ὑμεῖς *te*
 ὑπάγω *lähteä, mennä, poistua*
 ὑπάρχω *olla*
 ὑπέρ + gen. *puolesta, tähden; -sta,*
-stä
 ὑπέρ + akk. *yli; enemmän kuin*
 ὑπό + gen. *ilmaisee passiivilauseessa*
tekijän
 ὑπό + akk. *alla, alle*
 ὑπομονή, -ῆς ἡ *kärsivällisyys,*
kestävyys
 ὑποστρέφω *palata*
 ὑποτάσσω *alistaa; pass. olla alis-*
tettu t. kuuliainen, jllek + dat.

φαίνω *loistaa; pass. tulla näkyviin,*
ilmestyä
 φανερώω *ilmoittaa, tehdä tunne-*
tuksi
 Φαρισαῖος, -ου ὁ *fariseus*
 φέρω *kantaa*
 φημί *sanoa*
 Φίλιππος, -ου ὁ *Filippos, Filippus*
 φοβέομαι *pelätä*

φόβος, -ου ὁ *pelko*
 φυλακή, -ῆς ἡ *vankila, vartio, vartiosto*
 φυλάσσω *vartioida; varjella; nou-dattaa*
 φυλή, -ῆς ἡ *heimo, sukukunta; kansakunta*
 φωνέω *huutaa, äännellä*
 φωνή, -ῆς ἡ *ääni*
 φῶς, φωτός τό *valo*

χαίρω, aor. *tulla iloiseksi*
 χαρά, -ᾶς ἡ *ilo*
 χάρις, -ιτος ἡ *suloisuus, kauneus; armo, suosio*
 χεῖρ, -ός ἡ *käsi*

χρεία, -ας ἡ *tarve*
 Χριστός, -οῦ ὁ *Kristus*
 χρόνος, -ου ὁ *aika; aikakausi, ajanjakso*
 χωρίς *ilman; erillään*

ψυχή, -ῆς ἡ *sielu, henki, elämä*

ᾧδε *täällä*
 ὥρα, -ας ἡ *aika, hetki, tunti*
 ὥς *niin kuin, ikään kuin; niin että; että; kuinka*
 ὥσπερ *niin kuin*
 ὥστε *niin että, siinä tarkoituksessa että; niin, siis*

3. Kieliopillinen asiahakemisto: aakkosista ääntämiseen

3.1 Asiasanojen luettelo

aakkoset	allatiivi
<i>ab</i> etc.	allit(t)eraatio
ablatiivi	allofoni
Ablaut	alluusio
absoluuttinen	ǻv
absoluuttinen genetiivi	anakoluutti
absoluuttinen superlatiivi	analogia
abstraktisubstantiivit	antepenultima
<i>accusativus cum infinitivo</i>	aoristi
<i>aci</i>	apodosis
<i>ad</i> etc.	apofonia
a-deklinaatio	apostrofi
adessiivi	appellatiivit
adjektiiviattribuutti	appositio
adjektiivit	artikkeli
adverbiaaliprepositiot	aspekti
adverbiaalit	aspiraatio
adverbit	assimilaatio
adversatiivinen	astevaihtelu
affiksi	asyndeton
agentti	atemaattinen konjugaatio
aikaluokat, aikamuodot	atona
akkusatiivi	attikalainen futuuri
aksentti ja aksenttimerkit	attikalainen reduplikaatio
aktiivi	attraktio
Aktionsart	attributiivinen
akuutti	attribuutti
<i>alfa privativum</i>	augmentti
<i>alfa purum</i>	augmenttitempukset
alisteinen lause	<i>augmentum syllabicum</i>

augmentum temporale

barytona

com

composita

constructio ad sensum

cum etc.

datiivi

datiiviobjekti

de

dekliinaatioiden sekoittuminen

dekliinaatiot

deliberatiivinen

deminutiivi

demonstratiivipronominit

denominatiivi

dentaalit

deponentia media, deponentia passiva

deponenttiverbit

deverbaali

diakriittinen

diateesi

diereesi

diftongi

digamma

diminutiivi

dis-

disjunktiiivinen

dissimilaatio

duaali

dubitatiivinen

duratiivinen

eeta-aoristi

eetasismi

efektiivinen

ehtolauseet

ehtoperiodi

”eira”-sääntö

elatiivi

elatiivinen komparaatio

elisia

ellipsi

enkliittinen

ensimmäinen aoristi

ensimmäinen eli a-dekliinaatio

ensimmäinen futuuri

ensimmäinen perfekti

epenteesi

epiteetti

epäsuora esitys

epäsuora objekti

epäsäännölliset verbit

Erasmuksen ääntäminen

erosija

essiivi

että-lause

etuvokaalit

etymologia

eufemismi

eufonia

eventuaalinen

ex etc.

faktitiivi-/faktitiivinen

feminiinit

figura etymologica

finaali-/finaalinen

finiittimuodot

foneemi

foneettinen

fonologia

futurum contractum

futurum exactum

futuuri

geminaatta

genetiivi

genetiiviattribuutti
 genetiiviobjekti
genetivus absolutus
 genus
 gnoominen aoristi
 grafeemi
 gravis
 gutturaali

habituaalinen
 hallitseva lause
 hapaks (legomenon)
 heeta
 heikko aoristi
 heittomerkki
 hellenistinen kreikka
 hendiadyoin
 henkonen
 heteroklisis
 hiatus
 historiallinen preesens
 homonyymi
 hortatiivinen
 huudahdussana

illatiivi
 imperatiivi
 imperfekti
in etc.
in-
 indefiniittipronominit
 indikatiivi
 inessiivi
 infiksi
 infiniittimuodot
 infinitiivi
 infinitiiviattribuutti
 ingressiivinen
 inkoatiivinen
 inkongruenssi

instruktiivi
 instrumentaali
 interjektio
 interrogatiivipronominit
 intransitiiviverbi
iota adscriptum
iota subscriptum
 itasismi, iotasismi
 iteratiivinen

jod
 johdin, johdos
 johtolause
 jos-lause
 juuri, vartalo
 juuriaoristi
 jälkilause
 järjestysluvut

kaasus
 kaksipäätteiset adjektiivit
 kaksoiskonsonantit
 kantavartalo
 kappa-aoristi
 kardinaaliluvut
 katoaste
 kausaali-/kausaalinen
 kausatiivi-/kausatiivinen
 kiasmi
 kieltolause
 kieltosanat
 kirjeaoristi
 klassinen kreikka
 klusiilit
 koinee-kreikka
 kokonaisobjekti
 kollektiivisubstantiivi
 kolmas deklinaatio
 kolmipäätteiset adjektiivit
 komitatiivi

komparaatio	lukusanat
komparatiivi	
konatiivinen	majuskeli
konditionaalilauseet	maskuliinit
kongruenssi	mediaalinen
konjugaatio	mediumi
konjunktiiivi	metafora
konjunktiot	metaplasmi
konsekutiivi-/konsekutiivinen	metateesi
konsessiivi-/konsessiivinen	metriikka
konsonantit	minuskeli
kontraktio	μt-verbit
koppa	modaalinen
kopula	modaalipartikkeli äv
korko	modukset
korkomerkki	”mood”
koronis	morfeemi
korrelaatti	morfologia
krasis	mukautuminen
kupitiivinen	muodon määrittäminen
kysymyslause	muoto-oppi
	<i>muta, mutae</i>
laajennin	<i>muta cum liquida</i>
labiaalit	määrite
latinismit	määrittäminen
lause	
lauseenjäsenitys	”naaras”-sääntö
lauseenvastike	nasaali
lauseke	neutri
lauseoppi	nominaalilause
leksikaalinen	nominaalimuoto
liikkuva κ	nominaalinen
liikkuva ν	nominatiivi
liikkuva σ	nominat
liittomuoto	novum
likvidat	numeraalit
likvidavartaloiset verbit	numerus
lokatiivi	nykykreikka
loppuheitto	nyy efelkystikon
luku	

ob

objekti

objektiivinen genetiivi

obliikviolettiivi

obliikvisija

o-deklinaatio

oksytonon

omistusliite

onomatopoeettinen

optatiivi

*optativus obliquus**optativus potentialis**oratio obliqua**oratio recta*

ordinaaliluvut

ortografia

osaobjekti

paikallissijat

paino

palimpsesti

paradigma

parafrasi

paralleelinen

parenteesi

paroksytonon

paronomasia

participium coniunctum

partikkeli

partisiippi

partitiivi

partitiiviobjekti

passiivi

passiivin aoristi

passivum divinum

patientti

pejoratiivinen

penultima

per

perfekti

perfektireduplikaatio

perifraasin

perifraasin konjugaatio

perispomenon

persoonamuoto

persoonapronominin

persoonapäätteet

perusaste

perusmuoto

perussijat

pienet μ -verbit

pleonasmi

pluraali

pluskvamperfekti

polysyndeton

positiivi

possessiivinen genetiivi

possessiivipronominin

possessiivisuffiksi

postpositio

potentiaali

potentiaalinen optatiivi

*prae**praesens historicum*

predikaatinäyte

predikaatti

predikatiivi

predikatiivinen

preesens

preesenslaajennin

preesensreduplikaatio

preesensvartalo

prefiksi

prepositionaaliadverbit

prepositiot

primaaripäätteet

primaaritempukset

pro

progressiivinen

prohibitiivinen

prokliittinen
 prolatiivi
 pronominaaliadjektiivit
 pronominit
 proparoksytonon
 properispomenon
 propriit
 prosessiivinen
 prospektiivinen
 protasis
 psiloosi
 punktuaalinen
 puolivokaali
 pääjäsen
 päälause
 pääluokat
 pääsana
 päätempukset
 pääverbi

re- etc.

reduplikaatio
 refleksiivipronominit
 rektio
 relatiivilauseet
 relatiivipronominit
 resiprookkipronomini
 resultatiivinen
 retorinen
 rinnastuskonjunktiot

sampi
 san
 sanaliitto
 sanaluokat
 sanavartalo
 seka-aoristit
 sekavartaloiset verbit
 sekundaaripäätteet
 sekundaaritempukset

semanttinen
 semitismi
 septuagintismi
 sibilantti
 sidesanat
 sidevokaali
 sigma
 sigma-aoristi
 sigmaattinen
 sigmafutuuri
 sija
 sijaispidennys
 sijamuodot
 sijapäätteet
 singulaari
 sirkumfleksi
 sisäinen objekti
 sisäpaikallissijat
 sivulause
 sivutempukset
 spiritukset
 statiivinen
 statistiikkaa, UT:n
 stigma
sub etc.
 subjekti
 subjektiivinen genetiivi
 subjunktiivi
 substantiiviattribuutti
 substantiivit
 substantivointi
 suffiksi
 suku
 suora esitys
 superlatiivi
 supistuma
 supistuma-adjektiivit
 supistumafutuuri
 supistumasäännöt
 supistumaverbit

suuret μ -verbit
synonyymi
syntaksi

taivutusluokka
taivutusmuoto
taivutusvartalo
takavokaalit
tapaluokat
tarke
tautofonia
tautologia
tavu
tavujako
tavunmuodostava nasaali/likvida
teema, verbin teema
teemavokaali
tekijämuoto
temaattinen aoristi
temaattinen konjugaatio
temporaalilauseet
temporaalinen
tempukset
tempusaspekti
tempussuffiksi
tempustunnus
tempusvartalot ja niiden tunnuks
”tense”
teonlaatu, Aktionsart
theeta-aoristi
toinen aoristi
toinen eli o-deklinaatio
toinen futuuri
toinen perfekti
totaaliobjekti
toteamuslause
trans etc.
transitiiviverbi

transkriptio
translatiivi
translitteraatio
treema
tunnusvokaali

ulkopaikallissijat
ultima

vahva aoristi
valediftongit
vartalo
verbaaliadjektiivit
verbin määrittely
verbin perusmuoto
verbiryhmät
verbit
verbivartalo
vertailuasteet
vierassanat
virke
”voice”
vokaalinmuutos, vokaalinvaihtelu
vokaalit
vokaalivartalo
vokatiivi
väitelause

ydivartalo
yhdysadjektiivit jne.
yksipersonainen verbi

äännelait
äännevaihtelu
ääntäminen

ω -konjugaatio

3.2 Asiasanat

Hakemistossa on selitetty myös latinalaisperäisten kielioppitermien etymologiaa (termejä latinannettiin kreikasta jo varhain, ei aina täysin onnistuneesti). Termit ovat usein yhdysmuotoisia, ts. alkavat jollakin etuliitteellä, kuten prepositiolla. Etuliitteistä ne, jotka toistuvat, on otettu omiksi hakusanoikseen. Assimiloitumista (esim. *afferre* < **ad-ferre*) ovat – hakasulkeihin merkittyinä – mukana vain ne, joita esiintyy hakemiston termeissä.

Latinalaisesta kielioppiterminologiasta sinänsä todettakoon, että se ”kehittyi hyvin pitkälle antiikissa sekä kreikkalaisessa että latinalaisessa perinteessä. Latinan kielioppeja luettiin Euroopassa, ja ne myös toimivat mallina, kun uuden ajan alussa vihdoinkin alettiin kirjoittaa laajemmin kansallisia kielioppeja. Myös keskiajalla kehitettiin sanastoa, ja varsinkin lauseopin kuvaus kehittyi silloin” (latinalaisen filologian dos. Anneli Luhtala sähköpostiviestissä kirjoittajalle 12/2012; lainaus Luhtalan suostumuksella).

Hakemiston esimerkkilauseiden verbimuotojen tunnistamisessa on hyödyksi sivulta 326 alkava liiteosa, jossa luetellaan yli 1 200:n UT:ssa esiintyvän verbin futuuri-, aoristi- ja perfektivartat kaikissa pääluokissa.

aakkoset

Foinikialaisen esikuvan pohjalta luodun kreikkalaisen aakkoston (τὸ ἀλφάβητον) synty ajoittuu 8. vuosisadalle eKr. Koska foinikia seemiläisenä kielenä erosi äänteellisesti monin tavoin kreikasta ja koska foinikialainen kirjoitus 22:ine kirjainsymboleineen oli länsiseemiläisille kielille ominaiseen tapaan konsonanttikirjoitusta, kreikkalaiset antoivat osalle kirjaimia uuden merkityksen. Niinpä esim. foinikian h-äänteet *hē* ja *hēt* sekä soinnillinen laryngaali *‘ājin* hyödynnettiin vokaalimerkkeinä; näin ovat syntyneet ě-, ē ja ö-äänteitä tarkoittavat grafeemit ε, η, ο. Toisaalta foinikiasta eivät periydy φ, χ ja ψ (joskaan ne eivät liene kreikkalaistakaan alkuperää). Foinikialaiseen tapaan myös kirjoitusasuunta oli alkuaan oikealta vasemmalle. Voitiin myös kirjoittaa kaksisuuntaisesti: ensimmäinen rivi oikealta vasemmalle, seuraava vasemmalta oikealle jne.

Aakkoston kiteytyminen lopulliseen 24 kirjaimen muotoonsa kesti vuosisatoja. Koska kreikan kieli eli monina murteina, aakkostossa oli myös fonologisista syistä johtuvaa variaatiota. Vuonna 403/402 eKr. hyväksyttiin Ateenassa viralliseen käyttöön joonialaiset aakkoset, joiden suora jatke kreikan nykyiset aakkoset ovat. Kyseinen aakkosto edusti kuitenkin vain joonialaista foneemistoa, joten joissakin muissa murteissa eläneet äänteet, kuten w-äänne (digamma), jäivät vaille omaa kirjainta. S-äänne *san* (foin. *šādē*) ja k-äänne *koppa* (foin. *qōf*) katosivat foneettisina symboleina 6. ja 5. vuosisadalla eKr.

Seuraavaan taulukkoon on otettu mukaan myös virallisen aakkoston ulkopuolelle jääneet mutta foinikialaisiin aakkosiin sisältyneet, eräillä murrealueilla käytössä olleet kolme (tähdellä merkittyä) kirjainta. Vertailun vuoksi – ja heprean opiskelun helpottamiseksi – taulukossa ovat myös heprean kirjaimet ja niiden nimet. Kreikkalaisten aakkosten useimmissa tapauksissa foinikialaista alkuperää olevat nimet on esitetty sekä kreikaksi että suomeksi.

Joonialaisessa aakkostossa kirjaimilla oli foinikialaisen esikuvansa mukaisesti numeroarvot, joiden ilmaisemiseksi myös *digamma* ja *koppa* saivat oman numeroarvonsa. Kirjaimen/kirjainyhdistelmän käytön numeron tehtävässä osoittaa oikeaan yläkulmaan lisätty akuutin kaltainen merkki. Nykyisin näitä eräänlaisia ”roomalaisia numeroita” voidaan käyttää mm. sivunumeroina; esim. ιβ' on 12 ja ιη' 18.

kirjaimet			nimi		ääntäminen		lukuarvo	
ISO	pieni	heprea	kreikaksi	suomeksi	klassinen	nykykr.		
A	α	א' álaf	ᾰλφᾱ	alfa	ă, ā	a	α'	1
B	β	ב bēt	βῆτα	beeta	b	v	β'	2
Γ	γ	ג gímæl	γάμμα	gamma	g	ɣ/j	γ'	3
Δ	δ	ד dálæt	δέλτα	delta	d	ð	δ'	4
E	ε	ה hē	εῖ / ἔ / ἐ ψιλόν	epsilon	ě	e	ε'	5
F*		ו wāw	Ϝαυ, δίγαμμα	wau	(w)		ς'	6
Z	ζ	ז zájín	ζῆτα	zeeta	dz/zd	z	ζ'	7
H	η	ח hēt	ῆτα	eeta	ē	i	η'	8
Θ	θ	θ tēt	θῆτα	theeta	th	θ	θ'	9
I	ι	י jōd	ἰῶτα	ioota	i, ī	i	ι'	10
K	κ	כ kaf	κάππα	kappa	k	k	κ'	20
Λ	λ	ל lámæd	λάμβδα	lambda	l	l	λ'	30
M	μ	מ mēm	μῶ	myy	m	m	μ'	40

N	v	ⲛ nūn	v̄	nyy	n	n	v'	50
Ξ	ξ	ⲭ sámaḗ	ξεĩ/ξĩ	ksii	ks	ks	ξ'	60
O	o	ϣ 'ájin	ο̄ / ὀ / ὀ μικρόν	omikron	o	o	o'	70
Π	π	ⲡ pē	πεĩ/πĩ	pii	p	p	π'	80
M*	ⲙ	Ⲏ šādē	σάν	san	(s-äänne)			
Q*	Ϡ	Ϡ qōf	Qόππα	koppa	(k-äänne)		Q'	90
P	ρ	ⲣ rēš	ῥῶ	rhoo	rh/r	r	ρ'	100
Σ/C	σ	ϣ šin/šin	σίγμα	sigma	s	s	σ'	200
T	τ	ⲧ tāw	τᾱ	tau	t	t	τ'	300
Υ	υ		ϣ̄ / ϣ̄ ψιλόν	ypsilon	y, ŷ	i	υ'	400
Φ	φ		φεĩ/φĩ	fii	ph	f	φ'	500
X	χ		χεĩ/χĩ	khii	kh	ch	χ'	600
Ψ	ψ		ψεĩ/ψĩ	psii	ps	ps	ψ'	700
Ω	ω		ῶ / ῶ μέγα	oomega	ō	o	ω'	800

Huom. 1) Ks. myös hakusanat →digamma, →koppa ja →sampi (lukuarvoa 900 edustanut kirjain) sekä →heeta ja →jod.

Huom. 2) Nimimuodot Ⲉ ψιλόν, sananmukaisesti 'paljas/puhdas e', ja ⲩ ψιλόν, 'paljas/puhdas y', ovat syntyneet myöhään, vasta sen jälkeen kun myös αι-diftongi oli alettu lausua kuten ε (minkä seurauksena edelleen sanotaan esim. "pedagogi" klassisen "paidagogin" asemesta) ja οι-diftongi kuten υ (→itasismi). Myöhemmältä (bysanttilaiselta) ajalta ovat myös nimet ὀ μικρόν ('pieni o') ja ῶ μέγα ('iso o').

Huom. 3) Rhoon erikoisuuksia: a) sananalkuinen ϣ saa aina *spiritus asperin* (ῶ); b) jos ϣ-alkuisen verbivartalon eteen lisätään augmentti tai perfektireduplikaatio, ϣ kahdentuu: ἔρρωσθε *voikaa hyvin* (Ap. t. 15:29), ῥώννυμι *vahvistaa*; c)

sanansisäinen kaksois- σ varustetaan toisinaan spirituksin: $-\sigma\acute{\sigma}-$ (mutta esim. N–A: $-\sigma\sigma-$). \rightarrow spiritukset

Huom. 4) Foinikian *wāw*-kirjaimesta kehittyi paitsi digamma φ myös kaikissa murteissa esiintyneen u-vokaalin symboli Υ . Huom.: kaikki u-alkuiset sanat saavat *spiritus asperin*.

Huom. 5) Läntisissä murteissa χ edusti ks-äännettä ja siirtyi latinalaiseen aakkostoon x:nä.

Huom. 6) Nykykreikassa χ lausutaan kuten ch saksan sanoissa ”ich” ja ”machen”.

Huom. 7) Nykykreikan diftongien lausuminen: $\alpha\iota = e$, $\epsilon\iota = i$, $\omicron\iota = i$, $\alpha\upsilon = af/av$, $\epsilon\upsilon = ef/ev$, $\upsilon\iota = i$, $\omicron\upsilon = u$.

ab, abs, a [au-] (vrt. kr. ἀπό)

lat. prepositio ’luota, -lta/-ltä, -sta/-stä; lähtien’, etuliitteenä ’pois, irti; kokonaan; epä-, -ton/-tön’

ablatiivi (lat. *casus ablativus* ’eroamisen sija’, *ablativus* ’eroamista ilmaiseva’ [*auferre* ’viedä pois’ < **ab-ferre*, pppf. *ablatus* ’pois viety’])

eroamista, lähtemistä ilmaiseva ulkopaikallissija (\rightarrow paikallissijat), suomessa *-lta-*, *-ltä-*-päätteinen, esim. *haudalta*. Kreikassa alkuperäinen indoeurooppalainen ablatiivi on sulautunut \rightarrow genetiiviin, joka siten muodostuu varsinaisesta genetiivistä ja ablatiivisesta genetiivistä. Eroamisajatuksen (’jkn luota’) ilmaisevat lähinnä prepositiot ἀπό (vrt. ἐκ/ἐξ) ja παρά + gen.

Ablaut (saks.) \rightarrow äännevaihtelu

absoluuttinen (lat. *absolutus* ’irrotettu, riippumaton, itsenäinen’ [*ab-solvere* ’irrottaa, vapauttaa’])

riippumaton, rajoittamaton

absoluuttinen genetiivi \rightarrow *genetivus absolutus*

absoluuttinen superlatiivi \rightarrow elatiivinen komparaatio

abstraktisubstantiivit (lat. *abstractio* ’pois vetäminen; abstraktio’ [*abs-trahere* ’vetää pois; pidättää’])

adjektiiveista tai verbeistä johdettuja, enimmäkseen feminiinisukuisia konkreettisesti sisällöstä ”pois vedettyjä” abstrakti-ilmauksia, jotka merkitsevät mm. omi-

naisuutta, asennetta tai toimintoa. Esimerkkejä eräistä tavallisista suffikseista ja niiden avulla johdetuista abstraktisubstantiiveista ovat 1) -ια-johdokset, kuten ἐλευθερία *vapaus* (ἐλεύθερος *vapaa*), 2) -ια-johdokset, kuten ἀλήθεια *totuus* < *ἀληθεσ-ια (ἀληθής, -ές *tosi*), 3) -σύνη-johdokset, kuten δικαιοσύνη *oikeudenmukaisuus* (δίκαιος *oikeamielinen*), 4) -τητ-johtimella muodot -ότης-päätteiset johdokset, kuten νεότης, gen. νεότητος *nuoruus* (νέος *uusi*; *nuori*), sekä 5) -σις/τις-johdokset, kuten ἄφεσις *anteeksi antaminen* (ἀφίημι *antaa anteeksi*) ja πίστις *usko* < *πιθις (πείθω *vakuuttaa*, pass. *olla vakuuttunut/varma*).

accusativus cum infinitivo (= *aci*)

infinitiivin ja akkusatiivimuotoisen nominin (= substantiivin tai pronominin) muodostama kreikalle (ja latinalle) tyypillinen sanaliitto, jossa →infinitiivi toimii predikaattina ja nomini subjektina: θέλω αὐτὸν γράφειν *tahdon hänen kirjoittavan / että hän kirjoittaa* (vrt. engl. "I want him to write"). *Aci* vertautuu suomen kieleen siten, että esimerkkilauseen akkusatiivimuotoista subjektia αὐτὸν vastaa suomen genetiivimuotoinen "subjekti" *hänen* ja infinitiivi γράφειν partisiippi *kirjoittavan*. Ilman akkusatiivisubjektia infinitiivi viittaa lauseen varsinaiseen subjektiin: θέλω γράφειν *tahdon [itse] kirjoittaa* ("I want to write"). *Aci*-rakenne itsessään voi myös olla finiittimuotoisen verbin subjekti tai objekti.

ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με
sallikaa lasten tulla minun luokseni (Mark. 10:14)

ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι
hänen tulee kasvaa, minun vähentyä (Joh. 3:30)

ὁ θεὸς – οὐκ ἔασει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε
Jumala ei salli teitä koeteltavan yli sen, mihin kykenette (1. Kor. 10:13)

οἵτινες – ἡστούχησαν λέγοντες ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι
joitka ovat eksyneet väittäessään ylösnousemuksen jo tapahtuneen (2. Tim. 2:18).

Aci-rakenteeseen liittyy usein prepositioilmaus, jolloin infinitiiviä edeltää neutrisukuinen artikkeli:

συνεφάγομεν – αὐτῷ μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν
söimme hänen kanssaan hänen noustuaan kuolleista (Ap. t. 10:41).

Jos subjektiin liittyy taipuva määräite (tai määritteitä), esim. predikatiivi, sekin on akkusatiivissa:

ἐλευθέρα ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα
γενομένην ἀνδρὶ ἐτέρῳ

[miehen kuoltua leski] on vapaa laista, niin ettei hän ole avionriikkoja,
jos/vaikka menee toiselle miehelle (Room. 7:3).

Vastoin *aci*-rakenteen periaatetta subjekti voi (ei vain UT:ssa vaan tietyin ehdoin klassisessakin kielessä) olla sama kuin hallitsevan lauseen:

οὐκ ἔχετε διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς

teillä ei ole, koska ette pyydä (Jaak. 4:2).

Normaalikäytännön mukaista olisi jättää pois pronomini ὑμᾶς: οὐκ ἔχετε διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι. Sanan lisääminen kuitenkin korostaa subjektia: ”te” (ette pyydä). Vastaava koskee myös seuraavaa esimerkkiä, jossa subjektiin viitataan refleksiivipronominilla:

ἐγὼ ἑμαυτὸν οὐ λογίζομαι κατειληφέναι

minä en katso itse sitä saavuttaneeni (Fil. 3:13).

Aci voi subjektiosan ohella sisältää myös muita akkusatiiveja, yhden tai useamman, tavallisesti infinitiivin objektin/objektit. Yleensä objekti(t) on helppo erottaa subjektista:

οὐκ ἐπίστευεν αὐτὸν αὐτοῖς διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας

hän ei uskoutunut heille, koska hän tuns kaikki (Joh. 2:24).

τοῦτο προσεύχομαι – – εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς [subj.] τὰ
διαφέροντα [obj.]

näin rukoilen, että saisitte selville, mikä on tärkeää (Fil. 1:9,10).

Saattaa kuitenkin olla, ettei subjektia ja objektia voi yksiselitteisesti määrittää:

καθὼς ἐστὶν δίκαιον ἑμοὶ τοῦτο φρονεῖν ὑπὲρ πάντων ὑμῶν
διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς

niin kuin minun on oikein näin ajatella teistä kaikista, koska minulla on teidät
sydämessäni

tai

koska teillä on minut sydämessänne.

Aci-rakennetta suosivat konjunktiot ὥστε *niin että*; *jotta* ja varsinkin πρίν *ennen kuin*:

ἐπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά

he täyttivät molemmat veneet [kaloilla], niin että ne olivat uppoamaisillaan
(Luuk. 5:7)

καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μηδὲ ἄρτον φαγεῖν

jälleen kokoontui väkeä, niin ettei heillä ollut aikaa edes syödä (Mark. 3:20)

πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμί

jo ennen kuin Abraham syntyi – minä olin (Joh. 8:58).

Ks. myös →infinitiivi.

aci →*accusativus cum infinitivo*

ad [*acc-*, *aff-*, *all-*, *app-*] (vrt. ruots. ”åt”)

lat. prepositio ’kohti, luo, -lle, luona; saakka; varten; suhteen; mukaan; rinnalla; lisäksi’

a-deklinaatio →ensimmäisen deklinaation rinnakkaisnimitys

adessiivi (lat. *casus adessivus* ’läsnäolon sija’, *adessivus* ’läsnä oleva’ [*ad-esse* ’olla läsnä’])

jonkin luona tai päällä olemista ilmaiseva suomen ulkopaikallissija (→paikallissijat), pääte *-lla/-llä*, esim. *haudalla*, voi ilmaista myös tapaa tai keinoa, esim. *kädellä*.

Kreikassa luona/päällä-ajatus voidaan ilmaista prepositiolla ἐπί + gen./dat./akk. ja παρὰ/πρός + dat., esim. ἐπὶ γῆς *maalla*, *maan päällä*, ἐπὶ τῷ θρόνῳ *valtaistuimella*, ἐπὶ τὰ ὕδατα *vesien/veden päällä*, παρ’ ἡμῖν *meillä*, *luonamme*, παρὰ τῷ θεῷ *Jumalalla*, *Jumalan luona*, πρὸς τῇ θύρᾳ *portilla*, *portin luona*. Tapaa tai keinoa voidaan ilmaista joko ἐν + dat:lla tai joskus myös pelkällä datiivilla, esim. λόγῳ *sanalla*.

adjektiiviattribuutti →attribuutti

adjektiivit (lat. *adiectivus* ’liittämiseen, lisäämiseen liittyvä’ [*ad-icere* ’liittää, lisätä’, pppf. *adiectus* ’liitetty, lisätty’])

laatusanat, ominaisuutta ilmaisevat sanat, esim. *rohkea*, *iloinen*, *kuulas*, liittyvät tavallisesti johonkin pääsanaan. Taipuvat pääsanansa suvussa, luvussa ja sijassa mutta eivät välttämättä samassa deklinaatiossa: ὁ σώφρων μαθητής *järkevä opetuslapsi*. Adjektiivien ja substantiivien välinen raja on sekä muodon että sisällön puolesta häälyvä. Adjektiivit muodostetaan samoin suffiksein kuin substantiivit, toisaalta monet substantiivit ovat alun perin adjektiiveja, esim. φίλος *rakastettu*, *rakas* > *ystävä* ja δοῦλος *palveleva* > *palvelija*.

Kreikan adjektiivit ovat kolme- ja kaksipäätteisiä: kolmepäätteisillä on kussakin suvussa oma taivutusmuotonsa, kaksipäätteisillä feminiini noudattaa

maskuliinin taivutusta ja neutri omaansa. Kolmepäätteiset adjektiivit ovat UT:ssa tavallisimmin -ος-α/η-ον-päätteisiä, jolloin ne taipuvat 2. ja 1. dekl:n mukaan. Pienempi osa on -υς-εια-υ-loppuisia ja taipuu 3. (mask./ntri) ja 1. dekl:n (fem.) mukaan. Kaksipäätteisissä on kolmea tyyppiä: 2. dekl:n taivutusta noudattava -ος-ον-tyyppi sekä 3. dekl:n taivutusta noudattavat -ων-ον- ja -ης-ες-tyypit. – Huom.! -ος-α/η-ον- ja -ος-ον-päätteiset feminiinit noudattavat monikon genetiivissä maskuliinin/neutrin mukaista aksentointia: esim. ποικίλων, ποικίλος *monenkirjava* (ei ποικιλῶν, kuten olisi laita, jos kyseessä olisi saman dekl:n substantiivi).

Esimerkkejä (yks. nom. ja gen.):

καλός, καλοῦ – καλή, καλῆς – καλόν, καλοῦ *hyvä, kaunis*
 αἷτιος, αἷτιου – αἷτία, αἷτίας – αἷτιον, αἷτιού *aiheuttava, syyllinen*
 ὀξύς, ὀξέος – ὀξεῖα, ὀξείας – ὀξύ, ὀξέος *terävä*

φρόνιμος, φρόνιμου – φρόνιμον, φρόνιμου *järkevä*
 μείζων, μείζονος – μείζον, μείζονος *suurempi*
 πλήρης, πλήρους – πλήρες, πλήρους *jtak täynnä oleva.*

Erikseen mainittavia ovat μέγας, μεγάλου – μεγάλη, μεγάλης – μέγα, μεγάλου *suuri* ja πολύς, πολλοῦ – πολλή, πολλῆς – πολύ, πολλοῦ *moni, paljon; suuri*. Kummankin sanan yksikön ja monikon feminiinimuodot taipuvat μεγαλ-/πολλ- pohjalta 1. dekl:n mukaan (μεγάλοι, πολλοί jne.). Maskuliinin ja neutrin monikkomuodot puolestaan taipuvat samalta pohjalta 2. dekl:n mukaan (μεγάλοι, μεγάλα; πολλοί, πολλά jne.), samoin yksikön genetiivi ja datiivi (μεγάλου, πολλοῦ jne.). Sen sijaan näiden sukujen yksikön nominatiivi ja akkusatiivi noudattavat 3. dekl:ta (μέγας, μέγαν – μέγα, μέγα ja πολύς, πολύν – πολύ, πολύ).

UT:ssa on myös muutamia 2. ja 1. dekl:n mukaan taipuvia kolmepäätteisiä supistuma-adjektiiveja. Niitä on kahdenlaisia: -οῦς-ᾱ-οῦν-päätteiset ilmaisevat väriä tai materiaalia, kuten πορφυροῦς-πορφυρᾱ-πορφυροῦν *purppurainen* ja χρυσοῦς-χρυσῆ-χρυσοῦν *kultainen*. Toinen ryhmä, -πλοῦς-πλή-πλοῦν-loppuiset (vrt. lat. -plex-päätte), käsittää lukuadjektiiveja, kuten διπλοῦς-διπλή-διπλοῦν *kaksinkertainen*. Supistumattomat muodot ovat vastaavasti πορφύρεος, χρύσεος ja διπλόος. Huomiota herättää, että πορφύρεος ja χρύσεος saavat supistuman tuloksena sirkumfleksin, vaikkei kummallakaan supistuvista vokaaleista ole aksenttia. Kyseessä on analogia: koska sanat genetiivissä ja datiiivissa saavat normaalienkin korkosääntöjen perusteella sirkumfleksin, sama aksenttimerkki annetaan yhdenmukaisuuden vuoksi kaikille taivutusmuodoille. →”Eira”-säännön vaikutuksesta ρ:n jälkeinen pitkä vokaali on α eikä η: πορφυρᾱ mutta χρυσῆ.

Adjektiivin käyttö

Vaikka kreikan sanajärjestys on esim. suomeen verrattuna huomattavan joustava, adjektiivin ja sen pääsanan keskinäinen suhde on halutun ajatuksen ilmentämiseksi tarkasti määrätty. Suhde on joko →attributiivinen – ”hyvä maa” – tai →predikatiivinen – ”maa on hyvä”. Suhteen määrittäminen helpottuu olennaisesti, jos pääsanaan liittyy artikkeli.

Attributiivinen käyttö: ”hyvä maa”. Adjektiivi liittyy pääsanaansa välittömästi *adjektiiviattribuuttina*:

- a) artikkeli–adjektiivi–pääsana: ἡ καλὴ γῆ
- b) artikkeli–pääsana–artikkeli–adjektiivi: ἡ γῆ ἡ καλὴ
- c) pääsana–artikkeli–adjektiivi: γῆ ἡ καλή.

Jos pääsanaan liittyy kaksi adjektiivia, molemmat voivat seurata pääsanaa, kuten ilmauksessa ὁ μάργυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός *uskollinen ja luotettava todistaja* (Ilm. 3:14). Tavallisempaa käytäntöä kuitenkin edustaa esimerkiksi ὁ πιστὸς οἰκονόμος ὁ φρόνιμος *uskollinen, järkevä taloudenhoitaja* (Luuk. 12:42), jossa adjektiiveista toinen edeltää, toinen seuraa pääsanaa.

Predikatiivinen käyttö: ”maa on hyvä”. Adjektiivi liittyy pääsanaansa olla-verbin (→kopulan) kanssa tai ilman. Adjektiivin edessä ei ole artikkelia! Sanajärjestyksen valinta on tyyli- ja painotuskysymys:

- a) olla-verbin kanssa: ἡ γῆ ἐστὶ καλή / ἡ γῆ καλή ἐστὶ / καλή ἐστὶ ἡ γῆ,
- b) ilman olla-verbiä (→nominaalilause): ἡ γῆ καλή / καλὴ ἡ γῆ.

Jos artikkeli puuttuu, ilmauksista καλὴ γῆ ja γῆ καλή tulee kaksiyymmärteisiä: adjektiivin käyttötapa on tulkittavissa lauseyhteyden mukaan joko attributiiviseksi tai predikatiiviseksi: ”hyvä maa” tai ”maa on hyvä”. Yleensä asia ratkeaa helposti lauseyhteyden perusteella, ei kuitenkaan aina: ilmauksessa πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος (2. Tim. 3:16) adjektiivi θεόπνευστος (”jumalpuhallettu”) voidaan ymmärtää yhtä hyvin attribuutiksi kuin predikatiiviksi (jolloin myös καί-sanankin merkitys vaihtelee):

jokainen/kaikenlainen Jumalan inspiroima kirjoitus on myös hyödyllinen
tai
jokainen/kaikenlainen kirjoitus on Jumalan inspiroima ja hyödyllinen.

Substantivoitu adjektiivi: Adjektiivi voidaan substantivoida liittämällä siihen artikkeli, esim. οἱ σοφοί (vrt. engl. ”the wise”, ruots. ”de kloka”). Maskuliini ja feminiini viittaavat henkilöihin, neutri (yksikössä tai monikossa) asiaan/ominaisuuteen:

ὁ κακός *paha henkilö; se, joka on paha* (mask.), τὸ κακόν *pahuus; se mikä on paha(a)* (ntri), τὸ ἀγαθόν, τὰ ἀγαθὰ *hyvyys; se mikä on hyvä(ä)* (ntri)

μὴ νικῶ [*< νικά-ου, pass.*] ὑπὸ τοῦ κακοῦ ἀλλὰ νικά [*< νικά-ε akt.*]
ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν (Room. 12:21)

älä anna pahan/pahuuden voittaa sinua, vaan voita hyvällä paha

τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων

ihmisten salaiset asiat / salaisuudet (Room. 2:16).

Artikkeli ei kuitenkaan ole substantivoinnin välttämätön ehto:

ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν

olet kätkenyt nämä asiat / tämän viisailta (Luuk. 10:21)

ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν

päivien lopussa (Hepr. 1:2).

adverbiaaliprepositiot → **prepositionaaliadverbit**

adverbiaalit

verbin tai koko lauseen →määritteet, ilmaisevat esim. paikkaa, aikaa tai tekemisen tapaa: Lähdin *illalla kaupungille*. Emme olleet tavanneet *moneen kuukauteen*. Vene joutui *myrskyssä tuuliajolle*.

adverbit (lat. *adverbium* 'adverbi' [*ad verbum* "sanaan"])

partikkelien alalaji, tavallisimmin verbiin tai adjektiiviin liittyvät määritteet, ilmaisevat mm. aikaa, paikkaa, tapaa, määrää: satoi *rankasti, erittäin* sinnikäs.

Kreikan adverbista -ως-loppuiset ilmaisevat lähinnä tapaa. Ne on johdettu adjektiiveista tai partisiipeista, joiden mask. mon. gen:stä ne eroavat ainoastaan siten, että loppu-v korvautuu sigmalla:

<i>adjektiivi</i>	<i>mon. gen.</i>	<i>adverbi</i>
κακός <i>huono</i>	κακῶν	κακῶς <i>huonosti</i>
πᾶς <i>jokainen; koko;</i> <i>kaikki</i>	πάντων	πάντως <i>kaiketi; kerta</i> <i>kaikkiaan</i>
ἀληθής <i>tosi</i>	ἀληθῶν	ἀληθῶς <i>todella; varmasti</i>
ὢν (εἰμί <i>olla</i>) <i>oleva</i>	ὄντων	ὄντως <i>todella</i>
ὁμολογούμενος <i>tunnustettu</i>	ὁμολογουμένων	ὁμολογουμένως <i>tunnustetusti</i>

(ὁμολογέω *tunnustaa*)

vrt. οὗτος *tämä*, οὕτω/οὕτως *tällä tavoin, näin*.

Myös adjektiivin neutrin yksikön akkusatiivi (harvemmin monikko) voi toimia adverbina: πολύ (myös: πολλά) *paljon, kovasti* (πολύς *moni, paljon; suuri*), μικρόν *vähän* (μικρός *pieni*), ὀλίγον *vähän* (ὀλίγος *harvalukuinen*), πλησίον *lähellä* (πλησίος *lähellä oleva*), ταχύ *nopeasti* (ταχύς *nopea*).

Suuntaa ilmaisevat adverbit tunnistaa -ω-päätteestä; kantasana on usein prepositio:

ἀνά <i>ylös, päällä, päälle</i>	ἄνω <i>ylös</i>
εἰς = εἰς <i>sisään jhk</i>	ἔσω <i>sisään</i>
ἐξ <i>jnk sisältä, -sta/-stä</i>	ἔξω <i>ulos</i>
κάτω <i>alas</i>	κάτω <i>alas</i>
	ὀπίσω <i>taakse</i> .

Paikkaan liittyviä tunnusomaisia suffikseja ovat mm. -οὔ ja -θεν:

αὐτοῦ <i>täällä; siellä</i>	ἄλλαχόθεν <i>muualta</i>
ὁμοῦ <i>samassa paikassa</i>	ἐκεῖθεν <i>sieltä</i>
πανταχοῦ <i>kaikkialla</i>	παντοθεν <i>kaikkialta</i>
ποῦ <i>missä?</i>	πόθεν <i>mistä?</i>

Eräiden substantiivien (ja pronomien) yksikön sijamuodot (gen., dat. tai akk.) ovat jääneet elämään adverbeina, UT:ssa mm. νυκτός *yöllä* (νύξ *yö*), κύκλῳ *ympärillä* (κύκλος *ympyrä*), μακρῶν *kaukana* (μακρός *pitkä*), δωρεάν *lahjaksi* (δωρεά *lahja*), οὐ *missä, minne* (rel.pron. ὅς).

Adverbien komparaatiosta ks. →komparatiivi. Lisää adverbeja pikkusana-luettelossa s. 84.

adversatiivinen (lat. *adversus* 'vastapäätä oleva' [*ad-vertere* 'kääntää päin, suunnata kohti'])

vastakohtainen, rajoittava, esim. *mutta, paitsi*

affiksi (lat. *affixus* 'liitetty', pppf. [*affigere* 'liittää' < **ad-figere*])

liite, lisäosa, laajennin, morfeemi, joka taivutuksessa tulee joko kantasanan eteen (prefiksi, etuliite [lat. *prae*]), sisään (infiksi, sisäliite [lat. *in*]) tai loppuun (suffiksi, jälki-/loppuliite [lat. *sub*]). Affikseja ovat mm. eri johtimet, kuten sijapäätteet, reduplikaatio, tempussuffiksi jne.

agentti

(lat. *agens*, gen. *agentis* 'tekevä, toimiva' [*agere* 'viedä, kuljettaa; tehdä, toimia'])

passiivi-ilmauksiin liittyvä, tavallisimmin ὑπό-preposition edeltämä genetiivi-muotoinen toiminnan aiheuttaja, esim.

ἐβαπτίζοντο ὑπ’ αὐτοῦ [Ἰωάννου] ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ
”they were baptized by him in the river Jordan” (Mark. 1:5)

Keskeistä lauseessa on itse toiminta ja toiminnan kohde: ihmisiä kastettiin, ihmiset saivat kasteen. Toiminnan aiheuttaja, Johannes, on ikään kuin lisämäärite, lisäinformaatio.

Seuraavassa esimerkissä agentti on verbin edellä korostamassa minä–sinä-vastakkaisuutta:

ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι
minun on tarpeen tulla sinun kastamaksesi / saada sinulta kaste [mutta sinä tulet minun kastettavakseni!] (Matt. 3:14).

ὑπό-preposition ohella toiminnan aiheuttaja voidaan ilmaista prepositiolla ἀπό/διὰ/παρά + gen.; myös pelkkä datiivi on mahdollinen, joskaan ei tavallinen. Yksiselitteisin tapaus UT:ssa lienee Pilatuksen lause οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶ πεπτωγμένον αὐτῷ (= ὑπ’ αὐτοῦ) *mitään kuoleman ansainnutta ei hän ole tehnyt* (Luuk. 23:15).

Lisäksi -τός-loppuisten →verbaaliadjektiivien yhteydessä toimijaa ilmaisee pelkkä genetiivi: ἐκλεκτοὶ θεοῦ *Jumalan valitut/valitsemat* (ἐκλέγω *valita*).

aikaluokat, aikamuodot →tempukset

akkusatiivi (lat. *casus accusativus* ’syytettä koskeva sija’, *accusativus* ’syytettä koskeva’ [*accusare* ’syyttää’ < **ad-cusare*], kreikan aiheutukseen viittaavan αἰτιατικῇ-termin epäonnistunut latinannos)

objektin eli toiminnan kohteen sijamuoto, suomessa muodoltaan nominatiivin tai genetiivin kaltainen: osta *leipä*, ostan *leivän*. UT:n toiseksi yleisin sijamuoto heti nominatiivin jälkeen, esiintyy myös monien prepositioiden yhteydessä ja ilmaisee, mitä kohden toiminta suuntautuu (esim. kohti, luokse, päälle, päin). Prepositioista akkusatiivin vaativat aina ἀνά ja εἰς; muitakin sijamuotoja mutta myös akkusatiivia käyttävät διὰ, ἐπί, κατά, μετά, παρά, περί, πρὸς, ὑπέρ sekä ὑπό. – Mainittakoon, että hellenistisessä kreikassa tavallinen genetiivin kiertoilmaus κατά + akk. on UT:ssa harvinainen: esim. ἡ καθ’ ὑμᾶς πίστις (vrt. Ef. 1:15) = ἡ πίστις ὑμῶν *teidän uskonne* (ks. myös Ap. t. 17:28, 18:15, 26:3).

Käyttö

Akkusatiivi voi toimia lauseessa sekä suorana että sisäisenä objektina. Sisäisestä objektista on kyse, kun akkusatiivimuotoinen sana on samaa kantaa kuin sitä ohjaava verbi (→*figura etymologica*):

καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς οἶκον
hän lähetti hänet kotiin (Mark. 8:26)

ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην
he iloitsivat ”suuren ilon” / valtavasti (Matt. 2:10).

Toisinaan, ei kovin usein, akkusatiivi ilmaisee, missä suhteessa asiaa tarkastellaan (*accusativus respectus*):

Μωϋσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου
Mooses näet kirjoittaa laista tulevan vanhurskauden suhteen/osalta
 (Room. 10:5).

Muita akkusatiivin käyttötapoja ovat ajan ilmaukset, esim. οὐ πολλὰς ἡμέρας *ei montakaan päivää*, sekä adverbis (tav. ntrin yks. akk.), kuten πολὺ *paljon*, ὀλίγον *vähän*, πρῶτον *ensin*, τί *mitä?*, *miksi?*.

Erityisesti huomattakoon akkusatiivin käyttö →*aci*-rakenteessa infinitiivin subjektisijana:

τί [obj.] με [subj.] δεῖ ποιεῖν;
mitä minun pitää tehdä? (Ap. t. 16:30).

Muutamat verbit saavat kaksi akkusatiivia, mm. διδάσκω *opettaa jklle jtak*, ἐρωτάω *kysyä jkelta jtak/jstak*, ἀναμνησκω *muistuttaa jkta jstak*:

καὶ ἡρώτων αὐτὸν – – τὰς παραβολὰς
he kysyivät häneltä vertauksista (Mark. 4:10).

aksentti ja aksenttimerkit (lat. *accentus* ’äänenpaino, korostus’)

Sanan paino (korko, aksentti) on kreikassa viimeisellä (→*ultima*), viimeistä edellisellä (→*penultima*) tai sitäkin edeltävällä (→*antepenultima*) tavulla.

Esimerkiksi nelitavuinen θεόπνευστος *Jumalan inspiroima* jakautuu →ta-vuihin seuraavasti:

θε - ό (*antepenultima*) - πνευ (*penultima*) - στος (*ultima*).

Paino osoitetaan aksenttimerkein. Nousevaa painoa osoittaa *akuutti* (´), (lat. *acutus* ’terävä; korkea’), laskevaa korkoa *gravis* (˘) (lat. *gravis* ’raskas’) ja nousevaa-laskevaa *sirkumflekseksi* (akuutin ja graviksen graafinen yhdistelmä: ˆ = ^ tai ˇ) (lat. *circumflexus* ’kierretty’ [*circum* ’ympäri’ + *flectere* ’taivuttaa’]). Kourallinen yksitavuisia pikkusanoja jää kokonaan vaille omaa aksenttia (→prokliittiset sanat). Tekstiä luettaessa korollisia tavuja painotetaan samalla tavoin aksenttimerkistä riippumatta.

Akuutti voi sijaita paitsi viimeisellä ja toiseksi viimeisellä tavulla myös kolmanneksi viimeisellä (lyhyellä tai pitkällä), kunhan viimeinen tavu on lyhyt:

ἀδελφή, σκοτία (pitkä $\bar{\alpha}$) *pimeys*, ἀλήθεια *totuus* (lyhyt α), mutta dat. ἀληθείᾳ (pitkä $\bar{\alpha}$) *totuudella, totuudessa*.

Gravis esiintyy ainoastaan sanan viimeisellä tavulla (lyhyellä tai pitkällä), ja silloinkin vain, jos tekstissä seuraa *välittömästi toinen kreikan sana*: ἀνὴρ μωρός ὅς, mutta pilkun kera ἀνὴρ μωρός, ὅς *hullu mies, joka*.

Sirkumfleksi edellyttää aina pitkän tavun (pitkän vokaalin tai diftongin), ja se voi sijaita vain viimeisellä tai viimeistä edellisellä tavulla, kuten sanoissa συκῇ *viikunapuu* ja ἐκεῖνος *tuo, hän, se*. Viimeistä edellisellä tavulla sirkumfleksi voi olla vain, jos viimeinen tavu on lyhyt (siksi ἐκεῖνος *tuo*, mutta yks. gen. ἐκείνου *tuon*). Sirkumfleksi on myös tyypillinen supistumatavujen aksentti (kuten συκῇ < συκέα).

Sanaa nimitetään sen mukaan, millä tavulla sen paino on ja miten se osoitetaan: sana, jolla on akuutti, on joko →oksytonon, →paroksytonon tai →proparoksytonon, ja sana, jolla on sirkumfleksi, joko →perispomenon tai →properispomenon.

Korko ja korkomerkki ilmenevät sanan perusmuodosta. Nominat pyrkivät taivutettaessa säilyttämään koron alkuperäisellä tavulla, jollei korkosäännöistä muuta seuraa. Verbin persoonamuodoissa korko pyrkii, jos mahdollista, kolmannele tavulle lopusta (ei kuitenkaan milloinkaan augmenttia edemmäksi: εἰσηλθεν, ei εἴσηλθεν). Partisiipeissa ja infinitiiveissä koron paikka vaihtelee tempusvartaloittain.

Esimerkkejä:

πνεῦμα *tuuli, henki*, mon. gen. πνευμάτων

πνευματικός *hengellinen*, yks. gen. πνευματικοῦ

λαμβάνω *ottaa; saada*, akt. ind. prees. λαμβάνουσι, perf. εἴληφα, inf. prees. λαμβάνειν, aor. λαβεῖν (< λαβέ-εν), med. part. fut. λημψόμενος, akt. part. aor. λαβών, perf. εἴληφώς, pass. part. aor. λημφθείς.

Huomattakoon lopuksi, että sanan merkitys saattaa ratketa pelkän painon perusteella, vrt. ἄγων akt. part. prees. mask. yks. nom., ἄγω 'kuljettaa, viedä, tuoda' ja ἄγων (saman verbin johdos) 'kilpailu, kamppailu' (vrt. *agonia*).

Ks. myös →enkliittiset sanat.

aktiivi (lat. *activus* 'aktiivinen' [*agere* 'viedä, kuljettaa; tehdä, toimia'], kr. διάθεσις ἐνεργητική)

yksi verbin →päälukosta (diateeseista). Aktiivia käytetään, kun lauseen subjekti esitetään toiminnan suorittajana (ei kohteena). →persoonapäite

Aktionsart →teonlaatu

akuutti → aksentti ja aksenttimerkit

alfa privativum (lat. *privativus* 'riistävä' [*privare* 'riistää'])

'riistävä alfa', sanalta sen merkityksen riistävä, ts. vastakkaiseksi muuttava etuliite $\grave{\alpha}$ -/ $\acute{\alpha}$ v-, vastaa suomen etuliitettä 'epä-/ei-' ja päätettä '-ton/-tön' (vrt. lat. *in-* ja engl. *un-/less*); esim. $\gamma\nu\omega\sigma\tau\acute{o}\varsigma$ - $\acute{\alpha}\gamma\nu\omega\sigma\tau\acute{o}\varsigma$ 'tunnettu-tuntematon'. Vokaali-alkuisen sanan edessä etuliite saa enimmäkseen muodon $\acute{\alpha}$ v-: $\acute{\alpha}\xi\iota\omicron\varsigma$ - $\acute{\alpha}\nu\acute{\alpha}\xi\iota\omicron\varsigma$ 'arvollinen-arvoton' (mutta $\acute{\alpha}\omicron\rho\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$ 'määrittelemätön, epämääräinen'). Toisinaan *alfa privativum* + substantiivi antaa tulokseksi adjektiivin, esim. $\acute{\alpha}$ - + $\kappa\alpha\rho\acute{\alpha}\varsigma$ > $\acute{\alpha}\kappa\alpha\rho\acute{\alpha}\varsigma$ *hedelmätön* (ei 'epähedelmä'). – Kielihistoriallisesti kyseessä on →tavunmuodostava v (v): $*\check{v}$ - $\gamma\nu\omega\sigma\tau\acute{o}\varsigma$ > $\acute{\alpha}\gamma\nu\omega\sigma\tau\acute{o}\varsigma$.

alfa purum (lat. *purus* 'puhdas')

'puhdas alfa', attikan murteessa ϵ :n, ι :n ja \omicron :n jälkeinen aitoperäinen pitkä / $\bar{\alpha}$ /, jota vastoin muiden äänteiden jälkeinen pitkä / $\bar{\alpha}$ / on epäperäinen, *alfa impurum* 'epäpuhdas alfa', syntynyt joko vokaalien supistuman tai sijaispidennyksen seurauksena. Esimerkiksi tyypillisen feminiiniabstraktin $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\acute{\iota}\alpha$ pitkä loppu- α on 'puhdas', kun taas sanan $\acute{\alpha}\gamma\alpha\pi\bar{\alpha}\tau\epsilon$ pitkä alfa (jonka pitkäksi paljastaa sirkumfleksi) on 'epäpuhdas', koska se on syntynyt α - ϵ -supistuman tuloksena ($\acute{\alpha}\gamma\alpha\pi\acute{\alpha}$ - $\epsilon\tau\epsilon$). 'Epäpuhdas' on myös sanan $\pi\bar{\alpha}\varsigma$ pitkä alfa, sillä se on seurausta sijaispidennyksestä $\check{\alpha}$ → $\bar{\alpha}$ ($*\pi\check{\alpha}\nu\tau\varsigma$ > $\pi\bar{\alpha}\varsigma$).

Muiden äänteiden kuin ϵ :n, ι :n ja \omicron :n jälkeen alkuperäinen / $\bar{\alpha}$ / muuttui attikassa pitkäksi e-äänteeksi, jooniassa niidenkin jälkeen. Sen sijaan muissa murteissa alkuperäinen / $\bar{\alpha}$ / säilyi: attika $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha$, joonia $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\eta$, muuten ' $\bar{\alpha}\mu\acute{\epsilon}\rho\bar{\alpha}$ päivä'. Ks. →"eira"-sääntö.

alisteinen lause

toiselle lauseelle alisteinen lause (sivulause), esim. *että-* ja *jos-*lause

allatiivi (lat. *casus allativus* 'luokse tuomisen sija' [*afferre* 'tuoda luokse' < **ad-ferre*, pppf. *allatus* 'luokse tuotu'])

luokse tulemista, saapumista ilmaiseva ulkopaikallissija, pääte *-lle*, esim. *haudalle*. Ilmaistaan kreikassa suoraan datiivilla tai prepositioin $\acute{\epsilon}\pi\iota$ / $\pi\alpha\rho\acute{\alpha}$ + akk. ja $\pi\rho\acute{o}\varsigma$ + akk., esim. $\acute{\epsilon}\pi\iota$ $\tau\eta\nu$ $\gamma\eta\nu$ *maalle*, $\pi\alpha\rho\acute{\alpha}$ $\pi\acute{o}\tau\alpha\mu\omicron\nu$ *joelle*, $\pi\rho\acute{o}\varsigma$ $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\upsilon\varsigma$ *heille*.

allit(t)eraatio (lat. *ad* + *littera* 'kirjain')

"kirjaimenmyönteisyys", alkusointu, peräkkäisten tai lähekkäisten alkuäänteiden yhteensointu: *parempi virsta vääriä kuin vaaksa vaaraa*. UT:ssa esim. Room. 1:31, jossa Paavali sidesanoja käyttämättä (→asyndeton) nimeää suuren joukon

häpeällisten himojen valtaan joutuneita, mm. ἀσυνέτους ἀσυνθέτους (’ymmärtämättömät ja epäluotettavat’).

allofoni (kr. ἄλλος ’muu’, φωνή ’ääni’; ἀλλόφωνος ’muuta kieltä puhuva’) äänteen foneettinen variantti, esim. /κ/ ja /χ/ samoin kuin /k/ ja /q/ ovat k-äänteen allofoneja. Foneemi realisoituu äänneympäristön mukaisesti, esim. οὐκ ἔχομεν (ind.) ja οὐχ ἔξομεν (fut.).

alluusio (lat. *allusio* ’leikki’ [*alludere* ’laskea leikkiä; läikkyä jtk vasten’ < **ad-ludere*])

vihje, epäsuora viittaus johonkin ulkopuoliseen, kuten muuhun tekstiin tai asiayhteyteen. UT on tulvillaan alluusioita VT:iin. Suomalaisesta profaanikirjallisuudesta esimerkkinä voi mainita vaikkapa Aleksis Kiven *Nummisuutarit* useine VT-alluusioineen.

ǎv →modaalipartikkeli

anakoluutti (kr. ἄν- [→*alfa privativum*], ἀκόλουθος ’seuraava’ [ἀκολουθέω ’seurata’])

”seuraamattomuus”, esityksessä oleva epäjohdonmukaisuus, kun esitys ei jatkuukaan ennakoidulla tai odotetulla tavalla, esim. Matt. 12:36: πᾶν ῥῆμα ἀργὸν ὃ λαλήσουσιν οἱ ἄνθρωποι ἀποδώσουσιν περὶ αὐτοῦ λόγον, sananmukaisesti ”Jokainen turha sana, jonka ihmiset lausuvat, he joutuvat tekemään tiliä siitä” pro ”Jokaisesta turhasta sanasta, jonka ihmiset lausuvat, he joutuvat tekemään tiliä” (= περὶ παντὸς ἀργοῦ ῥήματος ὃ λαλήσουσιν οἱ ἄνθρωποι ἀποδώσουσιν λόγον)

analogia (kr. ἀναλογία [ἀνά-λογος ’vastaava, yhtäpitävä’])
suhde, vastaavuus

antepenultima (lat. *ante-paen-ultima*, *ante* ’edessä, ennen’, *paene* ’miltei’, *ultimus* ’viimeinen’)

sanan kolmanneksi viimeinen tavu, →aksentti ja aksenttimerkit

aoristi

(kr. ἀόριστος ’määrittelemätön, epämääräinen’ [ǎ- →*alfa privativum*, ὀρίζω ’määrätä; määritellä’])

preesensin ohella UT:n tavallisin tempus, esiintyy kaikissa diateeseissa ja moduksissa. Nimi viittaa tekemiseen, jonka ajankohtaa, kestoa tai lähempää luonnetta ei ole määritelty. Olennaisinta aoristissa on sen →aspekti, joka on ulkoinen

(”external”): toiminta nähdään yhtenä kokonaisuutena, yleisluonteisesti, tarkemmin erittelemättä.

Aoristin →teonlaatu vaihtelee tekstiyhteyden ja sanan leksikaalisen merkityksen mukaan: toiminta voi olla alkavaa (ingressiivinen), kerrallista (punktuaalinen/momentaaninen), yleisesti toteavaa (kompleksiivinen), muutosta/lopputulosta painottavaa (efektiivinen). Toisinaan teonlaatu on yksiselitteinen, toisinaan eri vaihtoehdot ovat mahdollisia.

Aoristin suomentaminen vaihtelee tapaluokittain: Indikatiivin aoristi käännetään miltei aina imperfektillä, perfektillä tai pluskvamperfektillä (mutta vrt. →gnoominen aoristi) ja imperatiivi preesensillä. Konjunktivi, infinitiivi ja partisiippi suomennetaan lauserakenteen/tekstiyhteyden mukaan joko preesensillä tai jollakin menneen ajan tempuksella.

Aoristivartalo eroaa preesensvartalosta siten, että se on joko tätä lyhyempi tai pitempi. Lisäksi useimmilla aoristimuodoilla on tuntomerkinä oma tunnuskonsonantti ja/tai tunnusvokaali.

Ks. myös →kirjeaoristi.

Muodostaminen

Aktiivissa on neljä, mediumissa kolme (tai pikemminkin vain kaksi) ja passiivissa kaksi tapaa muodostaa aoristivartalo. Normaalisti verbillä on yksi aoristivartalo akt./med:ssa ja yksi pass:ssa. Muodostamistavat (tempussuffiksi, vartalo/juuri) ilmenevät oheisesta koosteesta:

aktiivi/mediumi	tunnus	passiivi	tunnus
1. aoristi eli sigma- eli heikko aoristi	-σ-	1. aoristi eli theeta-aoristi	-θη/θε-
2. aoristi eli vahva eli temaattinen aoristi	vartalo/juuri	2. aoristi eli eeta-aoristi	-η/ε-
kappa-aoristi	-κ-, juuri		
juuriaoristi	juuri		

Koska 1. aoristeja ja 2. aoristeja esiintyy sekä aktiivissa, mediumissa että passiivissa, olisi selvyys vuoksi suositettavaa käyttää termejä sigma-aoristi, temaattinen aoristi, theeta-aoristi ja eeta-aoristi.

Seuraavissa taulukoissa on taivutettuna eri aoristeissa viisi verbiä järjestyksessä λύω *irrottaa* (sigma-aoristi), δίδωμι *antaa* (kappa-aoristi; vartalosta ks. →kappa-aoristi), πίνω *juoda* (temaattinen aoristi), ἵστημι *asettaa seisomaan*

(juuriaoristi), λύω (theeta-aoristi) ja γράφω *kirjoittaa* (eeta-aoristi). Verbit on valittu lähinnä tilasyistä (esim. verbillä πίνω on mediumin muotoja vain ind. fut:ssa). Samoin tilasyistä mediumimuodot esitetään erikseen kunkin taulukon jälkeen.

Indikatiivi

	Aktiivi				Passiivi	
	1. aor.	κ-aor.	2. aor.	juuriaor.	1. aor.	2. aor.
vrkl.	λυσ-	δωκ-	πι-	στη-	λυθη-	γραφη-
y. 1	ἔλυσα	ἔδωκα	ἔπιον	ἔστην	ἐλύθην	ἐγράφην
2	ἔλυσας	ἔδωκας	ἔπιες	ἔστης	ἐλύθης	ἐγράφης
3	ἔλυσε(ν)	ἔδωκε(ν)	ἔπιε(ν)	ἔστη –	ἐλύθη –	ἐγράφη –
m. 1	ἐλύσαμεν	ἐδώκαμεν	ἐπίομεν	ἔστημεν	ἐλύθημεν	ἐγράφημεν
2	ἐλύσατε	ἐδώκατε	ἐπίετε	ἔστητε	ἐλύθητε	ἐγράφητε
3	ἔλυσαν	ἔδωκαν	ἔπιον	ἔστησαν	ἐλύθησαν	ἐγράφησαν

Mediumi:

ἐλυσάμην – ἐλύσω (< *ἔλυσα-σο) – ἐλύσατο – ἐλυσάμεθα – ἐλύσασθε – ἐλύσαντο
 ἐδόμην – ἔδου (< *ἔδο-σο) – ἔδοτο – ἐδόμεθα – ἔδοσθε – ἔδοντο
 ἐπιόμην – ἐπίου – ἐπίετο – ἐπιόμεθα – ἐπίεσθε – ἐπίοντο

Konjunktivi

	Aktiivi				Passiivi	
	1. aor.	κ-aor.	2. aor.	juuriaor.	1. aor.	2. aor.
vrkl.	λυσ-	δο-	πι-	στη-	λυθη-	γραφη-
y. 1	λύσω	δῶ	πίω	στῶ	λυθῶ	γραφῶ
2	λύσης	δῶς !	πίης	στῆς	λυθῆς	γραφῆς
3	λύσῃ	δῶ !	πίῃ	στῇ	λυθῇ	γραφῇ
m. 1	λύσωμεν	δῶμεν	πίωμεν	στῶμεν	λυθῶμεν	γραφῶμεν
2	λύσητε	δῶτε	πίητε	στήτε	λυθητε	γραφῆτε
3	λύσωσι(ν)	δῶσι(ν)	πίωσι(ν)	στῶσι(ν)	λυθῶσι(ν)	γραφῶσι(ν)

Mediumi:

λύσωμαι – λύσῃ – λύσῃται – λυσώμεθα – λύσῃσθε – λύσονται
 πίωμαι – πίῃ – πίῃται – πιώμεθα – πίῃσθε – πίωνται
 δῶμαι – δῶ ! [*δο/δω-η-σαι] – δῶται – δώμεθα – δῶσθε – δῶνται

Imperatiivi

	Aktiivi				Passiivi	
	1. aor.	κ-aor.	2. aor.	juuriaor.	1. aor.	2. aor.
vrtl.	λυσ-	δο-	πι-	στη-/στα-	λυθη-	γραφη-
y. 2	λῦσον	δός	πίε	στήθι, -στα	λύθητι	γράφηθι
3	λυσάτω	δότω	πιέτω	στήτω	λυθήτω	γραφήτω
m. 2	λύσατε	δότε	πίετε	στήτε	λύθητε	γράφητε
3	λυσάτωσαν	δότωσαν	πιέτωσαν	στάτωσαν	λυθήτωσαν	γραφήτωσαν

Mediumi:

λῦσαι – λυσάσθω – λύσασθε – λυσάσθωσαν

δοῦ (< *δό-σο) – δόσθω – δόσθε – δόσθωσαν

πιοῦ (< *πιέ-σο) – πιέσθω – πίεσθε – πιέσθωσαν

Huom.! Koska yks. 2. pers:n -αι-pääte katsotaan painon kannalta lyhyeksi, vähintään kolmetavuisen verbin aksentti on →antepenultimalla: *πίστευσαι* (mutta kaksitavuinen *λῦσαι*; λυ-tavu pitkä).

Infinitiivi

	Aktiivi				Passiivi	
	1. aor.	κ-aor.	2. aor.	juuriaor.	1. aor.	2. aor.
	λῦσαι,	δοῦναι	πιεῖν	στήναι	λυθῆναι	γραφῆναι
	πιστεῦσαι					

Mediumi: λύσασθαι, δόσθαι, πιέσθαι

Partisiippi

	Aktiivi				Passiivi	
	1. aor.	kappa-aor.	2. aor.	juuriaor.	1. aor.	2. aor.
	λυσ-	δο-	πι-	στα-	λυθε-	γραφε-
mask.	λύσας	δούς	πιών	στάς	λυθείς	γραφείς
fem.	λύσασα	δοῦσα	πιοῦσα	σᾶσα	λυθεῖσα	γραφεῖσα
ntri	λῦσαν	δόν	πιόν	σάν	λυθέν	γραφέν

Mediumi: λυσάμενος, -η, -ον, δόμενος, -η, -ον, πιόμενος, -η, -ον

Akt./Med:n aoristin muodostustavasta ei voi johtaa pass:n aoristin muodostustapaa. Esimerkiksi verbit ἀγγέλλω *ilmoittaa*, ἀποστέλλω *lähettää*, κρύπτω

kätkeä ja στρέφω *kääntää*, jotka akt./med:ssa muodostavat sigma-aoristin, saavat passiivissa eeta-aoristin (vartalot ἀγγελη/ε-, ἀποσταλη/ε-, κρυβη/-ε-, στραφη/-ε). Sen sijaan sellaiset tavalliset akt./med:n temaattisen aoristin muodostavat verbit kuin ἄγω *tuoda*, *viedä*, βάλλω *heittää*, γίνομαι *tulla*, *tapahtua*, εὐρίσκω *löytää*, λαμβάνω *ottaa*; *saada*, λείπω *jättää*, τίκτω *synnyttää* ja φέρω *kantaa* taipuvat passiivissa theeta-aoristin mukaan (vartalot ἄχθη/ε-, βληθη/ε-, γεννηθη/ε-, εὐρεθη/-ε, ληφθη/ε-, λειφθη/ε-, τεχθη/ε-, ἐνεχθη/ε-). Toisaalta kappa- ja juuriaoristit noudattavat passiivissa 1. aoristin muodostusta.

Erikoistapauksia: ἄγω-verbi saa ἀγαγ-vartalon ohella muutaman kerran myös sigma-aoristin mukaisen ἄξ-vartalon, esim. yhdysverbi ἐπισυνάγω *koota yhteen*, vrt. Matt:n ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου (23:37) ja Luuk:n ἐπισυνάξαι (13:34) *miten monesti olenkaan halunnut koota lapsesi*. Verbillä ἴστημι puolestaan on aktiivissa sigma-aor:n mukainen transitiivimerkityksinen vartalo στησ- ('asettaa') ja intransitiivinen juuriaor.vartalo στη-, στα- ('asettua'). Verbit ἀνοίγω *avata* ja διατάσσω *käskää* muodostavat passiivissa sekä theeta- että eeta-aor.vartalot: ἀνοιχθη/ε- ja ἀνοιγη/ε- sekä διαταχθη/ε- ja διαταγη/ε-.

Esimerkkejä aoristin aspektista ja teonlaadusta:

ὁ δὲ βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ
ἀπώλεσεν τοὺς φονεῖς ἐκείνους

kuningas vihastui ja lähetti sotajoukkonsa ja tuhosi / tuhoamaan nuo murhamiehet
(Matt. 22:7)

teonlaatu: ὠργίσθη ingressiivinen

πέμψας, ἀπώλεσεν momentaaninen/kompleksiivinen

φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς
τὴν γέενναν.

pelätkää häntä, jolla tapettuaan [ihminen] on valta syöstä [hänet] helvettiin
(Luuk. 12:5)

teonlaatu: φοβήθητε, ἀποκτεῖναι, ἐμβαλεῖν kompleksiivinen

οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα
πάντες πιστεύσωσιν δι' αὐτοῦ

hän tuli todistukseksi / todistamaan, että hän todistaisi valosta, jotta kaikki uskoisivat hänen kauttaan (Joh. 1:7)

teonlaatu: ἦλθεν kompleksiivinen

μαρτυρήσῃ efektiivinen/kompleksiivinen

πιστεύσωσιν ingressiivinen/kompleksiivinen

ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ
Χριστοῦ ἐγένετο

laki annettiin Mooseksen välityksellä, armo ja totuus tulivat Jeesuksen Kristuksen välityksellä (Joh. 1:17)

teonlaatu: ἐδόθη, ἐγένετο kompleksiivinen

πάντες γὰρ ἡμαρτον

kaikki ovat tehneet syntiä (Room. 3:23)

teonlaatu: kompleksiivinen

εὐχέσθε ὑπὲρ ἀλλήλων ὅπως ἰαθῇτε

rukoilkaa toistenne puolesta, että parantuisitte (Jaak. 5:16)

teonlaatu: efektiivinen.

apodosis (kr. ἀπόδοσις 'palauttaminen' [ἀπο-δίδωμι 'antaa takaisin'])
ehtolausesta seuraava (tai edeltävä) päälause: jos käyt kaupassa, *osta omenia* (vrt.
→protasis)

apofonia →äännevaihtelu

apostrofi (kr. ἀποστροφή [ἀποστρέφω 'kääntää pois, poistaa'])

→elisiota eli sanan lyhyen loppuvokaalin poistamista osoittava välimerkki, suomessa puolilainausmerkin, kreikassa *spiritus leniksen* (→spiritukset) kaltainen merkki, esim. ἀλλ' pro ἀλλά *mutta, vaan*

appellatiivit (lat. *appellativus* 'nimitettävissä oleva' [*appellare* 'puhutella; nimittää' < **ad-pellare*])

yleisnimet, esim. *koira*, erotukseksi yksilöivistä (→proprit), esim. *Turre*

appositio (lat. *appositio* 'viereen asetus; lisä' [*apponere* 'asettaa viereen; lisätä' < **ad-ponere*])

appositioattribuutti = substantiiviattribuutti (→attribuutti), pääsanaa edeltävä tai seuraava määrite: ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, Ἡρώδης (ὁ) βασιλεύς *kuningas Herodes*. Kreikassa myös →infinitiivi voi toimia appositiona.

artikkeli (lat. *articulus* 'nivel; jäsen; artikkeli')

yks. nom. ὁ, ἡ, τό, mon. nom. οἱ, αἱ, τὰ, ilmaisee suvun, luvun ja sijan; alun perin demonstratiivipronomini (mikä näkyy μέν ja δέ -partikkelien kanssa muodostetuissa kahteen osapuoleen viittaavassa ilmauksessa ὁ μὲν – ὁ δέ *tämä – tämä*). Käyttö UT:ssa vapaata ja joustavaa, osin tyylikysymys, osin LXX:n vaikutusta.

	Yksikkö				Monikko			
	nom.	gen.	dat.	akk.	nom.	gen.	dat.	akk.
mask.	ὁ	τοῦ	τῷ	τόν	οἱ	τῶν	τοῖς	τούς
fem.	ἡ	τῆς	τῇ	τήν	αἱ	τῶν	ταῖς	τάς
ntri	τό	τοῦ	τῷ	τό	τά	τῶν	τοῖς	τά

Artikkeli muun muassa

yksilöi ja identifioi: ὅς ἂν ἀπολύσῃ **τὴν γυναῖκα** αὐτοῦ *joka jättää vaimonsa* (Matt. 5:31)

yleistää ja luokittelee: ἀπόκειται **τοῖς ἀνθρώποις** ἅπαξ ἀποθανεῖν *ihmisten osana on kuolla kerran* (Hepr. 9:27)

liittyy abstraktisubstantiiveihin yleensä, mutta ei aina: **ἡ ἀγάπη** συγχαίρει **τῇ ἀληθείᾳ** *rakkaus iloitsee totuuden kanssa* (1. Kor. 13:6 [mutta vrt. 13:13])

pääsanaa seuraavan adjektiivin edessä korostaa adjektiivia (joidenkin kielioppien mukaan substantiivia): (ἡ) **γῆ ἡ καλή** *hyvä maa* (→ adjektiivin käyttö)

korvaa persoonapronominin, kun asiayhteys on selvä: **οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας** *miehet, rakastakaa vaimojanne* (ei vaimoja tai naisia yleensä, Ef. 5:25)

käsitteellistää ja substantivoi (ks. myös →substantivointi)

- adjektiivin: **ὁ πτωχός** (*tietty*) *köyhä (henkilö)*, **οἱ πτωχοί** *köyhät (köyhien ryhmä; vrt. ruots. ”de fattiga”; engl. ”the poor”)*, **τὸ μῶρον** *se mikä on hullua, hulluus* (vrt. 1. Kor. 1:25), **τὰ ἐμά** *omat asiansi, se mikä on omaani* (Matt. 20:15)
- partisiipin: **ὁ λέγων** *se joka puhuu, puhuja*, **τὸ συμφέρον** *se mikä hyödyttää / on hyödyllistä*
- infinitiivin: **ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν** *Χριστός καὶ τὸ ἀποθανεῖν* *κέρδος minulle eläminen/elämä on Kristus ja kuoleminen/kuolema voitto* (Fil. 1:21)
- kokonaisen lauseen: **τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν** (Luuk. 9:46) *se seikka / kysymys siitä, kuka heistä mahtaa olla suurin*
- genetiivi-ilmauksen: **τὰ τῶν ἀνθρώπων** *ihmisten asiat, inhimilliset intressit* (Mark. 8:33), **οἱ Χλόης** *”Kloeen ihmiset”, Kloeen väki* (vrt. 1. Kor. 1:11)

- f) prepositioilmauksen: οἱ μετ' ἐμοῦ *kanssani olevat, toverini*, τὰ κατ' ἐμέ *minuun liittyvät asiat, tilanteeni* (Fil. 1:12), τὰ περὶ ὑμῶν *teitä koskevat asiat, tilanteenne, vointinne* (Fil. 1:27). Pääsana voi olla myös kirjoitettu auki: οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί *kanssani/luonani olevat veljet*.
- g) adverbien: πέραν *toisella puolella*; τὸ πέραν *toinen puoli* (εἰς τὸ πέραν *toiselle puolel*, Mark. 5:1).

Artikkeliton sana ei automaattisesti ole epämääräinen; määräisyys tai epämääräisyys riippuu asiayhteydestä ja/tai ilmaisutavasta. Esimerkiksi genetiivi-ilmauksessa πνεῦμα θεοῦ *Jumalan Henki* (vrt. Room. 8:14) genetiiviattribuutti θεοῦ ja pääsana πνεῦμα ovat kumpikin määräisiä, mutta lauseessa ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς *hänen luokseen tulee spitaalinen* (Mark. 1:40) kyseessä on tarkemmin identifioimaton avun tarvitsija. Yksi keino ilmaista epämääräisyyttä ovat indefiniittipronomini τις ja lukusana εἷς: γυναικὲς τινες *eräät naiset* (Luuk. 8:2), εἷς γραμματεὺς *muuan lainopettaja* (Matt. 8:19).

Genetiivi-ilmauksissa kuten ”Jumalan Henki” pääsääntö on, että sekä pääsana että genetiiviattribuutti joko kumpikin ovat ilman artikkelia tai kumpikin saavat artikkelin: πνεῦμα θεοῦ ja τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ. Artikkelin paikka voi genetiivi-ilmausten yhteydessä vaihdella tyylysyistä: τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γένεσις *Jeesuksen Kristuksen syntymä* (Matt. 1:18), ἡ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γένεσις ja ”arkinen” ἡ γένεσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Myös predikatiivi on artikkelilta, jollei sitä syystä tai toisesta korosteta: ἐγώ εἰμι ἄνθρωπος Ἰουδαῖος *minä olen juutalainen mies* (Ap. t. 22:3), ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστιν *sinun sanasi on totuus* (Joh. 17:17) sekä καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος *Logos oli jumala/Jumala* (Joh. 1:1), jotka kolme kohtaa ilmaisevat laatua ja ominaisuutta, kun taas lause τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια *Henki on totuus* identifioi Hengen ja totuuden (vrt. ruots. Bibel 2000 ”Anden är sanningen”; 1. Joh. 5:6).

Henkilönnimet ovat tavallisesti ilman artikkelia mutta voivat myös saada sen; käytäntö ei kuitenkaan ole aukottoman johdonmukainen. Yleensä artikkelia käytetään osoittamaan, että kyse on aiemmin nimetystä henkilöstä, mutta tässäkin on vaihtelua.

Artikkeli puuttuu monista prepositioilmauksista, esim. ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος *aluska oli Logos* (Joh. 1:1).

Eräiden sanojen merkitys vaihtelee sen mukaan, saavatko ne artikkelin ja onko niiden asema pääsanaan nähden →attributiivinen vai→ predikatiivinen. Tällaisia ovat mm. πᾶς ja αὐτός:

πᾶσα πόλις *joka(inen) kaupunki* – πᾶσα ἡ πόλις *koko kaupunki*

τὸ αὐτὸ πνεῦμα *sama Henki* – αὐτὸ τὸ πνεῦμα = τὸ πνεῦμα αὐτό *Henki itse*.

aspekti (lat. *aspectus* 'katse; näkökanta' [*aspicere* 'havaita; katsoa' < **ad-specere*])
verbin tempuksiin orgaanisesti kuuluva näkökulma, jossa toimintaa tarkastellaan
joko

- a) sisäisesti ("internal") = käynnissä olevana, kestollisena ja keskeneräisenä (progressiivisena), imperfektiivisenä, rajaamattomana ja vailla tietoa tai kiinnostusta lopputuloksesta, aikamuotona preesens tai imperfekti
tai
- b) ulkoisesti ("external") = yleisluonteisesti, yhtenä kokonaisuutena, tarkemmin erittelemättä, summaarisesti, perfektiivisesti, aikamuotona aoristi
tai
- c) "ulkois-sisäisesti", kuin aoristin ja preesensin yhdistelmänä, toiminnan tuloksen ja/tai saavutetun tilan kannalta (resultatiivisesti/statiivisesti), aikamuotona perfekti tai pluskvamperfekti

Kiistanalainen on futuurin aspekti. Joidenkin mielestä futuurilla ei ole aspektia, joidenkin mielestä aspekti on pelkästään summaarinen, joidenkin mielestä kulloisenkin tapauksen mukaan progressiivinen tai summaarinen.

Aspektia (kuten →teonlaatuakin) on tarkkailtava periaatteessa jokaista verbi-muotoa, myös infinitiiviä ja partisiippiä käännettäessä. Aspektia ei kuitenkaan pidä tulkita kaavamaisesti, vaan aina tapaus tapaukselta, alkaen verbin merkityksestä ja tekstiyhteydestä.

Aspekti ei yksinään ole riittävä toiminnan kuvaus vaan konkretisoituu verbin merkityksen ja tekstiyhteyden mukaan toiminnan lähempää tyyppiä kuvaavana teonlaatuana. Niinpä keskeneräinen toiminta (sisäinen aspekti) on jossakin tapauksessa vasta aiottua, toisessa tasaisen jatkuvaa tai kolmannessa määrääjain toistuvaa.

Esimerkiksi lauseen ὁ Ἰησοῦς ἐθεράπευε τοὺς ἀσθενοῦντας predikaatti ἐθεράπευε (impf.) – kuten myös substantivoitu partisiippi ἀσθενοῦντας (prees.) – edustaa aspektiltaan rajaamatonta toimintaa ("sisäinen" näkökulma) ja teonlaadultaan lähinnä jatkuvaa (duratiivista) tai toistuvaa (iteratiivista) toimintaa. Sen sijaan lauseen ὁ Ἰησοῦς ἐθεράπευσεν τοὺς ἀσθενοῦντας predikaatti ἐθεράπευσεν (aor.) on aspektiltaan rajattu ("ulkoinen" näkökulma), teonlaadultaan tulkittavissa joko ingressiiviseksi ("alkoi parantaa"), efektiiviseksi ("sai parannetuksi") tai kompleksiiviseksi ("paransi" – jonain tiettyinä kertana tai kerta kerran jälkeen toimintansa aikana).

Vastaavanlainen aspektisysteemi on myös →nykykreikassa ja mm. venäjässä. Suomessa aspekti ei ilmene verbin kieliopillisesta muodosta vaan mm. sanan merkityksestä ("säpsähtää"), muuntelujohdoksesta ("säpsähdellä, oleskella"), mahdollisen objektin sijamuodosta (nominatiivi/genetiivi ilmaisee →kokonais-

objektia, partitiivi →osaobjektia, esim. ”kaiva kuoppa – kaiva kuoppaa”) ja asiayhteydestä.

aspiraatio (lat. *aspiratio* ’puhaltaminen’ [*aspirare* ’puhaltaa kohti/myötä’ < **ad-spirare*])

h:n kaltainen lisä-äänne, joka syntyy θ-, φ- ja χ-kirjainten edustamia äännteitä lausuttaessa: th (t^h), ph (p^h), kh (k^h). Nähtävästi myös sananalkuinen q on äännetty aspiroituneena, koska se kirjoituksessa saa sanan alussa aina *spiritus asperin* (q̇). Aspiraation jälkiä näkyy esim. sanan φιλανθρωπία englannin kirjoitusasussa ”philanthropy” (samoin saksan ”Philanthropie”). – Suomen kielen terminologiassa aspiraatiolla on tarkoitettu jäännöslopuketta (= loppukahdennus eli rajageminaatio): ”annam mennä” pro ”anna mennä”.

θ-, φ- ja χ-konsonanttia edeltävä toinen k- tai p-äänne aspiroituu sekin, esim. *κηρυκ-θηναι > κηρυχθῆναι (κηρύσσω *julistaa*), *πεμπ-θηναι > πεμφθῆναι (πέμπω *lähettää*); t-äänne puolestaan muuttuu /σ/:ksi: πειθ-θηναι > πεισθῆναι *vakuuttua* (πείθω *vakuuttaa*). →konsonantit

assimilaatio (lat. *assimilatio* ’samankaltaistaminen’ < *ad* + *similis* ’samankaltainen’ [*assimilare* ’samankaltaistaa’])

äänteen mukautuminen viereisen äänteen kaltaiseksi, kuten sanassa assimilaatio (**ad-similatio*), kreikassa esim. *ἀπολ-νυμι > ἀπόλλυμι *tuhota*, *ἀποστελ-ῶ > ἀποστέλλω *lähettää*, *συν-βαλ-ῶ > συμβάλλω *keskustella, pohtia*; vrt. suomen min-lainen > millainen, siivoaja > siivoaja; vastakohta →dissimilaatio

astevaihtelu

suomen kieliopin termi, jolla tarkoitetaan k/p/t-konsonanttien vaihtelua sanan eri taivutusmuodoissa, esim. kirkko–kirkon, käpy–kävyn, sato–sadon. – Termiä käytetään LA:ssa kuvaamaan sanan vartalossa tapahtuvaa →vokaalin/vokaalien vaihtelua sanan eri taivutusmuodoissa (LA § 12). →äännevaihtelu

asyndeton (kr. ἀ- [→*alfa privativum*], ἀσύνδετος ’sitomaton’ [συνδέω ’sitoa yhteen’])

yksittäisten ilmauksien tai lauseiden liittäminen toisiinsa tyylysyistä ilman side-sanaa, esim.: νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη (1. Kor. 13:13) tai parti-siippien välistä: καὶ πτύξας τὸ βιβλίον ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ ἐκάθισεν, kreikkaa jäljitellen ”käärittyään kirjan kokoon annettuaan avustajalle hän istuutui” (Luuk. 4:20). Vastakohta polysyndeton, ”monisidos”, esim. useita partisiippeja kytkevä καὶ Mark:n jakeissa 5:25,27: καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος δώδεκα ἔτη καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν καὶ

δαπανήσασα τὰ παρ’ αὐτῆς πάντα καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα ”niin muuan nainen verenvuototautia 12 vuotta poteneena ja monien lääkärien käsissä paljon kärsineenä ja kaiken omaisuutensa kuluttaneena ja yhtään hyötymättä”.

atemaattinen konjugaatio, μι-konjugaatio

→μι-verbit, perusmuodossaan -μι/μαι-päätteiset verbit, toinen kreikan verbien taivutusluokista, ominaista →teemavokaalin puuttuminen preesensistä ja imperfektistä, esim. akt. ind. mon. 3. pers. εἰσί(ν) ja ἦσαν, εἰμί *olla* (vrt. →temaattinen konjugaatio). Huom.! futuuri ja konjunktiiivi ovat temaattisia: ἔσονται (med.) [poikkeuksena εἰμί-verbin yks. 3. pers. ἔσται] ja ὦσι(ν). Osa taivutuspäätteistä eroaa temaattisen konjugaation päätteistä. →persoonapäätteet

atona (kr. ἄτονος ’jännitteetön; painoton’ [τείνω ’jännittää’])
painottomat eli →enkliittiset sanat

attikalainen futuuri →supistumafutuuri

attikalainen reduplikaatio

muutamilla α-, ε- ja ο-alkuisilla verbivartaloilla esiintyvä epätavallinen tapa muodostaa aoristi- tai perfektivartalo toistamalla vartalon alkuvokaali ja sitä seuraava konsonantti. Perfektivartalossa lisäksi α/ε → η, ο → ω.

aoristivartalo	ἀγ-αγ-	ἄγω <i>kuljettaa, viedä, tuoda</i>
perfektivartaloita	ἄκ-ηκο-	ἄκούω <i>kuulla</i>
	ἄπ-ολ-ωλ-	ἄπόλλυμι <i>tuhota</i>
	ἐγ-ηγερ-	ἐγείρω <i>herättää, nostaa</i>

attraktio (lat. *attractio* ’puoleensavetäminen’ [*attrahere* ’vetää puoleensa’ < **ad-trahere*, pppf. *attractus* ’puoleensa vetänyt’], vrt. attraktiivinen)

relatiivipronominin ὅς, ἥ, ὅ mukautuminen genetiivissä tai datiiivissa olevan korrelaatin sijamuotoon varsinkin silloin, kun relatiivipronominin kieliopillisesti kuuluisi olla akkusatiivissa:

τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ὃ Θεόφιλε,
ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν
*ensimmäisen kertomukseni, hyvä Teofilos, laadin kaikesta siitä, mitä Jeesus
alusta alkaen teki ja opetti* (Ap. t. 1:1)

ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι μένει ἐν ἡμῖν, ἐκ τοῦ πνεύματος οὗ ἡμῖν ἔδωκεν

sen, että hän pysyy meissä, tiedämme Hengestä, jonka/jota hän on antanut meille (1. Joh. 3:24).

Jos korrelaattina on pelkkä demonstratiivipronomini, se jää pois:

οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν ὧν
[= τούτων ἅ] ἑώρακαν

he eivät ilmoittaneet niinä päivinä kenellekään mitään siitä, mitä olivat nähneet (Luuk. 9:36).

Korrelaattina oleva substantiivi voi sijaita relatiivipronominin jäljessäkin:

ἄχρι ἧς ἡμέρας [= ἄχρι τῆς ἡμέρας ἧς / (ἐν) ἧ] γένηται ταῦτα
siihen päivään saakka, jona tämä tapahtuu (Luuk. 1:20).

Attraktio voi olla myös käänteinen, jolloin relatiivipronomini määrää korrelaatin sijamuodon (*attractio inversa*):

τὸν ἄρτον [pro ó ἄρτος] ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος
τοῦ Χριστοῦ ἐστίν
eikö leipä, jonka murramme, olekin osallisuutta Kristuksen ruumiista?
(1. Kor. 10:16).

Attraktio ei aina ole yksiselitteisesti purettavissa, kuten Luuk. 1:4 osoittaa:

ἵνα ἐπιγνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν
tarkoittaa joko
ἵνα ἐπιγνῶς τὴν ἀσφάλειαν περὶ τῶν λόγων, οὓς κατηχήθης
tai
ἵνα ἐπιγνῶς τὴν ἀσφάλειαν τῶν λόγων, περὶ ὧν κατηχήθης.

attributiivinen

adjektiivin asema pääsanana välittömänä määritteenä, esim. ”hyvä maa” ἡ καλὴ γῆ; ks. myös adjektiivin käyttö (→adjektiivit). Vrt. →predikatiivinen asema.

attribuutti (lat. *attributum* [*attribuere* ’antaa, lisätä’ < **ad-tribuere*, pppf. *attributus* ’lisätty’])

pääsanana (substantiivia) selittävä (lisä)määrite (→määrite) tai täydennys:

- 1) substantiiviattribuutti: Λουκᾶς (ὁ) ἱατρός *lääkäri Luukas*
- 2) adjektiiviattribuutti: Λουκᾶς (ὁ) σοφός ἱατρός *Luukas, viisas lääkäri*
- 3) genetiiviattribuutti: Λουκᾶς ἱατρὸς Παύλου *Luukas, Paavalin lääkäri*

Huom.! Attribuutin tavoin käytetty (artikkelin edeltämä) adverbi ja prepositioilmaus toimivat adjektiiviattribuutin tavoin, ja ne suomennetaan sen mukaisesti:

ἡ ὄντως [ὄντως 'todella'] ζωὴ *todellinen elämä* (1. Tim. 6:19)

πεπληρωμένοι καρπὸν δικαιοσύνης τὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
*täynnä Jeesuksen Kristuksen välityksellä syntyvää / Jeesuksen Kristuksen ai-
 kaansaamaa vanhurskauden hedelmää* (Fil. 1:11).

augmentti (lat. *augmentum* 'lisä, lisäke' [*augere* 'kasvattaa, lisätä'], vrt. kr. αὐξησις [αὐξάνω, αὐξω 'lisätä, kasvattaa'])

indikatiivin imperfektin, aoristin ja pluskvamperfektin – vain niiden – muodostamisessa käytettävä etuliite ε- (toisinaan myös η-), menneen ajan tunnus, alun perin itsenäinen mennyttä aikaa tarkoittanut adverbi

Yhdysverbeissä, joita kreikassa on runsaasti, augmentti lisää normaalisti verbivartalon alkuun, esim. κατ-έ-βαινον (impf.), κατ-έ-βην (aor.), κατ-ε-βεβήκειν (pl.perf.), κατα-βαίνω *laskeutua*, παρεισιῆλθεν (aor., παρ-εισ-έρχομαι *luikerrella salaa sisään*). – Huom.: aksentti ei voi edetä augmentin yli kohti sanan alkua, vaikka korkosäännöt sen sinänsä sallisivatkin; siksi παρεισιῆλθεν, ei παρείσηλθεν.

Augmentin liittäminen ei aina toteudu sääntöjen mukaan. Toisinaan augmentin saa prepositio, toisinaan sen saavat sekä prepositio että vartalo; toisinaan taas vartalon alku tulkitaan (virheellisesti) prepositio-osaksi. Muun muassa eräissä κατá-alkuisissa yhdysverbeissä, joiden vartalon alussa on ääntyvä /h/, augmentti lisään preposition eikä vartalon eteen, esim. κατá + εὕδω *nukkua* > καθεύδω *nukkua*, impf. ἐκάθευδον; vastaavasti toimivat καθέζομαι *istua*, *istuutua*, κάθημαι *istua* ja καθίζω *asettaa istumaan*, *istuutua* (esim. ἐκάθισα).

Kuin normaaleja yhdysverbejä käsitellään verbejä διακονέω *palvella* (jossa δια- [= διá-] ei ole prepositio) ja εὐαγγελίζομαι *julistaa evankeliumia* (jossa εὐ- on alkuaan itsenäinen adverbi 'hyvin'; → *augmentum temporale*), esim. aor. δηκόνησα ja impf. εὐηγγελίζομην. Kaksi augmenttia saavat puolestaan verbit ἀποκαθίστημι *asettaa ennalleen* ja ἀνοίγω *avata*: ἀπ-ε-καθ-ε-στάθην ja ἦν-εώχθην (molemmat pass. aor., jälkimmäisellä myös oikeaoppinen rinnakkaismuoto ἀν-εώχθην (< *ἀν-η-φοίγ-θην) sekä vain prepositio-osastaan augmentoitu ἦν-οίχθην).

Ks. myös → *augmentum syllabicum*, → *augmentum temporale*.

augmenttitempukset

historialliset eli sekundaari- eli sivutempukset, indikatiivin kolme aikamuotoa, joiden muodostuksessa käytetään augmenttia: imperfekti, aoristi ja pluskvamperfekti. Augmentti osoittaa kyseessä olevan menneen ajan aikamuoto. Vrt. →päätempukset.

augmentum syllabicum (lat. *syllaba* 'tavu', kr. συλλαβή [συλλαμβάνω], vrt. saks. "Silbe", engl. "syllable")

vain →augmenttitempuksissa esiintyvä, itsenäisen tavun muodostava augmentti, konsonanttialkuisen verbivartalon etuliite ε-, joka yhdysverbeissä seuraa prepositio-osaa, esim. κατ-έ-βαινον (impf.), κατ-έ-βην (aor.), κατ-ε-βεβήκειν (pl.perf.), καταβαίνω *laskeutua*

Jotkin vokaalialkuiset verbit kuten ἐργάζομαι ja ἔχω saavat *augmentum temporalen* asemesta *augmentum syllabicumin*, koska ne ovat alun perin olleet konsonanttialkuisia (→digammalla/sigmalla alkavia): εἰργασάμην < *ἔ-Feρ-γασαμην ja εἶχον < *ἔ-σεχον (kummassakin konsonantin kadon jälkeen normaali supistuma ε + ε →ει).

Augmentti voi olla myös η-. Sitä käyttävät verbit θέλω *tahtoa* aina, verbi μέλλω *aikoa*, *täytyä* useimmiten sekä verbi δύναμαι *voida*, *kyetä* pass. ind. aor:ssa, esim. ἠδυνήθην (impf:ssä myös ε-vaihtoehto). Lisäksi η-augmentin saavat usein monet alun perin →digamma-alkuiset verbit, kuten οἶδα (pf.vart. *φοιδ-, pl.pf. *φειδ-) *tietää*, ὀράω (*φορα-) *nähdä* ja ἀν-οίγω (*φοιγ-) *avata*; mainittakoon myös harvinainen κατάγνυμι (*φαγ-) *murskata*. οἶδα-verbien akt. ind. pl.pf. on muotoa ἦδεν (< *ἦφειδ-ει-v). Verbin ὀράω erikoisen imperfektin selittää η-augmentti: ἑώραν < *ἦφοραον (→metateesi; vrt. myös perf. ἑώρακα < *ἦφορακα sekä verbien ἀνοίγω pass. aor. ἀνέωχθην < *ἀν-ἦφοιγ-). Verbi κατάγνυμι on siitä erikoinen, että säännönmukaisen akt. ind. aor:n κατέαξα (< *ἦφαγ-σ-α) ohella myös akt. ind. fut. (κατεάξει, Matt. 12:20) ja pass. konj. aor. (κατεαγῶσιν, < κατεαγήωσιν, Joh. 19:31) muodostuvat UT:ssa εαγ-vartalosta (toisin klass.).

augmentum temporale (lat. *temporalis* 'ajallinen, aikaa koskeva')

vokaali-/diftongialkuisen verbivartalon eteen muodostuva pitkä tavu, jossa augmenttivokaali ε- on sulautunut vokaalin/diftongin kanssa yhdeksi pitkäksi, "ajalliseksi" tavuksi. Sulautuminen noudattaa tavanomaisista →supistumista poikkeavia sääntöjä. Kun verbivartalo alkaa yksittäisellä vokaalilla, supistumat ovat seuraavat (kaikki esimerkit akt. ind. aor. yks. 1. pers.):

ε + α- → η	ἡκολούθησα	ἀκολουθέω <i>seurata</i>
ε + ε- → η	ἤλπισα	ἐλπίζω <i>toivoa</i>
ε + ο- → ω	ὠνείδισα	ὀνειδίζω <i>solvata</i>
ε + ι- → ī	ἰκάνωσα	ἰκανόω <i>tehdä kykeneväksi</i>
ε + υ- → ū	ὕψωσα	ὕψόω <i>kohottaa</i>

Muutamat vokaalialkuiset verbit, mm. ἐργάζομαι ja ἔχω, saavat *augmentum temporalen* asemesta → *augmentum syllabicumin*, koska ne ovat alun perin olleet konsonanttialkuisia.

Diftongialkuisissa vartaloissa supistuma koskee vain diftongin ensimmäistä vokaalia. Jos kyseessä on -ι-päätteinen diftongi, pidentynyttä vokaalia seuraava ioota ei äänny, vaan se kirjoitetaan pienessä koossa pitkän vokaalin alle (→ *iota subscriptum*). ει-, οι- ja ευ-alkuisissa vartaloissa augmenttia ei välttämättä merkitä.

ε + αι- → η	ἐπ-ήνεσα	ἐπ-αινέω <i>kiittää</i>
ε + ει- → η/ει	εἶξα	εἵκω <i>antaa periksi</i>
ε + οι- → ω/οι	ὥκτιρα	οἰκτίρω <i>sääliä</i>
ε + αυ- → ηυ	ἡυλίσαμην	αὐλίζομαι <i>viettää yö</i>
ε + ευ- → ηυ/ευ	εὐνούχισα	εὐνουχίζω <i>kuohita</i>

ει- ja οι-alkuiset ovat UT:ssa harvinaisia, vain muutaman esiintymän varassa (ει-alkuisista tavallisimmassa, olla-verbissä εἶμι, augmentti liitetään alkuperäiseen ἐσ-vartaloon [*ἐσ-μι], joten imperfekti on normaalia ἡ-alkuista tyyppiä [ἡμην, med.]). Yleinen ryhmä sitä vastoin ovat ευ-diftongilla alkavat. Niissä augmentti toisinaan näkyy, toisinaan ei; vaihtelua voi olla samankin verbin esiintymissä, esim. verbistä εὐχαριστέω *kiittää* tavattavat aor.muodot εὐχαρίστησεν ja ἡυχαρίστησαν (eivät kuitenkaan samalla kirjoittajalla).

Erikseen mainittakoon aidon yhdysverbin tavoin käyttäytyvä εὐαγγελίζω *julistaa hyvää sanomaa*, jonka kaikissa sivutempuksissa augmentti näkyy, esim. impf. εὐηγγελίζετο. – Useimmissa εὐ-alkuisissa vartaloissa ko. diftongi edustaa alkuaan itsenäistä adverbia εὖ *hyvin* (adjektiivista ἐὺς *hyvä* [ei UT:ssa]) ja antaa kantaverbille positiivisen perusmerkityksen, esim. εὐλογέω ”hyvin-puhua”, *kiittää; ylistää; siunata* (vrt. vastaavasti lat. *benedicere*).

barytona (kr. βαρύ-τονος 'syvä-/matalasointuinen' [βαρύς 'raskas', τόνος 'ääni, painotus'])

niiden sanojen yhteisnimitys, joiden paino on muulla kuin lopputavulla, esim. πιστεύω →paroksytonon), ἄδικος (→proparoksytonon), σῶμα (→properispomenon)

com

lat. →*cum*-preposition vanhempi muoto

composita (lat. *compositus* 'kokoonpantu', pppf. [*com-ponere* 'panna kokoon']) kahdesta tai useammasta eri semanttisesta elementistä/sanasta koostuvat yhdys-sanat, joiden yhdysosina voivat olla esim. prepositio ja adjektiivi, prepositio ja verbi, adverbi ja verbi tai kaksi substantiivia: παρὰ-λυτικός *halvaantunut*, ἀνα-βαίνω *nousta*, εὐ-λογέω *kiittää*, νομο-διδάσκαλος *lainopettaja*

constructio ad sensum (lat. 'merkityksen mukainen rakenne' [*con-struere* 'koota; rakentaa'])

koinee-kreikalle ja UT:lle ominainen sanan formaalikieliopillisen muodon korvaaminen asiasisällön/merkityksen mukaisella, esim. καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα (ntri mon.) – – ἔκραζον (mon.) λέγοντες (mask. mon.) *saastaiset henget huusivat sanoen / ja sanoivat* (Mark. 3:11). Muodollisesti oikein lause kuuluisi τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα – – ἔκραζεν (yks.) λέγοντα (mon. ntri; vrt. N–A:n apparaatti). →kongruenssi, →relatiivipronomini

cum, com [*coll-, con-, corr-*]

lat. prepositio 'kanssa, mukana, seurassa, -lla/-llä', etuliitteenä 'yhdessä, yhteen'

datiivi (lat. *casus dativus* 'antamisen sija', *dativus* 'antava' [*dare* 'antaa'], kr. δοτική [δίδωμι 'antaa'])

rikassisältöinen sijamuoto, jossa on yhdistyneinä kolme alkuaan itsenäistä indo-eurooppalaista kaasusta: *varsinainen datiivi*, *instrumentaali* (välinettä, keinoa ilmaiseva sija) ja *lokatiivi* (paikkaa, aikaa ilmaiseva sija). Sijamuotojen sulautumisesta johtuu, että datiiville on eritelty kolmattakymmentä eri käyttötapaa, joskin rajat ovat paikoin liukuvia ja tulkinnanvaraisia. Voi esim. kysyä, onko

lauseen οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον datiivi τῷ πλοιαρίῳ ymmärrettävä instrumentaalisesti vai lokatiivisesti: *muut opetuslapset tulivat veneellä* vai *veneessä* (Joh. 21:8).

Datiivi suomennetaan tapauksen mukaan tavallisimmin →allatiivilla (-lle), →adessiivilla (-lla/-llä), →inessiivillä (-ssa/-ssä) tai →essiiivillä (-na/-nä).

Instrumentaalisen ja lokatiivisen ominaisuutensa vuoksi datiivia käytetään paljon prepositioiden kanssa. Niistä datiivin vaativat aina ἐν -ssa/-ssä, -lla/-llä ja σύν *kanssa, seurassa*. Muita (myös genetiivin ja akkusatiivin kanssa järjestyviä) ovat ἐπὶ *päällä, yläpuolella; yli; edessä, luona; perusteella; παρὰ luona, -lla/-llä, äärellä; edessä; aikana* ja παρὸς *lähellä, luona*.

Varsinaiseen datiiviin – jollekin antamiseen – viittaavat sijamuodon kreikkalaisperäinen ja latinalainen nimitys. Tällöin se, mikä annetaan, toimii suorana objektina ja se, kelle annetaan, epäsuorana objektina eli datiiviobjektina.

1) Varsinainen datiivi ilmaisee,

a) kenelle tai mille jotakin tapahtuu tai aiheutetaan (datiiviobjekti):

καγὼ δίδωμι **αὐτοῖς** ζωὴν αἰώνιον
minä annan heille ikuisen elämän (Joh. 10:28)

b) kenellä tai millä jotakin on (possessiivinen datiivi):

ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει **μοι**
hopeaa ja kultaa minulla ei ole (Ap. t. 3:6)

c) kenen eduksi/haitaksi jotakin tapahtuu (*dativus commodi/incommodi*):

τὰ βρώματα **τῇ κοιλίᾳ** καὶ ἡ κοιλία **τοῖς βρώμασιν**
ruoka on vatsalle [vatsan hyväksi] ja vatsa ruoalle [ruoan hyväksi]
(1. Kor. 6:13)

ἥτις ἐστὶν **αὐτοῖς** ἔνδειξις ἀπωλείας
joka on heille [heidän vahingokseen] tuhon osoitus (Fil.1:28).

2) Instrumentaalinen datiivi ilmaisee mm. välinettä, keinoa, tapaa, perustetta ja agenttia mutta myös kanssakäymistä (*dativus sociativus*) ja suhdetta (*dativus relationis*):

ἀνεῖλεν δὲ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου **μαχαίρῃ**
hän surmasi Johanneksen veljen Jaakobin miekalla (Ap. t. 12:2)

λογιζόμεθα γὰρ δικαιοῦσθαι **πίστει** ἄνθρωπον
katsomme ihmisen vanhurskautuvan uskolla/uskoitse (Room. 3:28)

παρησίᾳ ἐλάλει
hän puhui ”rohkeudella”/rohkeasti (Joh. 7:13)

οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶν πεπραγμένον αὐτῷ
mitään kuoleman ansainnutta ei ole tehty hänen toimestaan / hän ei ole tehnyt
 (Luuk. 23:15)

ὁ κολλώμενος τῇ πόρῳ ἐν σῶμά ἐστιν
joka yhtyy porttoon, on samaa ruumista [hänen kanssaan] (1. Kor. 6:16)

μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ
autuaita ovat sydämen suhteen / sydämelstään puhtaat (Matt. 5:8)
 (myös lokaalinen vaihtoehto mahdollinen: ”sydämessään puhtaat”).

3) Lokatiivinen datiivi ilmaisee paikkaa ja aikaa:

σαββάτῳ / τοῖς σάββασιν *sapattina*, ταύτῃ τῇ νυκτί *tänä yönä*
 ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν καὶ ταῖς ἁμαρτίαις
 ὑμῶν – – συνεζωποίησεν τῷ Χριστῷ
teidät, jotka olitte kuolleita rikkomuksissanne ja synneissänne – – hän teki
eläviksi Kristuksen kanssa (Ef. 2:1,5).

Datiivilla – useimmiten suoraan, ilman prepositiota – järjestyvät yhdysverbeistä varsinkin ἀντί-, ἐν-, παρὰ-, πρόσ-, σύν- ja ὑπό-alkuiset, esim. ἀντιλέγω *sanoa vastaan*, kiistää, προσκυνέω *kumartaa*, συλλαλέω *puhua jkn kanssa, keskustella*, ὑπακούω *totella*. Yksinäismuotoisista verbeistä mainittakoon (edellä olleen κολλάω-verbin ohella) ἀκολουθέω *seurata jtkä*, ἀρέσκω *olla jllek mieliksi*, βοηθέω *auttaa, tulla avuksi*, ἐγγίζω *lähestyä*, ὁμιλέω *keskustella jkn kanssa*, ὁμοιόω *tehdä samankaltaiseksi, verrata*.

Datiivilla järjestyviä adjektiiveja ovat mm. ὁμοιος *samanlainen, samankaltainen* ja σύμμορφος *samanmuotoinen, samankaltainen*.

Esimerkkejä:

τῷ θεῷ προσεύχεσθαι
rukoilla Jumalaa (1. Kor. 11:13)

ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως
taivasten valtakunta on kuin sinapinsiemen (Matt. 13:31).

Vaikka UT:ssa datiiivia käytetään vielä runsaasti, sijamuoto joutui yhä enemmän väistymään akkusatiivin tieltä, niin että →nykykreikassa datiiivin tapaa enää joistakin sanonnoista, esim. ἐντάξει ”ok” (klass. ἐν τάξει ”järjestyksessä”).

datiiviobjekti

epäsuora objekti, lauseenjäsen, joka ilmaisee, kenelle tai mille jotakin tapahtuu tai aiheutetaan: καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλόν *he toivat hänelle / hänen luokseen sokean* (Mark. 8:22)

de

lat. prepositio ’-sta/-stä, -lta/-ltä; suhteen’, etuliitteenä ’alas, pois, epä-; täysin’

deklinatioiden sekoittuminen, →metastasis (vrt. →heteroklisis)

deklinatiot (lat. *declinatio* ’taivutus, notkistus’ [*de-clinare* ’kääntää pois, poiketa’])

nominien taivutusluokat, joita kreikassa on kolme (latinassa viisi, kuten myös ruotsissa ja saksassa):

- ensimmäinen eli a-deklinatio: -ᾱ/ῃ/ᾶ-päätteiset feminiinit (myös kaikki partisiippien feminiinimuodot)
 -ᾱς/ῃς-päätteiset maskuliinit
- toinen eli o-deklinatio: -Oς-päätteiset maskuliinit, pienehkö määrä feminiinejä
 -OV-päätteiset neutrit (vrt. 3. dekl:n -ων- ja -OV-päätteiset adjektiivit)
- kolmas deklinatio: konsonantti-, vokaali- ja puolivokaalipäätteiset (= -j/F-päätteiset) vartalot, osa perusmuodoista -ς-päätteisiä, kaikki suvut

deliberatiivinen (lat. *deliberativus* ’harkitseva’ [*de-liberare* ’pohtia, harkita’])

harkintaa ilmaiseva, mm. deliberatiivinen konjunktiiivi (ero →dubitatiiviseen ei aina selvä):

τί ποιήσωμεν; *mitä tekisimme, mitä meidän pitäisi tehdä?*

deminutiivi/diminutiivi (lat. *deminutivus* ’vähentävä’ [*de-minuere* ’vähentää, pienentää’])

vähennys- tai hellittelymuoto, suomessa -nen-päätteinen (”lapsonen”). Kreikassa deminutiivipäätteitä ovat -ιον/-ίων ja -άριον sekä (harvemmin) -ίσκος/-ίσκη, joilla muodostetut deminutiivit ovat -ίσκος/-ίσκη-johdoksia lukuun ottamatta neutrisukuisia. Toisaalta kaikki -ιον-loppuiset sanat eivät ole deminutiiveja, esim. τὸ συμβούλιον *neuvottelu* ja τὸ μαρτύριον *todistus*.

UT:n deminutiiveja ovat mm. ὠτίον, ὠτάριον (τὸ οὖς, ὠτός *korva*), θηρίον (ὁ θῆρ *villieläin*), κυνάριον (ὁ/ἡ κύων, κυνός *koira*), προβάτιον (τὸ πρόβατον *lammas*), ἀρνίον (ὁ ἀρῆν, ἀρνός *lammas*) ja varsinkin παιδίον (ὁ/ἡ παῖς, παιδός *lapsi*). Lauseessa καὶ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίουσιν ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν παιδίων (Mark. 7:28) on kolme deminutiivimuotoista sanaa: κυνάριον, ψυχίον (ἡ ψίξ, ψυχός *muuru*), παιδίον. Johtimella -ισκ- syntyy παιδ-variantista substantiivi ἡ παιδίσκη *orjatar*. – Deminutiivimuotoinen sana ei välttämättä ole aina merkitykseltään deminutiivi, kuten osoittavat mm. sanat θηρίον ja παιδίσκη (vrt. jälkimmäisen käyttöyhteydet esim. jakeissa Mark. 14:66 ja Gal. 4:22).

demonstratiivipronominit (lat. *demonstrativus* 'osoittava' [*de-monstrare* 'osoittaa'])

οὗτος–αὕτη–τούτο *tämä; hän, se* ja ἐκεῖνος–ἐκείνη–ἐκεῖνο *tuot; hän, se*. Asema suhteessa pääsanaan on →predikatiivinen, mutta merkitys →attributiivinen: οὗτος ὁ λόγος / ὁ λόγος οὗτος *tämä sana*.

denominatiivi (lat. *denominativus* 'nimilähtöinen' [*de + nomen, nominis*])

nominivartalosta tai adverbista erilaisin johtimin, tavallisimmin suffiksein johdettu substantiivi, adjektiivi tai verbi, esim.

- 1) adjektiivi ἱερός *pyhä* > substantiivi ἱερεὺς *pappi*
- 2) substantiivi φύσις *luonto* > adjektiivi φυσικός *luonnollinen, luontoa koskeva*
- substantiivi δοῦλος *orja* > verbi δουλόω *orjuuttaa*
- substantiivi θαῦμα *ihme* > verbi θαυμάζω *ihmetellä*
- 3) adverbi πάλαι *muinoin* > adjektiivi πάλαιος *muinainen* (vrt. paleo-)

→johdin

dentaalit (lat. *dens, dentis* 'hammas', kr. ὁ ὀδούς, ὀδόντος)

"hammasäänteet", kielen ja hampaiden kosketuksesta syntyvät t-äänteet, kreikassa /τ, δ, θ/. Muuttuvat sigman edellä itsekin sigmaksiksi, jolloin σσ > σ, esim. *πνευματ-σι > *πνευμασσι > πνεύμασι (mon. dat., τὸ πνεῦμα *tuuli; henki*).

deponentia media, deponentia passiva → deponenttiverbit

deponenttiverbit (lat. *deponens*, gen. *deponentis* 'pois paneva' [*de-ponere* 'panna pois; tallettaa; luopua'])

erikoinen ryhmä verbejä, joilla on aktiivimerkitys muttei aktiivista perusmuotoa. Esiintyvät sen vuoksi sanakirjoissa -ομαι/μαι-päätteisinä ja taipuvat ainoastaan mediumissa ja/tai passiivissa.

UT:n verbien kokonaismäärästä (noin 1 850) -ομαι/μαι-päätteisiä on nelisensataa. Näistä runsas puolet esiintyy myös klassisen kreikan sanakirjoissa mediaalis-passiivisessa perusmuodossa, loput ovat aktiivissa, joten jälkimmäiset eivät ole todellisia deponenttiverbejä.

Tämä hankaloittaa UT:n sanakirjoissa esitettyjen -ομαι/μαι-päätteisten verbien täsmällistä kieliopillista määrittelyä, koska vasta klassisen kreikan sanakirja varmistaisi verbin todellisen perusmuodon/pääluokan. Esimerkiksi verbien ἀποκρίνομαι *vastata*, πορεύομαι *lähteä, kulkea* ja φοβέομαι *pelätä* perusmuodoiksi paljastuisivat ἀποκρίνω *asettaa erilleen, erottaa*, πορεύω *viedä, kuljettaa* ja φοβέω *ajaa pakoön; saattaa pelon valtaan*.

Deponenttiverbeistä osa muodostaa aoristinsa mediumin mukaisesti, esim. θεάομαι *katsoa, katsella* (aor. ἑθεασάμην), osa passiivin mukaisesti, esim. βούλομαι *tahtoa* (aor. ἐβουλήθην). Vastaavat termit ovat *deponentia media* ja *deponentia passiva*. Useimmille *deponentia media* -verbeille on lisäksi ominaista, että mediaalisen aoristin ohella niillä on myös passiivin aoristin (theeta- eli 1. aor:n) mukainen aoristi, jolloin edellinen toimii aktiivina, jälkimmäinen passiivina. UT:ssa tällaisia verbejä ovat mm. ἰάομαι *parantaa* (med. aor. ἰασάμην, pass. aor. ἰάθην) ja λογίζομαι *ajatella; lukea jtk jkn hyväksi/vahingoksi; olla jtk mieltä* (med. aor. ἐλογισάμην, pass. aor. ἐλογίσθην), esim.

καὶ ἀψάμενος τοῦ ὠτίου **ἰάσατο** αὐτόν
koskettaen hänen korvaansa hän paransi hänet (Luuk. 22:51)

ἰδὼν ὅτι **ἰάθη**
havaitessaan, että oli tullut parannetuksi / parantunut (Luuk. 17:15).

Kaiken kaikkiaan deponenttiverbit ovat monisyinen ongelmavyyhti alkaen itse termistä, sen rajauksesta ja suhteesta mediumiin; pelkkä -ομαι/μαι-päätteisyys on vain yksi piirre, joskin siitä pedagogisen yksinkertaistuksen nimissä usein lähdetään liikkeelle. Sinänsä aktiivimuodon puuttuminen ei ole kummallista; kreikassa on verbejä, jotka esiintyvät ainoastaan aktiivissa tai ainoastaan aktiivissa ja mediumissa tai ainoastaan passiivissa. Myös se, että passiivimuodot yleensäkin voidaan usein suomentaa aktiivilla, on täysin normaalia (ks. →passiivi). Todetakoon lopuksi, että deponenttiverbejä on myös ruotsissa (ns. s-verbit, esim. *lyckas* 'onnistua') ja latinassa (esim. *conari* 'koettaa, yrittää', vrt. →konatiivinen).

deverbaali (lat. *de* + *verbalis* 'sanallinen' [*verbum* 'sana; verbi'])

verbistä johdettu substantiivi tai adjektiivi, esim. *juoksu* verbistä *juosta* ja σωτήρ *pelastaja* verbistä σώζω *pelastaa, parantaa*

diakriittinen (kr. διακριτικός 'toisistaan erottava' [διακρίνω 'erottaa'])

diakriittinen merkki: sanaan lisättävä tarke oikean ääntämisen ja/tai merkityksen varmentamiseksi, esim. sanan διακριτικός viimeisen tavun akuutti; →treema, →aksenttimerkit, →spiritukset

diateesi (kr. διάθεσις 'järjestys; tila, asenne; diateesi' [διατίθημι 'järjestää, määrätä'])

verbin pääluokkia – aktiivia, mediumia, passiivia – tarkoittava termi (pro →*genus* [*genera verbi*], joka verbien kolmen "suvun" asemesta olisi syytä varata pelkästään nominien kolmelle suvulle).

Yleisellä tasolla kolmen diateesin suhdetta voi kuvata selvittämällä, mikä on subjektin rooli toiminnassa: aktiivissa korostuu subjekti *toiminnan suorittajana*, mediumissa toiminta *subjektin itsensä kannalta*, kun taas passiivissa toiminta *kohdistuu subjektiin itseensä*.

Indoeurooppalaisesta kantakielestä pääluokkia oli kreikkaan periytynyt vain kaksi, aktiivi ja mediumi. Passiivi syntyi kreikan oman sisäisen kehityksen tuloksena; aluksi sen tehtävässä käytettiin mediumia, jonka kohtaloksi tuli kreikan kielen pitkässä historiassa vähitellen sulautua passiiviin. Hellenistisessä kreikassa näkyy UT:stakin ilmenevä kehitys, jossa mediumi on menettämässä asemiaan kahdelle muulle diateesille. Ympyrä on tavallaan sulkeutunut, sillä →nykykreikassa on palattu kahden pääluokan – aktiivin ja passiivin – järjestelmään mutta siten, että passiivilla on varsinaisen passiivimerkityksen ohella myös mediaalis-deponentiaalisia ominaisuuksia (ks. tarkemmin →nykykreikka).

Alussa kuvatusta selkeästä periaatteellisesta lähtökohdasta huolimatta diateesien väliset erot jäävät käytännössä toisinaan epäselviksi: tietyn verbin pääluokka saattaa vaihtua toiseksi ilman että merkitys muuttuisi tai pääluokka suomennettaessa vaihtuisi. Esimerkkejä: verbillä ἀκούω *kuulla* on mediaalinen mutta aktiivimerkityksinen futuuri ἀκούσομαι (= myöhempi rinnakkaismuoto ἀκούσω), kun taas verbin ἀδικέω *tehdä vääryyttä* mediaalisella futuurilla ἀδικήσομαι on passiivimerkitys 'minulle tullaan tekemään vääryyttä'.

dieresi (kr. διάρισις 'jakaminen, erottaminen' [διαρίεω 'jakaa'])

ι- ja υ-vokaalien erottaminen edeltävästä/seuraavasta vokaalista varmistamaan, ettei kyseessä ole →diftongi. Dieresi osoitetaan →treemalla, esim. ἄϊδιος *ikuinen*, προΐστημι *asettaa eteen*. Toisinaan treema lisätään silloinkin, kun spiritus- tai aksenttimerkki jo yksinään paljastaa tavujaon: esim. sanassa ἄϊδιος

α:n päällä oleva spiritus osoittaa, ettei kyseessä ole αι-diftongi (jossa tapauksessa spiritus olisi ι:n päällä = αῖ).

diftongi

(kr. δί-φθογγος 'kaksiääninen, -äänteinen' [δίς 'kahdesti', φθόγγος 'ääni']) kahden samaan tavuun kuuluvan erilaisen vokaalin yhtymä, esim. εἰρήνη 'rauha'. Suomessa diftongeja on 18, kreikassa 13. Kreikan diftongit jakautuvat lyhyisiin ja pitkiin -ι- ja -υ-päätteisiin. Lyhyitä ι-päätteisiä ovat αι, ει, οι ja υι, lyhyitä -υ-päätteisiä αυ, ευ, ου. Pitkiä -ι-päätteisiä ovat ᾱι, ηι ja ωι, pitkiä -υ-päätteisiä ᾰυ, ηυ, ωυ. Pitkissä -ι-päätteisissä ioota ei äänny, minkä vuoksi se kirjoitetaan pienessä koossa pitkän vokaalin alle (→ *iota subscriptum*). Pitkät -υ-päätteiset ovat harvinaisia. – Huom.: kaikki ει- ja ου-yhtymät eivät ole alkuperäisiä diftongeja, vaan osa on →sijaispidennyksen/→supistuman kautta syntyneitä →valediftongeja, jotka sen vuoksi on lausuttu pitkinä (suljettuina) e-/o-äänteinä.

digamma (kr. δί-γαμμα [δίς 'kahdesti' + γάμμα])

"kaksoisgamma", kahta allekkain asetettua majuskeligammaa muistuttava, attikasta jo varhain kadonnut puolivokaalia *w* symboloinut kirjain Ϝ, jonka alkuperäinen nimi mitä todennäköisimmin oli Ϝau (vrt. heprean ו, *wāw*). Wau oli kirjaimiston kuudes kirjain, ja sen paikka aakkosissa oli foinikialaisen aakkosjärjestyksen mukaisesti epsilonin ja zeetan välissä. Latinassa Ϝ-kirjaimesta tuli f-äänteen merkki, latinalaisen aakkoston niin ikään kuudes symboli. – Kadottuaan w-äänteenä digamma jäi tarkoittamaan lukuarvoa 6. Sitä osoittava graafinen merkki kehittyi aikojen kuluessa muodoltaan →stigman (ς) kaltaiseksi, joten merkit sekoittuivat.

Koska kreikan äännejärjestelmään kuului myös /u/, sen kirjainmerkiksi otettiin /u/:n →allofoniksi koetun w-äänteen foinikialainen symboli Υ, joka sijoitettiin aakkoston loppuun (ja josta sittemmin tuli latinan V [jossa muodossa kirjain kreikassa myös esiintyi, ensi kerran 600-luvulla eKr.]). Aikaa myöten – ensimmäiseksi attikassa – Υ alettiin lausua y-äänteenä.

Ϝ-äänne – joka eli eräissä muissa murteissa attikaa huomattavasti pitempään, jopa yli ajanlaskumme taitteen – selittää kielihistoriallisesti monia ilmiöitä, mm. sanojen muodostumista. Sanan alusta vokaalin edeltä /Ϝ/ tavallisesti häviää jälkiä jättämättä: ἔργον < *Ϝεργον, vrt. saks. "Werk", engl. "work") 'työ, teko', οἶνος < *Ϝοινος (vrt. lat. *vinum*) 'viini', mutta se voi myös (harvoin) muuttua /h/:ksi (→spiritukset): ὄραω < *Ϝοραω 'nähdä', ἑσπέρα < *Ϝεσπερα (vrt. lat. *vesper*) 'ilta'. H-äänne syntyy myös sananalkuisesta ϜϜ-yhdistelmästä: ἡδύς < *Ϝηδύς 'suloinen, miellyttävä' (vrt. engl. "sweet"). Sanan sisällä /Ϝ/ katoaa vokaalien välistä: νέος < *νεϜος ' (vrt. lat. "novus", engl. "new", saks. "neu").

Digamma selittää myös, miksi -εύς-loppuisten tekijännimien, kuten lainopettajaa tarkoittavan γράμματεύς-sanan, yks. nom:ssa ja mon. dat:ssa on sijapäätteen edellä ευ-diftongi mutta muissa sijoissa ei, esim. yks. akk. on muotoa γράμματέα. Syynä on alkuaan -F-päätteinen taivutusvartalo *γράφματῑF-, sigman edellä *γράφματεF-: konsonanttialkuisen päätteen edellä /f/ muodostaa edeltävän /ε/:n kanssa ευ-diftongin (kuten nom. *-εF-ς > -εύς), muulloin, vokaalien välistä, digamma tyypilliseen tapaansa katoaa (aiheuttaen mm. yks. gen:ssä ja akk:ssa [klass. myös mon. akk:ssa] kestonvaihdon, →metateesi, kuten *γράφματῑF-ος > γράμματῑF-ος > γράμματέως. – Vastaavasti saa selityksensä, miksi ”tuulla, puhalttaa” on πνέω (*πνεF-ω) mutta ”tuuli, henki” on πνεῦμα (*πνεF-μα).

Digamman vaikutus tekee ymmärrettäviksi myös eräät näennäisen poikkeukselliset augmentit, kuten aor:ssa εἰργασάμην ja impf:ssä ἔωρων (< ἔωραον), jotka ovat lähtöisin muodoista *ἐ-φεργασαμην (εργάζομαι *tehdä työtä*) ja *ἦ-φοραον (όράω *nähdä*). Edellisessä on F-äänteen kadottua seurannut normaali supistuma ε-ε > ει, jälkimmäisessä digamman katoa on seurannut →metateesi ja sananalkuinen /h/. Passiivin ind. aor:n muodossa ἐργέθην puolestaan rhoon kahdentuminen johtuu assimiloitumisesta: ἐ-*Fρε- > ἐρε-. Mainittakoon, että alun perin digamma-alkuisissa vartaloissa →augmenttina oli toisinaan η-.

Lisäksi digamman vaikutus näkyy runoudessa – erityisesti Homeroksella – mm. →hiatuksena ja asemansa perusteella pitkiksi katsottavina →tavuina, esim. säkeessä Ζεὺς ἐλάσας ἐκέασσε μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ ”Zeus iskien [välkkyvällä salamalla] murskasi [laivan] keskellä viinintummaa merta” (H 250). Daktyylimittaisen (→metriikka) fraasin ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ hiatuksen -ι > > οἶ- aiheuttaa kaksi lyhyttä vokaalia sisältävä ἐν-preposition eppinen variantti ἐνί. Hiatus sallitaan, sillä οἶνοψ on alkuaan *φοίνοψ (*φοῖνος ’viini’, lat. *vinum*). Toisaalta samasta syystä ἐν on yksitavuisenakin pitkä (ἐν *φοίνοπι).

diminutiivi →deminutiivi

dis-

etuliite ’kahtia, erilleen, epä-, pois’

disjunkttiivinen (lat. *disiunctivus* ’erottava; vastakkainen’ [*dis-iungere* ’riisua valjaista; erottaa’])

erottava, esim. konjunktio, kuten ἅλλὰ *mutta, vaan*

dissimilaatio (lat. *dissimilis* 'erilainen' [*dis-similare* 'erilaistaa'])

erilaistaminen, ääntämisen helpottamiseksi tapahtuva äänten/äänteiden erilaisuus, suomessa esim. 'sorvali' pro 'sorvari', kreikassa *πιθις > πίστις *usko*; vastakohta →assimilaatio

duaali (lat. *duo* 'kaksi')

"kaksikko", verbin ja nominin taivutusmuoto, jota käytetään puhuttaessa kahdesta. Harvinainen jo klassisessa kreikassa ja hävisi koineen myötä. Alkuperäiset duaalin päätteet korvautuivat monikon päättein. UT:sta duaali puuttuu kokonaan.

Nominien taivutuksessa nominatiivilla, akkusatiivilla ja vokatiivilla on yhteiset päätteet, genetiivillä ja datiivilla samoin. Päätteet vaihtelevat deklinatioittain. Esimerkiksi sanan Λόγος duaalimuodot ovat artikkelin kanssa 2. dekl:n mukaisesti τῷ Λόγῳ (nom., akk., vok.) ja τοῖν Λόγοιν (gen., dat.).

Verbin taivutuksessa duaali esiintyy (vain) 2. ja 3. persoonassa, mutta taipuu muuten normaalisti pää-, tapa- ja aikaluokissa, osaksi yhteisin, osaksi eri (primaari- ja sekundaari)päättein. Esimerkiksi verbin λέγω akt. 3. pers:n preesensmuodot ovat ind. λέγετον, konj. λέγητον, opt. λεγοίτην, imp. λεγέτων, med./pass:ssa vastaavasti ind. λέγεσθον, konj. λέγησθον, opt. λεγοίσθην, imp. λεγέσθων.

dubitatiivinen (lat. *dubitativus* 'epäilyä ilmaiseva' [*dubitare* 'epäillä, empiä'])

dubitatiivinen →konjunktiiivi ilmaisee epärointiä ja epävarmuutta, ero →deliberatiiviseen usein häilyvä:

τί αἰτήσωμαι;

mitä pyytäisin? (Mark. 6:24)

duratiivinen (lat. *durativus* 'kestävä' [*durare* 'kestää']), →teonlaatu, vastakohta →puntuaalinen

eeta-aoristi

passiivin 2. aoristin vaihtoehtoinen nimitys, tunnusomaista verbivartaloon lisätty -η/ε-suffiksi, esim. ἀπεστάλ-η-ν *minut lähetettiin*, ἀποσταλείς < *ἀποσταλ-ε-ντ-ς *lähetetty*, ἀποστέλλω (< ἀποστελ-ιω) *lähettää*

eetasismi →Erasmuksen ääntäminen

efektiivinen (lat. *effectivus* 'vaikutukseen, tulokseen liittyvä', *effectus* 'vaikutus, teho, tulos' [*efficere* 'saada aikaan' < **ex-facere*])

efektiivinen aoristi, →teonlaatu, →aoristi

ehtolauseet→konditionaalilauseet

ehtoperiodi

LA:ssa (§ 193–196) ehtolauseen ja päälauseen muodostamasta kokonaisuudesta käytetty nimitys

”eira”-sääntö

AA:ssa esitetty muistisääntö, pedagogisessa tarkoituksessa luotu termi, jonka tehtävänä on auttaa muistamaan ε-, ι-, ja Ϸ-äänteiden jälkeisen alkuperäisen (myös varhaisissa sijaispidennyksissä syntyneen) pitkän a-äänteen (→*alfa purum*) säilyminen /ā/:na, /ɪ/:ksi muuttumatta, esim. σοφία *viisaus*, χώρᾱ *maa*, mutta γραφή *kirjoitus*, θάλασσης (sanan θάλασσα *meri* fem. yks. gen.; nominatiivin -α-pääte on lyhyt). ”Eirasta” on UT:ssa joitakin poikkeuksia, kuten μάχαιρα, μαχαίρης *miekka* ja λελυκυῖα, λελυκυῖης (akt. part. perf.), λύω *irrottaa*; klassisessa kielessä μαχαίρας ja λελυκυίας. – Huom.: →supistuman tai →sijaispidennyksen tuloksena syntynyt pitkä /α/ (→*alfa impurum*) säilyy toisinaan muidenkin kuin ”eira”-äänteiden jälkeen.

elatiivi (lat. *casus elativus* 'poisviemisen sija', *elativus* 'pois vietävissä oleva' [*efferre* 'kantaa ulos, viedä pois' < **ex-ferre*, pppf. *elatus*, ks. seuraava selite])

eroamista ilmaiseva sisäpaikallissija, pääte -*stal/-stḗ*. Kreikassa elatiivia vastaavat lähinnä ἐκ/ἐξ- ja ἀπό-prepositioilla muodostetut ilmaukset.

elatiivinen eli absoluuttinen komparaatio (lat. *elatus* 'uloskannettu; korotettu; mahtipontinen', ks. myös edellinen selite)

komparatiivin ja superlatiivin käyttötapaa, jossa kysymys ei ole vertailusta (eli relatiivisesta komparaatiosta, esim. *rakkain* muistoni) vaan ominaisuuden korostamisesta: *mitä rakkain, erityisen rakas* (muistoni).

Esimerkki elatiivisesta komparatiivista ja elatiivisesta superlatiivista:

ἀνεβάλετο δὲ αὐτοὺς – – ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ
hän lykkäsi heidän asiansa, vaikka hyvin tarkkaan tunsikin sen tien (Ap. t. 24:22)

συνάγεται πρὸς αὐτὸν ὄχλος πλείστος [< πολὺς]
hän luokseen kokoontui valtaisa / varsin suuri väkijoukko (Mark. 4:1).

elisio (lat. *elisio* 'ulos työntäminen' [*e-lidere* 'työntää ulos' < **ex-lidere*])

lyhyen loppuvokaalin pois jättäminen, kun seuraava sana alkaa vokaalilla tai diftongilla; osoitetaan →apostrofimerkillä ('), esim. ἀπ' (pro ἀπὸ) ἀνθρώπων *ihmisistä, ihmisiltä*. Kuten esimerkistä käy ilmi, pois jätetyn vokaalin korollisuus ei estä elisiota.

Elision tarkoitus on välttää →hiatus. UT:ssa elisiota esiintyy lähinnä tavallimpien partikkelien ja prepositioiden yhteydessä, muttei silloinkaan aina johdonmukaisesti (esim. ἀλλ'–ἀλλά-vaihtelu). Myös käsikirjoitusten käytännössä on variaatiota.

ellipsi (kr. ἔλλειψις 'poisjättö, laiminlyönti' [*ἐν-λείπω, ἐλλείπω, 'jättää pois, olla välittämättä'])

sanan/sanojen pois jättäminen lauseessa, kun ajatus asiayhteyden perusteella on ilmankin selvä; esim. Matt. 16:14: ihmiset sanovat Jeesuksen olevan Elia tai Jeremia tai "joku profeetta" (ἐνὰ τῶν προφητῶν) tarkoittaen joku *muu* profeetta (= ἐνὰ τῶν ἄλλων προφητῶν)

enkliittinen (kr. ἐγκλιτικός 'kallistuva' [ἐγκλίνω 'kallistaa; kallistua jnk varaan'])

enkliittinen on sana, joka painonsa osalta nojaa edeltävään sanaan, ts. muodostaa sen kanssa yhden painokokonaisuuden. UT:n tavallisimmat enkliittiset sanat ovat persoonapronominin yks. 1. (ἐγώ) ja 2. (σύ) persoonan yksitavuiset muodot μου, μοι, με ja σου, σοι, σε, indefiniittipronominin τις kaikki muodot sekä εἰμί- ja φημί-verbien indikatiivin presensin muodot (paitsi näiden verbien yks. 2. persoonan muodot εἶ ja φής/φῆς, joskaan φής/φῆς-muotoja ei UT:ssa esiinny). Sen mukaan, miten monesta tavusta edeltävä sana koostuu ja missä sen paino on, edeltävä sana voi korkosääntöjen perusteella saada kaksi aksenttimerkkiä. Jos edeltävällä sanalla on gravis, se muuttuu akuutiksi.

Esimerkkejä:

ὁ θεός μου *Jumalani*

τὸ πνεῦμά μου *henkeni*

ἄρτοι τινές *muutamia leipiä*, mutta μαθηταί τινες *joitakin opetuslapsia*.

Myös enkliittinen sana voi saada aksentin, kun 1) se on lauseen alussa, esim. τὶς τῶν μαθητῶν *muuan opetuslapsista*, 2) εἰμί-verbin yks. 3. pers:lla on merkitys 'olla olemassa' (= ἔστι) ja 3) enkliittistä sanaa seuraa toinen enkliittinen sana, esim. μαρτυς γὰρ μου ἐστὶν ὁ θεός *todistajani näet on Jumala* (Room. 1:9):

ἐστίν luovuttaa aksenttinsa μου-sanalle, jonka vaikutuksesta sana γάρ saa graviksen asemesta akuutin.

ensimmäinen aoristi, 1. aoristi

ensimmäinen eli sigma-/sigmaattinen aoristi, myös heikko aoristi, yksi aktiivin ja mediumin yhteisistä aoristin muodostustavoista. Tunnusomainen piirre -σ-suffiksilla laajennettu juuri/verbivartalo (usein = akt./med. futurivartalo). Toisin kuin useissa muissa tapauksissa -σ säilyy myös vokaalien välissä.

Sigman lisääminen verbivartaloon aiheuttaa useimmiten erityyppisiä muutoksia: Vokaalivartaloissa →supistumaverbien lyhyt loppuvokaali pitenee (huom. →”eira”-säännön vaikutus ἀγαπάω-tyypissä: ἀγαπησ-). Konsonanttivartaloissa k/p/t-äänteen ja →sigman kohdatessa muutokset ovat 1) -κ/γ/χ + σ > -ξ-, 2) -π/β/φ + σ > -ψ-, 3) t-äänne + σ > σσ > σ. Sigmattomia puolestaan ovat likvidavartaloisten verbien 1. aoristit, joissa σ:n kadosta seuraa kompensaaationa →sijaispidennys.

Preesensille ja imperfektille ominaisen teemavokaalin (ε/ο) korvaa sigma-aoristille tunnusomainen, lähes kaikissa muodoissa esiintyvä α-vokaali. Se on syntynyt akt. ind. yks. 1. pers:n (sekundaari)päätteestä -v, joka sanan lopussa konsonantin, tässä tapauksessa sigman, jäljessä on muuttunut →tavunmuodostavaksi, kuten esim. verbillä λύω *irrottaa*: *ἐλυσ-υ > ἔλυσα. Näin syntynyt (lyhyt) α-vokaali on omaksuttu useimpiin taivutusmuotoihin, ei kuitenkaan konjunktiiviin.

Erityishuomiota vaativat aktiivissa kolme ja mediumissa kaksi muotoa:

aktiivi

ind. yks. 3. pers. ἔλυσ-ε(ν)

imp. yks. 2. pers. λῦσ-ον [vartalon /u/ pitkä!], vrt. γράψον, πίστευσον

inf. λῦσ-αι, πιστεῦσαι, vrt. γράψαι, καθαρίσαι

mediumi

ind. yks. 2. pers. ἐλύσ-ω (-ω < *-α-ο < *-α-σο)

imp. yks. 2. pers. λῦσ-αι, πίστευσαι, vrt. γράψαι.

Huom. 1) Akt. ind. yks. 3. pers:n -ε-pääte on lainattu temaattisesta aoristista.

Huom. 2) Akt. inf. ja med. imp. yks. 2. pers. eroavat ainoastaan painoltaan: infinitiivissä paino on →penultimalla, imperatiivissa →antepenultimalla. Molemmissa tapauksissa -αι-pääte katsotaan lyhyeksi. Kuten λῦσαι ja γράψαι osoittavat, muodot ovat toisinaan identtiset.

taivutuksesta lähemmin →aoristi, →persoonapäätteet

ensimmäinen eli a-deklinaatio

- $\bar{\alpha}$ /η/ $\bar{\alpha}$ -päätteisiä feminiinejä (myös partisiippien feminiinimuodot) sekä - $\bar{\alpha}$ ς/ης-päätteisiä maskuliineja sisältävä, latinan 1. deklinaatiota (vrt. - \bar{a} -pääte) vastaava nominien taivutusluokka, joka saa a-deklinaatio-nimensä vartalon-päätteisestä a-vokaalista.

Feminiinit

Yksikön taivutuksen perusteella feminiinit voidaan jakaa eri alaryhmiin. Yksi jakotapa on pitää pitkävokaalisia, - $\bar{\alpha}$ /η-päätteisiä yhtenä pääryhmänä (mallisanoina ήμέρ $\bar{\alpha}$ *päivä* ja γρ α φή *kirjoitus*) ja lyhytvokaalisia, - $\bar{\alpha}$ -päätteisiä toisena (mallisanoina ἀλήθει $\bar{\alpha}$ *totuus* ja θάλασσ $\bar{\alpha}$ *meri*). Näin saadaan seuraava yksikkömuotojen taulukko (vokatiivi on nominatiivin kaltainen):

	pitkä loppuvokaali: - $\bar{\alpha}$ /η			lyhyt loppuvokaali: - $\bar{\alpha}$	
nom./vok.	ή	γρ α φή	ήμέρ $\bar{\alpha}$	ἀλήθει $\bar{\alpha}$	θάλασσ $\bar{\alpha}$
gen.	τῆς	γρ α φῆς	ήμερ $\bar{\alpha}$ ς	ἀληθει $\bar{\alpha}$ ς	θαλάσσης !
dat.	τῇ	γρ α φῇ	ήμερ $\bar{\alpha}$	ἀληθει $\bar{\alpha}$	θαλάσση !
akk.	τὴν	γρ α φὴν	ήμερ $\bar{\alpha}$ ν	ἀληθει $\bar{\alpha}$ ν	θάλασσ $\bar{\alpha}$ ν

Pitkävokaalisten loppuvokaali on - $\bar{\alpha}$, jos edeltävä äänne on /ε, ι, ρ/ (→”eira”), muussa tapauksessa -η. Vokaali säilyy pitkänä läpi taivutuksen. Lyhyt loppuvokaali - $\bar{\alpha}$ (< *-j $\bar{\alpha}$) esiintyy ainoastaan nominatiivissa ja akkusatiivissa. Genetiivissä ja datiivissa vokaali on pitkä – joko $\bar{\alpha}$ tai η – ”eiran” määräämällä tavalla.

Vähintään kolmitavuisten sanojen yks. nom./akk:n aksentista voi päätellä loppuvokaalin pituuden: koska sana ήμέρ $\bar{\alpha}$ on →paroksytonon, loppu- α on pitkä, kun taas sana θάλασσ $\bar{\alpha}$ on →proparoksytonon, jolloin loppu- α on lyhyt. Sen sijaan kummankin sanan genetiivi- ja datiivimuodot ovat paroksytonon-sanoja, joten ne eivät kerro sanan perusmuotoa; esim. genetiivistä ήμέρ $\bar{\alpha}$ ς voisi teoreettisesti päättyä myös nominatiiviin ήμερ $\bar{\alpha}$.

Kolmitavuisia - $\bar{\alpha}$ -päätteisiä sanoja ovat paitsi θάλασσ $\bar{\alpha}$ mm. ἄκανθα, -ης *orjantappura*, ἀσθένεια, -ας *sairaus*, τράπεζα, -ης *pöytä*. Kaksitavuisten sanojen, kuten δόξα, -ης *kirkkaus*, kunnia ja ῥίζα, -ης *juuri*, loppu- α :n pituus ei paljastu aksentista (toisin →properispomenon γλῶσσ $\bar{\alpha}$ *kieli*), vaan kieli-historiasta (*δοκτ-j $\bar{\alpha}$, *ῥιδ-j $\bar{\alpha}$), josta myös selviää, että sanojen θύρ $\bar{\alpha}$, -ας *ovi*, portti (vrt. saks. ”Tür”, ruots. ”dörr”) ja χώρ $\bar{\alpha}$, -ας *maa* loppu- α on pitkä.

Huom.! Kaikki ντ- ja οτ-tunnuksisten →partisippien feminiinimuodot noudattavat lyhyen loppuvokaalin mukaista taivutusta, esim. φέρουσα (< *φέροντ-*jä*), gen. φερούσης, φέρω *kantaa*.

Maskuliinit

Maskuliinien taivutus eroaa feminiineistä kahdessa kohdin: yksikön nominatiivissa vartalon lopussa on sigma, ja genetiivin päätte on -ου (kumpikin lainaa 2. dekl:sta). Lisäksi -ᾱς-päätteiset, ei-kreikkalaista alkuperää olevat nimet voivat – ”eira”-säännöstä välittämättä – saada genetiivissä päätte -ᾱ (ks. tuonnempana).

Ensimmäisen deklinaation maskuliineissa on sekä yleis- että erisnimiä. Yleisnimet ovat usein -ης/της-loppuisia tekijännimiä; tyypillisiä ovat τελώνης, τελώνου *verojen kerääjä*, προφήτης, προφήτου *profeetta* ja μαθητής, μαθητοῦ *opetuslapsi*. -της-loppuisten vokatiivin päätte on -ᾱ. Erisnimiä ovat mm. Ἰορδάνης, Ἰορδάνου ja Ἰωάννης, Ἰωάννου.

Myös -ᾱς-päätteisissä on sekä yleis- että erisnimiä. Edelliset ovat harvinaisia; ainoana esimerkkinä mainittakoon νεανίας, νεανίου *nuorukainen* (< νέος *uusi*). Erisnimiä sen sijaan on runsaasti, aitoperäisistä kreikkalaisista (Ἀνδρέας) latinalais- ja seemiläisperäisiin (Λουκᾶς [lat. *Lucius*], Ζαχαρίας, Ἰούδας; vrt. myös σατανᾶς) saakka. Vokatiivissa nominatiivin -ς-päätte jää pois.

Mainituista nimistä -ου-genetiivin saavat Ἰορδάνης, Ἰωάννης, Ἀνδρέας ja Ζαχαρίας, muut -ᾱ-genetiivin.

nom.	ὁ	προφήτης	Ἀνδρέᾱς	Ἰορδάνης	Ἰούδᾱς	σατανᾶς
gen.	τοῦ	προφήτου	Ἀνδρέου	Ἰορδάνου	Ἰούδᾱ	σατανᾶ
dat.	τῷ	προφήτῃ	Ἀνδρέᾳ	Ἰορδάνῃ	Ἰούδᾳ	σατανᾷ
akk.	τὸν	προφήτην	Ἀνδρέᾱν	Ἰορδάνην	Ἰούδᾱν	σατανᾶν
vok.		προφήτᾱ	Ἀνδρέᾱ	Ἰορδάνῃ	Ἰούδᾱ	σατανᾶ

Monikossa kaikki ensimmäisen deklinaation sanat päätteestä ja suvusta riippumatta noudattavat samaa -αι-ῶν-αις-ας-päätesarjaa, esim. ἡμέραι – ἡμερῶν – ἡμέραις – ἡμέρας ja προφήται – προφητῶν – προφήταις – προφήτας. Vokatiivi on nominatiivin kaltainen.

- 1) Monikon nominatiivin -αι-päätte katsotaan koron kannalta lyhyeksi.
- 2) Vokatiivi on monikossa (myös maskuliineilla) nominatiivin kaltainen.
- 3) Substantiivien monikon genetiivin -ῶν-päätte (< -ᾶων) saa aina sirkumfleksin, kun taas 1. dekl:n adjektiiveilla fem. mon. gen:n aksenttina on sirkumfleksin vain, jos sanan perusmuodon korko on viimeisellä tavulla:

σοφός–σοφῶν mutta δίκαιος–δικαίων (fem. mukautuu tässä 2. dekl. adjektiivien mask./ntrin käytäntöön).

4) Akkusatiivin -ας-pääte on syntynyt →sijaispidennyksen seurauksena akkusatiivin v-tunnuksen kadottua monikon -σ-päätteen edeltä: *-ᾶνς > -ᾶς.

Ensimmäisen deklinaation supistuneita substantiiveja ovat mm. συκέα > συκῆ, συκῆς *viikunapuu* ja γέα/γάα > γῆ, γῆς *maa*.

Ensimmäisen deklinaation adjektiiveista ks. tarkemmin →adjektiivit.

ensimmäinen futuuri

passiivin ensimmäisen, theeta-aoristin -θη-tunnuksiseen vartaloon pohjautuvien futuurimuotojen yhteisnimitys, esim. δοθήσομαι, δίδωμι *antaa*

ensimmäinen perfekti

-κ-suffiksilla rakentuvien aktiivin perfektimuotojen yhteisnimitys, esim. δέδωκα, δίδωμι *antaa*

epenteesi (kr. ἐπένθεσις [ἐπι-εν-τίθημι 'lisätä sisään'])

insertio, kielitieteessä yhden tai useamman äänteen lisääminen sanan sisään, suomessa esim. murteellinen ”Poh-o-jamma” (jossa myös nm > mm -assimilaatio). Kreikassa j-äänteen siirtyminen sitä edeltävien αv-, αq-, ov-, oq-loppuisten tavujen sisään, jolloin tulokseksi syntyvät muodot αiv-, aiq-, oiv-, oiq-, esim. φαίνω < *φαν-jω *loistaa*, αἶρω < *ᾶq-jω *nostaa, ottaa*.

epiteetti (ἐπίθετος 'lisätty, liitetty' [ἐπι-τίθημι 'lisätä, liittää'])

adjektiivinomainen lisänimi tai muu määräite; esim. Herodes *Suuri*; Paavali, *kansojen apostoli*; Rooma, *ikuinen kaupunki*

epäsuora esitys (lat. *oratio obliqua*)

suoran esityksen sijasta käytetty sivulause: kysyin, *minne hän oli menossa*, mutta hän väitti, *ettei ollut minnekään menossa*

epäsuora objekti →datiiviobjekti

epäsäännölliset verbit →sekavartaloiset verbit

Erasmuksen ääntäminen

myös eetasismi, Erasmus Rotterdamilaisen teoksessaan *De recta Latini Graecique sermonis Pronuntiatione* (1528) esittämä kreikan ääntämistapa, jossa tiettyä

kirjainta vastaa tietty äänne ja päinvastoin. Erasmusken ääntämismallin katso-
taan suunnilleen vastaavan 400-luvun eKr. attikan ääntämystä; siten se ei sovi
esim. koinée-kreikan ääntämiseen. Erasmus ei tosin ollut ensimmäinen aikansa
epäklassisen ”nykykreikkalaisen” ääntämisen arvostelija. Ongelmaan oli jo muu-
tama vuosikymmen aikaisemmin kiinnitetty huomiota Espanjassa ja Italiassa.

Erasmusken järjestelmään pohjautuvat mm. suomalainen, saksalainen ja
englantilainen akateeminen ääntämistapa, joka luonnollisesti vaihtelee kunkin
kielen omien ääntämisperinteiden mukaan.

Ks. myös →ääntäminen.

erosija

suomen →elatiivin (-*sta/-stä*) ja →ablatiivin (-*lta/-ltä*) yhteisnimitys, ilmaisee
jostakin pois lähtemistä tai irtautumista. Kreikassa elatiivia ja ablatiivia vastaava
sijamuoto on (elatiivinen) →genetiivi, jonka yhteydessä käytetään prepositioita
ἀπό, ἐκ/ἐξ ja παρά.

essiivi (lat. *casus essivus*, ’olemisen sija’, *essivus* ’oleva’ [*esse* ’olla’])

suomen -*na/nä*-päätteinen sijamuoto: *nuorempana* näin asiat toisin

että-lause (ὅτι-/ἵνα-lause)

sivulause, jonka tavallisimmin aloittaa konjunktio ὅτι. Myös ἵνα (oikeastaan
’jotta’) voi saada että-merkityksen mm. tahtomista ilmaisevien verbien yhtey-
dessä, kuten οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῶι [akt. konj. aor. yks. 3. γινώσκω] *hän*
ei tahtonut, että kukaan saisi tietää [sitä] (Mark. 9:30).

etuvokaalit

vokaalit, joita äännettäessä kieli on edessä, suomessa i, e, y, ä, ö, kreikassa ι, ε, υ
(y). Takavokaalit ovat a, o, u, kreikassa α, ο, ω, ου, joita lausuttaessa kieli on
taempana.

etymologia (kr. ἐτυμο-λογία [ἔτυμος ’tosi, todellinen, aito’])

sanan alkuperän tutkiminen; esim. käsittää-verbi merkitsee alkuaan ’ottaa
käsiin’, ja ἀλήθεια ’totuus’ tarkoittaa oikeastaan sellaista, mitä ei voi salata,
unohtaa tai olla havaitsematta (ἀ- [→*alfa privativum*], λήθος ’unohtaminen’;
λήθω = λανθάνω ’olla salassa, jäädä huomaamatta’)

eufemismi (kr. εὐφημισμός [εὐ-φημέω ’puhua hyvänteisesti’])

epämiellyttävän ilmauksen korvaaminen epäsuoralla tai positiivisella, esim. ’pääs-
tä lepoon’ pro ’kuolla’

eufonia (kr. εὐ-φωνία [εὐφῶνος ’hyvä-ääninen, musikaalinen’])
soinnukkuus, harmonia, ääntämisen helpottumiseksi tapahtuva äänteiden keskinäinen mukautuminen, kuten →assimilaatio ja →dissimilaatio

eventuaalinen (lat. *eventualis* ’mahdollinen’ [*eventus* ’tapahtuma, sattuma’])
eventuaalilauseet, ἐάνν-alkuiset →konditionaalilauseet

ex, e [eff-] (vrt. kr. ἐκ/ἐξ)
lat. prepositio ’-sta/-stä, -lta/-ltä; jstak lähtien’, etuliitteenä ’ulos, pois; täysin’

faktitiivi-/faktitiivinen (vrt. lat. *factus* ’tehty’ [*facere* ’tehdä’])
faktitiiviverbi, faktitiivinen verbi, teettoverbi: panna tekemään, esim. *teettää, rakennuttaa*. Kreikassa faktitiivista merkitystä on toisinaan →mediumilla.

feminiinit (lat. *femininus* ’naispuolinen’)
yksi nominien kolmesta suvusta. Yleissääntö: feminiinejä ovat luonnollisen suvun (= sanan merkityksen) perusteella naissukupuoleen viittaavat nimet ja nimitykset sekä maat, kaupungit, saaret ja puut: ἡ Ἑλλάς *Kreikka*, ἡ Ῥώμη *Rooma*, ἡ Πάτμος *Patmos*, ἡ συκῆ *viikunapuu*. Myös useimmat abstrakti-substantiivit ovat feminiinejä: ἡ πίστις *usko*, ἡ ἐλπίς *toivo*, ἡ ἀγάπη *rakkaus*, ἡ σοφία *viisaus*.

figura etymologica (lat. ’etymologinen kuvio’)
ilmaus, jossa verbi ja substantiivi ovat samaa juurta: ἐφώνησεν φωνῇ μεγάλῃ *huusi suurella huudolla / kovalla äänellä*; →paronomasia

finaali-/finaalinen (lat. *finalis* ’tarkoitusta koskeva’ [*finis* ’raja; loppu; tarkoitus, päämäärä’])
tarkoitusta/tavoitetta ilmaiseva, esim. finaali- eli jotta-lause (ἵνα-lause), finaalin infinitiivi (kuten εἰς/πρὸς τό + inf.) tai finaalin partisiippi

finiittimuodot (lat. *fnitus* ’rajoitettu; rajallinen’, pppf. [*finire* ’rajoittaa’])
verbin →persoonamuodot, varattu vain tietylle persoonalle, esim. *sanon, sanoin* (vain yks. 1. pers.), vastakohta →infiniittimuodot (esim. *sanoa, sanottu*)

foneemi (kr. φώνημα ’ääni, äänne; puhe’ [φωνή ’ääni’])

pienin sanan merkitykseen vaikuttava yksikkö; esim. sanat ”vanki” ja ”kanki” erottaa toisistaan vain v:n ja k:n vaihtelu, joten /v/ ja /k/ ovat eri foneemeja. Samoin niitä vastaavat kirjaimet (→grafeemit) v ja k eroavat toisistaan. Vain viivoja // käytetään, kun halutaan selventää, että kyse on foneemista, ei grafeemista.

foneettinen

ääntä, ääntämistä koskeva; foneettinen kirjoitus: ääntämisen mukainen kirjoitus

fonologia

äänneoppi, tutkimus, jonka kohteena on kielen äänteiden asema ja tehtävä kielen järjestelmässä

futurum contractum →supistumafutuuuri

futurum exactum (lat. *exactus* ’loppuun suoritettu’, pppf. [*ex-igere* ’suorittaa loppuun; ajaa ulos’])

perfektivartalosta -σ-suffiksilla muodostettu futuuuri, esim. τεθνῆξομαι *tulen olemaan kuollut* (ἀποθνήσκω *kuolla*, perf. τέθνηκα). Tämä harvinainen futuurimuoto ei esiinny UT:ssa. Se voidaan myös korvata liittomuodolla (→perifrastinen konjugaatio): ἔσομαι τεθνηκώς. Vrt. →nykykreikan käytäntö.

futuuuri (lat. *futurus* ’tuleva’ [*fore* ’olla (vastedes)’])

kreikan ainoa yksiselitteisesti aikaan – tulevaisuuteen – viittaava tempus, esiintymiä UT:ssa 1 623 (DBW 497). Lähes kaikki ovat indikatiiveja. Infinitiivejä (vain Ap. t:ssa ja Hepr:ssä) ja partisiippeja (eniten Ap. t:ssa) on yhteen laskienkin vain alle 20.

Futuurin tempussuffiksi on σ-aoristin tavoin sigma, joka liitetään akt:ssa ja med:ssa →affikseista riisuttuun verbivartaloon (esim. κηρῡξ- < κηρῡσσω *julistaa* [*κηρῡκ-j-ω] ja δωσ- < δίδωμι *antaa* [*δι-δω-μι]), passiivissa passiivin aoristivartaloon (esim. κηρῡχθῡσ-, δοθῡσ-). Päätteet ovat preesensin päätteet. Likvidavartaloiset ja muutamat -ίζω-loppuiset verbit muodostavat →supistumafutuurin.

Tutkimuksessa kiistaa herättänyt kysymys, onko futuurin -σ-suffiksi lainautunut konjunktiiivin aoristin kautta, voidaan tässä jättää avoimeksi. Joka tapauksessa futuuuri on sisällöltään ja merkitykseltään konjunktiiivin sukulainen; ks. tuonnempana.

Seuraavan taulukon kahdesta esimerkkiverbistä πιστεύω *uskoa* muodostaa sigmafutuurin, κρίνω *tuomita* supistumafutuurin (akt./med.). Huom.: κρίνω-

verbin aktiivin futuurimuodot erottaa vastaavista preesensmuodoista vain aksentti:

	aktiivi	mediumi	passiivi
ind. yks. 1.	πιστεύσω	πιστεύσομαι	πιστευθήσομαι
	κρινῶ	κρινούμαι	κριθήσομαι
inf.	πιστεύσειν	πιστεύσεσθαι	πιστευθήσεσθαι
	κρινεῖν	κρινούσθαι	κριθήσεσθαι
part.	πιστεύων	πιστευσόμενος	πιστευθησόμενος
	κρινῶν	κρινούμενος	κριθησόμενος

Joukko verbejä, joilla on useimmiten jokin muu kuin sigmaattinen aoristivartalo, muodostaa futuurinsa mediumissa, kuitenkin aktiivin merkityksessä. Tällaisia verbejä ja niiden futuurimuotoja ovat mm. ἀναβαίνω–ἀναβήσομαι *nousta*, ἀποθνήσκω–ἀποθανοῦμαι (sup.fut.) *kuolla*, γινώσκω–γνώσομαι *tietää*, εἰμί–ἔσομαι *olla*, ἔρχομαι–ἐλεύσομαι *tulla*, *mennä*, ἐσθίω–φάγομαι *syödä*, λαμβάνω–λήμψομαι, *ottaa*; *saada*, ὁράω–ὄψομαι *nähdä*, πίνω–πίομαι *juoda*, πίπτω–πεσοῦμαι (sup.fut.) *pudota*, *kaatua*, τίκτω–τέξομαι *synnyttää*, φεύγω–φεύξομαι *paeta* ja χαίρω–χαρήσομαι *olla iloinen*. Muutamat verbit, kuten ἀκούω *kuulla* ja ζάω *elää*, muodostavat futuurinsa milloin aktiivissa, milloin mediumissa: ἀκούσω–ἀκούσομαι ja ζήσω–ζήσομαι. Toisaalta klassisessa kreikassa on useita verbejä (mm. κρίνω), joiden mediumin futuuri on passiivimerkityksinen.

Futuurilla on myös modaalisia ominaisuuksia: se ei ainoastaan totea, mitä tulevaisuudessa tapahtuu, vaan sitä voidaan käyttää myös imperatiivin ja konjunkttiivin tavoin ilmaisemaan (painokasta) käskyä, harkintaa/epätietoisuutta tai tarkoitusta/pyrkimystä (ilman että eri merkitysten väliset rajat olisivat aina jyrkät):

λήμψεσθε δύναμιν – – καὶ ἔσεσθέ μου μάρτυρες
te saatte voiman – – ja tulette olemaan minun todistajani (Ap. t. 1:8)

ἀγαπήσεις [vrt. ἀγάπα/ἀγάπησον] κύριον τὸν θεόν σου
rakasta / sinun kuuluu rakastaa Jumalaasi! (Mark. 12:30)

κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα;
Herra, kenen tykö menisimme? (Joh. 6:68)

ἐληλύθει προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ
hän oli tullut Jerusalemiin rukoillakseen/rukoilemaan (Ap. t. 8:27).

Kuvaavaa futuurin ja konjunktiiivin suhteelle on, että λύσω-tyyppinen yks. 1. pers:n muoto on monissa yhteyksissä ymmärrettävissä myös konjunktiiivin aoristiksi. Esimerkki tästä on Pilatuksen kysymys τὸν βασιλέα ὑμῶν σταυρώσω; *ristiinnaulitsisinko teidän kuninkaanne?* (Joh 19:15); kummaksi kielio pilliseksi muodoksi σταυρώσω määritellään, on käännöksen kannalta merkityksetöntä. →Hortatiivisissa tapauksissa kaksiiymärteisyys voidaan välttää lisäämällä konjunktiiivimuodon eteen kehottava ἄφες (”annapa”) [akt. imp. aor. yks. 2. pers., ἀφίημι; mm. Matt. 7:4]).

Ei myöskään ole yllätys, että futuuri ja konjunktiiivi voivat esiintyä samassa virkkeessä rinnakkain, kuten seuraavassa esimerkkilauseessa (jossa osa käsi-kirjoituksista yhdenmukaistaa tekstiä vaihtamalla konjunktiiivin futuuriksi, ks. N–A:n apparaatti):

τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου καὶ εἴπη (pro fut. ἐρεῖ [λέγω])
kuka teistä omistaa ystävän, jonka luokse menee keskellä yötä ja sanoo
 (Luuk. 11:5).

Lisäksi οὐ μή -kieltolauseissa esiintyy toisinaan futuuri normaalin →konjunktiiivin aoristin asemesta:

ὅς δ' ἂν πίνη ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα
joka juo minun antamaani vettä, ei enää koskaan ole janoissaan (Joh 4:14).

Yksinäismuodon ohella futuuria voidaan ilmaista myös →perifrastisesti (liittomuotoisesti) joko εἰμί-verbin futuurilla ja partisiiipilla tai μέλλω-verbillä ja infinitiivillä:

ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες
olette ilmaan puhuvia / sananne haihtuvat taivaan tuuliin (1. Kor. 14:9)

εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν
jos näet elätte lihan mukaan, te kuolette (Room. 8:13).

Liittomuodon avulla voidaan korostaa futuurin duratiivista teonlaatua:

ἔση σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι
pysyt mykkänä kykenemättä puhumaan (Luuk. 1:20).

geminaatta (lat. *geminatus* 'kahdennettu' [*geminare* 'kahdentaa']
kestoltaan pitkä (tai kahdentunut) konsonantti erotukseksi yhdestä: esim. *velli*
(vrt. *veli*)

genetiivi (lat. *casus genetivus*, 'omistamisen sija' [*genetivus* 'synnynnäinen, alkuperäinen'], kr. γενική [vrt. γένος 'suku, syntyperä'])
kreikassa kahden muodoltaan identtisen indoeurooppalaisen sijamuodon, genetiivin ja ablatiivin, yhdistelmä, jossa voidaan erottaa varsinainen genetiivi ja ablatiivinen genetiivi. Nimitys *genetivus* viittaa (epäonnisesti) pikemminkin jälkimmäiseen, lähtökohtaa ja alkuperää ilmaisevaan ablatiiviseen kuin varsinaiseen genetiiviin. Genetiivi voi olla niin substantiivin, adjektiivin kuin verbinkin määrite.

Genetiivi on monipuolinen, toisinaan monitulkintainen ja vaikeaselkoinen sija, mikä osin ilmenee myös seuraavista esimerkkilauseista. Niistä kahdeksan ensimmäistä edustavat varsinaista, loput (9–11) ablatiivista genetiiviä.

1) possessiivinen (omistajaa ilmaiseva) genetiivi:

ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ

Jumalalle kuuluva / Jumalan poika/lapsi

2) subjektiivinen (tekijää ilmaiseva) genetiivi:

ἡ μαρτυρία αὐτῶν

heidän (antamansa) todistus (Mark. 14:59)

ἀγαπητοὶ Θεοῦ

Jumalan rakastamat/rakkaat (vrt. Room. 1:7)

3) objektiivinen (kohdetta ilmaiseva) genetiivi:

φόβος θανάτου

kuolemanpelko = *kuolemaa kohtaan tunnettu pelko* (vrt. Hepr. 2:15).

Mainitut kolmenlaiset genetiivit voi monesti erottaa toisistaan vain tekstiyhteyden perusteella. Esimerkiksi 2-kohdan ἡ μαρτυρία αὐτῶν voi sellaisenaan tarkoittaa myös heistä annettua todistusta.

4) partitiivinen (kokonaisuuden osaa ilmaiseva) genetiivi:

τινὲς τῶν γραμματέων = τινὲς ἐκ τῶν γραμματέων

eräät lainopettajat

5) kvalitatiivinen (ominaisuutta/laatua ilmaiseva) genetiivi:

τέκνον δώδεκα ετών

”kahdentoista vuoden lapsi” = 12-vuotias lapsi

UT:ssa varsinkin semitismeinä:

τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης

eksytysen henki = eksyttävä henki (1. Joh. 4:6)

6) materiaalia ilmaiseva genetiivi:

μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης

mirhan ja aaloen seos (Joh. 19:39)

7) hintaa ilmaiseva genetiivi:

διακοσίων δηναρίων ἄρτοι

kahdensadan denaarin (arvoiset) leivät (Joh. 6:7)

8) temporaalinen (aikaa ilmaiseva) genetiivi:

ἦλθεν δὲ Νικόδημος πρὸς αὐτὸν νυκτός

Nikodemos tuli hänen luokseen yöllä (vrt. Joh. 19:39)

9) alkuperää/lähtökohtaa ilmaiseva genetiivi:

ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος οὐδὲ τοῦ τρέχοντος ἀλλὰ τοῦ ἐλεῶντος θεοῦ

”siispä se ei ole peräisin tahtovasta eikä juoksevasta [ihmisestä] vaan armahtavasta Jumalasta” / ratkaisevaa ei siis ole, mitä ihminen tahtoo tai ehtii, vaan se että Jumala armahtaa (Room. 9:16)

10) separatiivinen (eroa ilmaiseva) genetiivi:

ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος

pysyä erossa epäjumalille uhratusta lihasta ja verestä (Ap. t. 15:29)

11) komparatiivinen (vertailua ilmaiseva) genetiivi:

ἰσχυρότερός μου

minua vahvempi (Mark. 1:7).

Lisäksi genetiivillä järjestyvät mm. 1) verbit ἄρχω *hallita jtak*, ἄπτομαι *koskea, koskettaa jtak*, κρατέω *tarttua jhk*, γεύομαι *maistaa jtak* ja μιμνήσκομαι *muistaa jtak*, 2) adjektiivit αἴτιος *syllinen jhk*, ἄξιος *jnk arvoinen* ja πλήρης *täynnä jtak* sekä 3) useimmat → prepositionaaliadverbit, esim. ἐγγύς *lähellä, ἔξω* *ulkona, ulos*.

Aina genetiivin kanssa järjestyvät prepositiot ἀντί *vastapäätä; sijasta, puolesta*, ἀπό *luota, -sta/-stä, -lta/-ltä*, ἐκ/ἐξ *jonkin sisältä, -sta/-stä* ja πρό *edessä, edellä, eteen; ennen*.

Muita, myös genetiivin kanssa järjestyviä prepositioita ovat διὰ läpi, kautta, välityksellä; tähden, ἐπί päällä, -lla/-llä, luona; perusteella; yli; eteen; aikana, κατὰ alas; vastaan, μετά kanssa, joukossa, παρὰ luota, -lta/-ltä, περί -sta/-stä; puolesta, hyväksi; koskien, πρὸς puolesta, hyväksi ja ὑπέρ puolesta, tähden; -sta, -stä sekä agentti-ilmauksissa ὑπό.

Erikseen on mainittava genetiivin käyttö → *genetivus absolutus* -rakenteissa.

genetiiviattribuutti

genetiivimäärite, esim. *orjan* poika, myös → attribuutti

genetiiviobjekti → objektiivinen genetiivi

genetivus absolutus (*gen. abs.*)

nimensä mukaisesti ”riippumaton (= absoluuttinen) genetiivi”, partisiipista (ilman artikkelia!) ja sitä edeltävästä tai seuraavasta nominista (substantiivista tai pronominista) muodostuva itsenäinen, muusta lauseesta irrotettavissa oleva rakenne, jossa *sekä partisiippi että nomini ovat genetiivissä*. Rakenteessa, joka vastaa suomessa lauseenvastiketta/sivulausetta, partisiippi ilmaisee toiminnan ja nomini – partisiipin pääsana – toimijan.

Gen. abs. on luonteeltaan adverbiaalinen, ts. se kuvaa olosuhteita/tilannetta, jossa → hallitsevan lauseen subjekti toimii. Rakenne vastaa asiayhteyden mukaan – *participium coniunctum*in tavoin – mm. kun-, koska-, jos- tai vaikka-lauseita; tavallisin UT:ssa on kun-lausetta vastaava käyttö. Rakenteessa korostuu partisiipin verbiluonne, joten käännettäessä myös aspektia ja teonlaatua on pidettävä silmällä.

Gen. abs. on tyypillinen kertovissa teksteissä:

καὶ ἐκπορευομένων [pres.] αὐτῶν – ἠκολούθησεν [aor.] αὐτῷ ὄχλος πολὺς
heidän jatkaessaan [Jerikosta] matkaa häntä seurasi paljon kansaa
 (vrt. Matt. 20:29)

εἰσελθόντος [aor.] αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσείσθη [aor.] πᾶσα ἡ πόλις
hän saavuttuaan Jerusalemiin koko kaupunki alkoi kuohua (Matt. 21:10)

μέλλοντος [pres.] δὲ τοῦ Παύλου ἀνοίγειν [pres.] τὸ στόμα εἶπεν [aor.] ὁ Γαλλίων
kun Paavali aikoi avata suunsa, Gallion sano (Ap. t. 18:14)

οψίας δὲ γενομένης [aor.] προσήνεγκαν [aor.] αὐτῷ δαιμονι-
ζομένους

illan tultua he toivat hänen luokseen demonien vaivaamia (Matt. 8:16)

ἐκβληθέντος [aor., βάλλω] τοῦ δαιμονίου ἐλάλησεν [aor.] ὁ
κωφός

demonin tultua karkotetuksi mykkä puhui (Matt. 9:33)

πάλιν ἀνακάμψω [fut.] πρὸς ὑμᾶς τοῦ θεοῦ θέλοντος [pres.]

palaan jälleen luoksenne, jos Jumala tahtoo/sallii (Ap. t. 18:21).

Nominin, subjektiosan, voi jättää pois, jos toimija on asiayhteyden perusteella selvä:

καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν
– – ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος [αὐτοῦ] εὐθέως ἀνοιξωσιν
αὐτῷ

*olkaa isäntäänsä odottavien kaltaisia – –, jotta / niin että hänen tullessaan ja
kolkuttaessaan he heti avaavat hänelle* (Luuk. 12:36).

Toisesta adverbiallisesta partisiippirakenteesta, →*participium coniunctumista*,
gen. abs. eroaa siinä, että edellisessä toimija on yleensä sama kuin →hallitsevan
lauseen subjekti, jälkimmäisessä ei (ks. kuitenkin jäljempänä). Seuraavassa
esimerkissä *gen. abs.* on lihavoitu, *ptc* alleviivattu:

τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος – – μάγοι – – παρεγέροντο – –
λέγοντες *Jeesuksen synnyttyä tietäjiä saapui kysymään* (vrt. Matt. 2:1,2).

Klassisessa kielessä *gen. abs.* -rakennetta käytetään ainoastaan, jos se on irro-
tettavissa tekstiyhteydestään, ilman viittaussuhdetta mihinkään hallitsevan
lauseen sanaan. Muutamat UT:n kirjoittajat – Matteus etunenässä – ottavat tässä
suhteessa huomattavia vapauksia. *Gen. abs.* saattaa esiintyä sielläkin, missä *ptc*
olisi oikeakielinen ratkaisu. Esimerkki:

καθίσαντος αὐτοῦ προσῆλθαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
hänen istuuduttuaan opetuslapset tulivat hänen luokseen (Matt. 5:1, vrt. myös
8:1).

Gen. abs. ei ole tässä irrallinen, koska se ”hän”, jonka luokse opetuslapset tulevat,
on nimenomaan ”istuva hän”. Lause voidaankin muotoilla *ptc:n* avulla
seuraavasti: καθίσαντι προσῆλθαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Toki Mat-
teus osaa kirjoittaa myös standardin mukaisesti, esim. καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς
τὸ πλοῖον ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ (8:23).

Gen. abs:n vastine latinassa on *ablativus absolutus*, jossa molemmat jäsenet ovat ablatiivissa, esim. *deo volente* ”Jumalan tahtoessa / jos/kun Jumala sallii”. Latinan käytätapa ei kuitenkaan täysin vastaa kreikan käyttöä, sillä latinassa partisiipin sijalla voi olla nomini: *praeside Syriae Cyrino* ”Quiriniuksen ollessa Syyrian käskynhaltija” [*praeses*, gen. *praesidis* ’johtaja, käskynhaltija’]; vrt. ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου (Luuk. 2:2).

genus (lat. ’suku, laji’, mon. *genera*, kr. γένος *suku, laji; syntyperä; kansa*)
nominien → sukua (maskuliini, feminiini, neutri) tarkoittava termi; käytetty myös verbin pääluokista, joita niitäkin on kolmea ”sukua” (aktiivi, mediumi, passiivi). Vaihtoehtoinen (ja suositeltavampi) pääluokkien nimitys on kreikkalaisperäinen → diateesi.

gnoominen aoristi (kr. γνώμη ’mieli, ymmärrys; mietelmä’)
yleispätevän totuuden ilmaiseva indikatiivin aoristi, suomennetaan preesensillä. UT:ssa harvinainen. Gnoomisena on pidetty mm. LXX-sitaattia ἐξηράνθη ὁ χόρτος καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσεν *ruoho kuivuu, kukka lakastuu* (1. Piet. 1:24 [Jes. 40:7]), mutta heprean perfekti (jossa muodossa kyseiset verbit ovat alkukielessä) kreikkannetaan runoteksteissä muutenkin aoristilla.

grafeemi (kr. γράφημα ’graafinen symboli’ [γράφω ’kirjoittaa’])
tiettyä äännettä, foneemia, symboloiva kirjain tai kirjainryhmä

gravis → aksentti ja aksenttimerkit

gutturaali (lat. *guttur* ’nielu, kurkku’)
k-äänne (γ, κ, χ), → konsonantit

↻

habituaalinen (lat. *habitus* ’ryhti; tila, asema’)
tavaksi tullut, tavanomainen, esim. habituaalinen imperfekti, → teonlaatu

hallitseva lause

lause, joka alistaa toisen lauseen tai lauseenosan, esim. *sanoin lähteväni tänään*, jollei sada: **sanoin** → lähteväni → jollei sada.

hapaks (legomenon) (kr. ἅπαξ ’yhden kerran’, λέγω ’sanoa’)

’yhden kerran (sanottu)’, jossakin tekstikokonaisuudessa vain kerran esiintyvä sana/ilmaus

heeta

h-äänteen →grafeemi niissä kreikan murteissa, joissa esiintyi /h/. Heetan esikuvana oli foinikian emfaattista kurkunpää-äännettä /h/ edustanut symboli 𐤆 (vrt. heprean ה hēt), jota hieman yksinkertaistamalla – poistamalla ylin ja alin vaakajana – syntyy perinteinen H-kirjain. Toisaalta h-äänteen säilyttäneissä murteissa tarvittiin myös /ē/:n merkki, mistä seurasi, että heeta saattoi toimia samassa murteessa sekä h-konsonanttina että ē-vokaalina. Ongelma ratkesi siten, että halkaistiin heeta pystysuunnassa kahtia ja käytettiin vasen puolisko – josta kehittyi *spiritus asper* (→spiritukset) – /h/:n grafeemina, jolloin kokonainen H-kirjain jäi /ē/:n merkiksi. (Oikeasta puoliskosta kehittyi vastaavasti *spiritus lenis*.)

Murteista, joista /h/ katosi varhain, tunnetuin on joonia, jonka klassiseksi muodostuneessa aakkostossa H edustaa pitkää e-vokaalia eikä /h/:lle ole omaa kirjainta. Jooniassa myös H:n alkuperäinen nimi heeta ymmärrettävästi vaihtui eetaksi.

Foinikian aakkoston toinen h-kirjain oli 𐤇 (vrt. heprean ה hē), josta joonialaiset tekivät lyhyen e-äänteen merkin ja josta kirjoitussuunnan vakiinnuttua vasemmalta oikealle kulkevaksi tuli latinan kautta ”yleiseurooppalainen” E. Heetasta puolestaan tuli latinan H, jonka sijainti latinalaisen aakkoston kahdeksantena kirjaimena vastaa täsmälleen paikkaa, joka sen esikuvalla oli foinikialaisissa aakkosissa. →aakkoset

heikko aoristi

sigma-aoristin vaihtoehtoinen nimitys: muodostukseen tarvitaan tempussuffiksi

heittomerkki → apostrofi, →elisiota osoittava välimerkki

hellenistinen kreikka

koinee-kreikan vaihtoehtoinen nimitys

hendiadyoin (kr. ἐν διὰ δυοῖν ’yksi kahden avulla’)

retorinen kuvio, jossa tietty asia esitetään kahdella (tavallisesti ja-sanan yhdistämällä) ilmauksella ilman että ilmaukset ovat suoraan tautologiaa, esim. εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον θεοῦ *Jumalan kunniaksi ja ylistykseksi* (Fil. 1:11)

henkonen →spiritukset, →psilooosi

heteroklisis, heterokliittinen (kr. ἑτερό-κλισις ”toistaivutus” [ἕτερος ’toinen, muu’, κλίσις ’taivutus’, κλίνω ’taivuttaa, kallistaa’])

nominien taivutukseen liittyvää ilmiötä, jossa (kielihistoriallisesti sangen vanhakantaisten) neutrisubstantiivien taivutusvartalo muodostuu kahdella eri suffiksilla: nom./akk:ssa omallaan ja gen./dat:ssa omallaan. Esimerkiksi sanan τὸ ὕδωρ *vesi* (*ὑδ-) taivutusvartalo on nom./akk:ssa johdettu -ωρ-suffiksilla, gen./dat:ssa -ατ-suffiksilla: ὕδωρ-ὑδατος. Ajan mittaan heterokliittisiä sanoja muodostui lisää: Esimerkiksi neutri τὸ κρέας *liha* kehitti uuden niin ikään -ατ-päätteisen taivutusvartalon κρέατ- (gen. κρέατος pro κρέως) ja feminiini γυνή *nainen* →obliikvisijoihin 3. dekl:n mukaan taipuvan γυναικ-vartalon (gen. γυναικός). Heterokliittisista adjektiivista esimerkki on μέγας *suuri*, jonka vanhan μεγ-vartalon rinnalle syntyi laajempi μεγαλ-vartalo (vrt. myös πολύς, πολλή, πολύ *moni, paljon; suuri*; taivutusvrt. πολ-/πολλ-).

UT:n erikoisuuksia on 2. dekl:n sanan τὸ σάββατον *sapatti* (hepr. שַׁבָּת), mon. τὰ σάββατα taivutus. Normaalien yks./mon. datiivimuotojen σαββάτω/σαββάτοις ohella esiintyy myös 3. dekl:n mukainen heterokliittinen mon. dat. σάββασι(v). Vierasperäisen σάββατον-sanan monikko σάββατα on kreikassa helposti tulkittavissa t-vartaloiden, kuten τὸ πνεῦμα *tuuli, henki* monikon πνεύματα analogiaksi, jolloin mon:n dat.muodot ovat πνεύμασι(v) ja σάββασι(v). Tulkinta on sitäkin ymmärrettävämpi, kun -μα-loppuisia substantiiveja on -τον-loppuisiin verrattuna huomattavasti enemmän.

Väljässä mielessä heterokliittisina voidaan pitää taivutusmuotoja, jotka poikkeavat formaalikieliopillisista, esim. 2. dekl:n maskuliinisukuisen sanan δεσμός *side, kahle* neutrimuotoista mon. nom./akk:a δεσμά (mm. Luuk. 8:29, ikään kuin perusmuoto olisi τὸ δεσμόν); vrt. taivutuskaavan mukainen muoto δεσμούς (Fil. 1:13).

Kun sanaa taivutetaan muussa kuin sen alkuperäisessä deklinaatiossa, kyseessä on →metaplasmi. Raja heteroklisiskeen on kuitenkin liukuva: joissakin kieliopeissa tätä eroa ei tehdä lainkaan.

hiatus (lat. ’aukeama, halkeama’)

antiikin kirjallisuudessa kartettu, joskin tietyissä tapauksissa sallittu ”ammutus”, joka syntyy, kun sana päättyy vokaaliin ja seuraava alkaa vokaalilla/diftongilla. UT:ssa hiatusta ei koeta erityiseksi ongelmaksi. Ainoastaan Heprealaiskirje pyrkii johdonmukaisesti välttämään hiatusta.

Ks. myös →elisio, →krasis, →digamma, →liikkuva κ, →liikkuva ν, →liikkuva σ

historiallinen preesens

praesens historicum, →preesensin käyttö eloisassa kertomuksessa imperfektin tai aoristin asemesta tai niiden rinnalla, evankelistoista lähinnä Johanneksen ja Markuksen suosima. Tyypillistä on λέγει-preesensin käyttö vastaamassa ἔλεγεν/εἶπεν-muotoja. Esimerkkilauseiden aoristimuodot on alleviivattu:

καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν καὶ ἔρχεται εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ

Jeesus lähti sieltä ja tuli kotikaupunkiinsa, ja hänen opetuslapsensa seurasivat häntä (Mark. 6:1)

καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν ἔδραμεν καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ καὶ – λέγει

nähtyään kaukaa Jeesuksen hän juoksi paikalle, heittäytyi maahan hänen eteensä ja – sanoi (Mark. 5:6, 7).

homonymi (kr. ὁμωνυμία 'samannimisyys' [ὅμοιος 'samanlainen', ὄνομα = ὄνομα *nimi*])

toisen sanan kanssa samalla tavoin ääntyvä sana, esim. suomen ”juuri”. Kreikassa samalla tavoin kirjoitettavat sanat erottuvat toisistaan normaalisti aksentin tai spirituksen ansiosta, esim. εἴκοσι 'kaksikymmentä', εἰκόσι 'kuville/kuvissa' (mon. dat., εἰκῶν 'kuva').

hortatiivinen (lat. *hortativus* 'kehottava' [*hortari* 'kehottaa, rohkaista'])

myös adhortatiivinen, konjunkttiivista: kehottava, esim. ἄγωμεν ἀλλαχοῦ *menkäämme/mennään muualle!*

huudahdussana →interjektio

illatiivi (lat. *casus illativus* 'sisäänviemisen sija', *illativus* 'sisään vietävissä oleva' [*in-ferre* 'viedä sisään', pppf. *illatus* 'sisään viety'])

yksi suomen kolmesta sisäpaikallissijasta, ilmaisee suuntaa tai pyrkimystä jtk kohti, esim. *ihmiseen, lähtemään*. Kreikan lähin vastine on prepositio εἰς + akk.

imperatiivi (lat. *imperativus* 'käskevä' [*imperare* 'hallita, käskeä' < **in-parare*])

tapaluokka, kreikassa yksikön ja monikon 2. ja 3. persoonissa; monikon 1. persoonassa imperatiivin tehtävässä toimii →konjunktiiivi. Esiintyy kaikissa pääluokissa, tempukset UT:ssa preesens ja aoristi (perfekti vain pari kertaa;

toisaalta imperatiivin perfekti ei ole yleinen klassisessakaan kreikassa). Mon. 2. pers:n preesens on muodoltaan indikatiivin kaltainen, joten modus ratkeaa asiayhteyden – ja mahdollisen kieltosanan (ind. οὐ, imp. μὴ) – perusteella.

UT:n imperatiivien enemmistö on käskyjä ja kehotuksia, kieltoja on vähemmän.

Aspekti määräytyy tempuksen luonteen mukaisesti: preesensissä toiminta nähdään prosessina, aoristissa kokonaisuutena; teonlaatu määräytyy verbin merkityksen ja asiayhteyden mukaan. Käskyissä ja kehotuksissa aoristi ilmaisee yleensä kerrallisia, preesens ”pysyväismääräyksiä”, mutta myös aoristi voi ilmaista yleisperiaatteen ja preesens tiettyssä tilanteessa vaaditun toiminnan:

ἀγαπάτε [prees.] τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν
rakastakaa [jatkuvasti] *vihamiehiänne* (tekstiyhteydessä imp.) (Matt. 5:44)

βοήθησον [aor.] ἡμῖν
auta meitä [tässä ja nyt!] (Mark. 9:22)

ἔρχου [prees.] καὶ ἴδε [aor.]
tule ja näe / tule nyt, niin näet (Joh. 1:46)

μείνατε [aor.] ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν ὑμῖν
pysykää minussa, niin minä pysyn teissä (Joh. 15:4).

Kiellot ilmaistaan seuraavasti:

Mon. 1. pers:ssa käytetään imperatiivin asemesta konjunktiiivia (prees. tai aor.):

τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες **μὴ ἐγκακῶμεν** [prees.]
hyvää tehdessämme älkäämme väsykö [yleinen periaate] (Gal. 6:9).

Yks. ja mon. 2. pers:ssa käytetään imperatiivia, jos aikamuotona on preesens, mutta konjunktiiivia, jos aikamuotona on aoristi:

μὴ ποίει [imp. prees.] *älä tee* [ylipäättään/enää],
mutta **μὴ ποιήσης** [konj. aor.] *älä tee* [*älä edes aloita*].

Aspektin ja teonlaadun kannalta on hyödyllistä verrata toisiinsa Markuksen ja Luukkaan jakeita, joissa Jeesus kehottaa Jairosta:

μὴ φοβοῦ, μόνον **πίστευε** (Mark. 5:36)

μὴ φοβοῦ, μόνον **πίστευσον**, καὶ σωθήσεται (Luuk. 8:50).

Evankelistojen yhteinen kieltö **μὴ φοβοῦ** (prees.) on aspektin kannalta luontevinta kääntää: ”älä ole peloissasi” (teonlaatu →duratiivinen); toisaalta olisi ollut mahdollista käyttää konjunktiiivin aoristia **μὴ φοβηθῇς**: ”älä lainkaan pelkää” (teonlaatu kompleksiivis-efektiivinen; vrt. enkelin sanat Joosefille: **μὴ**

φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαρίαν, Matt. 1:20). Kehotuksessa ”ainoastaan usko” aikamuodot eroavat: vaikka puhetilannetta ajatellen Luukkaan aoristi on tempuksena luonnollisempi (”tässä ja nyt yksinomaan usko!”; teonlaatu momentaaninen), Markuksen preesensissä kuulee kehotuksen: ”pidä vain kiinni uskosi!” (teonlaatu duratiivinen).

Yks. ja mon. 3. pers:ssa käytetään imperatiivia (prees. tai aor.):

μὴ οὖν βασιλεύετω [prees.] ἡ ἁμαρτία
älkөөn siis synti [ylipäättään/enää] *hallitko* (Room. 6:12)

μὴ γνῶτω [aor.] ἡ ἀριστερά σου
älkөөn [antamistilanteessa] *vasen kätesi tietäkö* (vrt. Matt. 6:3).

Huomattakoon myös indikatiivin futuurin käyttö ilmaisemassa painokasta periaatteellista käskyä tai kieltoa, esim.

οὐκ ἔσεσθε ὥς οἱ ὑποκριταί
älkää olko / ette saa olla tekopyhien kaltaisia (Matt. 6:5).

Muodostus

Oheisessa koosteessa on esitetty pääluokittain ja sarakkeittain imperatiivin preesensin ja aoristin päätesarjat. Koosteesta ilmenee mm., että aktiivin aoristissa yks. 2. persoonassa on neljä eri päätettä (2. aor., 1. aor., κ-aor., juuriaor.) ja että kaikissa kolmansien persoonien muodoissa (myös pass. aor.) on -τω-elementti (vrt. med./pass. -σθω). Supistumaverbit (lyhenne sup.) ovat järjestyksessä -έω, -άω, -όω.

		yksikön 2. – yksikön 3. – monikon 2. – monikon 3.
Akt.	prees.	-ε – έτω – ετε – έτωσαν
	sup.	-ει/α/ου – είτω/άτω/ούτω – είτε/άτε/ούτε – είτωσαν/άτωσαν/ούτωσαν
	aor.	-ε/ον/ς/θι – έτω/άτω/τω – ετε/ατε/τε – έτωσαν/άτωσαν/τωσαν
Med.	prees.	-ου – έσθω – εσθε – έσθωσαν
	sup.	-οῦ/ῶ/οῦ – είσθω/άσθω/ούσθω – είσθε/ἄσθε/οὔσθε – είσθωσαν/άσθωσαν/ ούσθωσαν
	aor.	-οῦ/αι – έσθω/άσθω – εσθε/ασθε – έσθωσαν/άσθωσαν
Pass.	prees.	-ου – έσθω – εσθε – έσθωσαν
	sup.	-οῦ/ῶ/οῦ – είσθω/άσθω/ούσθω – είσθε/ἄσθε/οὔσθε – είσθωσαν/άσθωσαν/ ούσθωσαν
	aor.	-τι/θι – τω – τε – τωσαν

UT:ssa on ainakin kaksi passiivin imperatiivin perfektiä: πεφίμωσο ”ole (pysyvästi) vaiennettu!” (Mark. 4:39) ja ἔρρωσθε ”pysykää vahvistettuina!” = *voikaa hyvin!* (Ap. t. 15:29; ks. myös 23:30 var. ἔρρωσο). Mahdollinen kolmas on tietää-verbin οἶδα (perf.) kolmesti esiintyvä muoto ἵστε (Hepr. 12:17, Ef. 5:5, Jaak. 1:19), joka kuitenkin on tulkittavissa myös indikatiiviksi [= οἶδατε]).

imperfekti (lat. *imperfectus* ’loppuunsuorittamaton; keskeneräinen, epätäydellinen’, pppf. [*in-* + *per-ficere* ’suorittaa loppuun’])

menneen ajan tempus (→tempukset), muodostetaan kreikassa →augmentista ja preesensvartalosta, →aspektiltaan progressiivinen ja imperfektiivinen, →teonlaadultaan duratiivinen, iteratiivinen, habituaalinen tai konatiivinen. Esiintyy ainoastaan indikatiivissa; tunnuksena →augmentti, joten augmenttitempuksena saa sekundaaripäätteet (→primaaripäätteet).

Koska →pluskvamperfektin muodostustapa suhteessa perfektiin on periaatteessa sama kuin imperfektin suhteessa preesensiin, oheisessa taulukossa esitetään yhtäläisyyden havainnollistamiseksi myös pluskvamperfektin taiputus: pluskvamperfekti muodostetaan lisäämällä perfektivartaloon prefiksiksi augmentti (tosin jää käytännössä usein pois), ja vartaloa seuraa teemavokaalin sijasta ει-diftongi, johon liittyvät imperfektin päätteet. (Koska med./pass:ssa päätteiden edellä ei ole teema- tai muuta vokaalia, konsonanttivartaloissa loppukonsonantin ja päätteiden alkukonsonantin kohtaamisessa tapahtuu ääntenmuutoksia.)

	Aktiivi		Mediumi/Passiivi	
	imperfekti	vrt. pl.perfekti	imperfekti	vrt. pl.perfekti
y.1	ἔ-γραφ-ο-ν	ἔ-γεγράφ-ει-ν	ἔ-γραφ-ό-μην	ἔ-γεγράμ-μην
2.	ἔ-γραφ-ε-ς	ἔ-γεγράφ-ει-ς	ἔ-γράφου	ἔ-γέγραψο < *-φ-σο
			< *-εο < *-ε-σο	
3.	ἔ-γραφ-ε(ν)	ἔ-γεγράφ-ει-	ἔ-γράφ-ε-το	ἔ-γέγραπτο
m.1	ἔ-γράφ-ο-μεν	ἔ-γεγράφ-ει-μεν	ἔ-γραφ-ό-μεθα	ἔ-γεγράμ-μεθα
2.	ἔ-γράφ-ε-τε	ἔ-γεγράφ-ει-τε	ἔ-γράφ-ε-σθε	ἔ-γέγραψθε
3.	ἔ-γραφ-ο-ν	ἔ-γεγράφ-ει-σαν	ἔ-γράφ-ο-ντο	ἔ-γεγράψατο < *-φ-ντο

Huom.! Akt./Med. ind. 2. aor:n taiputus noudattaa täysin imperfektin taiputusta, ainoa ero on verbivartalossa (ja eräissä koroissa).

Supistumaverbeillä taiputuspäätteet näyttävät vartalon loppuvokaalin ja teemavokaalin supistuttua seuraavilta (päätesarjojen persoonajärjestys 1. – 2. – 3.):

	yks.	mon.
-έω-tyyppi:	-ΟΥΝ-ΕΙΣ-ΕΙ	-ΟΥΜΕΝ-ΕΙΤΕ-ΟΥΝ
-άω-tyyppi:	-ΩΝ-ΑΣ-Α	-ΩΜΕΝ-ΑΤΕ-ΩΝ
-όω-tyyppi:	-ΟΥΝ-ΟΥΣ-ΟΥ	-ΟΥΜΕΝ-ΟΥΤΕ-ΟΥΝ

Mediumissa/Passiivissa supistumat ovat samat, paitsi että yks. 2. pers:ssa -έω-tyypin supistuma on -οὔ ja -άω-tyypin -ῶ.

Esimerkkejä:

καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτουν ἄπτεσθαι αὐτοῦ, ὅτι δύναμις παρ’ αὐτοῦ ἐξήρχετο καὶ ἰᾶτο πάντα

kaikki yrittivät [koko ajan] päästä koskettamaan häntä, sillä hänestä lähti [jatkuvasti] voimaa ja hän paransi heidät kaikki (Luuk. 6:19)

teonlaatu: duratiivinen

ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ

enkeleitä tuli hänen luokseen, ja he alkoivat palvella / palvelivat häntä

(Matt. 4:11)

teonlaatu: ingressiivinen/inkoatiivinen tai prosessiivinen

αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι ἐστερεοῦντο τῇ πίστει καὶ ἐπερίσσευν τῷ ἀριθμῷ καθ’ ἡμέραν

seurakunnat vahvistuivat vahvistumistaan uskossa ja kasvoivat päivä päivältä (Ap. t. 16:5)

teonlaatu: iteratiivinen/duratiivinen

καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ’ ἔτος εἰς Ἱερουσαλὴμ

hännen vanhempansa tapasivat matkata joka vuosi Jerusalemiin (Luuk. 2:41)

teonlaatu: habituaalinen

ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτόν

Johannes yritti estää / esteli häntä (Matt. 3:14)

teonlaatu: konatiivinen.

Imperfektillä saattaa tekstiyhteyden mukaan olla myös pluskvamperfektin merkitys, kuten jakeessa Matt. 14:4, jossa perustellaan, miksi Johannes Kastaja oli heitetty vankilaan: ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννης αὐτῷ [= τῷ Ἡρώδῃ]· οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν [= τὴν Ἡρώδιάν] *Johannes oli näet sanonut hänelle: ”Sinun ei ole lupa pitää häntä vaimonasi.”*

Imperfekti ἔλεγεν viitanee siihen, että Johannes oli huomauttanut asiasta useita kertoja. Toisaalta ἔλεγεν (kuten prees. λέγει) voi esiintyä myös

kerrallisten puhetilanteiden →johtolauseessa, esim. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· οὐπω συνίετε; *hän sanoi heille: "Ettekö te vieläkkään käsitä?"* (Mark. 8:21); vrt. myös ἀπεκρίνατο οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς *Jesus vastasi ja sanoi heille* (Joh. 5:19), jossa rinnastuvat aoristi ἀπεκρίνατο ja imperfekti ἔλεγεν.

in [ill-] (vrt. kr. εἰς, ἐν)

lat. prepositio 'sisään johonkin, jonnekin; -lle'

in- (vrt. engl. *in-*, saks. *un-*)

latinassa tavunmuodostavasta nasaalista rakentuva, kreikan →*alfa privativumia* vastaava kieltävä etuliite (vrt. kieltosana *ne*), esim. *invictus* 'voittamaton' (*vincere* 'voittaa')

indefiniittipronominit (lat. *indefinitus* 'epämääräinen' [*in-* + *de-finire* 'rajoittaa, määritellä', pppf. *definitus* 'määrätty'])

Kreikan varsinaiset indefiniittipronominit ovat →enkliittinen τις–τι, mon. τινές–τινά *joku, eräs, muuan* (taivutus kuten →interrogatiivipron. τίς–τί *kuka?, mikä?*) ja οὐδείς–οὐδεμία–οὐδέν/μηδείς–μηδεμία–μηδέν *ei kukaan* (taivutus kuten εἷς–μία–ἓν).

Indefiniittisiä pronominaaliadjektiiveja ovat mm. ἄλλος–ἄλλη–ἄλλο (taivutus kuten αὐτός–αὐτή–αὐτό) *toinen, muu, ἕτερος–ἑτέρα–ἕτερον toinen, muu, toinen kahdesta, ἕκαστος–ἐκάστη–ἐκαστον jokainen, kukin, μόνος–μόνη–μόνον ainoa* sekä πᾶς–πᾶσα–πᾶν *jokainen; koko; kaikki*.

indikatiivi (lat. *indicativus* 'osoittava, ilmaiseva' [*in-dicare* 'osoittaa, ilmaista', pppf. *indicatus* 'osoitettu'])

verbin modus eli tapaluokka, ainoa kreikan moduksista, jolla on kaikki kuusi tempusta. Toteaa ja väittää: lehti *tuli* jo, *etkä sanonut* mitään. Voi futuurissa toimia myös imperatiivin tehtävissä. Lisäksi indikatiivin →augmenttitempuksia (imperfektiä, aoristia, pluskvamperfektiä) käytetään irreaalisessa →konditionaalilauseessa. →Kieltosana on οὐ, tietyissä tapauksissa μή. →modus

inessiivi (lat. *casus inessivus* 'sisällä olemisen sija' [*in-esse* 'olla jssak'])

sisäpaikallissija, jossakin olemista ilmaiseva sija: ihmisessä, lukiessa; ilmaistaan kreikassa tyypillisesti ἐν-prepositiolla

infiksi

sisäliite →affiksi

infiniittimuodot (lat. *in-finitus* 'rajaton, ääretön')

infinitiivin (esim. *sanoa*) ja partisiipin (esim. *sanova*, *sanottu*) yhteisnimitys, verbin nominaalimuodot. "Infiniittimuodot" viittaa siihen, etteivät infinitiivi ja partisiippi taivu persoonissa (vastakohta →finiittimuodot), ja "nominaalimuodot" siihen, että infinitiivillä ja partisiipilla on kummallakin nominien (substantiivien/adjektiivien) ominaisuuksia.

infinitiivi (lat. *infinitivus* 'rajattomuutta ilmaiseva' [*in-finitus* 'rajaton, ääretön']) verbin ja substantiivin "sekoitus", verbin infiniittimuoto, ilmaisee tekemistä muttei tekijää, esim. λέγειν *sanoa*.

Suomen infinitiivejä ovat ensisijaisesti A-, E- ja MA-infinitiivi:

A-infinitiivi (= I inf.) *sanoa* ja sen -ks- eli translatiivimuotoinen possessiivisuffiksilla (omistusliitteellä) varustettu muoto, esim. *sanoakseni* jne.

E-infinitiivi (= II inf.) *sanoen*, *sanoessa*, passiivi: *sanottaessa*

MA-infinitiivi (= III inf.) *sanomassa*, *sanomasta*, *sanomaan* jne.

Perinteisesti on lisäksi pidetty IV infinitiivinä -minen-tyyppiä *minun on sanominen*.

Kreikassa infinitiivin nominaalisuus näkyy toisaalta siinä, että infinitiivi voidaan varustaa artikkelilla ja prepositiolla ja että se voi toimia lauseessa subjektina ja objektina. Toisaalta infinitiivi verbin tavoin saa eri muotoja pääluokan ja tempuksen mukaan; lisäksi sillä on aina subjekti – joko suoraan ilmaistuna (kuten →*aci*-rakenteessa tavallisesti) tai pääteltävissä – ja se voi saada objektin tai adverbiaalimääritteen. Tempuksia, joiden mukaan infinitiivin aspekti määräytyy, ovat preesens, futuuri, aoristi ja perfekt. Kielto sana on μή.

Infinitiivin käyttö muistuttaa kreikassa monessa kohdin suomen infinitiivin käyttöä. Erityistä huomiota vaativat infinitiivin suomesta poikkeavat ominaisuudet: passiivin infinitiivi, *accusativus cum infinitivo* ja infinitiivin substantivointi.

Passiivin infinitiivin kääntämistä infinitiivin neljässä eri aikamuodossa valaisevat oheiset verbistä έτοιμάζω *valmistaa* (esim. *ateria*) muodostetut esimerkit:

έτοιμάζεσθαι (prees.) *olla valmistettavana / valmistamisen kohteena*

έτοιμασθῆναι (aor.) *tulla valmistetuksi/valmiiksi*

ήτοιμάσθαι (pass. perf.) *olla valmistettu/valmis*

έτοιμασθήσεσθαι (pass. fut.) *tulla vastaisuudessa valmistetuksi/valmiiksi*.

Seuraavassa infinitiivin käyttöä tarkastellaan sen mukaan, liittyykö infinitiiviin artikkeli vai ei.

Artikkelitta infinitiivi on mm. seuraavissa tapauksissa:

1) Infinitiivi on lauseen subjekti, jolloin predikaattina on jokin →yksipersoonainen tai yksipersoonaisesti käytetty verbi. Subjektina voi olla myös →*aci*-rakenne:

εἰ ἔξεστίν μοι εἰπεῖν τι πρὸς σέ;
onko minulla lupaa sanoa sinulle jotakin? (Ap. t. 21:37)

ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν
tulee rukoilla hengessä ja totuudessa (Joh. 4:24)

καὶ γίνεται κατακεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ
ja tapahtui, että hän oli aterialla talossaan / hänen talossaan (Mark. 2:15).

2) Infinitiivi (tai *aci*-rakenne) toimii usein lauseen objektina. Predikaattina on tällöin monentyyppisiä tahdonilmauksiin, ajattelemiseen ja sanomiseen liittyviä verbejä, kuten βούλομαι *tahtoa*, θέλω *tahtoa*; *toivoa*, ἐλπίζω *toivoa*, εὐχομαι *rukoilla*, ζητέω *tavoitella*, πρῆμι *pyrkii*, κελεύω *käskää*, διδάσκω *opettaa*, λέγω *sanoa*, φημί *sanoa*, ἀκούω *kuulla*, νομίζω *luulla*, ἡγέομαι *pitää jtk jnak*, samoin kykenemiseen ja aikomiseen liittyviä verbejä, kuten δύναμαι *kyetä*, *voida* ja μέλλω *aikoa*, *täytyä*.

βουλόμεθα οὖν γινῶναι τίνα θέλει ταῦτα εἶναι
siispä tahdomme tietää, ”mitä tämä tahtoo olla” / mistä oikein on kysymys
(Ap. t. 17:20)

ἀναγκαῖον δὲ ἡγησάμην Ἐπαφρόδιτον – – πέμψαι πρὸς ὑμᾶς
pidin välttämättömänä lähettää luoksenne Epafroditoksen (Fil. 2:25).

3) Infinitiivi voi esiintyä myös finaalisessa tai konsekutiivisessa merkityksessä, joskaan aina ei ole selvää, kumpi – tarkoitus vai seuraus – lähinnä on kyseessä (jos infinitiiviä edeltää konjunktio ὥστε *niin että*, kyse on seurauksesta):

ἐξῆλθεν ὁ σπείρων σπεῖραι
kylväjä lähti kylvämään (Mark. 4:3)

(rinnakkaiskohdassa Matt. 13:3 infinitiivin eteen on lisätty artikkelin ntrin yks. gen.muoto finaalisuuden selventämiseksi: τοῦ σπεῖρειν; vrt. jäljem-pänä)

διδάσκει – – τοὺς ἐμοὺς δούλους πορνεῦσαι
hän opettaa palvelijani harjoittamaan siveettömyyttä (Ilm. 2:20)

καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε ὄρη μεθιστάναι
ja jos/vaikka minulla olisi kaikki usko, niin että voisin siirtää vuoria
 (1. Kor. 13:2).

4) Infinitiivi voi toimia myös nominin määritteenä, appositiona. Tyypillinen tällainen substantiivi on ἐξουσία *valta, oikeus*. Vastaavia adjektiiveja ovat mm. ἄξιος *arvollinen*, ἔτοιμος *valmis*, ἱκανός *riittävä, kelvollinen*. Periaatteessa lähes nomini kuin nomini voi saada määritteekseen infinitiivin:

ἐξουσίαν ἔχω ἀπολύσαι σε
minulla on valta päästää sinut menemään (Joh. 19:10)

ἐζητεί εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτόν
hän etsi tilaisuutta kavaltaa hänet (Luuk. 22:6)

οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι
jotka ovat sopivia opettamaan muitakin (2. Tim. 2:2)

ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι
hän on vapaa menemään naimisiin kenen kanssa haluaa (1. Kor. 7:39).

5) Appositionalisesta infinitiivistä on toisinaan hankala erottaa epeksegeettistä eli ”päälleselittävää” infinitiiviä. Seuraavat esimerkit ovat kuitenkin yksiselitteisiä:

παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα
Jumala on jättänyt heidät kelvottoman mielen valtaan, [nimittäin] tekemään sellaista mikä ei sovi (Room. 1:28)

ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παῖδός αὐτοῦ, μνησθῆναι ἐλέους
hän on pitänyt huolen palvelijastaan Israelista, [nimittäin] muistaakseen laupeutensa (Luuk. 1:54).

6) Muista käyttötavoista mainittakoon lisäksi UT:ssa harvinainen infinitiivin käyttö imperatiivina:

χαίρειν μετὰ χαιρόντων, κλαίειν μετὰ κλαιόντων
iloihtaa iloitsevien kanssa, itkeä itkevien kanssa (Room. 12:15)

πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν
jatkakaamme vain yhtä matkaa siitä, mihin olemme päässeet (Fil. 3:16).

Artikkelin kanssa, kuin nominia, infinitiiviä käytetään seuraavasti:

1) Substantivoitu infinitiivi toimii subjektina tai objektina:

μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε εἰ μὴ τὸ ἀλλήλους ἀγαπᾶν
älkää olko kenellekään mitään velkaa paitsi toinen toisenne rakastamisen / että rakastatte toinen toistanne (Room. 13:8)

θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν
Jumalahan on se, joka vaikuttaa sekä tahtomisen että toimimisen (Fil. 2:13).

2) Genetiiviattribuuttina infinitiivi saa konsekutiivisen tai varsinkin finaalisien merkityksen:

ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν
koettelemuksen myötä hän valmistaa myös pois pääsyn, niin että [koettelemuksen] voi kestää (1. Kor. 10:13)

μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό
Herodes näet aikoo etsiä lapsen käsiinsä surmataksaan hänet (Matt. 2:13).

3) Prepositiolla ja sen vaatiman sijamuodon mukaisella artikkelilla varustettu infinitiivi toimii kätevässä lauseenvastikkeena, usein *aci*-rakenteen osana. Prepositioista kuitenkin vain osa soveltuu tarkoitukseen, kuten genetiivissä lähinnä *πρό*, datiiivissa (ainoana) *ἐν* sekä akkusatiivissa *διά*, *εἰς*, *πρός* ja *μετά*:

πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν εἰδόν σε
ennen kuin Filippus kutsui sinua ollessasi viikunapuun alla, näin sinut
 tai periaatteessa myös
ennen kuin Filippus kutsui sinua ollessaan viikunapuun alla, näin sinut
 (Joh. 1:48)

ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτόν
(tapahtui) hänen toimittaessaan papin tehtäviä (Luuk. 1:8)

καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι
he veivät hänet naulitakseen hänet ristiin (Matt. 27:31).

Kielihistoriallisesti infinitiivi – nimenomaan sen konsekutiivinen ja finaalisien käyttö – oli koineessa yhä yleisemmin korvautumassa ὅτι- ja ἵνα-lauseilla. (Esimerkiksi kaikissa kolmessa kyseistä käyttöä esitelleessä jakeessa [ks. edellä Mark. 4:3; Ilm. 2:20; 1. Kor. 13:2] infinitiivi on helposti purettavissa ἵνα-lauseeksi.) Käynnissä olleesta kehityksestä voisi UT:stakin poimia lukuisia esimerkkejä. →Nykykreikasta klassinen infinitiivi on tyystin kadonnut.

Muodostaminen

Infinitiivin päätteet (presenssarakkeessa mainitut supistumaverbien päätteet ovat järjestyksessä -έω, -άω, -όω):

	pres.	fut.	2. aor.	1. aor.	k-/juuriaor.	perf.
akt.	-ειν/-ναι -εῖν -ᾶν -οῦν	-εῖν	-εῖν	-αι	-ναι	-έναι
med.	-εσθαι -εῖσθαι -ᾶσθαι -οῦσθαι	-εσθαι	-έσθαι	-ασθαι	-σθαι	-σθαι
pass.	-εσθαι -εῖσθαι -ᾶσθαι -οῦσθαι	-εσθαι	-ναι	-ναι		-σθαι

infinitiiviattribuutti

infinitiivi substantiivin attribuuttina (appositiona), esim. *aika vihata*, *aika rakastaa*, ὥρα ἐγερθῆναι *hetki herätä* (vrt. Room. 13:11), →infinitiivi

ingressiivinen (lat. *ingressivus* 'alkua/aloitusta ilmaiseva' [*in-gredi* 'astua sisään; ryhtyä'], vrt. ingressi)

toiminnan/tilan alkamista ilmaiseva (vrt. →inkoatiivinen), →teonlaatu

inkoatiivinen (lat. *inchoativus* 'alkamiseen liittyvä' [*inchoare/incohare* 'alkaa, ryhtyä'])

toiminnan/tilan alkamista ilmaiseva (vrt. →ingressiivinen), →teonlaatu

inkongruenssi →kongruenssi

instruktiivi (lat. *casus instructivus* 'keinon sija', *instructivus* 'keinoa koskeva' [*in-struere* 'varustaa, rakentaa; opastaa', pppf. *instructus* 'varustettu; opastettu'])

suomen tapaa/keinoa ilmaiseva sijamuoto, esim. "harpuin, huiluin, kantelein"; kreikassa vastaava ajatus ilmaistaan joko suoraan datiivilla tai mm. prepositioin ἐν, μετά, σύν

instrumentaali (lat. *instrumentalis* 'työkalua koskeva', *instrumentum* 'työkalut, varuste' [*in-struere* 'varustaa, rakentaa; opastaa'])

indoeurooppalainen, kreikasta sittemmin kadonnut datiiivin sulautunut sijamuoto, ilmaisee toiminnan suorittamiseen käytettyä välinettä, esim. χειρὶ *kädellä*. Tavallisesti instrumentaali-ilmauksissa käytetään preposioita ἐν, μετά, σύν.

interjektio (lat. *interiectio* 'väliinheitto' [*inter-icere* 'heittää väliin'])
huudahdussana, esim. οὐαί "voi!"

interrogatiivipronominit (lat. *interrogativus* 'kysyvä' [*inter-rogare* 'kysyä'])
τίς, τί (taivutusvartalo τιν-) *kuka?*, *mikä?* taipuu samalla tavalla kuin indefiniittipronomini τις, τι, mutta eroaa ulkoisesti saamalla ensimmäiselle tavulleen aina aksentin, akuutin:

yks.: τίς/τί – τίνος – τίνι – τίνα/τί

mon.: τίνες/τίνα – τίνων – τίσι(ν) – τίνας/τίνα.

Koineessa τίς-pronominin synonyyminä mutta myös alkuperäisessä merkityksessään 'millainen?' toimii kysymyssana ποῖος, -α, -ον. Sanat esiintyvät UT:ssa kerran myös rinnakkain:

ἐρουνῶντες εἰς **τίνα** ἢ **ποῖον** καιρὸν ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς
πνεῦμα Χριστοῦ

heidän tutkiessaan, mihin ja millaiseen aikaan heissä vaikuttava Kristuksen Henki viittasi (1. Piet. 1:11).

intransitiiviverbi

verbi, joka ei saa objektia: *olen* kotona ja *lepään* hieman, ennen kuin *lähden*, vastakohta →transitiiviverbi

iota adscriptum

"viereen kirjoitettu ioota", pitkän diftongin (AI, HI, ΩI) ääntymätön ioota, joka majuskelikirjoituksessa kirjoitetaan normaaliin tapaan samalle riville, esim. ΕΝ ΤΩΙ ΑΙΔΗΙ (= ἐν τῷ ᾄδῃ 'tuonelassa', Luuk. 16:23). Jos minuskelitekstissä pitkällä diftongilla alkava sana – sellaisia sanoja UT:ssa on vain aivan muutama – aloitetaan isolla alkukirjaimella, kirjoitetaan ioota nytkin viereen: ἐν τῷ Ἄιδῃ. (Spirituksen ja korkomerkin sijainti osoittaa, ettei kyseessä ole αι-diftongi ja ettei sana äänny "haidé".) Jos minuskelitekstissä pitkää α:aa, η:aa tai ω:aa seuraa ioota, se kuuluu seuraavaan tavuun, esim. πρῶί *varhain* (voidaan kirjoittaa myös πρῶϊ). →*iota subscriptum*

iota subscriptum

"alle kirjoitettu ioota", esiintyy minuskelikirjoituksessa pienikokoisena pitkän α:n, η:n ja ω:n alle kirjoitettuna: α, η, ω (→diftongi). Kirjoitustapa viestii, ettei ioota äänny; se mykistyi jo vuosisatoja ennen ajanlaskumme taitetta ja katosi vähitellen myös kirjoituksesta. Bysanttilaisella kaudella se 11. vuosisadan paikkeilla alettiin kirjoittaa pienikokoisena α:n, η:n ja ω:n alle (ilman että sitä edelleenkään lausuttiin).

Iota subscriptum on kieliopillisesti tärkeä mm. 1. ja 2. dekl:n yksikön datii-vissa (γρᾱφῆ, ὁδῶ) sekä monissa verbimuodoissa, kuten akt. konj. yks. 2. ja 3. pers:ssa (esim. ποιῆς, ποιήσης), -ᾶω-päätteisillä supistumaverbeillä myös ind. prees:ssä: ἄγαπᾶς [< ἄγαπάεις], ἄγαπᾷ [< ἄγαπάει]. → *iota adscriptum*

itasismi

myös iotasismi, 300-luvulla eKr. alkanut, ensin ει-diftongin, sitten myös η/η:n lausuminen i-vokaalina: eetasta tuli ”ita”, mistä nimi itasismi (lausuminen ι:n tavoin johti vaihtoehtoiseen nimitykseen iotasismi, vastakohta klassisen ääntämyksen mukainen →eetasismi, jossa η lausutaan pitkänä e-äänteenä). Myöhemmin ilmiön piiriin tulivat οι ja υ, lopulta myös υι (= nykykreikan ääntämys, ks. →aakkoset). Muita ääntämisessä tapahtuneita muutoksia olivat αι-diftongin lausuminen ε:n tavoin (minkä vaikutus yhä ilmenee monissa vierassanoissa, esim. ”fenomenologia” pro ”fainomenologia”) sekä lyhyen ja pitkien vokaalien pituuseron ignoroiminen. Muutokset näkyvät myös kirjoitusvirheinä papyruksissa ja UT:n käsikirjoituksissa.

iteratiivinen (lat. *iterativus* ’toistamista ilmaiseva’ [*iterare* ’kerrata, toistaa’])
toistava, frekventatiivinen, esim. iteratiivinen →teonlaatu

jod, -j-suffiksi

myös nimimuoto jot, indoeurooppalainen, jo ennen klassista aikaa kadonnut kielihistoriallisesti tärkeä puolivokaali, joka on jättänyt useita jälkiä, kuten

- 1) muuttunut sanan alussa h-äänteeksi (→spiritukset), joskus myös ζ:ksi: *jos > ὅς *joka* rel.pron.), *jugom > ζυγόν (attika) *ies*, lat. *jugum* (koinee ζυγός)
- 2) assimiloitunut: *ἄποστελ-j-ω > ἀποστέλλω *lähettää*
- 3) aiheuttanut kadotessaan →sijaispidennyksen: *ἐγερ-j-ω (ε→ει) > ἐγείρω *herättää*
- 4) tuottanut →epenteesin: *ἄρ-j-ω > ἄρω *nostaa*
- 5) muodostanut edeltävän δ:n kanssa ζ:n: *ἐλπιδ-j-ω > ἐλπίζω *toivoo*
- 6) muodostanut edeltävän t-äänteen(τ-j, θ-j) kanssa yhdistelmän, josta eri vaiheiden jälkeen syntyy σ-äänne: *παντ-jα > *πανσσα > *πανσα >

παῖσα *jokainen* (fem.); *λεγοντ-*ja* > *λεγονσσα > *λεγονσα > λέγουσα *sanova* (part. fem.)

7) muodostanut edeltävän k-äänteen (γ-*j*, κ-*j*, χ-*j*) kanssa milloin ζ:n, milloin ττ:n, josta koineessa > σσ: *κραγ-*j-ω* > κράζω *huutaa*; *ταγ-*j-ω* > τάττω > τάσσω *asettaa*; *κηρυκ-*j-ω* > κηρύττω > κηρύσσω *julistaa*

8) muodostanut edeltävän p-äänteen (β-*j*, π-*j*, φ-*j*) kanssa yhdistelmän -πτ-: *καλυβ-*j-ω* > καλύπτω *peittää*; *κοπ-*j-ω* > κόπτω *lyödä* (vrt. κόπος *lyöminen*; *vaiva*)

9) pelkistynyt edeltävän digamman kanssa ι-vokaaliksi: α_F-*j*- > αι-, ε_F-*j*- > ει-; *κα_F-*j-ω* > καίω *sytyttää*

10) aiheuttanut kadotessaan vokaalien välistä usein (ei aina) supistuman: *πολε-*j-ες* > πόλεις, πόλις *kaupunki*; *ἀγαπα-*j-ω* > ἀγαπάω > ἀγαπῶ *rakastaa*.

Huom.! Kaikki -ίζω/άζω-päätteiset verbit eivät ole alkuaan -δ/γ-päätteisistä vartaloista -*j*-suffiksilla johdettuja, vaan monet ovat syntyneet jo varhain puhtaasti analogiavaikutuksesta, esim. denominatiivinen θαυμάζω *ihmetellä* substantiivista θαῦμα *ihme*.

johdin, johdos

Johtimen avulla (tavallisimmin suffiksilla) muodostetaan sanan juuresta sanan vartalo/taivutusvartalo tai kokonaan uusi sana, johdos. Kreikassa kuten suomessa on runsaasti johtimin muodostettuja johdoksia. Sana voi rakentua useistakin johtimista.

Substantiiveja voidaan muodostaa toisista substantiiveista (παῖς, παιδ-*poika* > παιδίον *lapsi*), adjektiiveista (ἅγιος *pyhä* > ἁγιότης *pyhyys*) tai verbeistä (σώζω, σω- *pelastaa* > σωτήρ *pelastaja*). Adjektiiveja voidaan vastaavasti muodostaa substantiiveista (καρπός *hedelmä* > ἄκαρπος *hedelmätön*, αἰών *aikakausi* > αἰώνιος *ikuinen*) ja verbeistä (τίμπλημι *täyttää* > πλήρης *täynnä jtk*). Verbeistä on niin ikään mahdollista johtaa -τός-päätteisiä →verbaaliadjektiiveja, kuten διδακτός *opetettu* verbistä διδάσκω *opettaa* (vartalo διδαχ-, vrt. διδαχή *opetus, oppi*). Verbejä puolestaan voi johtaa substantiiveista (δοῦλος *orja* > δουλόω *orjuuttaa*) ja adjektiiveista (λευκός *valkoinen* > λευκάνω *valkaista*). Substantiivi- ja adjektiivivartaloista johdettuja sanoja kutsutaan →denominatiivisiksi (lat. *denominativa*).

UT:ssa esiintyy mm. seuraavia johtimia:

substantiivijohtimia	johdos	samaa kantaa olevia sanoja
1. maskuliineja		
-της/-τής	κριτής <i>tuomari</i> (κρι-/κριν-)	κρίνω <i>tuomita</i>
-τήρ	σωτήρ <i>pelastaja</i> (σω-)	σώζω <i>pelastaa</i> (*σω-ιδ-γ-ω)
-εύς	βασιλεύς <i>kuningas</i> (βασιλ-)	βασιλεύω <i>olla kuningas</i>
-ισκος	βασιλισκός <i>pikkukuningas</i> (Joh. 4:46,49 var.) νεάνισκος <i>nuorukainen</i> (*νεF-)	βασιλεύς <i>kuningas</i> , νέος <i>uusi</i>
-(σ)μός	άγιασμός <i>pyhäitys</i> (άγι-)	άγιος <i>pyhä</i> , άγιαάζω <i>pyhittää</i>
2. feminiinejä		
-ια, -ία	μαθήτρια <i>naisopetuslapsi</i> (μαθ-), σοφία <i>viisaus</i> (σοφ-)	μανθάνω <i>opettaa</i> , σοφός <i>viisas</i>
-εια, -εία	ευσέβεια <i>hurskaus</i> (-σεβ-), βασιλεία <i>herrschaft</i> (βασιλ-)	εὖ <i>hyvin</i> , σέβω <i>kunnioit-</i> <i>taa</i> , βασιλεύς <i>kuningas</i>
-σία	ἐργασία <i>toiminta; ammatti</i> (ἐργ-)	ἔργον <i>työ</i> (ks. jäljempänä)
-σις	φύσις <i>luonto</i> (φυ-)	φύω <i>kasvattaa; kasvaa</i>
-ότης	όσιότης <i>pyhäys</i> (όσι-)	όσιος <i>pyhä</i>
-σύνη	δικαιοσύνη <i>oikeamielisyys</i> (δικ-)	δίκαιος <i>oikeamielinen</i>
-ισσα	βασίλισσα <i>kuningatar</i> (βασιλ-)	βασιλεύς <i>kuningas</i>
-ίσκη	παιδίσκη <i>nuori nainen</i> (παιδ-)	παῖς <i>poika, tyttö; orja</i>
3. neutreja		
-μα	πνεῦμα <i>tuuli</i> (*πνεF-), γράμμα (γραφ-)	πνέω <i>tuulla, puhalttaa</i> , γράφω <i>kirjoittaa</i>
-ίον/-ιον	παιδίον <i>lapsi</i> (παιδ-)	παῖς <i>poika, tyttö; orja</i>
-εῖον	πανδοχεῖον <i>majatalo</i> (*παντ-, δεχ-/δοχ-)	παῶς <i>jokainen</i> , δέχομαι <i>ottaa vastaan</i>
-τρον	θέατρον <i>teatteri</i> (θεα-)	θεάομαι <i>katsella</i>
-τήριον	κριτήριον <i>tuomioistuin; riita-asia</i> (κρι-/κριν-)	κρίνω <i>tuomita</i>

adjektiivijohtimia	johdos	samaa kantaa olevia sanoja
-ιος	αἰώνιος <i>ikuinen</i> (αἰων-)	αἰών <i>aikakausi, maailma</i>
-αιος	δίκαιος <i>oikeamielinen</i> (δικ-)	δίκη <i>oikeus; kosto</i>
-ειος	Ἰουδαῖος <i>juutalainen</i> (Ἰουδ[α]-)	Ἰούδας <i>Juudas</i>
	βασιλείος <i>kuninkaallinen</i> (βασιλ-)	βασιλεύς <i>kuningas</i>
-ικός	βασιλικός <i>kuninkaallinen</i> (βασιλ-)	βασιλεύς <i>kuningas</i>
-ινος	λίθινος <i>kivinen</i> (λιθ-)	λίθος <i>kivi</i>
-οῦς < -εος	χρυσοῦς <i>kultainen</i> (χρυσ-)	χρυσός <i>kulta</i>
-ρός	φανερός <i>julkinen</i> (φαν-)	φαίνω <i>näyttää, loistaa</i>
-νός	σεμνός <i>kunnioitettava</i> (σεβ-)	σέβω <i>kunnioittaa</i>
-ες (-ης/-ες)	ἀμαθής <i>oppimaton</i> (ἀ-, μαθ-)	μαθητής <i>opetuslapsi, oppilas</i>
adverbijohtimia	johdos	samaa kantaa olevia sanoja
-ως	σοφῶς <i>viisaasti</i>	σοφός <i>viisas</i>
-θεν	μακρόθεν <i>kaukaa</i> (μακρ-)	μακρός <i>pitkä</i>
-ιστί	Ἑλληνιστί <i>kreikkaksi</i>	Ἑλλήν <i>kreikkalainen</i>
verbijohtimia	johdos	samaa kantaa olevia sanoja
-έω	μαρτυρέω <i>todistaa</i> (μαρτ-)	μάρτυς <i>todistaja</i>
-άω	κοπιάω <i>nähdä vaivaa</i> (κοπ-)	κόπος <i>vaiva, harmi</i>
-όω	δουλώω <i>orjuuttaa</i> (δουλ-)	δοῦλος <i>orja</i>
-αίνω	λευκαίνω <i>valkaista</i> (λευκ-)	λευκός <i>valkoinen</i>
-εύω	βασιλεύω <i>olla kuninkaana, hallita</i> (βασιλ-)	βασιλεύς <i>kuningas</i>
-ίζω	καθαρίζω <i>puhdistaa</i> (καθαρ-)	καθαρός <i>puhdas</i>
-άζω	γυμνάζω <i>treenata</i> (γυμν-)	γυμνός <i>alaston</i>
-ίσκω/-σκω	εύρίσκω <i>löytää</i> (εύρ-/εύρε-), γι(γ)νώσκω <i>saada tietää</i> (γνω-/γνο-)	εύρετής <i>keksijä</i> γνώσις <i>tieto</i>
-ύνω	αἰσχύνω <i>häpäistä</i> (αἰσχ-)	αἰσχρός <i>häpeällinen</i>

Kuten taulukosta ilmenee, suffikseilla on tiettyjä merkityskenttiä, osalla selvärajaisempia, osalla väljempia. Esimerkiksi -ία, -εια ja -σις ovat tyypillisesti feminiinisukuisten abstraktisubstantiivien johtimia, neutrisukuiset -μα-päätteiset substantiivit ilmaisevat toiminnan tuloksen (ovat myös lähellä verbaaliabstrakteja), ja -όω-, -ίζω- ja -αίνω-päätteiset verbit ovat usein →faktiitiivisia/→kausatiivisia.

Samasta juuresta/vartalosta (kuten edellä βασιλ-) voidaan toisinaan muodostaa runsaastikin johdoksia. Seuraavassa ἐργ-juuren johdoksia (vain osa UT:n sanastoa):

- 1) ἔργον *työ*, 2) ἐργάζομαι *työskennellä*, 3) ἐργαλεῖον *työkalu*, 4) ἐργασία *toiminta; ammatti*, 5) ἐργαστήριον *työpaja*, 6) ἐργαστικός *työteliäs*, 7) ἐργάτης *työntekijä* (mask.), 8) ἐργάτις *työntekijä* (fem.)

Paitsi johtimin sanoja voidaan muodostaa mm. liittämällä vartalon eteen prepositio (kuten ἀπο-τίθημι *panna pois*, ἀπό-θεσις *pois paneminen*, ἀπο-καθ-ίστημι *asettaa ennalleen*, ἀπο-κατά-στασις *ennalleen asettaminen*) tai yhdistämällä esim. kaksi substantiivia (kuten νομο-διδάσκαλος *lainopettaja*) tai adjektiivi ja substantiivi (ὀλιγο-πιστία *vähäuskoisuus*) tai adjektiivi ja verbi (κακο-ποιέω *tehdä pahaa*).

johtolause

suoraa esitystä edeltävä tai seuraava lause, joka ilmoittaa puhujan, esim. ”Putosin kärryiltä jo ajat sitten”, *hän harmitteli*.

jos-lause → konditionaalilauseet

juuri, vartalo

Juuri on sanan ydin (AA: ”kantavartalo”, LA: ”ydinvartalo”), sen pienin elementti, joka ei ole jaettavissa enää pienempiin osiin ja joka kantaa tiettyä semanttista ideaa tai merkitystä olematta silti yleensä itsenäinen sana (vrt. heprean radikaalit eli juurikonsonantit); poikkeuksista mainittakoon esim. θῆρ *eläin*. Lisäämällä juureen →affiksi (tavallisimmin suffiksi/suffikseja) saadaan sanan →vartalo, josta muodostetaan halutut taivutusmuodot.

Juuren vokaali voi pysyä samana tai vaihdella:

Esimerkki 1) Toivon/toivomisen ajatuksen ilmaisevasta ἐλπ-juuresta saadaan -ιδ-suffiksilla substantiivin ’toivo’ vartalo (= 3. dekl:n taivutusvartalo) ἐλπιδ-, josta nominatiivin -ς-päätteellä muodostuu substantiivi ἐλπὶς (*ἐλπιδ-ς, gen. ἐλπίδος). Lisäämällä ἐλπιδ-vartaloon vielä toinen suffiksi, -j- (*ἐλπιδ-j-), syntyvät →denominatiivinen toivomista tarkoittava verbivartalo ἐλπιζ-, siis prees.vartalo, ja sen pohjalta perusmuoto ἐλπίζω *toivoa*. Jos taas halutaan muodostaa saman verbin akt./med:n aor.vartalo, ἐλπιδ-vartaloon liitetään -σ-suffiksi: *ἐλπιδ-σ- > ἐλπισ-.

Esimerkki 2) Sanan/sanomisen ajatuksen sisältävistä juurivarianteista λογ- ja λεγ- (→vartalo, →äännevaihtelu) λογ-juuresta muodostetaan -ο-suffiksilla nominivartalo λογο- (= taivutusvartalo), josta nominatiivin -ς-päät-

teellä saadaan perusmuoto Λόγος *sana*, *puhe*. ΛΕΓ-juuri puolestaan käy sellaisenaan preesensvartaloksi – ΛΈγω *sanoa* – ja on siten esimerkki tapauksesta, jossa juuri sellaisenaan toimii (taivutus)vartalona. Tavallisimmin verbivartalon muodostaminen kuitenkin vaatii halutun tempusvartalon mukaisen affiksin/affiksit (etu-, sisä- ja/tai loppuliitteen), kuten edellä ἐλπίζω.

juuriaoristi

aktiivin aoristimuoto, jossa verbijuuri sellaisenaan, ilman tempussuffiksia – siis samoin kuin 2. eli temaattisessa (= teemavokaalin sisältävässä) eli vahvassa aoristissa – toimii aoristivartalona. Eroaa temaattisesta aoristista kahdella tavalla: 1) verbijuuri päättyy vokaaliin, kun taas temaattisen aoristin vartalot (juuret) ovat konsonanttipäätteisiä (poikkeuksena verbin πίνω *juoda* πι-vartalo), 2) päätteet liitetään suoraan juureen ilman teemavokaalia, paitsi futuurissa ja konjunktiivimuodoissa.

UT:ssa juuriaoristin muodostaa käytännössä ainoastaan kolme verbiä: βάλνω *astua* (UT:ssa vain yhdysverbinä), γινώσκω (oik. γι-γνώ-σκω) *tietää; tuntee* ja ἵστημι *asettaa pystyyn*. Niiden pitkävokaalisia vartaloita βη-, γνω- (vrt. γνῶσις *tieto*) ja σθη- (vrt. σύστημα *yhteen asettaminen; systeemi*; σύν + ἵστημι) käytetään indikatiivissa, konjunktiiivissa, imperatiivissa ja infinitiivissä, lyhytvokaalisia βᾱ- (vrt. ἀκροβάτης *akrobaatti*), γνο- ja στᾱ- (vrt. εἰκονο-στάσις *ikonostaasi*) optatiivissa ja partisiipissa. Passiivin aoristi muodostetaan γινώσκω- ja ἵστημι-verbistä theeta- eli 1. aoristin mukaan, edellinen pitkävokaalisesta, jälkimmäinen lyhytvokaalisesta vartalosta (γνωσθη/ε- [vartalossa ”ylimääräinen” sigma], σταθη/ε-). βάλνω-verbistä ei passiivin aoristimuotoja käytetä.

Malliverbin γινώσκω strategiset muodot ovat siten seuraavat: ἔγνων (ind.), γνῶ (konj.), γνῶθι (imp.), γνῶναι (inf.), γνούς/γνοῦσα/γνόν (part.). Taivutus vastaa passiivin aoristin taivutusta, mikä näkyy selvimmin ἵστημι-verbistä. Sen juuriaoristimuodot on enimmältä osin esitetty aoristihakusanan yhteydessä (ks. myös →persoonapäätte).

Huom. 1) γινώσκω-verbin konjunktiiivin yksikkömuotojen γνῶ (< *γνώ-ω), γνῶς (< *γνώ-ης), γνῶ (< *γνώ-η) ohella mainittakoon 3. pers:n rinnakkaismuoto γνοῖ.

Huom. 2) Yhdysmuotoisten βάλνω- ja ἵστημι-verbien imperatiiveja tavaataan hellenistisessä kreikassa yks. 2. ja 3. pers:ssa myös lyhytvartaloisina, esim. ἀνάβα *astu ylös*, καταβάτω *astukoon alas*, ἀνάστα *nouse ylös* (vrt. klassiset ἀνάστηθι ja κατάβηθι).

Huom. 3) Verbit βάινω ja γινώσκω muodostavat mediaalisen futuurin aktiivin merkityksessä, esim. γνώσομαι *tulen tuntemaan* (vrt. pass. γνωσθήσομαι *minut tullaan tuntemaan*).

Huom. 4) UT:ssa esiintyy kerran (Mark. 1:32; vrt. Luuk. 4:40) myös verbin δύω/δύνω *vaipua, laskea* juuriaoristi ἔδω (= ἔδῡ; vrt. vastaava imperfekti ἔδυε). Juuriaoristeina on mahdollista pitää myös verbien ῥέω *virrata* ja χαίρω *olla iloinen* aoristeja (vartaloista ῥυη-/ῥυε- ja χαρη-/χαρε-), joskin ne tavallisesti ymmärretään pass. 2. aor:ksi. Lisäksi verbit σβέννυμι *sammuttaa* ja φθάνω *ehättää, ehtiä* (vartalot σβη-/σβε- ja φθη-/φθα-) ovat klassisessa kreikassa juuriaoristeja mutta UT:ssa sigma-aoristeja (vartalot σβεσ- ja φθασ-).

jälkilause

sivulauseetta seuraava hallitseva lause (päälause): kunhan ensin viet postin, *olet loppupäivän vapaa*

järjestysluvut

ordinaaliluvut, peruslukuista johdetut adjektiivit, esim. τρίτος, -η, -ον *kolmas* perusluvusta τρεῖς (mask./fem.), τρία (ntri) *kolme*

kausus (lat. *casus* 'kaatuminen; sija' [*cadere* 'kaatua'], kr. πτώση [πίπτω pudota, kaatua], saks. "Fall") →sijamuodot

kaksipäätteiset adjektiivit →adjektiivit

kaksoiskonsonantit

kreikan kaksoiskonsonantit: ζ, ξ, ψ, →konsonantit

kantavartalo →juuri

kappa-aoristi

yksi aktiivin ja mediumin aoristin muodostamistavoista, rajoittuu kolmeen verbiin: δίδωμι *antaa*, τίθημι *asettaa, panna* ja ἵημι *lähettää* (ἵημι UT:ssa vain yhdysverbinä, esim. ἀφίημι *jättää; antaa anteeksi; sallia*, συνίημι *ymmärtää*). Nimestä huolimatta -κ-suffiksi (jonka kielihistoriallinen alkuperä jää epäselväksi) esiintyy ainoastaan aktiivin indikatiivimuodoissa (niissäkin alun perin vain yksikössä). Kappa-aoristin paras yleistuntomerkki on sen vuoksi akt. ja med. 2.

aoristin yleisperiaatteen mukainen preesensreduplikaation eliminoituminen kaikista ko. aoristin muodoista.

Indikatiivin aoristivartalot ovat pitkävokaaliset δωκ-, θηκ- (vrt. διαθήκη *testamentti*) ja ῥκ-. Konsonanttiloppuisina ne tarvitsivat – sigma-aoristin tavoin – konsonanttialkuisten persoonapäätteiden eteen ”teemavokaalin”. Sellaiseksi tuli sigma-aoristin alkuaan tavunmuodostavasta yks. 1. pers:n sekundaari-pääteestä -v syntynyt α-vokaali. Taivutuspäätteet ovatkin kautta linjan samat kuin sigma-aoristissa, vrt. ἔθηκα–ἔλυσα, ἔθηκας–ἔλυσας, ἔθηκε(ν)–ἔλυσε(ν) jne.

Muiden muotojen pohjana ovat pelkät lyhytvokaaliset vartalot δο- (vrt. δόσις *annos*), θε- (vrt. θέσις *asettaminen; teesi*), ἐ- (vrt. ἄφεσις *anteeksi antaminen* [$< \alpha\pi\acute{o} + \acute{\epsilon} + -σις$]), joihin päätteet liittyvät ilman teemavokaalia, esim. akt. inf. θεῖναι ($< *θε-έναι$) ja part. θεῖς ($< *θέ-ντ-ς$). Poikkeuksina ovat futuuri ja konjunktiiivi, jotka ω-verbien tavoin muodostetaan teemavokaalin avulla, esim. akt. fut.θήσω, konj. θῶ ($< *θέ-ω$) jne.

Taivutusesimerkkinä δίδωμι-verbien aktiivimuodot. Merkille pantavia ovat konj. yks. 3. pers:n neljä eri vaihtoehtoa ja imp. yks. 2. pers:n -ς-pääte. Taulukon ensimmäisessä sarakkeessa on vertailun vuoksi esitetty akt. ind. perf:n taivutuskaava, joka perfektin-κ-suffiksin vuoksi poikkeaa aoristin kaavasta varsinaisesti vain reduplikaation osalta.

	vrt. perf.	ind. aor.	konj. aor.	imp. aor.	inf. aor.
y. 1.	δέδωκα	ἔδωκα	δῶ $< *δ\acute{o}\omega$		δοῦναι
2.	δέδωκας	ἔδωκας	δῶς	δός !	
3.	δέδωκε(ν)	ἔδωκε(ν)	δῶ, δώη, δώση, δοῖ	δότω	
m. 1.	δεδώκαμεν	ἔδώκαμεν	δῶμεν		part. aor. mask. δούς, δόντος
2.	δεδώκατε	ἔδώκατε	δῶτε	δότε	fem. δοῦσα, δούσης
3.	δέδωκαν δεδώκᾱσιν	ἔδωκαν	δῶσι(ν)	δότωσαν	ntri δόν, δόντος

Mediumiesimerkkejä: ind. ἐδόμην, konj. δῶμαι, imp. yks. 2. δοῦ, inf. δόσθαι, part. δόμενος. Yksityiskohtainen taivutus on esitetty →aoristin yhteydessä. – Huom.! Yhdysverbillä ἐκδίδωμι *luovuttaa, antaa vuokralle* on poikkeuksellinen δε-vartaloinen med. ind. yks. 3. pers:n muoto ἐξεδετο.

Passiivin aoristi muodostetaan -θη/θε-suffiksilla lyhytvokaalisesta vartalosta normaaliin tapaan: ind. ἐδόθην, konj. δοθῶ (< *δοθήω), imp. yks. 2. δόθητι, inf. δοθῆναι, part. δοθείς.

kardinaaliluvut (lat. *cardinalis* 'ensisijainen, pää-; saranaa koskeva' [*cardo* 'sarana; taitekohta'])
perusluvut

katoaste →äännevaihtelu

kausaali-/kausaallinen (lat. *causalis* 'syytä koskeva' [*causa* 'syy, aihe'])
syytä ilmaiseva, esim. kausaalisia eli *koska*-merkitseviä konjunktioita kreikassa ovat mm. ὅτι (myös *että*), ἐπεὶ ja ἐπειδή

kausatiivi-/kausatiivinen (lat. *causativus* 'syyhyn/aiheuttamiseen liittyvä' [*causa* 'syy, aihe'])
aiheutus-/aiheuttava, esim. herätä-verbin kausatiivimuoto 'herättää' (= aiheuttaa herääminen). Kausatiivisia ovat usein -όω/ίζω/εύω- ja erityisesti -αίνω-päätteiset verbit, esim. βαπτίζω *kastaa* ('aiheuttaa kaste'), λευκαίνω *valkaista*.

kiasmi (kr. χιασμός 'ristiin asettaminen')
χ-kirjaimesta nimensä saanut ristikkäismuoto, yksinkertaisimmillaan A–B B'–A'
-kaavaa noudattava yleinen retorinen tyylikeino, esim. Paavalin LXX-sitaatti

ἀπολῶ [A]

τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν [B]

καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν [B']

ἀθετήσω [A']

Vastaava käännös kuuluu: *hävitän viisaitten viisauden ja ymmärtäväisten ymmärryksen teen tyhjäksi* (1. Kor. 1:19).

kieltolause

kieltosanan (ks. seuraava) tai -sanoja sisältävä väite- tai kysymyslause

kieltosanat

suomen kieltosana *ei* on itse asiassa aktiivimuotoinen kieltoverbi, joka taipuu ind. prees:ssä (*en, et, ei* jne.) ja imp. prees:ssä (*älä, älköön* jne.) muttei tempuk-sissa. Kreikan kieltosanat ovat οὐ ja μή (esiintyvät myös yhdistelminä οὐ μή ja μή οὐ). Normaalisti ne edeltävät sanaa, jonka kieltävät.

Kieltosanoista οὐ on indikatiivin (UT:ssa muutaman kerran myös parti-siipin) kieltosana, joka vokaalialkuisen sanan edellä on muotoa οὐκ (→liikkuva

κ), *spiritus asper* -alkuisen edellä οὐχ sekä vahvistetussa muodossa οὐχί *ei* (*suinkaan*). οὐ on luonteeltaan objektiivinen ja kieltää kokonaisia lauseita, lauseenosia tai yksittäisiä sanoja. Muiden modusten (konj., imp., opt., inf., part.) kieltosana μή on luonteeltaan subjektiivinen; sitä käytetäänkin odotettavissa olevan tai mahdollisen toiminnan yhteydessä (erityisesti konj. ja imp.). Eräissä tapauksissa μή esiintyy myös indikatiivin kanssa, mm. kysymyslauseissa, joissa vastaus edellytetään kieltäväksi, sekä irreaalisten →konditionaalilauseiden →pro-tasiksessa (jos-lauseessa).

Myös kaikki kieltosanojen yhdysmuodot – kuten οὐδέ/μηδέ *eikä, ei edes* ja οὐδείς/μηδείς *ei kukaan*, sekä οὐκέτι/μηκέτι *ei vielä, ei enää* – seuraavat modusta.

οὐ πάντα συμφέρει
ei kaikki hyödytä (1. Kor. 6:12)

εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι
jollen tee Isäni tekoja, älkää uskoko minua (Joh. 10:37).

Kielteiskysyvissä päälauseissa οὐ edellyttää myönteistä, μή kielteistä vastausta:

οὐχ ὁ θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τῷ κόσμῳ;
eikö Jumala valinnut(kin) maailman silmissä köyhät (Jaak. 2:5)

μήτι δύναται [ind.] τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖν;
ei kai sokea voi sokeaa taluttaa? [vastaus: ei toki] (Luuk. 6:39b)

οὐχὶ ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται;
eivätkö molemmat putoa(kin) kuoppaan? [vastaus: toki] (Luuk. 6:39c).

μή voi myös kieltää kieltolauseen (jolloin vastaukseksi odotetaan ”toki”):

ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; μενοῦνγε
ajatus: ”eihän asia ole niin, että he eivät ole kuulleet?”
Nyt kysyn: eivätkö he ehkä ole kuulleetkaan sitä? Varmasti ovat (Room. 10:18).

Muutoin samassa lauseessa olevia useita kieltosanoja koskee sääntö, jonka mukaan kielto kumoutuu, jos viimeisenä kieltosanana on οὐ tai μή; tällaiset tapaukset (mm. 1. Kor. 12:15) ovat UT:ssa kuitenkin harvinaisia. Tavallisimmin kieltosanoista viimeinen on yhdysmuotoinen, jolloin kielto vahvistuu:

μηκέτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγοι [opt.]
älköön kukaan [ikimaailmassa] enää syökö hedelmääsi (Mark. 11:14)

καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν
sinä päivänä ette kysy minulta [yhtään] mitään (Joh. 16:23).

Painokkain tapa ilmaista kieltoa on – indikatiivin →futuurin ohella – kaksin-kertainen kieltosana οὐ μή + konj. aor. (myös οὐ μή + ind. fut. mahdollinen). Retorisissa kysymyslauseissa οὐ μή ennakoii vastaukseksi painokasta myöntöä:

οὐ μὴ νίψῃς μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα
sinä et ikimaailmassa saa pestä minun jalkojani! (Joh. 13:8)

οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι (var. ἀπαρνήσωμαι)
en [taatusti] kiellä sinua (Mark. 14:31)

ὁ δὲ θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν;
Jumalako [muka] ei hankkisi oikeutta? (Luuk. 18:7).

kieltosanojen käytöstä ehtolauseissa →konditionaalilauseet

kirjeaoristi

aoristin käyttötapana, jossa kirjeen lähettäjä tarkastelee kirjoittamistaan lukijan näkökulmasta tapahtumana, joka kirjettä luettaessa on jo menneisyyttä, esim. jakeessa 1. Joh. 2:14 kolmesti käytetty ἔγραψα: ”kirjoitan teille”. Asiayhteydessään ἔγραψα rinnastuu jakeiden 12,13 kolmesti toistuvaan γράφω-preensiin eikä siis viittaa mihinkään aikaisempaan kirjeeseen (toisin Paavali jakeessa 1. Kor. 5:9; mutta vrt. heti perässä tuleva jae 11).

klassinen kreikka

lähinnä se proosakirjallisuuden ihanteeksi ja esikuvaksi noussut ilmaisurikas, hienostunut Ateenan murre attika, jota noin vuosina 480–330 käyttivät kreikan kirjallisuuden ja filosofian suuret nimet, kuten traagikot Aiskhylos (525–456), Sofokles (497/496–406/405) ja Euripides (485/480–406), komediakirjailija Aristofanes (445–385) ja historioitsija Thukydides (n. 460 – n. 400) sekä filosofiasta ennen kaikkea Platon (427–347)

klusiilit (lat. *clusilis* ’sulku-’ [*cludere/cludere* ’sulkea’])

umpiäänteet, k/p/t-äänteet, →konsonantit

koinee-kreikka (kr. ἡ κοινὴ διάλεκτος ’yleismurre’)

yleiskreikka, käytetään myös nimitystä hellenistinen kreikka, klassista kreikkaa seurannut likimain tuhannen vuoden mittainen kreikan kielen kehitysvaihe (n. 330 eKr. – 600 jKr.), jota seurasivat keskiajan kreikka (Bysantin kreikka) ja nykykreikkaan johtanut kehitysvaihe. Vasta koinee yhdisti kreikkalaiset kielellisesti; klassinen aika oli ollut eri murteiden aikaa, jolloin puhujat olivat ymmärtäneet toisiaan rajallisesti.

Koinee-kreikka pohjasi attikaan. Mukaan sekoittui piirteitä muutamista muista keskeisistä murteista, kuten attikan sisarmurteesta jooniasta. Koinee on yksinkertaistettua klassista kreikkaa: katoamassa ovat niin duaali kuin optatiivikin. Myös äänne muutoksia tapahtui, kun eräät attikan erityispiirteet vaihtuivat yleiskreikkalaisiksi: yhdistelmästä -ττ- tuli -σσ- (θάλαττα > θάλασσα *meri*, κηρύττω > κηρύσσω *julistaa*). UT:ssa on säilynyt myös joitakin attikan muotoja, osin rinnan koinee-muotojen kanssa, esim. κρείττων ja κρείσσων (*parempi*), samoin -ρρ- (attika) ja -ρσ- (koinee) (θαρρέω ja θαρσέω *olla rohkea*). Kaunokirjallista suuntausta, joka ihannoiden pyrki säilyttämään klassisen kielen, kutsutaan attikismiksi. Vanhojen murteiden hävitessä kirjallinen koinee ja puhuttu kieli erkanivat yhä enemmän toisistaan, minkä perintöä osaltaan ovat olleet Kreikan 1800- ja 1900-lukujen ankarat kieliriidat.

Koinee oli aikansa ”maailmankieli”, mm. papyrusten, Septuagintan ja UT:n sekä monien hellenistisen ajan kirjailijoiden kieli. Viimeksi mainituista, kirjallisen koineen edustajista, nimettäköön erityisesti Polybios (n. 200 – 118 eKr.) ja Plutarkhos (n. 45 – n. 125). Koinee-kreikkaa kirjoitti myös UT:n kannalta kiinnostava stoalainen filosofi Epiktetos (n. 55 – 138).

kokonaisobjekti

totaaliobjekti, suomessa nominatiivin ja genetiivin muotoinen akkusatiivi: tee *hakemus*, niin voit saada *paikan* (vrt. en lähettänyt *hakemusta*)

kollektiivisubstantiivi (lat. *collectivus* ’kerätty, koottu’ [*colligere* ’kerätä, koota’ < **com-legere*], vrt. kolehti)

muodoltaan yksiköllinen mutta sisällöltään joukkoon tai yhteisöön viittaava nimitys: nuoriso, karja, pensaikko.

Kun kollektiivisubstantiivi on lauseen subjektina, predikaatti voi niin klassisessa kuin UT:nkin kreikassa olla monikkomuodossa, esim.

καὶ ἠκολούθει [yks.] αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐθεώρουν [mon.] αὐτοῦ τὰ σημεῖα
häntä seurasi suuri väkijoukko, koska helihmiset näkivät hänen tekemänsä tunnusteet (Joh. 6:2).

Kreikassa kollektiiviksi mielletään myös monikossa oleva neutri (esim. πνεύματα *henget*). Ks. myös →kongruenssi.

kolmas deklinaatio

kaikkien niiden nominien taivutusluokka, jotka eivät taivu 1. eivätkä 2. deklinaation mukaan; vastaa yleisellä tasolla latinan 3. ja 4. deklinaatiota. Kolmannen deklinaatioon kuuluu monentyypisiä, kaikkensukuisia sanoja: kaikki

konsonanttiloppuiset sekä -v-vokaaliin ja puolivokaaleihin *j* ja *F* päättyvät vartalot. Toisin kuin 1. ja 2. deklinaatiossa sijapäätteet ovat helposti erotettavissa taivutusvartalosta, joka ilmenee sanan genetiivimuodosta, esim. μήτηρ, gen. μητρ-ός *äiti*.

Sanat eivät 1. ja 2. deklinaation tavoin jakaudu yhtä selvästi sukuihin, toisaalta 3. deklinaatio jäsentyy vartalon perusteella useisiin alaryhmiin, joista osa samalla edustaa tiettyä sukua tai tiettyjä sukuja. Mihin alaryhmään eli vartalotyyppiin sana kuuluu, paljastuu sen genetiivimuodosta, esim. sanan γυνή *nainen* genetiivi on γυναικ-ός, joten sana taipuu k-vartaloisten mukaan. Osalla vartalotyypeistä on yksikössä nominatiivista poikkeava vokatiivimuoto, osalla vokatiivi on nominatiivin kaltainen.

Sijapäätteet:

	yksikkö		monikko	
	m/f	n	m/f	n
nom.	-/-ς	–	-ες	-α
gen.	-ος			-ων
dat.	-ι			-σι(ν)
akk.	-v/-α	–	-ας	-α

Taulukko osoittaa, että kaikilla kolmella suvulla on yhteiset sijapäätteet yksikön genetiivissä ja datiivissa, samoin monikon genetiivissä ja datiivissa. Substantiivien ja kaksipäätteisten adjektiivien maskuliini- ja feminiinimuodot taipuvat yhdenmukaisesti, neutri kulkee omaa tietään. Maskuliini- ja feminiinisubstantiivit jakautuvat kahteen ryhmään, sigmaattisiin (perusmuoto -ς-päätteinen) ja sigmattomiin (pääteettömiin). Akkusatiivin sijapäätteenä konsonanttivartaloilla on -α, vokaalivartaloilla tavallisesti -v (toisinaan -α). Alkuperäinen päätte on -v (vrt. 1. ja 2. dekl.); konsonantin ja puolivokaalin jälkeinen v, jota ei seuraa vokaali, on nasaalina →tavunmuodostava (esim. *σαρκ-υ > σάρκ-α, σάρξ *liha*). Neutri on yksikön nominatiivissa ja akkusatiivissa päätteetön, monikon nominatiivin ja akkusatiivin päätte on lyhyt -ᾱ (kuten 2. dekl:ssa).

Aksentoinnista: kaksitavuisten genetiivi- ja datiivimuotojen aksentti (akuutti) on sekä yksikössä että monikossa (eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta) jälkimmäisellä tavulla: ἡ νύξ, νυκτός, νυκτί, νύκτα *yö* (mutta πᾶς, παντός, πάντες, πάντων, πᾶσι[v] *jokainen; kaikki; koko*).

Seuraava yleisjäsenitys esimerkkeineen antaa kokonaiskuvan 3. deklinaation vartalotyypeistä. Mukana ovat myös deklinaatioon kuuluvat adjektiivit. Maininnat eri vartalotyyppien suvuista ovat suuntaa antavia ja perustuvat UT:n esiintymiin. Esimerkkisanoista esitetään kolme muotoa: perusmuoto, yks. gen. ja

mon. dat. (datiivi siksi, että -σι(ν)-päätteen [\rightarrow liikkuva ν] \rightarrow sigma aiheuttaa konsonanttivartaloissa useimmiten äänteenmuutoksia, välistä hankaliakin).

1) Konsonanttivartalot

- k-vartalot: ὁ κῆρυξ, κήρυκ-ος, κήρυξι(ν) *airut*
 - maskuliineja, feminiinejä
 - -κ/γ/χ + σι(ν) > -ξι(ν)
- p-vartalot: ὁ σκόλοψ, σκόλοπ-ος, σκόλοψι(ν) *piikki*
 - maskuliineja, feminiinejä
 - -π/β/φ + σι(ν) > -ψι(ν)
- t-vartalot: τὸ δόγμα, δόγματ-ος, δόγμασι(ν) *määräys*
 - maskuliineja, feminiinejä, neutreja
 - -τ/δ/θ + σι(ν) > *-σσι(ν) > -σι(ν)
 - ὁ πούς, ποδ-ός, ποσί(ν) *jalka*
 - ἡ ἐλπίς, ἐλπίδ-ος, ἐλπίσι(ν) *toivo*
 - ἡ νεότης, νεότητ-ος *nuoruus* (vrt. νέος *uusi*; *nuori*)
 - τὸ πνεῦμα, πνεύματ-ος, πνεύμασι(ν) *tuuli*; *henki*
 - huom.: -ότης-päätteiset adjektiiveista johdetut abstraktisubstantiivit ovat feminiinejä, -μα-päätteiset toiminnan tulosta tarkoitavia neutreja
- -ϱ-vartalot: ὁ μάρτυς, μάρτυρ-ος, μάρτυσι(ν) *todistaja*
 - maskuliineja, feminiinejä, neutreja
 - ἡ χείρ, χειρ-ός, χερσί(ν)
 - τὸ πῦρ, πυρ-ός (UT:ssa ei mon.)
 - huom.: -ϱ-vartaloissa on myös joukko sanoja, joilla on kolmiasteinen taivutusvartalo, esim. πατήρ (ē-aste), πατρ-ός (katoaste), πατέρ-α (akk., e-aste); mon. dat:ssa katoasteen vaikutuksesta vartalon loppu-ϱ:sta tulee \rightarrow tavunmuodostava (ϱ > ϱᾶ): πατράσι(ν) *mies*
- -ν-vartalot: ὁ μήν, μην-ός, μηνί(ν) *kuukausi*
 - ὁ τέκτων, τέκτον-ος, τέκτοσι(ν) *rakentaja*
 - πλείων/πλείον, πλείον-ος, πλείοσι(ν), komparatiivimuoto sanasta πολὺς *moni*, *paljon*; *suuri*
- -ντ-vartalot: πᾶς, παντ-ός, πᾶσι(ν) (mask.) *jokainen*; *kaikki*; *koko*
 - ὁ γέρων, γέροντ-ος, γέρουσι(ν) *vanhus* (vrt. gerontologia)
 - tärkeä erityisryhmä ovat ντ-tunnuksella muodostetut partisiipit: βλέπων, βλέποντ-ος, βλέπουσι(ν), βλέπω *nähdä*

- -σ- (-οσ/εσ-)vartalot: τὸ ἔθνος, ἔθνους (< *ἔθνεσ-ος), ἔθνεσι(ν)
kansa
 - ο τὸ ἔτος, ἔτους (< *ἔτεσ-ος), ἔτεσι(ν) *vuosi*
 - ο πλήρης/ες, πλήρους (< *πληρεσ-ος), πλήρεσι(ν)
täynnä jtk

2) Vokaalivartalot

- -υ-vartalot: ὁ ἰχθύς, ἰχθύος, ἰχθύσι(ν) *kala*
 - ο maskuliineja, feminiinejä
 - ο ὁ στάχυς, στάχυ-ος, στάχυσι(ν) *tähkä*
 - ο βραδύς (mask.), βραδύ (ntri), βραδέ-ος, βραδέσι(ν) *hidas*

3) Puolivokaalivartalot

- -η/εj/ι-vartalot: ἡ πόλις, πόλεως (πολι-ς, *ποληj-ος), πόλεσι(ν)
kaupunki
 - ο lähes pelkästään feminiinejä
 - ο ἡ κρίσις, κρίσεως, κρίσεσι(ν) *tuomio*
- -ηF/εF-vartalot: ὁ βασιλεύς, βασιλέως (< *βασιλεF-ς, *βασιληF-ος), βασιλεῦ-σι(ν) *kuningas*
 - ο maskuliineja
 - ο toimijaa ilmaiseva suffiksi -εῦ-
 - ο ὁ ἱερεύς, ἱερέως, ἱερεῦσι(ν) *pappi*
- -ᾱF/οF/ωF-vartalot: βοῦς, βοός, βοῖ, βοῦν (< *βοF-ς, *βοF-ος jne.)
härkä
 - ο UT:ssa harvinainen vartalotyyppi
 - ο sana ὁ νοῦς, νοός, νοῖ νοῦν *mieli, järki, ymmärrys* noudattaa koineessa βοῦς-sanan taivutusta, mutta kuuluu klassisessa kielessä 2. dekl:n supistumamuotoihin (νόος > νοῦς, gen. νόου > νοῦ jne.).

Huom. 1) -οσ/εσ-vartaloiden -ος-loppu (ks. edellä esimerkkinä τὸ ἔθνος) ei ole rinnasteinen 2. dekl:n λόγος-tyypin -ος-päätteen kanssa, vaan kyseessä on sanan juureen (ἔθν-) lisätty suffiksi, jonka avulla saadaan aikaan taivutusvartalo (ἔθνοσ-). Koska neutrisukuisten sanojen yks. nom./akk. on sijapäätteetön, -ος-loppuinen taivutusvartalo edustaa kyseisiä sijoja sellaisenaan. Kaikissa muissa muodoissa taivutusvartalon muodostava suffiksi on -εσ-, johon sijapäätteet liitetään (esim. mon. nom/akk. *ἔθνεσ-α > ἔθνη). – Mainittakoon, että hellenistisessä kreikassa 2. ja 3. dekl. – sinänsä ymmärrettävästi – usein sekaantuivat; ks. →metaplasma.

Huom. 2) Sigman katoa seuraava vokaalien supistuma voi joskus jäädä tapahtumatta. UT:ssa näin käy sanoissa τὸ ὄρος *vuori* ja τὸ χεῖλος *kieli*, joiden mon. gen:n muodot ovat ὀρέων (pro ὄρων) ja χειλέων (pro χειλῶν).

Huom. 3) -σ-vartaloihin kuuluvat myös harvinaiset -ασ- ja -ωσ/οσ-loppuiset sanat, tärkeimpinä τὸ κέρας *sarvi*, gen. κέρωσ (< *κερασ-ος), τὸ κρέας *liha* ja τὸ τέρας *merkki, ihme* sekä UT:ssa vain yksikössä esiintyvä ἡ αἰδώς *kainous, kunnioitus*, gen. αἰδοῦς (< *αἰδόσ-ος). Koineessa -ασ-vartaloiiset taipuvat lähinnä t-vartalosten tavoin (kuten πνεῦμα), UT:ssa esim. τέρας, τέρατος jne.

kolmipäätteiset adjektiivit → adjektiivit

komitatiivi → sijamuodot

komparaatio (lat. *comparatio* [*com-parare* 'verrata, rinnastaa'])
adjektiivien (ja adverbien) vertailu: *raikas, raikkaampi, raikkain*

komparatiivi (lat. *comparativus* 'vertaileva')

adjektiivin (ja adverbien) vertailumuoto, jota voidaan käyttää sekä relatiivisesti (lat. *relativus* 'jkh viittaava') varsinaiseen vertailuun ("rohkeampi kuin") että elatiivisesti (→ elatiivinen komparaatio) ominaisuuden korostamiseen ("varsin rohkea").

Komparatiivi muodostetaan useimmiten päättein -τερος, -τέρα, -τερον, jotka liitetään adjektiivin maskuliinivartaloon, esim. μικρός *pieni*, vartalo μικρο-, komparatiivi μικρότερος. Jos vartalon -o-suffiksia (1. ja 2. dekl:ssa) edeltävä → tavu on lyhyt (kuten adj:ssa νέος *uusi; nuori*), suffiksi pitenee -τερος-päätteen edellä (*νεότερος > νεώτερος; suffiksin pidentämisellä välttään ei-suotavana pidetyltä kahdelta peräkkäisen tavun lyhyeltä vokaalilta). Jos tavu on pitkä – luonnostaan tai asemansa perusteella – pidentymistä ei tapahdu:

ὑψηλός *korkea*: ὑψηλότερος (vartalo ὑψηλο-)

μικρός (= μῆκρός) *pieni*: μικρότερος (μι-tavu pitkä sekä luonnostaan että asemaltaan)

σοφός *viisas*: σοφώτερος (vartalo σοφο-)

ἀληθής *tosi*: ἀληθέστερος (vartalo ἀληθεσ-).

Komparatiivi voidaan muodostaa myös adjektiivin *juureen* lisättävin päättein -ίων/-ίον, -ων/-ον (taivutus 3. dekl:n -v-vartaloiden mukaan). Näin toimivat monet UT:n tavallisimmat adjektiivit. Useimmiten juuri ei kuitenkaan ole suoraan sama kuin positiivissa (perusmuodossa) tai on kokonaan toinen:

ἀγαθός *hyvä*: κρείσσων/κρεῖσσον (attika κρείττων/κρεῖττον (juuri κρετ-) *parempi*
 βελτίων/βελτίον (juuri βελτ-) *parempi*
 κακός *paha*: χείρων/χειρόν (juuri χερ-) *pahempi, huonompi*
 ἥσσων/ῆσσον (attika ῆττων/ῆττον; juuri ῆκ-) *heikompi, huonompi*
 μέγας *suuri*: μείζων/μειζόν (juuri μεγ-) *suurempi*
 μικρός *pieni*: μικρότερος *pienempi*; ἐλάσσων/ἐλασσόν (juuri ἐλαχ-) ja ῆσσων/ῆσσον *pienempi; huonompi*
 πολὺς *moni, paljon*; *suuri*: λείων/πλεῖον (myös πλέον) (juuri πλε-) *useampi, runsaampi*.

Myös adverbeista voidaan muodostaa komparatiivimuotoja, joko adjektiiveja tai adverbeja:

ἐγγύς *lähellä*, ἐγγύτερος *lähempi*
 ἔξω *ulos*, ἐξώτερος *ulompi*
 ἔσω *sisään*, ἐσώτερος *sisempi*
 κάτω *alas*, κατώτερος *alempi*; κατωτέρω *alemmaksi, alaspäin*.

Lisäksi mainittakoon adverbin μάλα *erittäin* (ei UT:ssa) komparatiivi μᾶλλον *enemmän* (superlatiivi μάλιστα *eniten*) sekä sanonta πολλῶ μᾶλλον *paljon enemmän*.

Huom.: -ίων/ίον- ja -ων/ον-päätteisillä on muutamissa taivutusmuodoissa rinnakkaismuotoja: -ονα-päätteisillä (mask./fem. yks. akk. ja ntri mon. nom./akk.) -ω-loppuinen sekä -ονας- (mask./fem. mon. akk.) ja -ονες-päätteisillä (mask./fem. mon. nom.) kummallakin -ους-loppuinen.

Rinnakkaismuodot ovat tuloksia supistumista, joiden alkuperäiset, supistumattomat muodot on luotu komparatiivisuffiksilla -ιοσ-/ιοσ-, kun taas -ονα/ονας/ονες-päätteiset on muodostettu tavallisemmalla -ιον/ιον-suffiksilla. Kun sitten -ιοσ-suffiksin sigma vokaalien väliin jouduttuaan katosi, vokaalit supistuivat, kuten μέγας-sanana mask./fem. mon. nom:ssa *μεγ-ιοσ-ες > *μεζοες > μέζους = μείζους. Nominatiivista -ους-pääte siirtyi myös akkusatiiviin.

Esimerkkejä UT:sta: 1) ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω [< *μεγ-ιοσ-α = μείζονα] τοῦ Ἰωάννου *minulla on Johannesta / Johanneksen todistusta suurempi todistus* (Joh. 5:36), 2) ὅς [= Ἰησοῦς] ὥφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους [= πλείονας] *joka ilmestyi useiden [ark. 'useampien'] päivien ajan* (Ap. t. 13:31).

Vertailua ilmaistaan joko sanalla ἢ *kuin*, prepositiolla ὑπέρ *tai* tavallisimmin genetiivillä:

μείζων δὲ ὁ προφητεύων ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις
profetoiva on suurempi kuin kielillä puhuva (1. Kor. 14:5)

οὐκ ἔστιν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον
ei ole opetuslapsi opettajaansa suurempi (Matt. 10:24)

οὐκ ἔστιν δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ
ei ole palvelija isäntäänsä suurempi (Joh. 13:16).

Myös positiivi voi tapauksen mukaan ilmaista komparaatiota:

πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησιν καὶ ὅταν
 μεθυσθῶσιν τὸν ἐλάσσω
jokainen tarjoaa ensin paremman viinin ja ihmisten alettua juopua huonomman (Joh. 2:10).

Komparatiivi toimii UT:ssa (kuten koineessa yleensäkin) usein superlatiivin tehtävässä:

ὁ μικρότερον μὲν ἔστιν πάντων τῶν σπερμάτων
joka tosin on pienin kaikista siemenistä (Matt. 13:32).

Vertailussa voi esiintyä myös adverbι μάλλον:

καλὸν ἔστιν αὐτῷ μάλλον
hänelle on parempi (Mark. 9:42).

Elatiivinen komparatiivi ei vertaile vaan korostaa ominaisuutta:

κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους [vrt. naisen nimi Desdemona]
 ὑμᾶς θεωρῶ
huomaan teidät joka suhteessa sangen jumalisiksi (Ap. t. 17:22).

konatiivinen (lat. *conativus* 'yrittämiseen liittyvä' [*conari* 'koettaa, yrittää'])
 yrittämistä ilmaiseva, esim. konatiivinen imperfekti, →teonlaatu

konditionaalilauseet (lat. *condicionalis* 'ehdollinen' [*condicio* 'sopimus; ehto'])
 ehtolauseet, εἰ/ἐάν-alkuiset jos-sivulauseet. Tavallisesti jos-lause (= protasis) edeltää, toisinaan myös seuraa päälausetta (= apodosis). (Tällaista ehto- ja päälauseen muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan LA:ssa ehtoperiodiksi.) UT:n ehtolauseetyypeistä selkeimmin erottuvat seuraavat kolme: 1) ehdon täyttymisestä on loogisena seurauksena päälauseen toiminta ("jos [εἰ] A, niin B"), 2) ehto esitetään alun alkaenkin spekulatiivisena ja todellisuuden vastaisena ("jossittelutyyppe" [εἰ]), tai 3) tilanne on avoin eri vaihtoehtojen: ehdon tähtyminen on mahdotonta, mahdollista, todennäköistä tai varmaa (ἐάν).

1) ”jos A, niin B”: ehtolause εἰ + ind. (kieltosana οὐ) – päälause: ind./imp. (kieltosana οὐ/μή)

Ehdon toteutuessa toteutuu väistämättä päälauseen toiminta: εἰ δὲ ἐκ θεοῦ ἐστιν, οὐ δυνήσεσθε καταλῦσαι αὐτούς *jos se on Jumalasta, ette pysty kukistamaan heitä* (Ap. t. 5:39). Siihen taas, toteutuuko ehto, puhuja ei *muodollisesti* ota kantaa (vaikka todellisuudessa olisikin sitä mieltä; vrt. seuraavat esimerkit):

εἰ ἔστιν σῶμα ψυχικόν, ἔστιν καὶ πνευματικόν
jos kerran on olemassa ajallinen ruumis, on myös hengellinen (1. Kor. 15:44)

εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω
jollakin on korvat kuulla, kuulkoon (Mark. 4:23)

εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ' οὐκ ἐγώ
vaikka kaikki muut luopuisivat [sinusta], minä en (Mark. 14:29)

εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι μηδὲ ἐσθιέτω
jollei joku tahdo tehdä työtä, älköön sitten syökökään (2. Tess. 3:10).

2) ”jossittelutyyppi”: ehtolause εἰ + augmenttitempus (kieltosana μή!) – päälause ἄν + augmenttitempus (kieltosana οὐ)

Ehto esitetään *irreaalisena*, todellisuudenvastaisena (ilman että sen absoluuttisesti tarvitsee olla sellainen), jolloin päälauseen esittämä seurauskin on todellisuuden-vastainen: εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί *jos uskoisitte Moosesta, uskoisitte minuakin* (Joh. 5:46).

Sekä ehto- että päälauseen predikaatin aikamuotona on →augmenttitempus. Irreaalisuuden osoittaa päälauseen modaalipartikkeli ἄν, joka pyrkii sijoittumaan lauseen alkupuolelle; partikkeli ei kuitenkaan ole ehdottoman välttämätön (vrt. jäljempänä). Jos predikaatti on imperfektissä, se suomennetaan tekstiyhteyden mukaan yleensä konditionaalin preesensillä (kuten edellä olevassa esimerkissä) tai perfektillä, mutta jos aoristissa, lähinnä perfektillä. Menettely vastaa ko. tempusten aspektiluonnetta.

εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε [impf.], ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει [impf.]
jos olisitte maailmasta, maailma rakastaisi omaansa (Joh. 15:19)

εἰ μὴ ἦν [impf.] οὗτος κακὸν ποιῶν, οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν [aor.] αὐτόν
jos hän ei olisi rikollinen, emme olisi luovuttaneet häntä sinulle (Joh. 18:30)

εἰ γὰρ ἔγνωσαν [aor.], οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης
ἔσταύρωσαν [aor.]

jos he olisivat [sen] tunteneet, he eivät olisi ristiinnaulinneet kirkkauden Herraa
(1. Kor. 2:8).

Kahdesta seuraavasta esimerkkilauseesta puuttuu ἂν-partikkeli. Irreaaliseksi ehtolauseeksi ensimmäisen tunnistaa siitä, että protasisen kieltosana on μή eikä οὐ. Jälkimmäisessä ei kieltosanaa esiinny (ja apodosiskin on →nominaalilause), joten virkkeen sellaisenaan voi ymmärtää myös normaaliksi väitellauseeksi; irrealisuus paljastuu vain asiayhteydestä:

εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, οὐκ ἡδύνατο ποιεῖν οὐδέν
jollei hän olisi [lähtöisin] Jumalan luota, hän ei voisi tehdä mitään (Joh. 9:33)

τὴν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ἦδεν [pl. perf.] εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν
[impf.]·οὐκ ἐπιθυμήσεις
himosta en tietäisi / olisi tiennyt, jollei laki sanoisi / olisi sanonut:
”Älä himoitse” (Room. 7:7).

3) tilanne avoin: ehtolause ἔάν (εἰ + ἂν) + konjunktiiivi (kieltosana μή) –
päälause ind./imp. (kieltosana οὐ/μή)

ἔάν-lauseet ovat heterogeeninen kokonaisuus, jolle on ominaista, että konjunktiiivin (ja ἔάν-partikkelin) vaikutuksesta ehdon täyttyminen on periaatteessa avointa: mahdollisuuksia on erilaisia. Toisinaan ehdon täyttyminen on mahdollonta tai se vaikuttaa epätodennäköiseltä tai ainakin epävarmalta, toisinaan täyttyminen näyttää mahdolliselta, toisinaan todennäköiseltä, jopa varmalta; joskus tilanne jää lopullisesti avoimeksi. Tulkinnessa asiayhteydellä on suuri merkitys.

ἔάν-lauseita on sekä tilannekohtaisia että yleisluonteisia. Aspekti on nytkin tempuksen olennainen osa. Seuraavissa esimerkkilauseissa protasisen aikamuoto on aoristi tai presens, apodosiksen aikamuoto futuuri tai presens:

ἔάν ἄψωμαι καὶ τῶν ἱματίων αὐτοῦ σωθήσομαι
jos [nyt] saan kosketetuksi edes hänen viittaansa, niin minä paranen
(Mark. 5:28)

περιτομὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ ἔάν νόμον πράσσης
ympärileikkaus on kyllä hyödyksi, jos [jatkuvasti] noudatat lakia (Room. 2:25)

ἔάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω
jos joku on janoissaan, tulkoon luokseni ja juokoon (Joh. 7:37)

ἔάν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ
jollen pese sinua, sinulla ei ole sijaa luonani (Joh. 13:8).

Toisinaan on lähes mahdotonta havaita ἐάν- ja εἰ-lauseiden välillä selvää merkityseroa, varsinkin kun hellenistisessä kreikassa ἐάν + konj. -rakenne alkoi syrjäyttää εἰ + ind. -rakennetta. Voi esim. kysyä, miten lause ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει (Joh. 11:9) eroaa asiallisesti lauseesta εἰ τις περιπατεῖ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει. Joka tapauksessa kumpikin suomennetaan samalla tavalla: *jos joku kävelee päivänvalossa, hän ei kompastu*.

kongruenssi (lat. *congruens* 'yhtenmukainen' [*con-gruere* 'pitää yhtä']) yhteen kuuluvien sanojen kieliopillinen yhtenmukaisuus, esim. *uutinen oli rohkaiseva* (ei esim. *olivat rohkaiseviin*). Kongruenssista ei UT:ssa (eikä kreikassa muutenkaan) pidetä aina tiukasti kiinni. Kun subjektina on kollektiivisana (→kollektiivisubstantiivi), kuten väkijoukkoa/kansaa tarkoittavat ὄχλος tai λαός, predikaatti on (kuten suomen puhekielessä) helposti monikossa (→*constructio ad sensum*), esim. ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν [στρώννυμι *levittää*] ἐαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, sananmukaisesti *valtaisa ihmisjoukko levittivät vaatteitaan tielle* (Matt. 21:8).

Monikon neutrimuotoinen substantiivi tai pronomini mielletään kollektiiviksi, joten klassisen kielenkäytön mukaan on sanottava πνεύματα προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται (yks.) *profeettojen henget tottelevat profeettoja* (1. Kor. 14:32). Koineessa ja sen myötä UT:ssa käytetään kuitenkin vaihtelevasti myös monikkoa. Ilmiö heijastuu niin ikään UT:n käsikirjoituksissa.

konjugaatio (lat. *coniugatio* 'yhdistäminen; taivutus', vrt. *iugum* 'ies' [*con-iugare* oik. 'iestää yhteen; yhdistää; taivuttaa'])

verbin taivutusluokka, jollaisia suomessa ja englannissa on yksi, kreikassa ja saksassa kaksi, latinassa ja ruotsissa neljä. Kreikan kaksi konjugaatiota ovat ω-verbit ja μι-verbit eli →temaattinen ja →atemaattinen konjugaatio.

konjunktii (lat. *coniunctivus* 'yhdistävä' [*con-iungere* 'yhdistää'])

kreikan modus, ilmaisee indikatiiviin verrattuna epävarmaa mutta mahdollista tai todennäköistä toimintaa, subjektiivista odotusta; paljon yhteistä →futuuriin kanssa. Koineessa konjunktii sulatti itseensä →optatiivin.

Konjunktiiilla ei ole suoraa vastinetta suomessa, vaan käyttötavan ja asia-yhteyden mukaan se käännetään indikatiivilla, konditionaalilla tai imperatiivilla. Esiintyy kaikissa pääluokissa, lähinnä kahdessa tempuksessa, preesensissä ja aoristissa, liittomuotoisena myös perfektissä (= εἰμί-verbin konjunktii + part. perf.). Muodostetaan teemavokaalia (ε/ο) pidentämällä. Myös μι-verbit saavat teemavokaalin, ts. niiden konjunktii muodostetaan samoin kuin ω-verbeillä (esim. δῶμεν akt. konj. aor. mon. 1., δίδωμι *antaa*). Kielto sana on μή.

Päätesarja preesensissä (yksityiskohtaisemmin →persoonapäätte):

akt.: yks. -ω-ης-η mon. -ωμεν-ητε-ωσιν
med./pass.: yks. -ωμαι-η-ηται mon. -ώμεθα-ησθε-ώνται

Käyttö

A. Päälauseissa

1) yksikön ja monikon 1. pers:n imperatiivin tehtävässä (→hortatiivinen konjunktiiivi):

δεῦρο ἀποστείλω σε εἰς Αἴγυπτον
tule, tahdon(pa) lähettää sinut Egyptiin (Ap. t. 7:34)

μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν
älkäämme siis enää tuomitko toisiamme (Room. 14:13)

2) vastaamassa imperatiivin 2. pers:n kieltoa, kun predikaatti on aoristissa (→prohibitiivinen konjunktiiivi):

μὴ φονεύσης
älä murhaa/tapa (Mark. 10:19)

μὴ οὖν μεριμνήσητε
älkää siis murehtiko (Matt. 6:31)

3) ilmaisemassa harkintaa tai epäröintiä (deliberatiivinen/dubitatiivinen konjunktiiivi):

διδάσκαλε, τί ποιήσωμεν;
opettaja, mitä meidän pitäisi tehdä? (Luuk. 3:12)

νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται, καὶ τί εἶπω;
nyt olen järkyttynyt. Mitä voisin sanoa? (Joh. 12:27)

4) retorisessa kysymyksessä:

τί γὰρ δοί ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;
sillä mitä(pä) voi ihminen antaa lunnaiksi sielustaan? (Mark. 8:37)

5) painokkaissa kieltävissä väitteissä (οὐ μή + aoristi, joskus myös futuuri; seuraavassa esimerkissä molemmat rinnasteisina):

ὁ ἐρχόμενος πρὸς ἐμὲ οὐ μὴ πεινάσῃ [aor.], καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ [fut.] πώποτε
joka tulee minun luokseni, ei koskaan ole nälissään, ja joka uskoo minuun, ei enää koskaan ole janoissaan (Joh. 6:35).

B. Sivulauseissa

1) ἵνα- ja ὅπως-alkuiset, *jotta/että*-finaalilauseet:

κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ;

herrat, mitä minun tulee tehdä, että/jotta pelastuisin / pelastuakseni?

(Ap. t. 16:30)

συμβούλιον ἐδίδουν κατ' αὐτοῦ ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν

he pitivät häntä vastaan neuvoa tuhotakseen hänet (Mark. 3:6).

Myös indikatiivin futuuri on ἵνα-lauseessa mahdollinen:

καὶ καιρῷ ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς γεωργοὺς δοῦλον ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δώσουσιν αὐτῷ

aikanaan hän lähetti palvelijan viinitarhan viljelijöiden luo, jotta nämä antaisivat hänelle osan sadosta (Luuk. 20:10).

2) ἐάν- (εἰ + ἄν) -alkuiset jos- eli →konditionaali-/ehtolauseet (ks. tarkemmin tätä) viittaavat mahdolliseen tai odotettavissa olevaan yksittäiseen tapahtumaan tai yleispätevään toimintaan.

3) ὅταν- (ὅτε + ἄν)-alkuiset kun- eli →temporaalilauseet viittaavat yksittäiseen tai yleispätevään tapahtumaan/toimintaan:

ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ [fut.] ἡμῖν ἅπαντα

kun hän tulee, hän ilmoittaa meille kaiken (Joh. 4:25)

ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι

kun olen heikko, olenkin väkevä (2. Kor. 12:10).

4) ὅς ἄν / ὅς ἐάν -alkuiset, yleistävät joka- eli →relatiivilauseet (”jokainen joka, kuka tahansa joka”):

ὅς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει

jokainen, joka tappaa, on syyppää tuomioon (Matt. 5:21)

ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται ὑμῶν διάκονος

ken tahtoo teidän joukossanne tulla suureksi, se olkoon teidän muiden palvelija (Matt 20:26).

konjunktiot (lat. *coniunctio* 'yhdistäminen; sidesana' [*con-iungere* 'sitaa yhteen; yhdistää, liittää'])

sidesanat, sanoja ja lauseita toisiinsa sitovia partikkeleita. Konjunktiot ovat rinnastavia, esim. καὶ *ja, sekä, ἀλλά mutta, vaan*, tai alistusta ilmaisevia, esim. ὅτι *että; koska*, εἰ/ἐάν *jos*, ὅτε *kun*. Ks. konjunktiokooste s. 82–.

konsekutiivi-/konsekutiivinen (lat. *consecutivus* 'seuraamiseen liittyvä' [*con-sequi* 'seurata mukana'])

Seurausta ilmaisevia eli konsekutiivisia ovat mm. konsekutiivisella 'niin että' -konjunktiolla alkavat, sivulauseisiin kuuluvat konsekutiivilauseet.

Kreikan tavallisin konsekutiivisuutta ilmaiseva konjunktio on ὥστε, jota UT:ssa useimmiten seuraa *aci*-rakenne:

ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον

Jesus ei enää vastannut mitään, niin että Pilatus oli ihmeissään (Mark. 15:5).

Toisinaan myös ἵνα saa konsekutiivisen merkityksen:

ἐὰν ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστιν καὶ δίκαιος, ἵνα ἀφῇ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας

jos tunnustamme syntimme, hän on uskollinen ja vanhurskas, niin että hän antaa meille syntimme anteeksi (1. Joh. 1:9).

konsessiivi-/konsessiivinen (lat. *concessivus* 'myöntävä' [*concessio* 'myönnytys', *con-cedere* 'väistyä; myöntää'])

Myönnytystä ilmaisevia eli konsessiivisia ovat erityisesti vaikka-lauseet, eräänlainen jos-lauseiden alalaji "ja jos > ja vaikka". Kreikan konsessiivilauseet alkavat konjunktioidistelmillä εἰ καί, ἐὰν καί ja καὶ ἐὰν. Viimeksi mainittu saa usein krasis-muodon καὶν (→krasis):

καὶν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθὴς ἐστιν ἡ μαρτυρία μου
vaikka todistankin itsestäni, todistukseni on tosi (Joh 8:14).

Konsessiivilauseet ovat sivulauseita.

konsonantit (lat. *consonans* 'mukana soiva; konsonantti' [*con-sonare* 'soida yhdessä, sointua'], vrt. kr. σύμφωνος 'mukana kaikuva; soinnillinen')

vokaalien ohella äänteiden toinen pääryhmä. Latinalaisperäinen nimitys viittaa siihen, että konsonantit, erityisesti k/p/t-äänteet, tarvitsevat ääntyäkseen vokaalin "keralleen" (vrt. konsonanttien vanhempi nimitys "kerake" samoin kuin k/p/t-äänteiden lat. nimitys *muta, mutae* 'mykät, äänettömät').

Kreikan konsonantit voidaan jakaa alaryhmiin ääntämispaikan ja -tavan mukaan. Seuraavassa taulukossa on piirteitä molemmista:

klusiilit (<i>mutae</i> 'mykät')	k-äänteet eli gutturaalit (<i>guttur</i> 'kurkku, nielu')	p-äänteet eli labiaalit (<i>labium</i> 'huuli')	t-äänteet eli dentaalit (<i>dens, dentis</i> 'hammas')
- soinnittomat <i>tenues</i>	κ	π	τ
- soinnilliset <i>mediae</i>	γ	β	δ
-aspiroituneet <i>aspiratae</i>	χ	φ (alkuaan ph)	θ
nasaalit (<i>nasus</i> 'nenä')	γ äng-äänteenä, μ, ν		
likvidat (<i>liquidus</i> 'sula, juokseva')	λ, ρ		
spirantit (<i>spirare</i> 'puhaltaa')	σ (ζ)		
puolivokaalit	j (jod), w (F/ <i>wau</i> /digamma)		

Huom. 1) Soinnilliset konsonantit β, γ, δ eivät attikassa kahdennu (-γγ-yhtymän ensimmäinen /γ/ on nasaali äng, ei /γ/). Sama koskee aspiroituja φ-, χ- ja θ-konsonantteja, minkä vuoksi "Matteus" kirjoitetaan attikalaisittain Ματθαῖος, joskin tämän vierasperäisen nimen näkee yleensä muodossa Μαθθαῖος.

Huom. 2) Kieliopillisesti likvidoiksi luetaan myös nasaalit; s-äänteistä käytetään myös nimitystä sibilantti, "sihisevä hankausääne" (lat. *sibilare* 'sihistä, sähistä'); kaksoiskonsonantit ovat ξ (ks), ψ (ps) ja ζ. Alkuaan sd:nä tai ds:nä ääntynyt ζ oli jo klassisena aikana muuntunut soinnilliseksi s-äänteeksi (z).

Huom. 3) Sananalkuinen /q/ kahdentuu (myös yhdysmuotojen jälkimmäisen osan alussa), jos se saa eteensä vokaalin, kuten augmentin tai perfektireduplikaation /ε/:n, esim. ἔρριπτον verbissä ῥίπτω *heittää pois* ja yhdysverbissä παρῶ-ῥῶ virrata *ohi* (παρῶ + ῥῶ *virrata*).

Eri konsonanttien kohdatessa tapahtuu ääntämisen helpottumiseksi →assimilaatiota, →dissimilaatiota ja tietyissä tapauksissa myös konsonanttien katoa:

1) k/p-äänne + t-äänne

a) k-äänne + τ

κ/γ/χ + τ > κτ: *τεταγ-ται > τέτακται, τάσσω (*ταγ-j-ω) *asettaa; päättää*

b) k-äänne + θ

κ/γ/χ + θ > χθ: *ἡνοιγ-θην > ἡνοίχθην, ἀνοίγω *avata* (pass. aor. *aueta, avautua*)

c) p-äänne + τ

π/β/φ + τ > πτ: *κρυφ-/κρυβ-τος > κρυπτός *salattu*

d) p-äänne + θ

π/β/φ + θ > φθ: *ἐπεμπ-θην > ἐπέμφθην, πέμπω *lähettää*

2) t-äänne + κ > t-äänteen kato (tyypillistä 1. perfektissä): *ἡγγιδ-κα > ἡγγικα, ἐγγίζω (*ἐγγιδ-j-ω) *lähestyä*, *ἡλπιδ-κα > ἡλπικα, ἐλπίζω (*ἐλπιδ-j-ω) *toivoa*3) t-äänne + t-äänne > σ + t-äänne: *ψευδ-της > ψεύστης *valehtelija*, *πεπειθ-μαι > πέπεισμαι (pass. pf.) *olen vakuuttunut*, πείθω *vakuuttaa*

4) klusiili + /μ/

a) k-äänne + μ

κ/γ/χ + μ > γμ: *βρυχ-μος > βρυγμός *narsutus*

b) p-äänne + μ

π/β/φ + μ > μμ: *τεθραφ-μενος > τεθραμμένος *kasvatettu*, τρέφω (*θρεφ-ω) *ruokkia; kasvattaa*

c) t-äänne + μ

τ/δ/θ + μ (usein, ei aina) > σ: *βαπτιδ-μος > βαπτισμός *kaste* (mutta ἀριθμός *luku, lukumäärä*)

5) v + klusiili (mm. ἐν- ja σύν-prepositioiden yhteydessä)

a) v + p-äänne

v + π/β/φ/ψ > μπ/μβ/μφ/μψ: ἐν-παίζω > ἐμπαίζω *pilkata*, ἐν-φανίζω > ἐμφανίζω *näyttää, ilmoittaa*, συν-βάλλω > συμβάλλω *keskustella*, συν-φέρω > συμφέρω *kantaa yhdessä*, σύν-ψυχος > σύμψυχος *samanmielinen*

b) v + k-äänne

v + κ/γ/χ > γκ/γγ/γχ: ἐν-γράφω > ἐγγράφω *kirjoittaa muistiin*,
ἐν-χρίω > ἐγχρίω *voidella*, συν-καλέω > συγκαλέω *kutsua koolle*,
συν-χέω > συγχέω *kaataa yhteen, sekoittaa*

6) v + μ > μμ: σύν-μορφος > σύμμορφος *samanmuotoinen*

7) v + λ > λλ: συν-λαλέω > συλλαλέω *keskustella*

8) λ+v > λλ: *ἄπ-ολ-νυμι > ἀπόλλυμι *tuhota*

9) aspiroituneiden konsonanttien dissimiloitumispyrkimys:

Kun sanan peräkkäiset tavut alkavat aspiroituneella konsonantilla, niistä ensimmäinen tavallisesti (ei aina) muuttuu soinnittomaksi (”kovaksi”), esim. *θι-θημι > τίθημι *asettaa* ja *ἐθεθεν > ἐτέθεν *minut asetettiin* (mutta pass. aor. imp. yks. 2. pers. λύθητι). Eräiden sanojen juuri on alkuaan sisältänyt kaksi aspiroitunutta konsonanttia, jolloin sanojen kirjoitusasu vaihtelee taivutusmuodon mukaan, esim.

θριξ *hius* (*θρίχ-), gen. τριχός, mon. dat. θριξί(ν)

τάφος *hauta* (*θαφ-) mutta θάπτω *haudata* (< *θαφ-j-ω), pass. aor.

*ἐθαφη > ἐτάφη

τρέφω *ruokkia* (*θρεφ-/θραφ-) ἔθρεψα (< *ἐθρεφ-σα).

Kun ἔχω-verbin *σεχ-juuren (katoaste σχ-, vrt. aor. ἔσχον) sigma oli muuttunut /h/:ksi, juureksi tuli ἔχ- (vrt. fut.vart. ἔξ-), josta dissimilaation kautta muodostui preesensvartalo ἐχ-. Huomionarvoinen on myös verbin πάσχω *kärsiä* preesensvartalon synty παθ-juuresta (vrt. πάθος *kärsimys; tunne; himo*) ja -σκω-suffiksista: *παθ-σκω > *πασσχω > πάσχω (aspiraation siirtyminen seuraavalle tavulle ”korvaukseksi” θ:n kadosta).

Sigmasta, digammasta ja jodista ks. vastaavat hakusanat.

kontraktio (lat. *contractio* ’kokoonveto; supistuma’ [*con-trahere* ’vetää kokoon; supistaa’])

supistuminen, supistuma, sanansisäinen kahden tai kolmen peräkkäisen vokaalin yhteensulautuminen, esim. αἰτοῦμεν pro αἰτέομεν, αἰτέω *pyytää*.

Ks. →supistuma, →supistumaverbit.

koppa

κόππα Q/ C₁ (vrt. heprean פ [qōf]), läntisessä kreikan aakkostossa käytössä ollut k-äänteen takainen →allofoni [q], joka Q-kirjaimena siirtyi latinalaisiin aakkosiin – alkuperäisen, foinikialaisen kirjaimiston mukaiselle paikalle P:n

jälkeen. Vaikka jäikin joonialaisen kirjaimiston ulkopuolelle, koppa säilytti alkuperäistä paikkaansa vastaavan numeroarvon 90. →aakkoset

kopula (lat. *copula* 'yhdysside' [*copulare* 'kytkeä, yhdistää'])

subjektin ja sen määritteen (adjektiivin, substantiivin, pronominin, adverbien) yhdistävä sana, suomessa tavallisimmin olla-verbi, kreikassa εἰμί, ὑπάρχω ja γίνομαι, esim. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου *tämä on minun poikani*

korko →aksentti ja aksenttimerkit

korkomerkki →aksentti ja aksenttimerkit

koronis (kr. κορωνίς 'koukero')

sanan sisällä oleva *spiritus leniksen* (→spiritukset) kaltainen merkki (') osoittamassa kahden sanan rajakohdassa tapahtunutta vokaalien (tai diftongien) sulautumista (→krais): καὶ ἐάν > κᾶν (*ja jos/vaikka*)

korrelaatti (lat. *correlativus* 'toisensa vastavuoroisesti edellyttävä' [*con* + *relativus* 'jhk viittaava', *re-ferre* 'tuoda takaisin; viitata jhk'])

relatiivilauseessa sana, johon relatiivipronomini viittaa: *kissa*, jonka jo luultiin karanneen, olikin ollut sisällä koko ajan; ks. myös →attraktio

krasis (kr. κρᾱσις 'sekoitus' [κεράννυμι 'sekoittaa'])

kahden sanan rajakohdassa tapahtuva vokaalien / vokaalin ja diftongin sulautuminen →hiatuksen välttämiseksi: τὸ ὄνομα > τοῦνομα *nimeltä*, τὰ αὐτά > ταὐτά *samat (asiat)*, καὶ ἐάν > κᾶν (*ja jos/vaikka*). Supistuneen muodon aksentiksi jää jälkimmäisen sanan aksentti. Krais on UT:ssa klassiseen kreikkaan verrattuna harvinainen ja rajoittunut tapauksiin, joissa edeltävänä sanana on artikkeli τό/τά tai konjunktio καί. Kirjoituksessa kraisksen osoittaa →koronis.

kupitiivinen (lat. *cupitivus* 'haluttava' [*cupere* 'haluta, mieliä', pppf. *cupitus* 'haluttu, toivottu']), vrt. *Cupido*)

kupitiivinen →optatiivi, *optativus cupitivus*, varsinainen optatiivi, toteutettavissa olevaa toivetta, toivomusta tai toivotusta ilmaiseva optatiivi, käytetään ilman ᾶν-modaalipartikkelia, kieltosana μή:

μή γένοιτο

niin älköön tapahtuko (Room. 6:2)

Paavalilla stereotyyppisesti yhteensä 14 kertaa, UT:ssa lisäksi vain jakeessa Luuk. 20:16 (kuulijoiden reaktio Jeesuksen vertaukseen viinitarhan vuokraajista). Käyttöyhteyksistä päätellen ilmaus on vahvempi kuin optatiivin

yleisen luonteen perusteella (”kunpa niin ei tapahtuisi”) pelkästään formaali-kieliopin pohjalta voisi olettaa.

ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης **ἀγιαῖσαι** [huom.! aks.] ὑμᾶς ὁλοτελεῖς
rauhan Jumala pyhittääköön teidät kokonaisina/kokonaan (1. Tess. 5:23)

χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη **πληθυνθείη**
enentykööt teille armo ja rauha (2. Piet. 1:2).

ἄν-partikkelin kanssa käytetty optatiivi, ns. →potentiaalinen optatiivi, ilmaisee vain minimaalista mahdollisuutta.

kysymyslause

kysyvä lause, joka monesti sisältää kysymyssanan, kuten τίς, τί *kuka?*, *mikä?*, *mitä?*, ποῦ *missä?*, πότε *milloin?*, ποῖος *millainen?*, *mikä?*, πῶς *miten*, *kuinka?* πόθεν *mistä?* Kysymyslauseita on suoria ja epäsuoria; epäsuorissa predikaatti voi kreikassa olla konjunkttiivissakin. Kieltoisan sisältävä kysymyslause on kielteiskysyvä. Kreikan kysymysmerkki on länsieurooppalaisen kirjoituksen puolipisteen (;) kaltainen.

Koska suorissa ja epäsuorissa kysymyslauseissa voidaan useimmiten käyttää samoja kysymyssanoja – epäsuorissa lisäksi jos-konjunktiota εἰ – lauseiden erottaminen toisistaan ei aina ole yksiselitteistä. Jos taas lauseesta puuttuu kysymyssana, kysymyslause on tunnistettava asiayhteyden perusteella (mikä ei välttämättä ole yksiselitteinen tehtävä). Seuraavassa erityyppisiä esimerkkejä:

οὐκ ἔχουσιν **τί φάγωσιν**
heillä ei ole, mitä söisivät (Matt. 15:32)

τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;
mitä teen, kun minulla ei ole, minne kokoaisin satoni (Luuk. 12:17)

ἄφες ἰδῶμεν **εἰ ἔρχεται** Ἡλίας σώσων αὐτόν
katsotaanpa nyt, tuleeeko Elia hänen avukseen (Matt. 27:49)

βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς(;) **;**
näet(kö) nämä mahtavat rakennelmat (?) (Mark. 13:2).

laajennin →affiksi

labiaalit (lat. *labium* ’huuli’)

p-äänteet π, β, φ, vrt. myös ψ, →konsonantit

latinismit, UT → vierassanat

lause

yksinkertainen virke tai virkkeen osa, pää- tai sivulause, rinnasteinen tai alisteinen. Käytetään toisinaan myös virkkeen synonyyminä.

lauseenjäsennys

lauseen rakenteen erittely, subjektin, predikaatin ja muiden lauseenjäsenten määrittäminen. Erityisen tärkeää lauseenjäsennys on kielissä, joissa lauseen ymmärtäminen ei perustu niinkään sanojen järjestykseen kuin niiden taivutusmuotoihin ja näiden määrittämiin suhteisiin, kuten juuri kreikassa.

lauseenvastike

epäitsenäinen lauseen osa, joka vastaa merkitykseltään sivulausetta: näin junan *lähtevän* (= että juna lähti); junan *lähdettyä* (= kun juna oli lähtenyt) palasin kotiin. Kreikan paljon käytettyjä lauseenvastikkeita ovat → *accusativus cum infinitivo*, → *genetivus absolutus* ja → *participium coniunctum*.

lauseke

sanan ja sen mahdollisten määritteiden muodostama kokonaisuus, esim. virkkeessä ”Teidän taivaallinen Isänne tietää kyllä, että te tarvitsette kaikkea tätä” (Matt. 6:32) lausekkeita ovat 1) ”teidän taivaallinen Isänne” 2) ”tietää kyllä”, että 3) ”te tarvitsette” 4) ”kaikkea tätä”

lauseoppi → syntaksi

leksikaalinen (kr. λεξικός ’sanaa koskeva’ [λέξις ’puhe, puhetapa; ilmaus’]) sanastollinen, sanastoon tai sanakirjaan perustuva

liikkuva κ

kieltosanaan οὐ lisättävä κ, mikäli seuraava sana alkaa vokaalilla tai diftongilla: οὐκ οἶδα *en tiedä*. Jos lisäksi sanan alussa on *spiritus asper*, κ aspiroituu: οὐχ εὕρον *en löytänyt*. – Liikkuva κ on ἐξ-preposition sigmattoman ἐκ-muodon ohella kreikan ainoa poikkeus → ”naaras”-säännöstä.

liikkuva ν

(kr. νῦ ἐφελευστικόν ’perässä vedettävä nyy’)

-ε- ja -σι-loppuisiin verbien 3. persoonan taivutusmuotoihin samoin kuin nominien -σι-loppuisiin monikon datiiveihin lisätty, sanan merkitykseen tai kieliopilliseen muotoon vaikuttamaton ylimääräinen ν, esim. ἔλεγε(ν) *hän sanoi*, ἔπεμψε(ν) *hän lähetti*, τίθησι(ν) *hän asettaa*, λέγουσι(ν) (= akt. ind.

prees. mon. 3. *he sanovat* tai akt. part. prees. mask./ntri mon. dat. *sanoville*), *χερσί(ν) käsillä*, *ποιήσασι(ν) tehneille*. Lisäksi liikkuvan nyyn saavat mm. *εἰμί*-verbin 3. persoonan muodot *ἐστί(ν) hän on* ja *εἰσί(ν) he ovat*. Sääntö, jonka mukaan lisäys tehdään →hiatuksen välttämiseksi (ts. jos seuraava sana alkaa vokaalilla/diftongilla) tai välimerkin edellä, on peräisin vasta bysanttilaiselta ajalta; klassisena aikana ilmiö esiintyi ainoastaan joissakin murteissa, niissäkin vailla selkeitä sääntöjä.

Huom.! -έω-päätteisten supistumaverbien yks. 3. persoonan imperfektistä liikkuva *v* jää pois (esim. *ἐποίει < ἐποίηε, ποιέω tehdä*).

liikkuva σ

liikkuva sigma liittyy prepositioon *ἐκ/ἐξ -sta/-stä* sekä synonyymisiin prepositio-naaliadverbeihin *ἄχρι/ἄχρις* ja *μέχρι/μέχρις saakka; kunnes* sekä adverbiin *οὕτω/οὕτως täten, näin*. Vokaalin edellä *ἐξ*, konsonantin edellä *ἐκ*, esim. *ἐξέβαλλον, ἐκβάλλω karkottaa*. Samalla tavalla periaatteessa toimivat myös mainitut kolme muuta sanaa, mutta UT:ssa periaatteesta ei juuri välitetä: esim. *οὕτω* esiintyy konsonanttialkuisen sanan edessä ”oikeaoppisesti” vain muutama harvan kerran, *ἄχρι* ja *μέχρι* taas sigmatta monet kerrat vokaalialkuisen sanan edessä.

liittomuoto (verbin liittomuoto)

olla-verbistä ja partisiipista koostuva verbimuoto, esim. suomen perfekti *olemme tehneet*. UT:ssa liittomuotoinen on konjunkttiivin perfekti, esim. *ἴνα πεποι-ηκῶς ἦ* (pro *πεποιήκη*) *jotta hän olisi tehnyt*. Myös futuuria voidaan ilmaista liittomuodossa: *ἔσσεθε μισούμενοι teitä tullaan vihaamaan*. Liittomuotoinen futuuri osoittaa yksinäismuotoa *μισηθήσεσθε* selvemmin, että vihattuna oleminen on jatkuvaa, ei vain kerrallista. →perifrastinen konjugaatio.

likvidat, *liquida* (lat. *liquidus* ’sula, juokseva; kirkas’ [*liquere* ’olla sula; olla kirkas’])

ahtaassa mielessä likvidoitavat ovat vain *λ-* ja *ϙ-*äänne, väljemmässä myös nasaaliäänne *μ* ja *ν*; ks. →konsonantit, →tavunmuodostava nasaali/likvida

likvidavartaloiset verbit, *verba liquida*

Likvidavartaloisia ovat verbit, joiden vartalo päättyy johonkin likvidaan, kuten verbin *μένω jäädä* vartalo *μεν-*, verbin *αἴρω nostaa, ottaa* vartalo *ᾠρ-*, verbin *ἀποστέλλω lähettää* vartalo *ἀποστελ-* ja perusmuodossaan *-ε-*laajenteisen verbin *γαμέω mennä naimisiin* vartalo *γαμ-*.

Likvidavartaloisiin verbeihin liittyy kolme erityispiirrettä:

1) preesensvartalo on useimmiten *j*-laajenteinen, kuten αἶρω ja ἀποστέλλω (ks. →jod); poikkeuksista mainittakoon μένω (vart. μέν-) *jääää; viiptyä* ja δέρω (vart. δερ-) *ruoskia, piestä*

2) *j*-laajennin aiheuttaa edeltävien -αρ/αν- ja -ορ/ον-yhtymien kanssa →epenteesin, esim. *ἄρ-*j*ω > αἶρω, *εὐφραν-*j*ω > εὐφραίνω *ilahduttaa*, mutta katoaa yhtymistä -εν/ιν/υν- ja -ερ/ιρ- aiheuttaen →sijaispidennyksen, esim. *κλίν-*j*ω > κλίνω (pitkä ī) *nojata*, *φθερ-*j*ω > φθείρω *turmella* (myös aor.vart. on φθειρ-, vrt. seuraava kohta)

3) aktiivin ja mediumin sigma-aoristin tempussuffiksi →sigma katoaa aiheuttaen sijaispidennyksen, esim. verbeissä δέρω *ruoskia*, aor.vart. *δερ-σ- > δειρ-, ἔδειρα ja ἐκτείνω *ojentaa*, aor.vart. *ἐκτεν-σ- > ἐκτειν-, ἔκτεινα (myös prees.vart. on ἐκτειν-, vrt. edellä φθειρ-) (Huom.: →supistumafutuurissa tapahtuu σ:n kadottua supistuma, ei sijaispidennys, esim. ἀποστελῶ < ἀποστελέω < *ἀποστελε-σ-ω.).

Likvidaverbeissä vähemmistönä ovat -μ-päätteiset vartalot; γαμέω-verbin ohella UT:n sanastosta mainittakoon (vain preesensmuodoissa esiintyvät) γέμω *olla täynnä jtk* ja τρέμω *vapista* (vrt. tremolo).

lokatiivi (lat. *casus locativus* 'paikan sija', *locativus* 'paikkaa koskeva' [*locus* 'paikka'])

indoeurooppalainen, kreikassa →datiiviin sulautunut paikkaa (myös aikaa) ilmaiseva sijamuoto, josta klassisessa kielessä on säilynyt joitakin kivettymiä, kuten οἶκοι *kotona* (< οἶκος).

loppuheitto →elisio

luku (lat. *numerus* 'luku, lukumäärä')

lukumäärään perustuva muotokategoria, sanan yksikkö- tai monikkomuoto. Klassisessa kreikassa oli myös kaksikko, →duaali.

lukusanat, numeraalit (lat. *numeralis* 'lukuun kuuluva, lukua koskeva')

Kreikan lukusanat jakautuvat peruslukuihin (esim. τρεῖς, τρία *kolme*), järjestyslukuihin (τρίτος, -η, -ον *kolmas*), lukusubstantiiveihin (ἡ τριάς 'kolmeus', *kolmiluku*), lukuadjektiiveihin (τριπλάσιος, -α, -ον *kolmin-kertainen*) ja lukuadverbeihin (τρίς *kolmesti*).

majuskeli (lat. *maiusculus* 'suurehko' [*maior*, *maius* 'suurempi'])

iso kirjain eli unsiaali/versaali; myös majuskelein kirjoitettu käsikirjoitus, vrt. →minuskel

maskuliinit (lat. *masculinus* 'miespuolinen')

yksi nominien kolmesta suvusta. Yleissääntö: maskuliineja ovat luonnollisen suvun (= sanan merkityksen) perusteella miessukupuoleen viittaavat nimet ja nimitykset sekä mm. joet ja tuulet (ὁ Ιορδάνης *Jordan*, ὁ βορρᾶς (< βορέας, vrt. boreaali) *pohjoistuuli*, *pohjoinen*).

mediaalinen

mediumin mukainen, mediumin kaltainen

mediumi (lat. *medius* 'keskimmäinen, keski-', kr. διάθεσις μέση)

engl. "middle voice", kreikan "keskimmäinen" pääluokka, aktiivin ja passiivin "väliltä". Nimitys on kielihistoriallisesti anakronistinen, sillä mediumi on pääluokkana vanhempi kuin passiivi, jota diateesia ei indoeurooppalaisessa kanta-kielessä vielä ollut vaan joka on syntynyt vasta kreikan kielen sisäisessä prosessissa (ks. →passiivi). Pikemminkin kuin välissä olevaksi mediumia voisi luonnehtia väliinputoajaksi, sillä hellenistisessä kreikassa se alkoi menettää asemiaan aktiiville ja passiiville, ja bysanttilaisena aikana sen alamäki jatkui entisestään, niin että →nykykreikassa elävät enää aktiivi ja passiivi, jälkimmäinen kylläkin mediumin mediaalis-deponentiaalisia piirteitä säilyttäneenä.

Mediumissa subjekti samanaikaisesti sekä toimii (kuten aktiivissa) että on toiminnan kohde/kokija (kuten passiivissa). Esimerkiksi verbi φυλάσσω merkitsee aktiivissa *vartioida* (vrt. Luuk. 2:8) ja mediumissa φυλάσσομαι "vartioida itseään", ts. *pitää varansa, varoa* (esim. Luuk. 12:15). Mediumin keskeinen piirre on toimiminen omasta näkökulmasta, omassa intressissä.

Huolimatta selkeästä perusideastaan mediumi on toisinaan vaikeaselkoinen pääluokka. Se, millä tavoin subjekti tarkkaan ottaen on toiminnan kohteena tai osallistuu toimintaan "omassa intressissä", vaihtelee verbistä toiseen, selvistä tapauksista niihin, joissa eroa aktiiviin tai passiiviin ei käytännössä havaitse (ks. myös →diateesi).

Verbi, joka aktiivissa on merkitykseltään transitiivinen (→transitiiviverbi), saattaa olla transitiivinen mediumissakin ja siis saada objektin, mutta merkitys voi myös vaihtua intransitiiviseksi. Edelleen huomattakoon, ettei verbin aktiivimerkityksestä aina voi varmasti päätellä saman verbin mediumimerkitystä (esim. ἀποκρίνω 'erottaa' mutta ἀποκρίνομαι 'vastata'). Toisaalta kaikista verbeistä ei edes esiinny mediumimuotoja, ja toisaalta on verbejä, joita tavataan ainoastaan mediumissa.

Mediumi esiintyy kaikissa moduksissa ja tempuksissa. Tempuksista neljä on identtisiä passiivin kanssa: prees., impf., perf. ja pl.perf. Sitä vastoin futuurissa ja aoristissa mediumilla on omat, passiivista eroavat muotonsa. Tapauksissa, joissa mediumi on muodoltaan passiivin kaltainen, lauseyhteys yleensä ratkaisee, kummasta on kysymys. Toisinaan asia on varmistettava kieliopista tai sanakirjoista.

Seuraavassa taulukossa esitetään passiivin ja mediumin indikatiivin, imperatiivin, infinitiivin ja partisiipin päätteet niissä aikamuodoissa, joissa ne ovat ko. pääluokkien yhteiset (konjunktiiivin osalta ks. →persoonapäätteet). Taulukossa on niin ikään mukana futuuri, koska siinä eroavat vain vartalot, eivät päätteet (huom.: yks. 2. pers:ssa perf:n päätte on -σαι, pl.perf:n -σο [kuten myös harvinaisen imp. perf:n]):

	Indikatiivi		Imperatiivi	Infinitiivi	Partisiippi
	<i>pres., fut., perf.</i>	<i>impf., pl.perf.</i>	<i>pres. (perf., harv.)</i>	<i>pres., fut., perf.</i>	<i>pres.,</i>
yks. 1.	-μαι	-μην		-σθαι	-μενος, -μένη, -μενον
2.	-ου/-σαι	-ου/-σο	-ου/-σο		(pres., fut., yks.)
3.	-ται	-το	-σθω		-μένος, -μένη, -μένον
					(perf., yks. [aks.!])
mon.1.	-μεθα	-μεθα			-μενοι, -μεναι, -μενα
2.	-σθε	-σθε	-σθε		(pres., fut., mon.)
3.	-νται	-ντο	-σθωσαν		-μένοι, -μέναι, -μένα
					(perf., mon. [aks.!])

Esimerkkejä käyttötavoista:

- 1) suora (refleksiivinen) mediumi: subjekti on tavalla tai toisella välittömästi toiminnan kohde

ἀπελθὼν ἀπήγατο [ἀπάγωχω *kuristaa*]
meni ja kuristi itsensä / hirttäytyi (Matt. 27:5)

περιζώσεται [περιζώννυμι *sitaa vyöllä*] καὶ ἀνακλινεῖ [sup.fut.]
αὐτούς
hän vyöttäytyy ja kutsuu heidät pöytään (Luuk. 12:37).

Refleksiivisyyttä voi luonnollisesti ilmaista myös aktiivilla ja refleksiivipronominilla:

ἐαυτὸν ἐκένωσεν hän tyhjensi itsensä (Fil. 2:7).

- 2) epäsuora mediumi: subjekti toimii omaa etuaan tai asemaansa silmällä pitäen, tai toiminta koskee jollain muulla tavalla subjektiä itseään

λαβὼν ὕδωρ **ἀπενίψατο** [ἀπονίπτω *pestä*] τὰς χεῖρας
hän otti vettä ja pesi [omat] kätensä (Matt. 27:24)

Μαρίαμ γὰρ τὴν ἀγαθὴν μερίδα **ἐξελέξατο** [ἐκλέγω *valita*]
Maria on valinnut [itselleen] hyvän osan (Luuk. 10:42)

ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας
tehkäämme hyvää kaikille (Gal. 6:10).

Edeltävä Gal:n kohta on samalla esimerkki mediaalisesta deponenttiverbistä. Muita vastaavia ovat mm. βούλομαι *tahtoa*, δύναμαι *voida*, *kyetä*, σπλαγχνίζομαι *sääliä*, ἐμβριμάομαι *vihastua*, *järkyttyä* – kaikki subjektin intensiivistä osallistumista/osallisuutta kuvaavia toimintoja.

3) resiprookkinen (vastavuoroinen) mediumi:

συνεβουλευσάντο [συμβουλεύω *neuvoa*] ἵνα τὸν Ἰησοῦν
 δόλῳ κρατήσωσιν
he pitivät neuvoa keskenään saadakseen Jeesuksen juonen avulla kiinni
 (Matt. 26:4)

ἤδη γὰρ **συνετέθειντο** [συντίθημι *sopia*] οἱ Ἰουδαῖοι
juutalaiset olivat nimittäin jo sopineet (Joh. 9:22).

Esimerkkejä vastavuoroisuutta ilmaisevista mediaalisista deponenttiverbeistä ovat mm. ἀσπάζομαι *tervehdiä*, δέχομαι *ottaa vastaan* ja διαλέγομαι *keskustella*.

4) tapaukset, joissa subjekti teettää tai antaa tehdä itselleen jotakin, esim.

δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς ἵνα **ξηρῇσονται** [ξηρέω *leikata hiukset*]
 τὴν κεφαλὴν
maksa heidän puolestaan, että he voivat leikkauttaa tukkansa
 (Ap. t. 21:24)

ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ – ἀπογράψασθαι [ἀπογράφω *merkitä veroluetteloon*]
niin myös Joosef lähti – antaakseen merkitä itsensä veroluetteloon
 (Luuk. 2:4,5).

metafora (kr. μεταφορά 'siirto' [μεταφέρω 'siirtää muualle'])
 vertauksenomainen kielikuva, esim. "hanget soi" (Leino). UT:ssa esim. ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε *te olette meidän kirjeemme* (2. Kor. 3:2).

metaplasmi (kr. μετάπλασμος ’uusmuodostus’ [μετα-πλάσσω ’muodostaa toiseksi/uudelleen’])

taivutustavan muutos, erityisesti deklinaation vaihtuminen, kuten eräiden 2. dekl:n -ος-loppuisten maskuliinien taivutuksen muuttuminen 3. dekl:n -ος-loppuisten neutrien mukaiseksi. UT:n esimerkkeinä voidaan mainita ὁ νοῦς, νοῦ *mieli, järki, ymmärrys* (alkuaan 2. dekl:n supistumamuoto) > ὁ νοῦς, νοός sekä alun perin maskuliinisukuiset ἔλεος, ἐλέου *sääli* > τὸ ἔλεος, ἐλέους ja σκότος, σκότου *pimeys* > τὸ σκότος, σκότους. Väljemässä mielessä metaplasmina voi pitää myös suvun vaihtelua saman deklinaation sisällä, kuten rikkautta tarkoittavan sanan πλοῦτος, πλούτου käyttöä Paavalin kirjeissä milloin maskuliini-, milloin neutrisukuisena (vrt. esim. τὸν πλοῦτον [Room. 9:23] ja τὸ πλοῦτος [2. Kor. 8:2]). Metaplasmin suhteesta →heteroklisikseen ks. tätä.

metateesi, metathesis (kr. μετάθεσις ’vaihtaminen’ [μετα-τίθημι ’siirtää’] ”takaheitto”, äänten paikan tai pituuden vaihtuminen)

1) konsonantin paikanvaihdos: verbin τίκτω *synnyttää* tk-juuressa (katoaste, →äännevaihtelu) tapahtuu konsonanttien paikanvaihdos tk- > kt- (*τι- [→pres.redupl.] + tk-ω > τίκτω); vrt. saman juuren e-aste τεκ- saman verbin inf. aor:ssa τεκεῖν ja sanassa τέκνον *lapsi* sekä o-aste sanassa θεότοκος *Jumalansynnyttäjä* (Neitsyt Marian epiteetiksi vakiintunut, jo idän kirkkoisien käyttämä ilmaus). Ks. myös →epenteesi.

2) joonia-attikalle ominainen vokaalien kesto-suhteen muutos (*metathesis quantitatis*): toisiaan seuraavissa ηᾱ-/ηο-vokaaleissa pituudet vaihtuvat keskenään, kun vokaalien välissä ollut j- tai ɸ-äänne on kadonnut: ηᾱ→εᾱ ja ηο→εω, esim. sanan βασιλεύς *kuningas* yks. gen:ssä: *βασιληϜος > βασιλῆος (kuten vielä Homeroksella) > βασιλέως. Ilmiö selittää, miksi esim. sanan πόλις *kaupunki* genetiivimuodoissa akuutti on ensimmäisellä tavulla (= alkuperäisellä paikallaan), vaikka viimeinen tavu on pitkä: yks. gen. *ποληος > πόληος > πόλεως (myös mon. gen. on analogiasyistä →proparoksytonon = πόλεων).

metriikka (kr. μέτρον ’runomitta, metrumi’)

runomittoja tutkiva runousopin osa. Kreikkalainen runous rakentuu lyhyiden ja pitkien →tavujen vaihteluun ja niiden muodostamiin runojalkoihin – ei loppusointujen varaan. UT:ssa esiintyy kaksi kreikkalaista runositaattia, jotka molemmat on sitaateiksi myös ilmoitettu, tosin tekijää nimeämättä: εἴπέν τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος αὐτῶν προφήτης *eräs heidän maanmiehensä, heidän oma profeettansa, on sanonut* (Tit. 1:12) ja ὡς καὶ τινες τῶν καθ’ ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασιν *kuten muutamit teidän runoilijannekin ovat sanoneet* (Ap. t. 17:28).

Sitaatit on kirjoitettu heksametrilla eli kuusimitalla (jälkimmäisestä siteerattu vain puolikas), samalla kuin Ilias ja Odysseia. Heksametri koostuu viidestä daktyylistä, joissa yhtä pitkää painollista tavua seuraa kaksi lyhyttä painotonta tai yksi pitkä, sekä kaksitavuisesta spondeesta (= kaksi pitkää tavua).

Jakeessa Tit. 1:12 siteeratun tekstin kirjoittajaksi tiedetään kreetalainen runoilija Epimenides (500-luvulla eKr.). Jakeen Ap. t. 17:28 lainaus puolestaan on Aratos-nimisen runoilijan (n. 315 – n. 240) Fainomena-runoelmasta ("Ilmiöt"). Edellisestä KR92 esittää onnistuneen alkuperäistä runomittaa noudattavan suomennoksen, jälkimmäisen se on kääntänyt normaaliproosalla:

- - - | - - | - - - | - - - | - - - | - -
 Κρη-τες ἂ | εἰ ψευ | σται κα-κὰ | θη-ρί-α | γα-στέ-ρες | ἄρ-γαί
 ”kreetalaiset ovat aina valehtelijoita, ilkeitä elukoita, laiskamahoja”
petturi | Kreetan | mies, peto | ilkeä, | ahne ja | laiska

- - | - - - | - -
 τοῦ γὰρ | καὶ γέ-νος | ἐ-σμέν
 ”oommehan| myös suku|ansa”
me olemme myös hänen sukuaan.

minuskeli (lat. *minusculus* ’pienehkö’ [*minor* ’pienempi’, *minus* ’vähemmän’])
 pieni kirjain; myös minuskelein kirjoitettu käsikirjoitus, →majuskeli

μι-verbit

ω-verbien (→temaattinen konjugaatio) ohella verbien toinen taivutusluokka, tunnusomaista perusmuodon -μι/μαι-pääte ja →teemavokaalin puuttuminen preesensistä ja imperfektistä (sen sijaan futuuri- ja konjunktiivimuodot ovat temaattisia). Myös taivutuspäätteet poikkeavat osin ω-konjugaatiosta, jonka rinnalla μι-verbit ovat pieni vähemmistö. Taivutusta alettiin jo klassisena aikana mukauttaa ω-konjugaatioon, esim. ἵστημι > ἵστανω *asettaa, pystyttää* ja συνίημι > συνίω *ymmärtää*. Ks. myös →atemaattinen konjugaatio.

Muodostamistavan mukaan μι-verbit voidaan jakaa kahteen alaryhmään: 1) niihin, jotka on muodostettu juuresta joko preesensreduplikaation avulla tai ilman, sekä 2) niihin, jotka on muodostettu juuresta nasaalisuffiksilla -vū/-vū tai (vokaalipäätteisen vartalon jälkeen) -vvū/-vvū.

Esimerkkejä:

1) εἰμί < *ἐσ-μι *olla*, φη-μί *sanoa*, δίδωμι < *δι-δω-μι *antaa*, τίθημι < *θι-θη-μι *asettaa*

2) δείκνυμι < *δεικ-νυ-μι *näyttää*, ἀπόλλυμι < *ἀπ-ολ-νυ-μι *tuhota*, ὀμνυμι < *ὀμ-νυ-μι *vannoa*, στρώ-ννυ-μι *levittää*.

1-ryhmän verbeistä voidaan myös muodostaa kaksi alaryhmää, ns. neljä → suurta μι-verbiä ja seitsemän → pientä μι-verbiä. Esimerkkejä edellisistä ovat δίδωμι ja τίθημι, jälkimmäisistä εἰμί ja φημί. Muista μι-verbeistä mainittakoon (juuresta muodostetut) κάθημαι *istua*, κεῖμαι *olla jhk pantuna; maata*, δύναμαι *voida, kyetä*, ἐπίσταμαι *ymmärtää* ja πίμπλημι *täyttää*.

modaalinen

modukseen liittyvä tai siihen vaikuttava; erityisesti modaalipartikkeli ἄν

modaalipartikkeli ἄν

muuttaa tai sävyttää lauseessa tapaa, jolla predikaatin modus – indikatiivi, konjunktiiivi tai optatiivi – normaalisti toimii. Toisin kuin klassisessa kreikassa, infinitiivin yhteydessä ἄν-partikkelia ei UT:ssa käytetä.

1) ἄν ja indikatiivi:

a) → konditionaalilauseetta edeltävässä tai seuraavassa päälauseessa (→ apodosiksessa) ἄν ja augmenttitempus saavat aikaan irreaalisen, todellisuudenvastaisen, suomen konditionaalin mukaisen merkityksen, esim.

εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε [impf.], ὁ κόσμος ἄν τὸ ἴδιον ἐφίλει [impf.]

jos olisitte maailmasta, maailma rakastaisi omaansa (Joh. 15:19)

b) temporaali- ja relatiivilauseissa imperfektin kanssa käytetty ἄν synnyttää ajatuksen menneessä ajassa tapahtuneesta toistuvasta tai tyyppillisestä toiminnasta, esim.

καὶ ὅπου ἄν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας ἢ εἰς πόλεις ἢ εἰς ἀγρούς, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθουσιν τοὺς ἀσθενοῦντας – καὶ ὅσοι ἄν ἦψαντο αὐτοῦ ἐσώζοντο

ja minne hän vain meni, kylään, kaupunkiin tai maataloihin, aina ihmiset toivat sairaita aukioille – ja kaikki, jotka koskettivat häntä, paranivat (Mark. 6:56)

2) ἄν + konjunktiiivi:

a) εἰ-konjunktion ja ἄν-partikkelin yhtymällä ἐάν alkavissa → konditionaalilauseissa toteutumisen todennäköisyys vaihtelee varmasta mahdottomaan, esim.

οὕτως καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔχῃ ἔργα, νεκρά ἐστὶν καθ' ἑαυτήν

näin uskokin, jollei sillä ole tekoja, on sellaisenaan kuollut (Jaak. 2:17)

b) ὅταν-alkuisissa →temporaalilauseissa (ὅτε + ἄν) toiminta on tekstiyhteyden mukaan mahdollista, todennäköistä tai toistuvaa. ἄν voi esiintyä myös konjunktion ἕως *kunnes, ennen kuin* kanssa, jolloin teksti saa sävyn ”milloin se sitten tapahtuukin”.

πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν καὶ ὅταν θέλητε δύνασθε αὐτοῖς εὖ ποιῆσαι

köyhäthän teillä on luonanne aina, ja milloin vain tahdotte, voitte tehdä heille hyvää (Mark. 14:7)

οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἄν ἀποδῶς τὸν ἔσχατον κοδράντην

sieltä et pääse, ennen kuin olet maksanut takaisin viimeisenkin lantin (Matt. 5:26)

c) yleistävissä ὅς ἄν/ἐάν -alkuisissa →relatiivilauseissa korostuu ”jokainen joka, kuka vain” -ajatus, esim.

ὅς δ' ἄν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει

kuka hyvänsä, joka tappaa, on ansainnut oikeuden tuomion (Matt. 5:21)

3) ἄν + optatiivi (→potentiaalinen optatiivi):

toiminta on epävarmaa ja epätodennäköistä (vrt. →kupitiivinen optatiivi):

διηπόρουν περὶ αὐτῶν τί ἄν γένοιτο τοῦτο

”he olivat ymmällään heistä, mitä tämä olisi / voisi olla”

he [temppelivartioston päällikkö ja ylipapit] eivät voineet käsittää, mistä oikein oli kysymys (Ap. t. 5:24).

modus, modukset (lat. *modus* ’mitta; määrä; tapa’, kr. ἔγκλισις)

verbin tapaluokat, ilmaisevat puhujan tapaa suhtautua siihen, mitä sanoo. Suomessa ja kreikassa on kummassakin neljä modusta, joista kaksi on samaa (indikatiivi, imperatiivi), kaksi erilaista (suomessa potentiaali ja konditionaali, kreikassa konjunktiivi ja optatiivi; jälkimmäisen jäänteitä suomessa on tyyppi ”ollos”). Lisäksi ”puolimoduksia” kreikassa ovat infinitiivi ja partisippi, jotka suomessa luokitellaan verbin →infiniitti- eli nominaalimuodoiksi.

UT:ssa eri modusten määrä vaihtelee huomattavasti. DBW:n mukaan indikatiiveja on 15 618, konjunktiiveja 1 858, imperatiiveja 1 631 ja optatiiveja 68 (s. 447). Infinitiivejä on noin 2 000 ja partisippeja noin 6 300 (s. 410).

Seuraavissa kahdessa taulukossa on taivutettu suomen verbi ”lähettää” aktiivissa ja passiivissa (aktiivissa yksikön ensimmäisen persoonan muodoissa, imperatiivissa yksikön toisessa ja kolmannessa, monikon ensimmäisessä, toisessa ja kolmannessa) kaikissa neljässä moduksessa ja aikamuodossa. Taulukoista ilmenee, että suomen indikatiivissa on neljä aikamuotoa, potentiaalissa ja konditionaalissa kaksi ja imperatiivissa yksi:

Aktiivi

	<i>indikatiivi</i>	<i>potentiaali</i>	<i>konditionaali</i>	<i>imperatiivi</i>
preesens	lähetän	lähettänen	lähettäisin	lähetä, lähettäköön, lähettäkäämme, lähettäkää, lähettäkööt
imperfekti	lähetin	-	-	-
perfekti	olen	lienen	olisin	-
	lähettänyt	lähettänyt	lähettänyt	
pl.perfekti	olin	-	-	-
	lähettänyt			

Passiivi

Suomen passiivi on yksipersonainen pääluokka; sen aikamuodot ovat samat kuin aktiivissa:

	<i>indikatiivi</i>	<i>potentiaali</i>	<i>konditionaali</i>	<i>imperatiivi</i>
preesens	lähetetään	lähetettäneen	lähetettäisiin	lähetettäköön
imperfekti	lähetettiin	-	-	-
perfekti	on lähetetty	lienee lähetetty	olisi lähetetty	-
pl.perfekti	oli lähetetty	-	-	-

Seuraava taulukko (jossa TEM = tempus, DIA = diateesi) sisältää kreikan lähettää-verbin finiittimuodot yks. 1. pers:ssa sekä infiniittimuodot niissä aikamuodoissa, jotka esiintyvät UT:ssa. Taulukosta käy ilmi, että 1) kaikki kreikan kuusi aikamuotoa esiintyvät vain indikatiivissa, 2) konjunktiiivilla, imperatiivilla ja optatiivilla on kaksi aikamuotoa (preesens ja aoristi; ks. imperatiivia koskeva tarkennus edempänä) ja 3) infinitiivillä ja partisiiipilla aikamuotoja on neljä (preesens, futuuri, aoristi, perfekti). Saman voi ilmaista myös niin, että 1) vain

preesensillä ja aoristilla on muotoja kaikissa moduksissa, 2) futuurilla ja perfektillä on muotoja kolmessa moduksessa (indikatiivi, infinitiivi, partisiippi [perf:llä lisäksi kaksi – tai tulkinnan mukaan kolme – imperatiiviesiintymää]) ja 3) imperfektillä ja pl.perfektillä on muotoja ainoastaan indikatiivissa.

TEM	DIA	<i>Modus</i>					
		ind.	konj.	imp.	opt.	part.	inf.
pr.	A	πέμπω	πέμπω	πέμπε	πέμποιμι	πέμπων	πέμπειν
	M	πέμπομαι	πέμπωμαι	πέμπου	πεμποίμην	πεμπόμενος	πέμπεσθαι
	P	πέμπομαι	πέμπωμαι	πέμπου	πεμποίμην	πεμπόμενος	πέμπεσθαι
fut.	A	πέμψω				πέμψων	πέμψειν
	M	πέμψομαι				πεμψόμενος	πέμψεσθαι
	P	πεμφθήσομαι				πεμφθησόμενος	πεμφθήσε- σθαι
impf.	A	ἔπεμπον					
	M	ἐπεμπόμην					
	P	ἐπεμπόμην					
aor.	A	ἔπεμψα	πέμψω	πέμψον	πέμψαιμι	πέμψας	πέμψαι
	M	ἐπεμψάμην	πέμψωμαι	πέμψαι	πεμψαίμην	πεμψάμενος	πέμψασθαι
	P	ἐπέμφθην	πεμφθῶ	πέμφθητι	πεμφθείην	πεμφθείς	πεμφθῆναι
pf.	A	πέπομφα				πεπομφώς	πεπομφέναι
	M	πέπεμμαι		[πέπεμφο]		πεπεμμένος	πεπέμφθαι
	P	πέπεμμαι		[πέπεμφο]		πεπεμμένος	πεπέμφθαι
pl.pf.	A	ἐπεπόμφειν					
	M	ἐπεπέμμην					
	P	ἐπεπέμμην					

Modusten suhde aikaan (toiminnan ajankohtaan) riippuu olennaisesti kulloisestakin →tempuksesta (→aspektista) ja tekstiyhteydestä. Taivutuksesta ks. myös →persoonapäätteet, →taivutusmuoto.

”mood” moduksen englanninkielinen nimitys

morfeemi (kr. μόρφημα)

pienin sanan merkitykseen vaikuttava yksikkö, ei voi esiintyä omana sananaan; esim. osassa suomen adverbeja esiintyvä *-sti*-pääte: ”loistava, loistavasti”. Kreikassa morfeemeja ovat mm. suffiksit, kuten yks. gen:n pääte *-ος* (3. dekl.) tai pass. 1. aor:n tempustunnus *-θη/θε-*.

morfologia (kr. μορφο-λογία [μορφή ’muoto’])

muoto-oppi, sanojen muotoa, niiden taivutusta ja muodostamista koskeva kielioopin alue

mukautuminen →assimilaatio, →attraktio

muodon määrittäminen →määrittäminen

muoto-oppi →morfologia

muta, mutae (lat. *mutus* ’mykkä, äänetön’) →konsonantit

muta cum liquida

k/p/t-äänteen (*muta, mutae*) ja likvidan yhtymä, esim. κQ-, πλ-, merkityksellinen mm. →perfektireduplikaation muodostuksessa; →konsonantit

määrite

toista sanaa määrittävä sana: *puhdas* vahinko, *apostoli* Paavali, valmis *oppimaan*, juokse *täysillä!*

määrittäminen

sanan kieliopillisen muodon selvittäminen. Taulukosta ilmenee, mitä verbien ja nominien määrittämisessä on kulloinkin ilmoitettava. Verbien määrittävät kohdat vaihtelevat sen mukaan, onko kyseessä persoonamuoto (finiittimuoto), infinitiivi vai partisiippi (infiniittimuodot):

	verbit			nominat
	persoonamuoto	infinitiivi	partisippi	
määritettävä asia				
pääloukka, diateesi (esim. akt.)	•	•	•	
tapaloukka, modus (esim. ind.)	•	•	•	
aikaloukka, tempus (esim. prees.)	•	•	•	
persoona (esim. yks. 2.)	•			
suku (esim. fem.)			•	•
luku (esim. yks.)			•	•
sija (esim. nom.)			•	•
perusmuoto (esim. αἰτέω)	•	•	•	•
merkitys (esim. 'pyytää' [αἰτέω])	•	•	•	•

Esimerkkejä:

αἰτεῖς	akt. ind. prees. yks. 2. αἰτέω <i>pyytää</i>
αἰτηθῆναι	pass. inf. aor. αἰτέω <i>pyytää</i>
αἰτοῦσα	akt. part. prees. fem. yks. nom. αἰτέω <i>pyytää</i>
ἡτημένης	med./pass. part. perf. fem. yks. gen. αἰτέω <i>pyytää</i>
αἰτήματι	ntri yks. dat. αἰτήμα <i>pyyntö</i> .

Tarkennus: Muoto ἡτημένης voidaan irrallisena sanana määritellä yhtä hyvin mediumiksi kuin passiiviksi. Tietyissä käyttöyhteydessä pääloukaksi luonnollisesti merkitään vain se, jota konteksti edellyttää (joissakin tapauksissa kumpikin vaihtoehto tosin on mahdollinen).

”naaras”-sääntö

AA:n muistisana niiden kolmen konsonantin (-v, -q, -ς) mieleen painamiseksi, joihin aitoperäinen kreikkalainen sana ainoastaan voi päättyä, esim. ἔργον *työ*, σωτήρ *pelastaja*, νόμος *laki*, κῆρυξ *airut*. Poikkeukset: ἐξ-preposition sigmaton muoto ἐκ ja liikkuva -κ (kieltosanasissa οὐ, kun seuraava sana on vokaali- tai diftongialkuinen: οὐκ).

nasaali (lat. *nasus* 'nenä')

”nenä-äänteet” μ, ν ja γ-nasaali (äng-äänne), joita lausuttaessa ilmavirta kulkee nenän kautta

neutri (lat. *ne* + *utrum* 'ei kumpikaan; suvuton')

niiden sanojen suku, jotka eivät ole maskuliineja eivätkä feminiinejä. Tyypillisesti neutrisukuisia ovat -ον/-ιον/-ίον-loppuiset 2. dekl:n sekä -μα-loppuiset

3. dekl:n sanat. Neutreja ovat niin ikään infinitiivit (τὸ ποιεῖν *tekeminen, tehdä, se että tekee*) ja kirjainten nimet (τὸ ἄλφα).

nominaalilause

kreikalle (ja heprealle) ominainen lausetyyppi ”A on B”, jossa A edustaa subjektia ja B predikatiivisessa asemassa olevaa määritettä ja josta suomessa tarvittava ”olla” puuttuu. Määrite on tavallisesti nomini, adverbi tai prepositioilmaus: τίς σοφός *kuka on viisas?* (Jaak. 3:13), ποῦ σοφός *missä on viisas?* (1. Kor. 1:20), χάρις ὑμῖν *armo on/olkoon teille/teillä*. Koska nominaalilause ei ole aikaan sidottu, olla-verbille on annettava tekstiyhteyteen sopiva modus ja tempus. Suomessa nominaalilauseita esiintyy lähinnä sanontoina (”oppia ikä kaikki”).

nominaalimuoto →infiniittimuoto

nominaalinen

nominille ominainen, nominiin kuuluva

nominatiivi (lat. *casus nominativus* ’nimeämisen sija’, kr. ὀνομαστική [ὄνομα ’nimi’])

sanakirjoissa annettu nominin perusmuoto, lauseessa – myös mediumi- ja passiivilauseissa – subjektin sija, esim. Χριστὸς καταγγέλλεται *Kristusta julistetaan* (Fil. 1:18)

nominit (lat. *nomen, nominis* ’nimi, nimitys’ [*nominare* ’nimittää’])

sijamuodoissa taipuvat sanat, yksi kolmesta →sanaluokasta. Nomineja ovat suppeamassa mielessä →substantiivit ja →adjektiivit, laajemmassa mielessä myös →pronominit ja →lukusanat. Ulkoisesti substantiivit, adjektiivit ja pronominit eivät kreikassa juuri eroa toisistaan; vrt. esim. -ος-loppuiset sanat λόγος *sana*, σοφός *viisas*, ἄλλος *toinen*, *muu*.

novum (lat. *novus* ’uusi’)

kreikankielisestä Uudesta testamentista käytetty lyhennetty latinankielinen nimimuoto, jolla laajassa mielessä tarkoitetaan kaikkia alkutekstin sisältäviä UT:n tekstilaitoksia, rajatummassa mielessä Nestle–Alandin *Novum testamentum graece* -editiota.

Julkaistujen novumien historia alkaa huhtikuussa 1516 Baselissa ilmestyneestä kreikkalais-latinalaisesta Uudesta testamentista nimeltä *Novum Instrumentum omne*, jonka oli toimittanut Erasmus Rotterdamilainen (k. 1536) sekä painanut ja kustantanut klassisten ja humanististen tekstien julkaisijana tunnettu sveitsiläinen Johann Froben. Edition kreikkalainen teksti perustui vain

muutamaan myöhäiseen minuskelikäskirjoitukseen, latinalainen teksti taas oli Erasmusen oma käännös. Tekijän keskeinen intressi oli osoittaa, että hänen latinannoksensa oli käännöksenä Vulgataa parempi; kreikkalainen teksti ei siis ollut Erasmuselle itseisarvo. Kiireessä toimitettua ensimmäistä painosta seurasi nopeassa tahdissa korjailtuja uusia, joita laadittaessa vähitellen hyödynnettiin entistä laajempaa käskirjoitusmateriaalia.

Erasmusen työtä oli ilmeisesti siivittänyt tieto siitä, että Alcalán (lat. *Complutum*) yliopistossa Espanjassa oli meneillään kardinaali Francisco Ximénes de Cisnerosin vuonna 1502 käynnistämä ja kustantama kuusiosaisen, monikielisen raamattulaitoksen toimittamistyö. Sen tuloksena Uusi testamentti oli painettu jo vuonna 1514, mutta sitä ei ollut heti julkaistu, koska Vanhan testamentin osuus oli yhä kesken. (Teossarja valmistui vuonna 1517, mutta erinäisistä syistä se pääsi ilmestymään vasta 1522.) Erasmusen novum on siten ensimmäinen julkaistu muttei ensimmäinen painettu alkukielinen UT.

Seuraava merkkipaalu ovat pariisilaisen kirjanpainajan Robert Estiennen (tunnetaan myös nimellä Stephanus) editiot, joista neljäs, Genevessä vuonna 1551 julkaistu sisälsi ensimmäisenä (Estiennen itse laatiman, sittemmin yleiseen käyttöön tulleen) jaejaon. Vuonna 1633 ilmestyi Leidenissa Elzevier-kustantamon editio, jonka esipuheessa lukijoille luvattiin virheetön, kaikkien hyväksymä teksti: *textum ergo habes, nunc ab omnibus receptum, in quo nihil immutatum aut corruptum damus*. Sanoista *textum receptum* muodostui käsite ”textus receptus”, joka saavutti vähitellen lähes inspiroidun tekstin aseman.

1700- ja 1800-luvun tekstikriittisen työn innoittamana saksalainen raamatuntutkija ja orientalisti Eberhard Nestle julkaisi v. 1898 *Novum Testamentum Graece* -nimisen käteväkokokoisen UT:n edition. Suuren suosion saaneen ”Nestlen” julkaisutyötä jatkoi isänsä jalanjäljissä Erwin Nestle, kunnes 21. painoksen myötä vuonna 1952 mukaan tuli Kurt Aland (Institut für neutestamentliche Textforschung -tutkimuslaitoksen johtaja vuodesta 1959). Vuonna 1993 ilmestyi ”Nestle–Alandin” 27. painos ja vuonna 2012 28:s. Uusimmassa painoksessa tekstikriittistä apparaattia on kehitetty entisestään; lisäksi mukana on uutta papyrusmateriaalia (viimeinen numeroitu papyrus on nyt P127). Korpustekstin osalta painopiste on katolisissa kirjeissä, joissa tekstimuutoksia on runsaat 30.

Nestle–Alandin novumit ovat olleet jo vuosikymmeniä eräänlainen tutkijoiden ja raamatunkääntäjien standardialkuteksti (myös KR92 on suomennettu sen pohjalta), joskaan alkutekstistä sanan varsinaisessa merkityksessä ei toki ole kysymys. Joka tapauksessa yksi N–A:n monista ansioista on sen tekstikriittinen apparaatti (27. editiossa noin 15 000 varianttia, jotka jättävät tilaa lukijan omalle harkinnalle).

numeraalit (lat. *numeralis* ’lukuun kuuluva, lukua koskeva’) → lukusanat

numerus (lat. *numerus* ’luku, lukumäärä’) → luku

nykykreikka

väljätkö ilmaus, jolla voidaan tarkoittaa laajassa mielessä Konstantinopolin valloituksen (1453) jälkeistä kreikan kielen vaihetta tai ahtaammassa merkityksessä sitä nykyistä kielimuotoa, jonka kreikka on maan itsenäistyttyä (1829) saavuttanut kahden vuosisadan kuluessa tapahtuneen kehityksen tuloksena. Modernin kreikan keskeisenä elementtinä on koinee-pohjaisista kansanmurteista kasvanut ”kansanomainen” dimotiki (δημοτική [γλῶσσα], δῆμος kansa). Sen kanssa kävi pitkää poliittistakin kamppailua konservatiivinen, puristinen ”puhdas” katharevusa (καθαρεύουσα [γλῶσσα]). Vaikka dimotikista tuli vuonna 1976 Kreikan virallinen kieli, moderni kreikka on omaksunut katharevusasta runsaasti mm. sanastoa (johon oman merkittävän lisänsä ovat antaneet paitsi aikojen kuluessa latinasta tulleet myös lukuisat mm. italiasta, romaniasta ja turkista saadut vierassanat). ”Uusi koinee” ei luonnollisestikaan ole saumattoman yhtenäistä (kuten ei vanhakaan), ja myös murteita esiintyy edelleen. Niistä enimmäkseen ovat koinee-pohjaisia, mutta jäänteitä on myös antiikin murteista.

Myös kulloinenkin puhetilanne – puhujan sosiaalisen taustan ja koulutuksen lisäksi – vaikuttaa siihen, miten ”puhdasta” kulloinkin käytetty dimotiki on. Puhujan kieli lähenee katharevusaa tai etäännyy siitä aina sen mukaan, onko kyse virallisista vai epävirallisista yhteyksistä: asioidaanko virastossa vai ollaanko kotipiirissä. Vastaava pitäneen paikkansa yleismaailmallisesti kielestä riippumatta.

Kieliopissaan kreikka on jatkuvasti yksinkertaistunut. Monet osin jo klassisena aikana alkaneet ja koineessa jatkuneet tendenssit ovat vahvistuneet. *μι*-konjugaatio on kadonnut, ja siihen kuuluneet verbit ovat mukautuneet *ω*-konjugaatioon. Konjugaatioita on kuitenkin edelleen kaksi, sillä *ω*-verbit ovat jakautuneet →paroksytona-verbeihin, kuten βλέπω, ja →oksytona-verbeihin (= supistumaverbeihin), kuten αγαπώ (klass. ἀγαπάω, sup. ἀγαπῶ) ja παρακαλώ (klass. παρακαλέω, sup. παρακαλῶ). -ώ-lopvaiset ovat muuntuneet -ώνω-lopvaisiksi, esim. πληρώνω *maksaa* (klass. πληρόω *täyttää*).

Pääluokkia on kaksi, aktiivi ja passiivi; mediumia klassisessa mielessä ei ole, mutta toisaalta passiivia voidaan käyttää myös mm. refleksiivisessä merkityksessä, esim. πλένω *pestä*, πλένομαι *peseytyä* (vrt. klass. πλύνω). Niin ikään deponenttiverbit ovat edelleen olemassa oleva kategoria, esimerkkinä ulkoasultaan klassisessa muodossa säilynyt σέβομαι *kunnioittaa*.

Moduksia ovat indikatiivi, konjunktiiivi, imperatiivi ja partisiippi. Optatiivi katosi jo hellenistisenä aikana, eikä infinitiiviäkään ole enää, vaan se korvataan sivulauseella (νᾱ-partikkelilla [= ἵνα] ja sitä seuraavalla konjunktiiivilla: ”tahdon, että kirjoitan” pro ”tahdon kirjoittaa”). Erityinen aoristin infinitiivi on ns. aparemfato (απαρέμφατο, esim. δέσει verbistä δένω *sitoa*, klass. δέω), jonka käytöstä tuonnempaa.

Tempuksista kolme – presens, imperfekti ja aoristi – on yksinäismuotoja, loput – perfekti, pluskvamperfekti, 1. ja 2. futuuri sekä →*futurum exactum* – ovat liittomuotoisia. Aspektijärjestelmä on entisellään: imperfekti ja 1. futuuri ilmaisevat imperfektiivistä (duratiivista/iteratiivista), aoristi sekä 2. futuuri perfektiivistä, kompleksiivista toimintaa ja *futurum exactum* saavutettua tulosta.

Aktiivin indikatiivin presensin (ja futuurin) päätteet ovat lähes entisellään: -ω, -εις, -ει, -οιμε, -ετε, -ουν. Imperfektillä ja aoristilla (tunnussuffiksi -σ-) on yhteiset, miltei täysin klassisen sigma-aoristin mukaiset päätteet: -α, -ες, -ε, -αμε, -ατε, -αν. Augmenttia käytetään vain, jos sanasta ei muuten tule kolmetavuista (painon oltava →antepenultimalla), esim. πλήρωνα, mutta έγγραφα (molemmat imperfektejä; klass. ἐπλήρουν ja ἔγγραφον), aoristimuodot vastaavasti πλήρωσα ja έγγραψα (klass. ἐπλήρωσα ja ἔγγραψα). Mainittakoon, että osa aoristimuodoista on asigmaattisia (epäsäännölliset verbit), esim. ἔμαθα verbistä μαθαίνω *oppia* (klass. ἔμαθον, μανθάνω).

Kaikkiin futuurimuotoihin kuuluu θά-partikkeli (= θέλω ἵνα ”tahdon että”). Sen mukaan, seuraako partikkelia presens, aoristi vai perfekti, ilmaistaan tulevan toiminnan aspekti: →duratiivis-iteratiivinen (θά γράφω, 1. fut.), →punktuaalis-kompleksiivinen (θα γράψω, 2. fut.) tai →resultatiivinen (θα ἔχω γράψει, *futurum exactum*). Rakenteen ansiosta nykykreikka kykenee klassista paremmin ilmaisemaan, milloin tuleva toiminta on kerrallista, milloin toistuvaa tai jatkuvaa.

Perfekti ja pluskvamperfekti rakentuvat ἔχω-verbin pres./impf:stä ἔχω/εἶχα ja edellä mainitusta aparemfatosta, joka koostuu aoristivartalosta ja -ει-päätteestä ja on aina identtinen kulloisenkin verbin 2. fut. yks. 3. pers:n kanssa, esim. γράψει (vrt. klass. perf.vart. γεγράφ-).

Passiivin indikatiivin presensmuodot on helppo tunnistaa klassisen kielen pohjalta, kun taas imperfektin päätteissä on paljonkin eroa. Aoristi muodostetaan -θηκ/-τηκ-suffiksilla aktiivin imperfektin päättein, esim. ind. πληρώθηκα, fut. θα πληρωθῶ (klass. ἐπληρώθην, πληρωθήσομαι).

Konjunktiivilla ei ole itsenäisiä muotoja, vaan se taipuu samoin kuin 1. ja 2. futuuri (ei siis pidentynyttä teemavokaalia!). Konjunktiivia käytetään pääasiassa sivulauseissa; sitä edeltää joko νᾱ-partikkeli tai jokin tietty konjunktio, esim. θέλω νᾱ γράφω/γράψω. Klassisen kreikan tavoin konjunktiivi ilmaisee aspektia, ei ajankohtaa.

Imperatiivia käytetään vain 2. persoonissa, aktiivissa preesensissä ja aoristissa, passiivissa ainoastaan aoristissa, esim. akt. prees. γράφε-γράφετε (= klass.), aor. γράψε-γράψετε (klass. γράψον-γράψατε), pass. aor. γράψου (*sic*) – γραφτείτε (klass. γράφηθι-γράφητε).

Aktiivin partisii-pin preesens muodostetaan taipumattomalla päätteellä -οντας (klass. -ων, -ουσα, -ον), esim. γράφοντας. Passiivin partisii-pin tempus on perfekti, muodostus tapahtuu -μένος/μένη/μένο-päättein (ilman reduplikaatiota), esim. γραμμένος.

Vaikka partisii-pin käyttö on klassiseen kreikkaan verrattuna rajallisempaa, -οντας-partisii-ppia käytetään mm. lauseenvastikkeena →*ptc:n* tapaan, jolloin se ilmaisee mm. aikaa, tapaa tai syytä, esim. διαβάζοντας είμαι ευτυχής *lukiessani olen onnellinen*. Esimerkki passiivin partisii-pin käytöstä: τό φαγητό είναι ετοιμασμένο (vrt. klass. ήτοιμασμένος, έτοιμάζω) *ruoka on valmistettu*.

Kieltosanat ovat δε(v) (vrt. klass. οὐδέν *ei mitään*) ja μη(v) (klass. μή) sekä όχι (klass. οὐχί).

Nominien taivutus on yksinkertaistunut, datiivi sijamuotona hävinnyt (paitsi joistakin kivettyneistä sanonnoista, esim. δόξα τῷ θεῷ). Epämääräisenä artikkelina käytetään lukusanan ”yksi” muotoja ένας, μία/μια, ένα (klass. εἷς, μία, ἓν). Oikeinkirjoituksessa diakriittisista merkeistä jäljellä on vain akuutti. Ääntämisestä ks. →aakkoset, →ääntäminen.

Kaiken kaikkiaan voi esittää loppupäätelmän, että klassisen ja hellenistisen kreikan pohjalta on huomattavasti helpompi opiskella nykykreikkaa kuin toisin päin.

Lopuksi kuriositeettina kaksi näytettä modernista kielestä: ensin olla-verbin indikatiivin preesenstaivutus, joka tarjoaa selviä muistumia olla-verbin vanhasta mediaalisesta futuuri-taivutuksesta samoin kuin tuon verbin aktiivin infinitiivin preesensistä, sitten katkelma (Joh. 3:1–3) dimotiki-käännöksestä Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ. Σε μετάφραση στη δημοτική (Ελληνική Βιβλική Εταιρεία 2000). Katkelman jäljessä on vastaava N–A²⁸:n teksti.

1) είμαι, είσαι, είναι – είμαστε, είστε, είναι

2) Κάποιος από τή μερίδα των Φαρισαίων, που λεγόταν Νικόδημος, άρχοντας των Ιουδαίων,

² ήρθε στον Ιησού νύκτα και του είπε: «Διδάσκαλε, ξέρουμε πως ο Θεός σε έστειλε να διδάξεις γιατί κανείς δεν μπορεί να κανεί αυτά τα θαύματα που κανείς εσύ, αν ο Θεός δεν είναι μαζί του».

³ Κι ο Ιησούς του είπε «Σε βεβαιώνω, πως αν δε γεννηθεί κανείς ξανά, δεν μπορεί να δει τη βασιλεία του Θεού».

Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, Νικόδημος ὄνομα αὐτῷ, ἄρχων τῶν Ἰουδαίων.

² οὗτος ἦλθεν πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ εἶπεν αὐτῷ· ῥαββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ δύναται ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἦ ὁ θεὸς μετ’ αὐτοῦ.

³ ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

nyy efelkystikon →liikkuva v

ἔν

ob (vrt. kr. ἐπί)

lat. prepositio ’kohti, vastaan; edessä; takia’

objekti (lat. *obiectum* ’kohde’ [*ob-icere* ’asettaa vastaan’])

lauseenjäsen, toiminnan kohde, esim. *myin moponi*, tahdon *elää*; →akkusatiivi

objektiivinen genetiivi (*genetivus obiectivus* ’objektia ilmaiseva genetiivi’)

kohdetta ilmaiseva →genetiivi, esim. ”rahan himo”

obliikviolettiivi (*optativus obliquus*)

UT:ssa ainoastaan Luukkaalla joitakin kertoja tavattava optatiivin käyttö, jossa (sivu)lause olisi voitu muodostaa yhtä hyvin myös indikatiivin tai konjunkttiivin avulla. Obliikviolettiivin käyttö edellyttää, että hallitsevan lauseen predikaatin aikamuotona on →augmenttitempus, esim.

ἐπηρώτων [impf.] δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τίς αὕτη εἴη [εἰμί]
ἢ παρὰβολή

opetuslapset kysyivät häneltä, mitä tämä vertaus mahtoi olla (Luuk. 8:9).

obliikvisija (lat. *obliquus* ’vino’)

muiden sijamuotojen kuin nominatiivin yhteisnimitys (nominatiivi sanan perusmuotona on ”suora” sija, muut ovat ”vinoja”)

o-deklinaatio → toinen eli o-deklinaatio

oksytonon (kr. ὀξύ-τονος ’terävä-ääninen’ [ὀξύς ’terävä’, τόνος ’ääni, painotus’])

sana, joka saa lopputavulleen (= ultima) akuutin, esim. θεός *jumala*, ἀδελφός *veli*; vrt. →paroksytonon ja →proparoksytonon (→barytona)

omistusliite →possessiivisuffiksi

onomatopoeettinen (kr. ὀνοματο-ποιέω 'luoda nimi')

sana, jonka äännerakenne jäljittelee sen tarkoittamaa asiaa, esinettä tai ilmiötä, esim. suomen *murista*, kreikan κρᾶζω *raakkua*, *kurnuttaa*; *huutaa*, πτύω *sylkee*

optatiivi (lat. *optativus* 'toivottava' [*optare* 'toivoa', pppf. *optatus* 'toivottu'], vrt. optio)

klassisessa kielessä paljonkin käytetty mutta koinee-kreikasta katoamassa ollut hienovireinen, myös kohteliasta puhetapaa osoittava modus, UT:ssa pääasiassa Paavalin ja Luukkaan teksteissä tavattava "kevytimperatiivi" (esiintymiä kaikkiaan 68). Ilmaisee toivetta, toivomusta tai toivotusta (→kupitiivinen optatiivi) tai ᾗν-modaalipartikkelin kanssa olettamusta, vähäistä mahdollisuutta, epävarmuutta (→potentiaalinen optatiivi). Epäsuorissa kysymyslauseissa esiintyy lisäksi (UT:ssa vain Luukkaalla) muutaman kerran →obliikvioletti.

Optatiivi suomennetaan imperatiivilla tai konditionaalilla lisäämällä sopiva apusana (esim. 'kunpa, toivottavasti'). Esiintyy kaikissa pääluokissa, UT:ssa aikamuotoina vain preesens ja aoristi (klassisessa kreikassa myös futuuri ja perfekti). Päätteet ovat sekundaaripäätteet (ks. →primaaripäätteet). Tunnuksvokaali ι (< j) esiintyy vokaaliyhityksissä -οι- ja -αι- (akt./med) sekä -ιη- (pass aor.). Useimmat UT:n esiintymät ovat yks. 3. persoonan muotoja; yks. 2. ja mon. 1. ja 2. persoonan muotoja ei ole lainkaan. Kieltosana on μή.

Esimerkkejä optatiivimuodoista:

εἴη	akt. opt. prees. yks. 3. εἰμί <i>olla</i>
δῶη	akt. opt. aor. yks. 3. δίδωμι <i>antaa</i> (vrt. konj. aor. δώη!)
φάγοι	akt. opt. aor. yks. 3. ἐσθίω <i>syödä</i>
ἀγιάσαι	akt. opt. aor. yks. 3. ἀγιάζω <i>pyhittää</i> (huom.! aks.)
ποιήσαιεν	akt. opt. aor. mon. 3. ποιέω <i>tehdä</i>
ψηλαφήσειαν	akt. opt. aor. mon. 3. ψηλαφάω <i>koskettaa</i>
γένοιτο	med. opt. aor. yks. 3. γίνομαι <i>tulla, tapahtua</i>
εὐχαίμην	med. opt. aor. yks. 1. εὐχομαι <i>rukoilla</i>
πληθυνθείη	pass. opt. aor. yks. 3. πληθύνω <i>täyttää, enentää</i>

optativus obliquus →obliikvioletti

optativus potentialis →potentiaalinen optatiivi

oratio obliqua → epäsuora esitys

oratio recta → suora esitys

ordinaaliluvut → järjestysluvut

ortografia (kr. ὀρθο-γραφία [ὀρθός 'suorassa oleva, suora; oikea', γραφ-])
oikeinkirjoitus

osaobjekti → partitiiviobjekti

↻

paikallissijat

Suomen paikallissijat ovat sisäpaikallissijat inessiivi, elatiivi ja illatiivi sekä ulkopaikallissijat adessiivi, ablatiivi ja allatiivi, jotka ilmaisevat sijaintia, olotilaa tai niiden muutosta. → sijamuodot

paino → aksentti ja aksenttimerkit

palimpsesti (kr. παλίμ-ψηστος 'uudelleen kaavittu' [πάλιν 'jälleen, uudelleen', ψάω 'kaapia, kiillottaa'])

pergamenttikäsikirjoitus, josta alkuperäinen teksti on kaavittu pois ja tilalle on kirjoitettu toinen teksti. Tunnetuin UT:n 55 palimpsestikäsikirjoituksesta on 04 C (*Codex Ephraemi Syri rescriptus*).

paradigma (kr. παράδειγμα 'esikuva' [παρά-δείκνυμι 'näyttää, osoittaa'])
taivutuskaava; ajatusmalli

parafraasi (kr. παρά-φρασις 'kiertoilmaus, mukaelma' [φράζω 'selittää'])
asian ilmaiseminen ”omin sanoin”, vrt. → perifrastinen

paralleelinen (kr. παράλληλος [παρά + 2 x ἄλλος > *παρ-αλλᾶλλ-])
'toistensa vieressä, rinnakkain oleva', yhdensuuntainen

parenteesi (kr. παρένθεσις 'lisäys' [παρ-εν-τίθημι 'panna rinnalle sisään'])
virkkeen sisällä oleva ajatusviivoin, pilkuin tai sulkein osoitettu irrallinen
välihuomautus: ”Antakaa vastalahja – puhun kuin lapsilleni – avartukaa tekin!”
(2. Kor. 6:13)

paroksytonon

sana, joka saa lopputavua edeltävälle tavulle (= penultima) akuutin: λύω *irrottaa*, παιδίον *lapsi*; vrt. →oksytonon, →proparoksytonon (ks. myös →barytona)

paronomasia (kr. παρονομασία 'samansointuisuus' [παρ-ονομάζω 'muuntaa sanaa'])

samankaltaisten mutta erimerkityksisten sanojen äänteelliseen samankaltaisuuteen perustuva sanaleikki, esim. *taipuu muttei taitu* ja ἄρᾶ γε γινώσκεις ἅ ἀναγινώσκεις; *tokkopa ymmärrät, mitä olet lukemassa* (Ap. t. 8:30)

participium coniunctum (*ptc*) (lat. *coniunctus* 'yhteen liitetty, yhdistetty' [*con-iungere* 'sitoa yhteen; yhdistää, liittää'])

myös latinassa esiintyvä partisiipin predikatiivinen käyttötapa, jossa partisiippi (ilman artikkelia!) toimii *sivulauseen, lauseenvastikkeen tai adverbien tavoin kuvaamassa toiminnan olosuhteita, kuten ajankohtaa, tapaa, keinoa, syytä, tarkoitusta tai ehtoa*. Yleensä partisiipin pääsana on hallitsevan lauseen subjekti, mutta vaikka se olisikin muu sana, partisiippi on pääsanansa kanssa samassa suvussa, luvussa ja sijassa.

Suomennosvaihtoehtoja ovat lauseenvastike, sivulause ja rinnasteinen predikaatti. Loogisin sivulausevaihtoehto (kun-, koska-, jos-, vaikka-, jotta- tai relatiivilause) ratkeaa sen mukaan, mikä lukijan mielestä on kyseisessä kontekstissa luontevinta; toisinaan useakin vaihtoehto on mahdollinen. Esimerkiksi lause παράγων εἶδεν Λευὶν – – καθήμενον (Mark. 2:14) voidaan suomen-
taa ainakin kolmella tavalla:

- 1) *kulkiessaan* siitä ohi hän näki Leevin istumassa
- 2) *kun/koska hän kulki* siitä ohi, hän näki Leevin istumassa
- 3) *hän kulki* siitä ohi ja näki Leevin istumassa.

Suhteessa predikaatin ilmaisemaan toiminnan ajankohtaan *ptc*:n toiminta voi olla *edeltävää, samanaikaista* tai *seuraavaa*. Suhde määräytyy predikaatin ja lausekokonaisuuden pohjalta. Nyrkkisääntö: jos partisiippi on preesensissä, tekeminen on yleensä samanaikaista (kuten em. esimerkissä), mutta jos sekä partisiippi että predikaatti ovat aoristissa, partisiipin tekeminen usein, joskaan ei aina, edeltää predikaatin toimintaa. Ainoastaan (harvinainen) partisiipin futuuri viittaa predikaatista katsoen edessä olevaan tapahtumaan.

Lisäesimerkkejä (partisiipin luonne ilmaistu käännöksissä alleviivauksin):

καὶ περιῆγεν [impf.] τὰς κόμας κύκλῳ διδάσκων [pres.]
hän kierteli kylästä kylään opettaen / opettamassa / ja opetti (Mark. 6:6)

ἐξελθὼν [aor.] εἶδεν [aor.] πολὺν ὄχλον (kausaallinen)
kun hän lähti / lähdettyään/lähtiessään hän näki paljon kansaa (Mark. 6:34)

ὁ οὖν Ἰησοῦς **κεκοπιακῶς** [perf.] ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκαθέζετο [impf.]

koska oli väsynyt / väsyneenä matkanteosta Jeesus istuutui (Joh. 4:6)

καίρω γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν [fut.] **μὴ ἐκλυόμενοι** [pres.]
saamme aikanaan korjata sadon, jos emme / jollemme väsy (Gal. 6:9)

δι' ὅλης νυκτὸς **κοπιάσαντες** [aor.] οὐδὲν ἐλάβομεν [aor.]
vaikka olemme ponnistelleet koko yön, emme ole saaneet mitään (Luuk. 5:5)

ἰδῶμεν εἰ ἔρχεται [pres.] Ἠλίας **σώσων** [fut.] αὐτόν
katsotaanpa, tuleeko Elia auttamaan häntä (Matt. 27:49).

Lauseen ἐλπίς δὲ **βλεπομένη** οὐκ ἔστιν ἐλπίς (Room. 8:24) voi kääntää ainakin kahdella tavalla, joko relatiivilauseella: ”toivo, jonka jo näkee täyttyneen, ei enää ole toivo” (KR92) tai jos-lauseella: ”jos toivon näkee jo täyttyneen, se ei ole enää toivo”.

Ks. myös →partisiippi.

partikkeli (lat. *particula* ’osanen’, *pars* ’osa’)

apusana, taipumaton sana, useita eri tyyppejä: *sinne, hyvin, tietysti, mutta, kenties, tuskin, seis!*; kreikassa esim. ὅτι *että*, οὖν *siis*, εὖ *hyvin* sekä korostava (enkliittinen sana) γέ.

partisiippi (lat. *particeps* ’osallinen jstak’ [*participare* ’osallistua jhk’])

infinitiivin ohella verbin toinen infiniitti- eli nominaalimuoto, verbin ja adjektiivin ”sekoitus”, esim. suomen *uusiva*-verbin ”vanuttu”-muodot *uusiva, uusinut, uusittava, uusittu* (VA-, NUT-, TU-partisiippi). Adjektiivien tavoin partisiipit taipuvat pääsanansa mukaan, mutta eroavat niistä periaatteellisesti siten, että ne ominaisuuden lisäksi ilmaisevat toimintaa ja voivat saada objektin, kun taas adjektiivit (kuten *uusi*) ilmaisevat pelkästään ominaisuutta.

Verbin tavoin partisiipilla on pääluokka ja aikamuoto (esim. *uusiva* = akt. part. pres., *uusittu* = pass. part. perf.). Partisiippi esiintyy kreikassa kaikissa kolmessa pääluokassa ja neljässä tempuksessa: presensissä, aoristissa, perfektissä ja futuurissa. Tunnussuffikseja on kolme: -ντ-, -όντ-, -μεν- (ks. edempänä). Kieltosana on μή, toisinaan kuitenkin – klassisen kreikan vaikutuksesta – οὐ.

Adjektiivin tavoin partisiippi taipuu luvussa ja sijoissa, kreikassa myös suvussa. Kieliopillisessa määrittelyssä se merkitään tapaluokaksi (vaikka se ei varsinaisesti sellainen ole). Infiniitti- eli nominaalimuotona sillä ei ole persoonaa.

Määrittelyesimerkki: ἰδόντες akt. part. 2. aor. (= *verbiosa*), mask. mon. nom. (= *nominiosa*), ὁρᾶω 'nähdä' (→määrittely).

Käyttö

Partisiipit ovat kreikassa erittäin tavallisia ja käyttötavoiltaan monipuolisia. Samassa lauseessa saattaa esiintyä useita eri tehtävissä käytettyjä partisiippeja, joten vain huolellinen analysointi paljastaa partisiipin pääsanana. Myös partisiipin →aspektia ja →teonlaatua on pidettävä silmällä. Koska partisiipilla on myös nominaalinen puolensa, aspektin ja teonlaadun painoarvo vaihtelee tapaus tapaukselta.

Esimerkkejä:

ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ

”vaimonsa hylkäävä” (Matt. 5:32)

preesens ilmaisee yleispätevän ajatuksen: ”jokainen, joka hylkää vaimonsa”

ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλὰ εἰς τὸν πέμψαντά με

”minuun uskova ei usko minuun vaan minut lähettäneeseen” (Joh. 12:44)

πιστεύων (prees.) ilmaisee jatkuvaa suhdetta, kun taas πέμψαντα (aor. < πέμπω) ilmaisee ainutkertaisen tapahtuman

ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα ἀγαπᾷ [καὶ] τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ

”synnyttänyttä rakastava rakastaa [myös] hänestä syntynyttä” (1. Joh. 5:1)

kolmesta partisiipista ἀγαπῶν (prees.) ilmaisee jatkuvaa, γεννήσαντα (aor.) kerrallista toimintaa ja γεγεννημένον (perf.) saavutettua tilaa.

Erityisen tärkeitä, kreikalle ominaisia partisiipin käyttötapoja ovat →*participium coniunctum*, esim. ἀκούσας εἶπεν *kuullessaan/kuultuaan [sen] hän sanoi*, ja →*genetivus absolutus*, esim. ἀκούοντος τοῦ λαοῦ εἶπεν *kansan kuunnelleessa tai kuullessa/kuullen hän sanoi*.

Partisiippi voi toimia myös

- adjektiiviattribuuttina (artikkelin kanssa tai ilman):

ἡ ὑγιαίνουσα διδασκαλία (vrt. 1. Tim. 1:10)

terve(ellinen) opetus

ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν

tuhoon johtava tie (Matt. 7:13)

- substantivoituna (artikkeli!):

μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ

autuaita (ovat) Jumalan sanan kuulevat/kuulijat / ne, jotka kuulevat Jumalan sanan (Luuk. 11:28)

- εἰμί-verbin kanssa (ilman artikkelia!):

- εἰμί + part. pres./perf. = verbin finiittimuodon korvaava kiertoilmaus (→perifrastinen konjugaatio):

ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ

he tähtysivät taivaalle hänen mennessään (Ap. t. 1: 10)

vrt. NRS: "while he was going and they were gazing up toward heaven"

- kuvaamassa *havaintoa ilmaisevaan verbiin liittyvän objektin toimintaa tai tilaa*, jolloin partisiippi on objektin kanssa samassa suvussa, luvussa ja sijassa (ilman artikkelia!):

εἶδεν Λευὶν [obj.] τὸν τοῦ Ἀλφαίου καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον

hän näki Leevin, Alfeuksen pojan, istumassa tulliasemalla (Mark. 2:14).

Huom.: jos partisiippi saisi artikkelin, siitä tulisi adjektiiviattribuutti: εἶδεν Λευὶν τὸν καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον *hän näki tulliasemalla istuvan Leevin*; jos taas partisiipin sijamuoto vaihtuisi akkusatiivista nominatiiviksi καθήμενος, partisiippi viittaisi Jeesukseen: *hän näki Leevin, Alfeuksen pojan, istuessaan tulliasemalla*.

- eräiden verbien vaatimana täydennyksenä (infinitiivin asemesta):

ὥς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν

lakattuaan puhumasta (vrt. engl. "– – finished speaking") (Luuk. 5:4)

- asiayhteyden mukaan imperatiivin tehtävässä:

ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ

alistukaa toistenne tahtoon Kristuksen pelossa (Ef. 5:21).

Muodostus ja taivutus

Partisiipin tunnukset (suffiksit) vaihtelevat pääluokan ja tempuksen mukaan. Osassa aikamuotoja tunnusta edeltää teemavokaali, osassa ei. Tunnusta seuraa sijapäätte. Tunnuksia on kolmenlaisia:

- -ντ- aktiivin presensissä, futuurissa ja aoristissa sekä passiivin aoristissa
- -ότ- aktiivin perfektissä
- -μεν- mediumin ja passiivin presensissä, futuurissa ja perfektissä, lisäksi mediumissa myös aoristissa; taivutusvartalo on -μενο-.

-ντ/ότ-tunnuksiset partisiipit

-ντ/ότ-tunnuksisten partisiippien mask./ntri taipuu 3. dekl:n mukaan (gen. -ντος/-ότος), kun taas kaikki feminiinin partisiipit taipuvat 1. dekl:n α/η-ryhmän mukaan (kuten θάλασσα, θαλάσσης *meri*). →Äännelaeista johtuu, että -ντ-tunnus on kokonaan kadonnut feminiinin muodoista ja osittain tai kokonaan myös eräistä maskuliinin ja neutrin nominatiiveista. Toisinaan kadon paljastavat →sijaispidennykset, mutta aina ei niistäkään jää ulkoista jälkeä (*γρᾱψᾱ-ντ-ς > γρᾱψᾱς). Mask./ntrin -ότ-tunnuksen /τ/ assimiloituu ja katoaa yks. nom:ssa ja mon. dat:ssa, esim. *-οτ-σι > *-οοσι > -όσι(v).

Seuraavassa esimerkkikoosteessa malliverbinä on γρᾱφω *kirjoittaa*:

	mask.	fem.	ntri	mon. dat.
akt. prees.	γρᾱφῶν	γρᾱφουσα	γρᾱφον	γρᾱφουσι(v)
akt. fut.	γρᾱψῶν	γρᾱψουσα	γρᾱψον	γρᾱψουσι(v)
akt. 1. aor.	γρᾱψας	γρᾱψασα	γρᾱψαν	γρᾱψασι(v)
pass. 2. aor.	γρᾱφείς	γρᾱφεῖσα	γρᾱφέν	γρᾱφεῖσι(v)
akt. perf.	γεγρᾱφῶς	γεγρᾱφῦα	γεγρᾱφός	γεγρᾱφόσι(v)

Huom. 1) -(e)nt-tunnus partisiipilla on (aktiivissa) myös latinassa, vrt. akt. prees. yks. nom. *ama-nt-s > *amans* 'rakastava', gen. *amantis* (*amare* 'rakastaa').

Huom. 2) perf. fem. yks. nom. -päänteen kehitys: *-υσ-ja > *-υjja > -υῖα. Mon. gen. γεγρᾱφῦων on →perispomenon (sirkumfleksi viimeisellä tavulla); toisin 1. dekl:n adjektiivit, jotka noudattavat mask./ntrin aksentointia, esim. δικαίων.

-μεν-tunnuksiset partisiipit

-μεν-tunnuksisten partisiippien mask./ntri taipuu 2. dekl:n -ος/ον-päätteisten mukaan (gen. -ου), feminiini 1. dekl:n -η-päätteisten mukaan (gen. -ης).

	mask.	fem.	ntri
med./pass. prees.	γρᾱφόμενος	γρᾱφομένη	γρᾱφόμενον
med. fut.	γρᾱψόμενος	γρᾱψομένη	γρᾱψόμενον
pass. fut.	γρᾱφησόμενος	γρᾱφησομένη	γρᾱφησόμενον
med. 1. aor.	γρᾱψάμενος	γρᾱψαμένη	γρᾱψάμενον
med./pass. perf.	γεγρᾱμμένος	γεγρᾱμμένη	γεγρᾱμμένον

Päätekooste

tunnus	pääluokka	aikaluokka	nominatiivi <i>mask., fem., ntri</i>	genetiivi <i>mask., fem., ntri</i>
-ντ-	aktiivi	prees., fut.,	-ων, -ουσα, -ον	-οντος, -ούσης, -οντος
		2. aor.	-ών, -οῦσα, -όν	-όντος, -ούσης, -όντος
	aktiivi	1. aor.	-ας, -ασα, -αν	-αντος, -άσης, -αντος
		1. ja 2. aor.	-είς, -εῖσα, -έν	-έντος, -είσης, -έντος
-ότ-	aktiivi	perf.	-ώς, -υῖα, -ός	-ότος, -ύης, -ότος
-μεν-	mediumi	prees., fut., 1. aor.	-μενος, -μένη, -μενον	-μένου, -μένης, -μένου
		perf.	-μένος, -μένη, -μένον !	-μένου, -μένης, -μένου
	passiivi	prees., fut.,	-μενος, -μένη, -μενον	-μένου, -μένης, -μένου
		perf.	-μένος, -μένη, -μένον !	-μένου, -μένης, -μένου

partitiivi (lat. *casus partitivus* 'jakamisen sija', *partitivus* 'jakamista osoittava' [*partiri* 'jakaa, osittaa'])

→sijamuoto, osaobjektin sija: ostin *leipää*

partitiiviobjekti

partitiivimuotoinen objekti, ks. edellinen esimerkki

passiivi (lat. *passivum*; *passivus* 'kärsivä, kokeva; passiivinen' [*pati* 'kärsiä, kokea', pppf. *passus* 'kärsinyt'], kr. διάθεσις παθητική [*πάθημα* 'kärsimys; tunne']) kreikassa kaikissa moduksissa ja tempuksissa esiintyvä verbin pääluokka, diateesi, jossa subjekti on toiminnan kohde eli →patientti, esim. Χριστὸς καταγγέλλεται *Kristusta julistetaan* (vrt. aktiivilause Χριστὸς καταγγέλλει *Kristus julistaa*). Mahdollinen toiminnan aiheuttaja ilmaistaan →agentilla: Χριστὸς καταγγέλλεται ὑπὸ τῶν ἀποστόλων (– – "apostolien toimesta").

Kreikan kolmesta pääluokasta passiivi on kielihistoriallisesti nuorin. Indo-eurooppalaisessa kantakielessä sitä ei vielä ollut (toisin aktiivi ja mediumi), vaan se on kehittynyt mediumista kreikan omassa sisäisessä prosessissa. Mediumilta passiivi myös on lainannut taivutusmuotonsa neljässä tempuksessa (preesens, imperfekti, perfekti ja pluskvamperfekti), omansa se on kehittänyt ainoastaan aoristissa ja – aoristivartalon pohjalta – futurissa. Passiivin aoristin käyttämät aktiivin taivutuspäätteet (→persoonapäätte) taas ovat yhteydessä siihen, että sekä eeta- että theeta-aoristi (pass. 2. ja 1. aor.) olivat alkuaan aktiivimerkityksisiä ja kuvasivat intransitiivista tilan tai tapahtuman muutosta, esim. ἐχάρον *ilostuin* (χαίρω *iloita*) ja ὤρμηθην *ryntäsin* (ὀρμάω *panna liikkeelle*; vrt. hormoni). Huom.: →*deponentia media* -verbien joukossa on myös niitä, jotka saavat theeta-aoristissa aidon passiivimerkityksen. Ks. →deponenttiverbit.

Vaikka eeta- ja theeta-aoristi sittemmin omaksuivat myös passiivin tehtävän, on asiayhteyden ja verbin leksikaalisen merkityksen mukaan pohdittava, painotuuiko kulloisessakin tekstissä enemmän itse toiminta (käännös tav. passiivissa) vai patientin kokemus siitä (käännös tav. aktiivissa). Esimerkiksi lause αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν (Matt. 7:7) voidaan suomentaa joko *pyytäkää, niin teille annetaan* tai *pyytäkää, niin te saatte*. Käännöksillä on sävyero: edellisessä ”annetaan” viittaa johonkuhun, joka antaa (→ *passivum divinum*, ”jumalallinen passiivi”), jälkimmäisessä etusijalla on saaminen – ”te saatte”.

Esimerkkejä:

καθὼς γέγραπται

niin kuin on kirjoitettu (esim. Mark. 1:2): yksiselitteinen passiivimerkitys

διὰ τί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη [πιπρασκω] τριακοσίων δηναρίων καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;

miksi tätä voidetta ei myyty kolmestasadasta denaarista ja annettu rahoja köyhille? (Joh. 12:5): yksiselitteinen passiivimerkitys

καὶ ὅτε ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος ἐκαυματίσθη καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν ἐξηράνθη

auringon noustua [oraat] paahtuivat ja juuren puutteessa kuivettuivat (Mark. 4:6): olisi epäluontevaa kääntää ”oraat paahtettiin ja kuivatettiin”

μηδενὶ εἶπητε τὸ ὄραμα ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἐγερθῇ (Matt. 17:9)

KR92: *älkää kertoko tätä näkyä kenellekään ennen kuin Ihmisen Poika on herätetty kuolleista*

KR38: *älkää kenellekään kertoko tätä näkyä, ennenkuin Ihmisen Poika on noussut kuolleista.*

Molemmat suomennokset ovat sinänsä yhtä mahdollisia; on mahdotonta sanoa, kumpi on ”oikea(mpi)”.

Passiivin suomentamista hankaloittaa myös, etteivät kreikan monipersoonainen ja suomen yksipersoonainen passiivi vastaa rakenteellisesti toisiaan. Lisäksi kielestämme puuttuu passiivin →infinitiivi, joten se on suomennettava kiertoilmauksin, esim. μάλλον ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν ”parempi tulla väärin kohdelluksi kuin kohdella väärin” = *parempi kärsiä vääryyttä kuin tehdä vääryyttä*.

passiivin aoristi

Passiivin aoristilla on kaksi muodostustapaa, 1. ja 2. aoristi eli theeta-aoristi ja (kielihistoriallisesti vanhempi) eeta-aoristi. Vastaavat tempussuffiksit ovat -θη/θε- ja -η/ε-; lyhytvokaalisia suffikseja käytetään partisiipissa ja optatiivissa.

Taivutus – aktiivin päättein! – vastaa juuriaoristin taivutusta, vrt. ἴσθημι-verbin muodot ἔσθην–ἔσταθην (ind.), στῶ–σταθῶ (konj.), στήθι–στάθητι (*σταθηθι) (imp.), στήναι–σταθῆναι (inf.), στάς (*στα-ντ-ς) – σταθείς (*σταθε-ντ-ς) (part.). Eräät verbit muodostavat sekä 1. että 2. aoristin, esim. verbi ἀνοίγω *avata*, jonka vartalot ovat ἀνοιχθῆ/θε- ja ἀνοίγη/ε-.

Verbin merkityksen ja asiayhteyden mukaan passiivin aoristimuodot on käännettävä milloin passiivilla, milloin aktiivilla; ks. edellä →passiivi.

Taivutuksesta ks. myös →aoristi, →persoonapäätteet.

passivum divinum

”jumalallinen passiivi”, evankeliumeissa ja Paavalin kirjeissä käytetty tapa puhua peitetysti Jumalasta ja hänen toiminnastaan, esim. ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ῥοιθμημέναι [pass. part. perf.] εἰσὶν jopa kaikki päänne hiuksetkin on laskettu (Matt. 10:30)

patientti (lat. *patiens* ’kestävä, sietävä’ [*pati* ’kärsiä, kokea, sietää; sallia’], vrt. ruots., engl. ”patient”)

toiminnan kohde, passiivilauseen subjekti (kuin potilas, joka kärsii, kokee ja sietää häneen kohdistuvat hoitotoimet)

pejoratiivinen (lat. *peior* ’huonompi’ [*malus* ’huono’])

vähöksyvä, halveksiva

penultima (lat. *paene* ’miltei’, *ultimus* ’viimeinen’)

sanan ”miltei viimeinen”, toiseksi viimeinen tavu, →aksentti ja aksenttimerkit

per (vrt. kr. περὶ)

lat. prepositio ’ympäri; aikana; läpi, kautta; -lla/-llä’, etuliitteenä ’perin, ylen’

perfekti (lat. *perfectus* ’päättynyt; valmis’, pppf. [*per-ficere* ’tehdä valmiiksi’])

yksi suomen ja kreikan tempuksista, suomessa liittomuotoinen (olla-verbi + partisiippi), esim. *on kirjoitettu*, sitä vastoin kreikassa yksinäismuoto, jonka tärkein tunnus on →reduplikaatio (→perfektireduplikaatio), esim. γέγραπται (med./pass. ind. yks. 3.), γράφω *kirjoittaa*; ἡμάρτηκα (akt. ind. yks. 1.), ἁμαρτάνω *tehdä syntiä*. Lisäksi perfektiä voidaan ilmaista myös kreikassa liittomuotoisesti εἰμί-verbin ja partisiipin avulla (→perifrastinen konjugaatio), erityisesti (klassisessakin kielessä hyvin harvinaisten) konjunktiivin yksinäismuotojen – aktiivissa tyyppiä γεγράφω, γεγράφης, γεγράφῃ jne. – asemesta. Liittomuodossa εἰμί-verbi on konjunktiivissa ja partisiippi halutussa pääluokassa, esim. (ἴνα) ἢ γεγραφώς (*jotta*) *hän olisi kirjoittanut*. Mediumin

ja passiivin konjunktiivissa liittomuoto on ainoa muodostustapa: (ἵνα) ἡ γεγραμμένον (*jotta*) *olisi kirjoitettu*.

Perfektillä on kreikassa muotoja kaikissa moduksissa, UT:ssa kuitenkin varsinaisesti vain indikatiivissa, infinitiivissä ja partisiipissa. Määrällisesti perfektimuotoja on jonkin verran vähemmän kuin futuureja ja imperfektejä, hieman alle 1 600 (→statistiikkaa, →tempus). UT:ssa esiintyy varmuudella myös ainakin kaksi imperatiivin perfektimuotoa: πεφίμωσο ”ole vaiennettu!”, *pysy hiljaa!* [pass. yks. 2., φιμόω *vaientaa*] (Mark. 4:39) ja ἔρρωσθε ”pysykää vahvistettuina!”, *voikaa hyvin!* [pass. mon. 2. ῥώννυμι *vahvistaa*] (Ap. t. 15:29; 23:30 var. ἔρρωσο). Sitä vastoin tulkinnanvarainen on οἶδα-verbin muoto ἴστε (Hepr. 12:17, Ef. 5:5, Jaak. 1:19): paitsi imperatiiviksi *tietäkää* se on ymmärrettävissä myös saman verbin indikatiivin οἶδατε rinnakkaismuodoksi *tiedätte*.

Verbillä on tavallisesti kaksi perfektivartaloa: toinen aktiivin, toinen median/passiivin muotoja varten. Joillakin verbeillä on perfektimuotoja vain jommassakummassa pääluokassa, joistakin perfektiiä ei muodosteta lainkaan.

Perfektivartalon keskeinen tuntomerkki on →perfektireduplikaatio. Eri-tyisesti vokaalivartaloiset verbit saavat lisäksi aktiivissa tempussuffiksin -κ- (= ensimmäinen perfektii), joka konsonanttivartaloista enimmäkseen jää pois (= toinen perfektii). Osassa k- tai p-äänteeseen päättyviä (2. perf:n) vartaloita loppukonsonantti aspiroituu: κ→χ, β→φ; myös vokaalinmuutoksia, kuten ε↔α (→perusmuoto, →äännevaihtelu, →tavunmuodostava likvida), saattaa ilmetä, esim. ἀποστέλλω–ἀπέσταλκα.

Supistumaverbien lyhyt loppuvokaali pitenee -κ-suffiksin edellä: -ᾱ > η (tai, jos →”eira” estää, ᾱ > ᾶ), -ε > η, -ο > ω. Sama pidentyminen tapahtuu myös median ja passiivin perfektimuodoissa, vaikkeivät ne tempussuffiksia saakaan. Toisinaan, kun reduplikaatiosta ei ole jälkiä, vain kyseinen pidentyminen auttaa tunnistamaan partisiipin tempuksen: vrt. esim. verbin εὐλογέω *kiittää* pass. part. prees. mask./ntri yks. gen. εὐλογουμένου (< εὐλογεομένου) ’kiitetävän, kiitetyn’ ja saman verbin vastaava perfektimuoto εὐλογημένου ’kiitetyn’. Nominatiivissa pelkkä aksentti (penultimalla) jo paljastaisi εὐλογημένος-muodon perfektiksi.

Konsonanttivartaloissa verbeissä tapahtuu med./pass:ssa päätteen edellä äänne-teenmuutoksia, esim. verbissä γράφω: inf. *γεγραφσθαι > γεγράφθαι, ind. mon. 2. *γεγραφσθε > γέγραφε (molemmissa sigman kato konsonanttien välistä), *γεγραφται > γέγραπται, γεραφμενος > γεγραμμένος (→konsonantit). Indikatiivin mon. 3. pers:ssa konsonanttien väliin joutuvasta /v/:stä tulee →tavunmuodostava: γεγραφνται > γεγράφᾱται. Tällaisissa tapauksissa turvaututaan kuitenkin mielellään liittomuotoon (vokaalivartaloissa liittomuoto ei ole välttämätön, vrt. λέλυνται, λύω).

Esimerkkejä:

πιστεύω <i>uskoa</i>	πεπίστευκα	πεπίστευμαι
ἀγαπάω <i>rakastaa</i>	ἠγάπηκα	ἠγαπημένος
ἀποστέλλω <i>lähettää</i>	ἀπέσταλκα	ἀπεσταλμένος
πράσσω <i>tehdä</i>	πέπραχα	πεπραγμένος
πέμπω <i>lähettää</i>	πέπομφα	πέπεμμαι

Päätteet

	yksikön 1., 2. ja 3.	monikon 1., 2. ja 3.
akt. ind.	-α, -ας, -ε(ν)	-αμεν, -ατε, -ᾱσι(ν)/-αν
med./pass. ind.	-μαι, -σαι, -ται	-μεθα, -σθε, -νται/-ᾶται
	yksikön mask., fem., ntri	monikon mask., fem., ntri
akt. part.	-ώς/-ότος, -υῖα/-υίης, -ός/-ότος	-ότες, -υῖαι, -ότα
med./pass. part.	-μένος, -μένη, -μένον !	-μένοι, -μέναι, -μένα !
akt. inf.		-έναι
med./pass. inf.		-σθαι

Huom.: akt. ind. perf:n taivutus on esitetty edellä →kappa-aoristin yhteydessä.

”Epänormaaleja” perfektejä:

ἀκήκοα	ἀκούω <i>kuulla</i>	εἴληφα	λαμβάνω <i>ottaa; saada</i>
ἀνέωγα	ἀνοίγω <i>avata</i>	εἶρηκα	λέγω <i>sanoa</i>
ἀπόλωλα	ἀπόλλυμι <i>tuhota</i>	ἐλήλυθα	ἔρχομαι <i>mennä, tulla</i>
ἀφέωνται	ἀφίημι <i>antaa</i> <i>anteeksi</i>	ἐνήνοχα	φέρω <i>kantaa</i>
γεγένημαι	γίνομαι <i>tulla,</i> <i>tapahtua</i>	πέποιθα	πείθω <i>vakuuttaa, perf.</i> <i>olla vakuuttunut/varma</i>
έώρακα	όρώω <i>nähdä</i>	πέπονθα	πάσχω <i>kärsiä</i>

Erikoistapauksia ovat οἶδα *tietää*, joka on *Fοιδ-vartalosta (vrt. *Fιδ-/ιδ-) muodostettu perfekti (kreikan ainoa perfektivartalo, jossa ei esiinny reduplikaatiota), oik. ”olla nähnyt (ja sillä perusteella tietää)”, sekä ἴστημι-verbin perfekti ἔσθηκα *seisoo* (”sellainen, joka on asettanut itsensä pystyyn ja siis seisoo”). οἶδα-verbin taivutusvartalo konjunktiiivissa (yksinäismuoto), infinitiivissä ja partisiipissa on εἶδ-: konj. εἶδῶ, εἶδῆς jne., inf. εἰδέναι, part. εἰδώς, εἰδυῖα, εἰδός. Myös ἴστημι-verbillä on kaksi taivutusvartaloa, ἔσθηκ-

ja ἔστα-: konj. ἔστῳ, ἔστῃς jne., inf. ἐσάναι, part. mask. ἐστηκώς/ἐσώς, fem. ἐστηκυῖα/ἐστῶσα, ntri ἐστηκός/ἐσώς/ἐστός.

Huom. 1) Akt. ind. yks. 1. pers:n -α-pääte ei ole syntynyt tavunmuodostavasta v:sta (kuten akt. ind. →sigma-aoristissa on laita: *ἐλυσ-υ), vaan pääte on protokreikkalaista alkuperää. Siitä muodostui sitten – sigma-aoristia vastaavalla tavalla – muihinkin persooniin omaksuttu ”teemavokaali”. Ainoastaan yks. 3. pers:ssa säilyi alkuperäinen pääte -ε (joka ei siis ole teemavokaali).

Huom. 2) Akt. yks. 2. pers:n protokreikkalainen pääte -θα tavataan myös εἰμί-verbin impf:n yks. 2. pers:n rinnakkaismuodossa ἦσθα (UT:ssa kaksi esiintymää, normaalisti ἦς).

Huom. 3) Akt. ind. mon. 3. pers:n -ᾶσιν-päätteen rinnalle kehittyi analogiavaikutuksesta (vrt. sigma-aoristin ἔλυσαν) rinnakkainen pääte -αν.

Perfekti tempuksena

Perfekti kuvaa aiemmasta toiminnasta seurannutta nykyhetkistä tilaa tai tulosta. →Aspektiltaan se on kuin aoristin (”external”) ja preesensin (”internal”) yhdistelmä. Perfektissä aspekti ja →teonlaatu kattavat toisensa suuressa määrin. Verbin merkityksen ja tekstiyhteyden mukaan korostus voi olla milloin tuloksessa (”se on täytetty”: aoristinen aspekti), milloin tilassa (”talo on hylätty[nä]”: presenttinen aspekti), jolloin kyse on vastaavasti resultatiivisesta tai statiivisesta teonlaadusta.

Tapauksen mukaan teonlaatu painottuu milloin aoristiseen, milloin presenttiseen suuntaan, kuten seuraavista esimerkeistä ilmenee. Yksiselitteinen tulkinta ei ole aina mahdollinen:

ταῦτα λελάληκα ὑμῖν

tämän olen puhunut teille (Joh. 16:1)

teonlaatu: kompleksiivis-resultatiivinen (perfekti korostaa puhujan sanojen painoarvoa)

ἐγὼ πεπίστευκα ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστός

minulla on se [vahva] usko, että sinä olet Kristus (Joh. 11:27)

teonlaatu: statiivinen

ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου

syntisi on annettu / ovat annettuina sinulle anteeksi (Luuk. 5:20)

teonlaatu: resultatiivinen

τὸν καλὸν ἀγῶνα ἡγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα

olen kilpaillut hyvän kilpailun, olen juossut perille ja säilyttänyt uskon

(2. Tim. 4:7)

teonlaatu: resultatiivis-statiivinen.

perfektireduplikaatio

verbivartalon eteen lisätty prefiksi, perfektin tunnus, jonka muoto määräytyy vartalon alkuäänteen/-äänteiden mukaan:

1) yksittäisen konsonantin (paitsi ϱ :n) tai \rightarrow *muta cum liquidan* (k-/p-/t-äänteen + likvidan) edellä reduplikaatio = vartalon alun konsonantti + ε -vokaali, esim. δέ-δωκα, δίδωμι *antaa*, τέ-θεικα (pro *θε-θεικα), τίθημι *asettaa*, κέ-κλικά, κλίνω *kallistaa*, κέ-κρικα, κρίνω *tuomita*

2) muiden konsonanttiyhdistelmien ja ϱ :n edessä perfektireduplikaatio on φ /: ε σπαρμένος, σπείρω *kylvää*, ἀπέσταλκα, ἀποστέλλω *lähettää*, ἔρριμμαι (< *ἔρριπμαι, ϱ / kahdentuu), ῥίπτω (< *ῥιπ- φ -ω) *viskata*

3) myös vokaali- ja diftongialkuisen vartaloiden reduplikaatiovokaali on – kuten vastaavien verbien augmenttikin – alun perin ollut ε /. Augmentin (\rightarrow *augmentum temporale*) tavoin se on normaaleista \rightarrow supistumasäännöistä poikkeavalla tavalla sulautunut vartalon alun kanssa: ἡγάπηκα, ἀγαπάω *rakastaa*, ἤτηκα, αἰτέω *pyytää*, ἠύρηκα/εὐύρηκα, εὕρισκω *löytää*

Esitetyistä periaatteista poikkeavat mm. verbien λαμβάνω *ottaa*; *saada* ja λέγω *sanoa* akt. ind. perfektit εἴληφα ja εἴρηκα. Yleensä poikkeamat johtuvat analogiasyiden lisäksi äännehistoriallisista seikoista, kuten siitä, että alun perin vartalonalkuiset σ -, φ -/σ φ - ovat sittemmin kadonneet ja jättäneet jälkeensä sijaispidennyksen $\varepsilon \rightarrow \varepsilon\iota$. Niinpä εἴληφα-perfektin *σλᾱ φ -juuren pohjalta muodostetusta perf.vartalosta *σε-σλᾱ φ - päädytään kummankin sigman kadottua – ”eirasta” johtuvan $\bar{\alpha} \rightarrow \eta$ -muutoksen myötä – lopulliseen εἴλη φ -vartaloon. Vastaavasti alkuperäisestä * $\varphi\varrho\eta$ -vartalosta syntyy * $\varphi\varepsilon$ - $\varphi\varrho\eta$ -muodon pohjalta vartalo εἰ $\varrho\eta$ κ-.

Verbin γινώσκω (vart. γνω-) *tietää* perfektimuotoa ἔγνωκα ei pidä sekoittaa saman verbin juuriaoristiin ἔγνων. Nähdä-verbin ὁράω erikoinen perfektin ἑώρακα (myös muodossa ἑόρακα) selittyy φ -alkuisesta juuresta * $\varphi\varrho\varphi$ - (perf.vart. * $\varphi\varepsilon$ - $\varphi\varrho\varphi$ -) ja \rightarrow metateesista.

perifrastinen (kr. περιφραστός 'mukaileva, selittävä' [περι-φράζω 'mukailla, selittää'])

kiertoilmauksena käytetty, sanaliitolla ilmaistava, esim. lauseessa *olen matkustava* Jokioisista Minkiön kautta Humppilaan

perifrastinen konjugaatio

verbin yksinäismuodon asemesta käytetty liittomuotoinen kiertoilmaus, jonka jäsenet ovat verbien εἰμί, γίνομαι ja ὑπάρχω indikatiivin prees./impf./fut. sekä pääverbin partisiipin prees./perf. Lisäksi futuuria voidaan ilmaista liittomuotoisesti myös μέλλω-verbin ja infinitiivin (prees./fut.) avulla. Tavallisimpia UT:ssa ovat perifrastiset imperfektit.

Esimerkkejä:

καθὼς ἐστὶν γεγραμμένον [pro καθὼς γέγραπται]
niin kuin on kirjoitettu(na) (Joh. 6:31 / Mark. 1:2)

καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου – – νηστεύοντες [pro ἐνήστευον]
Johanneksen opetuslapset pitivät paastoa (Mark. 2:18)

οἱ ἀστέρες ἔσονται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πίπτοντες [pro πεσοῦνται]
tähdet putoilevat taivaalta (Mark. 13:25)

ἐσήμανεν διὰ τοῦ πνεύματος λιμὸν μεγάλην μέλλειν ἔσεσθαι
ilmoitti Hengen vaikutuksesta, että oli tuleva suuri nälänhätä (Ap. t. 11:28).

Toisinaan on vaikea ratkaista, johtuuko perifrastisen konjugaation käyttö pelkästään tyylillisestä vaihtelunhalusta vai halutaanko korostaa tapahtuman pysyvää, parhaillaan jatkuvaa tai toistuvaa luonnetta (vrt. em. esimerkit). Toisinaan taas partisiippi on merkitykseltään niin adjektiivinomainen, ettei kyseessä enää ole varsinainen kiertoilmaus (joskaan rajanveto ei helppoa): καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων *hän oli kolmen päivän ajan ei-näkevä = sokea* (Ap. t. 9:9).

Perifrastista rakennetta tarvitaan mm. muodostettaessa konjunktiivin perfektin muotoja:

καὶ ἂν ἀμαρτίας ἡ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ
vaikka hän olisi tehnyt syntejä, hänelle annetaan anteeksi (Jaak. 5:15)

οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδὲ ἓν ἐὰν μὴ ἡ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
kukaan ei voi ottaa [yhtään] mitään, ellei sitä ole annettu hänelle taivaasta (Joh. 3:27).

perispomenon (kr. περισπωμενον 'sirkumfleksilla äännetty' [περι-σπάω 'vetää sinne tänne; lausua sirkumfleksilla'])

sana, jonka viimeisellä tavulla on sirkumfleks, esim. ἀληθῆ (< *ἀληθέα), ἀληθής, vrt. →properispomenon (ks. myös →barytona)

persoonamuoto

tekijämuoto, tiettyyn persoonaan rajattu verbimuoto = →finiittimuoto; esim. ποιέω *teen* on ainoastaan yks. 1. persoonan muoto. Vastakohtana →infiniitti- eli nominaalimuodot, ts. infinitiivi (*tehdä*) ja partisiippi (esim. *tekevä, tehnyt*), joita ei ole sidottu tiettyyn persoonaan. Ks. myös →verbit.

persoonapronomininit

UT:n yleisin pronominiryhmä. Ensimmäisen ja toisen persoonan muodot sijajärjestyksessä nom. – gen. – dat. – akk. ovat:

<i>minä</i>	ἐγώ – μου – μοι – με (enkliittiset muodot) ἐγώ – ἐμοῦ – ἐμοί – ἐμέ
<i>sinä</i>	σύ – σου – σοι – σε (enkliittiset muodot) σύ – σοῦ – σοί – σέ
<i>me</i>	ἡμεῖς – ἡμῶν – ἡμῖν – ἡμᾶς
<i>te</i>	ὕμεῖς – ὕμῶν – ὕμῖν – ὕμᾶς.

Kolmannella persoonalla ei ole varsinaista persoonapronominia, vaan sitä edustaa pronomini →αὐτός, αὐτή, αὐτό *hän, se, mon.* αὐτοί, αὐταί, αὐτά *he, ne*.

Tekstiyhteyden mukaan nominatiivimuotoinen αὐτός voi esiintyä myös korostuneessa merkityksessä ”hän se, juuri hän” tai ”hän itse”:

ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου – – αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν
jokainen, joka tekee Isäni tahdon – –, *hän se / juuri hän on veljeni, sisareni ja äitini* (Matt. 12:50)

Ἰακώβ – – ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιεν
Jaakob antoi meille tämän kaivon ja joi siitä itse (Joh. 4:12).

Korostavan/refleksiivisen merkityksen αὐτός saa myös ollessaan predikaatiivisessa asemassa, esim. αὐτὸς Δαυὶδ *Daavid itse* (Mark. 12:36), αὐτὸ τὸ πνεῦμα (= τὸ πνεῦμα αὐτό) *Henki itse*; mutta attributiivisessa asemassa τὸ αὐτὸ πνεῦμα *sama Henki* (vrt. esim. Room. 8:26 ja 1. Kor. 12:8).

Lisäksi kolmannen persoonan persoonapronominina käytetään – varsinkin Johanneksen evankeliumissa – demonstratiivipronomineja ἐκεῖνος ja οὗτος, esim.

οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός – .
οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς (Joh. 1:7,8)

hän tuli todistajaksi, todistamaan valosta – . Ei hän itse ollut tuo valo.

persoonapäätteet

tiettyä persoonaa ilmaisevat tunnukset, esim. λέγο-μεν sano-*mme*. Kreikan persoonapäätteet jakautuvat →primaari- ja sekundaaripäätteisiin.

Seuraavissa koosteissa ilmoitetaan pääluokittain ja moduksittain (ind., konj., imp.) eri aikamuotojen persoonapäätteet kulloisine teemavokaaleineen. Sekundaaripäätteitä taulukossa ovat imperfektin, eri aoristien ja pluskvamperfektin päätteet (= →augmenttitempukset).

Indikatiivi (akt., pass. aor.)

	Aktiivi					Pass.	Aktiivi			
	pr., fut. ω-konj.	pr. μι-konj.	ipf., 2-a. ω-konj.	impf. μι-konj.	j-aor.		pl.perf.	1-aor.	κ-aor.	perf.
1	-ω	-μι	-ον	-ν	-ν	-ν	-ει-ν	-α	-α	-α
2	-εις	-ς	-ες	-ς	-ς	-ς	-ει-ς	-ας	-ας	-ας
3	-ει	-σι(v)	-ε(v)	–	–	–	-ει-	-ε(v)	-ε(v)	-ε(v)
1	-ομεν	-μεν	-ομεν	-μεν	-μεν	-μεν	-ει-μεν	-αμεν	-αμεν	-αμεν
2	-ετε	-τε	-ετε	-τε	-τε	-τε	-ει-τε	-ατε	-ατε	-ατε
3	-ουσι(v)	-ᾱσι(v)	-ον	-σαν	-σαν	-σαν	-ει-σαν	-αν	-αν	-αν/ -ᾱσι(v)

Huom. 1) μι-verbien yks. 2. pers. on alkuaan -σι-päätteinen, yks. 3. -τι-päätteinen (vrt. ἐστί) ja mon. 3. -(ε)ντι-päätteinen.

Huom. 2) Imperfektin -(o)v-päätteen kielihistoriallisena lähtökohtana on yks. 1. pers:ssa -μ (lat. -m) ja mon. 3. pers:ssa -ντ (lat. -nt). Yks. 3. pers:n alkuperäinen t-pääte (säilynyt latinassa, esim. *amabat* 'hän rakasti') on →"naaras"-säännön mukaisesti kadonnut.

Huom. 3) Augmenttitempuksissa esiintyvä mon. 3. pers:n pääte -σαν on peräisin sigma-aoristista: pääte – jossa σ edustaa faktisesti tempustunnusta – miellettiin virheellisesti persoonapäätteeksi ja otettiin yleisempään käyttöön, koineessa myös ω-verbien imperfektiin (UT:ssa esiintyy ἔχω-verbin εἶχον-

imperfektin rinnalla muoto εἴχουσιν, jonka ansiosta vältetään sekaantumisvaaralta, vrt. Joh. 15:22,24).

Huom. 4) Aktiivin optatiivissa käytetään sekundaaripäätteitä, paitsi yks. 1. persoonassa useimmiten -μι-päätettä.

Indikatiivi (med., pass.)

	Med./Pass. pr., fut.	impf.	Med. 2-aor.	M/P pl.pf.	Mediumi 1-aor.	M/P perf.
1	-ομαι/-μαι	-όμεν/-μεν	-όμεν	-μεν	-άμεν	-μαι
2	-ῃ/-σαι	-ου/-σο	-ου	-σο	-ω < *-ασο	-σαι
3	-εται/-ται	-ετο/-το	-ετο	-το	-ατο	-ται
1	-όμεθα/-μεθα	-όμεθα/-μεθα	-όμεθα	-μεθα	-άμεθα	-μεθα
2	-εσθε/-σθε	-εσθε/-σθε	-εσθε	-σθε	-ασθε	-σθε
3	-ονται/-νται	-οντο/-ντο	-οντο	-ντο	-αντο	-νται

Konjunktivi (akt., med., pass.)

	Aktiivi pres., aor.	Mediumi pres.	aor.	Passiivi aor.
1	-ω/-ῶ	-ωμαι/-ῶμαι	-ωμαι/-ῶμαι	-ῶ
2	-ῃς/-ῃς	-ῃ/-ῃ	-ῃ/-ῃ	-ῃς
3	-ῃ/-ῃ	-ῃται/-ῃται	-ῃται/-ῃται	-ῃ
1	-ωμεν/-ῶμεν	-ώμεθα	-ώμεθα/-ώμεθα	-ῶμεν
2	-ῃτε/-ῃτε	-ῃσθε/-ῃσθε	-ῃσθε/-ῃσθε	-ῃτε
3	-ωσιν/-ῶσιν(ν)	-ωνται/-ῶνται	-ωνται/-ῶνται	-ῶσιν(ν)

Imperatiivi (ks. myös itse hakisana)

	Aktiivi pres., 2-aor.	1-aor.	Mediumi pres.	2-aor.	1-aor.	Pass. aor.
2	-ε/-ς/-θι	-ον !	-ου < *-έσο	-οῦ < *-έσο	-αι !	-τι/-θι
3	-έτω	-άτω	-έσθω	-έσθω	-άσθω	-τω
2	-ετε	-ατε	-εσθε	-εσθε	-ασθε	-τε
3	-έτωσαν	-άτωσαν	-έσθωσαν	-έσθωσαν	-άσθωσαν	-τωσαν

°vain kappa-aoristissa

perusaste →positiivi

perusmuoto

Nominin perusmuoto on →nominatiivi, verbin perusmuoto suomessa →infinitiivi, kreikassa indikatiivin yks. 1. persoonana.

Verbin perusmuotoa on vaikea löytää erityisesti silloin, kun aoristi- tai perfektivartalo on kokonaan toinen kuin preesensvartalo, esim. sanoa-verbin muodoissa λέγω, εἶπεν (aor.), εἶρηκα (perf.), →sekavartaloiset verbit. Joskus hankaluutta voi tuottaa jo samassa vartalossa tapahtunut →äännevaihtelu. Seuraavat esimerkit osoittavat, minkätyyppisistä muutoksista saattaa olla kyse:

- α ↔ αι esim. ἐχάρησαν ↔ χαίρω *olla iloinen*
 α ↔ ε esim. στράφεις ↔ στρέφω *kääntää*
 α ↔ ει esim. ἐσπαρμένον ↔ σπείρω *kylvää*
 ε ↔ ει esim. ἐγερθῆναι ↔ ἐγείρω *herättää*.

perussijat

suomen kielopin termi: nominatiivi, genetiivi, akkusatiivi

pienet μι-verbit

Pienet →μι-verbit ovat εἶμι *olla*, εἶμι *mennä*, *tulla* (UT:ssa vain etuliitteen kera, esim. εἴσειμι *mennä sisään*), ἔρχομαι (yksipersonainen verbi, oikeastaan substantiivi 'tarve', UT:ssa vain kerran), φημί *sanoa*, ἤμι *sanoa* (ei UT:ssa), κάθημαι *istua*, κεῖμαι *olla jhk pantuna; maata*.

pleonasmi, pleonastinen (kr. πλεονασμός 'ylenmääräisyys' [πλεονάζω 'olla paljon, ylen määrin'])

tautologinen sanavuolaus, esim. ἔπειτα μετὰ τοῦτο *sitten tämän jälkeen* (Joh. 11:7), εἶπεν λέγων *sanoi sanoen* (hepreismi, →semitismi), πολλὰ μᾶλλον κρείσσον *"paljon enemmän parempi"*, *kaikkein parasta* (Fil. 1:23)

pluraali (lat. *pluralis* 'useampien joukkoon kuuluva; monikossa oleva' [*plus* 'enemmän'])

monikko, vastakohta →singulaari

pluskvamperfekti (lat. *plus quam perfectum* "enemmän kuin perfekti")

UT:n harvinaisin, ainoastaan indikatiivissa esiintyvä aikamuoto (vain 86 kertaa, DBW 497), suomessa perfektin tapaan liittomuoto, kreikassa yksinäismuoto: *olin kirjoittanut*, ἐγεγράφειν, γράφω *kirjoittaa*. Helppo tunnistaa: perfekti-vartalon (γεγραφε-) loppuun lisätään ensin diftongi -ει- (γεγραφει-), minkä jälkeen pluskvamperfekti muodostetaan aivan kuin tehtäisiin preesensistä

imperfekti: lisätään etuliitteeksi augmentti ja persoonapäätteiksi imperfektin päätteet (mon. 3. -σαν): ἐ-γεγράφει-ν, ἐ-γεγράφει-ς jne.

Koska muodon tunnistaminen on muutenkin helppoa, augmentti jää enimmäkseen pois; passiivimuodoissa se kuitenkin usein säilyy. Esimerkkejä: πεπιστεύκεισαν (Ap. t. 14:23) pro ἐπεπιστεύκεισαν ja δεδώκει (Mark. 14:44) pro ἐδεδώκει – mutta ἐπεγέγραπτο (Ap. t. 17:23; ἐπιγράφω) ja ὠκοδόμητο (Luuk. 4:29; οἰκοδομέω *rakentaa*).

Päätesarja:

aktiivi	yks.	mon.
	-ειν-εις-ει	-ειμεν-ειτε-εισαν
med./pass.	-μην-σο-το	-μεθα-σθε-ντο

Mallitaivutus on esitetty →imperfektin yhteydessä.

Huom. 1) -ει-diftongi ei ole pluskvamperfektin alkuperäinen tunnus, vaan kielihistoriallisen kehityksen – viime vaiheessa ε-ε-supistuman – tulos. Myöskään -ν ei ollut alun perin yks. 1. pers:n päätte; aikaisempi oli -η, mutta sekään ei vielä edusta varhaisinta vaihetta. – Alkuaan pluskvamperfektillä ja perfektillä oli aktiivissa samat päätteet; ainoastaan augmentti erotti ne toisistaan.

Huom. 2) Perfektimuotojen οἶδα *tietää* ja ἔστηκα *seisoo* (→perfekti) vastaavat pluskvamperfektimuodot ovat ἦδεν 'tiesin' ja εἰστήκειν 'seisoin' (*η-ἦειδ- ja *ἐ-ἔστηκ-).

polysyndeton →asyndeton

positiivi (lat. *positivus* '(perustaksi) asetettu, annettu; positiivinen' [*ponere* 'asettaa, sijoittaa', pppf. *positus* 'asetettu'])

komparaatiossa adjektiivin perusaste (perusmuoto), esim. *raikas*

possessiivinen genetiivi (*genetivus possessivus* 'omistusta ilmaiseva genetiivi' [*possessio* 'omistus'])

omistajaa ilmaiseva varsinainen genetiivi: ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ *Jumalan / Jumalalle kuuluva poikallapsi*

possessiivipronominit

Kreikan ensimmäisen ja toisen persoonan possessiivipronominit ovat ἐμός-ἐμή-ἐμόν *minun*, σός-σή-σόν *sinun*, ἡμέτερος-ἡμετέρα-ἡμέτερον *meidän*, ὑμέτερος-ὑμετέρα-ὑμέτερον *teidän* (2. ja 1. dekl.). Kolmannessa

persoonassa käytetään αὐτός-pronominin genetiivimuotoja αὐτοῦ–αὐτῆς–αὐτοῦ, monikossa kaikissa suvuissa αὐτῶν.

possessiivisuffiksi

omistusliite, suomessa (mutta ei kreikassa) sanaan – substantiiviin, partisiippiin tai infinitiiviin – liitetty omistajuutta tai tekijää ilmaiseva suffiksi: *kynäni*, *tekemäsi* (ns. agenttipartisiippi), *juostessamme* jne.

postpositio (lat. *post* 'jälkeen', *positio* 'asema, sijainti')

pääsanaa seuraava partikkeli: penkin *alle* (vrt. prepositio). Kreikassa postpositioiden asemesta käytetään →prepositioita (jotka alun perin saattoivat sijaita pääsanansa jäljessakin; käytäntö jäi elämään runoudessa).

potentiaali (lat. *potentialis* 'kyvynmukainen' [*potentia* 'kyky; valta'])

ne-tunnusinen suomen →modus: *tahtonet* (= mahdollisesti/todennäköisesti tahdot) tietää totuuden

potentiaalinen optatiivi (*optativus potentialis*)

ainoastaan Luukkaan teksteissä joitakin kertoja esiintyvä optatiivin käyttötapa, jossa ἄν-modaalipartikkelin kanssa käytetty optatiivi ilmaisee olettamusta, vähäistä mahdollisuutta, epävarmuutta:

διελάλουν πρὸς ἀλλήλους τί ἂν ποιήσαιεν τῷ Ἰησοῦ
he suunnittelivat keskenään, mitä ehkä voisivat tehdä Jeesukselle (Luuk. 6:11)

εἰσῆλθεν δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς ἂν εἴη [εἰμί] μείζων αὐτῶν
heidän keskenään syntyi kiista siitä, kuka heistä mahtaa olla suurin
 (Luuk. 9:46).

Optatiivia käyttämällä Luukas rakentaa taitavasti Filippoksen ja etiopialaisen eunukin dialogin:

Kysymys: ἄρα γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;
tokkopa ymmärrät, mitä olet lukemassa?

Vastaus: πῶς γὰρ ἂν δυνάμην ἔαν μή τις ὁδηγήσει με;
mitenpä voisin ymmärtää, jollei kukaan opasta minua! (Ap. t. 8:30,31).

Keskustelun avaus ἄρα-kysymyspartikkelilla ja sitä vahvistavalla γε-partikkelilla antaa odottaa kielteistä vastausta. Kysymyksen kanssa korreloi vastauksen ἄν + optatiivi: ymmärtämisen mahdollisuus on lähes olematon – mutta vain, jollei kukaan ryhdy oppaaksi, kuten jatko, taitavasti vetoava ἐάν-lause, toteaa.

Myös Paavalin kuulustelu Festuksen ja Agrippan edessä ilmaisee Luukkaan kielenhallintaa. Agrippan huomautettua: ”Vähälläpä luulet tekeväsi minusta kristityn”, Paavali kohteliaasti pehmentää vastaustaan – toivomustaan, että kaikista paikalla olevista tulisi hänen kaltaisiaan, kahleita lukuun ottamatta – aloittamalla εὐξαίμην ἂν τῷ θεῷ ”kunpa voisin rukoilla Jumalaa” tai ”soisipa Jumala” jne. (Ap. t. 26:28,29).

prae

lat. prepositio ’edessä, edellä; ennen; takia’, etuliitteenä ’etunenässä, edellä’

praesens historicum (lat. *praesens* ’länä oleva; nykyinen’ [*prae-esse* ’olla edessä; johtaa’])

→historiallinen preesens

predikaatintäyte →predikatiivi

predikaatti (lat. *praedicatum* ’julistettu, ilmoitettu’ [*praedicare* ’ilmoittaa, julistaa’, pppf. *praedicatus*])

subjektin ohella lauseen toinen, kreikassa persoona- eli finiittimuotoinen pääjäsen, ilmaisee, että joku/jokin toimii, jotakin tapahtuu tai jotakin tehdään.

πάλιν ἠκούσατε [akt. mon. 2. ἀκούω] ὅτι ἐρρέθη [pass. yks. 3. λέγω]

vielä olette kuulleet, että on sanottu (Matt. 5:33).

οὐ παύομεθα [med. mon. 1. παύομαι] ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι, ἵνα πληρωθῆτε [pass. mon. 2. πληρόω] τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ

emme lakkaa rukoilemasta ja pyytämästä teidän puolestanne, että täytyisitte hänen tahtonsa tuntemisesta (oik. hänen tahtonsa tuntemisen suhteen) kaikessa viisaudessa (Kol. 1:9).

predikatiivi (lat. *praedicativus* ’julistava; predikaattiin liittyvä’)

predikaatintäyte, yleensä olla-verbin avulla subjektiin liittyvä määräite, tavallisesti adjektiivi tai substantiivi: vesi on *parasta*, viisain ostokseni oli *polkupyörä*. Kreikan predikatiivilla on →artikkeli tai se on ilman artikkelia; asian merkitystä on aina tapaus tapaukselta hyvä pohtia, kuten lauseissa ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν ja ὁ πατήρ μου γεωργός ἐστιν (vrt. ”my Father is the vinegrower” ja ”my Father is a vinegrower”; ks. Joh. 15:1).

Kreikkalainen (kuten myös heprealainen) lause tulee hyvin toimeen ilman olla-verbiäkin eli →kopulaa, jolloin kyseessä on nominaalilause: καλὸς ὁ νόμος tai ὁ νόμος καλός *laki on hyvä*. Ks. →nominaalilause.

predikatiivinen

Predikatiivisessa eli predikatiivin kaltaisessa asemassa on määrite, joka ei ole attribuutti ja jonka edellä ei ole artikkelia. Esimerkkilause: ἢ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστὶν ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι; *vai onko silmäsi kiero, koska minä olen hyvä?* (Matt. 20:15). Predikatiivinen asema on myös nominaalilauseen subjektin määritteellä, esim. ὁ μὲν νόμος ἅγιος *laki on pyhä* (Room. 7:12) ja μάρτυς γάρ μου ὁ θεός *Jumala on todistajani* (Fil. 1:8). – Predikatiivinen asema ei edellytä olla-verbiä. Vrt. →nominaalilause.

Erittäin tavallista on *partisiipin* predikatiivinen käyttö, ennen muuta *ptc-* ja *gen. abs.* -rakenteissa, esim. lauseessa καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδὼν πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ *hänen ollessaan aterialla talossa monia veronkantajia ja [muuta] syntisiä tuli aterioimaan Jeesuksen ja opetuslasten kanssa* (Matt. 9:10).

Myös eräät pronominit ovat suhteessa pääsanaansa predikatiivisessa asemassa, mm. persoonapronominien genetiivimuoto, esim. ὁ λόγος μου tai μου ὁ λόγος *minun sanani* (ei ὁ μου λόγος, mutta kyllä ὁ ἐμὸς λόγος ja ὁ λόγος ὁ ἐμὸς sekä myös ὁ τοῦ θεοῦ λόγος = ὁ λόγος τοῦ θεοῦ) sekä demonstratiivipronominit οὗτος ja ἐκεῖνος, esim. ἐκείνη ἡ ἡμέρα, ἡ ἡμέρα ἐκείνη *se päivä*. Niin ikään predikatiivisessa asemassa on *hän-/se-*merkityksessä käytetyn αὐτός-sanan genetiivi, esim. ὁ λόγος αὐτῶν ja αὐτῶν ὁ λόγος *heidän sanansa* samoin kuin αὐτός merkityksessä *itse*: αὐτὸς ὁ λόγος, ὁ λόγος αὐτός *sana itse* (mutta attributiivisessa asemassa ὁ αὐτὸς λόγος *sama sana*).

preesens (lat. *praesens* 'läsnä oleva; nykyinen' [*prae-esse* 'olla edessä; johtaa']) aoristin ohella UT:n yleisin tempus, esiintyy kaikissa pääluokissa ja moduksissa, →aspektiltaan →progressiivinen: toiminta esitetään paraikaisena, meneillään olevana. Aoristin tavoin preesensillä on kuitenkin myös gnoominen käyttötapa, esim. τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ *tuuli puhalttaa, missä tahtoo* (Joh. 3:8). Lisäksi preesens voi esiintyä futuurin tehtävässä.

Yleensä preesens suomennetaan preesensillä (paitsi →historiallinen preesens). Kuitenkin tapauksissa, joissa toiminta on käynnistynyt menneisyydessä ja jatkuu edelleen, suomennoksen aikamuoto on perfekti: ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει *Paholainen on tehnyt syntiä alusta alkaen [ja tekee edelleen]* (1. Joh. 3:8).

Taivutuspäätteistä ks. →persoonapäätteet, →primaaripäätteet.
Preesensin aspektia valaisevia esimerkkejä:

κύριε, σῶσον, ἀπολλύμεθα

Herra, pelasta meidät! Olemme hukkumassa (Matt. 8:25)

teonlaatu: prosessiivinen, toiminta meneillään

αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν

pyytäkää [toistuvasti], niin te saatte (Matt. 7:7)

teonlaatu: iteratiivinen

νηστεύω δις τοῦ σαββάτου

paastoon kahdesti viikossa (Luuk. 18:12)

teonlaatu: habituaalinen

κατηργήθητε ἀπὸ Χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε

olette joutuneet eroon Kristuksesta, te, jotka yritätte vanhurskautua lakia noudattamalla (Gal. 5:4)

teonlaatu: konatiivinen

εἰ ἤδει ὁ οἰκοδεσπότης ποία φυλακὴ ὁ κλέπτῃς ἔρχεται

jos talon isäntä tietäisi, mihin aikaan yöstä varas tulee (Matt. 24:43)

teonlaatu: futuurinen.

Huom.: λέγω-verbin preesens esiintyy kerrallisissa yhteyksissä aoristin luonteisesti, esim. ἐξῆλθεν καὶ λέγει αὐτοῖς· τίνα ζητεῖτε; *hän meni ja kysyi heiltä: ”Ketä olette etsimässä?”* (Joh. 18:4).

preesenslaajennin, preesensaffiksi

verbijuuren eteen, sisään tai loppuun tehty lisäys, jonka avulla muodostetaan verbin preesensvartalo. Samassa verbissä saattaa olla kaksikin eri affiksia.

Vain pieni osa kreikan verbejä on sellaisia, että niiden juuresta/vartalosta voidaan suoraan muodostaa preesens; tällaisia ovat mm. λύω *irrottaa*, μένω *jäädä*, παύω *lopettaa*, πείθω *vakuuttaa*, φεύγω *paeta*. Useimmat preesensvartalot on saatu aikaan erilaisin affiksein, laajentimin. Tämän vuoksi muita tempuksia kuin preesensiä ja imperfektiä muodostettaessa verbin perusmuoto on ensin kuorittava puhtaaksi mahdollisista preesensaffikseista, joita ovat erityisesti seuraavat (affiksi alleviivattu):

1)→preesensreduplikaatio, esim. πίπτω < *πι-πτ-ω *pudota, kaatua*, δίδωμι < *δι-δω-μι *antaa*

2) nasaali-infiksi (sisäliite) -μ-/ν-/γ-, esim. λαμβάνω < λα-μ-βαν- (juuri *λαβ-) *ottaa; saada*, τυγχάνω < τυ-γ-χ-αν-ω (juuri *τυχ-) *saa-vuttaa*; molemmissa myös -αν-ν-suffiksi

3) nasaalisuffiksit -v-, -αν- ja (-μι-verbeillä) -vū/vū- tai (vokaalin jälkeen) -vvū/vvū-, esim. πίνω < *πι-v-ω *juoda*, ἀμαρτάνω < *ἀμαρτ-αν-ω *tehdä syntiä*, μανθάνω < μα-ν-θ-αν-ω (sisältää myös nasaali-infiksin -v-, juuri *μαθ-) *oppia*, δείκνυμι < *δεικ-νυ-μι *osoittaa*, ἀπόλλυμι < *ἀπ-ολ-νυ-μι (assimilaatio λν > λλ) *tuhota*, κεράννυμι < *κερα-ννυ-μι *sekoittaa*, ζώννυμι < *ζωσ-νυ-μι (assimilaatio σν > νν) *vyöttää*

4) -(ι)σκ-suffiksi, esim. πιπράσκω < *πι-πρα-σκω *myydä*, μιμνήσκω < *μι-μνη-ισκ-ω (molemmilla myös reduplikaatio) *muistuttaa jtkak jstak*

5) kaikkein tavallisin, jo varhain kadonnut mutta runsaasti jälkiä jättänyt -j-suffiksi, esim. ἀγγέλλω < *ἀγγελ-j-ω *ilmoittaa*, κηρύσσω < *κηρυκ-j-ω *julistaa*, κόπτω < *κοπ-j-ω *lyödä*, κράζω < *κραγ-j-ω *huutaa*, →jod. Huom.: myös denominaaliset supistumaverbit ovat alkuaan j-laajenteisia, kuten *ἀγαπα-j-ω > ἀγαπάω *rakastaa*.

6) -ε-suffiksi, esim. γαμέω < γαμ-ε-ω (vrt. γάμος *häät*) *mennä naimisiin*, δοκέω < δοκ-ε-ω (vrt. δόξα *kunnia* [klass. *luulo*]) *luulla; näyttää jltak*.

Kreikan verbit voi jäsentää eri luokkiin preesenslaajentimien perusteella. Edellä esitettyjen affiksien pohjalta syntyy siten kuusi eri preesensluokkaa.

preesensreduplikaatio

preesensvartalon muodostuksessa verbivartalon eteen lisättävä tavu, joka koostuu vartalon alkukonsonantista ja ι-vokaalista: δί-δωμι *antaa*, τί-θημι (pro *θι-θημι) *panna*, ἵ-στημι (pro *σι-στᾱ-μι) *asettaa, pystyttää*, γίνομαι < γί-γνομαι *tulla, tapahtua*, τίκτω < *τι-τκω (→metateesi) *synnyttää*. Preesensreduplikaatiota esiintyy sekä μι- että ω-verbeillä. Vrt. →perfektireduplikaatio ja →attikalainen reduplikaatio.

preesensvartalo

yksi tempusvartaloista, verbivartalo, jonka pohjalta muodostetaan verbin preesens- ja imperfektimuodot kaikissa pääluokissa. Preesensvartalo saadaan jättämällä pois perusmuodon persoonapäätte (-ω/-ομαι, -μι/-μαι). Preesensvartalon muodostamisesta ks. →preesenslaajennin.

prefiksi

etuliite →affiksi

prepositionaaliadverbit

myös adverbiaaliprepositiot, epäaidot prepositiot, →prepositioiden tavoin toimivat, tavallisimmin genetiivimuotoista pääsanaa edeltävät adverbit, esim. ἐγγύς τῆς πόλεως *lähellä kaupunkia*, ὁ κύριος ἐγγύς *Herra on lähellä*. Jotkin prepositionaaliadverbit esiintyvät myös normaaleina adverbeina, jotkin konjunktioidena. Varsinaisista prepositioista epäaidot eroavat mm. siten, ettei niistä muodosteta yhdysverbejä.

Esimerkkejä:

ἐγγύς <i>lähellä</i>	ἐμπροσθεν <i>edessä, edestä, eteen</i>
ἐνεκεν/ἐνεκα <i>vuoksi, tähden</i>	ἐνώπιον <i>edessä</i>
ἐκτός <i>ulkopuolella</i>	ἔξω <i>ulos, ulkona</i>
ἐπάνω <i>päällä, yli</i>	μεταξύ <i>välissä</i>
ὀπίσω <i>taakse, takaisin</i>	πλήν <i>mutta, kuitenkin; paitsi</i>
ὑποκατώ <i>alla, alle</i>	χωρίς <i>erillään; ilman</i>

Septuagintan vaikutuksesta UT:n kieli suosii heprean puoliprepositioita jäljittelevää prepositionaaliadverbien käyttöä, vaikka asia voitaisiin sanoa yksinkertaisemminkin. Tyypillisiä ovat mm. ”jonkun edessä” -ilmaukset, esim. Matteuksen retorinen οὕτως οὐκ ἔστιν θέλημα ἐμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς [ἵνα ἀπόληται – –] ”näin ei ole tahto teidän taivaallisen Isänne edessä [että hukkaan joutuu – –]” (Matt. 18:14); vrt. heprean *רצון לִפְנֵי יְהוָה* ”(hyvä) tahto isänne edessä”. Asiallisesti saman sisältää yksinkertaisempi ilmaus τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς [ἵνα μὴ ἀπόληται – –].

prepositiot (lat. *praepositio* ’edelle asettaminen; etusija; prepositio’ [*prae-ponere* ’asettaa eteen’])

pääsanaa edeltävät liitepartikkelit, esim. suomessa *yli* odotusten (vrt. postpositio: riman *yli*).

Kreikan prepositiot, joista useimmat olivat alun perin itsenäisiä adverbeja, jakautuvat varsinaisiin eli aitoihin (esim. ἀπό, ἐπί) ja epäaitoihin (esim. ἄχρις, μεταξύ). Jälkimmäisille – joista käytetään myös nimitystä →prepositionaaliadverbit – on ominaista, etteivät ne esiinny yhdysverbien alkuosana.

Varsinaisia prepositioita käytetään →obliikvisijojen – genetiivin, datiivin ja akkusatiivin – kanssa, ei nominatiivin kanssa. Osa prepositioista esiintyy pelkästään yhden sijamuodon, osa kahden, osa kolmen eri sijamuodon kanssa. Sijamuodon vaihtuessa vaihtuu normaalisti myös preposition merkitys. Vokaaliloppuisten prepositioiden loppuvokaali elidoituu (→elisisio), jos seuraava sana on vokaali-/diftongialkuinen (poikkeuksina περί ja πρό). Jos sana lisäksi alkaa

/h/:lla, edeltävä →klusiili aspiroituu (koskee prepositioita ἀντί, ἀπό, ἐπί, κατά ja μετά: ἀνθ', ἀφ', ἐφ', καθ', μεθ').

Hyvin tavallisia ovat yhdyssanat (→*composita*), joiden alkuosana on prepositio, välistä kaksikin. Toisinaan prepositio on pelkästään pleonastis-retorinen, toisinaan se muuttaa kantasanan merkitystä huomattavastikin:

εἰσερχομαι εἰς: εἰσῆλθεν παλιν εἰς συναγωγὴν (Mark. 3:1)

ἔρχομαι εἰς: ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν (Matt. 12:9).

Lauseet ovat sisällöltään identtiset: Jeesus meni synagogaan.

ἴστημι *asettaa, pystyttää* – μεθ-ἴστημι *siirtää* (vrt. metastaaasi 'siirtymä')

ἀλλάσσω *muuttaa* – ἀπο-κατ-ἀλλάσσω *tehdä sovinto*.

UT:n syntyaikoina kieli oli kehittymässä kohti kasvavaa prepositioiden käyttöä: prepositio lisättiin, vaikka sijamuoto yksinkin olisi riittänyt. Preposition merkitys saattoi jopa korostua sijamuodon kustannuksella. Niinpä (nykykreikasta kadonnut) datiivi alkoi menettää asemiaan prepositio + akkusatiivi -yhdistelmille. Toisaalta prepositioilmaukset eivät ole aina helppoja tulkita. Päänvaivaa aiheuttavat välistä mm. ἐπί, κατά ja πρὸς. Yksityiskohtana mainittakoon, että εἰς on muodostunut prepositiosta ἐν (*ἐν-ς > εἰς), joka alkuaan järjestyi akkusatiivilla ja tarkoitti 'jonnekin'.

UT:ssa esiintyvät varsinaiset prepositiot (käyttöesimerkkejä tilasyistä vain vähän) ovat:

ἀμφί	vain etuliitteenä <i>ympäri</i> , esim. ἀμφι-έννυμι <i>pukea ympärille, vaatettaa</i>
ἀνά, ἀν'	+ akk. vain tietyissä sanonnoissa, esim. ἀνὰ μέσον <i>keskeltä</i> , ἀνὰ μέρος <i>kukin vuorollaan</i>
ἀντί, ἀντ', ἀνθ'	+ gen. <i>vastapäätä; sijasta, puolesta</i> : ἀντὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ <i>isänsä sijasta</i>
ἀπό, ἀπ', ἀφ'	+ gen. <i>pois jkn luota / jstak, -stal/-stä, -lta/-ltä</i> : ἀπὸ τῶν νεκρῶν <i>kuolleista</i> , ἀπὸ τοῦ φόβου <i>pelosta, pelon vuoksi</i>
διὰ, δι'	+ gen. <i>läpi, kautta, välityksellä; tähden</i> : διὰ τοῦ προφήτου <i>profeetan välityksellä</i> + akk. <i>välitse; tähden, vuoksi</i> : διὰ τὸν προφήτην <i>profeetan vuoksi</i>
εἰς	+ akk. <i>sisään jhk</i> : εἰς τὸ μνημεῖον <i>hautaan</i>
ἐκ, ἐξ	+ gen. <i>sisältä, -stal/-stä</i> liikkuva sigma: ἐξ οἴκου, mutta ἐκ τοῦ οἴκου <i>talosta</i>

- ἐν (ἐγ-, ἐλ-, ἐμ-) + dat. *jossakin, -ssa/-ssä, -lla/-llä*: ἐν σαρκί *lihassa*, ἐν χειρί *kädellä*, ἐν τῷ ὄρει *vuorella*
- ἐπί, ἐπ', ἐφ' + gen. *päällä, -lla/-llä, luona; perusteella; yli; eteen; aikana*: ἐπὶ τῶν νεφελῶν *pilvien päällä*
 + dat. *päällä, yläpuolella; yli; edessä, luona; perusteella*: ἐπ' ἐλπίδι *toivossa / toivon varassa*
 + akk. *yli, päällä, päälle; luo, johonkin; vastaan; aikana*: ἐπὶ τὸ τελώνιον *tulliasemalla/-lle*
- κατά, κατ', καθ' + gen. *alas; vastaan*: κατὰ τοῦ κρημνοῦ *alas jyrkännettä*, κατὰ τοῦ νόμου *vastoin lakia*
 + akk. *pitkin, kautta; alas, luo; mukaan, mukaisesti; nähden*: κατὰ τὸν νόμον *lain mukaan*
 κατὰ toimii myös genetiivin kiertoilmauksena: ἡ καθ' ἡμῶν ἐλπίς *toivomme*, →akkusatiivi
- μετά, μετ', μεθ' + gen. *kanssa, joukossa*: μεθ' ἡμῶν *kanssamme*
 + akk. *jälkeen, kuluttua*: μετὰ τοῦτο *tämän jälkeen*
- παρά, παρ' + gen. *luota, -lta/-ltä*: παρὰ τοῦ Καίσαρος *keisarin luota, keisarilta*
 + dat. *luona, -lla/-llä, äärellä; edessä*: παρὰ τῷ θεῷ *Jumalan luona/edessä*
 + akk. *luo, viereen, -lle, -lla/-llä; vieressä; ohi, vastoin; (vertailussa) kuin*: παρὰ τοὺς πόδας *jalkojen juureen*
- περί + gen. *-sta/-stä; puolesta, hyväksi; koskien*: λέγειν τοῖς ὄχλοις *περὶ Ἰωάννου puhua kansalle Johanneksesta*
 + akk. *ympäri, ympärillä, -lla/-llä; vaiheilla (ajasta)*: περὶ τὸν τράχηλον *kaulan ympärillä/-lle*
- πρό + gen. *edessä, edellä, eteen; ennen*: πρὸ πάντων *ennen kaikkea*
- πρός + gen. *puolesta, hyväksi* (UT:ssa vain Ap. t. 27:34)
 + dat. *lähellä, luona*: πρὸς τῷ ὄρει *vuoren luona*
 + akk. *-lle, luo, kohti, luona; kohtaan, vastaan; mukaan; suhteen*: πρὸς τὴν ῥίζαν *juurelle/-lla*
- σύν (συ-, συγ-, συλ-, συμ-) + dat. *kanssa, seurassa; ja*: σὺν αὐτῇ *hänen kanssaan*

ὑπέρ	+ gen. <i>puolesta, tähden; -stal/-stä</i> : ὑπέρ τῶν ἀμαρτιῶν <i>syntien tähden</i> + akk. <i>yli; enemmän kuin</i> : ὑπέρ δύνάμιν <i>yli voimien</i>
ὑπό	+ gen. ilmaisee agenttia: πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ <i>Saatanan kiusaama</i> + akk. <i>alla, alle</i> : ὑπὸ τὸν οὐρανόν <i>taivaan alla/alle</i> .

Esimerkkejä substantivoiduista / adjektiiviattribuuttina käytetyistä prepositioilmauksista (ks. myös →artikkeli):

οἱ σὺν αὐτῷ [ὄντες] ”hänen kanssaan olevat/olleet”, *hänen toverinsa*
τὰ κατ’ ἐμέ [πράγματα] ”minua koskevat asiat, mitä minuun tulee”,
tilanteeni
ὁ καρπὸς τῆς δικαιοσύνης ὁ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ”vanhurskauden hedelmä, nimittäin Jeesuksen Kristuksen välityksellä tuleva”, *Jeesuksen Kristuksen aikaansaama vanhurskauden hedelmä* (ks. Fil. 1:11).

primaaripäätteet

kreikan persoonapäätteiden toinen ryhmä sekundaaripäätteiden ohella. Primaaripäätteitä käytetään indikatiivin presensissä sekä futuuri- ja konjunktiiivimuodoissa (futuuri- ja konjunktiiivimuodoissa μι-verbeillä on ω-verbien päätteet). Sekundaaripäätteet ovat käytössä imperfektissä, indikatiivin aoristissa ja pluskvamperfektissä (viimeksi mainitussa vasta kielihistoriallisen kehityksen lopputuloksena) sekä lisäksi optatiivissa (jossa aktiivissa yks. 1. pers:n päätte on useimmiten -μι). Aktiivin perfektin persoonapäätteistä ks. →perfekti.

Oheisessa taulukossa, joka sisältää myös sekundaaripäätteet, ei ole erikseen merkittynä →passiivia, joka kielihistoriallisesti myöhäsyntyisenä käyttää aoristissa aktiivin, muissa tempuksissa mediumin päätteitä.

	Aktiivi primaaripäätteet		sek.	Mediumi	
	μι-konj.	ω-konj.		prim.	sek.
yks. 1.	-μι	-ω	-ν	-μαι	-μην
2.	-ς	-εις	-ς	-σαι/-η	-σο/-ου
3.	-σι(ν)	-ει	– (*-τ)	-ται	-το
mon. 1.	-μεν	-ο-μεν	-μεν	-μεθα	-μεθα
2.	-τε	-ε-τε	-τε	-σθε	-σθε
3.	-(ᾱ)σιν	-ουσι(ν)	-ν/-σαν	-νται	-ντο
	< *-(ε)ντι	< *-ο-ντι			

Huom. 1) ω -konjugaation primaaripäätteiden aktiivin yksikkömuodoissa teemavokaali ja persoonapäätte ovat erottamattomasti toisiinsa sulautuneina. Monikon 3. pers:ssa teemavokaali on kokenut sijaispidennyksen $o > ou$.

Huom. 2) Eräissä länsikreikkalaisissa murteissa mon. 1. pers:n päätte oli $-\mu\epsilon\varsigma$ (vrt. lat. *-mus*).

Huom. 3) Aktiivin sekundaaripäätteiden 1. pers:n likvidapäätte $-v$ on \rightarrow tavunmuodostava, vrt. \rightarrow ensimmäinen aoristi.

Huom. 4) Mediumin yks. 2. pers:n temaattisen konjugaation $-\eta/-ou$ -päätteet ovat supistumatulos vokaalien välisen sigman kadottua ($*-\epsilon-\sigma\alpha\iota/*-\epsilon-\sigma o$).

Ks. myös \rightarrow persoonapäätteet.

primaaritempukset

päätempukset, indikatiivin preesens, futuuri ja perfekti = aikamuodot, joiden muodostuksessa ei käytetä augmenttia; vrt. sekundaari- eli historialliset eli \rightarrow augmenttitempukset

pro (vrt. kr. $\pi\rho\acute{o}, \pi\rho\acute{o}\tau\epsilon\rho\omicron\nu$)

lat. prepositio 'edessä, eteen; puolesta', etuliitteenä 'esi-, esiin, eteenpäin; puolesta; asemesta'

progressiivinen (lat. *progressivus* 'etenevä' [*pro-gredi* 'kulkea eteenpäin, edetä']) etenevä, edistynä (toiminta), \rightarrow aspektin (presensvartalon) yleisluonteinen kuvaus, vrt. teonlaatua kuvaava \rightarrow prosessiivinen

prohibitiivinen (lat. *prohibitivus* 'torjuva; kieltävä' [*pro-hibere* 'torjua; kieltää'])

mm. prohibitiivinen \rightarrow konjunktiiivi, kieltoa ilmaiseva konjunktiiivi, jossa kielto-sanana on $\mu\eta$, tempuksena aoristi. Konjunktiiivin aoristia käytetään \rightarrow imperatiivin aoristin asemesta yksikön ja monikon toisen persoonan kielloissa: $\mu\eta$ $\phi\acute{\alpha}\gamma\eta\varsigma$ *älä syö*, $\mu\eta$ $\phi\acute{\alpha}\gamma\eta\tau\epsilon$ *älkää syökö*. \rightarrow Imperatiivissa toisen persoonan kieltoja ilmaistaan ainoastaan presensillä, ei aoristilla: $\mu\eta$ $\epsilon\sigma\theta\iota\epsilon$ *älä syö*, $\mu\eta$ $\epsilon\sigma\theta\acute{\iota}\epsilon\tau\epsilon$ *älkää syökö*.

prokliittinen (kr. $\pi\rho\omicron\kappa\lambda\iota\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ 'eteenpäin nojaava' [$\pi\rho\omicron\kappa\lambda\acute{\iota}\nu\omega$ 'nojata eteenpäin'])

prokliittinen sana: sana, joka lyhyytensä vuoksi ei saa omaa aksenttia vaan nojaa seuraavaan sanaan. Prokliittisiä sanoja ovat artikkelin muodot $\acute{o}, \acute{o}\acute{\iota}, \acute{\eta}, \acute{\alpha}\acute{\iota}$, prepositiot $\acute{\epsilon}\nu, \acute{\epsilon}\kappa/\acute{\epsilon}\xi, \acute{\epsilon}\iota\varsigma$, konjunktiot $\acute{\epsilon}\iota$ ja $\acute{\omega}\varsigma$ sekä kielto sana $\acute{o}\upsilon/\acute{o}\upsilon\kappa/\acute{o}\upsilon\chi$ (lauseen lopussa $\acute{o}\upsilon$ saa aksentin: $\acute{o}\upsilon\acute{\nu}$). \rightarrow Enkliittistä sanaa edeltävä prokliittinen sana saattaa tilanteen mukaan saada aksentin: $\acute{\epsilon}\acute{\iota} \tau\acute{\iota}\varsigma \acute{\epsilon}\chi\epsilon\iota$ (mutta $\acute{\epsilon}\acute{\iota} \tau\acute{\iota}\varsigma \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota$).

prolatiivi (lat. *casus prolativus* 'etenemisen sija', *prolativus* 'etenemiseen liittyvä' [*pro-ferre* 'tuoda esiin; viedä eteenpäin; edetä', pppf. *prolatus* 'esiin tuotu']) suomen ”16. sijamuoto”, jäänyt elämään muutamissa vakiintuneissa ilmauksissa, kuten maitse, meritse, maanteitse, postitse. Niistä käy selville prolatiivin adverbialinen luonne: prolatiivi ilmaisee tietä tai välinettä jolla liikkua (tai lähettää jotakin).

pronominaaliadjektiivit → indefiniittipronominit

pronominit (lat. *pro* + *nomen, nominis* 'nimi')

sanoja, jotka viittaavat toiseen sanaan tai asiaan: taloa rakennettiin vuosia, mutta nyt *se* vihdoinkin on valmis

proparoksytonon

sana, joka saa kolmannelle tavulla lopusta lukien (= antepenultima) akuutin: δίκαιος, εὐσέβεια, vrt. → oksytonon ja → paroksytonon, ks. myös → barytona

properispomenon

sana, jonka viimeistä edellisellä tavulla on sirkumfleksi, esim. Ἰουδαῖος, vrt. → perispomena, ks. myös → barytona

proprit (lat. *proprius* 'varsinainen; oma; yksilöllinen')

erisnimet, → appellatiivit

prosessiivinen (lat. *processivus* 'etenemistä ilmaiseva' [*pro-cedere* 'astua esiin; edetä'])

etenevä, eteenpäin vievä (toiminta), → teonlaadun luonnehdinta (vrt. → aspektia kuvaava laajempi ”progressiivinen”)

prospektiivinen (lat. *prospectivus* 'näköalaa/näkymää koskeva' [*pro-spectare* 'katsella, tähtystellä'])

tulevaisuuteen suuntautuva, tulevaisuutta koskeva

protasis (kr. πρότασις [*προ-τείνω* 'asettaa eteen'])

premissi, päälausetta edeltävä tai seuraava → konditionaali- eli jos-lause: *jos käyt kaupassa*, osta samalla omenia (vrt. → apodosis)

psiloosi (kr. ψίλωσις 'paljaaksi repiminen' [ψιλός 'paljas, alaston'])

varsinkin itäjoonian murteille ominainen, koineeseen omaksuttu ja nykykreikkaan siirtynyt kreikan äännehistorian ilmiö, jossa sananalkuinen /h/

jätettiin lausumatta (esim. ὑμεῖς pro ὑμεῖς). H-henkäyksen tallentuminen on 200–100-luvulla eKr. vaikuttaneiden aleksandrialaiden filologien ansiota: merkitsemällä *spiritus asperin* ja *spiritus leniksen* he säilyttivät oikeaksi katsomansa klassisen ääntämyksen. Ks. →spiritukset.

punktuaalinen (lat. *punctum* 'pisto; piste; tuokio')
pisteenomainen, kerrallinen, hetkellinen, ks. →teonlaatu

puolivokaali

äänne, jolla on konsonantin ja vokaalin ominaisuuksia, suomessa /j/ ja /v/ (mukaan lasketaan usein myös /h/), kreikassa →digamma ja →jod

pääjäsen

lauseen pääjäsenet ovat tavallisimmin subjekti ja predikaatti

päälause

lause, joka ei ole alisteinen jollekin toiselle lauseelle: *tunnustan kaiken*, vaikka se kirpaisee; vrt. →hallitseva lause

pääluoikat (lat. *genera verbi*, kr. διαθέσεις, engl. "voices")

→diateesit (= verbien jakautuminen pääryhmiin sen mukaan, onko subjekti toimija (→aktiivi), toiminnan kohde eli →patientti (→passiivi) vai samanaikaisesti sekä toimija että toiminnan kohde (→mediumi)

UT:n tavallisin pääluoikka on aktiivi, jolla on 20 696 esiintymää. Mediumin esiintymiä on 3 500, passiivin 3 933 (DBW, s. 410).

pääsana

sana, johon nähden toinen sana on alisteisessa asemassa, esim. lauseessa *tulipa kaunis päivä* sana "kaunis" on alisteinen sanalle "päivä", joka puolestaan on adjektiivin "kaunis" pääsana; lauseessa *tapasin hänet pian lähdettyäni* sana "tapasin" on lähdettyäni-sanan pääsana.

päätempukset, primaaritempukset

indikatiivin presens, futuuri ja perfekti; vrt. sekundaari- eli historialliset eli →augmenttitempukset

pääverbi

tavallisimmin = predikaatti

re-, red-

lat. etuliite 'takaisin; vuorostaan; uudestaan' tai merkitys on kalvennut

reduplikaatio (lat. *reduplicatio*, '(uudestaan)kahdennus' [*re-* + *duplex* 'kaksinkertainen'])

tiettyjen tempusvartaloiden (prees., aor., perf.) mutta myös joidenkin nomini-
vartaloiden muodostuksessa tarvittava *ι-/ε-*vokaalista muodostuva lisätavu. Ks.
tarkemmin →preesensreduplikaatio (δί-δωμι), →perfektireduplikaatio (δέ-
δωκα) ja →attikalainen reduplikaatio (ἀγ-αγ- < ἄγ-ω, ἀκ-ηκο- < ἀκούω).

refleksiivipronominit (lat. *reflexivus* 'heijastava' [*re-flectere* 'kääntää taaksepäin; heijastaa'])

itsekohtaiset pronominit, kuten lauseissa emme elä vain *itsellemme* ja tunne *itsesi*
(γυνῶθι σεαυτόν)

Kreikan refleksiivipronominit ovat kaksiosaisia: alkuosa muodostuu yksikössä persoonapronominien akkusatiivin ἐμ-/σε-/ἐ-elementistä, jälkiosa pronominista αὐτός; monikossa kaikki persoonat ovat ἐ-alkuisia. Refleksiivipronomineista (kuten →resiprookkipronoministakin) esiintyy ainoastaan genetiivi-, datiivi- ja akkusatiivimuotoja, minkä vuoksi perusmuodoksi annetaan genetiivi, esim. ἐμαυτοῦ.

Nominatiivissa käytetään sanaa αὐτός, esim. αὐτὸς ἐγώ *minä itse*.

	yks. 1.	yks. 2.	yks. 3.	mon. 1., 2., 3.
nom.	–	–	–	–
gen.	ἐμαυτοῦ/-ῆς/-οῦ	σεαυτοῦ/-ῆς/-οῦ	ἐαυτοῦ/-ῆς/-οῦ	ἐαυτῶν
dat.	ἐμαυτῶ/-ῆ/-ῶ	σεαυτῶ/-ῆ/-ῶ	ἐαυτῶ/-ῆ/-ῶ	ἐαυτοῖς/-αῖς/-οῖς
akk.	ἐμαυτόν/-ήν/-ό	σεαυτόν/-ήν/-ό	ἐαυτόν/-ήν/-ό	ἐαυτούς/-άς/-ά

Esimerkkejä:

ἄλλους ἔσωσεν, **ἐαυτόν** οὐ δύναται σῶσαι

muuta hän on auttanut, itseään hän ei kykene auttamaan (Mark. 15:31)

μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ· πλὴν ἐφ' **ἐαυτὰς** κλαίετε

älkää minua itkekö, itkekää itseänne (Luuk. 23:28).

Monikollista refleksiivipronominia voidaan käyttää myös →resiprookkipronominin ἀλλήλων tehtävässä:

λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε εἰς ἑαυτούς [=εἰς ἀλλήλους]
ottakaa tämä ja jakakaa keskenänne (Luuk. 22:17).

rektio (lat. *rectio* 'ohjaus' [*regere* 'ohjata, hallita'], vrt. *rex* 'ohjaaja, hallitsija, kuningas')

yhteen kuuluvien sanojen määrämuotoisuus: *seuraa minua* (ei esim. seuraa minulta), kreikaksi ἀκολουθεῖ μοι (ei μου eikä με); →kongruenssi

relatiivilauseet

→relatiivipronominilla alkavat sivulauseet, kuin korrelaattia määrittävät attributit. Korrelaatti voi olla yksilöity ("tähti, jonka tietäjät olivat nähneet, kulki heidän edellään") tai yleistävä, geneerinen ("se/jokainen, joka näkee tähden..."). Yksilöidyssä tapauksessa relatiivipronomini on enimmäkseen ὅς (harvemmin ὅστις, joka alkuperäiseltä merkitykseltään on 'jokainen joka'), ja predikaatti on indikatiivissa (joskus myös imperatiivissa). Yleistävässä tapauksessa on kaksi mahdollisuutta: ὅς/ὅστις + indikatiivi tai – yleistävän ajatuksen vahvistamiseksi – ὅς/ὅστις + ἄν (koineessa vaihtoehtoisesti myös ἐάν) + konjunktiiivi (presens tai aoristi). Kummassakin tapauksessa yleistystä voidaan vielä tehostaa pronominaaliadjektiivilla πᾶς.

ἐπιμαρτυρῶν ταύτην εἶναι ἀληθῆ χάριν τοῦ θεοῦ εἰς ἣν στήτε.

"todistaen sen olevan Jumalan todellista armoa, jossa seisokaa"

KR92: *vakuutan, että se armo, jossa te elätte, on todella Jumalan armoa. Pysykää siinä lujina!* (1. Piet. 5:12)

πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους – –
 ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ

jokainen, joka kuulee nämä sanani, vertautuu järkevään mieheen (Matt. 7:24)

καὶ ἔσται πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου σωθήσεται
ja tapahtuu, että jokainen, joka huutaa avuksi Herran nimeä, pelastuu
 (Ap. t. 2:21).

Lentävän lauseen "sille, jolla on, annetaan" synoptiset paralleelit eroavat yksityiskohdissa kuvaavasti toisistaan:

ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ (Matt. 13:12)

ὃς γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ (Mark. 4:25)

ὃς ἂν γὰρ ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ (Luuk. 8:18).

Kuten edellisistä ja seuraavista esimerkeistä käy ilmi, yleistävä relatiivilause viittaa tulevaan yksittäiseen tai toistuvaan toimintaan ja on luonteeltaan konditionaalinen, mitä ἐάν vielä korostaa:

ὁ τι ἂν προσδαπανήσης ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με ἀποδώσω σοι

mitä lisäkuluja sinulle aiheutuukin, korvaan ne palatessani (Luuk. 10:35)

ὅς δ' ἂν πίη ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα

kuka ikinä juo vettä, jota minä hänelle annan, ei ole milloinkaan janoissaan (Joh. 4:14)

ὅς γὰρ ἔαν [Luuk. 9:24 ἂν] θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν

joka tahtoo / jos joku tahtoo pelastaa elämänsä, hävittää sen (Matt. 16:25)

νῦν. ἔαν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκώπτει

jos joku liikkuu päiväsaikaan, hän ei kompastu / ken liikkuu – ei kompastu (Joh. 11:9).

Lisäksi koineessa on mahdollista ilmaista menneen ajan toiminnan iteraatiivisuutta ἂν-partikkelin ja augmenttitempuksen avulla:

καὶ ὅσοι ἂν ἥψαντο αὐτοῦ ἐσώζονται

ketkä tahansa / kaikki, jotka koskettivat häntä, paranivat (Mark. 6:56).

relatiivipronominit (lat. *relatus* 'jhk viittaava', pppf. [*re-ferre* 'tuoda takaisin; viitata jhk'])

relatiivilauseen aloittavat pronominit *joka*, *mikä*, kreikassa tavallisimin ὅς–ἥ–ὅ. Helppo erottaa artikkelista: kaikissa taivutusmuodoissa on *spiritus asper*, ja kaikki taivutusmuodot saavat aksentin.

Relatiivipronominilla on myös laajempi muoto ὅστις–ἥτις–ὅτι (ὅς + τις jne.) *jokainen joka*. Sen molemmat osat taipuvat normaaliin tapaan, esim. yks. dat. ᾧτινι (mask./ntri) ja mon. nom./akk. ἅτινα (ntri). Yksikön genetiivillä (mask./ntri) on myös rinnakkaismuoto ὅτου, esim. ilmauksessa ἕως ὅτου *siihen asti kun*. UT:ssa ὅστις merkitsee käytännössä useimmiten samaa kuin ὅς ja esiintyy miltei vain monikon nominatiivissa.

Toisin kuin suomessa, relatiivipronomin ei välttämättä tarvitse seurata välittömästi korrelaattia eikä noudattaa tiukasti korrelaatin kieliopillista sukua; riittää, että se noudattaa asiallista sukua tai lukua (→*constructio ad sensum*):

ἵνα γέννησθε ἄμεμπτοι – – μέσον γενεᾶς [fem. yks.] σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης [διαστρέφω], ἐν οἷς [mask. mon.] φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ

että olisitte moitteettomat – – kieron ja nurjan sukukunnan keskellä, joiden joukossa / missä te loistatte niin kuin tähdet maailmassa (Fil. 2:15)

ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς [mon.] ὑπάρχει, ἐξ οὗ [yks.] καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν
meillähän on yhdyskuntamme taivaissa, josta / – – taivaissa. Sieltä me myös odotamme pelastajaksi Herraa Jeesta Kristusta (Fil. 3:20)

ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου [ntri] Τόπον [mask.], ὃ [ntri] λέγεται Ἑβραϊστὶ Γολγοθα
tarkoitus ilmeisesti on sanoa: hän meni paikkaan nimeltä Pääkallo, joka hepreaksi on Golgota (Joh. 19:17)

δέξασθε καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶν ῥῆμα θεοῦ
ottakaa vastaan myös Hengen miekka, joka on Jumalan sana (Ef. 6:17).

Relatiivipronominilla voi olla myös itsenäistä, demonstratiivipronominin merkitystä:

δι' ἣν αἰτίαν ἀναμνήσκω σε
tästä syystä muistutan sinua (2. Tim. 1:6).

→Semitisminä voidaan pitää relatiivipronominiin viittaavan, kreikan kannalta tarpeettoman αὐτός-sanan lisäämistä relatiivilauseeseen, esim. γυνή, ἥς εἶχεν τὸ θυγάτριον αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, sananmukaisesti ”nainen, jonka hänen tyttärellä oli saastainen henki” (Mark. 7:25).

Relatiivipronominia käytetään lisäksi μέν- ja δέ-partikkelien kanssa demonstratiivisessa merkityksessä ’tämä’, kun on puhe kahdesta osapuolesta: ὃς μέν – ὃς δέ *tämä – tuo*, esim. ἀπῆλθον ὃς μέν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὃς δέ ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ, οἱ δέ λοιποὶ – *he menivät pois, yksi pellolleen, toinen kaupolleen, toiset taas* (Matt. 22:5,6). Ilmaisutapa esiintyy myös variantteina, esim. ὃς μέν – ἄλλος δέ (1. Kor. 12:8) tai niin, että vain jälkiosa säilyy: καὶ ἐδίδουν αὐτῷ ἐσφυρνισμένον οἶνον· ὃς δέ οὐκ ἔλαβεν *he koettivat antaa hänelle mirhansekaista viiniä, mutta hän ei huolinut sitä* (Mark. 15:23). Vastaava joskaan ei yhtä yleinen ilmaus on artikkelin kanssa muodostettu ὁ μέν – ὁ δέ.

Päätesarjataulukko (nom. – gen. – dat. – akk.):

	maskuliini	feminiini	neutri
yks.	ὁ – οὗ – ὃ – ὅν	ἡ – ἥς – ἥ – ἥν	ὁ – οὗ – ὃ – ὅ
mon.	οἱ – ὧν – οἷς – οὓς	αἱ – ὧν – αἷς – ἄς	ἃ – ὧν – οἷς – ἄ

Ks. myös →attraktio.

resiprookkipronomini (lat. *reciprocus* ’samaa tietä palaava; vastavuoroinen’) vastavuoroisuutta ilmaiseva pronomini, jolla ei ole nominatiivimuotoa kuten ei refleksiivipronominillakaan: he saivat *toisensa*. Kreikassa monikollinen, perus-

muoto ἀλλήλων. Myös →refleksiivipronominin monikkomuotoja (ἐαυτῶν jne.) voidaan käyttää resiprookkipronominin tehtävässä.

Päätesarja (gen. – dat. – akk.):

ἀλλήλων – ἀλλήλοις/-αις/-οις – ἀλλήλους/-ας/-α

ἐξομολογεῖσθε οὖν ἀλλήλοις [= ἐαυτοῖς] τὰς ἁμαρτίας καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων [= ἐαυτῶν] ὅπως ἰαθῇτε

tunnustakaa siis syntinne toisillenne ja rukoilkaa toistenne puolesta, jotta parantuisitte (Jaak. 5:16)

resultatiivinen (lat. *resultativus* 'seurausta ilmaiseva' [*re-sultare* 'hyppiä takaisin; seurata jstak'])

seurausta/tulosta ilmaiseva, →aspekti, →teonlaatu

retorinen (kr. ῥητορικός 'puhetaitoon, puheen tehokeinoihin liittyvä' [ῥητώρ 'puhujat'])

Retorinen kysymys esittää johdattelevan väitteen varsinaisesti vastausta odottamatta:

ἄρα οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω πόρνης μέλη;
ottaisinko siis Kristuksen jäsenet ja tekisin ne porton jäseniksi? (1. Kor. 6:15).

rinnastuskonjunktiot

rinnasteisia lauseita, lauseenosia tai sanoja toisiinsa liittävät konjunktiot, esim. καί *ja*, ἢ *vai*, ἀλλά *mutta*, vaan

sampi (σαμπῖ < ὡς ἂν πῖ 'ikään kuin pii'),

Ლ, eräiltä Vähän-Aasian paikkakunnilta, mm. Efesoksesta, tavattu s-äännettä edustanut kirjain, jonka oikea nimi ja alkuperä jäävät arvoitukseksi; nimi "sampi" on perua vasta myöhäiseltä bysanttilaisajalta. Kirjain muistuttaa kyljelleen käännettyä "isopoikkiviivaista" π:tä. Käyttöön se on jäänyt ainoastaan lukuarvon 900 merkkinä. Ks. →aakkoset.

san →aakkoset

sanaliitto

kaksi kiinteästi yhteen kuuluvaa sanaa, jotka eivät kuitenkaan muodosta yhdys-sanaa, esim. ”olen kuullut”, ”kaikin mokomin”

sanaluokat

kielen sanojen jakaminen eri luokkiin taipumisen/taipumattomuuden tai merkityksen perusteella. Taipuvia ovat nominit ja verbit, taipumattomia partikkelit. Merkityksen mukaan sanat jakautuvat substantiiveihin, adjektiiveihin, pronomineihin, lukusanoihin ja verbeihin sekä partikkeleihin.

Sanaluokka ei ole aina yksiselitteinen suure, ja se voi myös vaihdella asia-yhteyden mukaan: vrt. sopimus on *tehtävä* heti ja *tehtävä* on haastava.

sanavartalo →vartalo

seka-aoristit

aoristimuotoja, jotka koostuvat vahvan aoristin (= temaattisen eli 2. aoristin) vartalosta ja heikon eli sigma-aoristin (= 1. aoristin) päätteistä, kuten εἶδαν pro εἶδον (akt. ind., ὁράω) *he näkivät*, εἶπαν pro εἶπον (akt. ind. λέγω) *he sanoivat*, εἶπατε pro εἶπετε (akt. imp.) *sanokaa*, εἶπας (myös aksentti 1. aor:n mukainen) pro εἰπών (akt. part.) *sanova, sanoen*, ἦλθαν pro ἦλθον (akt. ind.) ἔρχομαι *tulla, mennä*. Kaatua-verbin πίπτω 2. aor:n -σ-loppuinen vartalo πεσ- (< *πετ-) suorastaan kutsuu taivuttamaan verbiä 1. aor:n mukaan: ἔπεσα pro ἔπεσον *kaaduin*.

Seka-aoristeja esiintyi εἶπ- ja ἐνεγκ-vartaloista jo klassisena aikana, mutta kuten UT:stakin voi havaita, ilmiö vahvistui hellenistisenä aikana. Lopputuloksena ovat →nykykreikan yhteiset, voittopuolisesti 1. aoristista periytyvät persoonapäätteet -α-εξ-ε, -αμε-ατε-αν niin akt. ind. impf:ssä kuin akt./pass. ind. aor:ssakin. Kuitenkin – kuten päätesarjasta voi havaita – yks. 2. pers:ssa on 2. aor:n (ja impf:n) teemavokaali ε pitänyt pintansa (3. pers:ssa kumpikin aoristi sisälsi sen alun alkaenkin).

sekavartaloiset verbit

verbejä, joiden verbijuuren aspekti on niin ”kivettynyt”, ettei siitä voi johtaa toisenlaista aspektia ilmaisevaa tempusvartaloa. Yksi esimerkki aspektisidonnaisesta verbistä on φέρω *kantaa*, jonka φεω-juuresta ei voi muodostaa muuta tempusvartaloa. Vastaavasti kantamisen ajatuksen sisältävään verbijuureen ἐνεγκ- on siinä määrin iskostunut aoristin aspekti, ettei ἐνεγκ- voi toimia preesensvartalona. Niinpä nämä kaksi, joilla ei etymologisesti ole mitään tekemistä keskenään, täydentävät toisiaan (ns. suppletivismi, vrt. lat. *suppletivus* ’täydentävä’ [*supplere* ’lisätä, täydentää’]), joten esim. ἦνεγκον-muodon

perusmuotona esitetään φέρω. – Vrt. vastaavasti latinan *fero, tuli, latum, ferre* 'kantaa, tuoda', jossa kreikan φέρω ja latinan *fero* vastaavat toisiaan (mutta eivät enää ἐνεγκ- ja *tuli*).

Seuraavassa UT:ssa esiintyvät ”työparit” esiintymistempuksissaan:

perusmuoto	akt./med. fut.	akt. aor.	akt. perf.	pass. aor.
αίρῶ <i>ottaa</i>	ἔλῶ (sup.fut.) έλ-	εἶλον έλ-		
ἔρχομαι <i>tulla, mennä</i>	ἐλεύσομαι *ἐλευθ-σ-	ἦλθον ἐλθ-	ἐλήλυθα ἐλυθ-	
ἐσθίω <i>syödä</i>	φάγομαι φαγ-	ἔφαγον φαγ-		
λέγω <i>sanoa</i>	ἔρῶ (sup.fut.) *Fερ-	εἶπον *Fεπ-	εἶρηκα *Fε-Fεη-	ἐρρέθην *Fρε-/Fεη-
ὁράω <i>nähdä</i>	ὄψομαι ὀπ-σ- > ὀψ-	εἶδον ἰδ-	έώρακα *Fε-Fορ-	ὠφθην ὀφθη-
τρέχω <i>juosta</i>		ἔδραμον δραμ-		
φέρω <i>kantaa</i>	οἴσω οἰ-σ-	ἤνεγκον ἐν-εγκ-	ἐνήνοχα ἐνοκ-	ἠνέχθην ἐνεκ-

Väljemmässä mielessä sekavartaloisiin voidaan lukea myös muutamia verbejä, joiden tempusvartalot ovat ajan myötä muuntuneet sen verran, ettei niiden alkuperäistä yhteenkuuluvuutta välttämättä helposti huomaa. UT:a ajatellen mainittakoon seuraavat neljä:

perusmuoto	akt./med. fut.	akt. aor.	akt. perf.
ἔχω <i>olla jklla</i>	ἔξῶ	ἔσχον	ἔσχηκα
σεχ-/σχ-		merkitys 'sain'	
πάσχω <i>kärsiä</i>	(πείσομαι)	ἔπαθον	πέπονθα
*παθ-σκω			
πίνω <i>juoda</i>	πίομαι	ἔπιον	πέπωκα
πι-/πο-/πω-			
πίπτω <i>pudota</i>	πεσοῦμαι	ἔπεσον	πέπτωκα
πτω-/πεσ- (*πετ-)	(sup.fut.)		

sekundaaripäätteet →primaaripäätteet

sekundaaritempukset

sivu- eli historialliset eli augmenttitempukset: ne indikatiivin kolme aikamuotoa, joiden muodostuksessa käytetään augmenttia, ts. imperfekti, aoristi ja pluskvamperfekti. Näiden tempusten kanssa käytettävät persoonapäätteet ovat sekundaaripäätteitä. Vrt. →primaaripäätteet.

semanttinen (kr. σημαντικός 'merkinä oleva' [σῆμα, σημείον 'merkki']) sanojen merkitystä koskeva

semitismi

seemiläisille kielille, erityisesti heprealle ja aramealle ominainen (toisinaan pleonastinen) ilmaus tai ilmaisutapa (hepraismi/aramaismi), esim.

ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν
"se, jonka päälle näet Hengen laskeutuvan ja jäävän 'hänen päälleen'"
 (Joh. 1:33)

ἀποκριθεὶς εἶπεν *"vastaten"* *sanoi* = *vastasi/sanoi* [vrt. hepr. רָאָה אָמַר]

ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου
lähetän sanansaattajani "kasvojesi edellä" = *edelläsi* (Mark. 1:2)

φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ
kantaen kaiken "voimansa sanalla" = *voimakkaalla sanallaan* (Hepr. 1:3).

Ks. myös →prepositionaaliadverbit.

septuagintismi

Septuagintalle ominainen, Septuagintan kieltä jäljittelevä semitistinen ilmaus tai ilmaisutapa. UT:n kirjoittajat käyttivät usein tietoisesti septuagintismeja.

sibilantti

s-äänteiden yhteisnimitys, →konsonantit

sidesanat →konjunktiot, →kopula

sidevokaali →teemavokaali

sigma

Sigman vaiheet kreikan historiassa ovat monet: tietyissä tapauksissa sigma on alkuperäinen, toisissa syntynyt erilaisista konsonanttiyhtymistä, toisissa sanan-alkuisena muuttunut /h/:ksi, toisissa kadonnut, toisissa palautunut. Sigma on:

1) säilynyt alkuperäisenä mm. sanan lopussa, esim. νόμος *laki* (vrt. →”naaras”-sääntö)

2) syntynyt tiettyjen konsonanttiyhtymien tuloksena:

- t-äänne + τ/θ > στ/σθ, esim. *πιθ-τις > πίστις *usko* (vartalot πειθ-, ποιθ-, πιθ-), vrt. πείθω *vakuuttaa*

- t-äänne + μ (toisinaan), esim. *πεπειθ-μαι > πέπεισμαι (pf.) *olla varma*

- τj/θj > σj > σσ > σ, esim. *λεγοντjα > *λεγονσσα > *λεγονσα > λέγουσα, λέγω *sanoa*

- γj/κj/χj > σσ, esim. *φυλακj-ω > φυλάσσω *vartioida*

- t-äänne + σ > σσ > σ, esim. *ἐλπιδ-ς > *ἐλπιδ-ς > ἐλπιδ-ς *toivo*

3) toisinaan muuttunut sanan alussa /h/:ksi, esim. *sem-s > *έμς > εἷς *yksi*, *σιστāμι > ἴστāμι > ἴστημι *asettaa (pystyy)*

4) toisinaan kadonnut vokaalien välistä (toisinaan taas ei): *τελεσ-ος > τελεος > τέλους (gen.), τὸ τέλος *loppu, päämäärä*

5) tietyissä yhtymissä kadonnut kahden konsonantin välistä: *γεγραφσθαι > γεγράφθαι, γράφω *kirjoittaa*

6) kadonnut →sijaispidennyksin →likvidan edeltä/jäljestä vokaalin edeltämissä yhtymissä -σμ-, -σν-, -μσ-, -νσ-, -σλ-, -σρ- sekä yleensä -λσ- ja -ρσ-, esim. *έσ-μι > εἰμί, *νομον-ς > νόμους (mon. akk., νόμος *laki*), *άγγελ-σ- > άγγελι-, άγγέλλω *ilmoittaa*, *έγερ-σ > έγειρ-, έγείρω *herättää* [mutta esim. χερσί(ν) (mon. dat., χείρ *käsi*)]

7) tietyissä tapauksissa säilynyt vokaalien välissä tai palautunut niiden väliin, kuten sigmaattisessa futurissa ja aoristissa: ποιήσω, έποίησα (vrt. πέμψω, έπεμψα). Vrt. myös sigman säilyminen mon. dat. -σι-päätteessä, esim. ιχθύσι(ν), ό ιχθύς *kala*.

Lisäksi 8) alkuaan -τι/ντι-loppuisissa aktiivin 3. persoonan päätteissä (στι-yhtymää lukuun ottamatta, vrt. έστί) tapahtuu muutos τι > σι (attikan ohella muutamissa muissakin murteissa): *διδωτι > διδωσι ja *λυοντι > *λυονσι > λύουσι (sijaispidennys, ks. edellä kohta 6).

Huom.: ξ = κ/γ/χ + σ; ψ = π/β/φ + σ.

Vrt. →digamma, →jod.

sigma-/sigmaattinen aoristi

sigman tempussuffiksina sisältävän aoristin (= heikon eli 1. aoristin) vaihtoehtoinen nimitys, vrt. →likvidavartaloisten sigmaton eli asigmaattinen aoristi

sigmaattinen

sigman sisältävä, esim. 3. dekl:n perusmuodoista osa on sigmaattisia (kuten σάϱξ *liha*), osa asigmaattisia (kuten χείϱ *käsi*). Samoin sigmaattisia ovat useimmat akt./med. 1-aoristit ja futuurit.

sigmafutuuri, sigmaattinen futuuri

sigman futuurivartalon tunnuksena sisältävä futuurimuoto, vastakohtana sigmaton eli →supistumafutuuri

sija →sijamuodot

sijaispidennys

kompensaatio, tietäntyyppisiä konsonanttiyhtymiä edeltävän lyhyen vokaalin – ε, ι, ο, ũ – pidentyminen vastaavaksi pitkäksi kyseisissä yhtymissä tapahtuvien äännemuutosten vaikutuksesta

Sijaispidennyksessä

/ε/ (suljettu lyhyt e-äänne) muuttuu vastaavaksi pitkäksi äänteeksi /ē/, joka kirjoitetaan muodossa ει

/ο/ (suljettu lyhyt o-äänne) muuttuu vastaavaksi pitkäksi äänteeksi /ō/, joka kirjoitetaan muodossa ου

ᾱ, ῑ ja ũ muuttuvat vastaaviksi pitkiksi ilman ortografisia muutoksia.

Tiivistetysti: ε > ει, ο > ου, ᾱ > ᾱ̄, ῑ > ῑ̄, ũ > ũ̄.

Sijaispidennyksessä syntyvät ει ja ου eivät ole alkuperäisiä, aitoja diftongeja, vaan valediftongeja, minkä vuoksi ne on alkuaan lausuttu eri tavoin kuin avoimemmat /η/ ja /ω/. Kun sittemmin υ:n edustama alkuperäinen u-äänne muuttui y-äännteeksi, myös ου:n äännearvo muuttui: /ō/ > /ū/.

Sijaispidennyksen aiheuttaa mm. -σ-suffiksin lisääminen likvidavartaloon, ts. yhtymä -λ/ϱ/μ/ν + σ, samoin kuin -ντ-tunnuksiseen partisiippiivartaloon. Sama koskee -j-suffiksin lisäämistä -ϱ/ν-päätteiseen vartaloon, kun edeltävä vokaali on ε/ι/υ.

Esimerkkejä:

μένω *jääädä*: *μεν-σ- > μειν-, ἔμεινα akt. ind. 1. aor. yks. 1.

ἐγείϱω *herättää*: sijaispidennys sekä prees.vartalossa ἐγείϱ- (< *ἐγέϱ-j-) että aor.vartalossa ἐγείϱ- (*ἐγέϱ-σ-); vartaloilla ei ulkoista eroa

πέμπω *lähettää*: *πεμπ-ο-ντ- + jä > *πεμπονσα > πέμπουσα *lähet-
tävä* akt. part. prees. fem. yks. nom.

δίδωμι *antaa*: *δο-θε-ντ-ς > *δο-θενς > δοθείς *annettu* pass. part. 1.
aor. mask. yks. nom.

Ks. myös →jod 3) ja →sigma 6).

sijamuodot, sijat (lat. *casus* 'kaatuminen; sijamuoto' [*cadere* 'kaatua'], kr. πτώσις [πίπτω 'pudota, kaatua'], vrt. saks. "Fall")

kaasukset, nominien ja partisiippien (suomessa myös infinitiivien) taivutusmuodot. Suomessa sijoja on perinteisen käsityksen mukaan viisitoista (mutta vrt. →prolatiivi), kreikassa niitä on viisi: nominatiivi, genetiivi, datiiivi ja akkusatiivi sekä (harvinainen) vokatiivi. Indoeurooppalaisessa kantakielessä oli lisäksi kolme muuta kaasusta: ablatiivi, lokatiivi ja instrumentaali. Lähtökohtaa/alkuperää ilmaissut ablatiivi sulautui samalla tavalla taipuvaan genetiiviin, ja paikkaa ilmaissut lokatiivi sekä välinettä ilmaissut instrumentaali sulautuivat puolestaan datiiviin.

Seuraavassa taulukossa on taivutettu "sana" ensin suomessa ja sitten kreikassa kaikissa sijamuodoissa yksikössä ja monikossa:

sija	yksikkö	monikko
nominatiivi	sana	sanat
genetiivi	sanan	sanojen
akkusatiivi	sana, sanan	sanat
partitiivi	sanaa	sanoja
essiivi	sanana	sanoina
translatiivi	sanaksi	sanoiksi
inessiivi	sanassa	sanoissa
elatiivi	sanasta	sanoista
illatiivi	sanaan	sanoihin
adessiivi	sanalla	sanoilla
ablatiivi	sanalta	sanoilta
allatiivi	sanalle	sanoille
abessiivi	sanatta	sanoitta
komitatiivi	sanoineni, -si jne.	sanoineni, -si jne.
instruktiivi	—	sanoin

sija	yksikkö	monikko
nominatiivi	λόγος <i>sana</i>	λόγοι <i>sanat</i>
genetiivi	λόγου <i>sanan, sanasta</i>	λόγων <i>sanojen</i>
datiivi	λόγῳ <i>sanalle, sanalla, sanassa</i>	λόγοις <i>sanoille, sanoilla, sanoissa</i>
akkusatiivi	λόγον <i>sana, sanan, sanaa</i>	λόγους <i>sanat, sanoja</i>
vokatiivi	λόγε <i>sana!</i>	λόγοι <i>sanat!</i>

Ks. myös →sijapäätteet, →nominatiivi, →genetiivi, →datiivi, →akkusatiivi, →vokatiivi.

sijapäätteet

nominien taivutuksessa tarvittavat taivutustunnukset, joilla eri sijamuodot, yksikkö ja monikko sekä osaksi myös suvut erottuvat toisistaan.

Oheiseen taulukkoon on koottu kreikan kolmen deklinaation taivutuspäätteet muodossa, jossa ne on järkevintä opetella. On kuitenkin syytä huomata päätesarjojen periaatteellinen ero. Vain 3. dekl:n päätteet ovat puhtaasti sijapäätteitä, kun taas 1. ja 2. dekl:n päätteissä sijapäätte on joissakin muodoissa sulautunut vartalon loppuvokaalin (1. dekl.) tai sijapäätettä edeltävän -o-suffiksin (2. dekl.) kanssa tavalla, jonka purkaminen ei kielihistoriallisesti ole mahdollista. Toisaalta eräissä 3. dekl:n vartalotyypeissä (kuten sigma-vartaloissa) tapahtuu mm. →supistumista johtuvia muutoksia, jotka kuitenkin ovat äännehistoriallisesti selitettävissä (esim. τὸ πλῆθος *paljous; joukko*, yks. gen. τοῦ πλήθους < *πληθεσ-ος ja πλήρης, -ες ntrin mon. nom./akk. πλήρη < *πληρεσ-α).

yks.	1. deklinaatio		2. deklinaatio		3. deklinaatio	
	fem.	mask.	mask./fem.	ntri	mask./fem.	ntri
nom.	-η, -ᾱ, -ᾶ	-ης, -ᾱς	-ος	-ον	-/-ς	-
gen.	-ης, -ᾱς	-ου, -ᾶ	-ου		-ος	
dat.	-η, -ᾱ	-η, -ᾱ	-ω		-ι	
akk.	-ην, -ᾱν, -ᾶν	-ην, -ᾶν	-ον	-ον	-ν/-ᾶ	-
mon.	fem./mask.		mask./fem.	ntri	mask./fem.	ntri
nom.	-αι		-οι	-ᾶ	-ες	-ᾶ
gen.	-ων		-ων		-ων	
dat.	-αις		-οις		-σι(ν)	
akk.	-ᾱς		-ους	-ᾶ	- ᾱς	-ᾶ

singulaari (lat. *singularis* 'yksityinen, yksilöllinen') yksikkö, vastakohta →pluraali

sirkumfleksi →aksentti ja aksenttimerkit

sisäinen objekti

predikaatin kanssa samaa tai samamerkityksistä sanajuurta oleva objekti, kuten lauseessa ἐχάρησαν χάραν μεγάλην *he iloitsivat "suuren ilon" / valtavasti* (Matt. 2:10), jossa sekä ἐχάρησαν että χάραν palautuvat χαρ-juureen. Ilmiöstä käytetään myös nimitystä →*figura etymologica*.

sisäpaikallissijat

suomen kielioopin termi: inessiivi (-ssa/-ssä), elatiivi (-sta/-stä) ja illatiivi (ilmaisee sisään tulemistä), →paikallissijat, →sijamuodot

sivulause

epäitsenäinen lause, toiselle lauseelle alisteinen lause, esim. *että-, jos-, kun-*lause

sivutempukset →augmenttitempukset

spiritukset (lat. *spiritus* 'tuulahdus; henki' [*spirare* 'puhaltaa, tuulla'], kr. πνεῦμα)

kaikkiin vokaali- ja diftongialkuisiin sanoihin kuuluva henkosmerkki, joka osoittaa, että sanan alkuun kuuluu tai ei kuulu lausua h-äänne. *Spiritus asper* eli vahva spiritus (oikealle avautuva kaari ') osoittaa, että /h/ lausutaan: ΟΥΤΟΣ "huutos"; *spiritus lenis* eli heikko spiritus (vasemmalle avautuva kaari ') ilmaisee, ettei sana ole h-alkuinen: ΑΥΤΟΣ "autós".

Kielihistoriallisesti *spiritus asperin* edustama /h/ on kehittynyt indo-eurooppalaisesta sananalkuisesta s/j-äänteestä (vrt. lat. *super*, kr. ὑπέρο, **jos* > ὄς). Tarkkaa ääntämistapaa ei tunneta, mutta ilmeisesti kyseessä ei ole ollut kovinkaan voimakas henkäys, koska se osasta murteita jäi pois jo varhain.

Toisinaan spiritus yhdessä painon kanssa ratkaisee sanan merkityksen, vrt. majuskelein kirjoitettu ΑΥΤΗ, joka voidaan lukea joko αὐτή < αὐτός *hän, se* tai αὐτή < οὗτος *tämä; hän, se*.

Spiritusten alkuperästä ks. →heeta, →psiloosi.

statiivinen (lat. *stativus* 'seisova; pysyvä' [*stare* 'seisoa; pysyä'], vrt. status)

toiminnan tuloksena saavutettua "seisovaa/pysyvää" tilaa luonnehtiva perfektin →aspektin/→teonlaadun kuvaus; vrt. staattinen

statistiikkaa, UT:n

UT:n sanasto koostuu noin 5 400 eri sanasta, sanojen kokonaismäärä on noin 138 000 (ks. Uuden testamentin perussanasto, s. 75–116). Kieliopillisiin kategorioihin sanat jakautuvat DBW:n mukaan (acCordance-ohjelmalla laskettuina) seuraavasti:

Nominit ¹ :	substantiivit 28 956
	artikkelit 19 869
	pronominit 16 703
	adjektiivit 7 636
	partisiipit 6 674
Sijamuodot ² :	nominatiivi 24 618
	genetiivi 19 633
	datiivi 12 173
	akkusatiivi 23 105
	vokatiivi 317
Diateesit ³ :	aktiivi 20 697
	mediumi 3 500
	passiivi 3 393
Modukset ⁴ :	indikatiivi 15 618
	konjunktiiivi 1 858
	imperatiivi 1 631
	optatiivi 68
	infinitiivi 2 291
	partisiippi 6 674
Tempukset ⁵ :	preesens 11 583
	aoristi 11 606
	imperfekti 1 682
	futuuri 1 623
	perfekti 1 571
	pl.perfekti 86

¹s. 31 (artikkelien lukumäärä vrt. Liljeqvist: 19 904); ² s. 35. Luvussa ovat mukana myös vokatiivin tehtävässä käytetyt nominatiivit (joista vokatiivit eivät yksikössä 1. dekl:n feminiineillä, osalla 3. dekl:n vartalotyyppejä eivätkä monikossa missään deklinaatiossa eroa toisistaan), joten todellinen luku on selvästi pienempi, ks. saman sivun huomautus 19. ³ s. 410; ⁴ s. 447 (infinitiivistä ks. s. 609, mutta vrt. s. 589/2); ⁵ s. 497.

stigma

ς, loppusigmaa muistuttava, keskiaikaisissa käsikirjoituksissa στ-kirjainyhdistelmää merkinnyt ligatuuri, sekoittui loppusigman kaltaiseksi muotoutuneeseen →digammaan, joka äänteenä kadottuaan oli jäänyt lukuarvon 6 merkiksi. Stigma on käytössä enää numerosymbolina (6).

sub [*suff-*] (vrt. kr. ὑπό)

lat. prepositio 'alle; juurelle', etuliitteenä 'alla, alle; lähes; salaa'

subjekti (lat. *subiectum* 'alle asetettu, perustana oleva; subjekti' [*sub-iecere* 'asettaa alle; alistaa'], kreikan ilmauksen τὸ ὑποκείμενον [*ὑπόκειμαι*] latinannos) lauseen toinen pääjäsen, aktiivi-/mediumimuotoisen verbin tekijä, kreikassa passiivilauseessa toiminnan kokija, →patientti

subjektiivinen genetiivi (lat. *genetivus subjectivus*)

UT:ssa tavallinen toimijaa vastaava genetiivimäärite:

καὶ ὅψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ
kaikki liha saa nähdä Jumalan [tuoman] pelastuksen (Luuk. 3:6)

subjunktiivi = konjunktiiivi (engl. "subjunctive")

substantiiviattribuutti →appositio

substantiivit (lat. *substantivum*; adj. *substantivus* 'itsenäinen, omavarainen' [*sub-stare* 'olla olemassa'])

nimisanat, nomineihin kuuluva taipuva sanaluokka, sisältää mm. asioiden, esineiden, olioiden, ilmiöiden ja ominaisuuksien nimiä. Substantiivit jakautuvat yleisnimiin (→appellatiiveihin) ja erisnimiin (→propreihin). Yleisnimien joukosta voidaan erottaa alaryhmiä, kuten abstraktisubstantiivit ("hyvyys"), kollektiivisubstantiivit ("nuoriso") ja verbaalisubstantiivit (suomessa *-minen*-loppuiset verbijohdokset, esim. *kuuleminen*; kreikassa infinitiivi, esim. τὸ ἀκούειν *kuuleminen*). Substantiivit toimivat lauseessa mm. subjektina, objektina, predikatiivina ja muina määritteinä.

substantivointi

kreikassa yksittäisen sanan (esim. adjektiivin), lauseenosan (esim. prepositio-ilmauksen) tai kokonaisen lauseen varustaminen artikkelilla. Seuraavissa esimerkeissä substantivoituina ovat adjektiivi, partisiippi, infinitiivi, lause sekä adverbi, partikkeli ja prepositioilmaus. Infinitiivi ja kokonainen lause sekä yleensä myös partikkeli substantivoidaan artikkelin neutrimuodolla:

μακάριοι οἱ πτωχοὶ – – , μακάριοι οἱ πενθοῦντες
autuaita ovat köyhät – – , autuaita ne, jotka ovat murheen vallassa
 (Matt. 5:3,4)

τὸ γὰρ θέλειν παράκειται μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ καλὸν
 οὐ
tahtominen/tahto minussa kyllä on, mutta hyvän aikaansaamista ei
 (Room. 7:18)

εἰσῆλθεν δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν
heillä syntyi kiistaa siitä [asiasta että] kuka heistä mahtaa olla suurin
 (Luuk. 9:46)

ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι
tästedes menen pakanoiden keskuuteen (Ap. t. 18:6)

τάδε λέγει ὁ ἀμὴν, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός
näin sanoo Aamen, uskollinen ja luotettava todistaja (Ilm. 3:14)

οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ *Aasiassa elävät / aasialaiset* (2. Tim. 1:15).

Ilmauksessa τῇ ἐπαύριον *seuraavana päivänä* pääsanaksi ajatellaan
 ἡμέρα.

suffiksi →affiksi

suku (lat. *genus*, gen. *generis*, kr. γένος, gen. γένους (< *γενεσ-ος); vokaalien
 välinen σ-äänne kadonnut kreikassa, kun taas latinassa muuttunut /r/:ksi [ns.
 rotasismi, ”ärräytyminen”])

kreikan ja esim. latinan ja saksan nominien jakautuminen kolmeen kieli-
 opilliseen kategoriaan luonnollisen sukupuolen tai kieliopillisen suvun perus-
 teella; →maskuliini, →feminiini, →neutri.

Suvun vaihtumisesta ks. →metaplasmi ja →heteroklisis

suora esitys

oratio recta, tavallisesti lainausmerkein osoitettu puhujan/kirjoittajan sanatarkasti
 esittämä tekstinosa. UT:ssa suoran lainauksen alkaminen voidaan osoittaa ὅτι-
 konjunktioilla (ns. ὅτι *recitativum* [lat. *recitare* ’lausua’]), esim. λέγουσιν αὐτῷ
 ὅτι πάντες ζητοῦσίν σε *he sanoivat hänelle, että ”kaikki etsivät sinua”* (Mark.
 1:37). Käytäntö on yleinen kansanomaisessa esitystavassa, UT:ssa varsinkin
 Markuksen evankeliumissa.

superlatiivi (lat. *superlativus* 'liioitteleva' [*super-ferre* 'viedä yli', pppf. *superlatus* 'liioiteltu'], *super* 'päällä, päälle; yli' [kr. ὑπέρ, vrt. saks. "über", ruots. "över"], *ferre* 'kantaa; kuljettaa')

adjektiivin vertailun ylin aste, joko *raikkain* (relatiivinen superlatiivi) tai *mitä raikkain* (elatiivinen/absoluuttinen superlatiivi), muodostetaan kreikassa päättein -τατος, -τάτη, -τατον ja -ιστος, -ίστη, -ιστον. Kuten →komparatiivissa, päätettä edeltävä -o-suffiksi säilyy lyhyenä, jos edeltävän →tavun vokaali on pitkä luonnostaan tai asemaltaan (kuten sanassa μικρός = μικρός, jossa mitavu on myös asemaltaan pitkä), mutta pitenee, jos vokaali on lyhyt (kuten sanassa σοφός):

μικρός *pieni*: μικρότατος, μικροτάτη, μικρότατον
 σοφός *viisas*: σοφώτατος, σοφωτάτη, σοφώτατον
 μέγας *suuri*: μέγιστος, μεγίστη, μέγιστον
 πολύς *moni, paljo*: πλείστος, πλείστη, πλείστον

Muotona superlatiivi on UT:ssa harvinainen: -τατος-loppuisia on vain neljä, -ιστος-loppuisia enemmän muttei paljon niitäkään. UT:n superlatiivit ovat enimmäkseen elatiivisia, esim. οὐδείς ἀγοράζει οὐκέτι – – σκεῦος ἐκ ξύλου **τιμιωτάτου** *kukaan ei enää osta huomattavan kallisarvoisestakaan puusta tehtyä astiaa* (Ilm. 18:12), **κράτιστε** Θεόφιλε (Luuk. 1:3) *kunnioitettu Teofilos* (molemmat vokatiiveja).

Superlatiivin tehtävässä voi asiayhteyden mukaan toimia myös positiivi tai (kasvavassa määrin) komparatiivi, esim. ὁ γὰρ **μικρότερος** ἐν πᾶσιν ὑμῶν ὑπάρχων οὗτός ἐστιν **μέγας** (Luuk. 9:48). Lauseen logiikka (vrt. jakeen 9:46 kysymys) vaatii, että sekä komparatiivi μικρότερος että positiivi μέγας on ymmärrettävä superlatiiveina: *se, joka on pienin, on suurin / todella suuri*.

Ks. myös →elatiivinen komparaatio.

supistuma

kontraktio, tyypillisimmin →supistumaverbien (*verba contracta*) ominaisuus, tiettyjen tavurajalla kohtaavien vokaalien tai vokaalin ja diftongin sulautuminen yhdeksi pitkäksi vokaaliksi/diftongiksi. Attikassa toisiinsa sulautuvat erityisen herkästi vokaalit α, ε ja ο.

Kontraktio on toteutunut vaihtelevasti eri aikoina ja eri murteissa, olematta ikuinen äännelaki. Niinpä se saattaa joskus attikassakin jäädä toteutumatta.

Attikan ja koineen yleissääntöjä:

- 1) kahdesta samanlaisesta tulee yksi pitkä: α+α > ᾱ, ε+ε > ει, ο+ο > ου –huom.! ε-ε- ja ο-ο -supistumista syntyneet ει ja ου ovat tosiasiasa pitkiä (suljettuja) e- ja o-vokaaleja. Supistuman tuloksina ne eivät ole

alkuperäisiä vaan sekundaareja, →valediftongeja. Sama koskee →sijaispidennyksessä syntyneitä ει- ja ου-yhtymiä.

2) vokaalit, jotka voivat muodostaa →diftongin, myös muodostavat sen, esim. sanan ἔθνος *kansa* ἐθνέσ-*vartalosta* muodostettu yksikön datiivi *ἐθνέσι > ἔθνε-ι > ἔθνει

3) o-, a- ja e-äänteiden suhteesta:

- o-äänne voittaa a-äänteen: ο/ω-α > ω, α-ο/ω > ω, esim. ὀρά-ομεν > ὀρῶμεν

- o-äänne voittaa e-äänteen: ο-ε > ου, ο-η > ω, ε-ο > ου, ε-ω > ω, esim. δουλό-ομεν > δουλοῦμεν

- a- ja e-äänne sulautuvat yleensä toisikseen sen mukaan, kumpi niistä on edellä: α-ε/η > α, esim. ἀγαπά-ετε > ἀγαπᾶτε *rakastattel/rakastakaa*; ε/η-α > η, esim. *ἐθνέσα > ἔθνε-α > ἔθνη *kansat*

4) jos supistuvia vokaaleja on kolme, kuten supistumaverbien akt. inf. prees:ssä, supistuminen alkaa kahdesta viimeisestä vokaalista: *ἀγαπά-ε-εν > ἀγαπά-ειν > ἀγαπᾶν. Koska -ει- on ε-ε-supistuman tuloksena syntynyt valediftongi, α:lle ei merkitä *iota subscriptumia*.

UT:n kannalta keskeisiä supistumasääntöjä:

ε-ε ↔ ει

ε-ει ↔ ει

ε-η ↔ η

ε-ο ↔ ου

ε-ου ↔ ου

ε-ω ↔ ω

α-ε/η ↔ ᾱ

α-ο/ου/ω ↔ ω

α-ει/η ↔ α (nieltyään ει/η:n /α/ pitenee, ja syntyy pitkä diftongi ᾱι, jolloin /ι/ mykistyy ja muuttuu *iota subscriptumiksi*)

ο-ε/ο/ου ↔ ου

ο-ει/η ↔ οι

ο-ω/η ↔ ω.

Paino ja aksentti: Koska sanojen paino oli vakiintunut jo ennen supistumailmiön alkamista, se säilyi supistumatavulla, mikäli jompikumpi supistuva tavu oli ollut painollinen. Säilyminen näkyy siten, että jos tavuista edellisellä oli ollut akuutti, supistumatavu saa sirkumfleksin, esim. ποιέ-ω > ποιῶ (ei siis ποίω), mutta jos jälkimmäisellä, aksenttina on akuutti, esim. ποιε-όμεθα > ποιούμεθα. Jos

taas paino oli ollut supistuvien tavujen ulkopuolella, entinen aksentointi säilyy: ποίε-ε (akt. imp. pres. yks. 2.) > ποίει *tee!*.

Imperatiivi ποίει on samalla esimerkki painotavun ja aksentin vaikutuksesta sanan merkitykseen: kirjoittamalla sana muotoon ποιεί < ποιέ-ει (= akt. ind. pres. yks. 3.) saadaan merkitys *hän tekee*. Esimerkki opettaa samalla nyrkki-säännön, jonka mukaan nimenomaan verbimuodoissa esiintyvä sirkumfleksi viittaa vahvasti supistumaan. Sitä paitsi kyse ei välttämättä ole supistumaverbistä, vaan supistumattomien verbien (*verba non contracta*) tietyissä taivutusmuodoissa syntyvästä sulaumasta, esim. verbillä πέμπω *lähettää* pass. konj. aor:ssa πεμφθῶ < *πεμφθήω *minut lähetetään*.

Ks. myös →supistumaverbit.

supistuma-adjektiivit →adjektiivit

supistumafutuuuri, *futurum contractum* (lat. *contractus*, 'supistettu', pppf. [*contrahere* 'vetää yhteen, supistaa'])

myös *futurum atticum*, attikalle ominainen, tyypillisesti likvidavartaloisten verbien futuuuri, jossa futuurivartalo muodostetaan -εσ-suffiksilla; esim. verbin κρίνω *tuomita* futuurivartalo on κρίν-εσ-. Sigman sittemmin kadottua vokaalien välistä ε on supistunut teemavokaalin kanssa -έω-tyyppisten supistumaverbien tavoin: *κρίνεσ-ω > κρίνέω > κρίνῶ. Hyvä ulkoinen yleistuntomerkki on supistumatavulle tuleva sirkumfleksi (aktiivissa aina [esim. ind. -ῶ-εἷς-εἷ, -οῦμεν-εἶτε-οῦσι(v)], mediumissa muulloin paitsi mon. 1. pers:ssa ja partisiipissa, esim. κρίνούμενος < κρίνεόμενος).

Supistumafutuurin saa UT:ssa myös osa (kolmi- tai useampitavuisista) -ίζω-loppuisista verbeistä. Futuurivartalo muodostetaan tällöin -σε-suffiksilla, niin että äänne muutosten jälkeen – sigman kadotessa vokaalien välistä – päädytään -ῶ-εἷς-εἷ jne. -tyyppiisiin taivutusmuotoihin (vrt. -ῶ-εἷς-εἷ-malli edellä). Esimerkiksi verbin ἐλπίζω (*ἐλπιδ-jω) yksikön aktiivimuodot ovat ἐλπιῶ, ἐλπιεῖς, ἐλπιεῖ. Prosessi on seuraava: *ἐλπιδ-σε-ω > *ἐλπισσεω > *ἐλπισεω > ἐλπιέω > ἐλπιῶ jne.

Mainitulla tavalla futuurin muodostaa UT:ssa kymmenkunta -ίζω-verbiä, myös mm. ἐγγίζω *lähestyä* ja καθαρίζω *puhdistaa*. Tavallisempi on kuitenkin sigmafutuurin mukainen taivutus, kuten verbeillä βαπτίζω *kastaa*, καθίζω *asettaa istumaan*, στηρίζω *vahvistaa* ja φωτίζω *valaista*. Tällöin prosessi on normaali *βαπτιδ-σω > *βαπτισσω > βαπτίσω.

supistumasäännöt →supistuma

supistumaverbit, verba contracta

vokaalivartaloisten →denominatiivisten verbien ryhmä, jossa preesensvartalon lyhyenä loppuvokaalina on -ε, -ᾱ tai -ο, esim. ποιέω *tehdä*, ἀγαπάω *rakastaa*, δουλόω *tehdä orjaksi*. UT:ssa yleisin on -έω-tyyppi, mutta myös -άω-loppuisia on paljon; sen sijaan -όω-tyyppi on harvinainen. Supistumaverbit ovat syntyneet -j-suffiksin (→jod) avulla vastaavasta nominista, esim. ἀγαπάω substantiivista ἀγάπη *rakkaus*: *ἀγαπα-j-ω, josta suffiksin sittemmin kadottua seurasi supistuma ἀγαπάω > ἀγαπῶ.

Supistumaverbeille on ominaista, että

- 1) vartalon loppuvokaali sulautuu supistumasääntöjen (→supistuma) mukaisesti yhteen sitä seuraavan vokaalin/diftongin kanssa
- 2) muissa kuin preesensvartaloissa loppuvokaali pitenee vastaavaksi pitkäksi (myös tempussuffiksittomassa med./pass. perf:ssä), kuitenkin sillä rajoituksella, että /ᾱ/ pitenee /ā/:ksi ainoastaan, jos sitä edeltää /t/ tai /q/ (kuten verbissä πεινάω > πεινᾶσ- *olla nälissään*; tällaisia verbejä ei UT:ssa kuitenkaan ole monia), muuten /ε/→/η/ ja /ο/→/ω/:

preesens		ποιε-	ἀγαπᾶ-	δουλο-
futuuri	(akt./med.)	ποιησ-	ἀγαπησ-	δουλωσ-
	(pass.)	ποιηθησ-	ἀγαπηθησ-	δουλωθησ-
aoristi	(akt./med.)	ποιησ-	ἀγαπησ-	δουλωσ-
	(pass.)	ποιηθη-	ἀγαπηθη-	δουλωθη-
perfekti	(akt.)	πεποιηκ-	ἡγαπηκ-	δεδουλωκ-
	(med./pass.)	πεποιη-	ἡγαπη-	δεδουλω-

Huom. 1) Verbien πλέω *purjehtia* ja πνέω *tuulla* (vrt. πνεῦμα *tuuli; henki*) muodoista supistuvat vain ne, joiden supistumatulos on ει, esim. πνεῖ (mutta πλέομεν).

Huom. 2) Verbin ζάω *elää* näennäisesti poikkeuksellinen taivutus ζῶ, ζῆς, ζῆ, ζῶμεν, ζῆτε, ζῶσι(v) johtuu siitä, että taivutusvartalo on ζη- (ei ζα-), joten esim. ζή-ει > ζῆ.

Huom. 3) Kaikki supistumaverbeiltä näyttävät verbit eivät ole aitoja, mikä paljastuu useimmiten siitä, ettei tempussuffiksin lisääminen pidennä loppuvokaalia. Tällaisia verbejä ovat UT:ssa mm. γελάω *nauraa*, καλέω *kutsua* ja τελέω *lopettaa, saattaa päätökseen*, joiden akt./med. futuuri- ja aoristivartalot ovat vastaavasti γελασ-, καλεσ- ja τελεσ-. Kyseisissä tapauksissa alkuperäinen vartalo on useimmiten ollut σ-

päätteinen (esim. *τελεσ-*j*-ω > *τελε*jj*ω > *τελε*j*ω > τελέω; vrt. 3. dekl:n substantiivin τὸ τέλος *loppi*, *päämäärä* taivutusvartalot τελοσ- ja τελεσ-). Toisaalta on myös verbejä, joissa vokaali säilyy lyhyenä vain osassa tempuksia; esim. *sitoa*-verbin δέω futuurivartalo on δησ-, kun taas perfektivartalot ovat δεδεκ- ja δεδε-.

suuret μι-verbit

Neljä ”suurina” tunnettua μι-verbiä ovat δίδωμι *antaa*, τίθημι *panna, asettaa*, ἵημι *lähettää* (UT:ssa vain yhdysverbinä, esim. συνίημι *ymmärtää*), ἵστημι *asettaa, pystyttää*. Kolme ensin mainittua muodostavat kappa-aoristin, ἵστημι sekä 1. aoristin (transitiivinen merkitys ’asettaa, pystyttää’) että juuriaoristin (intransitiivinen merkitys ’asettua’). → pienet μι-verbit

synonymi (kr. συν-ώνυμος ’samanniminen’ [ὄνυμα = ὄνομα ’nimi’])

samaa merkitsevä toinen sana, kreikassa esim. ἀποστέλλω ja πέμπω, jotka molemmat merkitsevät ’lähettää’

syntaksi (kr. σύνταξις ’yhteen asettaminen, järjestely’ [συν-τάσσω ’asettaa yhteen; järjestää’])

lauseoppi, yksittäisten sanojen järjestyminen lauseessa sellaiseen keskinäiseen suhteeseen, että sanoista syntyy lause (tai sen osa), lauserakenne ja ymmärrettävä ajatus. Kreikan syntaksin erityispiirteistä ks. tämän kirjan kappale 1.1 Johdatus lauseoppiin ja kreikkalaiseen lauseeseen, s. 11.

taivutusluokka

nominien taivutusluokat ovat →deklinatioita, verbien →konjugaatioita

taivutusmuoto

sanan juuresta/vartalosta, affikseista ja taivutuspäätteestä koostuva muoto, joka erottaa sanan sen muista muodoista. Nominin (myös partisiipin) taivutusmuoto ilmaisee kreikassa yleensä suvun, luvun ja sijan, verbin taivutusmuoto pääluokan (→diateesin), moduksen ja tempuksen sekä finiittimuodoissa myös persoonan. Tietyn sanan kaikki mahdolliset taivutusmuodot muodostavat sen taivutusparadigman.

Kun ottaa huomioon, että verbi taipuu kreikassa kolmessa pääluokassa, kuudessa moduksessa (finiittimuodot mukaan lukien), kuudessa tempuksessa ja kuudessa persoonassa, ymmärtää, ettei mikään yksittäinen verbi esiinny kaikissa

mahdollisissa taivutusmuodoissa. Kielioppien täydelliset taulukot onkin koostettu monien eri verbien taivutusmuodoista.

taivutusvartalo →vartalo

takavokaalit →etuvokaalit

tapaluokat (engl. ”mood”) →modukset

tarke

sanan kirjoitusasuun kuuluva →diakriittinen merkki, esim. aksentti, joka varmistaa sanan oikean luku- ja ääntämistavan

tautofonia (kr. ταὐτοφωνία ’samoinsointuminen’ [τὰ αὐτά →krisis + φωνή ’ääni’; ταὐτόφωνος ’tautofoninen’])

samalla tavoin ääntyvien peräkkäisten sanojen tarpeeton tai häiritsevä toisto; myös retorinen tyylikeino; vrt. →*figura etymologica*, →tautologia

tautologia (kr. ταὐτολογία ’samanpuhuminen’ [ταὐτολόγος ’tautologinen’; etymologiasta ks. edellä])

saman asian tarpeeton tai häiritsevä toisto; myös retorinen tyylikeino; vrt. edellinen hakusana

tavu

Kreikan sanassa on tavuja sama määrä kuin siinä on yksittäisiä vokaaleja tai diftongeja. Sanat γλῶσσα ja πνεῦμα ovat kaksitavuisia: γλῶσ-σα ja πνεῦ-μα, kun taas sana εὐμετάδοτος *antelias* on viisitavuinen: εὐ-με-τά-δο-τος. Tavu on lyhyt, jos se sisältää lyhyen vokaalin, ja pitkä, jos se sisältää pitkän vokaalin tai diftongin, esim. σο-φῶν *viisaiden*. Lisäksi jos lyhyttä vokaalia seuraa kaksi konsonanttia, tavu on asemansa puolesta (*positione*) pitkä (riippumatta siitä, miten konsonanttien välinen tavuraja kulkee, esim. sanan πιστός *uskollinen, luotettava* πι-tavu [i/ lyhyt] on asemansa perusteella pitkä). Sääntö on tärkeä →metriikassa. UT:ssa se lähinnä selittää →komparatiivin ja superlatiivin päätettä edeltävän -o-suffiksin pituuden -o/ω-vaihtelun.

tavujako

Konsonantti, jota seuraa vokaali, aloittaa tavun. Kaksi tai kolme peräkkäistä konsonanttia jakautuvat tavuihin sen mukaan, voiko sana alkaa kreikassa kyseisellä yhtymällä, esim. κα-τα-στρο-φή *tuho*, mutta σπλαγ-χνί-ζο-μαι *sääliä*.

tavunmuodostava nasaali/likvida

Kun nasaali (μ, ν) tai likvida (λ, ρ) joutuu osaksi hankalasti lausuttavaa konsonanttityhtymää, se ääntämisen mahdollistamiseksi muodostaa vierelleen – eteensä tai jälkeensä – (lyhyen) ᾱ-vokaalin. Näin tapahtuu esim. sanan πατήρ *isä* mon. dat:ssa, joka muodostuu katoasteesta (→äännevaihtelu) πατρ- plus -σι(ν)-päätteestä: *πατρῷ-σι(ν) > πατράσι(ν), ja verbin ἀποστέλλω *lähettää* samoin katoastetta edustavassa perfektivartalossa *-στλ- > -σταλ-, esim. akt. ind. ἀπέσταλκα, med./pass. ind. ἀπέσταλμαι.

Nasaali voi itse myös suoraan muuttua ᾱ:ksi. Tyypillinen tapaus on 3. dekl:n yksikön akkusatiivi, jonka sijapäätte -ν (alkuaan indoeurooppalainen *-m) muuntuu -ᾱ-päätteeksi, kuten sanassa γῶ νύξ, *νυκτ-ν > νύκτα. Sigma-aoristin α-tunnuksella on silläkin vastaava alkuperä: *ἐλυσ-ν > ἔλυσα (akt. ind. yks. 1. pers.). Samoin on konsonanttivartaloisten verbien med./pass. ind. perf. mon. 3. pers:n laita: *γεγραφ-νται > γεγράφαται, γράφω *kirjoittaa*.

Kieliopieissa nasaalin/likvidan alla oleva pieni ympyrä osoittaa äänteen olevan tavunmuodostava.

teema, verbin teema

kuudesta eri tempusvartalosta rakentuva, yksikön ensimmäisen persoonan indikatiivimuodoista koostuva luettelma, jonka avulla on mahdollista muodostaa tietyn verbin kaikki muut mahdolliset muodot. Luettelmassa tempukset esitetään järjestyksessä aktiivin preesens, futuuri, aoristi ja perfekt, mediumin/passiivin perfekt sekä passiivin aoristi (vrt. vastaavasti latinassa *amo, amavi, amatum, amare* 'rakastaa').

Vain osalla kreikan verbejä on täysi kuuden taivutusmuodon teema, koska kaikki verbit eivät esiinny kaikissa pääluokissa eivätkä kaikissa tempuksissa.

Esimerkkejä:

λύω – λύσω – ἔλυσα – ἔλυκα – ἔλυμαι – ἐλύθην *irrottaa*
 ἀγαπάω – ἀγαπήσω – ἠγάπησα – ἠγάπηκα – ἠγάπημαι – ἠγαπήθην
rakastaa
 πέμπω – πέμψω – ἔπεμψα – πέπομφα – πέπεμμαι – ἐπέμφθην *lähettää*
 ἔρχομαι – ἐλεύσομαι – ἦλθον – ἐλήλυθα *mennä, tulla*
 εἰμί – ἔσομαι *olla*.

teemavokaali, sidevokaali

alkuaan ω-verbien preesenvartalon päättänyt vokaali, nasaalisuffiksin edellä -ο-, muulloin -ε-, konjuktiivissa -ω/-η-; koettu vartalon ja päätteen yhdistäväksi sidevokaaliksi: λέγ-ο-μεν, λέγ-ε-τε, λέγ-ω-μεν, λέγ-η-τε.

Teemavokaali esiintyy ω-verbien preesens- ja imperfektimuodoissa kaikissa pääluokissa sekä aktiivin ja mediumin 2. aoristissa samoin kuin kaikissa – myös

μι-verbien – futuuri- ja konjunktiivimuodoissa. - Yksityiskohta: δίδωμι- ja τίθημι-verbien akt. impf. mon. 3. pers:n atemaattisten ἐδίδοσαν- ja ἐτίθεσαν-muotojen ohella esiintyvät myös temaattiset variantit ἐδίδουν (< ἐδίδο-ον) ja ἐτίθουν (< ἐτίθε-ον).

tekijämuoto →persoonamuoto

temaattinen aoristi

akt/med:n 2. eli vahvan aoristin vaihtoehtoinen nimitys, joka johtuu siitä, että ko. aoristin muodot sisältävät prees:n ja impf:n tavoin teemavokaalin

temaattinen konjugaatio, ω-konjugaatio

ω-verbien eli -ω/ομαι-päätteisten verbien taivutusluokka. Osa taivutusmuodoista sisältää →teemavokaalin. Valtaenemmistö kreikan verbejä noudattaa temaattista konjugaatiota.

temporaalilauseet

aikaa/ajankohtaa ilmaisevat, kreikassa tavallisesti ὅτε-/ὅταν-alkuiset sivulauseet, toimivat suhteessa päälauseeseen kuin adverbiaalinen ajanmäärite. ὅτε-lause ('kun, jolloin') viittaa yksittäiseen, tavallisimmin menneeseen tapahtumaan; tällöin predikaattina on jokin indikatiivin tempus, useimmiten aoristi. Jos kyse on tulevasta tapahtumasta, tempus on futuuri. ὅταν-alkuinen (ὅτε + ἄν) lause puolestaan viittaa tulevaisuudessa mahdolliseen (eventuaaliseen), todennäköiseen tai toistuvaan (iteratiiviseen) tapahtumaan. Predikaatti on asiayhteyden mukaan konjunktiiivin aoristissa tai preesensissä.

καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους
τούτους, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ

kun Jesus oli päättänyt kaikki nämä puheensa, hän sanoi opetuslapsilleen
(Matt. 26:1)

ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις
προσκυνήσετε τῷ πατρὶ

tulee aika, jolloin ette rukoile Isää tällä vuorella ettekä Jerusalemissa (Joh. 4:21)

ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος – ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ

kun puolustaja tulee – hän todistaa minusta (Joh. 15:26)

ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν
ἐτέραν

kun teitä yhdessä kaupungissa vainotaan, paetkaa toiseen (Matt. 10:23)

πάσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, **ὅταν** πειρασμοῖς **περιπέσητε** ποικίλοις
veljeni, pitääkö pelkkänä ilona, milloin vain joudutte monenlaisiin koettele-
muksiin (Jaak. 1:2).

Koineessa mahdollinen mutta UT:ssa harvinainen on ὅταν + imperfekti/aoristi ilmaisemassa menneisyydessä toistunutta toimintaa:

καὶ **ὅταν** ὁπὲ ἐγένετο, ἐξεπορεύοντο ἔξω τῆς πόλεως
myöhään iltaisin Jeesus ja opetuslapset lähtivät kaupungin ulkopuolelle
 (Mark. 11:19).

Temporaalisesti voidaan käyttää myös prepositionaaliadverbeja ἄχρι/ἄχρις οὗ, μέχρι/μέχρις οὗ ja ἕως / ἕως οὗ, joiden kaikkien merkitys on *siihen saakka kun / kunnes*, sekä πρὶν / πρὶν ἢ *ennen kuin* (viimeksi mainittu miltei pelkästään *aci*-rakenteen kanssa). Niin ikään temporaalisesti voidaan käyttää relatiivipronominin avulla muodostettuja prepositioilmauksia, kuten ἐν ᾧ *sillä aikaa kun*.

καὶ Ἱερουσαλὴμ ἔσται πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν, **ἄχρι οὗ** **πληρωθῶσιν** καιροὶ ἐθνῶν
Jerusalem on oleva vieraiden kansojen tallattavana, kunnes niiden ajat täyttyvät
 (Luuk. 21:24)

καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστὴρ, ὃν εἶδον – – προῆγεν αὐτοῦς, **ἕως** – – **ἐστάθη**
heidän näkemänsä tähti kulki heidän edellään, kunnes se pysähtyi (Matt. 2:9)

φεῦγε εἰς Αἴγυπτον καὶ ἴσθι ἐκεῖ **ἕως ἄν εἴπω σοι**
pakene Egyptiin ja pysy siellä, kunnes [milloin se tapahtuukin] käsken sinun
palata (Matt. 2:13)

μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν **ἔστιν** νηστεύειν;
eiväthän häävieraat voi paastota sillä aikaa / samaan aikaan, kun ylkä on
heidän seurassaan (Mark. 2:19).

temporaalinen (lat. *temporalis* 'ajallinen, aikaa osoittava' [*tempus, temporis* 'aika'])
 aikaa koskeva, aikaa ilmaiseva, → *augmentum temporale*

tempukset (lat. *tempus* 'aika', kr. χρόνος)

verbin aikamuodot. Suomen neljä aikamuotoa ovat preesens, imperfekti, perfekti ja pluskvamperfekti (aktiivin indikaatiivi: *näen, näin, olen nähnyt, olin nähnyt*; passiivi: *nähdään, nähtiin, on nähty, oli nähty*). Ne ilmaisevat toiminnan ajankohdan suhteessa puhetilanteeseen (mennyt, nykyhetkinen, tuleva).

Kreikan kuuden aikamuodon esiintymien määrä jakautuu kolmeen toisistaan selvästi erottuvaan ryhmään: 1) preesens ja aoristi (11 583, 11 606), 2) futuuri, imperfekti ja perfekti (1 623, 1 682, 1 571) sekä 3) pluskvamperfekti (86; DBW 497). Tempusten luonteesta ja suhteesta on tutkimuksessa keskusteltu paljon, sillä enemmän kuin ajankohdasta – jos juuri lainkaan – kyse on →aspektista, näkökulmasta, josta toimintaa tarkastellaan: käynnissä olevana, jatkuvana tai päättyneenä ja loppuun saatettuna. Tämä informaatio on sisäänrakennettuna verbin →tempusvartalossa. Tempuksen ja tempusvartalon asemesta voitaisiinkin puhua myös aspektivartalosta, joskaan tällainen termi ei ole vakiintunut yleiseen käyttöön.

Oheinen taulukko havainnollistaa, mitä tempuksia missäkin moduksessa esiintyy:

modus	tempus					
	prees.	impf.	fut.	aor.	perf.	pl.perf.
indikatiivi	x	x	x	x	x	x
konjunktii	x			x	(x)	
imperatiivi	x			x	(x)	
optatiivi	x			x		
infinitiivi	x		x	x	x	
partisiippi	x		x	x	x	

Eri tempusten suhde aikaan (toiminnan ajankohtaan) vaihtelee moduksittain mutta ratkaisevasti aina kulloisenkin tekstiyhteyden mukaan: Esimerkiksi futuuri ilmaisee aina aikaa, mutta vasta konkreettinen asiayhteys osoittaa, mikä on tulevan toiminnan lähempi suhde puhetilanteeseen. Augmenttitempukset ilmaisevat normaalisti menneyttä aikaa, mutta lopullisesti asian ratkaisee konteksti. Tekstiyhteyden varassa ovat erityisesti konjunktii, imperatiivi ja infinitiivi. Partisiipin suhde aikaan määrittyy aspektin ja hallitsevan verbin aikamuodon perusteella.

Ks. →tempusvartalot ja niiden tunnuksset.

tempusaspekti →aspekti

tempussuffiksi

verbin juureen/vartaloon lisätty suffiksi halutun tempusvartalon aikaansaamiseksi, →tempusvartalot ja niiden tunnuksset

tempustunnus →tempussuffiksi

tempusvartalot ja niiden tunnuks

Tempusvartalo on verbivartalo, josta muodostetaan tietyn tempuksen kaikki taivutusmuodot. Se saadaan normaalisti lisäämällä verbin juureen/vartaloon kyseiselle tempukselle ominainen tunnus tai tunnuks (affiksi/affiks): etuliite, sisäliite ja/tai loppuliite. Kukin tempusvartalo edustaa sille ominaista →aspektia.

Tempusvartaloita on kreikassa seitsemän (passiivin aoristivartalolle rakentuva passiivin futuurivartalo laskettuna omaksi vartalokseen). *Vain yksi tempusvartalo – preesensvartalo* (josta preesensin lisäksi muodostetaan imperfekti) – *on sama kaikissa pääluokissa*. Muuten tempusvartalot vaihtelevat pääluokittain: Aktiivilla ja mediumilla on yhteinen vartalo futuurissa samoin kuin aoristissa, passiivilla on kummassakin omansa. Perfektissä taas aktiivilla on oma, mediumilla ja passiivilla yhteinen vartalo.

Tempusvartalot ja niiden pohjalta muodostettavat yks. 1. pers:n taivutusmuodot on esitetty oheisessa taulukossa λύω-malliverbin avulla (eri tempusvartalot pääluokittain listattuina kolmannessa sarakkeessa):

Tempus	Pääluokka	Tempusvartalo	Taivutusesimerkki	Tempusten tunnuks/affiks
preesens	A/M/P	λυ-	pr. λύω, λύομαι impf. ἔλυον, ἐλυόμεν	reduplikaatio, -μ-, -ν-, -γ-, -αν-, -σκ-, -ισκ-, -j-, -ε-, -(ν)νυ- -σ-
futuuri	A/M P	λυσ- λυθησ-	fut. λύσω, λύσομαι fut. λυθήσομαι	-θησ-, -ησ-
aoristi	A/M P	λυσ- λυθη-	aor. ἔλυσα, ἐλυσάμεν aor. ἐλύθην	-σ-, -κ- -θη/θε-, -η/ε-
perfekti	A M/P	λελυκ- λελυ-	pf. λέλυκα pl.pf. ἐλελύκειν perf. λέλυμαι pl.pf. ἐλελύμεν	reduplikaatio, -κ-/– reduplikaatio, ei tunnussuffiksia

Eri tempusvartaloiden pohjalta syntyy verbin →teema. Ks. myös →vartalo, →tempusavain.

”tense” (< vanh. ransk. ”tens”, lat. *tempus* ’aika’)

tempuksen englanninkielinen nimitys

teonlaatu, Aktionsart (saks.)

tietyn verbimuodon tietyssä tekstiyhteydessä ilmaiseman toiminnan lähempi luonne tai tyyppi: esim. suomen ”nukahtaa” kuvaa alkavaa, ”matkustella” toistuvaa toimintaa. Teonlaatu määräytyy tapaus tapaukselta, kulloisenkin tempukselle (tempusvartalolle) ominaisen →aspektin, verbin leksikaalisen merkityksen ja tekstiyhteyden perusteella: toiminta voi olla a) alkavaa eli ingressiivistä, inkoatiivista, b) etenevää eli prosessiivista, c) jatkuvaa eli duratiivista, d) toistuvaa eli iteratiivista, e) tavanmukaista eli habituaalista, f) alkanutta ja tulevaisuudessa jatkuvaa / tulevaa eli ingressiivis-futuurista/futuurista, g) kerrallista eli punktuaalista (momentaanista), h) kokonaisvaltaista eli kompleksiivista, i) muutosta tai lopputulosta painottavaa eli efektiivistä, j) yritettyä (mutta usein turhaksi jäävää) eli konatiivista, k) resultatiivista eli saavutettua tulosta painottavaa tai l) tilaa ilmaisevaa eli statiivista.

Suomessa teonlaatua ilmaisee joko verbi perusmerkityksessään, esim. ingressiivinen ”ryhtyä” ja prosessiivinen ”kasvaa”, tai muuntelujohdoksien, kuten iteratiivinen ”sairastella” (kantaverbi ”sairastaa”) ja ingressiivinen ”rakastua” (kantaverbi ”rakastaa”).

Kreikassa teonlaatu on kiinteästi yhteydessä →aspektiin, ts. tempusvartalon määrittämään toiminnan yleisluonteiseen kuvaukseen, jolloin preesens ja imperfekti luonnehtivat toimintaa progressiivisena tapahtumana kiinnittämättä huomiota sen alkamiseen tai päättymiseen (”internal”), aoristi (vartalon muodostamistavasta riippumatta) katsoo toimintaa ulkoapäin (”external”) yhtenä kokonaisuutena, ja perfekti ja pluskvamperfekti painottavat toiminnan tulosta. Futuurista ks. →aspekti.

Yksittäinen tempus (aspekti) ei sisällä kerrallaan kaikkia edellä lueteltuja teonlaadun mahdollisuuksia: esim. aoristilla ja perfektillä ei voi olla konatiivista teonlaatua eikä preesensillä resultatiivista, kun taas sekä preesens että aoristi voivat olla teonlaadultaan ingressiivisiä.

Toisin kuin aspekti, joka kieliopillisesti määräytyy tempusvartalon mukaan, teonlaatu ei ole aina yksiselitteisesti määriteltävissä. Monta kertaa useakin vaihtoehto voi tulla kysymykseen, kuten seuraava esimerkki osoittaa:

κύριε, σῶσον, ἀπολλύμεθα

Herra, auta! Me hukumme (Matt. 8:25)

Aoristimuotoinen imperatiivi σῶσον merkitsee ’pelasta tässä ja nyt!’. Lopputuloksen kannalta on tuskin merkitystä, tulkitaanko aoristi punktuaalis-momentaaniseksi, kompleksiiviseksi vai efektiiviseksi. Preesens ἀπολλύμεθα on teonlaadultaan avoimempi eri tulkinnoille: 1) ’olemme alkaneet upota’ (ingressiivinen/inkoatiivinen), 2) ’olemme uppoamassa’ (prosessiivinen), 3) ’tulemme uppoamaan’ (futuuriin).

Lisää esimerkkejä on esitetty eri tempusten yhteydessä.

theeta-aoristi

θη-/θε-aoristi, passiivin 1. aoristi

toinen aoristi, 2. aoristi

myös temaattinen/vahva aoristi, yksi aktiivin ja mediumin aoristeista. Hallitsemaan sigma-aoristiin verrattuna 2. aoristin muodostavia verbejä on kreikassa vain vähän, UT:ssa tuskin neljääkymmentä. Toisaalta suuri osa noista verbeistä kuuluu keskeiseen sanastoon: vähintään sata kertaa esiintyvistä 45 verbistä toisia aoristeja on kymmenen, yhdysverbit mukaan lukien kaksitoista.

Vahvan aoristin tunnusomainen piirre on se, että tempusvartalona toimii verbin juuri ilman erityistä tempussuffiksia. Ero →juuriaoristiin on kahtalainen: 1) juuret ovat konsonanttipäätteisiä (poikkeuksena πι- < πίνω *juoda*), kun ne juuriaoristissa ovat vokaalipäätteisiä (esim. βη-/βα- < βαίνω *astua*), 2) päätteet liittävät verbivartaloon →teemavokaali, juuriaoristissa teemavokaalia ei ole (paitsi konjunkttiivissa), vrt. oppia-verbin μανθάνω (juuri/vartalo μαθ-) akt. ind. ἔμαθ-ο-ν ja βαίνω-verbin vastaava muoto ἔβη-ν. Toisen aoristin yhdistääkin preesensiin ja imperfektiin yhtäläinen teemavokaalin käyttö ja *erottaa ainoastaan erilainen vartalo* (huom.: myös muutama aksenttiero, ks. edempänä).

Yksinkertaisimmillaan vartaloissa on vain yhden äänteen ero, kuten oheisen taulukon esimerkkiverbissä βάλλω < *βαλ-*jω heittää*: prees.vartalo βαλλ-, aor.vartalo βαλ-. Lisäksi neljässä muodossa on aksenttiero: 1) med. imp. yks. 2. pers. βαλοῦ, 2–3) akt./med. inf. βαλεῖν/βαλέσθαι ja 4) akt. part. βαλῶν–βαλοῦσα–βαλόν.

	Aktiivi		Mediumi	
	imperfekti	2. aoristi	preesens	2. aoristi
indikatiivi	ἔβαλλον	ἔβαλον	ἐβαλλόμεν	ἐβαλόμεν
konjunktivi	βάλλω	βάλω	βάλλωμαι	βάλωμαι
imperatiivi	βάλλε	βάλε	βάλλου	βαλοῦ!
infinitiivi	βάλλειν	βαλεῖν!	βάλλεσθαι	βαλέσθαι!
partisiippi	βάλλων	βαλῶν!	βαλλόμενος	βαλόμενος
	βάλλουσα	βαλοῦσα!	βαλλομένη	βαλομένη
	βάλλον	βαλόν!	βαλλόμενον	βαλόμενον

Silmiinpistävimpiä vartaloiden erot ovat →sekavartaloisissa verbeissä, kuten verbin ἔρχομαι *kulkea, mennä, tulla* tapauksessa, jossa preesensvartalo ἐρχ- saa

aoristiparikseen vartalon ἐλθ-. (Lisäerona on se, että ἐρχ- taipuu mediaalisesti, ἐλθ- aktiivisesti. Tämä ei ole ristiriitaista, koska kyse on kokonaan eri sanoista ilman minkäänlaista etymologista yhteyttä.)

Tehtävä: Etsi kirjan liitteenä olevan tempusavaimen tai sanakirjan avulla seuraavia UT:n 2. aoristin vartaloita vastaava perusmuoto. Vain yhdysverbeinä esiintyvien eteen on lisätty asianomainen prepositio. Sekavartaloisten oikeaan nurkkaan on merkitty tähti (*).

ἀγαγ-	ἐλθ-*	-ολ-
αἰσθ-	ἐνεγκ-*	ὄνα-
άλ-	εὐρ-	παθ-
ἀν-αλωσ-	ἀνα-θαλ-	πεσ-
άμαρτ-	ἀπο-θαν-	πι-
βαλ-	θιγ-	πυθ-
γεν-	ἰδ-*	σχ-
δραμ-*	ἐφ-ικ-	τεκ-
δυ-	λαβ-	περι-τεμ-
εἰπ-*	λαθ-	τυχ-
έλ-/ελ-*	λιπ-	φαγ-*
έλασ-	μαθ-	φυγ-

Ks. myös →persoonapäätteet.

toinen eli o-deklinaatio

-ος-päätteisiä maskuliineja ja -ov-päätteisiä neutreja mutta myös jonkin verran -ος-loppuisia feminiinejä sisältävä, yleisesti ottaen latinan 2. deklinaatiota (vrt. -us/um-päätteet) vastaava nominien taivutusluokka. Nimitys o-deklinaatio johdetaan taivutusvartalon -o-suffiksista.

Feminiinejä ovat UT:n sanastossa mm. ἄμπελος *viiniköynnös*, βάσανος *kidutus*, διάλεκτος *kieli*, ἔρημος *autiomaa*, κάμινος *uuni*, κιβωτός *laatikko*, ἀρκku, ληνός *viinikuurna*, λίθος *kivi*, νῆσος *saari*, νόσος *sairaus*, ὁδός *tie*, παρθένος *neitsyt*, ῥάβδος *keppi*, *sauva*.

Oheisen taivutustaulukon mallisanat ovat ὁ ἄγγελος *lähetti*, ἡ νῆσος *saari* ja τὸ σημεῖον *merkki*.

	Yksikkö					
	maskuliini		feminiini		neutri	
nom.	ὁ	ἄγγελος	ἡ	νῆσος	τὸ	σημεῖον
gen.	τοῦ	ἀγγέλου	τῆς	νήσου	τοῦ	σημείου
dat.	τῷ	ἀγγέλῳ	τῇ	νήσῳ	τῷ	σημείῳ
akk.	τὸν	ἄγγελον	τὴν	νῆσον	τὸ	σημεῖον
vok.		ἄγγελε		νῆσε		σημεῖον

Vokatiivin päätte on yksikön mask./fem:ssä -ε, neutrissa vokatiivi = nominatiivi. Monikossa vokatiivi on (kuten kaikissa deklinaatioissa) nominatiivin kaltainen.

päätesarjat yks.: -ος/ον – ου – ω – ον/ον
 mon.: -οι/α – ων – οἱς – ους/α

Huom. 1) Yksikön genetiivin -ου-pääte on kehittynyt vokaalienvälisen sigman kadottua ja vokaalien supistuttua: (*-ο-σῖο) > *-ο-σο > *-οο > -ου.

Huom. 2) Monikon nominatiivin -οι-pääte katsotaan koron kannalta lyhyeksi.

Huom. 3) Monikon akkusatiivin -ους-pääte on syntynyt →sijaispidennyksen seurauksena akkusatiivin -ν-tunnuksen kadottua monikon -σ-päätteen edeltä: *-ονς > -ους.

Huom. 4) Neutrin monikon nom./akk:n -α- pääte on lyhyt (ᾱ) (kuten myös 3. dekl:ssa), mikä näkyy korossa: σημεῖα.

Toisen deklinaation mukaan taipuvista adjektiiveista ks. →adjektiivit.

toinen futuuri

passiivin toisen aoristin eli eeta-aoristin vartaloon pohjautuvien futuurimuotojen yhteisnimitys, esim. ἀνοιγήσομαι, ἀνοίγω *avata*

toinen perfekti

ilman -κ-suffiksia rakentuvien aktiivin perfektimuotojen yhteisnimitys, esim. ἀκήκοα, ἀκούω *kuulla*

totaaliobjekti (lat. *totus* 'koko, kaikki', *totalis* 'kokonainen')

kokonaisobjekti: tapaan *hänet* illalla (vrt. tapaan häntä illalla)

toteamuslause → väitelause

trans, tran-

lat. prepositio 'yli, toiselle puolelle; toisella puolen, takana', etuliitteenä 'yli, poikki; tuolle puolen'

transitiiviverbi (lat. *transitivus* 'ylittävä, siirtyvä; ei-refleksiivinen' [*trans-ire* 'mennä, kulkea' = 'ylittää; siirtyä'])

objektin saava verbi: *luin* lehden, *tutkin* asiaa → intransitiiviverbi

transkriptio (lat. *transcriptio* 'siirtokirjoitus' [*tran-scribere* 'kirjoittaa toisaalle'])
tarkekirjoitus, jossa toisen kielen sanat kirjoitetaan toiselle mahdollisimman luettavaan muotoon, esim. kreikan (onomatopoeettinen) ψιθυρίζω
"psithyrízoo" *kuiskutella*

translatiivi (lat. *casus translatus* 'siirtymisen sija', *translativus* 'toisaalle siirtävä' [*trans-ferre* 'siirtää; muuttaa'])

suomen sijamuoto, tunnus *-ksi*: ryhdyn nunnaksi, → sijat

translitteraatio (lat. *translitteratio* 'siirtokirjoitus' [*trans* + *littera* 'kirjain'])
siirtokirjoitus, jossa kirjaimet/kirjoitusasu siirretään (tarvittavin diakriittisin merkein) kielestä toiseen ilman, että tavoitteena on äännettävä teksti, esim. heprean sana רָאָה *r'h* 'nähdä' (transkriboituna *rä'ä*)

treema

kahdesta peräkkäisestä vokaalista jälkimmäisen päällä vaakasuorassa olevat kaksi pistettä (ˆ), jotka osoittavat, ettei ko. vokaali muodosta edeltävän kanssa diftongia vaan kuuluu eri tavuun: Ἑβραῖοι "hebra-isti"; → diereesi

tunnusvokaali

tietylle tempukselle/modukselle ominainen vokaali, esim. aktiivin ja mediumin sigma-aoristille tyypillinen α-vokaali, joka esiintyy lähes kaikissa tempuksen muodoissa, ja optatiivin ι-vokaali

ulkopaikallissijat

suomen kieliopin termi: → adessiivi (*-lla/-llä*), ablatiivi (*-lta/-ltä*) ja allatiivi (*-lle*),
→ paikallissijat, → sijamuodot

ultima (lat. *ultimus* 'viimeinen')

sanan viimeinen tavu, →aksentti ja aksenttimerkit

vahva aoristi →toinen aoristi

valediftongit

→supistumassa tai →sijaispidennyksessä syntyneet diftongilta näyttävät $\epsilon\iota$ - ja ou -äänteet, jotka tulisi mieltää pitkänä suljettuna e - ja o -äänteenä ja siten erottaa toisaalta aidoista, alkuperäisistä $\epsilon\iota$ - ja ou -diftongeista, toisaalta $/\eta/$:stä ja $/\omega/$:sta

vartalo, sanan vartalo, taivutusvartalo

suomen kielessä vartalo on se sanan osa, joka erilaisten tunnusten erottamisen jälkeen jää jäljelle, esim. *tieto*-mme (liitteenä possessiivisuffiksi), *kävel*-i-n (liitteinä imperfektin tunnus -i- ja persoonapäätte -n). Tunnusten erottaminen vartalosta ei tosin aina onnistu yksiselitteisesti.

Kreikassa vartalo muodostuu lähinnä kahdella tavalla: vartalo on joko sama kuin sanan →juuri (käsite, jota ei esiinny suomen kielioipissa) tai vartalo rakentuu – kuten useimmissa tapauksissa – juuresta ja siihen lisäystä →affiksista (tai affikseista), esim. verbin $\pi\acute{\iota}\nu\omega$ *juoda* preesensvartalo $\pi\iota\nu$ - koostuu $\pi\iota$ -juuresta ja nasaalisuffiksista -v. Samalla $\pi\iota\nu$ - on ko. verbin kaikkien preesensmuotojen *taivutusvartalo*. $\pi\iota$ -juuri puolestaan on sellaisenaan $\pi\acute{\iota}\nu\omega$ -verbin aktiivin aoristimuotojen samoin kuin mediaalisten futurimuotojen taivutusvartalo. Yksittäinen verbivartalo edustaa tavallisesti samalla jotakin →tempusvartaloa.

Myös nominivartalo voi, joskin harvoin, olla sanan juuri, esim. $\chi\epsilon\acute{\iota}\rho$ *käsi* on yhtä aikaa sekä juuri että vartalo (ilman sijapäätettä). Tavallisimmin vartalo kuitenkin muodostuu juuresta ja suffiksista (tai suffikseista), kuten on laita esim. sanassa $\gamma\rho\alpha\mu\mu\alpha\tau\acute{\epsilon}\upsilon\varsigma$ *lainopettaja*: juureen $\gamma\rho\alpha\phi$ - (joka sellaisenaan toimii kirjoittaa-verbin prees.vartalona) lisätään johdin -μα > * $\gamma\rho\alpha\phi\mu\alpha$ > $\gamma\rho\acute{\alpha}\mu\mu\alpha$ *kirjain*, gen. $\gamma\rho\acute{\alpha}\mu\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, josta saatavaan taivutusvartaloon $\gamma\rho\alpha\mu\mu\alpha\tau$ - liitetään vielä toinen, -εϋ- (*-εϋ) -johdin. Sigma-alkuisten sijapäätteiden (= yks. nom., mon. dat.) taivutusvartaloksi muodostuu näin $\gamma\rho\alpha\mu\mu\alpha\tau\epsilon\upsilon$ -, muutoin $\gamma\rho\alpha\mu\mu\alpha\tau\epsilon$ - (*-ηϋ).

Toisinaan taivutusvartalo ja siihen lisättävä päätte ovat sulautuneet niin kiinteästi toisiinsa, ettei niitä voi ehdottoman varmasti erottaa toisistaan.

verbaaliadjektiivit

verbin vartalosta johdettuja 1. ja 2. dekl:n mukaan taipuvia -τός-suffiksilla (klassisessa kreikassa myös -τέος- ja -τικός-suffikseilla) muodostettuja adjektiiveja, esim. *χριστός* *voideltu* verbistä *χρίω* *voidella* (vartalot *χρι-/χρισ-*) ja *κλητός* *kutsuttu* verbistä *καλέω* *kutsua* (vartalo *καλε-/κλη-*).

Verbaaliadjektiivit ilmaisevat 1) saavutettua tilaa, jolloin ne vastaavat passiivin partisiipin perfektia, esim. *εὐλογητός* *kiitetty, ylistetty* (vrt. pass. part. perf. *εὐλογημένος*, *εὐλογέω* *kiittää, ylistää*), tai 2) saavutettavissa olevaa ominaisuutta, esim. *ὁρατός* *nähtävissä oleva, näkyvä* (< *ὁράω*; vrt. lat. *-bilis*-pääte: *visibilis*). Raja tavallisiin adjektiiveihin ei aina ole selvä, esim. *ἀγαπητός* *rakastettu, rakastettava* on käytännössä sama kuin *rakas*. Myös -τος-päätteisiä yhdysadjektiiveja esiintyy, esim. *ἄ-σύν-ε-τος* (-ε- < -ἦμι) *ymmärtämätön* ja *εὐ-μετά-δο-τος* *antelias* (-δο-, *δίδωμι* *antaa*).

Verbaaliadjektiivia seuraavan genetiivin avulla voidaan ilmaista toimija (ilman *ὑπό*-prepositiota), esim. *ἐκλεκτοὶ θεοῦ* *Jumalan valitut/valitsemat* (*ἐκλέγω* *valita*), joskaan käytötapa ei UT:ssa ole kovin yleinen. – Suomessa verbaaliadjektiiveja ei esiinny, vaan esim. ”voideltu” on TU-partisiippi.

verbin määrittely →määrittäminen

verbin perusmuoto

suomessa →infinitiivi, kreikassa yleensä verbin aktiivin (tai aktiivin puuttuessa mediumin/passiivin) indikatiivin preesensin yks. 1. persoonaa, esim. *καθίζω* *istuutua*, *κεῖμαι* *maata*

verbiryhmät

Paitsi →preesenslaajenteiden perusteella kreikan verbit voidaan ryhmitellä myös vartalotyypeittäin:

1) vokaalivartaloiset (*verba vocalia*)

a) supistumaverbit (*verba contracta*), esim. *ποιέω* *tehdä*: *ποιε-*

b) supistumattomat (*verba non contracta*) esim. *βασιλεύω* *hallita*: *βασιλευ-*

2) konsonanttivartaloiset (*verba consonantia*)

a) k/p/t-päätteiset (*verba muta*), esim. *διώκω* *ajaa takaa*: *διωκ-*, *πέμπω* *lähettää*: *πεμπ-*, *φυλάσσω* *vartioida*: *φυλακ-*, *ἐλπίζω* *toivoa*: *ἐλπιδ-*

b) likvidat (*verba liquida*), esim. *ἀγγέλλω* *ilmoittaa*: *ἀγγελ-*, *μένω* *jäädä*: *μεν-*.

verbit (lat. *verbum* 'sana; verbi')

teonsanat, yksi kolmesta sanaluokasta, ilmaisevat tekemistä, tapahtumista, ominaisuutta tai olemista. Verbit jakautuvat →transitiivisiin ja →intransitiivisiin; edelliset saavat objektin, jälkimmäiset eivät.

Verbit taipuvat →päáluokissa (diateeseissa), →tapaluokissa (moduksissa), →aikamuodoissa (tempuksissa) sekä kuudessa eri persoonassa (→persoonamuodot). Verbillä on lisäksi tempukseen (→tempukset) perustuva →aspekti ja tietyssä tekstiyhteydessä aspektia ilmaiseva →teonlaatu. Verbin →infiniitti- eli nominaalimuodot ovat →infinitiivi ja →partisiippi. Lisäksi kreikassa on →verbaaliadjektiiveja.

verbivartalo

termi, jolla voidaan tarkoittaa tietyn verbimuodon, esim. akt. ind. fut:n δουλεύσει, tempusvartaloa δουλευσ-, δουλεύω *olla orjana*, tai yleisemmin kaikkien eri tempusvartaloiden yhteistä osaa, tässä tapauksessa juuresta δουλ- ja suffiksista -εϋ- koostuvaa vartaloa δουλευ-. Verbivartalona voi suoraan toimia myös sanan juuri, esim. γνω-, γιγνώσκω *tietää*.

Muodostukseen liittyviä seikkoja käsitellään mm. hakusanojen →presenslaajennin, →tempusvartalo, →verbiryhmät yhteydessä. Tässä kohden voidaan esittää seuraavat lisähuomiot:

- 1) Eräillä →vokaalivartaloisilla verbeillä vokaalin pituus vaihtelee tempuksen mukaan, esim. verbeillä δέω *sitoo* ja λύω *irrottaa* vokaali on sigman edellä (= akt./med. fut:ssa ja 1. aor:ssa pitkä, muuten lyhyt): δήσω ja ἔδησα, mutta perf. δέδεκα.
- 2) Useiden verbien vartalossa esiintyy eriasteista →äännevaihtelua (lyhyt tai pitkä vokaali tai vokaalin kato), esim. θε-/θη-, τίθημι *asettaa*, θαν-, θνη-, ἀποθνήσκω (*-θνη-ισκω), *kuolla*, βαλ-/βλη-, βάλλω *heittää*, καλε-/κλη-, καλέω *kutsua*.
- 3) Eräät verbivartalot ovat osassa tempuksia ε- ja/tai η-laajenteisia, esim. βούλ-ομαι *tahtoo*, pass. aor. ἐβουλ-ή-θην, δοκ-έ-ω *luulla*, akt. aor. ἔδοξα, θέλ-ω *tahtoo*, akt. aor. ἠθέλ-η-σα, pass. aor. ἠθέλ-η-θην.

Ks. myös →sekavartaloiset verbit.

vertailuasteet

adjektiivin vertailuasteet: →positiivi, →komparatiivi, →superlatiivi; →komparaatio

vierassanat

Kuten kielissä yleensä, vierassanoja esiintyy myös UT:ssa. Silmiinpistäviä ovat varsinkin evankeliumien ja Apostolien tekojen latinismit, mm. monet armeijaan, oikeuslaitokseen ja hallintoon liittyvät termit sekä mittojen ja rahojen nimitykset. Osa latinismeista on lainautunut edelleen suomeen, toiset raamatunkäännösten kautta, toiset muuta tietä.

Esimerkkejä: κεντυρίων *centurio* 'sadanpäällikkö, senturio' (kr. ἑκατοντάρχης); κουστωδία *custodia* 'vartio'; λεγιών *legio* 'legioona'; πραιτώριον *praetorium* 'maaherran palatsi'; Καῖσαρ *Caesar* 'keisari' (vrt. tsaari); κῆνος *census* 'vero' (vrt. ἀπογραφή); κολωνία *colonia* 'siirtokunta'; τίτλος *tit(u)lus*, 'päällekirjoitus'; μίλιον *milliarium*, *mille* tuhannen askelparin matka, n. 1,5 km (vrt. maili); δηνάριον *denarius* 'denaari'.

Myös tiettyjen sanontojen suoria kreikkannoksia esiintyy, kuten συμβούλιον λαμβάνειν *consilium capere* 'neuvotella' ja τὸ ἱκανὸν ποιεῖν *satisfacere* 'tydyttää jtk, tehdä jkn mieliksi'.

Muiden kielten vaikutus on marginaalinen: Persialaisperäisiä ovat verbi ἀγγαρεύω 'vaatia palvelusta' (< ἄγγαρος ['kuninkaan] lähetti') ja substantiivit γαζοφυλάκιον 'aarrekammio; uhriarkku' (< γάζα) sekä παράδεισος 'puisto; paratiisi'. Egyptistä lähtöisin on palmunoksaa tarkoittava βαῖον (vrt. koptin ⲃⲁⲓ). Seemiläistäustaiseksi on arveltu sanaa χιτών 'aluspaita' (vrt. heprean כִּתְּוֹן), mutta on muitakin vaihtoehtoja. Toisaalta hepreaan on lainautunut kreikan neuvostoa merkitsevä συνέδριον muodossa סֵנְדֵרִיּוֹן, tav. 'Suuri neuvosto'.

virke

tekstin osa, joka alkaa isolla alkukirjaimella ja päättyy pisteeseen, kysymys- tai huutomerkkiin: *Alan olla valmis*. Virke koostuu tavallisesti lauseista. Seuraavassa virkkeessä on kaksi lausetta (pää- ja sivulause): Lähden heti, kun olen valmis.

”voice” (lat. *vox* 'ääni')

diatesin (pääluokan) englanninkielinen nimitys

vokaalinmuutos, vokaalinvaihtelu →äännevaihtelu

vokaalit (lat. *vocalis* 'sointuva, soinnillinen; vokaali' [*vox*, gen. *vocis* 'ääni, sävel']) äänteiden toinen pääryhmä →konsonanttien ohella. Vokaalit erottaa konsonanteista mm. se, että vokaali voi yksinäänkin muodostaa tavun, kun taas konsonantti tarvitsee tavuun aina vähintään yhden vokaalin. Kreikan vokaalit ovat a, e, i, o ja y, jotka kaikki voivat esiintyä pitkinä tai lyhyinä. Vokaaleista vain e:llä ja

o:lla on eri grafeemi pitkälle ja lyhyelle vokaalille: ε–η ja ο–ω, kun taas α, ι ja υ eivät kirjainmerkkeinä osoita pituuseroa. Ks. myös →etuvokaalit.

vokaalivartalo

vokaaliin päättyvä sananvartalo: ἰσχυ-, ἰσχύς *voima*, ἐσθι-, ἐσθίω *syödä*

vokatiivi (lat. *casus vocativus* 'puhuttelusija', *vocativus* 'puhuteltavissa oleva' [*vocare* 'kutsua; nimittää'])

kreikan sijamuoto, puhuttelusija, muihin sijamuotoihin verrattuna huomattavan harvinainen (ks. →statistiikkaa). Koska nominatiivikin voi toimia puhuttelusijana – kuten UT:ssa usein on laita – kahden sijamuodon erottaminen toisistaan on välistä hankalaa. Toisinaan vokatiivia edeltää interjektio ὦ. Lisäksi sanan ἀδελφός *veli* aksentti siirtyy vokatiivissa lopusta alkuun: ἄδελφε.

Yksikön vokatiivin muodostus vaihtelee deklinaatioittain:

2. dekl:n mask./fem.: päätte -ε, ntri = nom.

1. dekl:n fem.: vok. = nom., mask.: vok. = nom. miinus -ς; -της-päätteiset > -τᾶ

3. dekl.: vartalotyyppin mukaan osa = nom., osa = taivutusvartalo (joskin mahdollinen loppu-k/p/t elidoituu; →"naaras"-sääntö).

2. dekl.

(ὦ) ἄνθρωπε

< ἄνθρωπος

1. dekl.

(ὦ) ἀδελφή

νεανίᾱ < νεανίᾱς

προφῆτᾶ < προφήτης

3. dekl.

(ὦ) σῶτερ

(σωτηρ-/σωτερ-)

βασιλεῦ (*βασιλεϝ-)

γύναι (γυναικ-)

Monikossa vokatiivi on kaikissa deklinaatioissa nominatiivin kaltainen.

väitelause

väitteen tai toteamuksen sisältävä lause/virke

ydivartalo

sama kuin kantavartalo, →juuri

yhdysadjektiivit, -substantiivit, -verbit →*composita*

yksipersonainen verbi

verbi, jota käytetään vain yks. 3. persoonassa: minun *täytyy* jatkaa lukemista, ja hänen *pitää* käydä kaupassa. Kreikassa yksipersonaisia ovat mm. δεῖ *täytyy* ja πρέπει *sopii*. Myös verbiä δοκέω *luulla* käytetään yksipersonaisesti merkityksessä näyttää jkn mielestä jltak:

οὐ δὲ λάλει ἃ **πρέπει** τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ
puhu sinä sitä, mikä sopii terveeseen oppiin (Tit. 2:1)

τί δὲ ὑμῖν **δοκεῖ**;
miltä teistä näyttää? (Matt. 21:28).

äännelait

ääntämistä koskevat säännöt, esim. kielen historiassa tapahtuneet ääntenmuutokset ja niitä kuvaavat säännönmukaisuudet, kuten attikalle ominaiset tiettyjen vokaalien ja vokaaliyhtymien kohdatessa syntyvät supistumat tai tietyin ehdoin tapahtunut /ā/:n vaihtuminen /η/:ksi. Äännelait vaihtelivat murteittain eivätkä välttämättä olleet pysyvästi voimassa. Äännelaesta havaittavat poikkeamat johtuvat usein analogiavaikutuksesta.

→digamma, →jod, →sigma, →äännevaihtelu

äännevaihtelu

sanan juuressa/vartalossa tapahtuva vokaalinmuutos, suomessa esim. *vesi*, *veden*, *veteen*; kreikassa kolmiasteisesti: e-/o-aste, ē-/ō-aste ja katoaste, esim.

ὑπομένω (e-aste) – ὑπομονή (o-aste) *jääda – kärsivällisyys*
λείπ-ω (e-aste) – ἔ-λιπ-ον (katoaste) – λέ-λοιπ-α (o-aste) *jättää*
πατήρ (ē-aste) – πατρός (katoaste) – ἀπάτωρ (ō-aste) *isä – isätön*

Vastaava ilmiö esiintyy mm. saksassa, ruotsissa ja englannissa, joissa kyseisestä ilmiöstä, gradaatiosta eli apofoniasta, käytetään nimitystä ”Ablaut/avljud /gradation”, esim. ”sprechen, spricht, sprach, gesprochen” *puhua*, ”brista, brister, brast, brustit” *katketa* ja engl. ”drink, drank, drunk” *juoda*.

ääntäminen

Kreikkaa voidaan ääntää periaatteessa kolmella eri tavalla: nykykreikkalaisittain, →Erasmus Rotterdamilaisen mallin mukaan ja Erasmusen mallin pohjalta maa-/kielikohtaisesti. Nykykreikkalainen ääntämistapa on nyky-sanasta huoli-

matta sangen vanha, säilynyt kutakuinkin samana jo tuhat vuotta ja perustuu osaksi jo ennen ajanlaskun taitetta tapahtuneisiin äännemuutoksiin.

Toisaalta nykykreikkalainen ääntämys ei ole samaa kuin ”alkuperäinen” ääntämys, sillä kuten tuhannet piirtokirjoitukset ja muut lähteet osoittavat, kreikkaa on puhuttu ja kirjoitettu vuosisatoja eKr. hyvin eri tavoin eri murrealueilla ja osin saman murrealueen sisälläkin. Alkuperäisestä yhteiskreikkalaisesta ääntämisestä ei voi olla puhetta. Siksi nykyääntämys sopii suuressa määrin koineeseen mutta ei 400-luvun eKr. attikaan, johon puolestaan Erasmuskin järjestelmä soveltuu kohtuullisen hyvin muttei enää koineeseen. Eräänlaisena analogiana nykyääntämyksen ja kirjoitetun tekstin suhteelle voisi pitää englannin puhutun ja kirjoitetun kielen suhdetta.

Syy siihen, että läntisissä yliopistoissa suositetaan Erasmuskin mallia, on käytännöllinen, erityisesti Suomessa. Aakkoskirjoitukseen tottuneelle vieraan kielen opiskelu on helpompaa aloittaa, kun tietty kirjain/kirjainyhtymä vastaa aina mahdollisimman tarkasti tiettyä äännettä/äänneyhdistelmää. Tällöin myös oikeinkirjoituksen oppiminen helpottuu: kun opettaja lausuu sanan ψυχή ”psykhee”, kirjoitusasu ei jää epäselväksi, mutta jos hän lausuu ”psihi”, vastaalkaja on pulassa.

Kaiken kaikkiaan kysymys kreikan oikeasta ääntämisestä on jatkuvasti kiistelty, tunneherkkäkin asia. Ongelman kohtaa myös kansainvälisissä kongresseissa monenlaisine kreikan ääntämisineen. Kreikkaa äidinkielenään puhuva ei välttämättä lainkaan ymmärrä, mitä muualta maailmaa tuleva ”klassista” ääntämisestä noudattava puhuja haluaa sanoa. Onkin ehdotettu, että siirryttäisiin kauttaaltaan nykyääntämykseen. Siitä olisikin kiistattomat etunsa mutta myös omat käytännölliset – ja ehkä vielä suuremmat periaatteelliset – ongelmansa: jos Erasmuskin ääntämiseen tottunut alkaisi lukea esimerkiksi Platonian tai vielä vanhempaa tekstiä nykyisellä – tosin jo noin tuhat vuotta jatkuneella – tavalla, hän tietäisi menettelevänsä anakronistisesti, vastoin historiallista todellisuutta.

ω-konjugaatio →temaattinen konjugaatio

Kirjallisuus

Ks. myös 1. luvun lopussa mainittu Paavalia ja Filippiäiskirjettä koskeva kirjallisuus.

Tekstit ja konkordanssit

Novum Testamentum Graece

- *Novum Testamentum Graece post Eberhard et Erwin Nestle editione vicesima septima revisa communiter ediderunt Kurt Aland et al.* 27. revidierte Aufl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft 1993.

Novum Testamentum Graece

- *Novum Testamentum Graece.* 28. Aufl. Hrsg. vom Institut für neutestamentliche Textforschung Münster/Westfalen unter der Leitung von Holger Strutwolf. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft 2012.

Computer-Konkordanz zum Novum Testamentum Graece

- *Computer-Konkordanz zum Novum Testamentum Graece von Nestle–Aland, 26. Auflage und zum Greek New Testament.* 3rd Edition. Herausgegeben vom Institut für neutestamentliche Textforschung und vom Rechenzentrum der Universität Münster. Berlin – New York: Walter De Gruyter 1980.

Homeri Odyssea

Recognovit P. von der Mühl. Editiones Helveticae. Series Graeca 4. Tertia impressio. Basilea: Helbing & Lichtenhahn MCMLXII.

Vollständige Konkordanz zum griechischen Neuen Testament

- *Vollständige Konkordanz zum griechischen Neuen Testament.* In Verbindung mit H. Bachmann und W. A. Slaby herausgegeben von K. Aland. Band II. Spezialübersichten. Berlin – New York: Walter De Gruyter 1980.

Sanakirjat ja muut hakuteokset

Bauer, Walter

- 1998 *Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur*. 6., völlig neu bearbeitete Auflage von Kurt Aland und Barbara Aland. Berlin – New York: Walter de Gruyter.

Castrén, Paavo – Pietilä-Castrén, Leena

- 2000 *Antiikin käsikirja*. Helsinki: Otava.

Cross, F. L. (ed.)

- 2005 *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. Third Edition Revised. Ed. E. A. Livingstone. Oxford: University Press.

Gyllenberg, Rafael

- 1994 *Uuden testamentin kreikkalais-suomalainen sanakirja*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hofmann, Johann Baptist

- 1971 *Etymologisches Wörterbuch des Griechischen*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Kytzler, Bernhard – Redemund, Lutz

- 2002 *Unser tägliches Latein. Lexicon des lateinischen Spracherbes*. 6., überarbeitete Auflage. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Kytzler, Bernhard – Redemund, Lutz – Eberl, Nikolaus

- 2002 *Unser tägliches Griechisch. Lexicon des griechischen Spracherbes*. 2. Auflage. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Langenscheidts Grosswörterbuch Griechisch

- 1970 *Langenscheidts Grosswörterbuch Griechisch*. Teil I. Griechisch–Deutsch. Unter Berücksichtigung der Etymologie von Hermann Menge. Berlin: Langenscheidt.

Liddell, H. G. – Scott, R. A.

- 1996 *A Greek-English Lexicon*. 9. ed. Revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones with the assistance of Roferick McKenzie. With revised supplement. Oxford: Clarendon Press 1996.

Liljeqvist, Matti

- 2007 *Uuden testamentin sanakirja. Kreikka–suomi*. Helsinki: Finn Lectura.

Pitkäranta, Reijo

2001 *Suomi–latina–suomi-sanakirja*. Helsinki: WSOY.

PONS Grosswörterbuch Deutsch–Griechisch, Griechisch–Deutsch

2008 *PONS Grosswörterbuch Deutsch–Griechisch, Griechisch–Deutsch*. Vollständige Neuentwicklung 2008. Stuttgart: Pons GmbH.

Streng, Adolf V.

1955 *Latinalais-suomalainen sanakirja*. Toinen painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kielioppeja ja oppikirjoja

Aejmelaeus, Lars

2003 *Uuden testamentin kreikan kielioppi*. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Blass, F. – Debrunner, A. – Rehkopf, F.

1979 *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*. 15. Aufl. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Blomqvist, Jerker – Jastrup, Poul Ole

1998 *Grekisk–græsk grammatik*. Viborg: Akademisk Forlag.

Blomqvist, Jerker – Toivanen, Aarne

1991 *Johdatus Uuden testamentin kreikkaan*. Neljäs tarkistettu painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Bornemann, Eduard – Risch, Ernst

1978 *Griechische Grammatik*. 2. Auflage. Frankfurt am Main: Verlag Moritz Diesterweg.

Brandenstein, Wilhelm

1959 *Griechische Sprachwissenschaft II*. Wortbildung und Formenlehre. Sammlung Götschen 118/118a. Berlin: Walter de Gruyter & Co.

Debrunner, Albert

1969 *Geschichte der griechischen Sprache II. Grundfragen und Grundzüge des nachklassischen Griechisch*. Zweite Aufl., bearb. von Anton Scherer. Sammlung Götschen 114/114a. Berlin: Walter De Gruyter.

Duff, Jeremy

2006 *The Elements of New Testament Greek*. Third Edition. Third printing. Cambridge: Cambridge University Press.

Hakulinen, Auli ym.

2004 *Iso suomen kieliooppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Toinen painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hoffmann, O. – Debrunner, A.

1969 *Geschichte der griechischen Sprache I. Bis zum Ausgang der klassischen Zeit*. Vierte Aufl. bearb. von Anton Scherer. Sammlung Göschel 111/111a. Berlin: Walter De Gruyter.

Kaegi, Adolf

s. a. *Kurzgefasste griechische Schulgrammatik*. Dublin/Zürich: Weidmann.

Kiilunen, Jarmo – Hakola, Raimo

2010 *Alfaasta alkuun. Johdatus Uuden testamentin kreikkaan*. Kolmas, korjattu painos. Helsinki: Finn Lectura.

Mounce, William

1999 *Basics of Biblical Greek*. Grand Rapids: Zondervan.

Pakarinen, Weikko

1963 *Kreikan kieliooppi*. Kolmas painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Reading Greek. Grammar and Exercises.

2009 Joint Association of Classical Teachers' Greek Course. Second Edition. Fourth printing. Cambridge: Cambridge University Press.

Robertson, A. T.

1919 *A Grammar of the New Greek Testament in the Light of Historical Research*. Third Edition. London: Hodder – Stoughton.

Schoch, Reto

2000 *Griechischer Lehrgang zum Neuen Testament*. UTB 2140. Tübingen: Mohr – Siebeck.

Smyth, Herbert Weir

1956 *Greek Grammar*. Rev. by Gordon M. Messing. Harvard: Harvard University Press.

Voelz, James W.

1993 *Fundamental Greek Grammar*. Second Edition. St. Louis: Concordia Publishing House.

Wallace, Daniel B.

1996 *Greek Grammar Beyond the Basics. An Exegetical Syntax of the New Testament*. Grand Rapids: Zondervan.

Zuntz, Günther

- 1994 *A Course in Classical and Post-Classical Greek Grammar from Original Texts*. Toim. Stanley E. Porter. 2 Volumes. Sheffield: Sheffield Academic Press.

Muuta kirjallisuutta**Adrados, Francisco R.**

- 2002 *Geschichte der griechischen Sprache. Von den Anfängen bis heute*. Aus dem Spanischen übersetzt von Hansbert Bertsch. UTB 2317. Tübingen – Basel: A. Francke Verlag.

Aland, Kurt

- 1982 *Der Text des Neuen Testaments. Einführung in die wissenschaftlichen Ausgaben sowie in Theorie und Praxis der modernen Textkritik*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Allen, William Sidney

- 1968 *Vox Graeca. A Guide to the Pronunciation of Classical Greek*. Cambridge: University Press.

BibleWorks 8. Bible Works LLC.**Campbell, Constantine R.**

- 2008 *Basics of Verbal Aspect in Biblical Greek*. Grand Rapids: Zondervan.

Caragounis, Chrys C.

- 1978 *Nytestamentlig syntax*. Uppsala.

Caragounis, Chrys C.

- 2006 *The Development of Greek and the New Testament. Morphology, Syntax, Phonology, and Textual Transmission*. Grand Rapids, Michigan: Baker

Carson, D. A.

- 1985 *Greek Accents. A Student's Manual*. Grand Rapids, MI: Baker Books.

Elliott, Keith – Moir, Ian

- 1995 *Manuscripts and the Text of the New Testament. An Introduction for English Readers*. Edinburgh: T & T Clark.

Granqvist, Kimmo ym.

- 2006 *! Oriste! Nykykreikan alkeiskurssi*. Keuruu: Finn Lectura.

Jeffery, L. H.

- 1990 *The Local Scripts of Archaic Greece. A Study of the Origin of the Greek Alphabet and Its Development from the Eighth to the Fifth Centuries B.C.* Revised Edition with a Supplement by A. W. Johnston. Oxford: Clarendon Press.

H KAINH ΔΙΑΘΗΚΗ

- 2000 *Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ. Σε μετάφραση στη δημοτική.* Greek Bible Society (Ελληνική Βιβλική Εταιρεία).

Karvounis, Christos

- 2009 *Aussprache und Phonologie im Altgriechischen.* 2. Auflage. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

MacDonald, William G.

- 1995 *Greek Enchiridion. A Concise Handbook of Grammar for Translation and Exegesis.* Third printing. Peabody: Hendrickson Publishers.

McKay, K. L.

- 1994 *A New Syntax of the Verb in New Testament Greek. An Aspectual Approach.* Studies in Biblical Greek 5. New York: Peter Lang.

Metzger, Bruce M.

- 1970 *Lexical Aids for Students of New Testament Greek.* New Edition. Published by the Author.

Mystakidis, Antonis

- 1974 *Lärobok i nygrekiska för nybörjare.* Lund: LiberLäromedel.

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΙΑ ΞΕΝΟΥΣ

- 1999 *ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΙΑ ΞΕΝΟΥΣ. Συνεργασία του Διδακτικού Προσωπικού του Σχολείου Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.* 19η Ανατύπωση. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ.

Reading Greek

- 2009 *Reading Greek. Grammar and Exercises.* Joint Association of Classical Teachers' Greek Course. Second Edition 2007. Fourth Printing 2009. Cambridge: University Press.

Rijksbaron, Albert

- 2006 *The Syntax and Semantics of the Verb in Classical Greek. An Introduction.* Third Edition. Chicago: The University of Chicago Press.

Rix, Helmut

1992 *Historische Grammatik des Griechischen. Laut- und Formenlehre. 2., korrigierte Auflage.* Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Schad, Samantha

2007 *A Lexicon of Latin Grammatical Terminology.* Studia Erudita 6. Pisa: Fabrizio Serra.

Touratier, Christian

2013 *Lateinische Grammatik. Linguistische Einführung in die lateinische Sprache.* Aus dem Französischen übersetzt und bearbeitet von Bianca Liebermann. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Voorst, Robert E. van

1999 *Building Your New Testament Greek Vocabulary.* Society of Biblical Literature. Resources for Biblical Study. 2nd. ed. Atlanta: Scholars Press.

Lyhenteet

Tarkat bibliografiset tiedot on ilmoitettu kirjallisuusluettelossa.

AA = Kiilunen–Hakola, Alfasta alkuun

DBW = Daniel B. Wallace, Greek Grammar Beyond the Basics

imp. = imperatiivi

impf. = imperfekti

KR38 = vuoden 1938 kirkkoraamattu

KR92 = vuoden 1992 kirkkoraamattu

LA = Lars Aejmelaeus, Uuden testamentin kreikan kielioppi

LS = Liddell–Scott, Greek-English Lexicon (Abridged Edition)

ML = Matti Liljeqvist, Uuden testamentin sanakirja. Kreikka–suomi

N–A 28 = Nestle–Aland, Novum Testamentum Graece

NRS = New Revised Standard Version 1989

pppr. = passiivin partisiipin praesens

pppf. = passiivin partisiipin perfecti

RG = Rafael Gyllenberg, Uuden testamentin kreikkalais-suomalainen sanakirja

var. = variantti, N–A:n apparaatista ilmenevä tekstivariantti, vaihtoehtoinen

lukutapa

Suomen lyhenteet ovat Suomen kielen perussanakirjan (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55, Helsinki 1990) mukaiset, esim. jkn = jonkun, jnk = jonkin.

// Vinoviivat kirjaimen molemmiin puolin tarkoittavat, että kyse on foneemista (erotukseksi grafeemista), esim. /e/ = e-äänne. Merkintätapaa on kirjassa tarpeen mukaan käytetty selvyyden tai havainnollisuuden vuoksi.

* Kielihistoriallisten selvitysten yhteydessä sanan edessä oleva tähti (*) ilmaisee, että kyseinen muoto on päätelty, ei lähteissä tavattu, tai ettei se ole sanan lopullinen attikassa esiintyvä muoto (mutta saattaa esiintyä jossain muussa murteessa).

> ja < Kahden sanan välissä oleva > tai < osoittaa, että kärjen puoleinen sana on kehittynyt toisen puolen sanasta.

◦ Nasaalin tai likvidan alla oleva ◦ (esim. ʋ) osoittaa, että kyseinen äänne on →tavunmuodostava.

Kieliopillinen asiahakemisto -luvun raamatunkohtien luettelo

Matteuksen		10:23	298	27:31	191
evangeliumi		10:24	211	27:49	222, 246
		10:30	252		
1:18	146	12:9	268	Markuksen	
1:20	183	12:20	152	evangeliumi	
2:1,2	178	12:36	139		
2:9	299	12:50	258	1:2	251, 257, 282
2:10	135, 287	13:3	189	1:5	134
2:13	191,299	13:12	276	1:7	176
3:14	135,186	13:31	156	1:32	200
4:11	186	13:32	211	1:37	290
5:1	178	14:4	186	1:40	146
5:3,4	290	15:32	222	2:14	245, 248
5:8	155	16:5	327	2:15	189
5:21	216, 232	16:8	327	2:18	257
5:26	232	16:12	327	2:19	299
5:31	145	16:14	165	3:1	268
5:32	247	16:25	277	3:6	216
5:44	183	17:9	251	3:11	154
6:3	184	17:16	327	3:20	129
6:5	184	18:14	268	4:1	164
6:31	215	20:15	145, 264	4:3	189, 191
6:32	223	20:29	177	4:6	251
7:4	174	21:8	214	4:10	136
7:7	251, 265	21:10	177	4:23	212
7:13	247	21:28	312	4:25	276
7:24	276	22:5,6	278	4:39	185, 253
8:1	178	22:7	143	5:1	146
8:16	177	23:37	143	5:6,7	182
8:19	146	24:43	266	5:28	213
8:23	178	26:1	298	5:36	183
8:25	265, 302	26:4	228	6:1	182
9:10	265	27:5	227	6:6	245
9:33	178	27:24	228	6:24	163

6:34	246	2:41	186	20:16	221
6:56	231, 277	3:6	289	21:24	299
7:25	278	3:12	215	22:6	190
7:28	157	4:20	148	22:17	275
8:21	187	4:29	262	22:51	159
8:22	156	4:40	200	23:15	155
8:26	135	5:4	248	23:28	275
8:33	145	5:5	246		
8:37	215	5:7	129	Johanneksen	
9:22	183	5:20	255	evankeliumi	
9:30	170	6:11	263		
9:42	211	6:19	186	1:1	146
10:14	128	6:39	203	1:7	143
10:19	215	8:2	146	1:7,8	258
11:14	203	8:9	242	1:17	144
11:19	299	8:18	276	1:33	282
12:30	173	8:29	181	1:46	183
12:36	258	8:50	183	1:48	191
13:2	222	9:24	277	2:10	211
13:25	257	9:36	150	2:24	129
14:7	232	9:46	145, 263,	3:1–3	241
14:29	212		290, 291	3:8	265
14:31	204	9:48	291	3:27	257
14:44	262	10:21	133	3:30	128
14:59	175	10:35	276	4:6	246
14:66	157	10:42	228	4:12	258
15:5	217	11:5	174	4:14	174, 276
15:23	278	11:28	248	4:21	298
15:31	275	12:5	143	4:24	189
		12:15	226	4:25	216
Luukkaan evankeliumi		12:17	222	4:46,49	196
		12:36	178	5:19	187
1:3	291	12:37	227	5:36	210
1:4	150	12:42	132	5:46	212
1:8	191	13:34	143	6:2	205
1:20	150, 174	16:23	193	6:7	176
1:54	190	17:15	159	6:31	257
2:2	179	18:7	204	6:35	215
2:4,5	228	18:12	265	6:68	173
2:8	226	20:10	216	7:13	155

7:37	213	5:39	212	3:23	144
8:14	217	7:34	215	3:28	155
8:58	129	8:27	173	6:2	221
9:22	228	8:30	245	6:12	184
9:33	213	8:30,31	263	7:3	128
10:28	155	9:9	257	7:7	213
10:37	203	10:41	128	7:12	264
11:7	261	11:28	257	7:18	290
11:9	214, 277	12:2	155	8:13	174
11:27	255	13:31	210	8:14	146
12:5	251	14:23	262	8:24	246
12:27	215	15:29	126, 176,	8:26	258
12:44	247		185, 253	9:16	176
13:8	204, 213	16:5	186	9:23	229
13:16	211	16:30	136, 216	10:5	136
15:1	264	17:20	189	10:18	203
15:4	183	17:22	211	12:15	190
15:19	212, 231	17:23	262	12:21	132
15:22,24	259	17:28	135, 229, 230	13:8	191
15:26	298	18:6	290	13:11	192
16:1	255	18:14	177	14:13	215
16:23	203	18:15	135		
17:17	146	18:21	178	Ensimmäinen kirje	
18:4	266	21:24	228	korinttilaisille	
18:30	212	21:37	189		
19:10	190	22:3	146	1:11	145
19:15	174	23:30	185, 253	1:19	202
19:17	278	24:22	164	1:20	237
19:31	152	26:3	135	1:25	145
19:39	176	26:28,29	264	2:8	213
21:8	54	27:34	270	5:9,11	204
				6:12	203
Apostolien teot		Roomalaiskirje		6:13	155
				6:15	279
1:1	149, 248	1:7	175	6:16	155
1:8	173	1:9	165	7:39	190
1:10	248	1:28	190	10:13	128, 191
2:21	276	1:31	138	10:16	150
3:6	155	2:16	133	11:13	156
5:24	232	2:25	213	12:8	258, 278

12:15	203	1:18	237	2:15	175
13:2	191	1:21	145	9:27	145
13:6	145	1:23	261	12:17	185, 253
13:13	145, 148	1:27	146		
14:5	211	1:28	155	Jaakobin kirje	
14:9	174	2:7	227		
14:32	214	2:13	191	1:2	299
15:44	212	2:15	277	1:19	185, 253
		2:25	189	2:5	203
Toinen kirje korinttilaisille		3:13	129	2:17	232
		3:16	190	3:13	237
		3:20	277	4:2	129
3:2	228			5:15	257
6:13	244	Kirjeet tessalonikalaisille		5:16	144, 279
8:2	229				
12:10	216			Pietarin kirjeet	
		1. Tess. 5:23	222		
Kirje galatalaisille		2. Tess. 3:10	212	1. Piet. 1:11	193
				1. Piet. 1:24	179
4:22	157	Kirjeet Timoteukselle		1. Piet. 5:12	276
5:4	266				
6:9	183, 246	1. Tim. 1:10	247	2. Piet. 1:2	222
6:10	228	1. Tim. 6:19	151		
				Ensimmäinen Johanneksen kirje	
Kirje efesolaisille		2. Tim. 1:6	278		
		2. Tim. 1:15	290		
1:15	135	2. Tim. 2:2	190	1:9	217
2:1,5	156	2. Tim. 2:18	128	2:14	204
5:5	185, 253	2. Tim. 3:16	132	3:8	265
5:21	248	2. Tim. 4:7	256	3:24	150
5:25	145			4:6	176
6:17	278	Kirje Titukselle		5:1	247
				5:6	146
Kirje filippiläisille		1:12	229, 230		
		2:1	312	Johanneksen ilmestys	
1:8	264				
1:9,10	129	Kirje heprealaisille		2:20	189, 191
1:11	151, 180, 270			3:14	132, 290
1:12	146	1:2	133	18:12	291
1:13	181	1:3	282		

Liite: Tempusavain

Uuden testamentin verbien tempusvartalot

Oheinen UT:n verbien tempusavaimeksi nimetty taulukko on hyödyksi kahdella tavalla: Ensinnäkin se auttaa löytämään yksittäisen verbimuodon tempuksen. Toiseksi tarkastelemalla taulukkoa sekä sarake kerrallaan että vertailemalla sarakkeita keskenään harjaantuu nopeasti näkemään kunkin tempusvartalon tunnusomaiset piirteet sekä laajemminkin analysoimaan verbimuotoon kuuluvia elementtejä. Samalla sanasto tulee tutummaksi kuin puolivahingossa.

Taulukossa on lueteltu aakkosjärjestyksessä runsaat 1 200 UT:n verbiä (noin kaksi kolmasosaa UT:n kaikista verbeistä). Kyseessä ovat verbit, joista esiintyy muita – tai myös muita – kuin preesensvartalosta johdettuja taivutusmuotoja. Suoraan preesensvartalosta johdettuja muotoja ei ole ollut tarpeen ottaa mukaan taulukkoon.

Kuten jo pikainen silmäys osoittaa, taulukon tempusvartaloista määrällisesti ylivoimainen on aoristivartalo. Etsitty aikamuoto löytyy siis todennäköisimmin jommastakummasta aoristisarakkeesta. Toisaalta käy myös ilmi, että verbejä, joita UT:ssa käytetään kaikissa tempusvartaloissa, on vain vajaa tusina.

Sarakkeet ovat verbin →teeman mukaisessa järjestyksessä: 1) perusmuoto ja merkitys, 2–3) aktiivin/mediumin futuuri ja aoristi, 4–5) aktiivin ja mediumin/passiivin perfektit, 6–7) passiivin aoristi ja ”ylimääräisenä” passiivin aoristivartalolle rakentuva passiivin futuuri. Näin on helppo vertailla keskenään sarakkeita 2–3, 4–5 ja 6–7.

Perusmuoto-sarakkeessa esitetään tilasyistä verbin leksikaalisista merkityksistä yleensä vain yksi, ei välttämättä tavallisin. Tilasyistä ei myöskään yhdysverbien prepositio-osaa toisteta tempusvartaloiden yhteydessä. Prepositio-osa on erotettu verbiosasta myös silloin, kun verbiosa alkaa *spiritus asperilla*, esim. ἀφ-ίημι *hylätä* (ἀπό + ἵημι).

Muusta kuin perusmuodosta johdetut (→sekavartaloiset verbit) tai muuten erityistä huomiota ansaitsevat vartalot on merkitty lihavoituina punaisella tai niiden kohdalla on huutomerkki. Esimerkiksi verbillä κρᾶζω (*κρᾶγ-*j*-ω) *huutaa* on säännön mukaisen aoristivartalon κρᾶξ- ohella poikkeuksellinen, vain yhden kerran esiintyvä aoristivartalo κεκρᾶξ-, joten aktiivin/mediumin aoristisarakkeessa on merkintä κρᾶξ-, κεκρᾶξ- !

Indikatiivin aoristimuotoja analysoitaessa on otettava huomioon, että taulukossa on ilmoitettuna itse tempusvartalo, ei augmentoitua muotoa. Kuitenkin niissä muutamissa tapauksissa, joissa augmentti poikkeaa tavanomaisesta, poikkeuksellinen muoto on ilmoitettu sulkeissa, esim. verbin ἀναυρέω *surmata* aoristisarakkeessa on merkintä **-ελ- (-ειλ-)**. Normaalisti ε-alkuinen verbi alkaisi augmentoituna η:lla; ks. augmenttia koskevat säännöt.

→Supistumafutuuuri osoitetaan vartalon eteen lisätyllä °-merkillä, esim. °κρίν-. Mediumin/Passiivin perfektivartalo on käytännöllisistä syistä ilmoitettu, ei kielihistoriallisessa asussaan, vaan muodossa, joka vartalolla äänteellisistä syistä esiintymissään on. Esimerkiksi verbin γράφω *kirjoittaa* med./pass:n perfektivartalo esitetään muodossa γεγραπ-/γεγραμ- (pro γεγραφ-).

Käyttöohje-esimerkkejä

1) ἐπελάθοντο (Matt. 16:5): ἐπε-alku saa epäilemään jompaakumpaa epsilona augmentiksi. Jos augmentiksi tulkitsee ensimmäisen ja yrittää etsiä πελ-alkuista vartaloa/perusmuotoa, löytää vain verbin πελεκίζω *mestata*, josta ei voi olla kyse. ἐπε-alkuisissa verbeissä kannattaakin yleisesti lähteä siitä, että jälkimmäinen ε on augmentti, jolloin edeltävä ἐπ- on ἐπί-preposition elidoitunut muoto (→elisio). Taulukosta löytyykin helposti ἐπιλαθ-*haun pohjalta* aoristivartalo -λαθ- (akt./med.) ja perusmuoto ἐπιλανθάνομαι *unohtaa*.

2) γνούς (Matt. 16:8): taulukosta ilmenee, että γ-alkuisia verbejä on kaikkiaan 14. Etsitty vartalo löytyy aoristisarakkeesta (akt./med.).

3) συνῆκαν (Matt. 16:12): suoraan συνῆ-alkuista perusmuotoa ei ole, mutta vain parin rivin päässä aakkosten mukaiselta paikalta on verbi συνίημι *ymmärtää*, jonka kohdalla aoristisarakkeessa on vartalo -ήκ-/-έ-.

4) προσήνεγκα (Matt. 17:16): προσ-tavua seuraava η herättää kysymyksen, onko se vartalon oma vokaali vai *augmentum temporale*. Kummassakaan tapauksessa ei löydy προσηνεγκ- eikä προσενεγκ-alkuista perusmuotoa. Joka tapauksessa käymällä läpi kaikki 36 προσ-alkuista verbiä löytyy ennen pitkää aoristisarakkeesta (akt./med.) vartalo -ενεγκ- ja sitä vastaava perusmuoto προσφέρω *tuoda (esiin)*.

Tiukan paikan tullen voi turvautua Alfasta alkuun -oppikirjan ja Liljeqvistin sanakirjan listoihin (edellisessä aukeama 286–287 [3. painos], jälkimmäisessä sivut 392–394).

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ἀγαλλιάω <i>riemuuta</i>		ἀγαλλιασ-			ἀγαλλιαθη-	
ἀγανακτέω <i>närkästyä</i>		ἀγανακτησ-				
ἀγαπάω <i>rakastaa</i>	ἀγαπησ-	ἀγαπησ-	ἡγαπηκ-	ἡγαπη-		ἀγαπηθησ-
ἀγγαρεύω <i>pakottaa</i>	ἀγγαρευσ-	ἀγγαρευσ-				
ἀγιάζω <i>pyhittää</i>		ἀγιασ-		ἡγιασ-	ἀγιασθη-	
ἀγνίζω <i>puhdistaa</i>		ἀγνισ-	ἡγνικ-	ἡγνισ-	ἀγνισθη/θε-	
ἀγνοέω <i>olla tietämätön</i>		ἀγνοησ-				
ἀγοράζω <i>ostaa</i>		ἀγορασ-		ἡγορασ-	ἀγορασθη-	
ἀγρεύω <i>pyydystää</i>		ἀγρευσ-				
ἄγω <i>kuljettaa</i>	ἄξ-	ἄγαγ-			ἄχθη-	ἄχθησ-
ἀγωνίζομαι <i>kilvoitella</i>				ἡγωνισ-		
ἀδικέω <i>tehdä väärin</i>	ἀδικησ-	ἀδικησ-			ἀδικηθη/θε-	
ἀδυνατέω <i>olla kykenemätön</i>	ἀδυνατησ-					
ἀθετέω <i>kumota</i>	ἀθετησ-	ἀθετησ-				
ἀθλέω <i>kilpailla</i>		ἀθλησ-				
ἀθροίζω <i>koota</i>				ἡθροισ-		
αἰρέομαι <i>valita</i>	αἰρησ-	ἔλ- (εἰλ-)				
αἰρετίζω <i>valita</i>		αἰρετισ-				
αἶρω <i>nostaa, ottaa</i>	ᾠρ-	ᾠρ-	ἡρκ-	ἡρ-	ᾠρθη-	ᾠρθησ-
αἰσθάνομαι <i>havaita</i>		αἰσθ-				
αἰσχύνομαι <i>hävetä</i>					αἰσχυνθη-	αἰσχυνθησ-
αἰτέω <i>pyytää, anoa</i>	αἰτησ-	αἰτησ-	ἡτηκ-			
αἰχμαλωτεύω		αἰχμαλωτευσ-				
<i>ottaa (sota)vangiksi</i>						
αἰχμαλωτίζω						
<i>ottaa (sota)vangiksi</i>						αἰχμαλωτισθησ-

ἀκμάζω <i>olla kypsä</i>		ἀκμασ-			
ἀκολουθέω <i>seurata</i>	ἀκολουθησ-	ἀκολουθησ-	ἡκολουθηκ-		
ἀκούω <i>kuulla</i>	ἀκουσ-	ἀκουσ-	ἀκηκο-	ἀκουσθη/θε-	ἀκουσθησ-
ἀκριβόω <i>tehdä selväksi</i>		ἀκριβωσ-			
ἀκυρόω <i>kumota</i>		ἀκυρωσ-			
ἀλείφω <i>voidella</i>		ἀλειψ-			
ἀλίζω <i>suolata</i>					ἀλισθησ-
ἀλλάσσω <i>muuttaa</i>	ἀλλαξ- !	ἀλλαξ- !			ἀλλαγησ-
ἄλλομαι <i>hypähtää</i>		ἀλ-			
ἀμαρτάνω <i>rikkoa</i>	ἀμαρτησ-	ἀμαρτ-/ἀμαρτησ-	ἡμαρτηκ-		
ἀμάω <i>niittää</i>		ἀμησ-			
ἀμελέω <i>olla välittämättä</i>		ἀμελησ-			
ἀμύνομαι <i>auttaa</i>		ἀμυν-			
ἀμφι-έννυμι <i>pukea</i>			ἡμφι-εσ- !		
ἀνα-βαίνω <i>nousta</i>	-βησ-	-βη-/βα-	-βεβηκ-		
ἀνα-βάλλω <i>siirtää</i>		-βαλ-			
<i>tuonnemmaksi</i>					
ἀνα-βιβάζω <i>vetää, nostaa</i>		-βιβασ-			
ἀνα-βλέπω <i>avata silmänsä</i>		-βλεψ-			
ἀνα-βοάω <i>huutaa</i>		-βοησ-			
ἀν-αγγέλλω <i>kertoa</i>	°-αγγελ-	-αγγελι-		-αγγελη-	
ἀνα-γεννάω <i>uudestisynnyttää</i>		-γεννησ-	-γεγεννη-		
ἀνα-γινώσκω <i>lukea</i>		-γνω-/γνο-		-γνωσθη-	
ἀναγκάζω <i>pakottaa</i>		ἀναγκασ-		ἀναγκασθη-	
ἀνα-γνωρίζω <i>tunnistaa</i>				-γνωρισθη-	
ἀν-άγω <i>viedä ylös</i>		-αγαγ-		-αχθη/θε-	
ἀνα-δείκνυμι <i>osoittaa</i>		-δειξ-			
ἀνα-δέχομαι <i>ottaa vastaan</i>		-δεξ-			

ἀνα-δίδωμι <i>antaa</i>		-δο-		
ἀνα-ζάω <i>herätä eloon</i>		-ζησ-		
ἀνα-ζώννυμαι <i>vyöttäytyä</i>		-ζωσ-		
ἀνα-θάλλω <i>elpyä</i>		-θαλ-		
ἀνα-θεματίζω <i>kirota</i>		-θεματισ-		
ἀν-αιρέω <i>surmata</i>	-ελ-	-ελ- (-ειλ-)	-αιρεθη-	
ἀνα-καθίζω <i>nousta istumaan</i>		-καθισ-		
ἀνα-καλύπτω <i>paljastaa</i>			-κεκαλυμ-	
ἀνα-κάμπτω <i>palata</i>	-καμψ-	-καμψ-		
ἀνα-κεφαλαιόω <i>koota yhteen</i>		-κεφαλαιωσ-		
ἀνα-κλίνω <i>kallistaa</i>	°-κλιν-	-κλιν-	-κλιθη-	-κλιθησ-
ἀνα-κράζω <i>huutaa</i>		-κραξ- !		
ἀνα-κρίνω <i>tutkia</i>		-κριν-	-κριθη-	
ἀνα-κύπτω <i>suoristautua</i>		-κυψ-		
ἀνα-λαμβάνω <i>ottaa ylös</i>		-λαβ-	-λημφθη/θε-	
ἀν-αλίσκω <i>kuluttaa</i>		-αλωσ-	-αλωθη-	
ἀνα-λογίζομαι <i>harkita</i>		-λογισ-		
ἀνα-λύω <i>irrottaa</i>		-λυσ-		
ἀνα-μιμνήσκω <i>muistuttaa</i>	-μνησ-		-μνησθη/θε-	
ἀνα-νήφω <i>raitistua</i>		-νηψ-		
ἀνα-παύω <i>lopettaa</i>		-παυσ-	-πεπαυ-	-παησ- !
ἀνα-πέμπω <i>palauttaa</i>		-πεμψ-		
ἀνα-πηδάω <i>hypähtää pystyyn</i>		-πηδησ-		
ἀνα-πίπτω <i>asettua aterialle</i>		-πεσ-		
ἀνα-πληρόω <i>täyttää</i>	-πληρωσ-	-πληρωσ-		
ἀνα-πτύσσω <i>kääriä auki</i>		-πτυσ-		
ἀν-άπτω <i>syttyttää</i>			-αφθη-	
ἀνα-σείω <i>villitä</i>		-σεισ-		

ἀνα-σπάω <i>nostaa</i>	-σπασ-				-σπασθη-	
ἀνα-στατόω <i>villitä</i>		-στατωσ-				
ἀνα-στενάζω <i>huokaista</i>		-στεναξ- !				
ἀνα-στρέφω <i>palata</i>	-στρεψ-	-στρεψ-			-στραφη-	
ἀνα-τάσσομαι <i>järjestää uudelleen</i>		-ταξ-				
ἀνα-τέλλω <i>nousta</i>		-τειλ-	-τεταλκ-			
ἀνα-τίθεμαι <i>esittää</i>		-θε-				
ἀνα-τρέπω <i>kaataa</i>		-τρεψ-				
ἀνα-τρέφω <i>ruokkia</i>		-θρεψ-		-τεθραμ-	-τραφη-	
ἀνα-φαίνω <i>havaita</i>		-φαν-				
ἀνα-φέρω <i>kantaa</i>		-ενεγκ-				
ἀνα-φωνέω <i>huudahtaa</i>		-φωνησ-				
ἀνα-χωρέω <i>poistua</i>		-χωρησ-				
ἀνα-ψύχω <i>virvoittaa</i>		-ψυξ-				
ἀν-έρχομαι <i>nousta</i>		-ελθ-				
ἀν-ευρίσκω <i>löytää</i>		-ευρ-				
ἀν-έχομαι <i>sietää</i>	-εξ-	-σχ-				
ἀνθ-ίστημι <i>vastustaa</i>		-στη-	-εστηκ-			
ἀν-ίημι <i>irrottaa, päästä</i>		-ε-			-εθη-	
ἀν-ίστημι <i>nostaa pystyyn</i>	-στησ-	-στη-/στα-, -στησ-				
ἀν-οίγω <i>avata</i> (*-φοιγ-)	-οιξ-	ἤνοιξα/ἤνέωξα	-εωγ-	-εωγ-, -ἤνεωγ-	ἤνοιχθην, ἤνεώχθην, ἤνοίγην	-οιχθης-, -οιγης-
ἀν-οικοδομέω <i>rakentaa uudelleen</i>	-οικοδομησ-					
ἀν-ορθόω <i>oikaista</i>	-ορθωσ-	-ορθωσ-			-ορθωθη-	
ἀντ-απο-δίδωμι <i>maksaa takaisin</i>	-δωσ-	-δο-				-δοθησ-
ἀντ-απο-κρίνομαι <i>inttää</i>					-κριθη-	
ἀντ-έχομαι <i>pitää kiinni</i>	ἀνθεξ-					

ἀντι-καθίστημι <i>asettaa vastaan</i>		-στη-				
ἀντι-καλέω <i>kutsua vuorostaan</i>		-καλεσ-				
ἀντι-λαμβάνομαι <i>ottaa huostaan</i>		-λαβ-				
ἀντι-λέγω <i>kiistää</i>		-ειπ-				
ἀντι-μετρέω <i>maksaa samalla mitalla</i>						-μετρηθης-
ἀντι-παρ-έρχομαι <i>kiertää kaukaa</i>		-ελθ-				
ἀντλέω <i>ammentaa</i>		ἀντλησ-	ἥντληκ-			
ἀξιόω <i>arvostaa</i>		ἀξιωσ-		ἡξιω-		ἀξιωθης-
ἀπ-αγγέλλω <i>kertoa</i>	°-αγγελ-	-αγγελι-			-αγγελη-	
ἀπ-άγχω <i>hirttää</i>		-αγξ-				
ἀπ-άγω <i>viedä (pois)</i>		-αγαγ-			-αχθη-	
ἀπ-αίρω <i>ottaa pois</i>					-αρθη-	
ἀπ-αλγέω <i>turtua</i>				-ηλγηκ-		
ἀπ-αλλάσσω <i>vapauttaa</i>		-αλλαξ- !		-ηλλαχ-		
ἀπ-αλλοτριώω <i>vieraannuttaa</i>				-ηλλοτριω-		
ἀπ-αντάω <i>kohdata</i>	-αντησ-	-αντησ-				
ἀπ-αρνέομαι <i>kieltää</i>	-αρνησ-	-αρνησ-				-αρνηθης-
ἀπ-ασπάζομαι <i>hyvästellä</i>		-ασπασ-				
ἀπατάω <i>pettää</i>					ἀπατηθη-	
ἀπειθέω <i>niskoitella</i>		ἀπειθησ-				
ἀπειλέω <i>uhata</i>		ἀπειλησ-				
ἀπ-εἶπον <i>hylätä</i>		-ειπ-				
ἀπ-εκ-δύομαι <i>riisua pois</i>		-δυσ-				
ἀπ-ελαύνω <i>ajaa pois</i>		-ελασ-				
ἀπ-έρχομαι <i>lähteä</i>	-ελευσ-	-ελθ-		-εληλυθ-		
ἀπιστέω <i>olla uskomatta</i>		ἀπιστησ-				

ἀπο-βαίνω <i>poistua</i>	-βησ-	-βη-/βα-		
ἀπο-βάλλω <i>heittää pois</i>		-βαλ-		
ἀπο-γίνομαι <i>kuolla</i>		-γεν-		
ἀπο-γράφω <i>merkitä luetteloon</i>		-γραψ-	-γεγραμ-	
ἀπο-δείκνυμι <i>osoittaa</i>		-δειξ-	-δεδειγ-	
ἀπο-δέχομαι <i>ottaa vastaan</i>		-δεξ-		
ἀπο-δημέω <i>matkustaa pois</i>		-δημησ-		
ἀπο-δίδωμι <i>palauttaa</i>	-δωσ-	-δωκ-/δο-, -δε !		-δοθη-
ἀπο-δοκιμάζω <i>hylätä</i>		-δοκιμασ-	-δεδοκιμασ-	-δοκιμασθη-
ἀπο-θνήσκω <i>kuolla</i>	°-θαν-	-θαν-		
ἀπο-καθ-ίστημι <i>asettaa ennalleen</i>	-στησ-	-στη-		-σταθη-
ἀπο-καλύπτω <i>paljastaa</i>	-καλυψ-	-καλυψ-		-καλυφθη-
ἀπο-κατ-αλλάσσω <i>tehdä sovinto</i>		-αλλάξ- !		-καλυφθησ-
ἀπο-κεφαλίζω <i>mestata</i>		-κεφαλισ-		
ἀπο-κλείω <i>lukita</i>		-κλεισ-		
ἀπο-κόπτω <i>hakata pois</i>	-κοψ-	-κοψ-		
ἀπο-κρίνομαι <i>vastata</i>		-κριν-		-κριθη/θε-
ἀπο-κρύπτω <i>salata</i>		-κρυψ-	-κεκρυμ-	-κριθησ-
ἀπο-κτείνω, ἀπο-κτέννω	°-κτεν-	-κτειν-		-κτανθη/θε-
<i>tappaa</i>				
ἀπο-κυέω <i>synnyttää</i>		-κυησ-		
ἀπο-κυλίω <i>vierittää pois</i>	-κυλισ-	-κυλισ-	-κεκυλισ-	
ἀπο-λαμβάνω <i>ottaa erilleen; saada</i>	-λημψ-	-λαβ-		
ἀπο-λείπω <i>jättää</i>		-λιπ-		
ἀπ-όλλυμι <i>tuhota</i>	-ολεσ-, °-ολ-	-ολεσ-, -ολ-	-ολωλ-	
ἀπο-λογέομαι <i>puolustautua</i>				-λογηθη-

ἀπο-λούομαι <i>antaa pestä pois</i>		-λουσ-			
ἀπο-λύω <i>päästää irti</i>	-λυσ-	-λυσ-	-λελυ-	-λυθη/θε-	-λυθησ-
ἀπο-νίπτω <i>pestä puhdaaksi</i>		-νιψ-			
ἀπο-πίπτω <i>pudota pois</i>		-πεσ-			
ἀπο-πλανάω <i>eksyttää</i>				-πλανηθη-	
ἀπο-πλέω <i>purjehtia</i>		-πλευσ-			
ἀπο-πνίγω <i>tukahduttaa</i>		-πνιξ-		-πνιγη-	
ἀπο-(ρ)ρίπτω <i>hypätä alas</i>		-ριψ-			
ἀπ-ορφανίζω <i>tehdä orvoksi</i>				-ορφανισθε-	
ἀπο-σπάω <i>vetää pois</i>		-σπασ-		-σπασθη/θε-	
ἀπο-στεγάζω <i>purkaa katto</i>		-στεγασ-			
ἀπο-στέλλω <i>lähettää</i>	°-στελ	-στειλ-	-εσταλκ-	-εσταλ-	-σταλη/ε-
ἀπο-στερέω <i>riistää</i>		-στερησ-		-εστερη-	
ἀπο-στρέφω <i>kääntää pois</i>	-στρεψ-	-στρεψ-			-στραφη-
ἀπο-τάσσομαι <i>hyvästellä</i>		-ταξ-			
ἀπο-τελέω <i>saattaa päätökseen</i>				-τελεσθε-	
ἀπο-τίθεμαι <i>luopua</i>		-θε-			
ἀπο-τινάσσω <i>pudistaa</i>		-τιναξ-			
ἀπο-τίνω <i>korvata, maksaa</i>	-τισ- !				
ἀπο-φέρω <i>viedä pois</i>		-ενεγκ-			-ενεχθη-
ἀπο-φεύγω <i>paeta</i>		-φυγ-			
ἀπο-φθέγγομαι <i>puhua</i>		-φθεγξ-			
ἀπο-χωρέω <i>poistua</i>		-χωρησ-			
ἀπο-χωρίζω <i>erottaa</i>				-χωρισθη-	
ἄπτω <i>sytyttää; med. koskea, koskettaa</i>		ἄψ-			
ἀπ-ωθέω <i>torjua</i>		-ωσ- !			
ἀρέσκω <i>miellyttää</i>		ἄρεσ-			

ἀριθμέω <i>laskea</i>		ἀριθμησ-	ἡριθμη-		
ἀριστάω <i>aterioida</i>		ἀριστησ-			
ἀρκέω <i>riittää</i>		ἀρκεσ-		ἀρκεσθησ-	
ἀρμόζω <i>liittää yhteen</i>		ἀρμοσ-			
ἀρνέομαι <i>kieltää</i>	ἀρνησ-	ἀρνησ-	ἡρνη-		
ἀρπάζω <i>ryöstää</i>	ἀρπασ-	ἀρπασ-		ἀρπασθη-, ἀρπαγῆ-/γε-	ἀρπαγῆσ-
ἀρτύω <i>valmistaa</i>	ἀρτυσ-		ἡρτυ-		ἀρτυθησ-
ἄρχω <i>hallita; med. alkaa</i>	ἀρξ-	ἀρξ-			
ἀσεβέω <i>olla jumalaton</i>		ἀσεβησ-			
ἀσθενέω <i>olla sairas</i>		ἀσθενησ-	ἡσθενηκ-		
ἀσπάζομαι <i>tervehdiä</i>		ἀσπασ-			
ἀστοχέω <i>eksyä</i>		ἀστοχησ-			
ἀσφαλίζω <i>varmistaa</i>		ἀσφαλισ-		ἀσφαλισθη-	
ἀτακτέω <i>elää kurittomasti</i>		ἀτακτησ-			
ἀτενίζω <i>tuijottaa</i>		ἀτενισ-			
ἀτιμάζω <i>häväistä</i>		ἀτιμασ-		ἀτιμασθη-	
αὐγάζω <i>loistaa</i>		αὐγασ-			
αὐλέω <i>soittaa huilua</i>		αὐλησ-			
αὐλίζομαι <i>yöpyä</i>				αὐλισθη-	
αὐξάνω, αὐξω <i>lisätä</i>	αὐξησ- °-ελ-	αὐξησ- -ελ- (-ειλ-)		αὐξηθη-	
ἀφ-αιρέω <i>ottaa pois</i>					-αιρεθησ-
ἀφανίζω <i>hävittää</i>				ἀφανισθη-	
ἀφ-ίημι <i>hylätä; sallia</i>	-ησ-	-ηκ-/ε- (inf. -ει-)	-εω-	-εθη-	-εθησ-
ἀφ-ικνέομαι <i>saapua</i>		-ικ-			
ἀφ-ίστημι <i>asettaa erilleen</i>	-στησ-	-στη-/στα-, -στησ-			
ἀφ-ομοιόω <i>tehdä jnk kaltaiseksi</i>			-ωμοιω-		

ἀφ-οράω <i>katsoa</i>		-ιδ- (-ειδ-)		
ἀφ-ορίζω <i>erottaa</i>	-ορις-, °-ορι-	-ορις-	-ωρις-	-ορισθη-
ἀφ-υπνόω <i>nukahtaa</i>		-υπνωσ-		
ἀχρειώω <i>tehdä</i>				ἀχρεωθη-
<i>käyttökelvottomaksi</i>				

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
βάλλω <i>heittää</i>	°βαλ-	βαλ-	βεβληκ-	βεβλη-	βληθη/θε-	βληθησ-
βαπτίζω <i>kastaa</i>	βαπτισ-	βαπτισ-		βεβαπτισ-	βαπτισθη/θε-	βαπτισθησ-
βάπτω <i>kastaa</i>		βαψ-		βεβαμ-		
βαρέω <i>rasittaa</i>				βεβαρη-	βαρηθη-	
βασανίζω <i>kiusata</i>		βασανισ-				βασανισθησ-
βασιλεύω <i>hallita</i>	βασιλευσ-	βασιλευσ-				
βαστάζω <i>nostaa</i>	βαστας-	βαστας-				
βατταλογέω <i>hokea tyhjää</i>		βατταλογησ-				
βδελύσσομαι <i>inhota</i>				ἐβδελυγ-		
βεβαιώω <i>vahvistaa</i>	βεβαιωσ-	βεβαιωσ-			βεβαιωθη-	
βεβηλόω <i>saastuttaa</i>		βεβηλωσ-				
βιβρώσκω <i>syödä</i>			βεβρωκ-			
βιόω <i>elää</i>		βιωσ-				
βλάπτω <i>vahingoittaa</i>		βλαψ-				
βλαστάνω <i>kasvattaa</i>		βλαστησ-				
βλασφημέω <i>rienata</i>		βλασφημησ-				βλασφημηθησ-
βλέπω <i>nähdä</i>	βλεψ-	βλεψ-				
βοάω <i>huutaa</i>		βοησ-				
βηθέω <i>auttaa</i>		βοηθησ-				

βολίζω <i>luodata</i>		βολισ-	
βουλεύω <i>neuvoa</i>	βουλευσ-	βουλευσ-	
βούλομαι <i>tahtoa</i>			βουληθη/θε-
βρέχω <i>antaa sataa</i>		βρεξ-	

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
γαμέω <i>ottaa vaimo</i>		γαμησ-/γημ-	γεγαμηκ-	γεγαμη-	γαμηθη-	
γελάω <i>nauraa</i>	γελασ-					
γεμίζω <i>sekoittaa</i>		γεμισ-			γεμισθη-	
γεννάω <i>siittää</i>	γεννησ-	γεννησ-	γεγεννηκ-	γεγεννη-	γεννηθη/θε-	
γεύομαι <i>maistaa</i>	γευσ-	γευσ-				
γηράσκω <i>vanheta</i>		γηρασ-				
γίνομαι <i>tulla; olla</i>	γενησ-	γεν-	γεγον-	γεγεννη/γεγενε-	γενηθη/θε-	
γινώσκω <i>tietää</i>	γνωσ-	γνω-/γνω-	έγνωκ-	έγνωσ-	γνωσθη/θε-	γνωσθησ-
γνωρίζω <i>ilmoittaa</i>	γνωρισ-	γνωρισ-			γνωρισθη/θε-	
γογγύζω <i>nurista</i>		γογγυσ-				
γονυπετέω <i>polvistua</i>		γονυπετησ-				
γράφω <i>kirjoittaa</i>	γραψ-	γραψ-	γεγραψ-	γεγραπ-/γεγραμ-	γραφη-	
ρηγορέω <i>valvoa</i>		ρηγορησ-				
γυμνάζω <i>treenata</i>				γεγυμνασ-		

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
δακρύω <i>itkeä</i>		δακρυσ-				
δαμάζω <i>kesyttää</i>		δαμασ-		δεδαμασ-		
δανίζω <i>lainata jllek</i>		δανισ-				
δαπανάω <i>kuluttaa</i>	δαπανησ-	δαπανησ-				
δειγματίζω <i>häpäistä julkisesti</i>		δειγματισ-				
δείκνυμι <i>osoittaa</i>	δειξ-	δειξ-			δειχθε-	
δειπνέω <i>aterioida</i>	δειπνησ-	δειπνησ-				
δεκατόω <i>periä kymmenykset</i>			δεδεκατωκ-	δεδεκατω-		
δέομαι <i>tarvita; anoa</i>					δεθηθ/θε-	
δέρω <i>ruoskia</i>		δειρ-				δαρησ-
δέχομαι <i>ottaa vastaan</i>	δεξ-	δεξ-		δεδεκ-		
δέω <i>sitaa</i>	δησ-	δησ-	δεδεκ-	δεδε-	δεθη-	
δηλόω <i>paljastaa</i>	δηλωσ-	δηλωσ-			δηλωθη-	
δια-βαίνω <i>mennä yli</i>		-βη-/βα-				
δια-βάλλω <i>kannella</i>					-βληθη-	
δια-βλέπω <i>nähdä selvästi</i>	-βλεψ-	-βλεψ-				
δι-αγγέλλω <i>julistaa</i>					-αγγελη-	
δια-γίνομαι <i>kulua loppuun (ajasta)</i>		-γεν-				
δια-γινώσκω <i>tutkia tarkoin</i>	-γνωσ-					
δια-γρηγορέω <i>havahtua</i>		-γρηγορησ-				
δια-δέχομαι <i>ottaa vastaan perintönä</i>		-δεξ-				
δια-δίδωμι <i>jakaa</i>		-δωκ-/δο-				
δια-ζώννυμι <i>vyöttää</i>		-ζωσ-		-εζωσ-		
δι-αιρέω <i>jakaa</i>		-ελ- (-ειλ-)				

δια-καθαίρω <i>puhdistaa</i>		-καθαρ-				
δια-καθαρίζω <i>puhdistaa</i>	ο-καθαρι-					
διακονέω (διᾱ-) <i>palvella</i>	διακονησ-	διακονησ-			διακονηθη/θε-	
δι-ακούω <i>kuunnella tarkasti</i>	-ακουσ-					
δια-κρίνω <i>erottaa</i>	-κριν-				-κριθη-	
δια-λέγομαι <i>puhua</i>	-λεξ-				-λεχθη-	
δια-λείπω <i>lakata</i>	-λιπ-					
δι-αλλάσσομαι <i>tehdä sovinto</i>					-αλλαγη-	
δια-λύω <i>hajottaa</i>					-λυθη-	
δια-μαρτύρομαι <i>vakuuttaa</i>	-μαρτυρ-					
δια-μένω <i>jääddä</i>	-μειν-	-μεμενηκ-				
δια-μερίζω <i>jakaa</i>	-μερισ-		-μεμερισ-	-μερισθη/θε-	-μερισθησ-	
δια-νέμω <i>jakaa</i>				-νεμηθη-		
δι-αν-οίγω <i>avata</i>	-οιξ-		-ηνοιγ-	-οιχθη-		
δι-ανύω <i>lopettaa</i>	-ανυσ-					
δια-περᾶω <i>ylittää</i>	-περασ-					
δια-πλέω <i>purjehtia (meren) yli</i>	-πλευσ-					
δια-πονέομαι <i>pahastua</i>					-πονηθε-	
δια-πραγματεύομαι <i>harjoittaa liiketoimintaa</i>	-πραγματευσ-					
δι-αρπάζω <i>ryöstää putipuhutaaksi</i>	-αρπασ-	-αρπασ-				
δια-(ρ)ορήσσω <i>repiä</i>	-ρηξ-					
δια-σαφέω <i>selvittää</i>	-σαφησ-					
δια-σείω <i>ravistella</i>	-σεισ-					
δια-σκορπίζω <i>hajottaa</i>	-σκορπισ-		-εσκορπισ-	-σκορπισθη-	-σκορπισθησ-	
δια-σπάω <i>rikkoa</i>			-εσπασ-	-σπασθη-		
δια-σπεύρω <i>hajottaa</i>					-σπαρη/ε-	
δια-στέλλω <i>käskeä</i>	-στειλ-					

δια-στρέφω <i>kääntää pois</i>		-στρεψ-		-εστραμ-		
δια-σώζω <i>pelastaa</i>		-σωσ-			-σωθη/θε-	
δια-ταράσσω <i>hämmästyttää</i>					-ταραχθη-	
<i>perin pohjin</i>						
δια-τάσσω <i>käskeä</i>	-ταξ- !	-ταξ- !	-τεταχ-	-τεταγ-, -τεταχ-	-ταχθε-, -ταγε-	
δια-τίθημι <i>määrätä</i>	-θησ-	-θε-				
δια-τρίβω <i>viipyä</i>		-τριψ-				
δι-αυγάζω <i>valjeta</i>		-αυγασ-				
δια-φέρω <i>kantaa jnk läpi</i>		-ενεγκ-				
δια-φεύγω <i>paeta</i>		-φυγ-				
δια-φημίζω <i>levittää tietoa</i>		-φημισ-			-φημισθη-	
δια-φθείρω <i>turmella</i> (*φθερ- <i>j</i> -)		-φθειρ-		-εφθαρ-	-φθαρη-	
δια-φυλάσσω <i>varjella</i>		-φυλαξ- !				
δια-χειρίζω <i>surmata</i>		-χειρισ-				
διδάσκω <i>opettaa</i>	διδαξ-	διδαξ-			διδαχθη-	
δίδωμι <i>antaa</i>	δωσ-	δωκ-/δο-	δεδωκ-	δεδο-	δοθη-/δοθε-	δοθησ-
δι-εγείρω <i>herättää</i> (*-εγερ- <i>j</i> -)		-εγειρ-			-εγερθε-	
δι-ερμηνεύω <i>tulkita</i>		-ερμηνευσ-				
δι-έρχομαι <i>kulkea jnk läpi</i>	-ελευσ-	-ελθ-	-εληλυθ-			
δι-ερωτάω <i>etsiä kyselemällä</i>		-ερωτησ-				
δι-ηγέομαι <i>kuvaila</i>	-ηγησ-	-ηγησ-				
δι-ίστημι <i>siirtää</i>		-στη-/στα-, -στησ-				
δικαιώω <i>vanhurskauttaa</i>	δικαιωσ-	δικαιωσ-		δεδικαιω-	δικαιωθη/θε-	δικαιωθησ-
δι-οδεύω <i>kulkea jnk läpi</i>		-οδευσ-				
δι-ορύσσω <i>kaivaa läpi</i>					-ορυχθη-	
διπλόω <i>kahdentaa</i>		διπλωσ-				
διστάζω <i>epäillä</i>		διστασ-				

διχάζω <i>erottaa</i>	διχασ-				
διχοτομέω <i>halkaista</i>	διχοτομησ-				
διψάω <i>tuntea janoa</i>	διψησ-	διψησ-			
διώκω <i>ajaa takaa</i>	διωξ-	διωξ-	δεδιωγ-		διωχθησ-
δοκέω <i>luulla; näyttää jltak</i>	δοξ-	δοξ-			
δοκιμάζω <i>koetella</i>	δοκιμασ-	δοκιμασ-	δεδοκιμασ-		
δοξάζω <i>ylistää</i>	δοξασ-	δοξασ-	δεδοξασ-	δοξασθη-	
δουλεύω <i>olla orjana</i>	δουλευσ-	δουλευσ-	δεδουλευκ-		
δουλόω <i>orjuuttaa</i>	δουλωσ-	δουλωσ-	δεδουλω-	δουλωθη/θε-	
δύναμαι <i>voida, kyetä</i>	δυνησ-			δυνηθη-	
δυναμόω <i>vahvistaa</i>				δυναμωθη-	
δύω/δύνω <i>vaipua</i>		δυ- [= δῦ- →juuriaor.]			
δωρέομαι <i>lahjoittaa</i>		δωρησ-	δεδωρη-		

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ἐγγίζω <i>lähestyä</i>	°ἐγγι-	ἐγγισ-	ἤγγικ-			
ἐγ-γράφω <i>kirjoittaa muistiin</i>				-γεγραμ-/ -γεγραπ-		
ἐγείρω <i>herättää (*ἐγεῖρ-)</i>	°ἐγεῖρ-	ἐγειρ-		ἐγηγεῖρ-	ἐγεῖρθη/θε-	ἐγεῖρθησ-
ἐγ-καινίζω <i>tehdä uutta</i>		-καινισ-		-κεκαινισ-		
ἐγ-κακέω <i>uupua</i>		-κακησ-				
ἐγ-καλέω <i>syyttää</i>	-καλεσ-					
ἐγ-κατα-λείπω <i>jättää yksin</i>	-λειψ-	-λιπ-			-λειφθη-	
ἐγ-κεντρίζω <i>oksastaa</i>		-κεντρισ-			-κεντρισθη-	-κεντρισθησ-
ἐγ-κομβόομαι <i>pukea ylleen</i>		-κομβωσ-				
ἐγ-κόπτω <i>viivyttää</i>		-κοψ-				
ἐγ-κρίνω <i>luokitella</i>		-κριν-				
ἐγ-κρύπτω <i>kätkeä</i>		-κρυψ-				

ἐγ-χρίω <i>voidella</i>		-χρισ-			
ἐδαφίζω <i>hajottaa maahan</i>	°ἐδαφι-			εἰθισ-	
ἐθίζω <i>totuttaa</i>					
εἴκω <i>antaa periksi</i>		εἰξ-			
εἰμί <i>olla</i>	ἐσ-				
εἰρηνοποιέω <i>tehdä rauha</i>		εἰρηνοποιησ-			
εἰς-άγω <i>tuoda jhk</i>		-αγαγ-			
εἰς-ακούω <i>kuulla</i>	-ακουσ-			-ακουσθη/θε-	-ακουσθησ-
εἰς-δέχομαι <i>ottaa vastaan</i>	-δεξ-				
εἰς-έρχομαι <i>mennä sisään</i>	-ελευσ-	-ελθ-	-εληλυθ-		
εἰς-καλέομαι <i>kutsua sisälle</i>		-καλεσ-			
εἰς-πηδάω <i>juosta sisään</i>		-πηδησ-			
εἰς-τρέχω <i>juosta sisään</i>		-δραμ-			
εἰς-φέρω <i>kantaa sisään</i>		-ενεγκ-			
εἶωθα (perf.) <i>olla tapana</i>			εἰωθ-		
ἐκ-βαίνω <i>lähteä jstak</i>		-βη-			
ἐκ-βάλλω <i>ajaa ulos</i>	°βαλ-	-βαλ-	-βεβληκ-	-βληθη/θε-	-βληθησ-
ἐκ-δαπανάω <i>kuluttaa loppuun</i>					-δαπανηθησ-
ἐκ-δημέω <i>matkustaa ulkomaille</i>		-δημησ-			
ἐκ-δίδωμι <i>luovuttaa, vuokrata</i>	-δωσ-	-δε- ! [→κ-aor.]			
ἐκ-δικέω <i>kostaa</i>	-δικησ-	-δικησ-			
ἐκ-διώκω <i>vainota</i>		-διωξ-			
ἐκ-δύω <i>riisua</i>		-δυσ-			
ἐκ-ζητέω <i>tavoitella</i>		-ζητησ-		-ζητηθη-	-ζητηθησ-
ἐκ-θαμβέω <i>hämmästyttää</i>				-θαμβηθη-	
ἐκ-καθαίρω <i>perata</i>		-καθαρ-			
ἐκ-καίω <i>sytyttää</i>				-καυθη-	
ἐκ-κεντέω <i>lävistää</i>		-κεντησ-			

ἐκ-κλάω <i>katkaista</i>				-κλασθη-	
ἐκ-κλείω <i>eristää</i>		-κλεισ-		-κλεισθη-	
ἐκ-κλίνω <i>kääntyä pois</i>		-κλιν-			
ἐκ-κολυμβάω <i>"sukeltaa pois"</i>		-κολυμβησ-			
ἐκ-κόπτω <i>katkaista</i>	-κοψ-	-κοψ-		-κοπη-	
ἐκ-κρεμάννυμι <i>ripustaa ulos</i>		-κρεμ-			
ἐκ-λαλέω <i>paljastaa</i>		-λαλησ-			
ἐκ-λάμπω <i>loistaa</i>	-λαμψ-				
ἐκ-λανθάνομαι <i>unohtaa tyystin</i>			-λελησ-		
ἐκ-λέγομαι <i>valita</i>		-λεξ-	-λελεγ-		
ἐκ-λείπω <i>luopua</i>	-λειψ-	-λιπ-			
ἐκ-λύομαι <i>nääntyä</i>				-λυθη-	-λυθησ-
ἐκ-μάσσω <i>kuiivata</i>		-μαξ-			
ἐκ-νεύω <i>viitata jtk poistumaan</i>		-νευσ-			
ἐκ-νήφω <i>raitistua</i>		-νηψ-			
ἐκ-πειράζω <i>kiusata</i>	-πειρασ-				
ἐκ-πέμπω <i>lähettää pois</i>		-πεμψ-		-πεμφθε-	
ἐκ-πετάννυμι <i>ojentaa, levittää</i>		-πετασ-			
ἐκ-πηδᾶω <i>gymnätä ulos</i>		-πηδησ-			
ἐκ-πίπτω <i>irrota</i>		-πεσ-	-πεπτωκ-		
ἐκ-πλέω <i>purjehtia</i>		-πλευσ-			
ἐκ-πληρόω <i>täyttää</i>			-πεπληρωκ-		
ἐκ-πλήσσω <i>hämmästyttää</i>				-πλαγη-	
ἐκ-πνέω <i>kuolla</i>		-πνευσ-			
ἐκ-πορεύομαι <i>lähteä</i>	-πορευσ-				
ἐκ-πορνεύω <i>harjoittaa haureutta</i>		-πορνευσ-			
ἐκ-πτύω <i>sylkeä ulos; inhota</i>		-πτυσ-			
ἐκ-ριζόω <i>repiä juurineen</i>		-ριζωσ-		-ριζωθη/θε-	-ριζωθησ-

ἐκ-στρέφω <i>vääntää</i>	ο-τεν-	-τειν-	-εστραπ-		
ἐκ-τείνω <i>ojentaa</i>		-τελεσ-			
ἐκ-τίθημι <i>selittää</i>		-θε-		-τεθε-	
ἐκ-τινάσσω <i>ravistella irti</i>		-τιναξ- !			
ἐκ-τρέπω <i>kääntää pois</i>				-τραπη-	-τραπησ-
ἐκ-φέρω <i>viedä ulos</i>	-οισ-	-ενεγκ-			
ἐκ-φεύγω <i>karata</i>	-φευξ-	-φυγ-	-πεφευγ-		
ἐκ-χέω <i>valuttaa</i>	ο-χε-	-χε- !			
ἐκ-χύννω = ἐκ-χέω			-κεχυ-	-χυθη-	-χυθησ-
ἐκ-ψύχω <i>kuolla</i>		-ψυξ-			
ἐλαττονέω <i>kärsiä puutetta</i>		ἐλαττονησ-			
ἐλαττώω <i>vähentää</i>		ἐλαττωσ-	ἡλαττω-		
ἐλαύνω <i>ajaa</i>			ἐληλακ-		
ἐλέγχω <i>nuhdella</i>	ἐλεγξ-	ἐλεγξ-		ἐλεγχθη-	
ἐλεέω <i>armahtaa</i>	ἐλεησ-	ἐλεησ-	ἡλεη-	ἐλεηθη/θε-	ἐλεηθησ-
ἐλευθερόω <i>vapauttaa</i>	ἐλευθερωσ-	ἐλευθερωσ-		ἐλευθερωθε-	ἐλευθερωθησ-
ἐλίσσω <i>kääriä kokoon</i>	ἐλιξ-				
ἐλκόω <i>aiheuttaa haavoja</i>			εἰλκω-		
ἐλκω <i>raahata</i>	ἐλκυσ-	ἐλκυσ- (εἰλκυσ-)			
ἐλπίζω <i>toivoa</i>	οἐλπι-	ἐλπισ-	ἡλπικ-		
ἐμ-βαίνω <i>astua jhk</i>		-βη-/βα-			
ἐμ-βάλλω <i>syöstä</i>		-βαλ-			
ἐμ-βάπτω <i>kastaa jhk</i>		-βαψ-			
ἐμ-βιβάζω <i>lastata</i>		-βιβασ-			
ἐμ-βλέπω <i>katsoa</i>		-βλεψ-			
ἐμ-βριμάομαι <i>varoittaa</i>		-βριμησ-		-βριμηθη-	
<i>ankarasti</i>					

ἐμέω <i>oksentaa</i>		ἐμεσ-			
ἐμ-μένω <i>pysytellä</i>		-μειν-			
ἐμ-παίζω <i>pilkata</i>	-παιξ-	-παιξ-		-παιχθη-	-παιχθησ-
ἐμ-περιπατέω <i>vaeltaa muiden seurassa</i>	-περιπατησ-				
ἐμ-πί(μ)πλημι,		-πλησ-	-πεπλησ-	-πλησθη-	
ἐμ-πι(μ)πλάω <i>täyttää</i>					
ἐμ-πί(μ)πρημι <i>polttaa</i>		-πρησ-			
ἐμ-πίπτω <i>pudota jhk</i>	°-πεσ-	-πεσ-			
ἐμ-πλέκω <i>kietoa</i>				-πλακε-	
ἐμ-πορεύομαι <i>käydä kauppa</i>	-πορευσ-				
ἐμ-πτύω <i>sylläistä</i>	-πτυσ-	-πτυσ-			-πτυσθησ-
ἐμ-φανίζω <i>näyttää</i>	-φανισ-	-φανισ-		-φανισθη-	
ἐμ-φυσάω <i>puhaltaa jtk kohti</i>		-φυσησ-			
ἐν-αγκαλίζομαι <i>ottaa syliinsä</i>		-αγκαλίσ-			
ἐν-άρχομαι <i>alkaa</i>		-αρξ-			
ἐν-δείκνυμι <i>osoittaa</i>		-δειξ-			
ἐν-δημέω <i>olla kotona</i>		-δημησ-			
ἐν-δοξάζομαι <i>kirkastua</i>				-δοξασθη-	
ἐν-δυναμόω <i>vahvistaa</i>		-δυναμωσ-		-δυναμωθη-	
ἐν-δύω <i>pukea</i>		-δυσ-	-δεδυ-		
ἐν-ειλέω <i>kääriä</i>		-ειλησ-			
ἐν-εργέω <i>vaikuttaa</i>		-εργησ-			
ἐν-ευλογέω <i>siunata</i>					-ευλογηθησ-
ἐν-θυμέομαι <i>pohtia</i>				-θυμηθε-	
ἐν-ίστημι <i>olla läsnä</i>	-στησ-		-εστηκ-, -εστα-		
ἐν-ισχύω <i>vahvistaa</i>		-ισχυσ-			
ἐν-οικέω <i>asua jssak</i>	-οικησ-	-οικησ-			

έν-ταφιάζω <i>haudata</i>		-ταφιασ-			
έν-τέλλομαι <i>käskää</i>	°-τελ-	-τειλ-	-τεταλ-		
έν-τρέπω <i>häväistä</i>				-τραπη-	-τραπησ-
έν-τυγχάνω <i>kääntyä jkn puoleen</i>		-τυχ-			
έν-τυλίσσω <i>kääriä</i>		-τυλιξ-	-τετυλιγ-		
έν-τυπόω <i>kaivertaa</i>			-τετυπω-		
έν-υβρίζω <i>höpäistä</i>		-υβρισ-			
έν-υπνιάζομαι <i>uneksia</i>					-υπνιασθησ-
έν-ωτίζομαι <i>kuulla</i>		-ωτισ-			
έξ-αγγέλλω <i>julistaa</i>		-αγγελι-			
έξ-αγοράζω <i>lunastaa</i>		-αγορας-			
έξ-άγω <i>viedä pois</i>		-αγαγ-			
έξ-αιρέω <i>ottaa pois</i>		-ελ- (-ειλ-)			
έξ-αίρω <i>nostaa pois</i>		-αρ-			
έξ-αιτέω <i>pyytää</i>		-αιτησ-			
έξ-ακολουθέω <i>lähteä seuraamaan</i>	-ακολουθησ-	-ακολουθησ-			
έξ-αλείφω <i>pyyhkiä pois</i>	-αλειψ-	-αλειψ-		-αλειφθη-	
έξ-ανα-τέλλω <i>nousta maasta</i>		-τειλ-			
έξ-αν-ίστημι <i>pystyttää</i>		-στη-, -στησ-			
έξ-απατάω <i>pettää</i>		-απατησ-		-απατηθε-	
έξ-απορέομαι <i>olla epätoivoinen</i>				-απορηθη-	
έξ-απο-στέλλω <i>lähettää pois</i>	°-στελ-	-στειλ-		-σταλη-	
έξ-αρτίζω <i>varustaa</i>		-αρτισ-	-ηρτισ-		
έξ-εγείρω <i>herättää (*-εγερ-j-)</i>	°-εγερ-	-εγειρ-			
έξ-εραυνάω <i>tutkia tarkkaan</i>		-εραυνησ-			
έξ-έρχομαι <i>mennä ulos</i>	-ελευσ-	-ελθ-	-εληλυθ-		
έξ-ετάζω <i>tutkia tarkoin</i>		-ετασ-			

ἐξ-ηγέομαι <i>kertoa</i>		-ηγησ-			
ἐξ-ηχέω <i>kuuluttaa</i>				-ηχη-	
ἐξ-ίστημι <i>hämmästyttää</i>		-στη-	-εστακ-		
ἐξ-ισχύω <i>kyetä</i>		-ισχυσ-			
ἐξ-ολεθρεύω <i>tuhota</i>					-ολεθρευθησ-
ἐξ-ομολογέω <i>suostua</i>	-ομολογησ-	-ομολογησ-			
ἐξ-ορύσσω <i>kaivaa pois</i>		-ορυξ-			
ἐξ-ουδενέω <i>halveksia</i>				-ουδενηθη-	
ἐξ-ουθενέω <i>halveksia</i>		-ουθενησ-		-ουθενηθε-	
ἐξ-ουσιάζω <i>hallita</i>					-ουσιασθησ-
ἐξ-υπνίζω <i>herättää unesta</i>		-υπνισ-			
ἐξ-ωθέω <i>karkottaa</i>		-ωσ-			
ἔοικα (perf.) <i>olla jnk kaltainen</i>					
ἐπ-αγγέλλομαι <i>luvata</i>		-αγγειλ-		-ηγγελ-	
ἐπ-άγω <i>aiheuttaa</i>		-αγαγ-, -αξ-			
ἐπ-αινέω <i>kiittää</i>	-αινεσ-	-αινεσ-			
ἐπ-αίρω <i>nostaa</i>		-αρ-		-αρθη-	
ἐπ-αισχύνομαι <i>hävetä</i>				-αισχυνη-	-αισχυνηθησ-
ἐπ-ακολουθέω <i>seurata</i>		-ακολουθησ-			
ἐπ-ακούω <i>kuulla</i>		-ακουσ-			
ἐπ-αν-άγω <i>palata</i>		-αγαγ-			
ἐπ-αν-παύομαι <i>levätä</i>					-παησ- !
ἐπ-αν-έρχομαι <i>palata</i>		-ελθ-			
ἐπ-αν-ίσταμαι <i>nousta jtak vastaan</i>	-στησ-				
ἐπ-αρκέω <i>auttaa</i>		-αρκεσ-			
ἐπ-εγείρω <i>kiihottaa</i> (*-εγεῖρ-j-)		-εγειρ-			
ἐπ-εισ-έρχομαι <i>tunkeutua</i>	-ελευσ-				

ἐπ-εν-δύομαι <i>pukeutua</i>		-δυσ-			
ἐπ-έρχομαι <i>saapua</i>	-ελευσ-	-ελθ-			
ἐπ-ερωτάω <i>kysyä</i>	-ερωτησ-	-ερωτησ-			-ερωτηθε-
ἐπ-έχω <i>pysyä jssak</i>		-σχ-			
ἐπι-βαίνω <i>nousta jhk</i>		-βη-/βα-	-βεβηκ-		
ἐπι-βάλλω <i>heittää jkn päälle</i>	°βαλ-	-βαλ-			
ἐπι-βαρέω <i>rasittaa</i>		-βαρησ-			
ἐπι-βιβάζω <i>nostaa jkn selkään</i>		-βιβασ-			
ἐπι-βλέπω <i>katsoa jhk</i>		-βλεψ-			
ἐπι-γαμβρεύω <i>naida veljensä leski</i>	-γαμβρευσ-				
ἐπι-γίνομαι <i>syntyä</i>		-γεν-			
ἐπι-γινώσκω <i>tuntea hyvin</i>	-γνωσ-	-γνω-/γνο-	-εγνωνκ-		-γνωσθη-
ἐπι-γράφω <i>kirjoittaa jnk päälle</i>	-γραψ-			-γεγραμ-/γεγραπ-	
ἐπι-δείκνυμι <i>näyttää</i>		-δείξ-			
ἐπι-δίδωμι <i>antaa</i>	-δωσ-	-δωκ-/δο-			-δοθη-
ἐπι-διορθόω <i>järjestää</i>		-διορθωσ-			
ἐπι-ζητέω <i>etsiä</i>		-ζητησ-			
ἐπι-θυμέω <i>himoita</i>	-θυμησ-	-θυμησ-			
ἐπι-καθίζω <i>istuu</i>		-καθισ-			
ἐπι-καλέω <i>nimittää jtak jksik</i>		-καλεσ-		-κεκλη-	-κληθη/θε-
ἐπι-καλύπτω <i>peittää</i>					-καλυφθη-
ἐπι-κέλλω <i>ohjata laiva rantaan</i>		-κειλ-			
ἐπι-κρίνω <i>päättää</i>		-κριν-			
ἐπι-λαμβάνομαι <i>tarttua</i>		-λαβ-			
ἐπι-λανθάνομαι <i>unohtaa</i>		-λαθ-		-λελησ-	
ἐπι-λέγω <i>nimittää jksik</i>		-λεξ-			
ἐπι-λείπω <i>jättää</i>	-λειψ-				

ἐπι-λύω <i>irrottaa</i>					-λυθησ-
ἐπι-μελέομαι <i>hoitaa</i>	-μελησ-			-μεληθη-	
ἐπι-μένω <i>viipyä</i>	ο-μεν-	-μειν-			
ἐπι-νεύω <i>suostua</i>		-νευσ-			
ἐπι-ορκέω <i>vannoaa väärä vala</i>	-ορκησ-				
ἐπι-πίπτω <i>pudota jkn päälle</i>		-πεσ-	-ΠΕΠΤΩΚ-		
ἐπι-πλήσσω <i>moittia ankarasti</i>		-πληξ-			
ἐπι-ποθέω <i>kaivata</i>		-ποθησ-			
ἐπι-(ο)ρίπτω <i>heittää jkn päälle</i>		-ριψ-			
ἐπι-σκεπτομαι <i>katsoa jkn puoleen</i>	-σκεψ-	-σκεψ-			
ἐπι-σκευάζομαι <i>varustautua</i>		-σκευασ-			
ἐπι-σκηνόω <i>pystyttää telttä</i>		-σκηνωσ-			
ἐπι-σκιάζω <i>varjota</i>	-σκιασ-	-σκιασ-			
ἐπι-σπείρω <i>kylvää lisää</i> (*σπερ-)		-σπειρ-			
ἐπι-στέλλω <i>lähettää kirje</i>		-στειλ-			
ἐπι-στηρίζω <i>vahvistaa</i>		-στηριζ-			
ἐπι-στρέφω <i>kääntää</i>	-στρεψ-	-στρεψ-		-στραφη/ε-	
ἐπι-συν-άγω <i>koota yhteen</i>	-αξ- !	-αγαγ-, -αξ- !	-ηγ-	-αχθε-	-αχθησ-
ἐπι-σωρεύω <i>haalia</i>	-σωρευσ-				
ἐπι-τάσσω <i>käskää</i>		-ταξ- !			
ἐπι-τελέω <i>suorittaa loppuun</i>	-τελεσ-	-τελεσ-			
ἐπι-τίθημι <i>asettaa jkn päälle</i>	-θησ-	-θηκ-/θε-			
ἐπι-τιμάω <i>moittia</i>		-τιμησ-			
ἐπι-τρέπω <i>sallia</i>		-τρεψ-		-τραπη-	
ἐπι-τυγχάνω <i>saada</i>		-τυχ-			
ἐπι-φαίνω <i>näkyä</i>		-φαν-		-φανη-	
ἐπι-φάυσκω <i>valaista</i>	-φασ-				

ἐπι-φέρω <i>tuoda esiin</i>		-ενεγκ-			
ἐπι-χειρέω <i>ryhtyä</i>		-χειρησ-			
ἐπι-χορηγέω <i>antaa</i>		-χορηγησ-			-χορηγηθης-
ἐπι-χρίω <i>voidella</i>		-χρισ-			
ἐπ-οικοδομέω <i>rakentaa päälle</i>		-οικοδομησ-			-οικοδομηθε-
ἐπ-οπτεύω <i>katsella</i>		-οπτευσ-			
ἐραυνάω <i>tutkia</i>		ἐραυνησ-			
ἐργάζομαι (*ΦΕΡΓ-) <i>tehdä työtä</i>		ἐργασ-		εἰργασ-	
		(εἰργασ-)			
ἐρεθίζω <i>yllyttää</i>		ἐρεθισ-			
ἐρείδω <i>tukea</i>		ἐρεισ-			
ἐρεύγομαι <i>tuoda ilmi</i>	ἐρευξ-				
ἐρημόω <i>autioittaa</i>				ἡρημω-	ἐρημωθη-
ἐρίζω <i>riidellä</i>	ἐρισ-				
ἐρχομαι <i>mennä</i>	ἐλευσ-	ἐλθ-	ἐληλυθ-		
ἐρῶ → λέγω	°ἐρ-		εἰρηκ-	εἰρη-	ῥεθη-/ῥηθε-
ἐρωτάω <i>kysyä</i>	ἐρωτησ-	ἐρωτησ-			
ἐσθίω <i>syödä</i>	φαγ-	φαγ-			
ἔσσομαι <i>olla pienempi</i>					έσσωθη-
ἐτοιμάζω <i>valmistaa</i>		έτοιμασ-	ήτοιμακ-	ήτοιμασ-	έτοιμασθη-
εὐαγγελίζω <i>tuoda hyviä uutisia</i>		εὐαγγελισ-		εὐηγγελισ-	εὐαγγελισθη/ -θε-
εὐαρεστέω <i>miellyttää</i>		εὐαρεστησ-	εὐαρεστηκ-		
εὐδοκέω <i>päättää</i>		εὐδοκησ-			
εὐθυδρομέω <i>matkustaa suorinta tietä</i>		εὐθυδρομησ-			
εὐθύνω <i>suoristaa</i>		εὐθυν-			
εὐκαιρέω <i>ehtiä</i>		εὐκαιρησ-			
εὐλαβέομαι <i>pelätä</i>					εὐλαβηθε-

εὐλογέω <i>kiittää</i>	εὐλογησ-	εὐλογησ-	εὐλογηκ-	εὐλογη-		εὐλογηθησ-
εὐνουχίζω <i>kuohita</i>		εὐνουχισ-			εὐνουχισθη-	
εὐοδόω <i>onnistua</i>						εὐοδαθησ-
εὐπροσωπέω <i>näyttää kauniilta</i>		εὐπροσωπησ-				
εὐρίσκω <i>löytää</i>	εὐρησ-	εὐρ-	εὐρηκ-		εὐρεθη/θε-	εὐρεθησ-
εὐφορέω <i>kantaa hyvä sato</i>		εὐφορησ-				
εὐφραίνω <i>ilahduttaa</i>					εὐφρανθη-	
εὐχαριστεῖω <i>kiittää</i>		εὐχαριστησ-			εὐχαριστηθη-	
εὐχομαι <i>rukoilla</i>		εὐξ-				
ἐφ-άλλομαι <i>karata jkn kimppuun</i>		-άλ-				
ἐφ-ικνέομαι <i>saapua</i>		-ικ-				
ἐφ-ίστημι <i>seistä jkn edessä</i>		-στη-/στα-	-εστηκ-, -εστα-			
ἐφ-οράω <i>katsoa jkn puoleen</i>		-ιδ- (-ειδ-)				
ἔχω <i>omistaa</i>	ἔξ-	σχ-	ἔσχηκ-			

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ζάω <i>elää</i>	ζησ-	ζησ-				
ζημιώω <i>vahingoittaa</i>					ζημιωθη/θε-	ζημιωθησ-
ζητέω <i>etsiä</i>	ζητησ-	ζητησ-				ζητηθησ-
ζυμόω <i>hapattaa</i>					ζυμωθη-	
ζωγρέω <i>pyydystää</i>				ἐζωγρη-		
ζώννυμι <i>vyönnä</i>	ζωσ-	ζωσ-				
ζωογονέω <i>tehdä eläväksi</i>	ζωογονησ-					
ζωοποιέω <i>tehdä eläväksi</i>	ζωοποιησ-	ζωοποιησ-			ζωοποιηθε-	ζωοποιηθησ-

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ήκω <i>saapua</i> ήσυχάζω <i>olla hiljaa</i> ήττάομαι <i>olla heikompi</i>	ήξ-	ήξ- ήσυχασ-		ήττη-		

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
θανατόω <i>tappaa</i> θάπτω <i>haudata</i> (*θαφ- <i>j</i> -) θαρρέω <i>olla rohkealla mielellä</i> θαυμάζω <i>ihmetellä</i> θεάομαι <i>katsella</i> θέλω (έθέλω) <i>tahtoa</i> θεμελιόω <i>perustaa</i> θερᾶπεύω <i>parantaa</i> θερίζω <i>korjata satoa</i> θεωρέω <i>katsella</i> θηλάζω <i>imettää</i> θηρεύω <i>pyydystää</i> θηριομαχέω <i>taistella petoja vastaan</i> θησαυρίζω <i>koota</i> θιγγάνω <i>koskettaa</i> θλίβω <i>ahdistaa</i> θνήσκω <i>kuolla</i> θράύω <i>murtaa</i>	θανατωσ- θελησ- θεμελιωσ- θερᾶπευσ- θερισ- θεωρησ-	θανατωσ- θαψ- θαρρησ- θαυμασ- θεασ- θελησ- (ήθελησ-) θεμελιωσ- θερᾶπευσ- θερισ- θεωρησ- θηλασ- θηρευσ- θηριομαχησ- θησαυρισ- θιγ- τεθνηκ-		τεθεα- τεθεμελιω- τεθερᾶπευ- τεθλιμ- τεθρασ-	θανατωθη/θε- ταφη- θαυμασθη- θεαθη- θερᾶπευθη- θερισθη-	θαυμασθησ-

θρηνέω <i>itkeä jtk</i> θριαμβεύω <i>kuljettaa</i> <i>voittosaatossa</i> θυμιάω <i>suitsuttaa</i> θυμός <i>suututtaa</i> θύω <i>uhrata</i>	θρηνησ- θυσ- τεθυ-	θρηνησ- θριαμβευσ- θυμιασ- θυμωθη- τυθη- (*θυθη-)
---	--	---

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ἰαομαι <i>parantaa</i>	ἰασ-	ἰασ-		ἰα-	ἰαθη-	ἰαθησ-
ἰλάσκομαι <i>sovittaa</i>					ἰλασθη-	
ἰματίζω <i>pukea</i>				ἱματισ-		
ἴστημι <i>asettaa, pystyttää</i>	στησ-	στη-/στα-, στησ-	ἔστηκ-, ἔστα-		σταθη/θε-	σταθησ-
ἵστορέω <i>tutkia</i>		ἱστορησ-				
ἰσχύω <i>olla voimakas</i>	ἰσχυσ-	ἰσχυσ-				

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
καθαρίζω <i>puhdistaa</i>	καθαρι-	καθαρισ-		κεκαθαρισ-	καθαρισθη-	
κάθ-ημαι <i>istua</i>	-ησ-					
καθ-ίζω <i>istutua</i>	-ισ-	-ισ-	κεκαθικ- !			
καθ-ίημι <i>laskea alas</i>		-ηκ-				
καθ-ίστημι <i>asettaa</i>	στησ-	-στησ-			-σταθη-	-σταθησ-
καθ-οπλίζω <i>aseistaa</i>				-ωπλισ-		
καίω <i>sytyttää</i>				κεκαυ-		
κακολογέω <i>kirota</i>		κακολογησ-				
κακοπαθέω <i>kärsiä</i>		κακοπαθησ-				
κακοποιέω <i>tehdä paha</i>		κακοποιησ-				

κακόω <i>sortaa</i>	κακωσ-	κακωσ-				
καλέω <i>kutsua</i>	καλεσ-	καλεσ-	κεκληκ-	κεκλη-	κληθη/θε-	κληθησ-
καλύπτω <i>peittää</i>	καλυψ-	καλυψ-		κεκαλυμ-		
καμμύω/καταμύω <i>sulkea silmät</i>		καμμυσ-				
κάμνω <i>väsyä</i>		καμ-				
κάμπτω <i>taivuttaa</i>	καμψ-	καμψ-				
καρποφορέω <i>tuottaa satoa</i>		καρποφορησ-				
καρτερέω <i>olla luja</i>		καρτερησ-				
κατα-βαίνω <i>laskeutua</i>	-βησ-	-βη-/βα-	-βεβηκ-			
κατα-βαρέω <i>rasittaa</i>		-βαρησ-				
κατ-αγγέλλω <i>julistaa</i>		-αγγελ-			-αγγελη-	
κατα-γινώσκω <i>syöttää</i>				-εγνωσ-		
κατ-άγνυμι (*-φαγ-) <i>rikkoo</i>	-εαξ-	-εαξ- [→aug. syll.]			-εαγη-	
κατ-άγω <i>viedä alas</i>		-αγαγ-			-αχθη/θε-	
κατ-αγωνίζομαι <i>kukistaa</i>		-αγωνισ-				
κατα-δέω <i>sitoo</i>		-δησ-				
κατα-δικάζω <i>tuomita</i>		-δικασ-			-δικασθη-	-δικασθησ-
<i>sylliseksi</i>						
κατα-διώκω <i>ajaa takaa</i>		-διωξ-				
κατα-δουλόω <i>orjuuttaa</i>	-δουλωσ-					
κατ-αισχύνω <i>häpäistä</i>					-αισχυνθη-	-αισχυνθησ-
κατα-καίω <i>polttaa poroksi</i>	-καυσ-	-καυσ- !			-καη-	-καυθησ-, -καησ-
κατα-κλάω <i>murtaa</i>		-κλασ-				
κατα-κλείω <i>sulkea vankilaan</i>		-κλεισ-				
κατα-κληρονομέω <i>antaa perinnöksi</i>		-κληρονομησ-				
κατα-κλίνω <i>asettaa aterioimaan</i>		-κλιν-			-κλιθη-	

κατα-κλύζω <i>tulvia</i>					-κλυσθε-
κατ-ακολουθέω <i>seurata</i>		-ακολουθησ-			
κατα-κρημνίζω <i>syöstä jyrkänteeltä</i>		-κρημνισ-			
κατα-κρίνω <i>julistaa syylliseksi</i>	ο-κριν-	-κριν-	-κεκρι-	-κριθη-	-κριθησ-
κατα-κύπτω <i>kumartua</i>		-κυψ-			
κατα-κυριεύω <i>hallita</i>		-κυριευσ-			
κατα-λαμβάνω <i>saada haltuunsa</i>		-λαβ-	-ειληφ-	-ειλημ-/ειληπ-, -ειληφ-	-λημφθη-
κατα-λείπω <i>jättää</i>	-λειψ-	-λιπ-, -λειψ- !	-λελειμ-	-λειφθη-	
κατα-λιθάζω <i>kivittää kuoliaaksi</i>	-λιθασ-				
κατ-αλλάσσω <i>sovittaa</i>		-αλλαξ- !		-αλλαγη/γε-	
κατα-λύω <i>purkaa</i>	-λυσ-	-λυσ-		-λυθη-	-λυθησ-
κατα-μανθάνω <i>ottaa oppia</i>		-μαθ-			
κατα-ναρκάω <i>olla vaivoina</i>	-ναρκησ-	-ναρκησ-			
κατα-νεύω <i>viitata</i>		-νευσ-			
κατα-νοέω <i>havaita</i>		-νοησ-			
κατ-αντάω <i>saapua</i>	-αντησ-	-αντησ-	-ηντηκ-		
κατα-νύσσομαι <i>lävistää</i>				-νυγη-	
κατ-αξιόω <i>arvostaa</i>				-αξιωθη/θε-	
κατα-πατέω <i>talloa</i>	-πατησ-	-πατησ-		-πατηθη-	
κατα-παύω <i>hillitä</i>		-παυσ-			
κατα-πίνω <i>juoda loppuun</i>		-πι-		-ποθη-	
κατα-πίπτω <i>pudota maahan</i>		-πεσ-			
κατα-πλέω <i>purjehtia kohti rantaa</i>		-πλευσ-			
κατα-ποντίζω <i>upottaa mereen</i>				-ποντισθη-	

κατ-αράομαι <i>kirota</i>		-αρασ-		-ηρα-		
κατ-αργέω <i>mitätöidä</i>	-αργησ-	-αργησ-	-ηργηκ-	-ηργη-	-αργηθη-	-αργηθησ-
κατ-αριθμέω <i>lukea mukaan joukkoon</i>				-ηριθμη-		
κατ-αρτίζω <i>valmistaa</i>	-αρτισ-	-αρτισ-		-ηρτισ-		
κατα-σείω <i>viitata</i>		-σεισ-				
κατα-σκάπτω <i>hajottaa</i>		-σκαψ-		-εσκαμ-		
κατα-σκευάζω <i>valmistaa</i>	-σκευασ-	-σκευασ-		-εσκευασ-	-σκευασθη-	
κατα-σκηνόω <i>pystyttää telttä</i>	-σκηνωσ-	-σκηνωσ-				
κατα-σκοπέω <i>urkkia</i>		-σκοπησ-				
κατα-σοφίζομαι <i>juonitella</i>		-σοφισ-				
κατα-στέλλω <i>rauhoittaa</i>		-στειλ-		-εσταλ-		
κατα-στρέφω <i>kaataa kumoon</i>		-στρεψ-				
κατα-στρορνιάω <i>tulla himokkaaksi</i>		-στρορνιασ-				
κατα-στροννυμι <i>hajottaa</i>					-στροωθη-	
κατα-σφάζω <i>surmata</i>		-σφαξ- !				
κατα-σφραγίζω <i>sinetöidä</i>				-εσφραγισ-		
κατα-τίθημι <i>panna talteen</i>		-θε-				
κατα-τρέχω <i>juosta alas</i>		-δραμ-				
κατα-φέρω <i>viedä alas</i>		-ενεγκ-			-ενεχθε-	
κατα-φεύγω <i>paeta</i>		-φυγ-				
κατα-φθείρω <i>turmella</i>				-εφθαρ-		
κατα-φιλέω <i>suudella</i>		-φιλησ-				
κατα-φρονέω <i>halveksia</i>	-φρονησ-	-φρονησ-				
κατα-χέω <i>kaataa (nestettä)</i>		-χε- !				
κατα-χράομαι <i>käyttää</i>		-χρησ-				
κατα-ψύχω <i>kylmentää</i>		-ψυξ-				

κατ-εργάζομαι <i>suorittaa</i>		-εργασ- (-ειργασ-)	-ειργασ-	-εργασθη- (-ειργασθη-)
κατ-έρχομαι <i>mennä alas</i>		-ελθ-		
κατ-εσθίω <i>syödä</i>	-φάγ-	-φάγ-		
κατ-ευθύνω <i>ohjata</i>		-ευθυν-		
κατ-εφ-ίστημι <i>nousta vastaan</i>		-στη-		
κατ-έχω <i>pidätellä</i>		-σχ-		
κατηγορέω <i>syöttää</i>	κατηγορησ-	κατηγορησ-		
κατ-ηχέω <i>kertoa</i>		-ηχησ-	-ηχη-	-ηχηθη-
κατ-ιόω <i>ruostuttaa</i>			-ιω-	
κατ-ισχύω <i>jaksaa</i>	-ισχυσ-	-ισχυσ-		
κατ-οικέω <i>asua</i>		-οικησ-		
κατ-οικίζω <i>asettaa asumaan</i>		-οικισ-		
καυματίζω <i>paahtaa</i>		καυματισ-		καυματισθη-
καυστηριάζω <i>merkitä poltinraudalla</i>			κεκαυστηριασ-	
καυχάομαι <i>kerskua</i>	καυχησ-	καυχησ-	κεκαυχη-	
κείρω <i>keritä (*κερ-j-)</i>		κειρ-		
κελεύω <i>käskeä</i>		κελευσ-		
κενώω <i>tyhjentää</i>	κενωσ-	κενωσ-	κεκενω-	κενωθη-
κεράννυμι <i>sekoittaa</i>		κερασ-	κεκερασ-	
κερδαίνω <i>saada voittoa</i>	κερδησ-	κερδησ-/κερδαν-		κερδηθησ-
κεφαλιόω <i>pahoinpidellä</i>		κεφαλιωσ-		
κημόω <i>varustaa kuonokopalla</i>	κημωσ-			
κηρύσσω <i>julistaa</i>		κηρυξ-		κηρυχθη/θε- κηρυχθησ-
κινέω <i>liikuttaa</i>	κινησ-	κινησ-		
κλαίω <i>itkeä</i>	κλαυσ-	κλαυσ-		
κλάω <i>murtaa</i>		κλασ-		

κλείω <i>lukita</i>	κλεισ-	κλεισ-	κεκλεισ-	κλεισθη-	
κλέπτω <i>varastaa</i>	κλεψ-	κλεψ-			
κληρονομέω <i>periä</i>	κληρονομησ-	κληρονομησ-	κεκληρονομηκ-		
κληρώω <i>arpoa</i>				κληρωθη-	
κλίνω <i>kallistaa, taivuttaa</i>		κλιν-	κεκλικ-		
κοιμάω <i>asettaa levolle</i>			κεκοιμη-	κοιμηθη/θε-	κοιμηθησ-
κοινώω <i>saastuttaa</i>		κοινωσ-	κεκοινωκ-	κεκοινω-	
κοινωνέω <i>osallistua</i>		κοινωνησ-	κεκοινωνηκ-		
κολάζω <i>rangaista</i>		κολασ-			
κολαφίζω <i>pahoinpidellä</i>		κολαφισ-			
κολλάω <i>liittää</i>				κολληθη/θε-	κολληθησ-
κολοβόω <i>lyhentää</i>		κολοβωσ-		κολοβωθη-	κολοβωθησ-
κομίζω <i>tuoda</i>	κομισ-, °κομι-	κομισ-			
κονιάω <i>kalkita</i>			κεκονια-		
κοπάζω <i>tyyntyä</i>		κοπασ-			
κοπιάω <i>väsyä</i>		κοπιασ-	κεκοπιακ-		
κόπτω <i>lyödä</i>	κοψ-	κοψ-			
κορέννυμι <i>ravita</i>			κεκορεσ-	κορεσθε-	
κοσμέω <i>kaunistaa</i>		κοσμησ-	κεκοσμη-		
κράζω <i>huutaa</i>	κραξ- !	κραξ-, κεκραξ- !	κεκραγ- !		
κραταιόω <i>vahvistaa</i>				κραταιωθη-	
κρατέω <i>tarttua</i>	κρατησ-	κρατησ-	κεκρατηκ-	κεκρατη-	
κραυγάζω <i>huutaa</i>	κραυγασ-	κραυγασ-			
κρεμάννυμι <i>ripustaa</i>		κρεμασ-		κρεμασθη/θε-	
κρίνω <i>tuomita</i>	κριν-	κριν-	κεκρικ-	κεκρι-	κριθησ-
κρούω <i>kolkuttaa</i>		κρουσ-			
κρύπτω <i>kätkeä</i>		κρυψ-	κεκρυμ-, κεκρυπτ-	κρυβη-	

κτάομαι <i>hankkia</i>	κυριευσ-	κτησ-	έκτισ-	κτισθη/θε-
κτίζω <i>luoda</i>		κτισ-		
κυκλεύω <i>saartaa</i>		κυκλευσ-		
κυκλώω <i>ympyröidä</i>		κυκλωσ-		
κύπτω <i>kumartua</i>		κυψ-	κεκυρω-	κωλυθη/θε-
κυριεύω <i>hallita</i>		κυριευσ-		
κυρώω <i>vahvistaa</i>		κυρωσ-		
κωλύω <i>estää</i>		κωλυσ-		

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
λακάω <i>haljeta</i>	λαλησ- λημψ- λαμψ-	λακησ-	λελαληκ- είληφ-	λελαλη-	λαληθη/θε-	λαληθησ-
λαλέω <i>puhua</i>		λαλησ-				
λαμβάνω <i>ottaa; saada</i>		λαβ-				
λάμπω <i>valaista</i>		λαμψ-				
λανθάνω <i>olla salassa</i>	λατρευσ- °έρ-	λαθ-	είρηκ-	λελατομη- είρη-	έρεθη/έρηθε-	
λατομέω <i>kovertaa</i>		λατομησ-				
λατρεύω <i>palvella</i>		λατρευσ-				
λέγω <i>sanoa</i>		είπ-				
λειτουργέω <i>palvella</i>	λικμησ-	λειτουργησ-			λιθασθη-	λιθοβοληθησ-
λευκαίνω <i>valkaista</i>		λευκαν-				
λιθάζω <i>kivittää</i>		λιθασ-				
λιθοβολέω <i>kivittää</i>		λιθοβολησ-				
λικμάω <i>murskata</i>					λογισθη/θε-	λογισθησ-
λογίζομαι <i>pitää jnäk</i>		λογισ-				
λοιδορέω <i>herjata</i>		λοιδορησ-				
λούω <i>pestä</i>		λουσ-		λελου(σ)-	λυπηθη/θε-	λυπηθησ-
λυπέω <i>murehduttaa</i>		λυπησ-	λελυπηκ-			

λυτρώω <i>lunastaa</i> λύω <i>irrottaa</i>		λυτρωσ- λυσ-		λελυ-	λυτρωθη- λυθη/θε-	λυθησ-
perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
μακαρίζω <i>ylistää autuaaksi</i>	°μακαρι-					
μακροθυμέω <i>olla kärsivällinen</i>		μακροθυμησ-				
μανθάνω <i>oppia</i>		μαθ-	μεμαθηκ-			
μαραίνω <i>tuhota</i>						μαρανθησ-
μαρτυρέω <i>todistaa</i>	μαρτυρησ-	μαρτυρησ-	μεμαρτυρηκ-	μεμαρτυρη-	μαρτυρηθη/θε-	
μαστιγώω <i>ruoskia</i>	μαστιγωσ-	μαστιγωσ-				
ματαιώω <i>tehdä turhaksi</i>					ματαιωθη-	
μεγαλύνω <i>tehdä suureksi</i>		μεγαλυν-			μεγαλυνθη-	μεγαλυνθησ-
μεθ-ίστημι <i>siirtää</i>		-στησ-			-σταθη-	
μεθύω <i>olla päissään</i>					μεθυσθη-	
μελετάω <i>huolehtia</i>		μελετησ-				
μέλλω <i>aikoa</i>	μελλησ-					
μένω <i>jäädä</i>	°μεν-	μει-	μεμενηκ-			
μερίζω <i>jakaa</i>		μερισ-		μεμερισ-	μερισθη/θε-	
μεριμνάω <i>murehtia</i>	μεριμνησ-	μεριμνησ-				
μεσιτεύω <i>taata</i>		μεσιτευσ-				
μεστόω <i>täyttää</i>				μεμεστω-		
μετα-βαίνω <i>siirtyä</i>	-βησ-	-βη-/βα-	-βεβηκ-			
μετα-βάλλω <i>kääntää</i>		-βαλ-				
μετα-δίδωμι <i>antaa omastaan</i>		-δο-				
μετ-αίρω <i>viedä pois</i>		-αρ-				
μετα-καλέομαι <i>kutsua luokseen</i>	-καλεσ-	-καλεσ-				
μετα-λαμβάνω <i>osallistua</i>		-λαβ-				

μετ-αλλάσσω <i>vaihtaa</i>		-αλλάξ-				
μετα-μέλομαι <i>katua</i>					-μεληθη/θε-	-μεληθησ-
μετα-μορφόω <i>muuttaa muotoa</i>					-μορφωθη-	
μετα-νοέω <i>katua</i>	-νοησ-	-νοησ-				
μετα-πέμπω <i>haettaa</i>		-πεμψ-			-πεμφθε-	
μετα-στρέφω <i>kääntää</i>		-στρεψ-				-στραφησ-
μετα-σχηματίζω <i>muuttaa</i>	-σχηματισ-	-σχηματισ-				
μετα-τίθημι <i>siirtää</i>		-θηκ-			-τεθη-	
μετα-τρέπω <i>kääntää</i>					-τραπη-	
μετ-έχω <i>osallistua</i>		-σχ-	-εσχηκ-			
μετ-οικίζω <i>siirtää muualle asumaan</i>	°-οίκι-	-οικισ-				
μετρέω <i>mitata</i>		μετρησ-				μετρηθησ-
μηνύω <i>ilmoittaa</i>		μηνυσ-			μηνυθε-	
μιαίνω <i>saastuttaa</i>				μεμιαμ-/μεμιαν-	μιανθη-	
μ(ε)ίγνυμι, -νύω <i>sekoittaa eri aineita</i>		μιξ-		μεμιγ-		
μιμνήσκω <i>muistuttaa</i>				μεμνη-	μνησθη-	μνησθησ-
μισέω <i>vihata</i>	μισησ-	μισησ-	μεμισθηκ-	μεμισθη-		
μισθόω <i>vuokrata jllek</i>		μισθωσ-				
μνημονεύω <i>muistaa</i>		μνημονευσ-				
μνηστεύω <i>kosia</i>				ἐμνηστευ-	μνηστευθε-	
μοιχεύω <i>tehdä aviorikos</i>	μοιχευσ-	μοιχευσ-			μοιχευθη-	
μολύνω <i>tahrata</i>		μολυν-			μολυνθη-	
μονόω <i>jättää yksin</i>				μεμονω-		
μορφόω <i>muodostaa</i>					μορφωθη-	
μοσχοποιέω <i>tehdä vasikka</i>		μοσχοποιησ-				
μυέω <i>perehdyttää</i>				μεμυη-		
μυρίζω <i>voidella</i>		μυρισ-				

μωμάομαι *moittia*
μωράίνω *tehdä hulluksi*

μωμησ-
μωραν-

μωμηθη-
μωρανθη-

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ναυαγέω <i>joutua haaksirikkoon</i>		ναυαγησ-			
νεκρώω <i>kuolettaa</i>		νεκρωσ-	νενεκρω-		
νεύω <i>nyökätä</i>		νευσ-			
νηστεύω <i>paastota</i>	νηστευσ-	νηστευσ-			
νήφω <i>olla raitis</i>		νηψ-			
νικάω <i>voittaa</i>	νικησ-	νικησ-	νενικηκ-		
νίπτω <i>pestä</i>		νιψ-			
νοέω <i>ymmärtää</i>		νοησ-			
νομίζω <i>luulla</i>		νομισ-			
νομοθετέω <i>säätää laki</i>			νενομοθετη-		
νοσφίζω <i>kavaltaa</i>		νοσφισ-			
νύσσω <i>puhkaista</i>		νυξ- !			
νυστάζω <i>nuokkua</i>		νυσταξ- !			

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ξενίζω <i>olla vieraanvarainen</i>		ξενισ-		ξενισθη-	
ξενοδοχέω <i>kestitää</i>		ξενοδοχησ-			
ξηραίνω <i>kuivata</i>		ξηραν-	έξηραμ-, έξηραν-	ξηρανθη-	
ξηράω <i>ajaa hiukset</i>	ξηρησ-		έξηρη-		

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ὁδηγέω <i>opastaa</i> οἶδα (perf.) <i>tietää</i>	ὁδηγησ- εἶδησ-		οἶδ-/ εἶδ-/ισ- (pl.pf. ἦδ-)			
οἰκοδομέω <i>rakentaa</i>	οἰκοδομησ-	οἰκοδομησ-		ᾠκοδομη-, οἰκοδομη-	οἰκοδομηθη-	οἰκοδομηθησ-
οἰκτίρω <i>sääliä</i> ὀκνέω <i>viivästellä</i> ὀμιλέω <i>puhella</i> ὀμνύω /ὄμνυμι <i>vannoa</i> ὀμοιόω <i>verrata</i> ὀμολογέω <i>tunnustaa</i> ὀνειδίζω <i>solvata</i> ὀνίνημι <i>hyödyttää</i> ὀνομάζω <i>nimittää</i> ὀπλίζω <i>aseistaa</i>	οἰκτιρησ-	ὀκνησ- ὀμιλησ- ὀμοσ- ὀμοιωσ- ὀμολογησ- ὀνειδισ- ὀνα- ὀνομασ- ὀπλισ-			ὀμοιωθη/θε- ὀνομασθη-	ὀμοιωθησ-
ὀράω (*φορ-) <i>nähdä</i> ὀργίζω <i>suututtaa</i> ὀρίζω <i>määrätä</i> ὀρμάω <i>panna liikkeelle</i> ὀρύσσω <i>kaivaa</i> ὀρχέομαι <i>tanssia</i> ὀχλοποιέω <i>haalia kansaa kokoon</i>	ὀψ-	ἰδ- (εἶδ-)	έωρακ-/έορακ-		ὀφθη/θε- ὀργισθη/θε- ὀρισθε-	ὀφθησ-
		ὀρισ- ὀρμησ- ὀρυξ- ὀρχησ- ὀχλοποιησ-		ώρισ-		

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
παγιδεύω <i>saada ansaan</i>		παγιδευσ-				
παιδεύω <i>kasvattaa</i>		παιδευσ-		πεπαιδευ-	παιδευθη-	
παίω <i>hyödä</i>		παισ-				
παλαιώω <i>tehdä vanhaksi</i>			πεπαλαιωκ-			παλαιωθησ-
παρα-βαίνω <i>astua syrjään</i>		-βη-				
παρα-βάλλω <i>verrata</i>		-βαλ-				
παρα-βιάζομαι <i>pakottaa</i>		-βιασ-				
παρα-βολεύομαι <i>antautua vaaraan</i>		-βολευσ-				
παρ-αγγέλλω <i>käskeä</i>		-αγγειλ-		-ηγγελ-		
παρα-γίνομαι <i>tulla</i>		-γεν-				
παρα-δέχομαι <i>ottaa vastaan</i>	-δεξ-				-δεχθη-	
παρα-δίδωμι <i>vangita</i>	-δωσ-	-δωκ-/δο-	-δεδωκ-	-δεδο-	-δοθη/θε-	-δοθησ-
παρα-ζηλώω <i>tehdä kateelliseksi</i>	-ζηλωσ-	-ζηλωσ-				
παρ-αιτέομαι <i>pyytää itselleen</i>		-αιτησ-		-ητη-		
παρα-καθ-έζομαι <i>istua jkn viereen</i>					-εσθε-	
παρα-καλέω <i>pyytää</i>		-καλεσ-		-κεκλη-	-κληθη-	-κληθησ-
παρα-καλύπτω <i>kätkeä</i>				-κεκαλυμ-		
παρ-ακολουθέω <i>seurata mukana</i>	-ακολουθησ-	-ακολουθησ-	-ήκολουθηκ-			
παρ-ακούω <i>olla kuulematta</i>		-ακουσ-				
παρα-κύπτω <i>kurkistaa</i>		-κυψ-				
παρα-λαμβάνω <i>ottaa vastaan</i>	-λημψ-	-λαβ-				-λημφθησ-
παρα-λύω <i>tehdä voimattomaksi</i>				-λελυ-		
παρα-μένω <i>pysyä</i>	°-μεν-	-μειν-				
παρα-μυθέομαι <i>rohkaista</i>		-μυθησ-				

παρα-πικραίνω <i>katkeroittaa</i>		-πικραν-		
παρα-πίπτω <i>luopua</i>		-πεσ-		
παρα-πλέω <i>purjehtia ohi</i>		-πλευσ-		
παρα-ρρέω <i>virrata ohi</i>				¹ -ρρσν-
παρα-σκευάζω <i>valmistaa</i>	-σκευασ-			-εσκευασ-
παρα-τείνω <i>venyttää</i>		-τειν-		
παρα-τηρέω <i>tarkkailla</i>		-τηρησ-		
παρα-τίθημι <i>esittää</i>	-θησ-	-θηκ-/θε-		
παρα-φέρω <i>siirtää</i>		-ενεγκ-		
παρα-χειμάζω <i>talvehtia</i>		-χειμασ-	-κεχειμακ-	
παρ-εισ-άγω <i>tuoda salaa sisään</i>	-αξ-			
παρ-εισ-δύω <i>pujahtaa</i>		-δυσ-		
παρ-εισ-έρχομαι <i>luikerrella sisään</i>		-ελθ-		
παρ-εισ-φέρω <i>liittää</i>		-ενεγκ-		
παρ-εμ-βάλλω <i>kasata viereen</i>	°-βαλ-			
παρ-έρχομαι <i>kulkea ohi</i>	-ελευσ-	-ελθ-	-εληλυθ-	
παρ-έχω <i>tarjota</i>	-εξ-	-σχ-		
παρ-ίημι <i>laiminlyödä</i>		-ε- (inf. -ει-)		-ει-
παρ-ίστημι <i>varustaa</i>	-στησ-	-στη-, -στησ-	-εστηκ-, -εστα-	
παρ-οικέω <i>asua muukalaisena</i>		-οικησ-		
παρ-οίχομαι <i>kulua</i>				-ωχη-
παρ-οργίζω <i>vihastuttaa</i>	°-οργι-			
παρ-οτρύνω <i>yllyttää</i>		-οτρυν-		
παρρησιάζομαι <i>puhua rohkeasti</i>		παρρησιασ-		
πάσχω <i>kärsiä</i>		παθ-	πεπονθ-	
πατάσσω <i>hyödä</i>	παταξ- !	παταξ- !		
πατέω <i>polkea</i>	πατησ-			πατηθη-

παύω <i>lopettaa</i>	παυσ-	παυσ-	πεπαυ-		
παχύνω <i>paaduttaa</i>				παχυνθη-	
πειθαρχέω <i>totella</i>		πειθαρχησ-			
πείθω <i>vakuuttaa</i>	πεισ-	πεισ-	πεποιθ-	πεπεισ-	πεισθη-
πεινάω <i>olla nälissään; isota</i>	πεινασ-	πεινασ-			πεισθησ-
πειράζω <i>koetella</i>		πειρασ-		πεπειρασ-	πειρασθη/θε-
πελεκίζω <i>mestata</i>				πεπελεκισ-	
πέμπω <i>lähettää</i>	πεμψ-	πεμψ-			πεμφθη/θε-
πενθέω <i>surra</i>	πενθησ-	πενθησ-			
περι-αιρέω <i>ottaa pois</i>		-ελ-			
περι-άπτω <i>sytyttää</i>		-αψ-			
περι-αστράπτω <i>leimahtaa ympärillä</i>		-αστραψ-			
περι-βάλλω <i>pukea</i>	°-βαλ-	-βαλ-	-βεβλη-		
περι-βλέπω <i>katsella ympärilleen</i>		-βλεψ-			
περι-δέω <i>kääriä</i>			-δεδε-		
περι-έρχομαι <i>kuljeskella</i>		-ελθ-			
περι-έχω <i>saartaa</i>		-σχ-			
περι-ζώννυμι <i>vyöttää</i>	-ζωσ-	-ζωσ-		-εζωσ-	
περι-ίστημι <i>asettua ympärille</i>		-στη-	-εστα-		
περι-καλύπτω <i>peittää</i>		-καλυψ-		-κεκαλυμ-	
περι-κυκλώω <i>saartaa</i>	-κυκλωσ-				
περι-λάμπω <i>loistaa ympärillä</i>		-λαμψ-			
περι-πατέω <i>vaeltaa</i>	-πατησ-	-πατησ-			
περι-πείρω <i>lävistää</i> (*περ-j-)		-πειρ-			
περι-πίπτω <i>ajautua</i>		-πεσ-			
περι-ποιέω <i>turvata</i>		-ποιησ-			
περι-(ρ)ρήγνυμι <i>repiä</i>		-ρηξ-			

περισσεύω <i>jääddä yli</i>		περισσευο-				περισσευθησ-
περι-τέμνω <i>ympärileikata</i>		-τεμ-		-τετμη-	-τμηθη-	
περι-τίθημι <i>pukea</i>		-θηκ-/θη-				
περι-τρέχω <i>juosta ympäri</i>		-δραμ-				
πήγνυμι <i>kiinnittää</i>		πηξ-				
πιάζω <i>ottaa kiinni</i>		πιασ-			πιασθη-	
πιέζω <i>sulloa</i>				πεπιεσ-		
πικραίνω <i>karvastella</i>	°πικραν-				πικρανθη-	
πίμπλημι <i>täyttää</i>		πλησ-			πλησθη/θη-	πλησθησ-
πίνω <i>juoda</i>	πι-	πι-	πεπωκ-			
πιπράσκω <i>myydä</i>			πεπρακ-	πεπρα-	πραθη/θη-	
πίπτω <i>pudota</i>	°πεσ-	πεσ-	πεπτωκ-			
πιστεύω <i>uskoa</i>	πιστευο-	πιστευο-	πεπιστευκ-	πεπιστευ-	πιστευθη-	
πιστόω <i>tehdä luotettavaksi</i>					πιστωθη-	
πλανάω <i>eksyttää</i>	πλανησ-	πλανησ-		πεπλανη-	πλανηθη-	
πλάσσω <i>muovata (*πλαθ-j-ω)</i>		πλασ- !			πλασθη-	
πλατύνω <i>leventää</i>				πεπλατυν-	πλατυνθη-	
πλέκω <i>punoa</i>		πλεξ-				
πλεονάζω <i>lisääntyä</i>		πλεονασ-				
πλεονεκτέω <i>hyötyä toisen kustannuksella</i>		πλεονεκτησ-			πλεονεκτηθη-	
πληθύνω <i>enentää</i>	°πληθυν-				πληθυνθη/θη-	
πληροφορέω <i>suorittaa täydellisesti</i>		πληροφορησ-		πεπληροφορη-	πληροφορηθη/θη-	
πληρόω <i>täyttää</i>	πληρωσ-	πληρωσ-	πεπληρωκ-	πεπληρω-	πληρωθη/θη-	πληρωθησ-
πλήσσω <i>lyödä</i>					πληγη-	
πλουτέω <i>olla rikas</i>		πλουτησ-	πεπλουτηκ-			
πλουτίζω <i>tehdä rikkaaksi</i>					πλουτισθη-	
πλύνω <i>pestä</i>		πλυν-				

πνέω <i>puhaltaa</i>		πνευσ-			
πνίγω <i>tukehduttaa</i>		πνιξ-			
ποιέω <i>tehdä</i>	ποιησ-	ποιησ-	πεποιηκ-	πεποιη-	
ποιμαίνω <i>paimentaa</i>	οποιμαν-	ποιμαν-			
πολεμέω <i>sotia</i>	πολεμησ-	πολεμησ-			
πολιτεύομαι <i>elää</i>				πεπολιτευ-	
πορεύομαι <i>kulkea</i>	πορευσ-			πεπορευ-	πορευθη/θε-
πορθέω <i>hävittää</i>		πορθησ-			
πορνεύω <i>harjoittaa haureutta</i>		πορνευσ-			
ποτίζω <i>juottaa</i>		ποτισ-	πεποτικ-		ποτισθη-
πραγματεύομαι <i>asioida</i>		πραγματευσ-			
πράσσω <i>tehdä</i>	πραξ- !	πραξ- !	πεπραχ-	πεπραγ-	
πρίζω <i>sahata rikki</i>					πρισθη-
προ-άγω <i>kulkea edellä</i>	-αξ- !	-αγαγ-			
προ-αιρέω <i>valita</i>				-ηρη-	
προ-αιτιόομαι <i>syyttää</i>		-αιτιασ-			
<i>aikaisemmin</i>					
προ-ακούω <i>kuulla aikaisemmin</i>		-ακουσ-			
προ-αμαρτάνω <i>tehdä</i>			-ημαρτηκοτ-		
<i>aikaisemmin syntiä</i>					
προ-βαίνω <i>kulkea eteenpäin</i>		-βα-	-βεβηκ-		
προ-βάλλω <i>työntää esiin</i>		-βαλ-			
προ-βιβάζω <i>yllyttää</i>					-βιβασθε-
προ-βλέπω <i>nähdä edeltäpäin</i>		-βλεψ-			
προ-γίνομαι <i>tapahtua</i>			-γεγον-		
<i>aikaisemmin</i>					
προ-γινώσκω <i>tietää ennalta</i>		-γνω-		-εγνωσ-	
προ-γράφω <i>kirjoittaa</i>		-γραφ-		-γεγραμ-	-γραφη-
<i>aikaisemmin</i>					

προ-δίδωμι <i>antaa ensin</i>		-δωκ-			
προ-ελπίζω <i>panna toivonsa etukäteen</i>			-ηλπικोट-		
προ-εν-άρχομαι <i>aloittaa aikaisemmin</i>		-αρξ-			
προ-επ-αγγέλλω <i>luvata etukäteen</i>		-αγγελ-		-ηγγελ-	
προ-έρχομαι <i>kulkea edellä</i>	-ελευσ-	-ελθ-			
προ-ετοιμάζω <i>etukäteen valmistaa</i>		-ετοιμασ-			
προ-ευαγγελίζομαι <i>ilmoittaa edeltäpäin hyvä sanoma</i>		-ευαγγελισ-			
προ-ίστημι <i>johtaa</i>		-στη-	-εστα-		
προ-κατ-αγγέλλω <i>ennustaa</i>		-αγγελ-			
προ-κατ-αρτίζω <i>laittaa etukäteen kuntoon</i>		-αρτισ-			
προ-κηρύσσω <i>julistaa ennalta</i>		-κηρυξ-			
προ-κόπτω <i>edistyä</i>	-κοψ-	-κοψ-			
προ-κυρόω <i>vahvistaa aikaisemmin</i>				-κεκυρω-	
προ-λαμβάνω <i>ottaa etukäteen tehtäväkseen</i>		-λαβ-			-λημφθη-
προ-λέγω <i>ennustaa</i>		-ειπ-	-ειρηκ-	-ειρη-	
προ-οράω <i>nähdä edeltäpäin</i>		-ιδ-	-εωρακ-		
προ-ορίζω <i>määrätä ennalta</i>		-ορισ-			-ορισθε-
προ-πάσχω <i>kärsiä aikaisemmin</i>		-παθ-			
προ-πέμπω <i>saattaa matkalle</i>		-πεμψ-			πεμφθη/θε-
προ-πορεύομαι <i>kulkea edellä</i>	-πορευσ-				

προσ-αγορεύω <i>kutsua jksik</i>				-αγορευθε-
προσ-άγω <i>viedä luo</i>		-αγαγ-		
προσ-ανα-βαίνω <i>nousta ylemmäs</i>		-βη-		
προσ-αναλίσκω <i>tuhlata</i>		-αναλωσ-		
προσ-ανα-πληρόω <i>täyttää puute</i>		-πληρωσ-		
προσ-ανα-τίθημι <i>vaatia enemmän</i>		-θε-		
προσ-απειλέω <i>uhata lisää</i>		-απειλησ-		
προσ-δαπανάω <i>kuluttaa lisää</i>		-δαπανησ-		
προσ-δέχομαι <i>ottaa vastaan</i>		-δεξ-		
προσ-εργάζομαι <i>tuottaa lisää</i>		-εργασ-		
προσ-έρχομαι <i>tulla luo</i>		-ελθ-	-εληλυθ-	
προσ-εύχομαι <i>rukoilla</i>	-ευξ-	-ευξ-		
προσ-έχω <i>varoa</i>			-εσχηκ-	
προσ-ηλδω <i>naulata</i>		-ηλωσ-		
προσ-καλέομαι <i>kutsua luokseen</i>		-καλεσ-	-κεκλη-	
προσ-καρτερέω <i>pysyä, kestää</i>	-καρτερησ-			
προσ-κληρόω <i>jakaa arpomalla</i>				-κληρωθη-
προσ-κλίνω <i>nojata</i>				-κλιθη-
προσ-κολλάω <i>liittää</i>				-κολληθησ-
προσ-κόπτω <i>hyödä</i>		-κοψ-		
προσ-κυλίω <i>vierittää eteen</i>		-κυλισ-		
προσ-κυνέω <i>palvoa, kumartaa</i>	-κυνησ-	-κυνησ-		
προσ-λαλέω <i>puhua jllek</i>		-λαλησ-		
προσ-λαμβάνω <i>ottaa mukaansa</i>		-λαβ-		
προσ-μένω <i>viipyä</i>		-μειν-		
προσ-ορμίζομαι <i>tulla satamaan</i>				-ορμισθη-

προσ-οχθίζω <i>vihastua</i>		-οχθισ-			
προσ-πήγνυμι <i>kiinnittää</i>		-πηξ-			
προσ-πίπτω <i>langeta maahan</i>		-πεσ-			
προσ-ποιέομαι <i>olla tekevinään</i>		-ποιησ-			
προσ-ρήγνυμι <i>musertaa</i>		-ρηξ-			
προσ-τάσσω <i>käskää</i>		-ταξ- !		-τεταγ-	
προσ-τίθημι <i>lisätä</i>		-θηκ-/θε-		-τεθη-	-τεθησ-
προσ-τρέχω <i>juosta luo</i>		-δραμ-			
προσ-φέρω <i>uhrata</i>		-ενεγκ-	-ενηνοχ-	-ενεχθη/θε-	
προσ-φωνέω <i>huutaa jllek</i>		-φωνησ-			
προ-τείνω <i>oikaista</i>		-τειν-			
προ-τίθημι <i>asettaa eteen</i>		-θε-			
προ-τρέπω <i>kehottaa</i>		-τρεψ-			
προ-τρέχω <i>juosta edellä</i>		-δραμ-			
προφητεύω <i>profetoida</i>	προφητευσ-	προφητευσ-			
προ-φθάνω <i>ehättää</i>		-φθασ- !			
προ-χειρίζομαι <i>valita etukäteen</i>		-χειρισ-		-κεχειρισ-	
προ-χειροτονέω <i>valita etukäteen</i>				-κεχειροτονη-	
πταίω <i>hairahtua</i>		πταισ-			
πτοέω <i>pelästyttää</i>					πτοηθη/θε-
πτύσσω <i>kääriä kokoon</i>		πτυξ-			
πτύω <i>sylkeä</i>		πτυσ-			
πτωχεύω <i>kerjätä</i>		πτωχευσ-			
πυνθάνομαι <i>kysellä</i>		πυθ-			
πυρόω <i>polttaa</i>				πεπυρω-	
πωλέω <i>myydä</i>		πωλησ-			
πωρόω <i>paaduttaa</i>		πωρωσ-		πεπωρω-	πωρωθη-

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ῥαβδίζω <i>ruoskia</i>					ῥαβδισθη-	
ῥαντίζω <i>vihmoa</i>		ῥαντισ-		ῥεραντισ-	!	
ῥαπίζω <i>lyödä poskelle</i>		ῥαπισ-				
ῥέω <i>virrata</i>	ῥευσ-					
ῥήγνυμι/ῥήσσω <i>repiä</i>	ῥηξ-	ῥηξ-				
ῥιζόω <i>juurruttaa</i>				ῥοριζω-		
ῥίπτω <i>heittää pois</i>		ῥιψ-		ῥοριμ-/ῥοριπ-		
ῥύομαι <i>vapauttaa</i>	ῥυσ-	ῥύσ-			ῥυσθη/θε-	
ῥυπαίνω <i>tahria</i>					ῥυπανθη-	
ῥώννυμι <i>vahvistaa</i>				ῥρω-		
perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
σαλεύω <i>horjuttaa</i>		σαλευσ-		σεσαλευ-	σαλευθη-	σαλευθησ-
σαλπίζω <i>toitottaa</i>	σαλπισ-	σαλπισ-				
σαρόω <i>lakaista</i>				σεσαρω-		
σβέννυμι <i>sammuttaa</i>	σβες-	σβες-				
σεβάζομαι <i>kunnioittaa</i>					σεβασθη-	
σείω <i>ravistella</i>	σεισ-				σεισθη-	
σημαίνω <i>ilmoittaa</i>		σημαν-				
σήπω <i>olla mädännyt</i>			σεσηπ-			
σθενόω <i>vahvistaa</i>	σθενωσ-					
σιγάω <i>olla vaiti</i>		σιγησ-		σεσιγη-		
σινιάζω <i>seuloa</i>		σινιασ-				
σιωπάω <i>olla vaiti</i>	σιωπησ-	σιωπησ-				
σκανδαλίζω <i>vietellä</i>		σκανδαλίσ-			σκανδαλισθη-	σκανδαλισθησ-

σκάπτω <i>kaivaa</i>		σκαψ-		
σκηνός <i>pystyttää telttä</i>	σκηνωσ-	σκηνωσ-		
σκιρτάω <i>hyppähtää</i>		σκιρτησ-		
σκληρύνω <i>kovettaa</i>		σκληρυνθ-	σκληρυνθη-	
σκορπίζω <i>hajottaa</i>		σκορπισ-	σκορπισθη-	σκοτισθησ-
σκοτίζω <i>pimentää</i>			έσκοτω-	
σκοτόω <i>pimentää</i>			έσκυλ-	
σκύλλω <i>rasittaa</i>			έσφυρνισ-	
σφυρνίζω <i>sekoittaa mirhaa</i>			σεσοφισ-	
σοφίζω <i>antaa viisautta</i>		σοφισ-		
σπαράσσω <i>repiä</i>		σπαραξ- !		
σπάω <i>vetää</i>		σπασ-		
σπαργανός <i>kapaloida</i>		σπαργανωσ-	έσπαργανω-	
σπαταλάω <i>mässäillä</i>		σπαταλησ-		
σπείρω <i>kylvää</i> (*σπερ-j-)		σπειρ-	έσπαρ-	σπαρη/ε-
σπεύδω <i>kiirehtiä</i>		σπευσ-		
σπυλώ <i>tahrata</i>			έσπυλω-	
σπλαγχνίζομαι <i>käydä sääliksi</i>				σπλαγχνισθη/θε-
σπουδάζω <i>rientää</i>	σπουδασ-	σπουδασ-		
σταυρώω <i>ristiinnaulita</i>	σταυρωσ- (→futuuri)	σταυρωσ-	έσταυρω-	σταυρωθη-
στενάζω <i>huokaista</i>		στεναξ- !		
στερεόω <i>vahvistaa</i>		στερεωσ-		στερεωθη-
στεφανός <i>seppelöidä</i>		στεφανωσ-	έστεφανω-	
στηρίζω <i>lujittaa</i>	στηριξ-	στηριξ-, στηρισ-	έστηριγ-, έστηρικ-	στηριχθη-
στοιχέω <i>kulkea yhtä matkaa</i>	στοιχησ-			
στρατολογέω <i>koota sotajoukko</i>		στρατολογησ-		

στρέφω *kääntää*
 στρηνιάω *mässäillä*
 στρωννύμι *levittää*
 στυγνάζω *olla synkkä*
 συγ-καθίζω *asettaa yhdessä*
 συγ-κακοπαθέω *kärsiä vaivaa yhdessä jkn kanssa*
 συγ-καλέω *kutsua koolle*
 συγ-καλύπτω *peittää kokonaan*
 συγ-κάμπτω *painaa kumaraan*
 συγ-κατα-βαίνω *mennä yhdessä alas*
 συγ-κατα-τίθεμαι *olla samaa mieltä*
 συγ-κατα-ψηφίζω *lukea joukkoon*
 συγ-κεράννυμι *yhdistää*
 συγ-κινέω *yllyttää*
 συγ-κλείω *sulkea*
 συγ-κοινωνέω *ottaa osaa*
 συγ-κομίζω *haudata*
 συγ-κρίνω *verrata*
 συγ-χαίρω *iloita jkn kanssa*
 συγ-χύννω *sekoittaa*
 συ-ζάω *elää yhdessä*
 συ-ζεύγνυμι *yhdistää*
 συ-ζωοποιέω *tehdä eläväksi*
 συκοφαντέω *kiristää rahaa*
 συλάω *ryöstää*

-ζησ-

στρεψ-
 στρηνιασ-
 στρωσ-
 στυγνασ-
 -καθισ-
 -κακοπαθησ-
 -καλεσ-
 -καμψ-
 -βα-

-κερασ-
 -κινησ-
 -κλεισ-
 -κοινωνησ-
 -κομισ-
 -κριν-

-ζευσ-
 -ζωοποιησ-
 συκοφαντησ-
 συλησ-

στραφη/ε-

έστρω-

-κεκαλυμ-

-τεθει-

-ψηφισθη-

-κεκερασ-

-κεχυ-

-χαρη-

-χυθη-

συλ-λαλέω <i>keskustella</i>		-λαλησ-			
συλ-λαμβάνω <i>vangita</i>	-λημψ-	-λαβ-	-ειληφ-	-λημφθη/θε-	
συλ-λέγω <i>koota</i>	-λεξ-	-λεξ-			
συλ-λογίζομαι <i>pohtia</i>		-λογισ-			
συμ-βαίνω <i>tapahtua</i>		-βη-/βα-	-βεβηκ-		
συμ-βάλλω <i>pohtia</i>		-βαλ-			
συμ-βασιλεύω <i>hallita yhdessä</i>	-βασιλευσ-	-βασιλευσ-			
συμ-βιβάζω <i>yhdistää</i>	-βιβασ-	-βιβασ-		-βιβασθε-	
συμ-βουλεύω <i>neuvoa</i>		-βουλευσ-			
συμ-παθέω <i>kärsiä yhdessä</i>		-παθησ-			
συμ-παρᾶ-γίνομαι <i>olla koolla</i>		-γεν-			
συμ-παρᾶ-καλέω <i>yhdessä lohduttaa</i>				-κληθη-	
συμ-παρᾶ-λαμβάνω <i>ottaa mukaansa</i>		-λαβ-			
συμ-πέμπω <i>lähettää jkn kanssa</i>		-πεμψ-			
συμ-περι-λαμβάνω <i>tarttua jkn ympärä</i>		-λαβ-			
συμ-πίνω <i>juoda yhdessä</i>		-πι-			
συμ-πίπτω <i>sortua</i>		-πεσ-			
συμ-πνίγω <i>tukahduttaa</i>		-πνιξ-			
συμ-φέρω <i>kantaa kokoon</i>		-ενεγκ-			
συμ-φύω <i>kasvattaa yhdessä</i>				-φσε-	
συμ-φωνέω <i>pitää yhtä</i>	-φωνησ-	-φωνησ-		-φωνηθη-	
συμ-ψηφίζω <i>laskea yhtein</i>		-ψηφισ-			
συν-άγω <i>koota</i>	-αξ- !	-αγαγ-	-ηγ-	-αχθη/θε-	-αχθησ-
συν-αγωνίζομαι <i>taistella yhdessä</i>		-αγωνισ-			
συν-αθλέω <i>taistella yhdessä</i>		-αθλησ-			
συν-αθροίζω <i>koota</i>		-αθροισ-	-ηθροισ-		

συν-αίρω <i>nostaa yhdessä</i>		-αρ-			
συν-ακολουθέω <i>seurata</i>		-ακολουθησ-			
συν-ανα-βαίνω <i>nousta yhdessä</i>		-βα-			
συν-ανα-παύομαι <i>levätä yhdessä</i>		-παυσ-			
συν-αντάω <i>kohdata</i>	-αντησ-	-αντησ-			
συν-αντι-λαμβάνω <i>auttaa</i>		-λαβ-			
συν-απ-άγω <i>viedä mukanaan</i>				-αχθη/θε-	
συν-απο-θνήσκω <i>kuolla yhdessä</i>		-θαν-			
συν-απ-όλλυμι <i>tuhota yhdessä</i>		-ολ-			
συν-απο-στέλλω <i>lähettää mukaan</i>		-στειλ-			
συν-αρπάζω <i>viedä väkivalloin mukanaan</i>		-αρπασ-	-ηρπακ-	-αρπασθε-	
συν-δέω <i>vangita yhdessä</i>			-δεδε-		
συν-δοξάζω <i>kirkustaa yhdessä</i>				-δοξασθη-	
συν-εγείρω <i>herättää yhdessä</i>		-εγειρ-		-εγερθη-	
συν-εισ-έρχομαι <i>mennä sisään yhdessä</i>		-ελθ-			
συν-επι-τίθεμαι <i>syöttää yhdessä</i>		-θε-			
συν-έρχομαι <i>kokoontua</i>		-ελθ-	-εληλυθ-		
συν-εσθίω <i>syödä yhdessä</i>		-φαγ-			
συν-εφ-ίστημι <i>nousta yhdessä</i>		-στη-			
συν-έχω <i>pitää kiinni</i>	-εξ-	-σχ-			
συν-θάπτω <i>haudata yhdessä</i>				-ταφη/θε-	
συν-θάλω <i>murskata</i>					-θλασθησ-
συν-ίημι <i>ymmärtää</i>	-ησ-	-ηκ-/ε-			
συν-ίστημι <i>osoittaa</i>		-στησ-	-εστηκ-, -εστα-		

σύν-οιδα <i>olla tietoinen</i>			-οιδ-/-ειδ-		
συν-οράω <i>huomata</i>		-ιδ-			
συν-τάσσω <i>järjestää</i>		-ταξ- !			
συν-τελέω <i>saattaa päätökseen</i>	-τελεσ-	-τελεσ-			-τελεσθε-
συν-τίθημι <i>sopia</i>		-θε-		-τεθει-	
συν-τρέχω <i>rientää kokoon</i>		-δραμ-			
συν-τρίβω <i>rikkoo</i>	-τριψ-	-τριψ-		-τετριμ-, τετριφ-	-τριβησ-
συν-τυγχάνω <i>tavata</i>		-τυχ-			
συν-υπο-κρίνομαι <i>teeskennellä yhdessä</i>					-κριθη-
συ-σπαράσσω <i>kouristaa</i>		-σπαραξ- !			
συ-σταυρόω <i>ristiinnaulita yhdessä</i>				-εσταυρω-	-σταυρωθη/θε-
συ-στέλλω <i>lyhentää</i>		-στειλ-		-εσταλ-	
συ-στρέφω <i>koota</i>		-στρεψ-			
σφάζω <i>teurastaa</i>	σφαξ- !	σφαξ- !		έσφαγ-	σφαγη-
σφραγίζω <i>sinetöidä</i>		σφραγισ-		έσφραγισ-	σφραγισθη-
σχίζω <i>halkaista</i>	σχισ-	σχισ-			σχισθη-
σχολάζω <i>voida pitää vapaa-aikaa</i>		σχολασ-			
σφίζω <i>pelastaa</i>	σωσ-	σωσ-	σεσωκ-	σεσωσ-	σωθη-
σωρεύω <i>kasata</i>	σωρευσ-			σεσωρευ-	σωθησ-
σωφρονέω <i>olla järkevää</i>		σωφρονησ-			

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ταλαιπωρέω <i>kärsiä ahdistusta</i>	ταπεινωσ-	ταλαιπωρησ-			ταπεινωθη-	ταπεινωθησ-
ταπεινός <i>alentaa</i>		ταπεινωσ-				
ταράσσω <i>järkyttää</i>		ταραξ- !		τεταραγ-, τεταρακ-	ταραχθη-	
ταρταρόω <i>syöstä tartarokseen</i>		ταρταρωσ-				
τάσσω <i>asettaa; määrätä</i>		ταξ- !		τεταγ-, τετακ-		
τεκνοτροφέω <i>kasvattaa lapsia</i>		τεκνοτροφησ-				
τελειός <i>suorittaa loppuun</i>		τελειωσ-	τετελειωκ-	τετελειω-	τελειωθη/θε-	
τελευτάω <i>kuolla</i>		τελευτησ-	τετελευτηκ-			
τελέω <i>suorittaa loppuun</i>		τελεσ-	τετελεκ-	τετελεσ-	τελεσθη-	τελεσθησ-
τεφρόω <i>polttaa poroksi</i>		τεφρωσ-				
τηρέω <i>vartioida; noudattaa</i>	τηρησ-	τηρησ-	τετηρηκ-	τετηρη-	τηρηθη/θε-	
τίθημι <i>asettaa</i>	θησ-	θηκ-/θε-	τεθεικ-	τεθει-	τεθη-	
τίκτω <i>synnyttää</i>	τεξ-	τεκ-			τεχθη/θε-	
τιμάω <i>arvostaa</i>	τιμησ-	τιμησ-		τετιμη-		
τιμωρέω <i>rangaista</i>					τιμωρηθη-	
τίνω <i>maksaa korvaus</i>	τισ- !					
τολμάω <i>uskaltaa</i>	τολμησ-	τολμησ-				
τραυματίζω <i>haavoittaa</i>		τραυματισ-		τετραυματισ-		
τραχηλίζω <i>paljastaa (kaula)</i>				τετραχηλισ-		
τρέφω <i>ruokkia</i>		θρεψ-		τεθραμ-		
τρέχω <i>juosta</i>		δραμ-				
τροποφορέω <i>sietää jkn tapoja</i>		τροποφορησ-				
τρυγάω <i>korjata satoa</i>		τρυγησ-				
τρυφάω <i>mässäillä</i>		τρυφησ-				

τυγχάνω *saavuttaa*
 τυμπανίζω *kiduttaa*
 τυφλώω *sokaista*
 τυφώω *täyttää savulla*

τυχ- τετυχ-
 τυφλωσ- τετυφλωκ-
 τετυφω- τυφωθε-

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ύβριζώ <i>häpäistä</i>		ύβρισ-		ύβρισθε-	ύβρισθησ-
ύμνέω <i>laulaa ylistystä</i>	ύμνησ-	ύμνησ-			
ύπ-ακούω <i>totella</i>		-ακουσ-			
ύπ-αντάω <i>tavata</i>		-αντησ-			
ύπερ-οράω <i>sietää</i>		-ιδ-			
ύπερ-πλεονάζω <i>olla ylen määrin</i>		-πλεονασ-			
ύπερ-υψώω <i>korottaa korkealle</i>		-υψωσ-			
ύπηρετέω <i>palvella</i>		ύπηρετησ-			
ύπο-βάλλω <i>lahjoa</i>		-βαλ-			
ύπο-δείκνυμι <i>kertoa</i>	-δειξ-	-δειξ-			
ύπο-δέω <i>sitaa alle</i>		-δησ-	-δεδε-		
ύπο-δέχομαι <i>ottaa luokseen</i>		-δεξ-	-δεδεκ-		
ύπο-λαμβάνω <i>olettaa</i>		-λαβ-			
ύπο-λείπω <i>jättää jäljelle</i>				-λειφθη-	
ύπο-μένω <i>kestää</i>	ο-μεν-	-μειν-	-μεμενηκ-		
ύπο-μιμνήσκω <i>muistuttaa</i>	-μνησ-	-μνησ-		-μνησθη-	
ύπο-πλέω <i>purjehtia suojaan</i>		-πλευσ-			
ύπο-πνέω <i>puhaltaa heikosti</i>		-πνευσ-			
ύπο-στέλλω <i>vetäytyä</i>		-στειλ-			
ύπο-στρέφω <i>palata</i>	-στρεψ-	-στρεψ-			

υπο-τάσσω <i>alistaa</i>		-ταξ- !		-τεταγ-/τετακ-	-ταγη-/ε-	-ταγησ-
υπο-τίθημι <i>alistaa</i>		-θηκ-				
υπο-τρέχω <i>purjehtia suojaan</i>		-δραμ-				
υπο-φέρω <i>sietää</i>		-ενεγκ-				
υπο-χωρέω <i>vetäytyä erilleen</i>		-χωρησ-				
υστερέω <i>myöhästyä</i>		υστερησ-	υστερηκ-		υστερηθε-	
υψώω <i>kohottaa</i>	υψωσ-	υψωσ-			υψωθη/θε-	υψωθησ-

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
φαίνω <i>loistaa</i>	°φαν-	φαν-			φανη-	φανησ-
φανερώω <i>ilmoittaa</i>	φανερωσ-	φανερωσ-		πεφανερω-	φανερωθη-	φανερωθησ-
φείδομαι <i>pidätyä</i>	φεισ-	φεισ-				
φέρω <i>kantaa</i>	οἶσ-	ἐνεγκ-			ἐνεχθη/θε-	
φεύγω <i>paeta</i>	φευξ-	φυγ-				
φθάνω <i>ehdiä ennen</i>		φθασ- !				
φθέγγομαι <i>puhua</i>		φθεγξ-				
φθείρω <i>turmella</i> (*φθερ- <i>j</i> -)		φθειρ-			φθαρη-	φθαρησ-
φιλέω <i>rakastaa</i>		φιλησ-	πεφιληκ-			
φιμόω <i>tukkia suu</i>	φιμωσ-	φιμωσ-		πεφιμω-	φιμωθη-	
φοβέω <i>tuottaa pelkoa</i>					φοβηθη/θε-	φοβηθησ-
φονεύω <i>murhata</i>	φονευσ-	φονευσ-				
φορέω <i>kantaa mukanaan</i>	φορεσ-	φορεσ-				
φορτίζω <i>lastata</i>				πεφορτισ-		
φραγελλόω <i>ruoskia</i>		φραγελλωσ-				
φράζω <i>selittää</i>		φρασ-				
φράσσω <i>aidata</i>		φραξ- !			φραγη-	φραγησ-
φρονέω <i>ajatella</i>	φρονησ-					

φρουρέω <i>varioida</i>	φρουρησ-				
φυλάσσω <i>puhista</i>		φρυαξ- !			
φυλάσσω <i>varioida</i>	φυλαξ- !	φυλαξ- !			
φυσιόω <i>puhaltaa täyteen</i>			πεφυσιω-	φυσιωθη-	
φυτεύω <i>istuttaa</i>		φυτευσ-	πεφυτευ-	φυτευθη-	
φύω <i>kasvaa</i>				φυε-	
φωνέω <i>äänellä</i>	φωνησ-	φωνησ-		φωνηθη-	
φωτίζω <i>valaista</i>	φωτισ-	φωτισ-	πεφωτισ-	φωτισθη/θε-	

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
χαίρω <i>olla iloinen</i>					¹ χαρη-	χαρησ-
χαλάω <i>laskea alas</i>	χαλασ-	χαλασ-			χαλασθη-	
χαλιναγωγέω <i>ohjata, hillitä</i>		χαλιναγωγησ-				
χαρίζομαι <i>antaa</i>	χαρισ-	χαρισ-		κεχαρισ-	χαρισθη/θε-	χαρισθησ-
χαριτόω <i>osoittaa armoaan</i>		χαριτωσ-		κεχαριτω-		
χειροτονέω <i>äänestää</i>		χειροτονησ-			χειροτονθη-	
χορηγέω <i>kustantaa</i>	χορηγησ-					
χορτάζω <i>ruokkia</i>		χορτασ-			χορτασθη-	χορτασθησ-
χράομαι <i>käyttää</i>		χρησ-		κεχρη-		
χρηματίζω <i>ilmoittaa</i>	χρηματισ-	χρηματισ-		κεχρηματισ-	χρηματισθη/θε-	
χρίω <i>voidella</i>		χρισ-				
χρονίζω <i>viivyttää</i>	χρονισ-					
χρονοτριβέω <i>kuluttaa aikaa</i>		χρονοτριβησ-				
χρυσόω <i>kullata</i>				κεχρυσω-		
χωρέω <i>tehdä tilaa</i>	χωρησ-	χωρησ-				
χωρίζω <i>erottaa</i>	χωρισ-	χωρισ-		κεχωρισ-	χωρισθη/θε-	

perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ψάλλω <i>soittaa</i>	°ψαλ-					
ψεύδομαι <i>valehdella</i>		ψευσ-				
ψευδομαρτυρέω <i>antaa väärää todistus</i>	ψευδομαρτυρησ-	ψευδομαρτυρησ-				
ψηλαφάω <i>koskettaa</i>		ψηλαφησ-				
ψηφίζω <i>arvioida</i>		ψηφισ-				
ψύχω <i>kylmentää</i>						ψυγησ-
ψωμίζω <i>ruokkia</i>		ψωφισ-				
perusmuoto	Akt./Med. <i>futuuri</i>	<i>aoristi</i>	Akt. <i>perfekti</i>	Med./Pass. <i>perfekti</i>	Pass. <i>aoristi</i>	<i>futuuri</i>
ὠνέομαι <i>ostaa</i>		ὠνησ-				
ὠφελέω <i>hyödyttää</i>	ὠφελησ-	ὠφελησ-			ὠφεληθη/θε-	ὠφεληθησ-

¹Verbien ῥέω ja χαίρω vartalot -ρση- ja χαρη- ovat tulkittavissa myös aktiivin juuriaoristeiksi ja χαρησ- aktiivin/mediumin futuurivartaloksi.